
3 3433 06822897 6



(Opera omn. Sanct. Pat. [illegible]

ZE

ORIGENIS ADAMANTII
OPERA OMNIA.

AD

EDITIONEM PARISIENSEM

CAROLI DE LA RUE RECUSA.



TOMUS VIII.

WIRCEBURGI,

Ex Officina Libraria STAHELIANA.

M. DCC. LXXXIV.

1784

CONTINENTUR HOC TOMO VIII.

OPERA OMNIA
SANCTORUM PATRUM
GRÆCORUM
GRÆCE ET LATINE.

VOLUMEN XIV.



PROLOGUS RUFINI PRESBYTERI IN EXPLANATIONEM

ſuper Pſalmos trigeſimum ſextum, trigeſimum ſeptimum, & trigeſimum octavum.

Quoniam trigeſimi ſexti, & trigeſimi ſeptimi, & trigeſimi octavi pſalmi expoſitio tota moralis eſt, inſtituta quædam vitæ emendatioris oſtendens, & nunc converſionis ac pœnitentiæ, nunc purgationis & profectuum ſemitam docet, idcirco tibi eam, Aproniane fili chariſſime, in novem oratiunculas, quas Græci Homilias vocant, velut in uno corpore digeſtam in Latinum tranſtuli, ut intra unum codicem collectam haberet dictionem, quæ ad emendationem vel profectionem morum tota reſpiceret. Hoc ſane beneficii præſtabit hæc lectio, quod abſque labore lectoris intelligentia ejus in propatulo habeatur, quo ſcilicet vitæ ſimplicitas ſenſu lucido ac ſimplici ſermone doceatur, ex quo prophetia pervenire non ſolum ad viros, verum etiam ad religioſas fœminas poſſit, & excolere ſimplices mentes: ne forte religioſa filia mea, ſoror in Chriſto tua, ingrata ſit operi noſtro, ſi id ſemper laborioſum intellectui ſuo pro aſperitate ſentiat quæſtionum: quia nec corpus humanum ex ſolis potuiſſet nervis oſſibuſque conſtare, niſi eis divina providentia, vel mollitiem carnis intexuiſſet, vel blandimenta pinguedinis.

ORIGENIS EXPLANATIO
SUPER PSALMUM TRIGESIMUM SEXTUM,
qui dicitur: *Noli æmulari in malignantibus.*

HOMILIA PRIMA.

1. *Multifarie, multisque modis Deus locutus est patribus in Prophetis.* Aliquando quidem ineffabilia ſacramenta nos edocet in his, quæ loquitur: aliquando autem de Salvatore, & de ejus adventu nos inſtruit, interdum vero mores noſtros corrigit, & emendat. Propter quod nos tentabimus per loca ſingula ſcripturæ divinæ hujuſcemodi differentias aſſignare, & diſcernere, ubi prophetiæ ſint, & de futuris dicatur, ubi autem myſtica aliqua indicantur, ubi vero moralis eſt locus. Incipientes igitur explanationem trigeſimi ſexti pſalmi, invenimus, quod totus pſalmus iſte moralis eſt, & velut cura quædam ac medicina humanæ animæ datus, cum peccata noſtra arguit, & edocet nos ſecundum legem vivere. Sed videamus jam, quale nobis principium dat primus verſiculus. *Noli*, inquit, *æmulari inter malignantes, neque æmulatus fueris facientes iniquitatem: quoniam ſicut fœnum cito areſcent, & ſicut olera herbarum cito decident.* Duo ſunt quidem, quæ nos docet in his verbis facere non debere. Primo quidem, ne æmulemur inter malignantes, ſecundo ne æmulemur eos, qui faciunt iniquitatem, quoniam ſequitur eum, qui inter malignantes æmulatur, ut areſcat ſicut fœnum, & hoc eum non tarde, ſed cito eſſe paſſurum; eum vero, qui æmulatur facientes iniquitatem, ſequitur, ut

ut sicut olera herbarum cito decidat. Et secundum simplicem quidem literæ intellectum, non æmulari inter malignantes hoc videtur indicari, ne inter malos & pessimos homines æmulator quis malitiæ, id est, dux & auctor existat, & velut formam flagitii cæteris præbens. Æmulari vero eos, qui faciunt iniquitatem, illud est, si imitetur quis, & discat agere inique. Et hoc est in utroque, quod dicitur, ut neque exemplum malitiæ cæteris præbeas, neque ipse aliorum malorum sequaris exempla. Verum ut plenius, quid etiam intrinsecus sermo iste contineat, agnoscamus, conveniens puto adhibere de scripturis divinis sicubi hunc sermonem invenimus scriptum, & spiritalibus spiritalia comparare, ut, quid per hæc indicetur, evidentius pateat. Scriptum est in Deuteronomio: *Ipsi in zelum me concitaverunt in non Deo, ad iram me concitaverunt in idolis suis, & ego in zelum adducam eos in non gentem.* Hic ubi latine dicitur, *in zelum adduxerunt me, & ego in zelum adducam*, in græco idem ipse sermo est, qui & in psalmi initio est dictus, id est, æmulati sunt me, & ego æmulabor eos. Quamvis sermo ipse græcus, id est, *παρεζήλωσαν*, significantius in latino exprimi videatur, si dicamus *irritaverunt me*, idem tamen ipse est sermo. Sed & in Apostolo scriptum est: *An æmulamur Dominum? Numquid fortiores illo sumus?* Et ubi habetur, *æmulamur Dominum*, in quibusdam exemplaribus, *irritamus Dominum*, scriptum est. Ex quibus omnibus testimoniis indicatur, quod æmulari aliquem, irritare eum est, & provocare: ut verbi causa, si tali utamur exemplo. Sunt quædam mulieres impudicæ, & nequam, quæ si forte viros in amoris furtivi illecebris ceperint, processu temporis occultis non contentæ flagitiis, volunt etiam pudicis conjugibus innotescere, quod ab earum viris amentur, ut ex hoc in zelum excitent, & irritent, ac perturbent alienas domos. Si intellexisti exempli

ORIGENIS ADAMANTII
OPERA OMNIA.

AD

EDITIONEM PARISIENSEM

CAROLI DE LA RUE RECUSA.



TOMUS VIII.

WIRCEBURGI,

Ex Officina Libraria STAHELIANA.

M. DCC. LXXXIV.

1784

CONTINENTUR HOC TOMO VIII.

SELECTA IN PSALMOS A TRIGESIMO SEXTO USQUE AD CENTESIMUM QUINQUAGESIMUM.

OPERA OMNIA
SANCTORUM PATRUM
GRÆCORUM
GRÆCE ET LATINE.
VOLUMEN XIV.



PROLOGUS RUFINI PRESBYTERI IN EXPLANATIONEM

super Psalmos trigesimum sextum, trigesimum septimum, & trigesimum octavum.

Quoniam trigesimi sexti, & trigesimi septimi, & trigesimi octavi psalmi expositio tota moralis est, instituta quædam vitæ emendatioris ostendens, & nunc conversionis ac pœnitentiæ, nunc purgationis & profectuum semitam docet, idcirco tibi eam, Aproniane fili charissime, in novem oratiunculas, quas Græci Homilias vocant, velut in uno corpore digestam in Latinum transtuli, ut intra unum codicem collectam haberet dictionem, quæ ad emendationem vel profectionem morum tota respiceret. Hoc sane beneficii præstabit hæc lectio, quod absque labore lectoris intelligentia ejus in propatulo habeatur, quo scilicet vitæ simplicitas sensu lucido ac simplici sermone doceatur, ex quo prophetia pervenire non solum ad viros, verum etiam ad religiosas fœminas possit, & excolere simplices mentes: ne forte religiosa filia mea, soror in Christo tua, ingrata sit operi nostro, si id semper laboriosum intellectui suo pro asperitate sentiat quæstionum: quia nec corpus humanum ex solis potuisset nervis ossibusque constare, nisi eis divina providentia, vel mollitiem carnis intexuisset, vel blandimenta pinguedinis.

ORIGENIS EXPLANATIO
SUPER PSALMUM TRIGESIMUM SEXTUM,
qui dicitur: *Noli æmulari in malignantibus.*

HOMILIA PRIMA.

1. *Multifarie, multisque modis Deus locutus est patribus in Prophetis.* Aliquando quidem ineffabilia ſacramenta nos edocet in his, quæ loquitur: aliquando autem de Salvatore, & de ejus adventu nos inſtruit, interdum vero mores noſtros corrigit, & emendat. Propter quod nos tentabimus per loca ſingula ſcripturæ divinæ hujuscemodi differentias aſſignare, & diſcernere, ubi prophetiæ ſint, & de futuris dicatur, ubi autem myſtica aliqua indicantur, ubi vero moralis eſt locus. Incipientes igitur explanationem trigeſimi ſexti pſalmi, invenimus, quod totus pſalmus iſte moralis eſt, & velut cura quædam ac medicina humanæ animæ datus, cum peccata noſtra arguit, & edocet nos ſecundum legem vivere. Sed videamus jam, quale nobis principium dat primus verſiculus. *Noli*, inquit, *æmulari inter malignantes, neque æmulatus fueris facientes iniquitatem: quoniam ſicut fœnum cito areſcent, & ſicut olera herbarum cito decident.* Duo ſunt quidem, quæ nos docet in his verbis facere non debere. Primo quidem, ne æmulemur inter malignantes, ſecundo ne æmulemur eos, qui faciunt iniquitatem, quoniam ſequitur eum, qui inter malignantes æmulatur, ut areſcat ſicut fœnum, & hoc eum non tarde, ſed cito eſſe paſſurum; eum vero, qui æmulatur facientes iniquitatem, ſequitur,

ut

ut sicut olera herbarum cito decidat. Et secundum simplicem quidem literæ intellectum, non æmulari inter malignantes hoc videtur indicari, ne inter malos & pessimos homines æmulator quis malitiæ, id est, dux & auctor existat, & velut formam flagitii cæteris præbens. Æmulari vero eos, qui faciunt iniquitatem, illud est, si imitetur quis, & discat agere inique. Et hoc est in utroque, quod dicitur, ut neque exemplum malitiæ cæteris præbeas, neque ipse aliorum malorum sequaris exempla. Verum ut plenius, quid etiam intrinsecus sermo iste contineat, agnoscamus, conveniens puto adhibere de scripturis divinis sicubi hunc sermonem invenimus scriptum, & spiritalibus spiritalia comparare, ut, quid per hæc indicetur, evidentius pateat. Scriptum est in Deuteronomio: *Ipsi in zelum me concitaverunt in non Deo, ad iram me concitaverunt in idolis suis, & ego in zelum adducam eos in non gentem.* Hic ubi latine dicitur, *in zelum adduxerunt me, & ego in zelum adducam*, in græco idem ipse sermo est, qui & in psalmi initio est dictus, id est, æmulati sunt me, & ego æmulabor eos. Quamvis sermo ipse græcus, id est, παρεζήλωσαν, significantius in latino exprimi videatur, si dicamus *irritaverunt me*, idem tamen ipse est sermo. Sed & in Apostolo scriptum est: *An æmulamur Dominum? Numquid fortiores illo sumus?* Et ubi habetur, *æmulamur Dominum*, in quibusdam exemplaribus, *irritamus Dominum*, scriptum est. Ex quibus omnibus testimoniis indicatur, quod æmulari aliquem, irritare eum est, & provocare: ut verbi causa, si tali utamur exemplo. Sunt quædam mulieres impudicæ, & nequam, quæ si forte viros in amoris furtivi illecebris ceperint, processu temporis occultis non contentæ flagitiis, volunt etiam pudicis conjugibus innotescere, quod ab earum viris amentur, ut ex hoc in zelum excitent, & irritent, ac perturbent alienas domos. Si intellexisti exempli

virtutem, quomodo pellex zelum concitet uxori, & hoc debes advertere, quid ſit æmulari inter aliquos, id eſt, cum eis malitiæ alicujus incitamenta præbentur. Denique quia ſermo ille Deuteronomii, in quo ait: *Ipſi in zelum adduxerunt me in non Deo*, id eſt, παρεζήλωσαν, hoc ſignificet, ex hoc manifeſtius claret, quod alibi ſcriptum eſt, quia Deus noſter Deus zelans dicitur. Zelans autem maritus dici ſolet de conjuge ſua, cum ei pudicitiam ſollicitius & cautius curat, nec pollui patitur conjugis caſtitatem. Unde conſequenter qui peccat, Deum, qui zelans dicitur, in zelum incitat, & irritat. Verum hæc omnia abuſive audienda ſunt de Deo, ſicut & ea, quæ de furore Dei dicuntur, vel de ſomno, vel de triſtitia, per quæ illud intelligitur, quid unusquisque noſtrum pro actibus ſuis de Deo mereatur. Denique ſic dixit in Deuteronomio, quia *ipſi in zelum adduxerunt me in non Deo, & exacerbaverunt me in idolis ſuis*, id eſt, colentes idola in zelum concitaverunt me. Sed quid ſequitur? *Et ego in zelum adducam eos in non gentem, in gentem inſipientem irritabo eos.* Unde etiam nunc Judæi non moventur adverſus Gentiles, adverſum eos, qui idola colunt, & Deum blaſphemant, & illos non oderunt, nec indignantur adverſum eos: adverſum Chriſtianos vero inſatiabili odio feruntur, qui utique relictis idolis ad Deum converſi ſunt. Cum ergo videris Judæos odio habentes Chriſtianum, & inſidiantes ei, intellige, quia completur prophetia illa, quæ dicit: *Et ego concitabo eos in non gentem.* Nos enim ſumus non gens, qui pauci ex iſta civitate credimus, & alii ex alia, & nusquam gens integra ab initio credulitatis videtur aſſumta. Non enim ſicut Judæorum gens erat, vel Ægyptiorum gens, ita etiam Chriſtianorum genus gens eſt una, vel integra, ſed ſparſim ex ſingulis gentibus congregantur. Dicit ergo, quia *ego in zelum eos inducam in non gentem, in gentem inſi-*

pientem

pientem irritabo eos. Et ideo irritantur in nos, & odio nos habent velut gentem insipientem, dicentes se esse sapientes, quoniam quidem primis ipsis commissa sunt eloquia Dei, & meditantes a puero usque ad senectutem legem Dei, in legem Dei non pervenerunt: sed ideo, quæ stulta sunt, elegit Deus hujus mundi, ut confundat sapientes, & sic impletur, quod scriptum est: *In gentem insipientem irritabo eos.* Sed & quod dicit Apostolus: *An æmulamur Dominum? Numquid fortiores sumus illo?* videamus, quid indicet. In eo loco hæc dixit, ubi de sacrificiis, & de his, quæ idolis immolantur, disputat. *An æmulamur*, ait *Dominum*, hoc est zelo concitamus, edentes ea, quæ idolis immolata sunt, sicut Judæi zelum ejus commoverunt in idolis suis? Nunquid etiam nos simili modo facere volumus? Ideo ergo ait: *An æmulamur Dominum? Nunquid fortiores illo sumus?* Hoc est, quod dicit. Siquidem concitemus zelum alicui, qui inferior est viribus nostris, possumus facile contemnere: si vero fortem concitemus in zelum, numquid non in propriam molimur ista perniciem? Si ergo vescimur idolis immolatis, & adversum nos zelum Domini concitamus, fortiorem iram contra nos, id est, ad proprium interitum provocamus. Si quando ergo videris hominem nequam, observa, & cave, ne zelum ejus concites adversum te, ne quid incaute facias, unde nequitia concitetur. Verbi causa, ut per exemplum planius fiat, quod dicitur, beatus David Saul malignantem concitavit in zelum, quando processit ante exercitum, & occidit Goliam, & processerunt chori puellarum & mulierum dicentes: *Percussit Saul in millibus, & David in decem millibus.* Quod utique si studio suo egisset David, æmulatus fuisset in malignitate Saul. Sed nunc non suo studio factum est, ut exirent chori puellarum, & hujuscemodi hymnum dicerent, quia David percussit in decem millibus, & Saul in millibus.

libus. Hoc eſt ergo, quod nos edocet pſalmus, ut quoniam genus hominum proclive eſt ad zelotypiam, & perfacile ad vitium iſtud inclinatur, obſerva, ne id agas, quod malos homines in æmulationem tui irritet, & ad inſidiandum tibi concitet, vel ad odium tui excitet. Et eſt hoc totum, quod ſignificatur in his omnibus, ut neque ipſe provoces mali æmulationem adverſum te, neque tu nequitiam æmuleris alienam. Quomodo ergo homo nequitiam æmulatur alterius? Sine dubio cum eadem agit. Quod autem dico, tale eſt. Si quis ſit per iniquitatem dives factus ex paupere, ſi ſit vicinus ejus egens, & videat illum, qui de terra ſurrexit, & ad divitiarum culmen aſcendit, & incipiat æmulari, ut ſimiliter etiam ipſe ex iniquitate diteſcat, hoc eſt æmulari facientes iniquitatem. Sed & ſi quis eum, qui vel furtivis ſtupris, vel illicitis conatibus ultra locum & menſuram ſuam invadit nuptias, domos, divitias, æmulari velit, æmulatus eſt facientes iniquitatem. Jam vero eos, qui per diverſa flagitia, vel indignas atque illicitas ambitiones ad immerita bonorum culmina pervenerunt, & iniquis factionibus vel cruentis manibus honores non ſibi debitos occuparunt, hos ſi quis videns ad ſimilem inflammetur inſaniam, æmulatus eſt facientes iniquitatem.

2. Propterea ergo mandato Domini illuminamur, ut cum æmulationis illicitæ flamma cor noſtrum mentemque pulſaverit, nos verbis edocti dicamus: ſi æmulari voluero inter malignantes, aut æmulatus fuero facientes iniquitatem, vide, quid ſequatur: *Sicut fœnum*, inquit, *cito areſcent, & ſicut olera herbarum cito decident.* Vis etiam alterius Prophetæ de talibus monitis auctoritate muniri? Audi, quid etiam Eſaias de omni gloria carnali pronunciet: *Omnis*, inquit, *caro fœnum, & omnis gloria ejus, ut flos fœni.* Vis etiam per ſingula videre, quomodo flos fœni ſit carnis gloria? Vide,

quis

quis imperavit ante hos triginta annos, quomodo imperium ejus effloruit: continuo autem ſicut flos fœni emarcuit, tunc deinde alius poſt ipſum, deinde alius atque alius, qui deinde duces, & principes: & omnis eorum gloria & honor non ſolum tanquam flos emarcuit, verum etiam tanquam pulvis aridus, & a vento diſperſus ne veſtigium quidem ſui reliquit. Alii etiam divitiis elati, & honoribus tumidi, ſtudentes vel laudabiles haberi per ſimulatam bonitatem, vel execrabiles per indomitam crudelitatem. Quorum ſi quis vana ſtudia exiſtimat æmulanda, eat nunc ad cadaverum eorum reliquias, ſi tamen vel ipſæ inveniri queant: aliquantis enim ne hoc quidem conceſſum eſt: & tunc inveniet, quomodo *omnis caro fœnum eſt, & omnis gloria ejus ut flos fœni. Exaruit fœnum & flos ejus decidit.* Qui autem non diligit floſculos carnis, neque carnaliter vivit, ſed diligit verbum Dei, & in ipſo proficit, audi, quid ſperet: *Verbum*, inquit, *Domini manet in æternum.* Sed & hoc ipſum, quod ait, quia *ſicut fœnum cito areſcent*, malignantes ſcilicet, non arbitror otioſum, cur fœno eos comparaverit, cum utique & alia poſſit eſſe materia, cui comparentur hi, qui malitioſe egerunt. Fœnum mutorum & irrationabilium animalium cibus eſt. Fortaſſis ergo pro eo, quod omnes ſtulti, & imperiti, & qui contra rationem & ſapientiam Dei vivunt, ſequuntur eos, qui in malitia principes ſunt, & ex illorum vita vel actibus veſci dicuntur, quibus & obediunt, idcirco eos fœno comparavit. Nemo enim prudens ab illis ſumit exemplum. Nam ſicut vir prudens, qui audit verba Domini, & facit ea, iſte eſt, qui manducat panem illum, qui de cœlo deſcendit, & Jeſus eſt cibus ei, pro eo, quod ex verbis ejus paſcitur, & in mandatis ejus vivit: ſimiliter & hi, qui in malitia eminentes, ſicut fœnum efficiuntur iis, qui ſibi obtemperant, vel æmulationem ſui ad nequitiam gerunt. Similia autem

etiam de oleribus herbarum intelligenda ſunt, quibus comparantur hi, qui faciunt iniquitatem pro eo, quod velociter tranſeant. Invenimus tamen in ſcripturis divinis interdum & laudabilia olera, quæ per præceptum Apoſtoli manducare jubentur infirmi. Alia autem ſunt illa, & his contraria, de quibus dicitur, quod flumina Ægypti aqua ſit deorſum deſcendens, & rigans ſicut hortum olerum: quo videlicet Ægyptius non arbor dicatur, ſed ne vitis quidem nominetur, ſed olera, quæ cito deficiunt. Et vis videre, quam cito Ægyptius decidat? Vide, quid dicatur de eis in Exodo: Ægyptii autem feſtinaverunt, inquit, decolligaverunt axes ſuos, & cito fugerunt ſub aqua. Sicut olera ergo herbarum cito decident. Denique & Achab ille iniquus quoniam talia olera parabat plantare in vinea Naboth Iezrahelitæ, propter quod Nabutheus magis mori elegit, quam permittere, ut excisa vinea Iſraelitica olera plantarentur. Fecit ergo hoc tanquam juſtus, ut non permitteret excidi vineam juſtitiæ, cujus fructus lætificat cor hominis, cum in ſapientiæ cratere miſcetur, & plantari olera iniquitatis, velociter viridantia, ſed velocius areſcentia. Puto ergo, quod etiam in noſtris cordibus, qui credimus Salvatori, ſit aliqua vinea plantata, ſicut dixit: *Vinea facta eſt dilecto in cornu, in loco uberi.* Sed & ad illos dictum eſt, quibus ſermo Dei factus eſt primum, quia *ego plantavi te vineam totam feracem.* Eſt ergo nobis vinea quædam, ex qua fructum ſcientiæ, qui lætificat cor hominis, per donum ſapientiæ premimus in torcularibus ſcripturarum, cum perfectius & latius divina legis myſteria contuemur. Sed proficientibus nobis in his ſtudiis, & Iſraelitico oculo ad oculum ſpiritalem tendentibus, venit Achab iniquus & impius, Achab inimicus vineæ noſtræ, & adverſum optima ſtudia hæc ſapientiæ invidiam concitat, tumultum commovet, dolos, & factiones per Jezabel,

hoc

hoc eſt, per carnalem ſapientiam inſtruit, & vult excidi vineam iſtam ſpiritalis intelligentiæ, & plantari olera, id eſt, ut quæ legimus, carnaliter intelligamus: ſicut olera enim omnis gratia carnis eſt, ut impleatur in nobis illud, quod culpat Apoſtolus dicens ad Galatas: *Sic inſenſati eſtis, ut cum ſpiritu cœperitis, nunc carne perficiamini?* Quod autem in anima ſanctæ ſint vineæ, & agri a Domino benedicti, audi etiam Iſaac ad filium ſuum Jacob dicentem: *Ecce odor filii mei ſicut odor agri pleni, quem benedixit Dominus.* Melius ergo eſt vineam nos colere in anima noſtra, & torcular fodere ſcripturarum, & vindemiare botros, & premere vinum de vinea Sorec, ut & nos dicamus ad Dominum, quia *poculum tuum inebrians, quam præclarum eſt.*

3. Poſteaquam dixit ſicut olera herbarum cito decidere facientes iniquitatem, & prohibuit æmulari inter malignantes, & imitari facientes iniquitatem: tunc dicit, quid facere debeamus. *Spera*, inquit, *in Domino, & fac bonitatem.* Contemptis ſcilicet illis omnibus, quæ ſuperius culpata ſunt, honoribus, divitiis, & omni gloria carnali, atque omnibus ſæculi bonis, in Domino, inquit, ſpera. Sperans autem in Domino non ſis otioſus: ſed bonitatem faciens, ſpera in eo. Quæ eſt autem iſta bonitas, videamus. Unus eſt ex illis fontibus, quos ſancti ſpiritus fructus eſſe enumerat Apoſtolus. *Fructus autem ſpiritus eſt charitas, gaudium, pax, patientia, bonitas, & juſtitia.* Fac ergo bonitatem, velut ſi diceret ad agrum loquens, fac illum fructum vel illum: ita nunc tibi auditori divinarum ſcripturarum, tanquam agro loquitur ſermo divinus. *Fac bonitatem, & inhabita terram, & paſceris in divitiis ejus.* Noli eſſe ſicut fœnum areſcens, noli fieri ſicut olera herbarum, quæ cito deficient, ſed ſpera in Domino, & fac bonitatem, & inhabita terram. Quam terram inhabitare nos jubet, ſi bonita-

tem fecerimus? Utique si de ista loqueretur terra, quam habitamus, & qui faciunt bonitatem, & qui non faciunt, habitant hanc terram. Superfluum ergo videtur esse mandatum, si intelligatur hæc terra. Sed videamus, ne forte illam dicat terram, de qua scriptum est, quia semen aliud cecidit super terram bonam, quæ attulit fructum, in qua nunc terra cor auditoris significari videtur. Hanc ergo jubemur inhabitare, hoc est, non longius evagari, non ultra citraque discurrere, sed habitare, & consistere intra animæ nostræ terminos, & considerare eam diligentius atque effici ejus agricola sicut fuit Noe, & plantare in ea vineam, & excolere terram, quæ intra nos est, nostræ animæ innovare novalia, & non seminare super spinas: videlicet cum animam nostram purgamus a vitiis & incultos atque asperos mores ad mansuetudinem Christi imitationis excolimus, & ita demum ex virtutum divitiis pascimur. Neque enim putandum est, præcipi nobis terrenas divitias quærere, quas contemnere jubemur & spernere. Ait ergo: *Inhabita terram.* Hoc est ergo, animæ tuæ semper assiste, ibi semper permane, & excole terram tuam, ut, cum abundare cœperis justitiæ fructibus, tunc pascaris in divitiis ejus. Quid est autem pasci in divitiis ejus? Quia *quodcumque seminaverit homo, hoc & metet.* Et, *qui seminat in carne, de carne metet corruptionem. Qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam.* Si autem habites terram tuam, & ipsam in spiritu & non in carne seminaveris, pasceris in divitiis ejus, sicut oves illæ, quæ in loco viridi pasci dicuntur, de quibus dicit sermo divinus: *In loco viridi ibi me collocavit.* Unde constat, quod unusquisque nostrum ipse sibi præparat intra se locum viridem, in quo pascitur a Domino, cum agros animæ suæ excolit, & in spiritu seminans semper ad lætitiam spiritalis culturæ adducit.

4. *Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui*, Moris est scripturæ divinæ duos homines introducere ὁμωνυμίᾳ, id est, similitudine alterius alterum ex altero nominare, hoc est ea, quæ exterioris sunt hominis, compellere etiam in interiorem. Quod autem dico tale est. Exterior homo corporalis vescitur cibis corruptibilibus, & sibi aptis. Est autem & cibus quidam interioris hominis, de quo dicitur, quia in omni verbo Dei vivit homo. Est poculum exterioris hominis, est aliud interioris. Bibimus enim de spiritali sequenti petra, & bibimus aquam, quam, dicente Jesu, *qui bibit, non sitiet in æternum.* Est & indumentum exterioris hominis, est & interioris hominis indumentum. Et si quidem peccator sit, induit se maledictum sicut vestimentum, Si autem justus sit, audit: *Induite vos Dominum Jesum Christum.* Et: *Induite vos viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, mansuetudinem, patientiam.* Et quid necesse est enarrare per singula, quomodo interior homo exterioris hominis homonymis appellationibus nominetur? Arma exterior homo & interior habet. Qui secundum interiorem hominem militat, induitur armis Dei, ut possit stare adversus versutias diaboli. Sed post multa exempla, veniamus ad hoc, quod propositum est. Videamus, quid est, quod significatur ex eo, quod dictum est: *Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.* Sciendum primum est, quia hoc, quod dixi in latino, *delectare in Domino*, in græco, *delitiare in Domino*, dicitur. Hoc enim græcus sermo indicat: quod est κατατρύφησον. Sicut ergo secundum exteriorem hominem possibile est non solum cibis uti, verum etiam delitiis perfrui, & maxime, qui divites sunt, delitiis utuntur: etiam ita interior homo potest non solum cibis uti, verum & delitiis perfrui. Quod fieri hoc modo arbitror. Si quis audiat verba ea solummodo, quæ se invitent ad timo-

timorem Dei, iſte cibum tantummodo capit ex hujuscemodi verbo. Qui vero dederit operam ad intelligendam legem, ad perſcrutandos Prophetas, ad exſolutiones parabolarum Evangelii, ad explanationem verborum apoſtolicorum, & qui in omnibus intellectui & ſcientiæ operam dederit, iſte deliciis fruitur. Non etiam ad hoc ſolum, quod ei ad vitam ſufficit, cibo utitur mandatorum, ſed in omni agnitione ſcientiæ delectatur. Hoc eſt, quod arbitror, & in eo indicari, quod dicitur Deus ab initio plantaſſe paradiſum deliciarum, ſine dubio in quo ſpiritualibus delitiis frueremur. Sed & alibi: *Torrentem* (ait) *deliciarum potum dabis eis*, ſanctis ſcilicet. Sed & hic ſcio, quod in latinis exemplaribus haberi ſolet *torrentem voluptatis tuæ*, ſed in græco habetur τρυφης, quod eſt deliciarum. Sed & ſanctis quibusque corporalium deliciarum contemptus indicitur, & ſpes deliciarum ſpiritalium repromittitur. Vis etiam de hoc auctoritatem accipere ſcripturæ divinæ? Dives quidam erat, & Lazarus pauper, in deliciis corporalibus erat dives, Lazarus conficiebatur inedia. Exceſſit uterque de ſæculo, & Lazarus quidem ab Angelis ſublatus eſt in ſinum Abrahæ, ut ibi in deliciis requieſceret: ille autem, qui in deliciis fuerat corporalibus, abiit in gehennam ignis, ſicut in Evangelio eſt, & audit ab Abraham, quia *tu conſecutus es bona in vita tua*, hoc eſt, deliciis abuſus es, *& Lazarus mala: nunc autem hic requieſcit, tu vero cruciaris.* Nemo poteſt, & in carne, & in ſpiritu habere delicias. Sed ſi quis in carne deliciatur, ſicut ille dives, carebit gremio Abraham & deliciis. Qui vero in præſenti ſæculo pane afflictionis veſcitur, ſicut & ille pauper cum hinc abſceſſerit, in deliciis erit. *Deliciare* ergo *in Domino, & dabit tibi petitionem cordis tui.* Quod ſi adhuc plenius intueri vis, quomodo quis delicietur in Domino, perſpice, quod Dominus veritas eſt, & ſapientia eſt, &

& justitia est, & sanctificatio est. Si ergo abundaveris in divitiis veritatis, si abundaveris in intellectu sapientiæ, si copiosus fueris in actibus justitiæ, tunc plene & integre deliciaris in Domino. Quæ utique cum expleveris, tunc etiam id, quod consequitur, adipisceris. *Dabit* enim *tibi Dominus petitiones cordis tui.* Necessario tamen addidit *petitiones cordis tui*, cum potuisset utique dicere petitiones tuas. Ita autem facilius intelligi potest. Quod si singulorum membrorum propria quædam persona fingatur, verbi caussa, si oculus haberet vocem, nunquid non diceret: peto lucem, ut videam ea, quæ me videre delectant? Refugio enim videre horrorem aliquem, & omne, quod conturbat & contristat aspectum. Similiter & si auditus acciperet vocem, nunquid non diceret: peto sonum modulata arte compositum, sonum delectabilem, asperum vero & terribile aliquid audire refugio? Ita si gustui vox daretur, & tactui, & omnes sensus nostri sine dubio hæc peterent, quæ suo sensui convenirent. Ab his ergo transeamus ad cor, in quo est mens, & principalis intellectus, & videamus, quid desideret, & quid petat cor, sicut de oculo vel de auribus cæterisque sensibus in superioribus demonstravimus. Secundum sui naturam cor sine dubio intelligentiam poscit. Sicut oculus visum, ita cor intellectum requirit. Sicut auris suavem sonum cupit, ita cor sapientibus sensibus delectatur. Sicut gustus dulci sapore, ita cor prudentibus cogitationibus gaudet. Sicut odoratus suavitate fragrantiæ, ita cor rationabilibus studiis lætatur. Sicut tactus lenibus ac mollibus, ita cor utilibus, & optimis consiliis delectatur. Si ergo delicieris in Domino, & sapientiæ & veritatis & justitiæ copiis atque deliciis perfruaris, dabit tibi Dominus petitiones cordis tui aptas deliciis supradictis.

5. Pos

5. Post hæc dicit: *Revela Domino viam tuam, & spera in eum, & ipse faciet.*] *Omnis qui male agit, odit lucem, & non venit ad lucem, uti ne arguantur opera ejus. Qui autem facit veritatem, venit ad lucem.* Quoniam ergo, qui male agit, odit lucem, & quantum in ipso occultans mala, quæ agit, & timens, ne arguatur, velat, & contegit viam suam, & tanquam velamento quodam operit actus suos. Verbi gratia, si quis vestrum, licet non optem esse in hoc conventu talem aliquem, tamen si quis inter vos, sive catechumenus, sive etiam unus aliquis ex pluribus fidelium conscius sibi est, quod fornicatus sit, & celat delictum, nunquid non tibi videtur iste occultare, & operire viam suam, quam incedit? Qui autem caste agit, & confidit de puritate vitæ suæ, non vult cooperire viam suam, sed vult eam manifestam dico non hominibus, ne forte percipiat mercedem suam ab hominibus, sed Deo manifestat. Propterea ergo dicitur, *revela ad Dominum viam tuam.* Sed & si malorum tibi conscius aliquorum fueris, noli occultare, sed per exomologesim, id est, confessionem revela ea Domino, & spera in eum, & ipse faciet. Hoc est, cum confessus fueris, & revelaveris ei delicta tua, spera in eum, quod possis ab eo veniam promereri, & ipse faciet. Quid faciet? Sine dubio sanum te faciet. Dicet tibi: *Ecce jam sanus factus es, ultra noli peccare, ne quid tibi deterius contingat.* Hæc faciet, si delicta tua ei revelaveris. Si vero pura est via tua, & munda conscientia, & hæc ei revelaveris, spera in eum.

6. Quid faciat, ex consequentibus disce: *Producet sicut lumen justitiam tuam, & judicium tuum sicut meridiem.* Tuam justitiam, quam tu egisti in occulto, & revelasti eam soli Deo, hanc producet sicut lumen Deus, & ostendet te justum illuminatum sole justistiæ, cœlo & terræ, & omnibus, qui in cœlo sunt, ostendet lumen justitiæ tuæ, & (si ita dici oportet) jacta-

jactabit se de te tanquam de filio, tanquam, qui acceperis spiritum adoptionis. Producet ergo justitiam tuam sicut lumen, quia qui secundum mandatum Domini justus est, justitiam suam ita facit, sicut ipse mandavit dicens: *Vos autem cum facitis justitiam vestram, nesciat sinistra, quid faciat dextra tua.* Hæc ergo justitia, quæ ita fit, ut non hominibus appareat, nec ut humanam gloriam captet, sed fit in occulto, ut pater qui videt in occulto, reddat palam in tempore suo, producitur a Deo sicut lux. *Et judicium tuum sicut meridies.* Omnia enim justi judicia, quæcumque judicavit, non solum sicut lux erunt, sed sicut meridianum lumen, quod utique clarissimum & splendidissimum est. Plenitudo enim lucis in meridiano tempore designatur. Si ergo fueris justus & bonus, producet Deus sicut lumen justitiam tuam, & judicium tuum sicut meridiem. Vel certe in judicio, cum causa tua discutitur, justitiam causæ tuæ tanquam lucem Deus faciet manifestam. & judicium, quod & dijudicat, velut meridiem faciet manifestum. Quæ scientes ita futura, deprecemur misericordiam Dei, ut concedat nobis tales fieri, qui digni habeamur, quorum Deus ipse lucem justitiæ producat in medium, & judicium nostrum sicut meridiem clarum & lucidum, habens lucem veram in se, ipsum Dominum nostrum, cui est gloria & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA II.

De eodem psalmo, ab illa parte: *Subditus esto Domino, & ora eum.*

1. Præcipiente mandato, & dicente: *Subditus esto Domino*, necessarium videtur perscrutari, quid sit subditum esse Domino, & quid sit non esse subditum.

tum. Sicut enim *non omnis, qui dicit Domine Domine, intrabit in regnum cœlorum, sed qui facit voluntatem patris mei, qui in cœlis est:* ita non omnis, qui dicit, se subjectum esse Domino, subjectus est ei, sed qui reipsa subjectus est ei: quia vere subjectum esse Domino, non sermo professionis, sed opus subjectionis ostendit. Plenius autem intelligitur, quod dicimus hoc modo, Dominus noster Jesus Christus justitia est. Nemo ergo injuste agens subjectus est Christo, qui est justitia. Christus veritas est. Nemo mendax Christo subjectus est, qui est veritas, sive cum in rebus, sive cum in doctrina mendacium loquitur. Dominus Jesus Christus sanctificatio est. Nemo est subjectus sanctificationi, cum pollutus sit & impurus. Dominus Jesus Christus pax est. Nemo litigiosus & turbulentus Christo subjectus est, qui est pax, sed ille subjectus est ei, qui dicit: *Cum his, qui oderunt pacem, eram pacificus.* Unde & in alio psalmo ad animam suam dicit Propheta: *Verumtamen Deo subdita esto anima mea, quia ab ipso est patientia mea.* Sed & Apostolus magna quidem & mystica de subjectione significat, dicens: *Cum autem subjecta ei fuerint omnia, tunc & ipse filius subjectus erit ei, qui sibi subdidit omnia.* Audi ergo, quid dicit, quia omnia necesse est Christo esse subjecta, & tunc ipsum esse subjectum, subjectione videlicet illa, quam de spiritu intelligi dignum est. Interim necesse est, omnia Christo esse subjecta, ut tunc demum etiam ipse impletis omnibus & perfectis per subjectionem, tanquam victoriæ suæ hanc referens palmam patri dicatur futurus esse subjectus. Quod nisi mystice intelligatur, impium aliquid sine dubio non advertentibus indicare creditur. Non enim putandum est, quod filius Dei nunc quidem patri nequaquam subjectus sit, in novissimis vero temporibus cum sibi fuerint cuncta subjecta, tunc erit & ipse subjectus: sed quia omnia nostra in se recipit, & se esse

dicit,

dicit, qui in nobis esuriat: seque qui in nobis sitiat, & nudus sit atque æger, quique hospes & qui retrusus in carcerem; & quicquid uni ex minimis suis factum fuerit, sibi factum esse, testatur: consequenter & merito cum unusquisque nostrum plene & perfecte subditur Deo, ita ut in nullo prorsus inobediens pareat, se esse subditum, protestatur. Sed & alio modo plenius intelligitur, quod dicimus. Si aliquod membrum corporis doleamus, quamvis anima nostra incolumis sit, & reliqua omnia membra nostra sana sint, tamen quia dolore unius membri totus homo affligitur, non dicimus, quia sani sumus, sed quia male habemus. Verbi causa, dicimus: ille non est sanus. Quare? quia pedes dolet, aut renes, aut stomachum. Et nemo dicit, quia sanus est, si stomachum dolet, sed non est sanus, quia stomachum dolet. Si intellexistis exemplum, redeamus nunc ad id, quod propositum est. Apostolus dicit, quia corpus Christi sumus, & membra ex parte. Christus ergo, cujus omne hominum genus, imo fortassis totius creaturæ universitas corpus est, & unusquisque nostrum membra ex parte est, si aliquis ex nobis, qui membra ejus dicimur, ægrotat, & aliquo peccati morbo laborat, id est, si alicujus peccati macula inuritur, & non subjectus Deo, recte ille nondum dicitur esse subjectus, cujus sint membra illi, qui non sunt subjecti Deo. Cum autem omnes eos, qui corpus suum dicuntur ac membra, sanos habuerit, ut in nullo inobedientiæ laboraverint morbo, sanis omnibus membris, deoque subjectis, merito se dicit esse subjectum illi, cujus nos membra Deo in omnibus obedimus. Quod si teipsum perscrutari vis, & videre, si jam subjectus es Deo, an adhuc inobediens permanes, hoc modo teipsum discute. Si nihil est contrarium Deo in te, subjectus es ei. Contrarium autem dicimus hoc modo. Deus charitas est: si odium in te non est, non habes, quod contra-

contrarium Deo est. Deus veritas est: vide, ne sit in te mendacium, quod est contrarium veritatis. Si enim est in te mendacium, non Deo subjectus es, sed ei, qui est mendacii pater. Et si injustitia in te est, patri injustitiæ subjectus es magis, quam Deo, qui justitia est. Si & reliqua in te deprehenderis vitia, scito, te tamdiu non Deo, sed diabolo esse subjectum. Certum est namque, quia fornicationis tempore spiritui fornicationis sumus subjecti, adversantes spiritui castitatis. Et tempore iracundiæ, vel furoris, spiritui iræ obedimus, spiritui mansuetudinis resistentes. Propterea ergo videntes, quia omnis vita nostra agonem quemdam obedientiæ gerit, sive Christo, sive his, qui contrarii sunt Christo, conemur per orationis, per eruditionis religiosam institutionem hoc agere, ne unquam diabolo vel malitiæ ejus obedire inveniamur, sed omnis actus noster, & omnis sermo atque omnis cogitatio inveniatur in subjectione Christi. Quod si forte dicis, quid prodest, si nunc subjectus sim, cum jam ante peccaverim, & præventus sim in delictis? sine dubio, cum deliquimus, subjecti non fuimus Deo, sed cum desivimus a delictis, tunc initium subjectionis accepimus. Cum ergo timori Dei subjecti peccare cessamus, tunc etiam fiduciam accipimus poscendi pro delictis prioribus veniam. Donec autem permanemus in delictis, frustra veniam poscimus delictorum. Unde & memini, me frequenter dixisse ad vos, quia veniam delictorum tunc digne poscimus, cum longe positi a peccato, illam vocem possumus dicere, *Ne memineris iniquitates nostras antiquas.* Non dixit eas, quas facimus, sed eas, quas aliquando fecimus. Subditus ergo esto Domino, & subjectus noli peccare. Tunc obsecra eum pro delictis præteritis, & antiquis.

2. *Ne æmulatus fueris eum, qui prosperatur in via sua, in homine faciente iniquitatem.* Describit ea, quæ accidunt

cidunt hominibus. Frequenter enim si videamus iniquum in prosperis successibus, & in ea, quam ducunt, felicitate vitæ positum, scandalizamur, & periculum fidei incurrimus, atque in corde nostro adversum divinam providentiam conquerimur, dicentes: quid prodest juste agere? Ecce justi tribulantur, hic injustus feliciter agit. Injustus est, & ad summas divitias pervenit, honorum ac potestatum excelsum culmen ascendit, fortassis melius est injustum esse, quam justum. Hæc infirmæ & fragiles animæ etiam si non ore proferunt, in corde suo tamen loquuntur, cum viderint iniquos prosperis successibus agere in via sua. Et ideo nobis mandati hujus medela succurrit, ne, cum hæc viderimus, æmulemur, id est, ne irritemus Dominum adversum nos loquendo talia in cordibus nostris: sed recogitare debemus, quia præsens sæculum eorum est, qui futuræ beatitudinis non habent spem. Et ideo patienter feramus illos his successibus prosperis agere, percipere bona sua in vita sua, donec veniat & nostrum, ad quod invitati sumus, & cujus nobis repromissa sunt bona, ad quod respicimus, in quod speramus, cujus bona non sicut in hoc sæculo tanquam umbra prætereunt, sed permanent in æternum. Impossibile autem est, & in præsenti sæculo bona consequi, & in futuro. Necesse est enim dici uni, quia consecutus es tu bona in vita tua: & alii, quia consecutus es mala: & alter pro malis bona, & alter pro bonis mala recipiat, sicut exemplo sunt ille dives & Lazarus. Ideo ergo: *Noli æmulari non in eo, qui prosperatur in via sua, in homine faciente iniquitatem.*

3. Post hæc commonet vitium, quo omnes pene turbamur, & nescio sicubi rarus quis ita perfectus inveniatur, qui careat hoc morbo. *Desine*, inquit, *ab ira, & derelinque indignationem.* Multa sunt vitia, quæ a multis facile vitantur. Verbi causa impudici-

tiæ malum. Si quis operam enixius continentiæ dederit, impudicitiam abjecit. Aliquanti etiam avaritiam ſubjugarunt, ita ut cum in cæteris non ſint perfecti, videantur tamen vitare hoc malum, ſed & alia nonnulla. Iracundiæ autem durum & acutum vitium, inflammat, & exagitat etiam eos, qui videntur eſſe ſapientes. Unde & Salomon in Proverbiis dicit: *Ira perdit etiam prudentes.* Id eſt, noli, inquit, mirari, ſi inſipientem, ſi malum, ſi infidelem iracundia inflammat, quia frequenter etiam bonos & prudentes viro ira exagitat. Eſt ergo hoc peccatum etiam unum ex illis, quod ad ædificium deferet ligna, fœnum & ſtipulam, & neceſſe eſt hujusmodi materias (ſicut ſcriptum eſt) per ignem probari, ita ut permaneamus tamdiu in igne, donec de nobis ligna iracundiæ conſumantur, & fœnum indignationis, & ſtipula verborum, eorum videlicet, quæ hujusmodi vitiis exagitati protulimus. Idcirco ergo *deſine ab ira, & relinque indignationem*: id eſt, non ſatisfacias animis tuis, cum commotus fueris ad iracundiam, ſed deſine, derelinque, contemne. Nos vero cum hæc mandata ſuſcipiamus, & econtrario cum commoti fuerimus, non ab iracundia, ſed a manſuetudine deſinimus, non indignationem relinquimus, ſed lenitatem. Verum ex hoc ſaltem incipiamus emendare nosmetipſos, & paulatim per continentiam & aſſiduam meditationem lenientes iracundiam, veniamus etiam in hoc, ut ultra non iraſcamur: atque indignationis, quæ per furorem concitatur, impetum retundentes aſſidue, perveniamus usque in illud, ne ultra indignationis commotione turbemur. *Noli æmulari, ut nequiter facias.* Noli, inquit, in æmulationem nequitiæ cæteros provocando, etiam ipſe nequam fieri: quia æmulatio mali vincere ſemper in malitia alium ſtudet.

4. *Quia qui nequiter agunt, exterminabuntur: qui autem exſpectant Dominum, ipſi hæreditate poſſidebunt terram.*

terram. Apparet, quia nequitia alia quidem species mali est, præter cætera peccata. Unde & hic sermo divinus alium describit peccatorem, & alium nequam, sicut & ibi simili utitur distinctione, cum dicit: *Contere brachium peccatoris, & maligni*, id est, nequam. Sed & Dominus in Evangelio diabolum non dixit peccatorem tantummodo, sed malignum, vel malum, & cum docet in oratione, vel dicit: *Sed libera nos a malo.* Et alibi: *Malus homo fecit*, sive malignus. Definiunt quidam πονηρίαν, id est nequitiam, spontaneam vel voluntariam esse malitiam. Aliud est enim per ignorantiam mala agere, & victa malo: aliud est voluntate & studio mala facere, & hoc est nequitia. Unde & merito diabolus hoc nomine πονηρὸς, id est malignus, vel nequam, appellatur. Sed & nobis exprobrans Salvator dicebat: *Si ergo & vos cum sitis mali, scitis bona data dare filiis vestris.* Et nunc ergo ait: *Quoniam qui nequiter agunt, exterminabuntur; qui autem exspectant Dominum, ipsi hæreditate possidebunt terram.* Est & alia quædam terra, illa, de qua scriptura dicit, fluens lac & mel, quam Salvator in Evangeliis repromittit mansuetis, dicens: *Beati mansueti, quoniam ipsi possidebunt terram.* Hæc nostra quam habitamus proprio vocabulo arida appellatur, sicut & cœlum istud, quod intuemur, proprie firmamentum dicitur. Ex appellatione vero alterius cœli etiam istud firmamentum cœli nomen accepit, sicut edocet scriptura Geneseos. Quid ergo est? In præsenti quidem vita utimur cœlo & terra visibilibus istis, in quibus veri cœli & veræ terræ præter nomina nihil aliud invenimus: sed idcirco hic ita arbitror appellata, ut cum hæc ita nominantur, illa quæ vera & magna sunt, ad desiderium & memoriam cognominantium veniant. Qui sunt autem, qui hæreditate possidebunt terram? *Qui exspectant*, inquit, *Dominum.* Exspectamus Dominum, quia ipse est exspectatio nostra & patientia, sicut

scriptum est: *Et nunc quæ est exspectatio mea? nonne Dominus?* Sicut ergo Salvator sapientia est, & pax & justitia, ita est & exspectatio, vel patientia. Et sicut participatione justitiæ ejus justi efficimur, & participatione sapientiæ ejus sapientes, ita & participatione patientiæ ejus patientes efficimur. Est ergo velut fons quidam perennis, de quo haurire possumus & patientiam, & justitiam, & sapientiam, & omnia quæcumque sunt virtutum bona: si tamen bona, digna, & pura vascula nostra deferamus ad fontem. Ait ergo: *Qui autem exspectant Dominum, ipsi hæreditabunt.*

5. Post hæc autem sermonem quemdam addidit mysticum, qui super auditum meum sit, & supra linguam meam, qui excedat sensum meum. Ait enim, sive de omnibus peccatoribus, sive de uno aliquo peccatore, singulariter enim dicit: *Pusillum adhuc, & non erit peccator.* Pusillum adhuc profecto a præsenti tempore usque ad consummationem sæculi esse dicit, aut fortasse etiam ultra consummationem sæculi, & donec ille ignis vindex consumat adversarios. Si autem fiat hoc aliquo modo, non erit peccator, & qua ratione fieri possit, ut peccator non sit, discutiat & requirat, qui potest. *Verumtamen pusillum adhuc, & non erit peccator, & quæres locum ejus & non invenies.* Non solum autem peccator non erit, sed nec locus peccatoris erit. Quis est autem locus peccatoris, nisi ista, quæ prætereunt? *Cælum,* inquit, *& terra præteribunt.* Sine dubio ergo cum ipso peccato, quod præteriit, etiam locus præteriet peccatoris. *Cælum,* inquit, *& terra præteribunt, verba autem mea non præteribunt.* Studeamus ergo nos facere verba Dei, quæ non prætereunt, ne forte & nos cum istis, quæ prætereunt, intereamus. Si enim peccatum facimus, quod præterit, sine dubio & nos cum his, quæ prætereunt, deputabimur. Si autem facimus justitiam, quæ non

præte-

præterit, neque ipsi præteribimus, sed permanebimus cum permanente justitia, secundum illud, quod scriptum est: *Nunquid non valet manus mea salvos facere? aut gravavi aurem meam, ne exaudiam? Sed peccata vestra separant inter vos, & Deum.* Sed & ab initio creaturæ non sine aliqua mystica ratione firmamentum factum esse, dicitur, quod separaret inter aquas & aquas, & divideret habitaculum mortalium a sedibus & habitaculis Angelorum. Ex eo ergo locus nobis peccatoribus arida hæc, quam etiam terram cognominavit Dominus, deputata est. Sed & alia quædam loca nominantur aquæ, quibus superferri Spiritus Domini dicitur. Et alia quædam loca abyssus nominantur, quibus tenebræ superpositæ referuntur. Et de aquis quidem dicitur in alia scriptura, quia *viderunt te aquæ Deus, viderunt te aquæ, & timuerunt.* De abysso autem dicit, quia *conturbata est abyssus*: sine dubio quia non habet pacem, sed habet tenebras superpositas. Sed & dæmones in Evangelio rogare dicuntur, ne jubeantur abire in abyssum, velut in locum quemdam pœnæ & se & suis actibus dignum. Non solum ergo peccator non erit, sed etiam locus ejus, quisquis ille est, quæretur, & non erit.

6. *Mansueti autem hæreditabunt terram.* Adversum Valentinianos & cæteros hæreticos, qui putant Salvatorem meum dicere in Evangelio, quæ in antiquis literis non sunt, proferendus est iste versiculus, sicut & nos didicimus a quodam presbytero proferre hæc ad convincendos eos. Quod enim dictum est in Evangelio: [v] *Beati mansueti, quoniam ipsi hæreditabunt terram*, vide, quomodo ante jam dictum est a Spiritu sancto per David: imo ipse Christus nunc in Evangeliis dicit: *Beati mansueti, quoniam ipsi hæreditate possidebunt terram.* Addit sane Propheta etiam amplius aliquid, quam in Evangelio legimus dicens: *Et delectabuntur in multitudine pacis*, Etiam hic sermone ipso

utitur Græcus, de quo & ſuperius diximus, κατατρυφήσουσιν, id eſt, deliciabuntur magis quam delectabuntur. Igitur deliciabuntur, ſive delectabuntur manſueti in multitude pacis. Si qui ſunt carnales homines, delectantur in cibis, qui deſtruentur cum ventre ſuo, ſicut & Apoſtolus dicit: *Eſcæ ventri, & venter eſcis, Deus autem hunc & illas deſtruet.* Sancti autem iſtas quoque delicias contemnunt & deſpiciunt: habent autem delicias in multitudine pacis. Multitudo autem pacis eſſe dicitur in diebus Chriſti. Ita enim ſcriptum eſt: *Et multitudo pacis erit in diebus ejus, usquequo auferatur luna.* Quicumque ergo deſinit ab ira, & reliquit indignationem, & neque animus in iram irritatur, neque ſermone utitur iracundo, non ſolum forinſecus, verum & intrinſecus totus in pace eſt, & neque provocanti ſe ad iracundiam cedit, neque ipſe alterum ad iracundiam provocat, ſed in ſemetipſo pacem habet, & in aliis, ſi qui forte diſſident, ſervat diligere manſuetudinem, quæ pacis cuſtos eſt fideliſſima, quæ cuncta moderatur. Iſte deliciatur, vel delectatur in multitudine pacis.

7. *Obſervabit peccator juſtum, & fremet ſuper eum dentibus ſuis.* Sicut enim naturaliter contraria ſunt lux & tenebræ, ita contrarii ſunt ſibi peccator & juſtus. Et ſi videris aliquando, odio haberi juſtum, non dubites dicere de eo, qui odit juſtum, quia peccator eſt. Si videris perſecutionem pati eum, qui bene vivit, non dubites dicere de eo, qui perſequitur, quia non ſolum peccator eſt, ſed nequam. Obſervabit ergo peccator juſtum, & obſervans eum fremet ſuper eum dentibus ſuis. Quod dicit, *fremet dentibus*, neſcio ſi de carnalibus dentibus accipiendum ſit, licet poſſibile ſit etiam hoc fieri a peccatore adverſus juſtum. Cum comminatur ei, cum furit adverſus eum, cum ſilet voce, & clamat furore, cum juſto molitur inſidias, & omne malum excogitat adverſum

eum,

eum, tunc etiam corporaliter adimpletur, quod dicitur: *Fremet super eum dentibus suis.* Sed cum hæc facit peccator adversum justum, *Dominus*, inquit, *irridebit eum, quoniam prospicit, quod veniat dies ejus.* Quem diem prospicit Dominus peccatoris? Illum sine dubio, cum quæritur peccator, & non erit.

8. *Gladium evaginaverunt peccatores, tetenderunt arcum suum, ut dejiciant inopem & pauperem.* Non quod omni genere peccatores gladium habeant corporalem, sed videamus ne forte sicut sunt quædam arma Dei, in quibus esse dicitur lorica justitiæ, & gladius spiritus, & scutum fidei, ita etiam sint arma diaboli, quibus indutus est homo peccator. A contrariis igitur intelligamus contraria, & statuamus duos milites armatos, unum militem Dei, alterum militem diaboli. Et si quidem miles Dei habet loricam justitiæ, sine dubio miles diaboli contrariam huic gerit injustitiæ loricam. Et si miles Dei in galea salutis coruscat, e contrario peccator, qui est miles diaboli, galea perditionis indutus est. Et si parati sunt pedes militis Christi ad Evangelii cursum & prædicationem, e contrario peccatoris pedes velociter currunt ad effundendum sanguinem, & calceamenta ejus, hoc est præparatio, concinnantur ad malum. Habet ergo miles Dei scutum quoddam fidei, habet & miles diaboli infidelitatis scutum. Ita ergo est gladius quidam Spiritus sancti in his, qui militant Deo: est autem & gladius maligni in his, qui militant peccato, quem gladium evaginare nunc dicuntur peccatores. Quomodo autem putandi sunt peccatores evaginare gladium? Dum jam impudenter, & absque ullo verecundiæ velamento iniquitates suas perpetrant, nec erubescunt, ac reverentur, nec tanquam in vagina nequitiam suam recondunt, & contegunt, sed superbo & elato spiritu velut gladium quemdam denudant. Similiter etiam illud, quod sequitur peragunt, id est, intenderunt

derunt arcum suum. Sed & justi habent arcum, habent & sagitas. Denique & una sagitta ipsorum est Dominus Jesus, ipse enim ait: *Et posuit me sicut sagittam electam.* Habent ergo justi sagittas, habent & peccatores. Sermo sagitta est: & justi quidem sermo cum arguit, & corrigit peccatorem, velut sagitta compungit & transforat cor ejus, ut convertatur ad pœnitentiam, & salvetur. Sermo autem peccatoris est habens venenum & sagittans, ac vulnerans eum, qui non est armis Dei munitus. Tunc enim verba iniquorum prævalent adversum nos, cum minus caute scuto fidei communimur. *Tetenderunt* ergo *arcum suum: ut dejiciant inopem & pauperem.* Sciunt peccatores, quia non possunt dejicere divitem, propterea neque insidias ei tendunt, sed omnes eorum insidiæ adversum pauperem diriguntur, sicut & alibi dicitur, quia *insidiatur, sicut leo in cubili suo, insidiatur, ut rapiat pauperem.* Et quia *redemtio viri divitiæ ejus sunt* pauper autem suffere non valet minas, ideo divites efficiamur in spiritalibus bonis, id est, in omni verbo, & in omni scientia, in operibus bonis, abjicientes divitias peccati, prospicientes non ea, quæ videntur, sed ea, quæ non videntur. Quæ enim videntur divitiæ, temporales sunt; quæ autem non videntur, æternæ sunt. Et si in talibus divitiis ditescimus, vulnerari sagittis non possumus peccatorum. Restinguentur enim scuto fidei, per Christum Dominum & Salvatorem nostrum, cui est gloria & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMI-

HOMILIA III.

De eodem pſalmo, ab illa parte, *Gladium evaginaverunt peccatores.*

Superiore tractatu dicebamus quædam de gladio & arcu peccatorum, & armis Dei, & quia omnes homines armati ſunt: & quod diximus omnes homines, nunc adjiciam, quod defuit ſuperioribus, id eſt, hi omnes, qui peccare jam poſſunt, vel abſtinere a peccatis. Infantes enim neque Dei arma tractare poſſunt, neque arma diaboli. Si qui autem in verbo & actu & cogitatione poſſunt jam ſcire, quod rectum eſt, & vitare, quod contrarium eſt, ipſi ſunt, qui dicuntur omnes habere arma, & ſi quidem peccant, diaboli arma habent & iniquitatis: ſi vero recte agunt, armis Dei dicentur induti. Quod ergo dixit: *Gladium evaginaverunt peccatores, tetenderunt arcum ſuum*, explanantes dicebamus ſecundum Apoſtolum, qui dixit a contrariis, *Et gladium ſpiritus, quod eſt verbum Dei*, quia peccatorum gladius eſſet ſpiritus, qui in ipſis eſt nequam, qui eos inſpirat ad verba blaſphemiæ & iniquitatis & turpitudinis. Verbi cauſa, ſi videas Gentiles adverſum ſe in diſputationibus dimicantes, & diverſas contra ſe invicem impietates dialecticæ artis verſutiis aſtruentes, potes tunc dicere competenter, quia gladium evaginaverunt peccatores. Sed & ego, qui dicor fidelis, ſi forte certamen mihi ſit cum aliquo, & ad iracundiam provocatus, abjecta manſuetudine proferam verba furioſa, & ſpiritum mendaciis, & tumidis venenatiſque ſermonibus retegam, merito etiam ego tanquam peccator evaginaſſe gladium dicor. Bonum igitur primum eſt ne habere quidem gladium peccati: ſecundum vero eſt ſaltem non eum evaginare, ſed recondere in vagina ſua. Si enim non

non proferatur gladius de vagina, neque exerceatur, acies ejus obtunditur & ærugine consumitur, & si semper cesset ab opere, exterminabitur. Hoc enim Dominus etiam pollicetur, ut exterminet romphæam, id est peccatum, ita ut ultra jam non sit peccator. Sed si quidem verbi Dei prævenimus hoc opus, & in hac vita positi faciamus in nobis interire peccatum, ut nunquam omnino a nobis, neque per cogitationem, neque per opus, neque per verbum peccati gladius proferatur, non indigebimus pœnæ ignis æterni, non tenebris exteriorbus condemnabimur, neque illis suppliciis, quæ peccatoribus imminent, subjacebimus. Si vero in hac vita contemnimus commonentis nos divinæ scripturæ verba, & curari vel emendari ejus correptionibus nolumus, certum est, quia manet nos ignis ille, qui præparatus est peccatoribus, & veniemus ad illum ignem, in quo *uniuscujusque opus, quale sit, ignis probabit.* Et (ut ego arbitror) omnes nos venire necesse est ad illum ignem. Etiamsi Paulus sit aliquis vel Petrus, venit tamen ad illum ignem. Sed illi tales audiunt: *Etiamsi per ignem transeas, flamma non aduret te.* Si vero aliquis similis mei peccator sit, veniet quidem ad ignem illum sicut Petrus & Paulus, sed non sic transiet sicut Petrus & Paulus. Et quemadmodum ad rubrum mare venerunt Hebræi, venerunt & Æpyptii, sed Hebræi quidem transierunt mare rubrum, Ægyptii autem demersi sunt in ipso: hoc modo etiam nos si quidem Ægyptii sumus, & sequimur Pharaonem diabolum, præceptis ejus obedientes, demergemur in illum fluvium sive lacum igneum, cum inventa fuerint in nobis peccata, quæ sine dubio ex præceptis elegimus Pharaonis. Si autem sumus Hebræi, & sanguine agni immaculati sumus redemti, si non portamus nobiscum fermentum nequitiæ, ingredimur quidem & nos fluvium ignis. Sed sicut Hebræis erat aqua murus dextra lævaque, ita

ita etiam ignis erit murus, si nos faciamus, quod de illis dictum est, quia crediderunt Deo & Moysi famulo ejus, id est, legi ejus & mandatis, & sic sequamur columnam ignis, & columnam nubis. Hæc monuimus repetentes explanationem, quomodo gladium evaginaverunt peccatores.

2. Sed ne illud quidem otiose transeundum est, quod etiam tetendisse dicuntur arcum suum: quod non jam appositione contrarii sicut in cæteris fecimus, sed ex similibus absolvimus. In decimo psalmo scriptum est, quia *peccatores intenderunt arcum, paraverunt sagittas in pharetra, ut sagittent in obscuro rectos corde.* Unde apparet, quod cor impii repletum est velut pharetra sagittis venenatis. Sunt ergo sagittæ impiorum consilia & cogitationes pessimæ: os vero ac labia eorum arcus quidam est, quo dilatato atque distento venenati cordis spicula jactantur. Quod autem ait *in obscuro*, competenter dictum est. Non enim isti tales in die, id est, in luce Dei incedunt, sed in tenebris ambulant, & in obscuritate malitiæ atque ignorantiæ delitescunt. Quod autem sagittant rectos corde, id est, simplices & ignorantes malitias suas. Sed puto, quod hic sermo non tam de hominibus peccatoribus, quam de contrariis potestatibus dicatur. Illæ sunt enim, quæ in obscuro sagittant rectos corde. Propterea ergo die noctuque vigilent hi, qui recto sunt, quia illi quidem paraverunt sagittas. Non dixit jaculati sunt, sed *paraverunt sagittas*: non sagittarunt neque vulneraverunt, sed parant se, ut sagittent. Vides nos, antequam vulneremur, commoneri, ut nos ab illorum vulneribus defendamus, & omni custodia servemus cor nostrum.

3. Volo etiam amplius aliquid in his locis positus aperire, ne semper de inferioribus loquar ad vos, sed aliquando quædam etiam superiora pulsemus. Considero ergo, quia sicut Salvator sagitta est Dei, sicut

scriptum

ſcriptum eſt: *Poſuit me ſicut ſagittam electam*: ſine dubio autem ſimili exemplo etiam Moyſes in quo locutus eſt Deus, ſagitta Dei eſt: & cæteri Prophetæ & Apoſtoli Chriſti, in quibus Chriſti ipſe loquebatur, certum eſt, quia per ſagittam Dei vulnerabant eos, & compungebant cor eorum, quibus ſermonem Dei loquebantur, ita ut hi, qui ab ipſis audiebant ſermonem Dei, dicerent, quia *vulnerata charitate ego ſum*: ſic rurſus econtrario quomodo Chtiſtus eſt electa ſagitta Dei, ſic & Antichriſtus ſagitta diaboli. Et ſicut omnes, in quibus Chriſtus loquutus eſt vel loquitur, ſecundum hanc ſimilitudinem Prophetæ & Apoſtoli etiam ipſi ſagittæ erant Dei, & quicumque juſtus & prædicator loquitur verbum Dei ad ſalutem hominum conſummandam, ſagitta Dei dici poteſt: ita & omnes peccatores, in quibus diabolus loquitur, ſagittæ diaboli dici poſſunt. Si quando ergo te videris per os peccatoris ſagittis diaboli vulnerari, illius quidem miſerere, qui ſe ad hoc opus exhibet diabolo miniſtrum: tu autem memor eſto tui, & arripe ſcutum fidei, ut poſſis in ipſo omnia tela ignita maligni exſtinguere. Non ſolum autem in verbis, ſed in factis diriguntur in nos tela diaboli. Si enim videres mulierem inſidiantem tibi, ut te decipiat, nonne & hæc ignitum telum diaboli eſt, cum tibi ita loquitur, ut in te ignem libidinis concitet? Similiter & ſi quis te verbis amaris & aſperis ad iracundiam concitet, nonne & hic ignitum jaculum eſt maligni, quo inflammaris & incenderis ad furorem? Sed & ſi quis in aliud quoque te provocat & inſtigat, quod tu impatienter ferens in peccatum decidas, intellige diligentius, & adverte hos omnes jacula eſſe maligni ignita, quibus rectos corde inflammet, vulneret ad peccatum. Sed quod eſt infelicius, paucas video ſagittas Dei, pauci ſunt, qui ita loquuntur, ut inflamment cor auditoris, & abſtrahant eum a peccato, & converta-

vertatur ad pœnitentiam. Pauci ita loquuntur, qui auditoris corde percuſſo eliciant ex oculo lacrymam pœnitentiæ, qui aperientes futuræ ſpei lumen & magnitudinem futuri ſæculi, ac regni Dei gloriam proteſtantes ſuadere poſſint hominibus, quæ videntur contemnere, & expetere, quæ non videntur, ſpernere, quæ temporalia ſunt, & quæ æterna ſunt, quærere. Perpauci ſunt tales, & ipſi, ſi qui ſunt, pauci, per invidiam & livorem ita agitur, ne omnino vel pauci ſint, ne vel prodeſſe aliquibus poſſint. Sagittæ autem diaboli omnibus in locis abundant, omnis terra ipſis repleta eſt. Populi orbis militaris manus maxima ex parte ſagittæ ſunt maligni, utinam ibi tantummodo, atque in illis prævaleret inimicus, ut illos ſolos haberet ſagittas. Nunc autem vereor etiam eos, qui intus ſunt, & meipſum vereor, ne forte diabolus adducat me in aliquod ſcandalum, & utatur me ſagitta adverſus animam hominis: quia qui ſcandalizaverit aliquem ſive in verbo, ſive in facto, iſte illi animæ, quam ſcandalizavit, ſagitta exiſtitit & jaculum diaboli. Et vide, quid accidit nobis infelicius. Interdum nos putamus dicere adverſus aliquem, & incaute proferimus ſermones, dum contentioſiùs agimus, & quibuslibet verbis vincere ſtudemus, tunc diabolus ore noſtro utitur velut arcu, per quem ſagittas dirigat & ſagittet rectos corde, eos videlicet, qui nos audiunt ea loquentes, in quibus ſcandalum patiuntur. Et ſicut Deus poſuit arcum in nubibus, ne fiat diluvium, & ut tempeſtas deſinat: ita econtrario diabolus ponit arcum non, ut ceſſare faciat, ſed ut ſuſcitet tempeſtates, ut ſerenitatem conturbet in anima, ut pacem depellat, ut bella commoveat, & ut turbines excitet, ac procellas. Cum enim videris aliquem vitiis & paſſionibus agitatum circumire, & perturbare omnia, nolo dubites, quod ille ſagitta diaboli eſt, & os ejus poſuit arcum ſuum, & tetendit

ſagittas

sagittas verba ejus, ut sagittent rectos corde. Sed ... muniti sunt armis Dei, ab his talibus non potuerunt vulnerari.

Quod autem addidit, *ut trucident rectos corde*, ... dixisset: *ut dejiciant inopem & pauperem*, ... corde: quos puto, quia simi... Dominus conjungat in Evangeliis: ubi ... pauperes, ibi etiam beatificat mun... nihil interesse arbitror inter mundos ... corde. Trucidantur autem hoc mo... simplici mente, ac desiderio veniat ad ... proficiat, ut melior se fiat, iste si vi... qui multo jam tempore in fide stetimus, ... agentes, vel cum offendiculo loquen... ...mur illi nos lapsus ad peccatum. Cum au... peccaverit, trucidatus est, & sanguis animæ ejus ..., omnis ab eo virtus vitalis abscedit. Et si au... dici in Genesi, quia *sanguinem animarum vestrarum ... ab omni fratre & ab omni bestia*, non putes, quia de hoc sanguine magnopere præcipiat corporali, quantum de interioris hominis sanguine, id est, de vita animæ & sanguine spirituali. Scandalizati enim animæ sanguis effunditur, cum ceciderit in peccatum, & propterea dixit, quia requiritur sanguis ejus a fratre. Et quare etiam a bestia. Si fidelis est, qui te scandalizavit, frater est, a quo requirendus est sanguis tuus. Frater enim tuus est, qui fudit sanguinem tuum, & ideo dictum est, *de manu fratris requiram sanguinem*. Cum vero contraria potestas fera & nequam perurget hominem, & infidelis est, per quem insidiatur, si potuerit fudere sanguinem animæ tuæ, id est, dejicere te in peccatum, bestia est, per quam exquirit Dominus sanguinem tuum. Sed & Ezechiel Propheta cum dicit, speculatorem se positum domui Israel, qui si annunciaverit romphæam venientem, reus non fiat sanguinis, si non nunciaverit, reus sit sanguinis: &

in

in lege cum dicitur, si hæc & hæc fecerit, innocens erit a sanguine: sine dubio etiam hic animæ sanguinem designat, qui effunditur per peccatum. Propterea ergo timeamus omnes, ne forte sanguis alicujus, qui scandalizatur, requiratur a nobis, sicut Propheta designat. Hæc oportuit nos repetere, ut plenius ostenderemus, quomodo gladium evaginaverunt peccatores & tetenderunt arcum suum, & quis esset pauper, quem dejicerent, & quomodo trucidantur recti corde, vel quis est sanguis eorum, qui effunditur.

5. Nunc autem videamus, quid sit istis peccatoribus, qui hæc faciunt, id est, qui gladio diaboli utuntur, & jaculis maligni, quid de his rursum dicit sermo divinus: *Framea*, inquit, *eorum intret in cor eorum, & arcus eorum conteratur.* Framea genus teli est, hoc nomine nuncupatum. Sermones igitur isti, quos inspirante diabolo iniqui & peccatores proferunt, inquit, adversus justum, ut trucident rectos corde, convertentur adversum ipsos, qui eos proferunt, ut illuc redeant, unde processerant. Sicut enim dicitur ad justos & sanctos Apostolos a Domino: *In quamcumque domum intraveritis, dicite: Pax huic domui: & si fuerit ibi filius pacis, pax vestra veniet super eum: sin minus, pax vestra ad vos revertetur.*: sic & hic econtrario gladius impiorum, qui evaginatur, ut trucidet rectos corde, reverti in ipsos dicitur, & demergi in cor eorum, atque arcus eorum confringi, dum Dominus de insidiis eorum liberat justum.

6. *Melius est modicum justo super divitias peccatorum multas.* Secundum literam continuo etiam simplicioribus quibusque utilis admonitio est, de qua & prius dicendum est, quamvis habeat etiam profundius aliquid, quod si quis capere potuerit, capiat. Quid ergo nos doceat litera, videamus. In hoc mundo communem vitæ sollicitudinem gerunt & justi & injusti, ut habeant, quæ ad victum necessaria sunt. Sed

utitur Græcus, de quo & superius diximus, *κατατρυφήσουσιν*, id est, deliciabuntur magis quam delectabuntur. Igitur deliciabuntur, sive delectabuntur mansueti in multitude pacis. Si qui sunt carnales homines, delectantur in cibis, qui destruentur cum ventre suo, sicut & Apostolus dicit: *Escæ ventri, & venter escis, Deus autem hunc & illas destruet.* Sancti autem istas quoque delicias contemnunt & despiciunt: habent autem delicias in multitudine pacis. Multitudo autem pacis esse dicitur in diebus Christi. Ita enim scriptum est: *Et multitudo pacis erit in diebus ejus, usquequo auferatur luna.* Quicumque ergo desinit ab ira, & reliquit indignationem, & neque animus in iram irritatur, neque sermone utitur iracundo, non solum forinsecus, verum & intrinsecus totus in pace est, & neque provocanti se ad iracundiam cedit, neque ipse alterum ad iracundiam provocat, sed in semetipso pacem habet, & in aliis, si qui forte diffident, servat diligere mansuetudinem, quæ pacis custos est fidelissima, quæ cuncta moderatur. Iste deliciatur, vel delectatur in multitudine pacis.

7. *Observabit peccator justum, & fremet super eum dentibus suis.* Sicut enim naturaliter contraria sunt lux & tenebræ, ita contrarii sunt sibi peccator & justus. Et si videris aliquando, odio haberi justum, non dubites dicere de eo, qui odit justum, quia peccator est. Si videris persecutionem pati eum, qui bene vivit, non dubites dicere de eo, qui persequitur, quia non solum peccator est, sed nequam. Observabit ergo peccator justum, & observans eum fremet super eum dentibus suis. Quod dicit, *fremet dentibus*, nescio si de carnalibus dentibus accipiendum sit, licet possibile sit etiam hoc fieri a peccatore adversus justum. Cum comminatur ei, cum furit adversus eum, cum silet voce, & clamat furore, cum justo molitur insidias, & omne malum excogitat adversum

eum,

eum, tunc etiam corporaliter adimpletur, quod dicitur: *Fremet super eum dentibus suis.* Sed cum hæc facit peccator adversum justum, *Dominus*, inquit, *irridebit eum, quoniam prospicit, quod veniat dies ejus.* Quem diem prospicit Dominus peccatoris? Illum sine dubio, cum quæritur peccator, & non erit.

8. *Gladium evaginaverunt peccatores, tetenderunt arcum suum, ut dejiciant inopem & pauperem.* Non quod omni genere peccatores gladium habeant corporalem, sed videamus ne forte sicut sunt quædam arma Dei, in quibus esse dicitur lorica justitiæ, & gladius spiritus, & scutum fidei, ita etiam sint arma diaboli, quibus indutus est homo peccator. A contrariis igitur intelligamus contraria, & statuamus duos milites armatos, unum militem Dei, alterum militem diaboli. Et si quidem miles Dei habet loricam justitiæ, sine dubio miles diaboli contrariariam huic gerit injustitiæ loricam. Et si miles Dei in galea salutis coruscat, e contrario peccator, qui est miles diaboli, galea perditionis indutus est. Et si parati sunt pedes militis Christi ad Evangelii cursum & prædicationem, e contrario peccatoris pedes velociter currunt ad effundendum sanguinem, & calceamenta ejus, hoc est præparatio, concinnantur ad malum. Habet ergo miles Dei scutum quoddam fidei, habet & miles diaboli infidelitatis scutum. Ita ergo est gladius quidam Spiritus sancti in his, qui militant Deo: est autem & gladius maligni in his, qui militant peccato, quem gladium evaginare nunc dicuntur peccatores. Quomodo autem putandi sunt peccatores evaginare gladium? Dum jam impudenter, & absque ullo verecundiæ velamento iniquitates suas perpetrant, nec erubescunt, ac reverentur, nec tanquam in vagina nequitiam suam recondunt, & contegunt, sed superbo & elato spiritu velut gladium quemdam denudant. Similiter etiam illud, quod sequitur peragunt, id est, intenderunt

derunt arcum suum. Sed & justi habent arcum, habent & sagitas. Denique & una sagitta ipsorum est Dominus Jesus, ipse enim ait: *Et posuit me sicut sagittam electam.* Habent ergo justi sagittas, habent & peccatores. Sermo sagitta est: & justi quidem sermo cum arguit, & corrigit peccatorem, velut sagitta compungit & transforat cor ejus, ut convertatur ad pœnitentiam, & salvetur. Sermo autem peccatoris est habens venenum & sagittans, ac vulnerans eum, qui non est armis Dei munitus. Tunc enim verba iniquorum prævalent adversum nos, cum minus caute scuto fidei communimur. *Tetenderunt* ergo *arcum suum ut dejiciant inopem & pauperem.* Sciunt peccatores, quia non possunt dejicere divitem, propterea neque insidias ei tendunt, sed omnes eorum insidiæ adversum pauperem diriguntur, sicut & alibi dicitur, quia *insidiatur, sicut leo in cubili suo, insidiatur, ut rapiat pauperem.* Et quia *redemtio viri divitiæ ejus sunt* pauper autem sufferre non valet minas, ideo divites efficiamur in spiritalibus bonis, id est, in omni verbo, & in omni scientia, in operibus bonis, abjicientes divitias peccati, prospicientes non ea, quæ videntur, sed ea, quæ non videntur. Quæ enim videntur divitiæ, temporales sunt; quæ autem non videntur, æternæ sunt. Et si in talibus divitiis ditescimus, vulnerari sagittis non possumus peccatorum. Restinguentur enim scuto fidei, per Christum Dominum & Salvatorem nostrum, cui est gloria & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMI-

HOMILIA III.

De eodem psalmo, ab illa parte, *Gladium evaginaverunt peccatores.*

Superiore tractatu dicebamus quædam de gladio & arcu peccatorum, & armis Dei, & quia omnes homines armati sunt: & quod diximus omnes homines, nunc adjiciam, quod defuit superioribus, id est, hi omnes, qui peccare jam possunt, vel abstinere a peccatis. Infantes enim neque Dei arma tractare possunt, neque arma diaboli. Si qui autem in verbo & actu & cogitatione possunt jam scire, quod rectum est, & vitare, quod contrarium est, ipsi sunt, qui dicuntur omnes habere arma, & si quidem peccant, diaboli arma habent & iniquitatis: si vero recte agunt, armis Dei dicentur induti. Quod ergo dixit: *Gladium evaginaverunt peccatores, tetenderunt arcum suum*, explanantes dicebamus secundum Apostolum, qui dixit a contrariis, *Et gladium spiritus, quod est verbum Dei*, quia peccatorum gladius esset spiritus, qui in ipsis est nequam, qui eos inspirat ad verba blasphemiæ & iniquitatis & turpitudinis. Verbi causa, si videas Gentiles adversum se in disputationibus dimicantes, & diversas contra se invicem impietates dialecticæ artis versutiis astruentes, potes tunc dicere competenter, quia gladium evaginaverunt peccatores. Sed & ego, qui dicor fidelis, si forte certamen mihi sit cum aliquo, & ad iracundiam provocatus, abjecta mansuetudine proferam verba furiosa, & spiritum mendaciis, & tumidis venenatisque sermonibus retegam, merito etiam ego tanquam peccator evaginasse gladium dicor. Bonum igitur primum est ne habere quidem gladium peccati: secundum vero est saltem non eum evaginare, sed recondere in vagina sua. Si enim

non

non proferatur gladius de vagina, neque exerceatur, acies ejus obtunditur & ærugine consumitur, & si semper cesset ab opere, exterminabitur. Hoc enim Dominus etiam pollicetur, ut exterminet romphæam, id est peccatum, ita ut ultra jam non sit peccator. Sed si quidem verbi Dei prævenimus hoc opus, & in hac vita positi faciamus in nobis interire peccatum, ut nunquam omnino a nobis, neque per cogitationem, neque per opus, neque per verbum peccati gladius proferatur, non indigebimus pœnæ ignis æterni, non tenebris exteriorbus condemnabimur, neque illis suppliciis, quæ peccatoribus imminent, subjacebimus. Si vero in hac vita contemnimus commonentis nos divinæ scripturæ verba, & curari vel emendari ejus correptionibus nolumus, certum est, quia manet nos ignis ille, qui præparatus est peccatoribus, & veniemus ad illum ignem, in quo *uniuscujusque opus, quale sit, ignis probabit*. Et (ut ego arbitror) omnes nos venire necesse est ad illum ignem. Etiamsi Paulus sit aliquis vel Petrus, venit tamen ad illum ignem. Sed illi tales audiunt: *Etiamsi per ignem transeas, flamma non aduret te.* Si vero aliquis similis mei peccator sit, veniet quidem ad ignem illum sicut Petrus & Paulus, sed non sic transiet sicut Petrus & Paulus. Et quemadmodum ad rubrum mare venerunt Hebræi, venerunt & Æpyptii, sed Hebræi quidem transierunt mare rubrum, Ægyptii autem demersi sunt in ipso: hoc modo etiam nos si quidem Ægyptii sumus, & sequimur Pharaonem diabolum, præceptis ejus obedientes, demergemur in illum fluvium sive lacum igneum, cum inventa fuerint in nobis peccata, quæ sine dubio ex præceptis elegimus Pharaonis. Si autem sumus Hebræi, & sanguine agni immaculati sumus redemti, si non portamus nobiscum fermentum nequitiæ, ingredimur quidem & nos fluvium ignis. Sed sicut Hebræis erat aqua murus dextra lævaque,

ita

ita etiam ignis erit murus, si nos faciamus, quod de illis dictum est, quia crediderunt Deo & Moysi famulo ejus, id est, legi ejus & mandatis, & sic sequamur columnam ignis, & columnam nubis. Hæc monuimus repetentes explanationem, quomodo gladium evaginaverunt peccatores.

2. Sed ne illud quidem otiose transeundum est, quod etiam tetendisse dicuntur arcum suum: quod non jam appositione contrarii sicut in cæteris fecimus, sed ex similibus absolvimus. In decimo psalmo scriptum est, quia *peccatores intenderunt arcum, paraverunt sagittas in pharetra, ut sagittent in obscuro rectos corde.* Unde apparet, quod cor impii repletum est velut pharetra sagittis venenatis. Sunt ergo sagittæ impiorum consilia & cogitationes pessimæ: os vero ac labia eorum arcus quidam est, quo dilatato atque distento venenati cordis spicula jactantur. Quod autem ait *in obscuro*, competenter dictum est. Non enim isti tales in die, id est, in luce Dei incedunt, sed in tenebris ambulant, & in obscuritate malitiæ atque ignorantiæ delitescunt. Quod autem sagittant rectos corde, id est, simplices & ignorantes malitias suas. Sed puto, quod hic sermo non tam de hominibus peccatoribus, quam de contrariis potestatibus dicatur. Illæ sunt enim, quæ in obscuro sagittant rectos corde. Propterea ergo die noctuque vigilent hi, qui recto sunt, quia illi quidem paraverunt sagittas. Non dixit jaculati sunt, sed *paraverunt sagittas*: non sagittarunt neque vulneraverunt, sed parant se, ut sagittent. Vides nos, antequam vulneremur, commoneri, ut nos ab illorum vulneribus defendamus, & omni custodia servemus cor nostrum.

3. Volo etiam amplius aliquid in his locis positus aperire, ne semper de inferioribus loquar ad vos, sed aliquando quædam etiam superiora pulsemus. Considero ergo, quia sicut Salvator sagitta est Dei, sicut

scriptum

scriptum est: *Posuit me sicut sagittam electam*: sine dubio autem simili exemplo etiam Moyses in quo locutus est Deus, sagitta Dei est: & cæteri Prophetæ & Apostoli Christi, in quibus Christi ipse loquebatur, certum est, quia per sagittam Dei vulnerabant eos, & compungebant cor eorum, quibus sermonem Dei loquebantur, ita ut hi, qui ab ipsis audiebant sermonem Dei, dicerent, quia *vulnerata charitate ego sum*: sic rursus econtrario quomodo Chtistus est electa sagitta Dei, sic & Antichristus sagitta diaboli. Et sicut omnes, in quibus Christus loquutus est vel loquitur, secundum hanc similitudinem Prophetæ & Apostoli etiam ipsi sagittæ erant Dei, & quicumque justus & prædicator loquitur verbum Dei ad salutem hominum consummandam, sagitta Dei dici potest: ita & omnes peccatores, in quibus diabolus loquitur, sagittæ diaboli dici possunt. Si quando ergo te videris per os peccatoris sagittis diaboli vulnerari, illius quidem miserere, qui se ad hoc opus exhibet diabolo ministrum: tu autem memor esto tui, & arripe scutum fidei, ut possis in ipso omnia tela ignita maligni exstinguere. Non solum autem in verbis, sed in factis diriguntur in nos tela diaboli. Si enim videres mulierem insidiantem tibi, ut te decipiat, nonne & hæc ignitum telum diaboli est, cum tibi ita loquitur, ut in te ignem libidinis concitet? Similiter & si quis te verbis amaris & asperis ad iracundiam concitet, nonne & hic ignitum jaculum est maligni, quo inflammaris & incenderis ad furorem? Sed & si quis in aliud quoque te provocat & instigat, quod tu impatienter ferens in peccatum decidas, intellige diligentius, & adverte hos omnes jacula esse maligni ignita, quibus rectos corde inflammet, vulneret ad peccatum. Sed quod est infelicius, paucas video sagittas Dei, pauci sunt, qui ita loquuntur, ut inflamment cor auditoris, & abstrahant eum a peccato, & con-

vertatur ad pœnitentiam. Pauci ita loquuntur, qui auditoris corde percusso eliciant ex oculo lacrymam pœnitentiæ, qui aperientes futuræ spei lumen & magnitudinem futuri sæculi, ac regni Dei gloriam protestantes suadere possint hominibus, quæ videntur contemnere, & expetere, quæ non videntur, spernere, quæ temporalia sunt, & quæ æterna sunt, quærere. Perpauci sunt tales, & ipsi, si qui sunt, pauci, per invidiam & livorem ita agitur, ne omnino vel pauci sint, ne vel prodesse aliquibus possint. Sagittæ autem diaboli omnibus in locis abundant, omnis terra ipsis repleta est. Populi orbis militaris manus maxima ex parte sagittæ sunt maligni, utinam ibi tantummodo, atque in illis prævaleret inimicus, ut illos solos haberet sagittas. Nunc autem vereor etiam eos, qui intus sunt, & meipsum vereor, ne forte diabolus adducat me in aliquod scandalum, & utatur me sagitta adversus animam hominis: quia qui scandalizaverit aliquem sive in verbo, sive in facto, iste illi animæ, quam scandalizavit, sagitta exstitit & jaculum diaboli. Et vide, quid accidit nobis infelicius. Interdum nos putamus dicere adversus aliquem, & incaute proferimus sermones, dum contentiosius agimus, & quibuslibet verbis vincere studemus, tunc diabolus ore nostro utitur velut arcu, per quem sagittas dirigat & sagittet rectos corde, eos videlicet, qui nos audiunt ea loquentes, in quibus scandalum patiuntur. Et sicut Deus posuit arcum in nubibus, ne fiat diluvium, & ut tempestas desinat: ita econtrario diabolus ponit arcum non, ut cessare faciat, sed ut suscitet tempestates, ut serenitatem conturbet in anima, ut pacem depellat, ut bella commoveat, & ut turbines excitet, ac procellas. Cum enim videris aliquem vitiis & passionibus agitatum circumire, & perturbare omnia, nolo dubites, quod ille sagitta diaboli est, & os ejus posuit arcum suum, & tetendit

ſagittas verba ejus, ut ſagittent rectos corde. Sed qui muniti ſunt armis Dei, ab his talibus non potuerunt vulnerari.

4. Quod autem addidit, *ut trucident rectos corde*, cum ſuperius dixiſſet: *ut dejiciant inopem & pauperem*, junxit pauperibus rectos corde: quos puto, quia ſimiliter etiam Dominus conjungat in Evangeliis: ubi enim dicit beatos pauperes, ibi etiam beatificat mundos corde, & nihil intereſſe arbitror inter mundos corde & rectos corde. Trucidantur autem hoc modo. Si quis ſimplici mente, ac deſiderio veniat ad Eccleſiam, ut proficiat, ut melior ſe fiat, iſte ſi videat nos, qui multo jam tempore in fide ſtetimus, vel non recte agentes, vel cum offendiculo loquentes, efficimur illi nos lapſus ad peccatum. Cum autem peccaverit, trucidatus eſt, & ſanguis animæ ejus profluit, omnis ab eo virtus vitalis abſcedit. Et ſi audis, dici in Geneſi, quia *ſanguinem animarum veſtrarum exquiram ab omni fratre & ab omni beſtia*, non putes, quia de hoc ſanguine magnopere præcipiat corporali, quantum de interioris hominis ſanguine, id eſt, de vita animæ & ſanguine ſpirituali. Scandalizati enim animæ ſanguis effunditur, cum ceciderit in peccatum, & propterea dixit, quia requiritur ſanguis ejus a fratre. Et quare etiam a beſtia. Si fidelis eſt, qui te ſcandalizavit, frater eſt, a quo requirendus eſt ſanguis tuus. Frater enim tuus eſt, qui fudit ſanguinem tuum, & ideo dictum eſt, *de manu fratris requiram ſanguinem*. Cum vero contraria poteſtas fera & nequam perurget hominem, & infidelis eſt, per quem inſidiatur, ſi potuerit fudere ſanguinem animæ tuæ, id eſt, dejicere te in peccatum, beſtia eſt, per quam exquirit Dominus ſanguinem tuum. Sed & Ezechiel Propheta cum dicit, ſpeculatorem ſe poſitum domui Iſrael, qui ſi annunciaverit romphæam venientem, reus non fiat ſanguinis, ſi non nunciaverit, reus ſit ſanguinis: &

in

in lege cum dicitur, si hæc & hæc fecerit, innocens erit a sanguine: sine dubio etiam hic animæ sanguinem designat, qui effunditur per peccatum. Propterea ergo timeamus omnes, ne forte sanguis alicujus, qui scandalizatur, requiratur a nobis, sicut Propheta designat. Hæc oportuit nos repetere, ut plenius ostenderemus, quomodo gladium evaginaverunt peccatores & tetenderunt arcum suum, & quis esset pauper, quem dejicerent, & quomodo trucidantur recti corde, vel quis est sanguis eorum, qui effunditur.

5. Nunc autem videamus, quid sit istis peccatoribus, qui hæc faciunt, id est, qui gladio diaboli utuntur, & jaculis maligni, quid de his rursum dicit sermo divinus: *Framea*, inquit, *eorum intret in cor eorum, & arcus eorum conteratur.* Framea genus teli est, hoc nomine nuncupatum. Sermones igitur isti, quos inspirante diabolo iniqui & peccatores proferunt, inquit, adversus justum, ut trucident rectos corde, convertentur adversum ipsos, qui eos proferunt, ut illuc redeant, unde processerant. Sicut enim dicitur ad justos & sanctos Apostolos a Domino: *In quamcumque domum intraveritis, dicite: Pax huic domui: & si fuerit ibi filius pacis, pax vestra veniet super eum: sin minus, pax vestra ad vos revertetur.*: sic & hic econtrario gladius impiorum, qui evaginatur, ut trucidet rectos corde, reverti in ipsos dicitur, & demergi in cor eorum, atque arcus eorum confringi, dum Dominus de insidiis eorum liberat justum.

6. *Melius est modicum justo super divitias peccatorum multas.* Secundum literam continuo etiam simplicioribus quibusque utilis admonitio est, de qua & prius dicendum est, quamvis habeat etiam profundius aliquid, quod si quis capere potuerit, capiat. Quid ergo nos doceat litera, videamus. In hoc mundo communem vitæ sollicitudinem gerunt & justi & injusti, ut habeant, quæ ad victum necessaria sunt. Sed

justi quidem non tam propensi sunt erga sollicitudinem victus, quam enixe gerunt justitiæ curam, ita ut etiam, si eis quærenda sunt, quæ ad victum necessaria sunt, absque injustitia quærantur, ut ipse quæstus eorum, qui quotidiano usui necessarius est, cum omni justitia fiat. Injusti vero nihil curant de justitia, sed omnem curam in hoc impendunt, quomodo acquirant: in hoc eorum omne studium est, quomodocumque & qualiacumque lucra captare: non quærunt, si bene acquirant, si cum justitia: non sunt solliciti, ut judicio Christi inveniantur possessiones eorum cum justitia quæsitæ. Quomodo possunt hæc facere, qui agrum ad agrum conjungunt, & villam villæ appropiant, ut aliquid proximo auferant? Cum ergo unum e duobus fieri necesse sit, id est aut multa acquirere cum injustitia, aut modicum cum justitia, *melius est*, inquit, *modicum justo super divitias peccatorum multas*. Et vere quasi speciali quodam titulo multæ divitiæ in iniquitate censentur. Unde & ego arbitror, Dominum & Salvatorem nostrum, quasi vere Deum & Dominum Mammonam iniquitatis pronunciasse, cum dicit: *Facite vobis amicos de iniquo Mammona*. Hæc secundum literam. Videamus nunc, si quid etiam secreti contineat sermo. Sunt multa & diversa studia literarum in hoc mundo, ut videas, quamplurimos incipientes a grammaticis ediscere carmina poetarum, comœdiarumque fabulas, tragœdiarum vel commentitias vel honorificas narrationes, historiarum longa ac diversa volumina, tum deinde transire ad rhetoricam, atque ibi omnem fucum eloquentiæ quærere, post venire ad philosophiam, perscrutari dialecticam, syllogismorum nexus inquirere, mensuras geometriæ pertentare, astrorum leges ac stellarum cursus perscrutari, omittere quoque nec musicam: & sic per omnes istas eruditi tam diversas & varias disciplinas, in quibus nihil de Dei voluntate cognoverunt, multas quidem, sed

pecca-

peccatorum divitias congregaverunt. Videas autem unum de Ecclesia imperitum quidem in verbo atque eruditione, sed fide ac timore Dei repletum, qui propter timorem Dei in nullo audet delinquere, sed veretur omnino aperire os suum, ne forte sermo malus procedat de ore ejus, & observat etiam in minimo delinquere, a quibus observare se non potest ille, qui dives est in hujus mundi sapientia. Hos igitur sibi conferens sermo divinus ait: *Melius est modicum justo, super divitias peccatorum multas.* Ut sunt divitiæ peccatorum, sapientia hujus mundi, in qua divites sunt & abundantes in eloquentia, nec tamen se per hæc continere prævalent a peccato. Modicum autem justi est, qui habet fidem tanquam granum sinapis modicam, sed vividam & vehementem, per quam se communit & continet a peccato. Melius est ergo hoc modicum fidei justo super divitias peccatorum multas, quas habent in eloquentia ac sapientia hujus sæculi, quæ destruitur. Tamen si potuerit quis & divitias habere, & non peccatorum habere divitias: sed congregare aliqua de thesauris Moysi legislatoris, alia etiam de censu acquirere Prophetarum, de Isaia, de Jeremia, de Ezechiele, perscrutari quoque secreta Danielis, cæterorumque Prophetarum reconditos & obscuros penetrare thesauros: iste jam non confertur sapientibus hujus mundi, ut melior illis dicatur, sed illis magis exæquatur, qui dicebant, *quia divites facti estis in omni verbo & in omni scientia*: & qui destruentes hujus mundi sapientiam, & velut victores ejus effecti dicunt, se paratos esse ad captivandum omnem intellectum extollentem se & erigentem adversus scientiam Christi. Etsi quidem ille sit, quem superius diximus, imperitus & idiota, sed fidelis & timens Deum, *melius est modicum* illud fidei huic *justo super divitias peccatorum multas*, quas cum hujus sæculi sapientia compararunt. Super ambos autem istos est, qui

... in verbo Dei & ſcientia veritatis, id eſt, qui ... Paulum dives eſt in omni verbo & in omni ..., & nihilominus dives eſt in operibus bonis. ... vis ſcire, quid eſt divitem eſſe in omni verbo, breviter te docebo. Incipe diſcutere a primo verbo Geneſeos, inde in verbo Exodi, poſt hæc in verbo Levitici, in Numeris, in Deuteronomio, diteſce de Jeſu Nave, diteſce de omnibus ſimul Judicibus, & jam inde per conſequentiam de ſingulis quibusque ſcripturæ divinæ libris usquequo pervenias ad Evangelicas apoſtolicasque divitias. Nam verbi cauſa, ſi quis uni verbo Pſalmorum operam dederit, & integrum pſalterium, cum voluerit, canit, dives eſt quidem, ſed non in omni verbo atque omni ſcientia, ſed eſt dives in ſolo verbo pſalterii. Vel ſi quis evangelicæ atque apoſtolicæ lectioni ſtudium tribuat, & in mandatis novi Teſtamenti ſemetipſum exerceat, dives eſt & hic, ſed non in omni verbo, niſi evangelico tantum & apoſtolico. Si vero potuerit novum ac vetus teſtamentum pari ſtudio ediſcere, atque ex omni ejus eruditione inſtrui, ita ut paratus ſit reddere rationem de ſingulis quibusque, quæ ſcripta ſunt, & vitam ſuam ſecundum verbum veritatis ejus, quæ in ſcripturis continetur aptare: iſte vero dives eſt in omni verbo & in omni opere bono. Et iſtas puto eſſe divitias, de quibus dicitur: *Redemtio animæ viri propriæ divitiæ ejus. Melius* ergo *modicum juſto ſuper divitias peccatorum multas.*

7. *Quoniam brachia peccatorum conterentur.* Quomodo poteſt hoc ſecundum literam ſtare, etiam ſi aliquis vim facere conetur per imperitiam? Sunt multa in ſcripturis ita poſita, quæ etiam eum, qui valde brutus eſt, & ſtertit, movere poſſunt, imo cogere, ut neceſſe habeat litera derelicta ad intellectum conſcendere ſpiritalem: ſicut & nunc faciunt brachia iſta peccatoris, quibus imminere contritionem comminatur.

Sed

Sed & in alio loco dicit: *Contere brachium peccatoris & maligni.* Quid ergo? brachium istud corporeum peccatoris & maligni putabimus conterendum? Non facile hoc accidere videmus. Sed si intueamur, quomodo cum elati fuerint in superbiam peccatores, & arcus suos paraverint, & sagittas illas suas, de quibus superius diximus, tetenderint adversus justos: cum hæc omnis eorum intentio Domini fuerit virtute destructa, sic merito dicitur, brachium peccatoris esse contritum. Vel alio modo, quoniam manus & brachium operis est indicium. Si ergo videas peccatorem ad opus bonum, ad opus misericordiæ non extendentem manum suam, absurdum non erit dicere, brachium ejus esse contritum. Sed hujusmodi contritionem non a Deo, sed a diabolo fieri credendum est. Ipse est enim, qui conterit & constringit brachia peccatorum, ne ad misericordiam extendantur. Fit ergo quædam contritio peccatorum a Deo, cum insidiantes eos justo destruit & deterret: quædam vero a diabolo, cum boni operis studia velut vinctis & contritis infidelium brachiis impedit. Et est alia contritio, quæ a Deo quidem conceditur, impletur autem a diabolo, illa, de qua dicebat diabolus ad Dominum: *Verumtamen immitte manum tuam, & tange omnia, quæ habet, nisi in faciem te benedixerit*, & tum accepit eum in potestate. Unde & ipse Job ait: *Manus enim Domini est, quæ contigit me.*

8. *Suffulcit autem justos Dominus.* Qui infirmi sunt & fragiles, opus habent suffultore. Ubi ruina imminet & lapsus, ibi quæritur suffultura. Omnis autem homo quantum ad humanam fragilitatem spectat, & infirmus est & promptus ad lapsum. Et in hoc quidem psalmo scriptum est, quia justos suffulciat Dominus, & in alio dicit: *Suffulcit Dominus omnes, qui cadunt, & erigit Dominus omnes elisos.* Tantum est, ut nos expergiscamur aliquando & evigilemus, ut si quando per infir-

infirmitatem casus aliquis imminet, deprecemur Dominum, ut mittat nobis verbum suum & sapientiam suam, quæ suffulciat casuros & erigat.

9. *Cognoscit Dominus dies immaculatorum, & hæreditas eorum in æternum erit.* Secundum scripturas sicut in multis locis observavimus, Dominus non omnia cognoscit, sed sola illa, quæ bona sunt: mala autem dicitur ignorare, non quod vere aliquid sit, quod ejus scientiam lateat, sed ea, quæ indigna sunt notione ejus, dicitur ignorare. Quod ostendimus etiam de scripturis, cum dicit Apostolus: *Si quis in vobis Propheta, vel spiritalis, cognoscat, quæ scribo vobis, quoniam Domini sunt. Si quis autem ignorat, ignorabitur.* Et in Evangelio ubi dicit Dominus ad peccatores: *Nescio vos, discedite a me operarii iniquitatis.* Sicut ergo & alibi dicitur, *cognoscit Dominus, qui sunt ejus*, sic hic non impiorum, sed immaculatorum dies cognoscere dicitur Dominus. Digni enim scientia Domini immaculatorum dies. Sed & hoc secundum literam nescio si possit consequenter exponi. Qui enim possunt esse dies immculatorum, qui non sint etiam peccatorum? cum hujus sæculi dies una eademque sit omnibus, atque in eadem sive justi, sive peccatores simul luce versentur: sicut & ipse Dominus de patre dicit, quia *solem suum jubet oriri super bonos & malos.* Quomodo ergo hic velut exceptum aliquid & segregatum immaculatorum dies cognoscere dicitur Dominus? Sed videamus, ne forte unusquisque propriam sibi ipse faciat diem. Et si quando abjicientes mendacium loquimur veritatem cum proximo nostro, in veritatis die & veritatis luce versamur. Similiter & cum retrahimus nos ab iis, qui oderunt fratres, & in dilectione fratrum permanemus, dies nobis facimus charitatis. Sed & cum justitiam custodimus, & cum visitantes viduas atque orphanos in tribulatione sua, *immaculatos* nos custodimus ab hoc sæculo, immaculatorum

latorum nobis ipsis facimus dies. Et isti sunt dies, quos nosse dicitur, quando cognoscit dies immaculatorum. Verum si sacratiorem adhuc sensum in hoc loco volumus perscrutari, possumus dicere, quia dies mali sunt hujus sæculi secundum, quod scriptum est: *Quoniam dies mali sunt.* Dies autem boni alii sunt, qui & ipsi immaculatorum sunt, quos Dominus cognoscit, in quibus & hæreditas eorum in æternum manet: tunc sine dubio cum justi hæreditatem capient vitæ æternæ, consequentes, quæ *oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se.* Illi sunt immaculatorum dies, in quibus non iste sol, quem occasus excipit, & cujus nox succedens lumen interimit, sed sol justitiæ lucebit, qui noctem nesciat, qui lumen æternum sit, sicut scriptum est, quia *ipse Dominus erit eis lux sempiterna.*

10. *Et non confundentur in tempore malo.* Soli justi non confundentur in tempore malo. Tempus autem malum hic tempus judicii nominat, propter multitudinem peccatorum, & eorum, quos sæva tormenta suscipient. Tunc ergo in tempore resurrectionis cum omnes resurrexerint, & alii resurgent in vitam æternam, alii in confusionem æternam, tunc, inquit, justi non confundentur, quia nihil dignum confusione in eorum actibus invenietur. Addit autem: *Et in diebus famis saturabuntur.* Inquirendum primo est, qui sint dies famis. Comminatur in quodam loco Deus per Prophetam, & dicit: *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & immittam famem super terram, non famem panis, neque sitim aquæ, sed famem ad audiendum verbum Dei. Et circuibunt ab oriente usque ad occidentem, ut audiant verbum Domini, & non invenient.* Isti sunt ergo dies, & istud est tempus famis, cum non sunt, qui verbum Dei loquantur, sicut & fames nunc est apud Judæos. Nusquam enim Prophetæ, nusquam sapiens, nusquam prudens æstimator, nusquam quinquagena-

rius, nusquam sapiens consiliarius, nusquam intelligens auditor, omnia abstulit Deus a Judæa & Jerusalem. Sed & in nobis metus est ingens, ne forte etiam nobis immineat fames. Sicut enim illi, de quibus supra diximus, legendo legem & non faciendo incurrerunt in hoc, ut verbi Dei famem paterentur, & auferrentur ab illis omnia Dei dona, quæ supra diximus, & mandatum est nubibus (Prophetis scilicet) ne pluerent super eos pluviam verbi Dei, verendum est, ne tale etiam aliquod nobis correptionis inducatur genus: sed magis efficiamur non auditores legis tantum, sed & factores, ut mandet Dominus nubibus suis, non uni, neque duabus, sed pluribus, pluere super nos pluviam, ut in Ecclesia Prophetæ duo vel tres dicant, & cæteri examinent: & si sedenti revelatum fuerit, prior taceat, ut plures fiant operarii inconfusibiles recte tractantes verbum veritatis, ut dicat unusquisque doctorum & prædicantium verbum Dei secundum Paulum: *Ego plantavi*, & ille *rigavit*, *sed Deus incrementum dedit*. Hæc autem fient, si nos, qui rigamur a nubibus, & audivimus verbum Dei, afferamus fructus illos, quos enumerat Apostolus, id est, *fructus spiritus*, qui sunt *gaudium*, *charitas*, *pax*, *patientia*, *longanimitas*, & cætera his similia. Quos fructus si moramur afferre, verendum est, ne mandetur nubibus obstruere a nobis imbres suos, & incipiat unusquisque sanctorum facere illud, quod scriptum est: *Qui autem intelligit, in tempore illo sedebit, & tacebit, quia tempus malum est.* Sed meminisse debemus historiæ antiquorum de famis tempore, quomodo justus in tempore famis saturatur. Conveniens puto fames erat temporibus Eliæ prophetæ, quando clausum est cœlum annis tribus & mensibus sex. Et tunc populus quidem periclitabatur fame, sed Elias non patiebatur famem. Et tunc quidem pascebatur ab Angelo, quando & abiit in virtute escæ illius, & permansit qua-

dragin-

draginta diebus & quadraginta noctibus: nunc autem corvis ministrantibus pascebatur, cum ei in matutino panes deferrent & ad vesperum carnes, & iterum refertur bibisse aquam de torrente Corath, & venisse in Sarepta Sidoniorum ad mulierem viduam famis tempore, & quia justus erat, non est passus inediam famis, sed ubique ei abundantia præsto erat: atque uno eodemque tempore erat peccatoribus fames: Elias autem, quia justus erat, nesciebat famem. Sic ergo etiam si fames veniat aliquando, quod Dominus non præstet Ecclesiæ suæ, si quando tamen accidat, qui habet intellectum & exercitium in meditatione verbi Dei, & constituit meditari in lege ejus die ac nocte, atque exercere se ad intellectum spiritalem percipiendum, inveniet in illis panem illum, qui de cœlo descendit, & fiet ei sermo Dei abundans cibus, & profluens potus: & non solum cibus & potus, verum si profundiora sacramenta mysticæ intelligentiæ potuerit perscrutari, erunt ei sermones Dei deliciæ. Potest etiam alio modo in hoc loco profundior sensus aperiri. Dominus & Salvator ait: *Veniet nox, quando nemo potest operari.* Et hoc dicit de illo tempore, quod erit post sæculum, tempore, quo unusquisque pro malis suis recipiet pœnas. Tunc ergo dicit noctem illam futuram, quum jam nemo potest operari aliquid, sed unusquisque tunc pascitur ex operibus suis, quæ hic positus operatus est. Quum ergo nox fuerit, nemo operatur in illo tempore: quum peccatores suppliciis affligentur, erit sine dubio fames his, qui nullos fructus boni operis collegerunt. In illo autem famis tempore, saturabuntur justi, ex fructibus scilicet justitiæ suæ. Sicut enim in deserto sex diebus colligebant manna, in sexta autem die non unius diei modum, sed quantum sufficeret in crastinum colligebant, & unusquisque edebat in die sabbati, quæ collegerat in die sexta: ita etiam nunc velut sexta

quædam dies putanda est Domini nostri Jesu Christi adventus, & tempus hoc dispensationis ejus, quam passione sua hoc in sæculo procuravit. Et idcirco dum in die sexta sumus, colligamus manna dupliciter, ut sufficere nobis possit, dum advenerit vera sabbati observatio populi Dei. Si enim non collegerimus duplices cibos, qui nobis & in præsenti sæculo sufficiant & in futuro, & in diebus famis non saturabimur. Sic enim cum justi saturabuntur in diebus famis, *peccatores*, inquit, *peribunt: inimici autem Domini statim, ut honorificati fuerint & exaltati, deficientes, ut fumes deficient.* Docet nos sermo divinus, quales sint honores hujus sæculi. Cum enim videris illum acceptis illius provinciæ fascibus tumidum, alium consulatibus elatum, alium diversis magistratibus elevatum, cum ergo omnem istam videris elationem, considera, quia deficientes sicut fumus deficient: recordare etiam, quantos in his honoribus videris, & usque ad quanta eos fastigia conscendisse memineris, & vide, si non omnes bene, posteaquam exaltati sunt, dejecti denuo & prostrati sicut fumus defecerunt. *Inimici autem Domini statim, ut honorabuntur & exaltabuntur, deficientes, ut fumus deficient.* Econtrario vero amici Domini statim, ut contemti fuerint & despecti & ab hominibus humiliati, a Deo exaltabuntur & erigentur: quoniam *omnis, qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur.*

11. Post hæc adduntur quædam, quæ non parva indigent expositione, ait enim: *Mutuabitur peccator & non reddet, justus autem miseretur & commodat.* Etiam hoc si secundum literam accipiamus, non videbitur verum. Multi etenim peccatores mutuo accipiunt pecuniam, & reddunt cum fœnore, ita, ut & ipsi interdum lucrum ex pecunia, quam sumserant, ceperint. Definit autem hic Propheta dicens: *Mutuabitur peccator, & non solvet.* Sed si intelligas, quis est, qui fœnerat,

nerat,

nerat, & quis est, qui accipit fœnus, & requiras, quis est peccator, qui non reddit pecuniam, quam sumsit, intelliges, consequentiam habere, quod scriptum est. Verbi gratia, cum docet Paulus, & assistunt ei auditores, Paulus est, qui pecuniam fœnerat dominicam, auditores autem sunt, qui ex ore ejus pecuniam verbi suscipiunt fœneratam. Et si quidem justus sit, qui suscipiat ab eo pecuniam, reddet integrum fœnus, & dicet: quinque mnas mihi dedisti, ecce acquisivi alias quinque. Si justus est, dicit: quinque talenta mihi dedisti, ecce habes decem: vel duo talenta mihi dedisti: ecce habes quatuor. Si vero peccator est, suscepto Dei verbo non operatur ex eo opera mandati, & non reddit usuras, sed consumit omnia, quæ accepit in fœnus. Ecce & nunc vos omnes, quibus hæc loquor, pecuniam accipitis fœneratam verba mea, hæc pecunia Domini est. Aut si dubitas, audi Prophetam dicentem, quia *eloquia Domini eloquia casta, argentum igne probatum terræ purgatum septuplum.* Si ergo male doceo, pecunia mea reproba est, secundum illos quibus dictum est, *argentum vestrum reprobum.* Si autem bene doceo, pecunia vel argentum non est meum, sed Domini est, & probatum est. Licet ergo mihi fœnerare pecuniam Domini, meam autem propriam pecuniam non licet, quia verbum Domini prohibet humanam pecuniam fœnerari. Quæ est ergo humana, & quæ Domini pecunia? Ego puto, quod Valentini sermo humana pecunia est & reproba, & Marcionis & Basilidis pecunia humana est & reproba, & omnium hæreticorum sermo non est probata pecunia, nec dominicam integre in se habet figuram, sed adulteram, quæ (ut ita dicam) extra monetam ita figurata est, quia extra Ecclesiam composita est. Si autem videris aliquem non sua propria, sed Dei verba proloquentem, qui vere audeat dicere: *An probamentum quæritis ejus, qui in me loquitur,* Christi, scito,

quia

quia iste fœnerat quidem, & non suam, sed Domini pecuniam fœnerat, & facit illud, quod scriptum est: *Tota die miseretur & fœnerat*, habens autoritatem fœnerandi ab ipso sibi meo Deo Jesu Christo datam. Ipse est enim Dominus, qui in parabola data pecunia dicit ad servos: *Ite, negociamini, usquequo redeam.* Et ad illum servum, qui pecuniam multiplicare contemserat, dicit, quia *oportuit te pecuniam meam dare nummulariis, & ego veniens exegissem eam utique cum usuris.* Iste est peccator, qui mutuatur & non solvet: justus autem acceptam pecuniam restituet cum usuris, hoc est acceptum Dei verbum cum operibus repræsentat. Audis sermonem de castitate, collaudas doctorem, amplecteris doctrinam, admiraris magisterium, per hæc suscepisti pecuniam castitatis. Et si quidem peccator es, egressus Ecclesiam inseris te negotiis secularibus, excipit te lascivia, subsequitur temulentia, corruptorum hominum malefida colloquia, oblitus continuo omnium, quæ a doctore susceperas, quæ laudaveras, quæ admiratus fueras, & ad impudica rursum devolveris scorta, & effectus es peccator, qui mutuatus es verbum castitatis, & non reddis opera castitatis. Similiter & si audieris verbum justitiæ in Ecclesia, egressus es foras, occurrit tibi vicinus cujus agellum concupieras, & continuo oblitus eorum, quæ dicta sunt, ut cupiditati tuæ satisfacias invadis, quæ aliena sunt, & sic mutuatus de justitia pecuniæ non reddis usuras, operans gesta justitiæ. Sic ergo & de singulis quibusque *mutuatur peccator & non solvet, justus autem miseretur & commodat.* Non solum, inquit, fœnerat justus, hoc est, non solum prædicat verbum, hoc est, non solum docet imperitos, verum etiam miseratur infirmos. Sequitur enim exemplum Domini dicentis: *Misericordiam malo quam sacrificium.*

12. *Quia qui benedicunt eum, hæreditabunt terram; qui autem maledicunt eum, exterminabuntur.* Qui benedi-

nedicunt eum, id eſt, qui benedicunt juſtum, hæreditabunt terram. Quam terram illam bonam, terram multam hæreditabunt illam fluentam lac & mel, ubi ſunt bona illa, quæ vere bona ſunt, illam poſſidebunt, qui benedicunt juſtum, maledicentes vero eum exterminabuntur. Et vobis parum videtur interdum male loqui de ſanctis, & perleve eſt vobis dicere de ſervis Dei, ille talis & talis eſt, ille fingit, & ille ſæculum diligit, ille autem impoſtor eſt, non audis, quia qui maledicunt juſtum, exterminabuntur? Aut ſi hoc parum vobis videtur, audite alibi Deum dicentem ad juſtum: *Inimicus ero inimicis tuis, & adverſariis tuis.* Videtis, quanti periculi ſit inimicari juſtis, vel male loqui de ſanctis. Si enim vere credimus illud, quod dixit Dominus de unoquoque ſervorum ſuorum, quia *eſurivi & non dediſtis mihi manducare*, & ea, quæ addit & dicit, quia qui uni ex minimis meis fecit, mihi fecit, conſequens eſt, ut & hoc dicat: qui maledicebatis mihi, detrahebatis de me, & falſa contra me loquebamini, & accuſabatis me. Et ſi dixerimus: Domine quando tibi maled至ximus, aut quando detraximus: aut quando falſa contra te loquuti ſumus? tunc dicet ad nos: *Amen dico vobis, quia quod feciſtis uni ex meis minimis, mihi feciſtis.* Sicut enim dantes manducare uni ex iſtis mihi feciſtis, & dantes bibere uni ex iſtis mihi dediſtis, & ſicut induentes unum ex iſtis, me induiſtis: ita maledicentes uni ex iſtis mihi maledixiſtis, & ſi benedixiſtis vel honoraſtis unum ex his, mihi benedixiſtis, & me honoraſtis, ſicut & alibi nihilominus dicit: *Qui vos recipit, me recipit*, &, *qui vos ſpernit, me ſpernit.* Propterea ergo contineamus linguam noſtram, & ſervos Domini admiremur, & benedicamus juſtos, & nunquam detrahamus de eis, nec aperiamus os noſtrum ad male loquendum, ne forte exterminemur, ſed benedicamus, ut & nos benedictionem conſequamur per Chriſtum Dominum

noſtrum

[illegible] est gloria & potestas in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA IV.

De eodem psalmo, ab illa parte: *Apud Dominum gressus hominis diriguntur.*

1. A *Domino* (inquit) *gressus hominis diriguntur.* Et alibi in hoc psalmo dicit de gressibus justi hoc modo: *Lex Dei ejus in corde ipsius, & non supplantabuntur gressus ejus.* Sed & in septuagesimo secundo psalmo dicitur: *Paulominus effusi sunt gressus mei.* Gressus ergo a gradiendo nominamus, secundum illud, quod in Exodo scriptum est, quod Moyses vidit flammam ignis & Angelum, cum rubus arderet quidem, sed non combureretur, & dixit: *Digrediens* sive *transiens videbo visionem magnam hanc.* Ex hoc ergo loco occasio nobis datur intelligentiæ eorum, quæ habemus in manibus. Igitur de his, quæ in Exodo scripta memoravimus, id est, *digrediens videbo visionem istam magnam*, audivi quemdam de sapientibus ante nos dicentem, cum explanaret hunc locum, quia non est possible prius videre visum magnum, id est, intueri atque perspicere magna mysteria stanti in conversatione & actibus mundi hujus: sed transire oportet prius ab his, & transcendere omnia sæcularia, & sensum nostrum ac mentem liberam fieri, & tunc ad magnarum & spiritalium rerum intuitum pervenire, & ita demum visum magnum videre. Hunc quidem ille explanans locum, quæ supra memoravimus, enarrabat. Nos vero, quibus studium est secundum scripturæ monita, verba sapientium laudare, & addere ad ea, possumus ad hæc, quæ ille dixit, tale aliquid addere. Unusquisque qui iter agit ad virtutem, proficit in ambulan-

bulando, ut paulatim per multos profectus itineris perveniat ad eam. Iter ergo agens & velut quibusdam passibus gradiens digreditur semper, & transit ea, quæ explicuit, ac posteriora omittens ad ea, quæ priora sunt, se extendit. Digrediens ergo transit primum locum malitiæ, & inde proficiens passibus & ingressibus transit alias peccatorum sudes, tum deinde scrupeas nequitiæ cautes, & lubrica & prærupta vitiorum. Cum vero hæc etiam evaserit, semper ad ea, quæ in antea sunt, se extendens, minus restat malitiæ, & omne, quod proficit viæ: si tamen incedendo cautius gressus suos observaverit, ne labatur, ut singula quæque digrediens malitiæ loca, ita ut non offendat pedem suum in ea, secundum hoc, quod in Exodo scriptum est, videre possit visionem magnam. Nemo enim adhuc, qui in malitia est, nec digreditur eam & transit, poterit visionem istam magnam secretorum Dei, scientiæ scilicet & sapientiæ, contueri. Magna ergo est visio, cum puro corde Deus videtur. Magna est visio, cum puro corde verbum Dei, & sapientia Dei, qui est Christus ejus, agnoscitur. Magna visio est agnoscere & credere in Spiritum sanctum. Magna ergo hæc visio scientia Trinitatis est. Verumtamen etiam Moyses tunc videbat in Exodo visum magnum, & Angelus dicitur, qui videbatur in rubo in igne, & magnam eam visionem appellat. Intelligebat enim, quis esset in Angelo. Continuo denique dicit ad Deum: *Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob.* Vide ergo, quam magna sit visio hæc, quamvis & hoc ipsum sit magnum scire, quod Deus facit *Angelos* suos *spiritus, & ministros* suos *ignem urentem.* Et nunc quidem Moysi adhuc pascenti pecora Jetro soceri sui, & gradienti vel transeunti ab his, magna est visio hæc, in qua ei Angelus dicitur apparere. Si autem etiam mare rubrum transierit, & columna eum nubis obtexerit, & futuri baptismi adoraverit

raverit sacramenta, tunc etiam majorem visionem poterit videre. Ingredietur enim caliginem & turbinem, ubi esse ipse dicitur Deus, ubi scriptum est, quia Moyses solus accedebat ad Deum, cæteri autem a longe stabant. Et in tantum per istas magnas Moyses proficit visiones, ut diceret ad Deum: *Si inveni*, inquit, *gratiam coram te, manifesta mihi teipsum, ut evidenter videam te.* Et tunc audit a Deo, quia *ponam te in foramine petræ*, petra autem erat Christus: ut per foramen brevissimum videas posteriora mea, hoc est, ut ea, quæ in novissimis temporibus implebuntur, per assumtionem carnis agnoscas: *Faciem autem meam videre non poteris.* Sed digressi per quamplurimas visiones, redeamus nunc ad hoc, quod proposuimus de psalmo, quia *a Domino*, inquit, *gressus hominis diriguntur.* Supra exposuimus, quomodo iter quis ingreditur ad virtutem: quoniam, qui iter agit ad virtutem, multa sunt, quæ digredi habet & transire. Ergo & tu, qui ad Christum tendis, qui est Dei virtus, digredere luxuriam, scorta, adulteria, digredere furta, falsa testimonia, tum deinde digredere & avaritiam, & omnem pecuniæ cæterarumque malarum rerum concupiscentiam, digredere mendacium, digredere tristitiam sæculi. Nisi hæc omnia digressus fueris, visionem illam magnam Domini videre non poteris. Sunt ergo quidam in nobis gressus & pedes, quibus iter hoc agimus, sunt gressus interioris hominis, quibus ambulare possumus per illam viam, quæ dicit: *Ego sum via, veritas & vita* Hoc ergo iter agentibus multis gressibus utendum est nobis, ut illa omnia, quæ supra diximus, transeamus, quia gressus hominis a Domino diriguntur. Non sufficit homini volenti istud iter incedere sola propositi sui voluntas, nisi & Dominus direxerit gressus ejus: quia frequenter accidit iter agentibus, ut ambulent, quod iter tamen rectum tenere non possint, sed decidant in

aliquos

aliquos errores: ut illi, qui in philoſophiæ eruditione verſantur, videntur quidem iter virtutis incedere, ſed quia a Domino non diriguntur greſſus eorum, non tenent iter rectum. Sed & hæretici nihilominus ingrediuntur etiam ipſi iter, ſed cum ſcripturas carnaliter, non ſpiritaliter intelligunt, declinant in ſiniſtram. Si vero ſpiritaliter intelligant, in ipſo autem ſpiritali intellectu apoſtolicæ non teneant regulam veritatis, decidunt nihilominus & ipſi ad dexteram, diabolo (ut ita dixerim) greſſus eorum non dirigente, ſed detorquente a via recta. Nos ergo neque ad dexteram, neque ad ſiniſtram declinantes, ingrediamur mediam viam, quæ eſt Chriſtus Dominus, quia in ipſo ambulantium greſſus Dominus dirigit. *A Domino* ergo *greſſus hominis dirigentur*, *& viam ejus cupiet*, illam ſcilicet viam, de qua ſupra diximus. Cupiet enim, qui a Deo dirigitur Chriſtum, & deſiderabit permanere ſemper in Chriſto.

2. *Cum ceciderit*, inquit, *non conturbabitur*. Superius dicens, quia a Domino diriguntur greſſus ejus, hic de caſu ejus loquitur. Vide ergo, quia etiam his, qui iter hoc incedunt, aliquando accidat cadere, etiam his, qui a Domino diriguntur: ſed eſt multa differentia inter caſum juſti & caſum injuſti. Juſtus, inquit, cum ceciderit, non proſternitur: injuſtus & qui ſpem non habet in Deo poſitam, ſi ceciderit, proſternitur & non ſurgit: id eſt, ſi peccaverit, non pœnitet & peccatum ſuum emendare neſcit. Juſtus autem ſi in aliquo offenderit, ſi in verbo (Apoſtolus enim eſt, qui dicit: *In multis enim offendimus omnes*, *& ſi quis in verbo non offendit*, *hic perfectus eſt vir.*) Offendit ergo & juſtus in verbo, fortaſſis etiam aliquando & in facto, ſed ſcit emendare, ſcit corrigere: ſcit ille, qui dixerat: *Neſcio hominem*, paulopoſt cum reſpectus fuiſſet a Domino, flere amariſſime: ſcit & ille qui te tecto mulierem viderat, & concupierat eam,

dicere potuerit: *quia tibi soli peccavi & malum coram te feci.* Si ergo, cum ceciderit justus, non prosternitur, non permanebit in peccato, sed exiliet cito, tanquam damula ex retibus, & tanquam avis de laqueo. Injustus autem non solum permanet, sed & prosternitur in peccatis. Justus autem, quid facit? *Lex Dei ejus in corde ipsius, & non supplantabuntur gressus ejus.* Supra dixit, quia diriguntur gressus hominis a Domino, hic quia non supplantabuntur gressus justi, *quia Dominus*, inquit, *confirmat manus ejus*, In alio psalmo, id est, in septuagesimo secundo dicit: *Mei autem pene moti sunt pedes.* Quod idipsum videtur intelligendum similiter. Proficientes etenim ad virtutes velut ascensu quodam nitimur, in quo ascensu si quis labatur & recidat, ascensionis suæ perdit profectum. Istius ergo effusi sunt gressus. Hoc autem fit, cum quis post profectum retrorsum fuerit conversus: sicut accidit & uxori Loth, quæ ingrediebatur bene egrediens de Sodomis, & effugiens pœnas malorum ingrediebatur & ascendebat ad montem, quo Angelo duce pergebat: sed quoniam contra mandatum Dei fecit, quod jussa fuerat non respicere retrorsum neque stare in omni regione illa, sed ad montem ascendere, atque ibi salvari, cum conversa ad posteriora retrorsum respexit, ibi effusi sunt gressus ejus, & perdidit omne, quod fuerat ante digressa, permansit perfecta statuuncula salis. Hoc est, quod Dominus in Evangelio dicit: *Nemo mittens manum suam ad aratrum, & retro respiciens aptus est regno Dei* Vis tibi ostendam & alios, quorum effusi sunt gressus? Recordare illos, qui transierunt per mare rubrum tanquam per aridam, & peccantes in deserto ceciderunt, & ibi effusi sunt gressus eorum. Sed & nunc si quando accidat aliquem vixisse in continentia tribus aut quatuor annis, & eo amplius, alium in verbi doctrinæ studio & sapientiæ laboribus operam dedisse: tunc deinde si victus fuerit

rit

rit hic, vel ad carnis luxuriam transeat, vel ad alia peccata declinet, aut ad vitam se transferat sæculi, vel ad negotia ac lucra corruptibilis vitæ convertat, non dubites de eo dicere, quia effusi sunt gressus ejus. Nos ergo deprecemur Dominum, ut dirigat gressus nostros, & custodiat vias nostras, uti ne supplantentur gressus nostri: ut in via, quam incedimus, hoc est in Christo Domino nostro, quasi supra petram stabilem vestigia nostra firmentur, ne quoquo modo supplantari possimus: per illum scilicet, cujus nos caput observamus, & ille nostrum observat calcaneum, cui utique nunquam nos oportet plantam nudam præbere, sed semper debemus esse *calceati pedes in præparatione Evangelii pacis*, ut si venerit diabolus supplantator, & invenerit pedes nostros munitos, & supra petram stantes, inde nos supplantare non valeat. Quamvis enim paulo ante dixerimus, posse etiam casum aliquem & lapsum accidere his, qui virtutis viam sequuntur, tamen observandum est, quia ibi, ubi dixit: *Cum ceciderit, non prosternetur*, superius non tam de justo quam de homine puro proposuerat. Ait enim: *A Domino gressus hominis dirigentur, & viam ejus cupiet, cum ceciderit non prosternetur.* In quo ostenditur esse aliquos casus, qui tamen non continuo indicent esse victum & prostratum eum, qui ceciderit. Sicut enim & in agone fieri solet, ut duobus inter se luctantibus accidat primo quidem cadere unum, ut cum ceciderit, surgat & vincat: ita etiam in nostro agone, qui est nobis adversum principem hujus mundi, si forte acciderit aliquem de nobis vinci, & in aliquo peccato cadere, possibile est, ut post peccatum resipiscat aliquis, & exsurgat & perhorrescat malum, quod admisit, & de cætero non solum contineat se, verum etiam satisfaciat Deo, lavans per singulas noctes lectum suum, & lacrymis rigans stratum suum, accipiens verbum propheticæ autoritatis, qua dicitur:

Nunquid, qui cadit, non adjiciet, ut resurgat? aut qui aversus est, non convertitur? Væ his, qui aversi sunt aversione impudenti, dicit Dominus. Et iste est, qui cadere quidem potuit, prosterni vero non potuit. Si autem videris, aliquem cecidisse in aliquod peccatum, & post casum desperantem conversionem & dicentem, jam quomodo possum ego salvus fieri, qui cecidi? jam nulla spes est, peccata mea me colligant, quomodo audere possum accedere ad Dominum? Quomodo ad Ecclesiam redire? & si hac desperatione ista talis recedat etiam a Deo, hic non solum cecidit, sed in casu suo prostratus atque demersus est. Et est quidem optabile, ut athleta pietatis ac virtutis maneat semper immobilis, ut ne unam quidem luctam (ut ita dicam) perdat, ne semel inclinetur aut supplantetur. Quod si fieri non potest, sed evenerit eum cadere, non jaceat post casum, ne prosternatur, sed exsurgat & emendet culpam, expurget pœnitentiæ suæ satisfactione commissum, ne etiam de ipso Apostolus dicat: *Et lugeam multos ex his, qui ante peccaverunt, & non egerunt pœnitentiam de immunditia & fornicatione & impudicitia, quam gesserunt.* Quare etiam Apostolus exempla palæstrici agonis assumsit, cum dicit: *Nemo coronatur nisi, qui legitime certaverit*, nisi quia nos scire volebat legis certamina & agones? qui & de seipso ait: *Sic pugno, non quasi aerem verberans.* Et iterum: *Certamen bonum certavi.* Quia ergo certamen nobis est & agon propositus, etiam legis agonem nosse debemus. Sunt athletæ, qui in omnibus certaminibus vincunt, & in omnibus coronantur. Inter pædas vincunt, inter agonios vincunt, inter andras vincunt. Alii vincuntur inter andras, sed coronantur inter agonios, nonnunquam etiam inter andras vincunt. Ergo aliquanti semper, aliquanti secundo vel tertio coronantur. Certe miserum est, & ultimæ infelicitatis in omnibus agonibus tam variis

atque

atque diversis, ne unam quidem promereri coronam. Ita ergo & Christianus, cui *certamen est non adversus carnem & sanguinem, sed adversus principatus & potestates, & adversus principes hujus mundi tenebrarum harum, adversus spiritalia nequitiæ in cælestibus*, quum tantos habeat & tales adversarios, tanquam agonista vigilare debet, si fieri potest, ut semper vincat, quotiescumque conflixerit, & primas inter pædas, id est inter pueros, statim capiat coronas. Vis tibi ostendam aliquos, qui inter pueros, id est, in primo statim lacte coronati sunt? Respice beatum Danielem, qui a puero & prophetiæ gratiam meruit, & iniquos arguens presbyteros, puer coronam justitiæ & castitatis obtinuit. Vis tibi & alium proferam inter pueros coronatum? Jeremiam vide, qui quum se propter adolescentiam excusaret a prophetando, audivit a Domino: *Noli dicere, quia puer ego sum, quoniam ad omnes, quoscumque mittam te ibis, & quæcumque dixero tibi loqueris.* Sed fortasse adultæ tibi jam istæ videantur ætates. Dabo tibi athletam, qui ante luctatus sit, & vicerit priusquam inter homines emiserit vagitus. Jacob adhuc intra uterum matris suæ luctatus cum fratre Esau, supplantavit eum & vicit, ex quo & supplantati & devicti fratris benedictiones primogeniti a parente suscepit. Nam & illi pueri num tibi videntur in puerili agone coronati, qui apud Bethlehem a bimatu & infra pro Domini nomine palmam cepere martyrii? Vides, quanta in pueros coronarum habemus exempla. Hæc de eo, quod repetivimus expositionem versiculi illius, qui dicit: *Quum ceciderit, non prosternetur.* Et quare non prosternatur, adjecit causam dicens: *Quia Dominus confirmat manum ejus.* Et vide, quam consequenter de singulis dicit: ne cadat, Dominus, inquit, gressus ejus dirigit: si autem ceciderit, non prosternitur, Dominus, inquit, firmat manum ejus. Vides ergo, quia Domini

ſemper auxilio indigemus. Primo ne cadamus: tum deinde etiam ſi ceciderimus, ut reſurgamus.

3. *Juvenis fui, & ſenui, & non vidi juſtum derelictum, nec ſemen ejusquærens panem. Tota die miſeretur & fænerat, & ſemen ejus in benedictione erit.* Qui ſimpliciter dicunt & ſecundum hiſtoriam accipienda eſſe verba ſcripturæ divinæ, dicent ſine dubio, in loco confirmare David, quia transacta ætate juventutis ſuæ cum jam usque ad ſenectutis ſuæ tempus veniſſet, in omni hoc tempore nunquam ſe vidiſſe ita juſtum derelictum, ut panibus indigeret. Et quid facimus de Paulo apoſtolo, qui enumerans & exponens Prophetarum vitas dicit, eos indigentes, tribulatos, in pellibus caprinis oberraſſe per cavernas petrarum, & per ſpeluncas: & de ſeipſo commemorans frequenter dicit, in fame & ſiti. Et cum hæc pati juſtos frequenter ſcripturarum hiſtoriis cognoſcamus, quomodo nunc putandum eſt, hoc David dicere ſecundum ſimplicem intellectum? Sed videamus, ne forte ſint aliquæ ætates interioris hominis noſtri, ad ſimilitudinem exterioris & corporalis ætatis. Unde & interdum ad viros jam matura ætate dicitur, quia pueri ſunt, & aliis, quia ſenes, & aliis, quia juvenes, & hæc utique dici de corporali ætate non convenit. Denique cum plurimi ante Abraham ſexcentos & quingentos, ut minimum trecentos annos vixiſſent, de nullo illorum dictum eſt, quia ſenior & plenus dierum fuerit, niſi Abraham tantummodo. Ex quo intelligendum eſt, quod non de ætate corporis, ſed de maturitate interioris hominis deſignatum eſt. Unde & nos optare debemus non pro ætate corporis, neque pro officio presbyterii appellari presbyteri & ſeniores, ſed pro interioris hominis perfecto ſenſu & gravitate conſtantiæ, ſicut & Abraham appellatus eſt presbyter nutritus in ſenectute bona. Eſt ergo ætas aliqua ſecundum interiorem hominem puerilis, eſt & ætas juvenilis, eſt & ſenilis,

ſecun-

secundum quod Apostolus dicebat: *Cum essem parvulus, loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvulus, cogitabam ut parvulus: cum autem factus sum vir, evacuavi, quæ erant parvuli.* Ego hæc ab Apostolo non de corporali ætate dici intelligo, sed quoniam, cum in initio credidisset, fuit parvulus nuper genitus, rationabile & sine dolo lac concupiscens, tunc intelligebat scripturas ut parvulus, sapiebat de Evangelio ut parvulus, cogitabat ut parvulus, sed post hæc proficiens ætate ad similitudinem Christi, de quo scriptum est, quia *proficiebat ætate & sapientia & gratia apud Deum & apud homines*, deponebat, quæ erant parvuli: & propterea dixit, *cum factus sum vir, quæ parvuli erant, deposui.* Ita ergo intelligendus est etiam David dicere, *juvenis fui, & senui*: ut si diceret, cum essem parvulus secundum interiorem hominem, nunc jam senui. Nisi enim senuisset, propheta non esset. Namque senum est prophetare. Etiam si videas aliquando juvenem prophetantem, non dubites, dicere de eo, quia secundum interiorem hominem senuit, propterea propheta est: denique Jeremias cum audisset: *Priusquam te plasmarem in utero, novi te, & antequam exires de vulva, sanctificavi te, & prophetam in gentibus feci te*, respondit, quia *juvenis ego sum, & nescio loqui.* Sed ille, qui ei donavit gratiam, ut non esset puer, sed esset senior secundum interiorem hominem, ait ad eum: *Noli dicere, quia juvenis ego sum.* Alioquin nisi hæc ita intelligantur, quid habebit rationis, ut dicatur puero, cujus ætas juvenilis & rudis, *noli dicere, quia juvenis ego sum?* hoc est dicere, non dicas, quod verum est. Juvenis ergo erat secundum ætatem corporis: sed quoniam Dominus dederat verba sua in ore ejus, quibus eradicaret, & subverteret, & disperderet, & rursum ædificaret, & plantaret, quæ virtus verborum animam ejus illuminans & sanctificans non eam sinebat

esse puerilem, ideo merito ad eum dicitur: *Noli dicere, qui juvenis ego sum.* Similiter ergo & hoc quod David dicit: *Juvenis fui & senui, & non vidi justum derelictum, nec semen ejus quærens panem*, secundum hoc, quod supra de ætate juvenili, vel senili interioris hominis diximus, sentiendum est, alioquin secundum exteriorem hominem si derelinqui a Deo putandus est justus, cum ægritudo corporis advenit, cum tribulatio, cum paupertas & singulæ quæque hujus vitæ molestiæ generantur: hæc maxime justis accidere solent, quibus & persecutionem pati pro nomine Dei solemne est, sed non derelinquuntur, cum patientes hæc omnia & tolerantes dicunt: Nemo nos separabit a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu, neque tribulatio, neque fames, neque angustia, neque nuditas, neque gladius, neque altitudo, neque profundum, neque alia creatura. Denique Prophetæ, qui circuibant in deserto per cavernas petrarum & speluncas, egentes tribulati, afflicti, licet in desertis oberrarent, & essent ab hominibus derelicti, multitudo tamen eos Angelorum circumdabat. Sic denique Elisæus, cum esset ab hominibus derelictus, cœlesti circumdabatur exercitu, secundum quod scriptum est: Aperi oculos pueri hujus, ut videat, quia plures nobiscum sunt, quam cum illis. Et vidit totum montem equitibus & curribus plenum. Nunquam enim solus est justus, sed ne unius quidem, aut duorum, vel trium tantummodo Angelorum societate subnixus est, sed exercitus ei virtutum cœlestium præsto est. Quod si pluribus adhuc testimoniis opus est, suscipe & aliud. Jacob quamdiu erat in domo parentum & cum fratre Esau, non erat cum exercitu Angelorum: cum vero secessisset ad solitudinem deserti, & solus iter ageret ad Mesopotamiam, dormivit in loco quodam, & exsurgens dicit, quia vocatur hic locus πα-

ρεμβο-

ιμβολη, quod est castra, pro eo, quod vidit ibi non unum, sed plura castra Dei. Hæc dicimus de eo, quod nequaquam justus dicitur derelinqui, in spiritalibus duntaxat bonis. In corporalibus enim vide, quid justus dixit, in quibus etiam gloriatur: *Usque ad hanc*, inquit, *horum & esurimus & sitimus, & nuli sumus, & colaphis cædimur, & laboramus operantes manibus.* Et iterum: *Maledicimur, & benedicimus, persequutionem patimur, & sustinemus, blasphemati deprecamur.* Sed quoniam iste talis non relinquebatur spiritu, dicebat: *Propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis, in injuriis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo.* Dupliciter ergo derelinquitur, qui derelinquitur. Corporaliter quidem hoc modo, quo superius diximus, pati omnes sanctos, & non lædi. Derelinquuntur vero spiritu illi, de quibus dicitur: *Quoniam non approbaverunt Deum habere in notitia, tradidit eos Deus in reprobum sensum, ut faciant, quæ non congruunt, repletos omni iniquitate, nequitia, avaritia, plenos invidia, homicidiis, contentione, dolo, susurratores, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos*, & cætera hujusmodi mala, pro quibus & derelinqui meruerunt. Quæ quoniam aliena sunt a justo, propterea dicit, quia *non vidi justum derelictum, nec semen ejus quærens panem.* Iterum si audis semen ejus, ad semen corporeum rediturus es? Et quomodo verum invenies hoc, quod semen justi non quærat panes, cum videas Ismael illum de semine natum Abrahæ, quique cum mater ejus fugiens dominam suam Saram portaret eum in deserto, & aquam utique quærebat & panes? Sed & Esau de via veniens deficiebat inedia, & intantum famis rabie præcipitatus est, ut primatus suos lentis cibo distraxerit. Oportet ergo nos secundum ea, quæ supra diximus, etiam semen justi intelligere spiritale. Et quid aliud semen justi dignum

est putare, nisi discipulum justi, qui suscepto ab eo verbi Dei semine, ad vitam generatur æternam? Verbi gratia, si orationibus vestris mererer esse justus, & accipere a Domino gratiam in verbo sapientiæ & scientiæ, ita ut possem secundum gratiam, quam ipse a Domino meruissem, vobis quoque ministrare verbum Dei, & serere illud in animabus vestris: tum deinde ingressus sermo Dei in animas vestras, & hærens in corde vestro formaret mentes vestras secundum speciem verbi ipsius, id est ut hoc velletis, & hoc ageretis, quod verbum Dei vult, & per hoc ipse Christus formaretur in vobis: tunc vere efficeremini semen justi, quod non quærit panem, habentes scilicet in vobis semper panem illum, qui de cœlo descendit. Quod si respondeas mihi, & dicas: quanti audierunt Petrum & Paulum, qui utique erant justissimi doctores, & tamen peccaverunt, & quomodo ergo semen justi dicentur? Sed vide, ne forte sicut non omnes, qui ex Abraham sunt, etiam semen Abraham dicuntur, quibus dicitur: *Si filii Abraham essetis, opera utique Abraham faceretis*, ita etiam illi, qui audierunt Petrum & Paulum, & non fecerunt, quæ docuerat Petrus vel Paulus, non erant semen eorum, quia suscepta ab eis verbi semina, ex anima sua velut abortione quadam abjecerunt & effuderunt. Denique & in hoc ipso psalmo dicit alio loco: *Semen impiorum exterminabitur.* Certum est autem, quia impiorum semen corporale non exterminabitur. Job denique semen Esau semen impii erat, & utique non exterminatur, sed manifestatus est justus a Domino, & propheta esse ostenditur, & a Deo supra omnes justos collaudari meretur. Sed hoc est, quod superius diximus, quia sicut semen justi sermo & doctrina ejus est, qui sermo ita pascit & reficit animas, ut negentur panibus indigere, quia Christus panis eorum est: ita econtrario doctri-

doctrina impiorum, & sermo semen eorum est, quod exterminandum dicitur, quia ex falsitate compositum est, & adveniente luce veritatis, certum est, quia mendacii tenebræ fugabuntur.

4. *Tota die miseretur, & fœnerat.* Justus tota die miseretur, & tota die dicitur fœnerare: ad nihil aliud vacat, nisi ut fœneret de ea pecunia, quæ sibi abundat. Nunquid & hic hoc putabitur, quia justus tota die sedeat ad mensam, & habens pecuniam ante se hanc fœneret necessitatem patientibus? Forsitan hoc putabitur esse, quod dictum est per Moysen: *Et tu fœnerabis gentibus multis, tu autem mutuo non quæres.* Sed certum est, quia de dominica pecunia dicatur, quæ numulariis præcipitur erogari de thesauris sapientiæ & scientiæ Dei prolata, ut faciamus de quinque talentis decem, de duobus quatuor. Quanto autem abundantiorem pecuniam habuerimus in anima nostra, tanto magis tota die fœnerabimus. Sed & nunc licet non sim justus, tamen hoc, quod loquor, pecuniam vobis dominicam fœnero: sed vos orate, ut efficiar justus, & possim vobis justitiæ pecuniam fœnerare, ut non solum verbo, verum etiam justitiæ exemplo justitiam doceam. Propterea sicut sunt pecuniæ injustæ, quæ inique & contra legem congregantur per calumniam & mendacia, & diversa avaritiæ mala: & rursum sunt pecuniæ, quæ juste & secundum legem congregatæ sunt, id est, de propriis & justis laboribus: ita etiam in verbo & doctrina esse invenitur. Sunt verba nec bene, nec juste, nec legitime congregata, ut hæreticorum verba sunt, & doctrina contra legem Dei congregata, quæ nos velut iniquam pecuniam & pestiferam, & de malo collectam refugere debemus. Orate ergo, ut hæc nostra pecunia, quam vobis fœneramus, tota inveniatur ex justis laboribus, tota de dominica moneta procedens, ut & vos fœnus integrum consigne-

signetis, & nos non audiamus, quia *oportuit te pecuniam meam dare numulariis.*

5. *Juvenis ego fui, & senui, & non vidi justum derelictum, nec semen ejus quærens panem: tota die miseretur, & fœnerat.* In superioribus dicitur, quia mutuatur peccator, & non reddit: hic quia justus tota die miseretur, & fœnerat. Et vide, quam in contrariis pares sint. Peccator non solum mutuo accipit, sed & cum acceperit, non reddit: justus autem non solum mutuo non accipit, sed & fœnerat: & non solum semel vel bis, sed tota die sœnerat, hoc est toto vitæ suæ tempore fœnerans miseretur, unde *& semen ejus in benedictione erit.*

6. *Declina a malo, & fac bonum, & inhabita in sæculum sæculi.* Hæc, inquit, audiens fac, quod bonum est, habitabis in sæculum, hoc est, si ita egeris, quemadmodum edoctus es, habitatio tua erit æterna. Si enim respicias non ad ea, quæ videntur, sed quæ non videntur, quoniam, quæ videntur, temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna sunt, habitabis in sæculum.

7. *Quia Dominus amat judicium, & non derelinquet sanctos suos.* Quomodo Dominus amat judicium? Dum nihil apud eum sine judicio fit, nihil sine ratione. Ita ergo & tu sciens, quoniam Dominus amat judicium, age omnia justo judicio & vero, audiens illum, qui te admonet dicens: *Cum consilio omnia fac, cum consilio vinum bibe.*

8. *Et non derelinquet Dominus sanctos suos, in æternum conservabuntur.* Sicut dicit, quia habitabit in sæculum, ita & conservabuntur in æternum. Quod utrumque ad futurum respicit tempus, vel sæculum, cui conservabuntur sancti, ut deinceps in æternitate perdurent. *Injusti punientur, & semen impiorum peribit, justi autem hæreditabunt terram.* Diximus jam hinc superius, quale impiorum sit semen,

cum

cum ad verbum doctrinamque retulimus: & quomodo exterminabitur, dum omne mendacium a luce veritatis velut tenebræ effugatur. *Justi autem hæreditabunt terram* Et hinc superius jam diximus, quomodo sive justi sive mansueti hæreditatem terræ bonæ & magnæ illius consequantur, & quomodo habitent in ea in sæculum sæculi, non solum in sæculum, sed in sæculum sæculi. Vide, quam magna Domini retributio. Pro labore triginta aut quadraginta, ut multum certe quinquaginta annorum recipit homo non solum sæculi hujus retributionem, sed in sæculum sæculi. Si vero permaneat quis in verbo Dei, & sapientiæ ejus adhæreat, atque in lucis æternitate persistat, perveniet etiam in hoc, ut referat Deo gloriam in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA V.

De eodem psalmo ab ea parte: *Os justi meditabitur sapientiam.*

1. Lex quidem volens nos aperire os ad verbum Dei, præcepit dicens: *Loqueris*, inquit, *hæc sedens in domo, & pergens in via, & jacens, & surgens.* Sed & Salomon in Proverbiis simile aliquid brevi commonitione distinguit, dicens: *Aperi os tuum verbo Dei.* Similiter etiam nunc Propheta nos docet, cum dicit: *Os justi meditabitur sapientiam.* Revera enim nec debet aliud quicquam procedere de ore justi, nisi sapientia. Unde & vos imperitiores quique fratres audientes sermonem Prophetæ, date studium & meditamini cum justitiæ operibus etiam de ore vestro proferre sermonem sapientiæ. Quod ne difficile vobis videatur præceptum, brevem vobis sapientiæ insinuabo sermonem. Apostolus ait, quia Christus

Dei est virtus, & Dei sapientia. Si igitur Christum semper loquamini, si semper ejus verba meditemini, si præcepta ejus in ore teneatis, digne os vestrum meditabitur sapientiam. Neque enim hæc sola est sapientiæ meditatio, si quis docere potest, vel latius in Ecclesia disputare, contradicentes revincere. Est quidem & hoc opus sapientiæ, sed alius amplius, alius autem minus. In alio hoc ipsum, quod credit Dei sapientiæ, sapientia reputatur: in alio & hoc, quod acquiescit sapientibus, & amat dicta sapientium, sapientia dicitur: nonnullis vero etiam interrogantibus tantummodo de sapientia, sapientia reputatur. Illud solum observate fratres, ne quis vestrum inveniatur non solum non loqui nec meditari sapientiam, verum & odisse, atque adversari iis, qui studium sapientiæ gerunt. Solent enim imperiti habere etiam istud cum cæteris pessimum vitium, ut inanes & superfluos putent eos, qui verbo & doctrinæ operam dederint, & amplectuntur magis imperitiam suam, quam illorum studia ac laborem: mutatisque nominibus exercitia eorum verbositatem, suam vero indocibilitatem vel imperitiam simplicitatem vocant. Optimus tamen & ille est, qui sapientiam probat actibus, & esse sapiens vitæ suæ probitate cognoscitur. Beatus ergo, qui os suum aperit verbo Dei, & proficiens ætate secundum Christum proficiet & sapientia. Certe si amplius non possumus in sapientia proficere, saltem illud observare non pigeat, in psalmis & hymnis & canticis spiritalibus & in oratione vel honore Dei frequentius aperire os nostrum. Est enim & hæc non parva sapientiæ meditatio, ut per hoc inveniatur semper os justi sapientiam meditari. Non tamen mihi videtur otiosum, quia non dixit, os justi meditatur, quod utique ad præsens tempus spectare poterat, sed dixit, *meditabitur sapientiam*: quod sine dubio ad futurum respicit tempus,

in

in quo etiam cæteri interpretes omnes absque uno consentiunt. Ne forte ergo aliquid mysticum designet hoc tempus, quo scilicet indicetur futuræ repromissionis, & gratiæ & hæreditatis spes talis quædam futura, ut os justorum non cibis & potu, neque deliciis & voluptatibus, non vescendo epulis, sed meditando sapientiam repleatur. Ultra enim non erit aliquis imperitus in regno Dei, non indocilis permanebit, nullus erit a rerum scientia peregrinus: omnes efficiemur, si tamen merebimur, discipuli sapientiæ. Si quis hic positus imbuitur, & instruitur in his, quæ potuit in carne positus attingere, ibi jam illuminabitur perfectioribus disciplinis, & ea, quæ hic studio ac labore quæsita sunt, ad compendium futuræ inibi institutionis accedent. Qui vero hic nondum deposuit prima rudimenta, sed adhuc ut parvulus loquitur, & ut parvulus sapit, etiam ibi instituitur, ut parvulus, quo effectus aliquando vir per profectum sapientiæ, quæ parvuli sunt, deponat. Aut non tale aliquid, si spiritaliter intelligatur, etiam lex designat, cum dicit: *Loqueris in eis sedens domi, & pergens in via, & jacens, & exsurgens?* Quod ita possumus intelligere: sedentes in domo & jacentes, cum in Ecclesia, quæ est domus Dei, loquimur verbum Dei, in hoc scilicet corpore positi, pergentes in via, in illa, quæ dicit: *Ego sum via*, loquimur verbum Dei: & exsurgentes, cum exsurrexerimus e somno mortis in resurrectione, tunc loquimur illa, quæ perfecta sunt, exsurgentes de somno mortis, sicut & Salomon dicit de eo, qui sapientiam sibi amicam & familiarem fecit, quia *si sederis, sine timore eris, & si dormieris, libenter somnum capies, & non timebis terrorem supervenientem, neque impetus impiorum irruentes super te.* Sufficiant ista de eo, quod scriptum est: *Os justi meditabitur sapientiam*, quibus additur: *Et lingua ejus loquetur judicium.*

2. Du-

2. Duplici modo lingua justi intelligitur loqui judicium, sive pro eo, quod omnia recto judicio, & cum deliberatione & cum consilio loquitur, quæ loquitur, & nihil per iracundiam, nihil ut hominibus placeat, nihil ex tristitia, nihil ex metu, quæ singula solent utique non integrum hominibus servare judicium, vel certe quod semper de semper de futuro judicio loquitur justus, ut commonens semper vel semetipsum, vel qui se audiunt, de futuri judicii metu, & de suppliciis, quæ præparata sunt peccatoribus, de futura examinatione, sed & de repromissionibus sanctorum, quæ præparatæ sunt eis a Deo, & semetipsum salvum faciat, & eos, qui se audiunt. Et hoc modo complebitur, quia lingua justi loquetur judicium. Si vero oportet etiam hic declinationem futuri temporis observare, quia non dixit, loquitur, sed *loquetur*, possumus etiam in hoc tale aliquid intelligere, quia nunc quantumcumque illud est, quod de Dei judicio vel loqui possumus vel sentire, necesse est nos illud scire, quod definit Apostolus, dicens: *Quam inscrutabilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus.* Si vero pervenire poterimus ad illam perfectionem, de qua dicit: *Tunc autem facie ad faciem*, id est, quum res ipsæ nobis evidentiores fient, quum cœperimus agnoscere rationem singularum rerum, quæ in hoc mundo vel gestæ sunt vel geruntur, quali judicio gestæ sunt, vel quo judicio Deus utatur in singulis, quibus providentiæ suæ dispensationibus: si quis dignus fuerit considerare & perspicere, quomodo judicia Dei abyssus multa est: cum plenius recipere poterimus gratiam spiritus illius, qui omnia perscrutatur etiam alta Dei, tunc vere & integre secundum prophetici verbi distinctionem lingua justi loquetur judicia Dei.

3. *Lex*

3. *Lex Dei ejus in corde ipsius.* Non solum in ore justus meditabitur sapientiam, & lingua loquetur judicium, sed & in corde suo legem Dei gerit: quia lex velut radix quædam in profundo cordis posita, germinat verba justitiæ, verba sanctitatis, quæ profert justus de corde suo, & non solum verbum, verum & actus etiam & gesta. Judæi pene indesinenter legem Dei ore suo & labiis meditantur, sed non habent eam in profundo cordis defixam, & propterea dicitur ad eos: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me.* Nos ergo, si secundum hoc, quod legimus, ore nostro sapientiam meditemur, & lingua nostra loquamur judicium, & lex Dei sit in cordibus nostris, adipiscemur illud, quod sequitur: *Et non supplantabuntur gressus ejus* Puto, nos meminisse eorum, quæ dudum de gressibus disputavimus, & opus est nos in memoriam revocare, quæ dicta sunt, ut videamus, quomodo ingredientes quidam supplantantur, & effunduntur gressus eorum. Quod si servatis in memoria & diligentius retinetis, scire debetis, quia si sapientiam Dei meditemini in ore vestro, & lingua vestra loquatur judicium, & lex Dei sit in cordibus vestris, nunquam supplantabuntur gressus vestri.

4. Post hæc ait: *Considerat*, inquit, *peccator justum.* Considerat, & intuetur peccator justum, & gravis est ei ad videndum, & ideo considerat, ut morti eum tradat: quod fecerunt sine dubio adversus Salvatorem illi, qui Prophetas occiderunt, & Deum crucifixerunt, & nos persecuti sunt etiam nunc, & populum Dei, qui est Christi, id est, justitiæ discipulos, considerant, & morti tradere cupiunt, & quærunt mortificare eos. Sed quid dicit populus Dei justus & justitiæ discipulus? Ille utitur verbo magistri, & dicit: *Non haberes in me potestatem, nisi tibi data esset desuper.* Potest hoc & in tempore persecutionis

nis Gentilium de ſanctis martyribus & confeſſoribus aptari. Conſiderant enim impii perſecutores unumquemque juſtorum, & quærunt mortificare eum. Sed ne ſecurum reddat pacis tempore iſta talis expoſitio, memento, quia quotidianum habet juſtus perſecutorem diabolum, & ille eſt, qui conſiderat juſtum. Inſidiatur enim ſemper, & ſicut leo rugiens circuit quærens, quem transvoret. Sed ſi fide plenus es, & confidis in Domino, vide, quid repromittatur: *Dominus autem non derelinquet eum in manibus ejus*, peccatoris ſcilicet, *nec damnabit eum, cum judicabitur illi.* Dupliciter intelligit hoc, quod ait, *judicabitur illi*, id eſt, ſive cum judicatur juſtus a Deo, ſive cum ipſe Deus judicatur cum juſto. Frequenter enim divina ſcriptura docet, hæc fieri, dicens, quia *ipſe Dominus in judicium veniet.* Cum ergo judicabitur juſtus cum Domino, non condemnabitur, & ideo dicit: *Exſpecta Dominum:* id eſt, ſi tribularis, ſi in anguſtiis es, ſi in perſecutionibus, *exſpecta Dominum, & cuſtodi viam ejus*, nec declines ad dexteram neque ad ſiniſtram. Si enim indeclinabiliter exſpectaveris Dominum, adipiſceris illud, quod ſequitur: *Et exaltabit te*, inquit, *ut hæredites terram.* Frequenter diximus de terra ſancta, & de terra, quæ in hæreditatem promiſſionum cœleſtium nominatur, cujus naturæ etiam ſitus paulo evidentius in hoc verſiculo deſignatur. Nam iſta terra, in qua nunc vivimus deorſum eſſe dicitur, ſecundum illud, quod ſcriptum eſt: *Deus autem in cœlo ſurſum, tu autem in terra deorſum.* Illa autem terra, quæ in hæreditatem juſtis promittitur, non deorſum, ſed ſurſum eſſe promittitur. Propterea ad eum, qui exſpectat Dominum, & cuſtodit viam ejus, ait repromiſſionis ſermo: *Exaltabit te, ut hæredites terram.* Niſi enim quis exaltetur, & aſcendat in altum & efficiatur cœleſtis, non poteſt hæreditatem terræ illius conſequi. Unde ego

arbi-

arbitror, quia ficut cœli iſtius, id eſt, firmamenti inferius ſolum arida hæc, in qua nos habitamus, terra ejus dicitur: ita & illius ſuperioris, quod principaliter cœlum dicitur, inferius ſolum, in quo habitatores illi cœleſtes converſantur, & ut ita dicam, dorſum ipſum firmamenti hujus, merito, (ut dixi) terra illius cœli eſſe dicitur: ſed terra bona, terra ſancta, terra multa, terra vivorum, terra fluens lac & mel: & ideo dicit nunc ſermo divinus: *Exaltabit te, ut hæredites terram.*

5. *Cum perierint peccatores videbis.* Fortaſſis hoc prius erit, ut peccatores & impios juſti videant condemnatos. Prius enim peccatoribus pœnæ & ſupplicia decernuntur: quæ cum viderint juſti, & agnoverint, quid interſit inter bonam vitam & malam, & cum intellexerint bene vivendo de quantis evaſerint malis, ita ut illi, qui in pœnis ſunt, videntes eos in gloria dicant, *nos ſtulti vitam eorum putabamus inſaniam*, poſtea ergo quam viderint, quomodo pereunt peccatores, tunc ipſi exaltabuntur & efferentur ad cœlum, ut hæreditent terram. Nunc jam ſermo monet, & ſolamen adhibet cauſæ huic, quæ crebro ſatis cor pene omnium hominum pulſat. Nam quia frequenter nos infirmi videntes iniquos quoſque, & impios in hac vita cum omni felicitate degentes & proſperis ſucceſſibus florentes, abundare divitiis, honoribus, fecunda & univerſa prole gaudere, deliciis fluitare, ſcandalizamur & dicimus in cordibus noſtris: ubi eſt juſtitia Dei? Si per providentiam divinam res agerentur, permitteret Deus hunc iniquum & impium in tantum felicitatis aſcendere? Propterea ergo nunc ſermo divinus ex perſona juſtorum dicit: *Vidi impium* non ſolum exaltatum, ſed *ſuperexaltatum & elevatum*, non ſuper arbores qualeſcumque, ſed *ſuper cedros Libani*: ut & arbor excelſa nimis ſit, & locus montis cunctis excelſior, & tamen videns

hæc omnia, *transivi*, inquit, *& ecce non erat*. Quid putas illud est, quod transit justus, ut ista cesset elatio? Si meministis, in superioribus cum diceremus, transisse Moysen, ut videret visionem magnam, potestis & nunc scire, quid est, quod transire dicitur justus. Cum videmus, extolli impios, & in nimiam superbiam crescere, transeamus, & nos mente & intellectu ab his, quæ videntur, & temporalia sunt, & transferamus sensum nostrum ad ea, quæ non videntur, & æterna sunt. Cogitemus temporalia hæc esse & paucorum dierum, quæ videntur elata. Intueamur judicii diem, & ita sensu nostro cernemus illum, qui superexaltatus est, & elatus sicut cedrus Libani, in die judicii omnino non esse. Qui enim non est particeps illius, qui semper est, id est qui dixit: *Ego sum, qui sum*, iste neque esse dicitur. Denique peccatores non computantur esse. Unde & Apostolus de vocatione gentium dicebat: *Elegit Deus, quæ non sunt, ut ea, quæ sunt, destruat*. Et in libro Esther dicitur: *Non tradas Domine sceptrum tuum his, qui non sunt*. Donec ergo quis miratur superbos in elatione sua, donec adulatur quis peccatoribus & superbis, certum est, eum non transisse, nec vidisse, quæ non sunt, sed permanere in hoc præsenti statu, & idcirco mirari in eis præsenten gloriam. Si autem eo modo transeat, quo superius diximus, id est, mente & sensu transcendat a præsentibus & temporalibus ad futura atque perpetua, tunc vero dicit de eo, quem viderit elatum sicut cedros Libani, quia *transii, & ecce non erat*: quoniam & cœlum ipsum & terra transibunt. Apud Deum omnia, quæ futura sunt, jam pro factis habentur. Denique dicebat: *Dederunt in escam meam fel*, quod sine dubio futurum adhuc erat, & jam factum dicebatur. *In siti mea potaverunt me aceto*, & non dixit: potabunt. Sic ergo apud Deum, quæ futura sunt, jam facta dicuntur.

tur. Quod si & tu imitator es Dei, & imitaris Christum, non exspectas, quousque iste elatus humilietur, & exstinguatur, sed apud temetipsum, & in mente atque animo tuo, transisse ea, jam cernis, si ipse sensu ac mente transeas a præsentibus ad futura. Accipe & exemplum ad hæc, quæ dicimus. Si navigas, in navi positus vides terras & promontoria & montes transeuntia: non quo illa continuo moveantur, sed quia tu vento prospero flante transis, illa se subducere videntur, ac ferri: ita & in hoc ergo si sancto Spiritu mentem tuam perflante & spirante, secundo & prospero naviges cursu, pertransis sensu tuo omnia hæc, quæ videntur, quia temporalia sunt, & intueris illa, quæ æterna sunt, sine dubio dicis, quia hæc omnia, quæ videntur, jam non sunt, quia nec futura sunt. *Vidi* ergo *impium superexaltatum & elatum super cedros Libani, & transivi, & ecce non erat.* Movet me amplius adhuc aliquid in hoc loco. Video enim & alium impium, qui exaltatur super cedros Libani, & extollitur. Cum enim hæretici supra conditorem Deum sibi fingunt alium quemdam Deum, & exaltantur atque extolluntur in verbo mendacii, negantes creatorem omnium Deum, Deum esse bonum, impiis suis prædicationibus extolluntur supra cedros Libani, adversariis scilicet potestatibus eminentes, quarum inspiratione hujuscemodi adversus creatorem omnium Deum commenta simularunt, pro eo, quod legem secundum literam tantummodo intelligentes, & spiritalem eam esse ignorantes, decepti sunt in cogitationibus suis. Hos ergo ego si videam, & transeam, ultra jam non erunt. Quid transeam? si transeam literam, si transgrediar historiæ superficiem, & perveniam ad sensum spiritalem, quoniam lex spiritalis est, si omnia illa, in quibus errant, & decipiuntur, spiritaliter

explanem, dogmata eorum impia & iniqua jam non erunt. Et ita complebitur, ut exaltatus impius & elatus me transeunte jam non sit. Sed &, cum quæritur locus ejus, non invenitur. Locus impii dogmatis, litera legis est, quæ litera occidit. Cum ergo nos a litera occidente transimus ad spiritum vivificantem, ne locus quidem impii dogmatis repudiata litera potest inveniri. Quomodo autem quærimus eum? Cum disputamus adversus eos, & cum conquirimus ad invicem, tunc quærimus locum dogmatis illius in litera legis historiæ, & ostenditur secundum historiam stare non posse: amota litera ac rejecta, nusquam utique quærentibus nobis, & disserentibus locus impii dogmatis invenitur.

6. *Custodi innocentiam & vide æquitatem.* Custodire innocentiam nos præcepit sermo Dei. In tantum corruptela morum profecit in hominibus, ut apud quamplurimos innocentia pro stultitia judicetur: verum scriptura summæ hoc virtutis judicat opus, quia innocentiam judicat illam, quæ nemini noceat, neminem lædat. Dum ergo dicit: *Custodi innocentiam*, hoc est, quod nos servare præcepit, ut neminem lædamus, nemini noceamus. Hoc autem obtinemus, si semper intento animo, & vigilanti videamus æquitatem. Æquitatem ergo in hoc loco sic accipio, sicut veritatem, sicut justitiam, sicut vitam, quod Christus est. Hæc enim videndo simul etiam Deum videbimus. *Custodi* ergo *innocentiam*, *& vide æquitatem*, *quoniam sunt reliquiæ homini pacifico.* Requiro, quæ sunt reliquiæ istæ, quæ homini pacifico reservantur? Reliquias dicere solemus, cum spiritus separatur a corpore, velut majore parte hominum in spiritu deputata, quæ superest pars corporis, reliquiæ nominantur. Si ergo credimus verbis Apostoli dicentis, quia *seminatur* corpus *in*

corrup-

corruptione, mortis scilicet tempore, & *surget in incorruptione*, cum resurrectionis tempus advenerit; cum etiam corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem, tunc erunt reliquiæ homini pacifico. Erunt autem ibi pacifici hominis reliquiæ in pace, & in requie. Dicit enim & Dominus de pacificis, quia etiam *filii Dei vocabuntur. Pater volo, ut ubi ego sum, & isti mecum sint.* Sunt ergo cum Christo reliquiæ hominis pacifici.

7. *Iniqui autem exterminabuntur simul*, id est omnes pariter exterminabuntur, quia unus finis erit eorum gehenna. *Reliquiæ impiorum peribunt*, tunc cum corpus & animam perditum dabit in gehennam is, qui habet potestatem. *Salus autem justorum a Domino.* Sed melius dicit in græco: *Salus autem justorum apud Dominum.* Non dixit, in cœlo salus justorum, & hoc enim præterit: non apud aliquam creaturam, quia nihil immobile vel immutabile: sed apud Dominum salus est justorum, qui semper manet, semper idem est, semper immobilis est, nec usquam potest esse tutius salus hominis quam apud Dominum. Ille mihi locus, ille mihi domus, ille mihi mansio, ille requies, ille sit habitaculum. Denique annunciatur nobis a sancta scriptura non solum regnum cœlorum, sed regnum Dei. Ut & memini, me jam sæpe dixisse, regnum cœlorum est eorum, qui adhuc in profectionibus sunt: regnum vero Dei, eorum, qui jam ad perfectum venerunt finem. Unde & nunc salus justi apud Deum esse dicitur, cum utique perfectione vitæ usque ad ipsum Dominum meruerit pervenire. *Et protector est in tempore tribulationis.* Quod est tempus tribulationis, nisi hoc in quo sumus, cum per arctam & angustam incedimus, quæ ducit ad vitam? Si tamen per angustam viam incedimus, quæ ducit ad vitam, & non per illam latam

& ſpatioſam, quæ divitiis dilatatur, & luxuria diſſolvitur, quæ in carnis voluptatibus emolleſcit, quæ præſentem gloriam diligit. Horum protector non Deus eſt, ſed Mammona: eorum autem, qui in tribulatione & anguſtia ſunt, protector eſt Deus, quia multæ ſunt tribulationes juſtorum. Tribulantur enim conſiderantes tempus judicii & ſemetipſos diſcutientes, ne forte aliquid inveniatur eis, quod vocetur ad culpam. Qui ergo propter hoc tribulantur & ſolliciti ſunt, erit Deus protector eorum in tempore tribulationis, in tempore judicii, cum tradentur impii ad pœnas: tunc & adjuvabit eos Dominus in tempore tribulationis, & eripiet eos, & auferet eos a peccatoribus, non ſolum ab hominibus peccatoribus, ſed etiam a contrariis poteſtatibus, vel certe eo tempore, cum anima ſeparatur a corpore, & occurrunt ei peccatores dæmones, adverſus poteſtates, ſpiritus aeris hujus, qui eam volunt detinere, & revocare ad ſe, ſi quid in ea ſuorum operum geſtorumque cognoverint. Venit enim ad unamquamque animam de hoc mundo exeuntem princeps hujus mundi, & aereæ poteſtates, & requirunt, ſi inveniant in ea aliquid ſuum: ſi avaritiam invenerint, ſuæ partis eſt: ſi iram ſi luxuriam, ſi invidiam, & ſingula quæque eorum ſimilia ſi invenerint, ſuæ partis eſt, & ſibi eam defendunt, & ad ſe eam trahunt, & ad partem eam peccatorum declinant. Si vero aliquis imitatus eſt illum, qui dixit, *Ecce veniet princeps mundi hujus, & in me non habet quicquam*, ſi ſe aliquis ita obſervavit, veniunt quidem iſti peccatores, & requirentes in eo, quæ ſua ſunt, & non invenientes tentabunt nihilominus ad ſuam partem violenter eum detorquere, ſed Dominus eripiet eum a peccatoribus. Et forte propterea jubemur cum quodam myſterio etiam in oratione petere, dicentes: *Sed libera nos a malo.*

cauſ

causam, qua eripiat justos suos Dominus a peccatoribus, sive in tempore exitus, sive in tempore judicii, cum dies ille secundum Prophetam necessitatis & angustiæ, dies obscuritatis & perditionis, judicii dies advenerit: tunc ergo causam, qua eripi mereantur, subjungit, & dicit, quia *speraverunt in eum*. Sperantes ergo in se eripiet, & de tribulatione & de necessitate. Quomodo autem sperare debeat, volo tibi de scripturis sanctis ostendere. Sicut *nemo potest duobus dominis servire*, ita nemo potest in duobus dominis sperare. Nemo potest in incerto divitiarum sperare, & in Domino. Nemo potest sperare in principibus, & in Deo. Nemo potest sperare in viribus equi, & in eo. Nemo potest sperare in sæculo, & in Deo. Nisi enim in solo Deo speraveris, & videat Deus spem tuam in sæculum æternum esse conversam, & quia aliam nullam omnino spem geris nisi in ipso, qui vivificat mortuos, & vocat, quæ non sunt, tanquam quæ sunt, non poteris eripi a peccatoribus. Solus est enim ipse, qui salvos facit sperantes in se, per Christum Dominum nostrum, cui est gloria & potestas in sæcula sæculorum. Amen.

ΨΑΛΜΟΣ λζ'.

Κυριε μη τῳ θυμῳ σε ἐλεγξῃς με, μηδε τη ὀργη σε παιδευσης με, κ. τ. ε.] Ο ἐλεγχῳ τῳ διά λογε μη εἰκων, θυμῳ θεε ἐλεγχθησεται· και μη ὑπο ζυγον παιδευοντος ἐν θεῳ διδασκαλε γινομενος, ὀργῃ θεε παιδευθησεται· παιδεια δε ἐλεγχε ἐπιπονωτερος.

Ωσει φορτιον βαρυ ἐβαρυνθησαν ἐπ' ἐμε, κ. τ. ε.] Δευτε παντες, φησιν ὁ Χριςος, οἱ κοπιωντες και πεφορτισμενοι, κἀγω ἀναπαυσω ὑμας.

Εταλαιπωρησα και κατεκαμφθην ἑως τελες, ὁλην την ἡμεραν σκυθρωπαζων ἐπορευομην, κ. τ. ε.] Λεκτεον τετο προς τες γελωντας πολλα, και τερπομενες ἐπι γελῳοις.

Οἱ φιλοι με και οἱ πλησιον με ἐξ ἐναντιας με ἠγγισαν και ἐςησαν, και οἱ ἐγγιςα με μακροθεν ἐςησαν, κ. τ. ε.] Ταχα δυναμεις τινας λεγει ἁγιας ὑποχωρεσας ἐν καιρῳ πειρασμε προς δοκιμην τε πειραζομενε, ἠ προς κολασιν.

Και οἱ ζητεντες τα κακα μοι ἐλαλησαν ματαιοτητας, και δολιοτητας ὁλην την ἡμεραν ἐμελετησαν, κ. τ. ε.] Εδοκει δε μοι ματαιοτης και ἡ των ἀποδεικτικων εἰναι δοκεντων λογων βια σοφιςικη φαινομενη, δι' ἡς ἑλειν με προσεδοκεν οἱ την ἐμην ζητεντες ψυχην. δολιοτητα δι' ὁλε μελετωντες τε βιε ἐλαλεν, φησι, προς με, ἐπιβελην μοι σκευαζοντες. των γαρ ἀγγελων λειποντων, σφοδροτερον οἱ δαιμονες ἐπετιθεντο.

Εγω

PSALMUS XXXVII.

Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me, &c.] Qui non cedit reprehensioni, quæ verbo fit, furore Dei redarguetur: & qui non submiserit se jugo præceptoris in Deo corrigentis, ira Dei castigabitur. Castigatio autem reprehensione molestior est.

Sicut onus grave gravatæ sunt super me, &c.] *Venite omnes*, inquit Christus, *qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos.*

Miser factus sum, & curvatus sum usque in finem, tota die contristatus ingrediebar, &c.] Hoc dicendum iis, qui multum rident, & comicis delectantur.

Amici mei & proximi mei adversum me appropinquaverunt, & steterunt, & qui juxta me erant, de longe steterunt, &c.] Forte virtutes quasdam dicit sanctas, quæ in tempore tentationis recedunt, ut probetur tentatus, vel puniatur.

Et qui inquirebant mala mihi, locuti sunt vanitates, & dolos tota die meditabantur, &c.] Videbatur mihi vanitas esse etiam illa verborum in speciem demonstrativorum vis sophistica, qua me capere sperabant hi, qui quærebant animam meam. Dolos tota die meditantes loquebantur, inquit, adversum me, insidias mihi struentes. Dum enim Angeli deserebant, vehementius dæmones instabant.

Εγω δε ὡσει κωφος ἐκ ἠκεον, και ὡσει ἀλαλος ἐκ ἀνοιγων το ϛομα αὐτε, κ. τ. ε.] Εδεχετο μεν τες λογισμες τε πειραζοντος, ἐκ ἠκεε δε αὐτων, μη ἐνεργων κατ' αὐτες. κωφοτης δε ἐϛιν ἡ ἀπαθεια, δι' ἡν ἐκ ἠκεεν αὐτων.

Οτι εἰπον, μηποτε ἐπιχαρωσι μοι οἱ ἐχθροι με, κ. τ. ε.] Επι μεν τοις μετανοεσιν οἱ ἀγγελοι χαιρεσιν, ἐπι δε τοις σαλευομενοις οἱ δαιμονες.

Οἱ δε ἐχθροι με ζωσι, κ. τ. ε.] Οὐ ταυτην την ζωην την εἰπεσαν, ἐγω εἰμι ἡ ζωη.

Οἱ ἀνταποδιδοντες κακα ἀντι ἀγαθων ἐνδιεβαλον με, κ. τ. ε.] Ανταπεδιδοσαν κακα ἀντι ἀγαθων, ἐ των εἰς ἐκεινες γινομενων, ἀλλα των ἁπλως γινομενων δια τον κυριον.

Μη ἐγκαταλιπης με κυριε ὁ θεος με, μη ἀποϛης ἀπ' ἐμε, κ. τ. ε.] Καλον προοιμιον προσευχης το, μη ἐγκαταλιπης με κυριε ὁ θεος με, μη ἀποϛης ἀπ' ἐμε· προσεχε εἰς την βοηθειαν με κυριε της σωτηριας με· ἐχει γαρ ἐν ἑαυτῳ και την ἁγιαν τριαδα.



Ego autem tanquam surdus non audiebam, & sicut mutus non aperiens os suum, &c.] Recipiebat quidem ratiocinationes tentantis; at illas non audiebat, nec juxta illas operabatur. Surditas est impatibilitas, propter quam non audiebat.

Quia dixi: nequando supergaudeant mihi inimici mei, &c.] Super iis, qui pœnitentiam agunt, gaudent Angeli; super illis, qui commoventur, dæmones.

Inimici autem mei vivunt, &c.] Non hanc vitam, quæ dicit: *Ego sum vita.*

Qui retribuunt mala pro bonis detrahebant mihi, &c.] Retribuebant mala pro bonis non erga se factis, sed simpliciter factis propter Dominum.

Ne derelinquas me Domine Deus meus, ne discesseris a me, &c.] Pulcrum orationis exordium est illud: *Ne derelinquas me Domine Deus meus, ne discesseris a me: intende in adjutorium meum Domine Deus salutis meæ*: habet enim in se etiam sanctan Trinitatem.

ORIGE-

ORIGENIS EXPLANATIO
SUPER PSALMUM TRIGESIMUM SEPTIMUM,
qui dicitur: *Domine ne in furore.*

HOMILIA PRIMA.

Creator humanorum corporum Deus ſciebat, quod talis eſſet fragilitas humani corporis, quæ languores diverſos poſſet recipere, & vulneribus, aliiſque debilitatibus eſſet obnoxia: & ideo venturis paſſionibus providens, etiam medicamenta procreavit ex terra, & medicinæ tradidit diſciplinam, ut ſi accideret ægritudo corpori, non deeſſet medela. Quo nobis tendit iſta præfatio? Ad animam ſine dubio revocatur: quoniam & ipſam cum creator omnium condidiſſet, ſciebat, quod futura eſſet vitiorum capax, & ob hoc ſubdita atque obonerata peccatis. Et ideo ſicut corpori medicamenta præparavit ex herbis arte diſciplinaque compoſitis, ita etiam animæ medicamenta præparavit in his ſermonibus, quos per divinas ſcripturas ſeminavit atque diſperſit: ut hi, qui aliqua ægritudine fuerint oppreſſi, ſtatim ut vim morbi ſenſerint, atque alicujus vulneris ſtimulum doloremque perſpexerint, id eſt, cum viderint animam aliquid præter naturam gerentem, requirant aptam & convenientem ſibi rationabilem diſciplinam, quæ eis ex præceptis Dei poſſit mederi: nam tradidit & medicinæ artis induſtriam, cujus archiatros eſt Salvator dicens de ſe, quia *non opus habent, qui ſani ſunt, medico, ſed quia male habent.* Et ille quidem erat archiatros, qui poſſet curare omnem languorem & omnem

omnem infirmitatem: diſcipuli vero ejus Petrus vel Paulus, ſed & Prophetæ medici ſunt, & hi omnes, qui poſt Apoſtolos in Eccleſia poſiti ſunt, quibusque curandorum vulnerum diſciplina commiſſa eſt, quos voluit Deus in eccleſia ſua eſſe medicos animarum, quia non vult Deus noſter mortem peccatoris, ſed pœnitentiam & orationem ejus exſpectat. Deinde & iſte pſalmus, qui nunc lectus eſt, nobis oſtendit, ut ſi forte aliquando prævenimur in delictis, qualiter nos & cum quo affectu orare oporteat, & medico ſupplicare pro doloribus vel infirmitatibus noſtris. Si quando ergo præoccupaverit nos inimicus, & ignitis jaculis ſuis vulneraverit animam noſtram, primo hoc nos docet hic pſalmus, quod convenit poſt peccatum confiteri peccatum, & in memoriam recordari delictum, ut per recordationem culpæ ſtimulatum cor & concitatum pro delicto ſuo, interim refrenet ac revocet, ne quid tale ultra committat: & propterea puto, ſuperſcriptum eſſe ipſum pſalmum, *Pſalmus David in recordationem.* Quid ſit autem *in recordationem*, per totum ipſius pſalmi corpus enarrat. Videamus ergo nos omnes peccatores, ſi in aliquo delicto fuerimus inventi, vel quid dicere, vel quid facere debeamus, ut cum hæc in ſcriptura ſacra didicerimus, etiam medelam vulneris noſtri conſequi mereamur. Bonum quidem erat ſemper corpus (ut ita dixerim) animæ noſtræ in ſanitate durare, & armis Dei circumdatum ab omnibus telis ignitis diaboli maligni invulnerabile permanere, nullius languoris, nullius ægritudinis quicquam experiri, nihilque interiorem noſtrum hominem vitii morbique ſuſcipere. Quod ſi per negligentiam ſui, atque animi deſidiam incurrerit in peccatum, quid ipſum conſequatur, agnoſcat. Argui vel corripi eſt doloris pœna, cruciatus & ita gravis eſt, ut etiam hi, qui fideles & religioſi videntur, ſi forte ut homines aliquando in delicto aliquo

incur-

incurrerint & arguantur, indignentur adversus eos, qui arguunt, & oderint eos. Corripiunt enim, ut emendent. Et hoc malum fuit in causa, ut etiam a priori populo in odium haberentur Prophetæ, persecutionibus agitarentur. Hoc fuit causæ, quod Esaiam secari fecit, quod Zachariam inter templum & altare compulit trucidari, Jeremiam in lacum cœni demergi. Et ad ultimum hæc fuit causa, quæ Dominum nostrum Jesum Christum egit in crucem. Omnia enim, quæ supra enumeravimus scelera atque flagitia, non alia ex causa commissa sunt, nisi quod dum omnes in medicinali disciplina resecari per correptionem delinquentium nolunt, curæ impatiens populus & medelæ in perniciem medentis exarsit. Beati ergo sapientes jam ex ipsa scriptura appellantur hi, qui, cum deliquerint, si arguantur, non oderunt arguentes. Ita enim dicit scriptura: *Noli arguere malos, ne oderint te, argue sapientem, & amabit te.* Vides, quomodo sapientem appellavit scriptura eum, qui correptioni obnoxius est, non tamen odit, sed magis diligit arguentem? Tales erant illi, qui ab Apostolo arguebantur, & confutati non oderant arguentes. Unde & ego arbitror illum, qui in Corintho gravissime deliquerat, idcirco misericordiam consecutum, quoniam correptus ab Apostolo, & ita acerbe correptus, ut a conventu abscinderetur Ecclesiæ, non tamen odio habuit arguentem, sed animadversionem patienter accepit, & fortiter tulit. Ego arbitror, quod etiam majorem affectum concepit erga Paulum, atque erga omnes, qui statutis Pauli in ejus animadversione paruerant. Unde & Paulus sententiam revocat, & ejectum reconjungit Ecclesiæ, & addit dicens: *Confirmate in eum charitatem.* Vidit enim eum post animadversionem conservasse charitatem: & ideo dixit, ut etiam post peccatum non tam tribueretur ei charitas, inerat enim, sed ut ab omnibus

bus ea, quæ inerat, firmaretur. Necesse est ergo eum, qui peccat, argui: sed quoniam gravis nobis infirmioribus, quamvis sit utilis ista correptio, ferre eam sub omnium præsentia devitamus. Et quid dico omnium præsentia? Interdum ne duos quidem, cum arguimur, adesse patimur testes, sed culpamus arguentem, & dicimus: oportuerat te soli mihi dicere, quæ velis, & non sub multorum præsentia facere mihi ruborem. Dolemus, jactamur, effervescimus, & in interioribus animæ sensibus cruciamur. Quod si talis correptio est, qua ab hominibus vel coram hominibus arguimur, quid faciemus, si Deus nos arguat, si ipse Deus confutet, & arguat in furore? Nos qui episcopi arguentis iracundiam ferre non possumus, sed indignanter accipimus, illum furorem, qui Dei esse dicitur, arguentem nos quomodo tolerabimus? Sciens ergo propheta, quamplurimas esse differentias arguendi, & volens quasi homo pro delictis quidem argui, verens autem ne graviori pondere, id est, ne in furore Domini argueretur, ait, sicut jam & in alio psalmo ante dixerat, etiam hic: *Domine ne in furore tuo arguas me.* Similiter autem dicit, & quod sequitur: *Neque in ira tua corripias me.* Oportet ergo nos aliqua & de correptione dicere, de qua generaliter nos Apostolus docet dicens: *Omnis quidem correptio ad præsens non videtur gaudii esse, sed mæroris, postea autem fructum pacatissimum his, qui per eam exercitati sunt, reddet justitiæ.* Et videte etiam pueros, quemadmodum cum corripiuntur verberibus a pædagogis, vel doctoribus excitantur, moleste quidem accipiunt, & summum malum judicant dolorem illum, qui eis causa eruditionis infligitur: & quamvis profectus suos in hujuscemodi eruditionibus, vel correptionibus esse positos non ignorent, tamen moleste atque impatienter ferunt. Quod si eruditio puerorum hujuscemodi est, quid sentire debemus de

nobis senibus, qualem nobis vel eruditionem, ve correptionem imminere, censemus, quæ non a dispen satoribus, neque a pædagogis infertur? Novit quip pe scriptura pædagogum & dispensatorem & procura torem parvuli, quid inquam existimare, vel sentir debemus, cum ab ipso patrefamilias eruditio nostr facta fuerit, atque correptio? Iterum redeamus a similitudinem puerorum. Si corripiatur puer a pæ dagogo, non erit necesse eum correptionem patern austeritatis agnoscere, quæ ex gravioribus delictis a flagitiosioribus provocatur. Si corripiatur a doctor puer, non ita austerus erit magister, sicut pater esse potest, si gravia delicta in filio cognoverit. Si enim corripiat pater pro majoribus gravioribusque pecca tis, & tantum sit commissum filii, quod ad iracun diam concitaverit patrem, sine dubio post cruciatus post supplicia etiam abdicationis pœna metuenda est Si intellexisti similitudinem, transi mihi ab exempl ad rem, & intellige de nobis omnibus, quæ dicuntur Omnes episcopi, atque omnes presbyteri, vel diacc ni erudiunt nos, & erudientes adhibent correptic nes, & verbis austerioribus increpant. Et autem quando erudimur etiam a procuratoribus, & actori bus, id est, ab his Angelis, quibus creditæ sunt di: pensandæ & regendæ animæ nostræ: quemadmodum describitur in quodam loco Angelus pœnitentiæ, qu nos suscipit castigandos, sicut Pastor exponit, si ct tamen libellus ille recipiendus videtur. Interim di versis eruditionibus succumbimus nos homines cast gantibus, nos & corripientibus: nondum tamen a ipso patrefamilias castigamur, sed a procuratoribu Angelis, qui uniuscujusque nostri castigandi atqu emendandi sortiuntur officium, & est tolerabilius cum ab aliquo horum corripimur. Sic quoque inter dum etiam pædagogo commissa est nostra correptic Nam quicumque sub lege erant, quoniam lex pædı

gogus

gogus noster fuit in Christo delinquentes in lege a pædagogo corripiebantur, cum puniebantur ex lege. Puniebantur enim, vel cum lapidabantur, vel cum aliquid eorum, quæ Moyses scripserat, perferebant. Nullus ergo eorum, de quibus superius diximus, ab ipso patrefamilias puniebatur. Non enim erat paterfamilias lex, neque Angelus pœnitentiæ. Sed sunt alia peccata, pro quibus peccantem ipse paterfamilias punit, eum videlicet, qui mensuram facinorum supergressus, ultra creaturæ contumeliam sceleris sui impietate tetendit. Nec tamen alius quis novit præter Deum solum, qui vel quando procuratoribus tradi debeat castigandus, vel qui corripiendus actoribus, quando etiam qui subjici debeat pædagogo, cui etiam inferiores sint horum omnium correptiones, si quis scilicet talis est, qui ipsam (ut ita dixerim) divinam manum in suam provocet ultionem. Si intellexisti, quæ dicta sunt, si altiorem secutus es intellectum, intuere nunc, qualiter hæc propheta prosequitur, cum dicit: etiam si corripis me Deus, noli me in ira corripere. Sed nos nec corrigi volumus, nec pædagogum patimur commonentem, neque procuratorum vel actorum correptiones libenter accipimus, & propterea ab ipsa ira Dei correptionem nobis induci necesse est. Propheta enim dicit: *Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.*

3. Sed qui hoc dicit, debet proferre aliquam rationem, quare nolit vel in furore argui, vel in ira corripi. Et quæ sit ista ratio, videamus, ut nos, si delinquimus hanc rationem discentes, & facientes secundum hoc, quod docemur, non incurramus in vindictam furore arguentis, vel ira corripientis. *Quoniam*, inquit, *sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, & confirmasti super me manum tuam.* Sermo Domini sagittis est similis. Denique & Salvator ita dixit: *Posuit me sicut sagittam electam, & in pharetra sua*

bscondit me. Qui ergo loquitur sermonem Domini, sagittas jaculatur. Et cum loquitur corripiens & castigans, correptionis jaculo cor perforat audientis. Qui ergo ita suscipit verba Domini, ut ex his, quos audit, sermonibus cor suum configatur, & per stimulum eorum, quæ dicta sunt, ad pœnitentiam suscitetur, certum est, quoniam in illum in vanum non abiit sermonis Dei jaculum, neque transvolavit, sed in ipso omnes illæ sermonum Dei defixæ sunt sagittæ. Denique ita & quodam loco ait: *Vidisti, quomodo compunctus est Achab?* Merito ergo & nunc dicit propheta: *Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.* Digna est enim causa, quæ subsequitur, quæ ab eo correptionem furoris Domini debeat temperare, quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi. Verbi gratia, & nunc si ex ista omni multitudine auditorum sint aliqui conscii sibi in aliquo peccato, atque utinam quidem nullus sit, verumtamen necesse est, esse aliquos conscios sibi, & hi si his auditis, quæ loquimur, recte & fideliter audiant, & compungatur cor eorum ex jaculis verborum nostrorum, & transfixi talibus jaculis doleant, & conversi ad pœnitentiam dicant: *Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me, quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi.* Si vero audiens hæc, non compungatur, sed tanquam in corpore jam emortuo ita in anima ejus nulla sagitta, nullum jaculum sensum doloris inveniat, nec ullam recordationem suorum capiat peccatorum: iste quippe dignus est, ut stimulis furoris Domini corripiatur, atque iræ ejus correptionis arguatur. Non enim potest dicere Domino: *Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi.* Atque utinam omnes nos audiant compuncti & stimulati ex his, quæ dicuntur, atque ad pœnitentiam conversi dicant ad doctorem, quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, & dum castigas nos verbo Dei, dum verberas, dum in interio-

ribus

tibus nos conſcientiæ percutis: *Confirmaſti ſuper me manum tuam.* Confirmat namque manum ſupra pueros pædagogus, dum verberat, & emendat, & confirmat manus, cum verbera non negligenter, aut leviter infliguntur. Ita etiam Domino dicere quis poteſt, cum miſerit ſagittas, ſed per quoſcumque vult mittere ſagittas verborum ſuorum, quoniam *confirmaſti ſuper me manum tuam.* Cum enim manus Domini adſit, qui emittit verborum jacula, & infigit ſagittas in auditorum animam, merito etiam Domino dicit, quoniam *confirmaſti ſuper me manum tuam: nec eſt ſanitas in carne mea a facie iræ tuæ.* Propterea ergo rogo non ipſius iræ tuæ potentiam experiri, quoniam judicium ejus tantummodo accipiens & ſolam quodammodo faciem ejus videns, quæ ex ſolis verbis divinæ ſcripturæ deformatur, jam doleo omne corpus meum, & conturbor: nec eſt ulla ſanitas in carne mea, neque pax oſſibus meis, tantum quod faciem iræ tuæ ex ſcripturis ſanctis, non tamen ipſam iram ſentire, vel videre viſus ſum. Et ſi ex hoc ſolo talia ſunt, quæ patior, propter hoc oro, ut non ipſam iram patiar. Vide ergo, ſi non manifeſte hæc dicuntur in eo, quod ait: *Et confirmaſti ſuper me manum tuam: nec eſt ſanitas in carne mea a facie iræ tuæ.* Potuit dicere, ab ira tua, ſed nunc ait, *a facie iræ tuæ.* Si enim dixiſſet ab ira tua, ſuperfluum erat illud ſine dubio, quod ſuperius dixit: *Ne in ira tua corripias me.* Nunc autem dixit, *Non eſt ſanitas in carne mea a facie iræ tuæ.* Quoniam quidem ſola facies iræ tuæ, id eſt, conſideratio ipſa indignationis, ita me perterruit, & convertit, ut iræ tuæ jam in me locus eſſe non debeat: *Nec eſt ſanitas in carne mea a facie iræ tuæ.* De eo, qui apud Corinthum peccaverat, indicavit Apoſtolus, dicens: *Tradere hujuſmodi hominem Satanæ in interitum carnis.* Nunquid putandum eſt, quod iniquum fieri volebat, quem dicebat tradi debere Satanæ in inte-

ram me est semper. Sunt quidam, qui cum peccaverint, securi sunt prorsus, nec cogitant de peccato suo, nec venit ad sensum eorum, quid male gesserint, sed ita vivunt, quasi nihil omnino commiserint: isti ergo non possunt dicere, quia *peccatum meum coram me est semper.* Cum vero post dictum quis consumitur, & affligitur pro delicto suo, & conscientiæ stimulis agitatur, mordetur sine intermissione, atque occultis confutationibus impugnatur, iste merito dicit: *Non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum.* Est sane facies quædam etiam peccatorum, & (ut ita dixerim) color quidam & species, per quam recordari & recognosci solent ea, quæ aliquando commissa sunt. Cum vero ante oculos cordis nostri statuerimus peccata nostra, & unumquodque intuentes, recognoscentes erubescimus, factique pœnitemus, tunc conturbati, & exterriti merito dicimus nos non habere pacem in ossibus nostris a facie peccatorum nostrorum.

5. Addat etiam hæc, qui pœnitet pro peccatis suis, & dicat: *Quia iniquitates meæ superposuerunt caput meum, sicut onus grave gravatæ sunt super me.* Qui enim nec dolent, nec gravantur pro peccatis suis, sed securi sunt, atque in deliciis fluitant, hæc dicere non possunt, nec sentiunt, quod iniquitates quidem suæ excrescunt, & ultra capitis sui vadunt proceritatem, ipsi vero decrescunt, & in nihilum rediguntur, & ideo non possunt dicere: *Quoniam iniquitates meæ superposuerunt caput meum, sicut onus grave gravatæ sunt super me.* Quomodo enim possunt dicere illi, qui in deliciis suis non solum delectantur, verumetiam exultantes mala sua præferunt? quibus profecto peccatum suum, non onus efficitur, sed voluptas. Non est ergo illorum dicere hæc, sed eorum, quibus libido jam sorduit, quibus vitia horruerunt, a quibus denique deprehensa est omnis præsentium gratiarum vo-

luptas

luptas esse pro nihilo, quia postea omnino nulla futura est. Isti sunt, qui possunt etiam dicere hæc, quæ sequuntur, *quoniam fœtuerunt, & putrefactæ sunt cicatrices meæ. Nolite*, inquit Salvator, *mittere margaritas vestras ante porcos:* ibi appellans eos, qui peccatorum fœtoribus delectantur sicut porci, qui fœtorem omnem tanquam odorem suavissimum expetunt. Considera ergo peccatorem, qui peccatis suis delectatur, & lætus est in malis suis: quoniam & ipse in stercore fœtido volutatur, & nullum fœtoris ejus, qui ex peccati stercore redditur, percipit sensum, velut in summis voluptatibus & gratissimis deliciis delectatur. Si vero istum eveniat aliquando porcorum quidem sensum odoratumque deponere, & sensum verbi Dei percipere, ita ut possit sentire fœtorem peccatorum suorum: statim conversus ad pœnitentiam, & emendationem requirens, impatiens proprii fœtoris efficitur, proclamans ad cœlestem medicum atque ostendens cicatrices putrefactorum suorum vulnerum dicit: *Fœtuerunt, & putrefactæ sunt cicatrices meæ a facie insipientiæ meæ.* Recte autem hic peccatum insipientiam nominavit. Nemo enim sapiens id aliquando committit.

6. *Miseriis afflictus sum, & curvatus usque in finem.* Sed videas aliquando eum, qui peccavit, mœrentem, & contristatum tristitia, quæ secundum sæculum est: quæ enim secundum Deum est tristitia, pœnitentiam in salutem stabilem operatur. Iste vero dicit, quoniam miseriis afflictus sum, & curvatus sum usque in finem. Propterea fortassis ipse sanctus Apostolus dicit sciens, se aliquando peccasse: *Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Peccavit enim etiam ipse, cum persecutus est Ecclesiam Dei, propter quod dicit: *Non sum dignus vocari Apostolus.* Miseriis ergo afflictus sum, ait. Non dicit, affligor adhuc. Si enim transierunt jam peccata mea, afflictus sum mi-

cidat, atque in egestatem ultimam redigatur, domo quoque pulsus & patria, insulis ac scopulis relegatus squalentem atque infelicem in solitudine exigat vitam, tunc deinde recordatus patriæ ac parentum, nobilitatis, familiæ, bonorum substantiæ, divitiarum abundantiæ, ac totius illius vitæ, qua in deliciis vixerat, quibus iste planctibus, quibus mugitibus recordationem priscæ beatitudinis recolet, ut sit ei major pœna recordari, quæ perdidit, quam pati, quæ perferat? Ad hujus exempli similitudinem intuere mihi etiam eum, qui vitam in sobrietate & castitate justitiaque transegit, qui in actibus bene sibi conscius erat: iste si decidat de patria sua, id est, de Ecclesia, in solam quamdam, atque in horrentes scopulos, quæ peccati sedes est, propellatur, & ex facultatibus ac divitiis suis, quæ erant ei in omnibus operibus suis bonis, devolvatur, & videat se in ultima paupertate positum: omnes enim ejus justitiæ, quas fecit, non reminiscentur propter peccatum: si se ergo in talibus videat, quibus gemitibus, quibusque rugitibus proclamabit, dicens: *Rugiebam a gemitu cordis mei? Domine in conspectu tuo omne desiderium meum, & gemitus meus a te non est absconditus.* Omnia ergo ex quo deliqui, sive concupivi concupiscentiam secularem, sive quid aliud commisi, omnia ante te profero, & in orationibus meis in conspectu tuo pono. *Et gemitus meus a te non est absconditus.* Nosti enim, quia semper ingemisco. *Cor meum conturbatum est, & deseruit me virtus mea.* Tu vide Domine cor meum, quia conturbatum est pro peccatis meis. Et consequenter exoro, ne in furore arguat, neque in ira corripiat. Quod si mea me fortitudo deseruit, sine dubio fui aliquando fortis, & conversatio mea fuit bona, postea vero cecidi, quia *deseruit me fortitudo mea, & lumen oculorum meorum non est mecum.* Hæc vox illius videtur esse, qui post illuminationem, post traditionem do-

ctrinæ, post agnitionem veritatis in tenebris decidit. Ne ergo & nos eadem patiamur, sed potius ut lumen nostrum sit semper in nobis, & opera lucis agentes habeamus fiduciam tanquam filii lucis in Christo Jesu, semper oremus, & Deum patrem incessabiliter deprecemur, cui est gloria, & potestas in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA II.

De eodem psalmo ab illa parte: *Amici mei, & proximi mei.*

1. Qui pro peccatis suis confitetur Deo, & animo dolet, dum pœnitet, sciens post exitum vitæ, quæ pœna immineat peccatori, hæc dicit, exponens, quanta pati necesse sit eum, qui se ad pœnitentiam emendationemque convertit, quomodo derelinquant eum amici & proximi sui, & longe efficiantur, pro eo, quod ipse se ad exomologesin peccati sui mœroremque convertit. Dicit ergo: *Amici mei & proximi mei adversum me appropinquaverunt, & steterunt.* Intellige mihi fidelem quidem hominem, sed tamen infirmum, qui etiam vinci ab aliquo peccato potuit, & propter hoc mugientem pro delictis suis, & omni modo curam vulneris sui sanitatemque requirentem, licet præventus sit & lapsus, volentem tamen medelam ac salutem reparare. Si ergo hujusmodi homo memor delicti sui confiteatur, quæ commisit, & humana confusione parvipendat eos, qui exprobrant eum confitentem, & notant vel irrident: ille autem intelligens per hoc veniam sibi dari, & in die resurrectionis pro his, quibus nunc confunditur coram hominibus, tunc ante Angelos Dei confusionem atque opprobria evasurum, ut nolit tegere, & occultare maculam suam, sed

ſed pronunciet delictum ſuum, nec velit eſſe ſepulcrum dealbatum, quod deforis quidem appareat hominibus ſpecioſum, id eſt, ut videntibus ſe quaſi juſtus appareat, intus autem ſit repletus omni immunditia & oſſibus mortuorum. Si ergo ſit aliquis ita fidelis, ut, ſi quid conſcius ſit ſibi, procedat in medium, & ipſe ſui accuſator exiſtat: hi autem, qui futurum Dei judicium non metuunt, hæc audientes cum infirmantibus quidem non infirmentur, cum ſcandalizantibus non urantur, cum lapſis non jaceant, ſed dicant, Longe te fac a me, neque accedas ad me, quoniam mundus ſum: & deteſtari incipiant eum, quem ante admirabantur, & ab amicitiis recedant ejus, qui delictum ſuum noluit occultare: ſuper his ergo conſequenter dicit, qui exomologeſin, id eſt, confeſſionem facit: *Amici mei, & proximi mei adverſum me appropinquaverunt, & ſteterunt, & proximi mei de longe ſteterunt.* Sed hæc non oportet formidare eum, qui poſt delictum ſalvari cupit, neque notam eorum pertimeſcere, qui ſua quidem peccata non cogitant, nec memores ſcripturæ ſunt divinæ dicentis: *Noli improperare homini convertenti ſe a peccato, ſed memor eſto, quoniam omnes ſumus in culpis.* Non ergo cogitet de talibus, ſed cogitet de anima ſua, exorans Deum, ut ab ipſo exaudiatur, & ſublevetur poſt caſum ſuum, ut poſſit etiam dicere, quæ ſequuntur: *Quoniam iniquitatem meam ego pronunciabo, & cogitabo pro peccato meo.* Licet amici mei, & proximi mei contrarii ſint, & propinqui mei longe ſe faciant a me, dum ego ipſe mei accuſator efficior, dum crimina mea nullo me arguente confiteor, dum nolo imitari eos, qui etiam, cum in judiciis arguantur, & teſtibus convincantur, & tortoribus etiam arguantur, tegunt tamen mala ſua, & plus apud eos obtinet commiſſi pudor, quam cruciantis pœna. Ego vero, qui ſcio nihil latere Deum, ſed nuda eſſe omnia & manifeſta

in

in conſpectu ejus, quicquid abſcondo, occulto, quod novit, cur non potius ipſe me arguo, ipſe me confuto? Quid exſpecto accuſatorem, cum accuſator meus conſcientia mea mecum ſit? Sic forte & ille mihi parcet, ſi mihi ipſe non parcam. Ergo *proximi mei de longe ſteterunt, & vim faciebant, qui quærebant animam meam. Et qui quærebant mala mihi, locuti ſunt vanitatem.* Hæc iterum de aliis dicit. Sunt enim quidam, qui quærunt mala juſto, & non ſic gaudent, cum audierint de bonis ejus aliquid, ſicut gratulantur, cum audierint mala, & velut inſultant, cum in malis aliquibus viderint juſtum. Et iſti ſunt, qui cum viderint juſtum confitentem peccata ſua, velut noxium quoddam evomunt virus, propter quod dicit: *Et vim faciebant, qui quærebant animam meam Et qui quærebant mala mihi, locuti ſunt vanitates.* Et vere manifeſtiſſime pervidetur, quia non ſolum ii, qui juſto quærunt mala, ſed etiam omnis, qui, cuicumque mala conatur inferre, loquitur vanitatem. Non enim loquitur ea, quæ ſecundum Deum ſunt, qui quærit agere mala. Unde oportet magis quærere bona. Utinam poſſemus etiam his, qui oderunt nos reddere bona pro malis, & inimicis noſtris vel ſuadere, quæ bona ſunt, vel optare feroces animos eorum ad concordiam atque pacem revocare, *ut* per hoc *efficiamur filii patris, qui in cœlis eſt, qui ſolem ſuum oriri jubet ſuper bonos & malos, & pluit ſuper juſtos & injuſtos.*

2. *Qui* ergo *quærebant mala mihi, locuti ſunt vanitates, & dolum tota die meditabantur.* Vide inſidiatorem juſti. Jam enim juſtum voco eum, qui *in primis ſui ipſe accuſator* efficitur, ſicut ſermo ſcripturæ deſignat. Nam ut illum ſapientem dicit ſcriptura, qui cum arguitur, non odit arguentem, ſed inſuper diligit eum: ſic & juſtus dicitur, qui poſt delictum non permanet in delictis, nec exſpectat diabolum fieri accuſatorem ſuum, neque ut ille proferat in medium peccata ipſius,

ſed

ſed ipſe ſe arguit, & convincit, & per confeſſionem ſuam liberatur a morte. *Qui enim quærebant mala mihi, locuti ſunt vanitatem, & dolum tota die meditabantur. Ego autem velut ſurdus non audiebam.* Nihil hac virtute præclarius, nihil excellentius inveniri poteſt, ut audiens unuſquiſque maledicos atque obtrectatores ſuos male loqui, carpere, detrahere, incuſare, ipſe avertat aurem ſuam quaſi non audiens, & declinet oculum ſuum tanquam non videns, ne iracundia exaſperetur, & proſiliat ad vindictam, ne quærat oculum pro oculo, nec verbum pro verbo, nec maledictum pro maledicto, nec mendacium pro mendacio, nec crimen pro crimine. Talis ergo eſt juſtus, jam enim (ut dixi) juſtum eum dico, qui per confeſſionem ſuam peccatorum ſuorum evomit paſſiones.

3. *Ego autem ſicut ſurdus non audiebam, & ſicut mutus non aperiens os ſuum. Et factus ſum ſicut homo non audiens.* Cum maledicerer, cum criminarer, cum omnia probra de me homines proferrent, ego eram ſicut ſurdus, & non audiebam, & ſicut mutus non aperui os meum, pro maledictis nulla maledicta reddebam. Sed quid prodeſt nos hæc exponere? Quid prodeſt hæc nos de ſcripturis ſanctis aperire, ſi non horum meminerimus in eo ipſo tempore, quo res expetit, cum maledicimur, a fratribus, cum detrahunt de nobis, cum etiam in faciem probris & convitiis laceſſimur, cum omnia fiunt, ut excitetur furor noſter, & animus ad iracundiam moveatur? Tunc oportet horum meminiſſe, tunc recordemur, quia ſcriptum eſt: *Factus ſum ſicut homo non audiens, & non habens in ore ſuo increpationem.* Interdum dicit aliquis adverſum me, & forſitan mentitur, interdum etiam vera ſunt, quæ dicit, ego tamen poſſum multo pejora de illo dicere, & vere dicere: & ſi quidem peccator ſum, & nihil horum memini, quæ nunc diximus,

imita-

imitabor illius malitiam, & reddendo maledicta pro maledictis efficiar similis illi, sed non similis Deo efficior. Si vero justus sum, sicut surdus non audio, & sicut mutus non habens in ore suo increpationem, nihil respondeo, & habens, in quibus arguam, non arguo. Intelligo enim, quia, qui recte arguit, impassibiliter debet arguere, ut salutem expetat ejus, qui arguitur, non vindictam. Cum ergo quis detrahit de me, vel male de me loquitur, si arguam eum, non facio competenter. Ex iracundia enim & indignatione hunc arguo, volens ei inferre tristitiam, non illam, quæ secundum Deum est, quæ pœnitentiam in salutem stabilem operatur, sed tristitiam, quæ lædat animam, non emendet. Si ergo horum meminimus, hæc quidem non faciemus, sed cum tale aliquid acciderit nobis, dicimus, quia *factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones.* Quare autem talis effectus sum? *Quoniam*, inquit, *in te speravi.* Nisi enim sperassem in te, & credidissem tibi dicenti: *Mihi vindicta, ego retribuam, dicit Dominus*, meipsum utique vindicassem: nunc vero memor sum præcepti illius, quo jubemur non nos ipsos vindicare, sed dare locum iræ. Et invenies hæc in scripturis divinis, & legis. *Et factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo increpationes. Quoniam in te Domine speravi, tu exaudies me Domine Deus meus.* Ego sicut surdus non audiebam eos, qui me criminabantur, sed tu exaudi ea, quæ loquuntur. Si essemus tales, quales nos esse vult sermo divinus, sicut Elias, diceremus utique Deo, ut daret pluviam, & plueret: sicut Samuel in diebus messium peteremus, ut præstaret de cœlo imbrium copiam, & audiremur. Nunc autem quomodo nos audiet Deus, cum nos ipsum non audiamus? Quomodo faciet ille, quod volumus, cum nos, quæ ille vult, non faciamus? Vult nos tales esse Deus, ut quasi dii cum Deo

loquamur. Vult nos esse filios Dei, ut consortes & cohæredes efficiamur filii Dei, & dicamus, sicut ipse dixit: *Pater scio, quia semper me audis.* Scimus, quia dixit ad nos Deus: *Ego dixi, dii estis, & filii excelsi omnes.* Sed nos pro meritis nostris illud magis, quo digni sumus, &, quod sequitur, exspectamus: *Vos vero sicut homines moriemini, & sicut unus ex principibus cadetis.*

4. *Quia dixi, ne forte insultent mihi inimici mei.* Cum criminarer, & vicem criminantibus non redderem, hæc dicebam: *Si reddidi retribuentibus mihi mala,* utique derelinquar a Deo, & derelictus cadam necesse est. Cum autem cecidero, insultabunt mihi inimici mei. Si vero non reddidero mala pro malis, sed Deo dereliquero judicium, ab ipso adjutus non decidam, sed stabo fortiter, & non insultabunt mihi inimici mei. Dixi etiam hoc: *Dum commoverentur pedes mei, in me magna locuti sunt.* Quamdiu stetero intrepidus & immobilis, non loquentur magna contra me inimici mei, non enim habent, quod dicant. Statim autem, ut trepidavero, non dicam, cecidero, statim incipient exprobrare, & dicere: Vides hunc? Ecce & ipse quid fecit? Et cum hæc doceat, agit alia, contraria enim eorum, quæ docet, agit. Isti ergo tale quid dicant, necesse est: *Dum commoventur pedes mei, super me magna locuti sunt.* Alius autem hoc melior, quantum ad personas pertinet, quæ inducuntur a prophetis, vel ipsæ sibi comparantur, illud dicit: *Mei autem paulo minus moti sunt pedes.* Illius quidem moti sunt pedes, mei autem paulo minus moti sunt. Fortassis autem sit alius aliquis, cujus nec parum quidem, nec paulo minus moti sunt pedes, illius, opinor, qui dicit: *Statuit super petram pedes meos.* Ille nihil prorsus de commotione pedum suorum, sed de stabilitate testatur. Beati ergo sumus, si nulla omnino commotio in nostris pedibus accusatur, sed

sunt

sunt stantes super petram, id est, super ipsum Dominum Jesum Christum. Quod si ita stabiles esse non possumus, secundum nos iste saltem & inferior suscipiat gradus, ut vel paulo minus moveantur gressus nostri.

5. *Quoniam ego in flagella paratus sum.* Etiam hæc vox boni, & optimi (ut ita dixerim) peccatoris est, qui deliquerit quidem, exspectet tamen delictorum flagella, quibus in præsenti optet emendari, ne puniatur & pereat in futuro. Propone tibi ante oculos peccatorem dicentem ad Dominum: Ego quoniam peccavi, jam nunc in flagella paratus sum, noli me reservare igni æterno, noli me reservare exterioribus tenebris. Dum in hac vita sum, redde mihi peccata mea, quoniam flagellas omnem filium, quem recipis. Oro te, flagella me quoque, & noli me reservare cum his, qui non flagellantur, qui *in laboribus hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur*, id est, qui penitus derelinquuntur a te, quorum emendationem correptionemque non quæris. Sciens ergo, quæ sit differentia, cum flagellatur peccator ab eo, qui *flagellat omnem filium, quem recipit*, & quæ sit differentia ejus, qui dignus non habetur flagellis, ait ad Dominum: Ego in flagella paratus sum, id est, si volueris superducere languores in me, mittere ægritudines, tolerabiliter feram: scio, quia dignus sum, ut non solum per ægritudines peccata mea solvantur, sed per omnes afflictiones purgari desidero, tantum ut æternis pœnis & cruciatibus non reserver. Si placet inferre damna, sustineo: si placet omnes facultates perire, depereant, tantum ne anima pereat apud te. Si per mortem charorum & propinquorum vis me purgari, moriantur etiam ipsi, ut & ipsi ex hujusmodi vinculis liberentur, auferantur filii, dum adhuc pueri sunt, & in rudibus annis positi nondum gravioribus peccatorum sordibus ma-

culati sunt. Omnibus igitur flagellis emendari, verberarique paratus sum, & nihil horum recuso, tantum ut supplicia æterni ignis effugiam. *Ego* ergo *in flagella paratus sum, & dolor meus coram me est semper.* Ante oculos meos habeo dolorem meum, ut futuros pœnarum dolores, præsentibus possim doloribus compensare.

6. *Quoniam iniquitatem meam pronuncio.* Pronunciationem iniquitatis, id est, confessionem peccati, frequentius diximus. Vide ergo, quid edocet nos scriptura divina, quia oportet peccatum non celare intrinsecus. Fortassis enim sicut ii, qui habent intus inclusam escam indigestam, aut humoris vel phlegmatis stomacho graviter & moleste immanentis abundantiam, si vomuerint, relevantur: ita etiam hi qui peccaverunt, si quidem occultant, & retinent intra se peccatum, intrinsecus urgentur, & propemodum suffocantur a phlegmate, vel humore peccati. Si autem ipse sui accusator fiat, dum accusat semetipsum, & confitetur, simul evomit & delictum, atque omnem morbi digerit causam. Tantummodo circumspice diligentius, cui debeas confiteri peccatum tuum. Proba prius medicum, cui debeas causam languoris exponere, qui sciat infirmari cum infirmante, flere cum flente, qui condolendi & compatiendi noverit disciplinam, ut ita demum, si quid ille dixerit, qui se prius & eruditum medicum ostenderit & misericordem, si quid consilii dederit, facias, & sequaris, si intellexerit, & præviderit talem esse languorem tuum, qui in conventu totius Ecclesiæ exponi debeat, & curari, ex quo fortassis & cæteri ædificari poterunt, & tu ipse facile sanari multa hoc deliberatione, & satis perito medici illius consilio procurandum est. *Quoniam iniquitatem meam ego pronunciabo, & cogitabo pro peccato meo.* Quicumque vestrum conscius sibi est in aliquo peccato, & ita securus est,

quasi

quasi nihil mali fecerit, commoveatur ex hoc sermone, qui dicit: *Cogitabo pro peccato meo.* Bonum est, eum, qui delinquit, non esse securum, nec velut, qui nihil deliquerit, nullam sollicitudinem gerere, nec cogitare, quomodo possit suum delere peccatum. Si in corpore tuo macula aliqua vel vulnus oriatur, aut ex collisione aliqua intumescat, sollicitus es, & perquiris, quid curæ debeat adhiberi, quomodo corpori sanitas antiqua reddatur. Si circa oculos se aliquis acerbus humor infuderit, sollicitus es, & perquiris, quomodo succurras, & prævenias cæcitatem. Cum anima tua ægrotet, & peccatorum languoribus urgeatur, securus es, contemnis gehennam, atque ignis æterni supplicia despicis, & irrides? Judicium Dei parvipendis, & commonentem te Ecclesiam despicis? Communicare non times corpus Christi accedens ad Eucharistiam, quasi mundus & purus, quasi nihil in te sit indignum, & in his omnibus putas, quod effugias judicium Dei? Non recordaris illud, quod scriptum est, quia *propterea in vobis infirmi, & ægri, & dormiunt multi?* Quare multi infirmi? Quoniam non seipsos dijudicant, neque seipsos examinant, nec intelligunt, quid est communicare Ecclesiæ, vel quid est accedere ad tanta & tam eximia sacramenta. Patiuntur hoc, quod febricitantes pati solent, cum sanorum cibos præsumunt, sibimetipsis inferentes exitium. Hæc de eo, quod dictum est: *Cogitabo pro peccato meo.*

7. Sequitur: *Inimici autem mei vivunt, & confirmati sunt super me.* Ad quæ omnia subsonare illud debet: *Ego autem cogitabo pro peccato meo.* Et quamvis videam, frequenter enim nos peccatores, si videamus inimicos nostros viventes ausiores, contristamur, & querelas adversus divinam providentiam fundimus. Qui autem salvari vult, ad hæc omnia semper hoc sibi respondeat, etiam si inimici mei vi-

 vunt,

vunt, & confirmati sunt super me, ego tamen *cogitabo pro peccato meo.* Et quamvis videam me peccatorem esse, considerans tamen etiam cæterorum peccata, quæ fortassis graviora sunt, videns quoque, eos pro peccatis suis non esse sollicitos, comparans me illis, qui omnino de gravissimis delictis suis nihil cogitant, & cogitans pro peccato meo, spem habeo in te.

8. *Et multiplicati sunt, qui oderunt me inique.* Impossibile est in hac vita positum odio non haberi. Christus Jesus odio habitus est. Et quid dico impossibile est in hac vita positum odio non haberi? Deus ipse, qui in hanc vitam non venit, odio habetur ab aliquibus. Si enim non haberetur odio, nequaquam diceret propheta: *Nonne odientes te Domine oderam, & super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos.* Marcionistæ, & Basilides, & Valentini oderunt Deum, & verba ejus oderunt. Cum ergo Deus odio habeatur, & Christus usque in hodiernum diem a Judæis anathema fiat, cum Spiritus sanctus, qui in Prophetis locutus est, ab hæreticis odio habeatur, ut vis odio non haberi, sed ab ómnibus diligi, & benedici? Vide, ne te inveniat illa sententia, quæ dicit: *Væ cum benedixerint vobis omnes homines.* Quin potius illud tantummodo observemus, ut & nos dicamus, quoniam *multiplicati sunt, qui oderunt me inique.* Opto, cum odio habear, ut sciat conscientia mea, quoniam injuste odium patior. Odio habiti sunt etiam Prophetæ, sed injuste, odio habitus est Christus, sed gratis. Si autem pro peccato meo odio habeor, non possum dicere, quia *multiplicati sunt, qui oderunt me injuste.* Juste enim odio habeor, si perosus fuero propter inhonestos actus meos & turpes. Non possum dicere, quia oderunt me gratis. Atque utinam tanta confidentia dicere possimus & nos, quia *multiplicati sunt, qui oderunt me injuste.*

9. Qui

9. *Qui retribuunt mihi mala pro bonis.* Ego quidem bona cum eis agebam, illi vero obliti bonorum meorum reddebant mala pro bonis, criminabantur me, quoniam ſequebar juſtitiam. Criminantur me, & exprobrant inimici mei pro iis, ſi qua mihi aliquando commiſſa ſunt, nec erubeſcunt me juſtitiam ſubſequentem, nec dant veniam præteritis malis pro præſentibus bonis. Verum tu Domine *quoniam ſubſequebar juſtitiam, ne derelinquas me Domine Deus meus.* Et hæc vox confitentis eſt, & miſericordiam poſtulantis: *Ne derelinquas me Domine Deus meus, ne diſceſſeris a me.* In alio quidem pſalmo dicit: *Spiritum ſanctum tuum ne auferas a me.* In hoc dicit ad ipſum Deum: *Ne diſceſſeris a me.* Ex quo oſtenditur, a quibusdam meritis ſuis diſcedere Deum, & apud alios pro ſuis meritis permanere. Infelix tamen homo ille, a quo diſceſſerit Deus, beatus autem eſt ille, cum quo permanet Deus. *Attende in adjutorium meum Domine Deus ſalutis meæ.* Et nos ergo oremus, & dicamus: attende in adjutorium meum, quoniam grandis eſt pugna, & potentes ſunt adverſarii. Infeſtus eſt hoſtis, inviſibilis inimicus per iſtos viſibiles impugnat. Attende ergo in adjutorium noſtrum, & adjuva nos per ſanctum filium tuum Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, per quem omnes nos redemiſti, per quem tibi gloria, & poteſtas in ſæcula ſæculorum. Amen.

ΨΑΛΜΟΣ λή.

Εκωφωθην και ἐταπεινωθην και ἐσιγησα ἐξ ἀγαθων, κ. τ. ἑ.] Εν τοις πειρασμοις φευγει τα ἀγαθα ἐξ ἡμων, και σιωπᾳ ἡ ψυχη ἐξ αὐτων. ἐκεινα γαρ φθεγγεται ἡ ψυχη ἁ γινωσκει, και σιωπᾳ ἁ ἐ γινωσκει. ἀγαθα δε εἰπε νυν τας ἀρετας και τας γνωσεις ἁιτινες ἐν καιρῳ πειρασμȣ διαφευγεσι τȣς πειραζομενȣς.

Εθερμανθη ἡ καρδια μȣ ἐντος μȣ, κ. τ. ἑ.] Δυνατον μεν τȣ της ὀργης ἐπισαντος δαιμονος μη ὀργισθηναι, ἀδυνατον δε ταχα μη θερμανθηναι.

Γνωρισον μοι κυριε το περας μȣ, κ. τ. ἑ.] Περας ἐςι της λογικης φυσεως ἡ γνωσιν της ἁγιας τριαδος.

Πλην τα συμπαντα ματαιοτης, πας ἀνθρωπος ζων, κ. τ. ἑ.] Τα σωματικα παντα ματαιοτης ἐςιν, ἡ γαρ ἀσωματος φυσις κατ' εἰκονα γεγεννηται θεȣ.

Μεντοιγε ἐν εἰκονι διαπορευεται ἀνθρωπος, κ. τ. ἑ.] Πας ἀνθρωπος ζων ἐν εἰκονι διαπορευεται, ἠ τοι τȣ θεȣ τηρων την κατ' εἰκονα, και το προκοπτειν εἰς τελειοτητα, συμμορφος γινομενος της εἰκονος θεȣ, ἠ ἀλλȣ τινος ζωȣ, ἱππος θηλυμανης ἠ ἀλλο τι ἀλογον κατα το ἠθος γινομενος.

Και νυν τις ἡ ὑπομονη μȣ; κ. τ. ἑ.] Συ μοι το δυνασθαι φερειν κεχαρισαι. το μηδεν ἐξ ἀνθρωπινης ἀσθενειας εἰπειν τι ἠ δρασαι. συ δε και παιδευσας ὑποςηναι με και φερειν ἐποιησας. ὁ εἰδως την πλασιν μȣ, και την ἀσθενειαν συγγνωθι.

Ονειδος ἀφρονι ἐδωκας με, κ. τ. ἑ.] Αφρονα φησιν, ὀν και φθασας ἁμαρτωλον εἰρηκε. παραδιδωσι δε ὁ θεος

εἰς

PSALMUS XXXVIII.

Obsurdui, & humiliatus sum, & silui a bonis &c.] In tentationibus fugiunt bona a nobis, & silet anima ab illis. De illis enim loquitur anima, quæ cognoscit, & silet de illis, quæ non cognoscit. Bona autem hoc loco dixit virtutes & scientias, quæ in tempore tentationis a tentato fugiunt.

Concaluit cor meum intra me, &c.] Cum iræ dæmon instat, possibile est non irasci, forte autem impossibile non concalescere.

Notum fac mihi Domine finem meum, &c.] Finis rationabilis naturæ est cognitio sanctæ Trinitatis.

Verumtamen universa vanitas, omnis homo vivens, &c.] Sunt universa corporea vanitas: nam incorporea natura secundum imaginem Dei facta est.

Verumtamen in imagine pertransit homo, &c.] Omnis homo vivens in imagine pertransit, sive illud, quod Dei est, ad imaginem servêt, & ad perfectionem proficiat, conformis factus imagini Dei, sive alterius cujuspiam animalis, dum equus admissarius, vel aliud quidpiam brutum animal moribus efficitur.

Et nunc quæ est exspectatio mea? &c.] Tu mihi, ut ferre possem, largitus es, ita ut ex humana infirmitate nihil dicerem vel facerem. Tu me sustinere docuisti ac ferre fecisti. Cum noveris figmentum meum, etiam imbecillitati ignosce.

Opprobrium insipienti dedisti me, &c.] Insipientem vocat, quem antea peccatorem appellaverat. Tra-

εἰς ὀνειδισμον, προς ἐξομολογησιν μειζονα· ὁπερ ἀξιοι μη παθειν ὁ ταυτα λεγων, ὡς ἀφ' ἑαυτȣ ἐξομολογȣμενος κατα το δοκȣν τῳ Θεῳ.

Εκωφωθην και ȣκ ἠνοιξα το ϛομα μȣ, ὁτι συ ἐποιησας, κ.τ.ε.] Δυναται και τȣτο ȣτω νοεισθαι· ȣδεποτε σοι ὡς ἀλλοι προσηψα ὡς αἰτιῳ τας ἐμας ἀνομιας· εἰς τȣτο γαρ ȣδεποτε το ϛομα μȣ ἠνοιξα, ἀλλ' ἐκωφωθην.

Οτι παροικος ἐγω εἰμι ἐν τῃ γῃ και παρεπιδημος, καθως παντες οἱ πατερες μȣ, κ.τ.ε.] Ο πολλακις εἰπων, πλην ματαιοτης πας ἀνθρωπος, ὁμολογει παροικος εἰναι, ἑτεραν δε ζωην ἀναψυξεως οἰδε, και μετα δακρυων ἱκετευει σπανιον κατα τȣς πατερας παροικον εἰναι, και μη ἐνοικειν τῃ παρȣσῃ ζωῃ. ἐαν ȣν, φησι, μη ἀφης μοι την ἁμαρτιαν, και ἀναψυξω πριν ἀπελθειν ἐκει, ȣχ ἑξω μετανοιας καιρον, ȣδε ὑπαρξω ἐν τῃ παρα σοι ζωῃ. ἠ, ὡς ȣχ ὑπαρχοντων ἁμαρτωλων, ἐσονται ὡς ȣκ ὀντες.

Τȣ αὐτȣ.] Παντες οἱ των δικαιων ὡς δικαιων πατερες, παροικοι εἰσι και παρεπιδημοι, σκιαν ἡγȣμενοι τον βιον τον ἐπι της γης.

---

dit autem Deus in opprobrium ad majorem confessionem: quod ne ipsi accidat, deprecatur is, qui hæc dicit, utpote sponte sua confessurus secundum beneplacitum Dei.

Obmutui, & non aperui os meum, quoniam tu fecisti, &c.] Potest & illud sic intelligi: nequaquam tibi ut auctori iniquitates meas adscripsi, ut alii fecerunt. Ad hoc enim nunquam os meum aperui, sed obmutui.

Quoniam advena ego sum in terra & peregrinus, sicut omnes patres mei, &c.] Qui sæpenumero dixit, *verumtamen vanitas omnis homo*, fatetur se advenam esse; alteram autem refrigerationis vitam novit, & cum lacrymis precatur, ut rarus sit secundum patres advena, & non inhabitet vitam præsentem. Nisi igitur, inquit, dimiseris mihi peccatum, & refrigeratus fuero, antequam eo vadam, non habebo tempus pœnitendi, neque in vita illa apud te agam. Vel, quasi non existant peccatores, erunt, quasi non sint.

Ejusdem.] Omnes justorum ut justorum patres advenæ sunt & peregrini, umbram reputantes vitam, quæ est super terram.

ORI-

ORIGENIS EXPLANATIO
SUPER PSALMUM TRIGESIMUM OCTAVUM,
qui dicitur: *Dixi custodiam vias meas.*

HOMILIA PRIMA.

1. Sicut unus homo proficit secundum Deum, & studium sibi adhibens melior seipso efficitur, ita etiam populo universo accidebat. Propter quod & ipso proficiente, etiam legis ei fiebat augmentum. Denique quomodo in lege scriptum est, præcepta quædam sacerdotibus sunt & Levitis de sacrificiis cæterisque solemnibus: verum cum proficeret populus eo tempore, quo inerat ei virtus adhuc proficiendi, non stetit res in illo primo ordine, sed alligatæ sunt illis eminentiores quædam legislationes secundo & tertio. Et si quis vult scire, quæ sunt ista, quæ de sacerdotibus ac Levitis adjecta sint, legat primum librum Paralipomenon, & parienter inspiciat omnem illum catalogum nominum, & inveniet ibi admirandum quemdam ordinem & distributionem tribuum pro suo quoque nomine & loco præcipuum quid in solemni ordine esse sortitam. Sed & Levitas & sacerdotes inveniet diversis officiis atque ordinibus distributos, ut alii quidem sint ad aperiendas januas templi præpositi, alii, quibus claves creduntur, aliis sacrificiorum & altarium cura committitur. Et multa sunt, quæ ex illius libri historia possumus dicere de sacerdotalibus institutis. Si quis ergo inspicere potest, quomodo exemplari, & umbræ cœlestium deserviunt Judæi, ascendat ab inferiori verbi crepidine ad

summa

summa ejus ac superiora fastigia, & contempletur ex iis futuri sacerdotii statum & electionem illam cœlestem, atque inibi contemplabitur, qui sunt isti ordines sacerdotales, vel quæ sint officia Levitarum, quæ in cœlestibus ministeriis exhibentur, & omnia in cœlis mente conjiciet, quæ deposita vidit in terris. Erit enim & ibi populus, & ex populo Dei electi Levitæ & ex his rursum electi & eximii sacerdotes, & sacerdotum nihilominus differentiæ quamplurimæ: sicut in primo libro Paralipomenon indicatur viginti quatuor esse ordines sacerdotum, alios quidem sub Eleazaro, alios vero sub principe Ithamar, quorum & Ephemeriæ esse dicuntur.

2. Sed dicat aliquis fortassis auditorum: Quid hæc pertinent ad psalmum? Plurimum. Nam superscriptio est hujus psalmi: *In finem pro Idithum psalmus David.* Hunc Idithum invenimus unum esse ex his, quibus hymnorum studium Dei ac sollicitudo commissa est. Oportuit ergo nos invenientes hoc nomen psalmi superscripti, ostendere, quis fuerit iste Idithum, & quomodo post primam legem, secunda facta sit de observationibus sacerdotalibus ordinatio. Apud Græcos quicumque carmina, vel sonos musicos conscribebant, quibus eis visum fuisset in agone ea canenda præstabant: & fiebat, ut alius quidem coronaretur in agone, alius autem victori conscriberet carmen. In psalmis ergo divinæ scripturæ quicumque superscripti secundum septuaginta interpretes, *in finem*, apud alios *victoriales*, vel *ad victoriam*, vel *victori* attitulantur, pro eo videlicet, quod velut victoriæ laus in ipsis inferatur. Fecit ergo David divino Spiritu repletus psalmum hunc, & dedit Idithum, cui officium canendi Deo hymnos fuerat injunctum, tanquam pollenti in hujusmodi disciplina. Et ideo ergo superscribitur: *In finem pro Ithidum psalmus David.*

3. Sed nunc jam videamus, quid vox proferat justi, & videntes tanquam in speculo nosmetipsos intueamur, si possimus tales esse, aut si multum nobis deest, aut certe jam proximi sumus, licet nondum plene assecuti sumus. Quoniam igitur multorum peccatorum initium humanus est sermo, & os nostrum multis malis ministrat, & valde difficile est inveniri hominem, qui una saltem hora os suum & linguam suam observet a peccato, ait: *Dixi custodiam vias meas, ut non peccem in lingua mea.* Mihi ipsi dixi, & intra me loquutus sum, & hæc addidit: Sic volo servare vias meas, ut non peccem, hoc modo servare possum, si custodiam linguam meam. *Ex verbis enim,* inquit, *tuis justificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.* Et iterum: *Amen dico vobis, de omni otioso verbo reddetis rationem in die judicii.* Non solum, inquit, de eo, quod male locuti fueritis, sed quod otiose locuti fueritis, quia malus sermo non est otiosus, operatur enim opus malum. Otiosus autem sermo est, qui neque boni neque mali aliquid agit. Si ergo in die judicii rationem reddemus, non solum pro malis verbis, sed etiam pro otiosis, quis gloriabitur castum se habere cor? Aut quis confidit dicens, mundus sum a peccato? Verumtamen ait justus: *Dixi, custodiam vias meas, ut non peccem in lingua mea. Posui ori meo custodiam.* Alibi quidem scriptum est: *Omni custodia serva cor tuum*, hic autem: *Posui ori meo custodiam.* Et iterum alibi scriptum est: *Vide, circumduc sepem spinarum circa possessionem tuam.* Et iterum: *Pecuniam tuam & aurum tuum alliga, & ori tuo facito ostium & seram, & verbis tuis jugum & stateram.* Ego arbitror, quod observatio horum mandatorum observantem & mansuetum faciat & beatum, non solum rerum exitus, verum etiam ipsa observantia. Dum enim semper observat os suum, & linguam custodit, ne prius sermonem proferat, quam discutiat, & pertractet

apud

apud semetipsum, si oporteat dici, si sermo talis est, qui debeat proferri, si persona talis est, quæ aut debeat, aut possit audire, si tempus opportunum est proferendi sermonis: dum singula ista perpendit, excluditur omnis iracundia & timor, & inconsulti furoris impetus mitigatur, atque omnem penitus deliberationem talis abscindit: & ita demum velut ex tranquillitate quadam & convicti animi per mansuetudinem sermo procedens, proferentibus gratiam præstat & audientibus medicinam.

4. Verum quoniam in illo maxime tempore peccamus, quando peccator consistit adversum nos, instigans & provocans, ut aliquid tale emittamus ex ore, in quo rei teneamur in futuro judicio, hoc describens sanctus Propheta dicit: *Dum constitit peccator adversum me, obmutui & humiliatus sum & silui a bonis.* Si quando peccator astitit adversum me, & loquebatur de me male, & obtrectabat atque irritabat me, ut similia ei redderem, & paria de meo ore proferrem, ego in illo tempore silentium meditabar, ut nihil penitus responderem. Propterea ergo dicit: *Dum constitit peccator adversum me, obmutui, & humiliatus sum, & silui a bonis.* Nos vero aliquando si nolumus humiliari, alia cogitamus & dicimus apud nosmetipsos: Quid hoc est? Iste me contemtui habuit & ausus est talia in os ingerere, & ita adversum me movere sermonem, nonne & ego huic similia, aut etiam graviora inferam, ut & ipse audiat pejora, quam dixit? Sed justus non ita agit, quin potius humiliat se, etiam si servus sit ille, qui obtrectat, & convitia ingerit, aut si humilis & peccator sit, & indignus. Ille dicit, *dum constitit peccator adversum me, obmutui, & humiliatus sum, & silui a bonis.* Non dixit: & silui tantummodo, sed *a bonis silui*: in quo ostendit, quod cum sint in me bona, & edoctus atque institutus sim bonis dogmatibus atque disciplinis,

&

& possim etiam cæteros docere, quæ bona sunt, tamen in eo tempore, quo peccator assistit adversum me, & convitiis lacessit ac jurgiis, ego etiam bona verba mea cohibeo & reprimo: ne vel illi ignem suæ perditionis inflammem, dum non potest pariter parere malis, & conspicere bona, vel sermonum meorum faciam detrimentum. Quid ergo? Hoc videbitur perfectum esse, quod dicit: *Dum constitit peccator adversum me, obmutui, & humiliatus sum & silui a bonis?* aut profectus quidem est, nondum tamen perfectio. Tria namque in hoc loco de scripturis, puto, posse assignari, in quo dicit stare peccatorem adversum se, & loqui in auribus suis ea, quibus irritari & exacerbari possit ad retribuendum. Et si quidem ego parvus sum, similia, & oculum pro oculo requiro, dentem pro dente, & maledicta pro maledictis repono. Si vero jam aliquantum profeci, nondum tamen perfectus sum, & taceo & fero convitia patienter, nec quicquam omnino respondeo. Si vero sim perfectus, non taceo, sed cum maledicor, benedico, sicut & Paulus dicebat: *Maledicimur, & benedicimus, persecutionem patimur, & sustinemus, blasphemati deprecamur.* Et quoniam qui hæc agunt, id est, qui pro maledictionibus benedictiones reddunt, qui pro blasphemiis deprecantur, videntur hominibus velut pecudes & purgamenta, tanquam qui sensum injuriæ non habeant, propterea ergo addidit dicens: *Tanquam purgamenta hujus mundi facti sumus omnium peripsema.* Sed nos nolumus cum Apostolis purgamenta hujus mundi fieri, sed volumus non contemni ab hominibus imo potius & timeri, & satisagimus reddere his, qui lædunt, & prævenire vindictam, quam sibi Dominus reservavit, dicens: *Mihi vindicta, ego retribuam, dicit Dominus.* Verum si non possumus in tantum proficere, & ad istud culmen veritatis ascendere, ut dicamus cum Paulo: *Maledicimur, & benedicimus, persecutionem patimur*

timur

timur & sustinemus, blasphemati deprecamur, vel hoc, quod adhuc per prophetam docemur, dicamus: *Dum constitit peccator adversum me, obmutui, & humiliatus sum, & silui a bonis.*

5. Et quid addidit his? *Et dolor*, inquit, *meus renovatus est.* Hi, qui in agonis certamine mutuis inter se verberibus agunt, in his semper præparare conantur, ut illata sibi ab adversariis verbera fortiter ferant, nec sensum doloris accipiant, & est eis summa virtus lacertorum ictus vel calcium absque dolore suscipere. In quibus ille est perfectior, qui ad ictum vulneris nullum recipit stimulum doloris. Secundus vero est is, qui dolet quidem, sed nequaquam doloribus cedit. Tale aliquid intellige etiam in nobis, cum maledicimur, & assistit adversum nos antagonista, si quidem bene instituti sumus, & animo longa meditatione roborati, in nullo penitus ex illatis maledictis vel conviitiis contristamur, sed sumus pro nimia mentis constantia ac patientia velut sensu doloris carentes, & per multam mansuetudinem (ut audeam ita nominare) velut imitatores efficimur quodammodo Dei: Deus enim maledicitur ab hæreticis, blasphematur ab his, qui providentiam ejus negant, culpatur ab his, qui thesauros sapientiæ ejus ignorant: & dic mihi, nunquid potes hoc cogitare, quod pro his omnibus injuriis doleat quidem Deus, sed patiatur sicut nos? An tanquam divina natura per impassibilitatem, neque sensus doloris ullatenus recipit, neque ullis aut injuriis, aut conviitiis excitatur? Talis ergo erit, imo imitabitur talem omnis perfectus & justus, qualis erat ille, qui dicebat: *Maledicimur, & benedicimus, persecutionem patimur, & sustinemus, blasphemati deprecamur.* Qui autem nondum est perfectus, proficit tamen, cum maledicitur, obmutescit & humiliatur, & silet a bonis. Sed iste, qui hujusmodi est, dolet, & dicit: *Et dolor meus renova-*

tus est. Describe mihi vulnus, quod curatur, & curam ejus proficientem & jam proximam cicatrici: tum deinde in ipso vulnere, quod jam cœperat obducere cicatricem, intuere aliud vulnus infligi, & per hoc vulnus recens illud pristinum renovare. Tale etiam evenit huic, qui proficit, sed nondum perfectus est, nec jam ad summam perductus est sanitatem. Si ergo, dum adhuc in tenero est cutis, accedant ei maledictorum & convitiorum vulnera, renovatur dolor, & parantur angustiæ, & tunc merito dicit, *dum consistit peccator adversum me, obmutui, & humiliatus sum, & silui a bonis, & dolor meus renovatus est.* Vide ergo, quomo is, qui in certamine positus est, qui se refrenare cupit ab iracundia vel furore, & dum ipse hæc apud se meditatur, & irritatio ei supervenit peccatoris, quæ eum conturbet quidem & fatiget, non tamen vincat, sed quamvis provocetur & inflammetur ad respondendum, remordens tamen dolorem suum cohibeat & reprimat, hic dicit: *Dolor meus renovatus est.* Pro eo quod scilicet jam proficiebam, & jam me ad sanitatem pervenisse credebam, antequam exacerbarer, & antequam convitiis lacesserer: sed modo rescinditur vulnus meum, & maledicti mucronibus renovatur, dum injuriæ dolor patientiam rumpit.

6. In consequentibus adhuc amplius passionem describit ejus, qui proficit, cum dicit: *Concaluit cor meum intra me.* Cum enim audit quis maleloquentis & detrahentis vocem, non potest sine dolore, sicut ille, qui perfectus est, qui jam diuturna constantia beatitudinem meruit: sed iste dolet, & dolens corde concalescente fervet intra se, ac perturbatur, sed non eo usque, ut & sermonem proferat corde turbato, verum concalescit quidem in interioribus suis rei indignitate permotus, sed caloris sui flammas per silentium decoquit.

7. Vi-

7. Videamus etiam alium sermonem justi, quem & summo studio debemus æmulari. *Et in meditatione mea exardescet ignis.* Et ego meditor eloquia Domini, & frequenter in ipsis me exerceo, sed nescio, si talis sum, ut in meditatione mea ex unoquoque sermone Dei ignis procedat, & accendat cor meum, & inflammet animam ad ea, quæ meditor, observanda. Et ego nunc loquor sermones Dei, sed optarem, ut primo in meo corde, secundo quoque in auditorum mentibus exardescerent: sicut erant illi sermones, quos loquebatur Jesus, de quibus dicebant illi, qui audierunt: *Nonne cor nostrum erat ardens in nobis, cum in via aperiret nobis scripturas?* Utinam & nunc adaperientibus nobis scripturas divinas concalesceret cor nostrum intra nos, & in meditatione nostra accenderetur ignis, & concitaremur in opus eorum, quæ audimus, & legimns. Tales denique erant & Jeremiæ sermones, secundum, quod scriptum est, cum dicit ad eum Dominus: *Ecce dedi sermones meos retrorsum in os tuum ignem.* Quare ignem? Quia sermones, quos loquebatur, accendebant auditores, & nihil tepidum in eis neque frigidum permanebat: sed sicut ignis consumit ac interimit omnem materiam, nec immundum aliquid in se recipit, aut pollutum: ita & hi, quorum cor divini verbi ignis accenderit, non patientur ultra materialibus & mundanis sordibus pollui, nihil in se tepidum recipient, & quod evomi dignum sit, nec patientur multiplicata in se iniquitate refrigescere charitatem, sed erunt semper lampades eorum accensæ, & lucernæ ardentes, & ipsi parati tanquam servi exspectantes Dominum suum de nuptiis redeuntem. Aut non iste erat ignis ille, de quo Salvator noster dicebat: *Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi ut ardeat?* Iste proculdubio ignis est, qui frigus peccati fugat, & calorem spiritus revocat. Hoc nimirum est etiam, quod in Acti-

bus Apostolorum refertur, cum dicit, quia visæ sunt eis divisæ linguæ sicut ignis, & consedisse super Apostolos, pro eo scilicet, quod Evangelii verbum prædicaturi & ignei vigoris deberent gratia roborari, ut auditorum animæ flammam per sermonis traducem sumerent. Sed unde mihi hoc, ut linguæ ignis veniat in cor meum, & de lingua ignea ego quoque proferam sermonem, ut ex me velox sermonibus meis accendatur ignis in cordibus auditorum, & arguat eum, qui peccavit, & efficiatur ei sermo meus supplicium, ut adustus & inflammatus sermonibus meis veniat in pœnitentiam, quæ salutem stabilem operatur ex tristitia, quæ secundum Deum est, quam ex verbi Dei increpatione suscepit? Atque utinam possim ita accendere omnem animam auditorum, ut quicumque sibi conscius est, non ferens nostri sermonis incendium, sed omnibus intra se visceribus inflammatus, velocius consumeret latentes intrinsecus vitiorum sordes: ut posteaquam interemisset omne, quicquid carnis & materiæ crassioris proprium est & amicum, tunc jam ignis iste fieret in eo lux & lucerna ardens: quæ non sub modio, sed super candelabrum poni deberet, ut illuminaret omnes, qui in domo sunt. Si ergo accendit te sermo auditus, & intellexisti, quid dixit Apostolus: *Et quis est, qui me lætificet, nisi qui contristatur ex me?* Quoniam verba ipsius erant ignis, & lætabatur Apostolus, sicubi videbat aliquem audito sermone suo contristatum & compunctum ex his, quæ audierat, quodam conscientiæ suæ igne succensum ex recordatione delicti, propterea dicebat: *Et quis est, qui me lætificet, nisi qui contristatur ex me?* Ita ergo & nos satisfagamus, ut in meditationibus nostris accendatur ignis, qui nos primo exurat, & recordatione & conscientia peccatorum, postea vero expurgatos jam vitiis illuminet & illustret.

8. Lo-

8. *Locutus sum*, inquit, *in lingua mea.* Quid locutus sit in lingua sua, consideremus: videtur enim mihi per hæc mysticum aliquid indicare. Ait ergo: *Notum fac mihi Domine finem meum, & numerum dierum meorum, quis est, ut sciam, quid desit mihi.* Si, inquit, notum feceris finem meum mihi, & quantus sit numerus dierum meorum, notum feceris mihi, potero per hæc etiam illud agnoscerere, quid desit mihi. Aut forte per hæc etiam illud videbitur indicari, qui sicut omnis artis est aliquis finis, verbi gratia structionis finis, domum facere, naupagii, navem construere, quæ possit fluctus maris superare, & ferre impetus ventorum, & uniuscujusque artis est aliquis talis finis, propter quem ars ipsa videtur reperta: ita fortassis est vitæ nostræ vel totius mundi finis quidam, propter quod geruntur omnia, quæ geruntur in vita nostra, vel propter quem mundus ipse vel institutus est, vel constat. Cujus finis etiam Apostolus meminit dicens: *Deinde finis, cum tradiderit regnum Deo & patri.* Ad quem finem utique festinandum est, ut sit operæprecium hoc ipsum, quod a Deo creati sumus. Et rursus, sicut corporis nostri compago parva quædam & exigua ab initio nativitatis, confestim tamen urget, & tendit ad finem quemdam proceritatis suæ per ætatis augmenta, & iterum, sicut anima nostra secundum hoc, quod in corpore hoc degit, festinat primo loquelam recipere balbutientem, secundo deinde clariorem, tum demum ad disputationem perfectam atque integram pervenire: hoc modo etiam omnis vita nostra imbuitur quidem nunc velut balbutiens inter homines in terris: consummatur vero, & ad summum pervenit in cœlestibus apud Deum. Cupit ergo propheta ista de causa agnoscere finem suum, propter quem factus est, ut intuens finem, & dies suos perspiciens & considerans perfectionem, videat, quantum sibi deest ad illum finem,

quo tendit. Verbi gratia, ut si ponamus aliquem artificio traditum, & hunc dicere ad magistrum suum, volo scire, quæ sit artis hujus perfectio, & nosse, qui sit faber perfectus vel structor: & cum hoc didicerit, requirat, quantum sibi deest ab illa perfectione, vel quantum profecerit in artis disciplina, ut cum utrumque cognoverit, sciat, quid habeat, & quid perfectioni desit, agnoscat: ita etiam & nunc propheta orat a Deo discere, ut innotescat sibi finis, & numerus dierum suorum, qui sit. In quo non est putandum, quod de corporali tempore & annis hujus vitæ loquatur, sed omnem numerum dierum scire vult, qui fuerit in prima vita, qui fuerit in secundo incolatu, qui in tertio. *Multum* enim, inquit, *incola fuit anima mea.* Velut si dicerent illi, qui exierunt ex Ægypto: *Notum fac mihi Domine finem meum*, quæ est terra bona, & terra sancta *& numerum dierum meorum*, in quibus ambulo, *ut sciam, quid desit mihi*, quantum restat usquequo perveniam ad terram sanctam repromissionis: ita & hic vult nosse numerum dierum, in quibus iter agit. Habemus enim dies quosdam in hoc mundo, quosdam autem & extra hunc mundum. Alium enim facit diem solis iste cursus nostri hujus cœli spatiis terminatus, alium habet diem ille, qui ad secundi cœli pervenire meretur ascensum. Multo enim clariorem diem ducit ille, qui usque ad tertium cœlum vel rapi vel pervenire potuerit, ubi non solum ineffabile lumen inveniet, verumetiam verba, quæ homini loqui non liceat, audiet. Novi & alios dies, quorum numerum fortassis propheta merito requirit. Nam sicut in hoc cœlo sol exortus, & universum mundum illustrans diem facit: ita & in corde justi, quod pro constantia & firmitate Dei firmamentum merito appellatur, si exoriatur sol justitiæ Jesus Christus Dominus noster, & illuminet eum lumine scientiæ & veritatis, diem facit in corde ejus:

&

& quanto frequentius exoritur & illuminat, tanto majorem sibi talium dierum numerum computabit. Digne ergo conscius sibi propheta de hujuscemodi illuminatione dicit: *Notum fac mihi Domine finem meum, & numerum dierum meorum quis est, ut sciam, quid desit mihi.*

9. Et addit: *Ecce veteres posuisti dies meos.* In græco scribitur παλαιστάς, quod significat mensuram quatuor digitorum. Volens ergo docere nos, qui jam in hac vita breves & perpaucos ducimus dies, dixit hunc versiculum, de quo supra diximus. Ex quo intelligitur, quia possit & alius dicere, quia dies meos posuisti unum digitum, velut consequens de temporis brevitate, & alius duos digitos vel tres. Quæro autem, si potest aliquis hominum dicere, quia dies mei decem digiti sunt, aut viginti, aut etiam amplius. Et quia loca difficilia incurrimus, velim requirere, sicubi in scripturis tale aliquid invenimus, ex quo possit aperiri planius id, quod videtur obscurum. In Esaia scriptum recordor: *Quis metitus est,* inquit, *manu aquam, & cœlum palmo, & omnem terram pugillo?* Ex quibus consideret, quisquis ille est prudentior auditorum per singula loca differentias mensurarum, quomodo eorum quidem, qui cœlum merentur appellari, pars vitæ, quæ cœlestis est, palmo Dei metiri dicitur, quicumque ille est Dei palmus: & eorum, quorum vita adhuc terrena est, pugillo Dei vita metitur. Sed pugilli divini differentiam nunc requirere, & nostrum sermonem & auditum vestrum fortassis excedat. Verumtamen sicut ibi manu aquam metitus est, palmo cœlum, & omnem terram pugillo, & appendit montes in statera, & colles in jugo: ita etiam hic secundum eamdem consequentiam mensura ista & intelligenda est, quoniam nihil Deo sine mensura est, nihil sine pondere, sed omnia ei in numero constant & mensura. Ita quoque Prophetæ

vita & numerata & dimetita Deo eſt, dum providentiæ ejus rationibus regitur.

10. Addit etiam in ſequentibus & dicit: *Subſtantia mea tanquam nihilum ante te eſt.* Niſi addidiſſet ante te, valde contriſtabar, pro eo, quod, humanam ſubſtantiam nihil eſſe, dixiſſet. Nunc vero quia dixit ante te, velut diceret ad comparationem quidem vel Angelorum vel reliquarum creaturarum, non eſt abjecta, nec minima ſubſtantia mea. Denique & ſi bene egerimus, & mandata Domini ſervaverimus, ad conſortium invitamur angeſicum: *Erunt*, inquit, *ſicut Angeli Dei in cælo.* Ad comparationem Dei vero etiam ſi Petrus ſim, adverſus quem portæ inferi non prævalebunt, ſubſtantia mea ante eum nihil eſt. Et ſatis proprio vocabulo naturæ uſus eſt. Nihil enim eſt omne, quamvis magnum ſit, quicquid ex nihilo eſt, ſolus enim eſt ille, qui eſt, & qui ſemper eſt. Noſtra autem ſubſtantia tanquam nihil eſt ante eum: quippe quia ab eo ex nihilo procreata eſt.

11. In ſequentibus vero velut explanans hoc ipſum, quod dixit, quia *ſubſtantia mea tanquam nihilum ante te* eſt, addidit, & dicit: *Verumtamen univerſa vanitas omnis homo vivens.* Quomodo accipis *vivens*? ſiquidem veram vitam vanitatem putamus, ut quid laboramus? Sed vide, ne forte hoc, quod dicit, omnis vivens, de hac præſenti vita accipiendum ſit, ſicut ſcriptum eſt, & teſtimoniis comprobabimus. Omnia enim, quæ in hac vita ſunt apud homines, vana ſunt, etiam ſi Moyſes in hac vita ſit, & ipſe enim ex parte cognoſcit, & ex parte prophetat, & per ſpeculum & in ænigmate videt, & umbram ſcit, ac figuras docetur, & veritatem nondum videt, & ideo eſt quidem vivens, ſed vanitas eſt vita ejus. Et vis videre, quia vanitas eſt? *Cum venerit, quod perfectum eſt, deſtruentur iſta, quæ ex parte ſunt.* Omne autem, quod deſtruitur, vanitas eſt. Et ſi, quic-

quid

quid ex parte eſt, deſtruitur, ſi Prophetæ ex parte cognoſcunt, recte etiam ipſorum vita vanitas appellatur: deſtruuntur autem inferiora, cum venerint ea, quæ meliora ſunt & perfecta, & per hoc vana eſſe arguuntur, per quod tanquam ex parte & imperfecta deſtruuntur. *Universa* ergo *vanitas*, *omnis homo vivens*. Quia autem de hac vita accipiatur iſta ſententia, audi Eccleſiaſtem proteſtantem & dicentem: *Laudavi omnes, qui mortui ſunt, ſuper omnes, qui vivunt, quicumque ipſi vivunt usque modo, & bonus ſuper iſtos duos, qui nondum natus eſt.* Laudat ergo mortuos plusquam vivos, quia illi hoc ſaltem lucri habent, quod de vinculis hujus corporis liberati ſunt, nec ultra carne ac pellibus induti ſunt, nec oſſibus ac nervis inſerti ſunt, nec ultra ſubjacent neceſſitati corporis. Si ergo intellexiſti, quale ſit vivere in carne, etiam ſi Moyſes ſit quis, vel quisquis ille eſt, moleſta ei eſt iſta vita. Non enim a corruptione reſolvitur, quæ mortali corpore terrenoque circumdatur. Vide ergo, quia univerſa vanitas eſt omnis homo vivens, contemnamus vanam iſtam vitam, & feſtinemus ad ſanctam vitam, & beatam ac veram, & in illam animo & mente tendamus omni vanitate diſcuſſa. Nec dicamus dulcem iſtam lucem, qua nunc utimur. Hoc enim illi dicunt, qui dulcedinem veræ lucis ignorant, ſed ne auſpicia quidem veri luminis ulla ſenſerunt nec ſciunt angelicam vitam ſperandam eſſe animæ, quum ex vanitate vitæ hujus evaſerint. Unde & nos, qui hæc credimus, jam mente & fide transferamur ad cœlum, & in terris ambulantes converſationem habeamus in cœlis, ut ibi ſit theſaurus noſter, ubi eſt & cor noſtrum, & ut regnum cœleſte conſequi mereamur, per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, cui eſt gloria, & poteſtas & imperium in ſæcula ſæculorum. Amen.

HOMILIA II.

De eodem pſalmo ab illa parte, *Verumtamen in imagine pertranſit homo.*

Quanquam in imagine ambulet homo. Imago neceſſario alicujus eſt imago. Nam & ſcriptura ſancta cum imaginem nominat, interdum quidem definit, & dicit, cujus ſit imago, interdum autem abſque ulla definitione ponit imaginem. Denique de Salvatore cum dicit, *qui eſt imago*, non ſiluit, cujus imago eſſet, ſed addidit dicens: *Qui eſt imago Dei inviſibilis primogenitus omnis creaturæ.* Et rurſum cum docet nos de diverſis imaginibus, & quia ſinguli quique aliquam imaginem portent, dicit: *Sicut portavimus imaginem terreni, ita portemus imaginem cœleſtis.* Cum adjectione, vel terreni, vel cœleſtis imaginem nominavit. Alibi autem abſque ulla definitione dicit, ſicut & hoc loco ait: *Quamquam in imaginc ambulet homo.* Sed in imagine cujus? Dei, an imagine terreni, an imagine cœleſtis? Quomodo ſciam in hoc, quid eſt, quod docere nos vult ſcriptura divina, quæ abſque ulla adjectione ait: *Quamquam in imagine* (neſcio cujus) *ambulet homo?* Et ſi quidem de juſtis ſolis diceret, ſine dubio dixiſſet, quamquam in imagine cœleſtis ambulet homo. Aut ſi de peccatoribus tantum diceret, dixiſſet certe, in imagine terreni ambulet homo. Verum quoniam generaliter de univerſis mortalibus pronunciatur, quorum alii imaginem cœleſtis portant, quicumque ſecundum legem Dei vivunt, alii terreni imaginem portant, qui carnaliter vivunt: propterea neceſſario reticuit ſpecialem imaginis deſignationem, & generalem ſententiam de omnibus hominibus protulit, quia omnis homo in imagine ambulet. Tuum eſt jam diſcutere, & exquirere ex uniuſcujuſque fide & operibus,

ribus, ex conversatione & actibus, ex cogitationibus & verbis, & considerare utrum in imagine cœlestis ambulet, an in imagine terreni. Si misericors es sicut pater tuus cœlestis misericors est, sine dubio in te patris cœlestis imago est. Si non solum amicis tuis benefacis, sed etiam inimicis reddis bona pro malis, sicut pater cœlestis *solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super justos & injustos*, imago in te cœlestis est. Et si in omnibus perfectus es, sicut pater tuus cœlestis perfectus est, imago in te cœlestis est. Et rursum si non es imitator Christi nec apostoli Pauli, qui dicit: *Imitatores mei estote, sicut ego Christi*, sed imitator es operum diaboli, qui homicida fuit ab initio: & si terrena sapias, & terrena loquaris, & thesaurus tuus & cor tuum in terra sit, terreni imaginem portas. Verum quia in his locis inventi sumus, in quibus de imagine sermo commotus est, necessarium videtur etiam psalmi illius versiculum in medium producere, in quo de peccatoribus scriptum est: *Domine in civitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges.* Constat ergo, quia peccatorum imaginem in civitate sua Deus ad nihilum redigit: justorum autem imaginem sine dubio tuetur & servat. Hæc est ergo imago terreni, id est, peccatorum, quam ad nihilum rediget Deus in civitate sua: id est, si quis exierit de hoc mundo, & tulerit secum imaginem terreni, propter hujuscemodi imaginem in civitate illa Dei ad nihilum redigetur, nec consequetur partem inter cives cœlestis illius civitatis, qui cœlestis imaginis non reportat insignia.

2. Sed & aliud sacramentum mihi videtur continere iste versiculus, quod hujus quidem mundi vita & conversatio imaginaria quædam sit & imago, futura autem non sit imaginaria, sed vera: & hoc est, quod dicitur, quia imaginem habet unusquisque virtutis, non tamen proprie & sincere vivit in ipsa virtute.

tute. Tale autem, quod dicimus: Sapientia & scientia pars est magna virtutum: sed in præsenti vita si quis putat se cognovisse, nondum cognovit, sicut oportet scire, qui enim cognoscit, in ænigmate cognoscit. Ergo in imagine scientiæ ambulamus & non in ipsa scientia, per quam facie ad faciem cognoscitur. Ita nihilominus & in ipsa sapientiæ imagine, & nondum in ipsa sapientia ambulamus, quia nondum revelata facie gloriam Domini speculamur. Eadem audeo de justitia Dei dicere, quod in imagine justitiæ ambulamus, & nondum in illa justitia, quæ est facie ad faciem, incedimus. Neque enim capere poterit humana natura pellibus & carne vestita, ossibus & nervis inserta, nudam ipsam justitiæ sinceramque veritatem ferre & tolerare secundum naturæ suæ potentiam ac virtutem. Si quidem ipse Christus est natura virtutum: ipse enim justitia, quæ humano generi non in plenitudinem splendoris advenit, quia Jesus Christus seipsum exinanivit forma Dei, ut formam servi acciperet. Et si quidem de solis Judæis sermo scripturæ loqueretur, dixisset forsitan, quamquam in umbra ambulet homo: sed quia ut arbitror de melioribus sermo fit, quam erant illi, qui secundum umbram legis vivebant, propterea scriptum est, *quamquam in imagine ambulet homo.* Quod clarius ad intellectum veniet ex sermonibus apostoli Pauli, qui tres quasdam species proprietatis designat in lege, umbram dicens & imaginem & veritatem, ait namque: *Umbram enim habens lex bonorum futurorum, non ipsam imaginem rerum, per singulos annos iisdem ipsis hostiis, quas offerunt indesinenter, nunquam potest accedentes facere perfectos.* Ergo lex umbram habet futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum, ostendens sine dubio, aliam esse imaginem rerum, quam illam, quæ legis umbra designatur. Et si quis potest describere observantiam illam judaici cultus, consideret, templum illud non habuisse imaginem rerum, sed umbram: videat quoque

alta-

altare umbram esse, videat & hircos & vitulos, qui adducuntur ad victimam, umbram esse illa omnia, secundum illud, quod scriptum est: *Umbra* enim *est vita nostra supra terram.* Si quis vero transire potuerit ab hac umbra, veniat ad imaginem rerum, & videat adventum Christi in carne factum, videat eum pontificem, offerentem quidem & nunc patri hostias, & postmodum oblaturum: & intelligat hæc omnia imagines esse spiritalium rerum, & corporalibus officiis cœlestia designari. Imago dicitur hoc, quod recipitur ad præsens, & intueri potest humana natura. Si potes mente & animo penetrare cœlos, & sequi Jesum, qui penetravit cœlos, & adsistit nunc vultui Dei pro nobis, ibi invenies illa bona, quorum umbram habuit lex, & imaginem Christus ostendit in carne, quæ præparata sunt beatis, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. Quæ quum videris, intelliges, quia, qui in ipsis ambulat, & in illorum desiderio & cupiditate perdurat, iste non in imagine, sed in ipsa jam ambulat veritate. *Verumtamen in imagine ambulat homo* Repetamus ergo sermonem illum, quem dixit Apostolus, in quo generales duas imagines designavit, unam quidem terremam, aliam vero cœlestem, & comparemus ad hoc, *quamquam in imagine ambulat homo*: & hoc, quod generaliter dictum est, in multas species dividamus, ut, cum dividitur sermo per singula, atque discutitur, clarescat, quod intrinsecus latet. Hoc est autem, quod dicimus: Omnis potestas inimica, & unaquæque virtus divina, quæ auxilium præstat his, qui salutem consequi cupiunt: singulæ harum imagines quasdam exprimunt in anima eorum, qui se ad receptaculum earum diversis studiis exhibent. Verbi gratia, sicut superius diximus, omnes quidem homines, aut cœlestis, aut terreni imaginem portamus, sed & in his ipsis multa diversitas. Utputa omnis peccator portat imaginem terreni, sed non omnis similiter: non æque imaginem terreni portat homicida & mendax, aut adulter & convitiosus, aut puerorum corruptor & fur,

quam-

quamvis omnes isti terreni imaginem portent, sed multa est inter ipsos differentia pro diversitate peccati. Secundum has ergo diversitates imaginis terreni, contemplare etiam diversitatem imaginis cœlestis, & intuere Paulum portantem imaginem cœlestis, & Timotheum. Et quid? putamus, quia similiter, ut in Paulo, ita & in Timotheo erat imago cœlestis? Nihil amplius, nihil præclarius habebat imago Pauli præter imaginem Timothei? Ego arbitror, quia secundum hoc, quod præcedebat vitæ merito, verbi potentia, magnanimitate propositi Paulus Timotheum, ita & in illo major ac splendidior refulgebat imago cœlestis, qualem in illo faciebat imaginem Christus, cum in eo loqueretur: & aliam & longe (ut ego arbitror) inferiorem in illo faciebat imaginem, qui dicebat: *Et dixit Angelus, qui loquebatur in me*, & sic per singula etiam apud teipsum requirens, diversitatem invenies imaginis sive terrenæ in peccatoribus, sive cœlestis in sanctis. Omne ergo, quod agitur a nobis per singulas horas vel momenta, imaginem aliquam deformat: & ideo per singula scrutari debemus actus nostros, & nosmetipsos probare in illo opere, & in illo sermone, utrum cœlestis, an terrena imago in anima nostra depingitur. Sed & illud admonere vos inutile non videbitur, quod multi in hoc mundo propter imagines malorum regum, imo potius tyrannorum perierunt, pro hoc tantummodo, quod tyrannicæ apud eos imagines deprehensæ sunt, & hoc solum eis suffecit ad crimen. Perscrutetur ergo nunc se unusquisque vestrum, & cordis sui arcana recenseat, ac diligenter inquirat, quas ibi imagines gerat. Si inventus fueris habere ibi formas diaboli, & imaginem Satanæ, quod tibi erit vitæ refugium, quis miserebitur tui, cum de intimo conclavi cordis tui tyrannica imago proferetur? Sin autem vis, ut per species tibi hujusmodi imagines designem, audi: Ira, imago tyrannica est, avaritia, dolus, superbia, tumor, gloriæ seculares, invidiæ, ebrietates, comessationes, & his similia. Quas si non citius abjeceris de domo tua, si non detraxeris &

abrase-

abraſeris a ſenſibus tuis omnem fucum peſſimæ hujus picturæ, & omne figmentum venenati coloris abſterſeris, ipſæ te imagines perire facient. Hæc de eo, quod ſcriptum eſt: *In imagine ambulat homo.*

3. Sequitur: *Theſaurizat & ignorat, cui congregat ea.* Oportebat enim requiri, quæ ſunt, quæ theſaurizantur & ignorantur, cui congregentur, & quæ ſunt, quæ congregantur, & non ignorantur, cui permanent. Sequitur: *Et nunc quæ eſt exſpectatio mea? nonne Dominus?* Sicut ſapientia noſtra Chriſtus eſt, & juſtitia Chriſtus eſt, ſecundum quod ſcriptum eſt: *Qui factus eſt ſapientia nobis a Deo, & juſtitia & ſanctificatio & redemtio:* ita & exſpectatio, id eſt, patientia noſtra Chriſtus eſt. Propterea non glorietur ſapiens in ſapientia, nec fortis in fortitudine ſua, quia omnia habemus in Chriſto. Et nunc ergo quæ eſt exſpectatio, id eſt, patientia mea? Dominus. *Et ſubſtantia mea a te eſt.* Si habeo ſubſtantiam divitiarum ſpiritalium, a Deo eſt. *Inſufflavit* enim Deus *in faciem* hominis *ſpiritum vitæ, & factus eſt homo in animam vivam.*

4. *Ab omnibus iniquitatibus meis eripe me.* Neceſſario addidit *ab omnibus*, pro ſcilicet nulla nos teneat & conſtringat iniquitas. Sed quomodo Deus ab iniquitatibus eripiat, conſideremus. Si pœnitentes pro malis geſtis convertamur ad Deum, ſuſcipiens a nobis Deus converſionem noſtram, abſolutionem iniquitatum donat ſecundum menſuram converſionis. Cui enim plus remittitur, plus diligit: & propterea dicitur, quia mulieri illi *multa remiſſa ſunt, quia dilexit multum.* Pro menſura ergo pœnitentiæ, remiſſionis quantitas moderatur: ne nosmetipſos ſeducamus, putantes nullis hæc regulis, nullis diſpenſari judiciis. Puto enim, quod, qui omnes juſtitias impleverit, ille omnes abluat iniquitates, qui vero paucas, vel partem aliquam juſtitiæ operatus eſt, partem aliquam iniquitatum reſolvat: qui vero perfectam pro omnibus malis, & integram pœnitentiam geſſerit, ita, ut purum cor jam offerat Deo, iſte ſimul

omnem

omnem labem diluit peccatorum: si vero ex parte pœnituit, & ex parte jam meruit absolutionem. Hæc ergo sciens propheta, & quia quosdam quidem eripit Deus ab omnibus iniquitatibus suis, quosdam ab aliquibus iniquitatibus liberat, puto, quod propterea confidens egisse se ea, quibus dignum esset ab omnibus iniquitatibus eripi, dicit audacter ad Dominum: *Ab omnibus iniquitatibus meis eripe me.*

5. *Opprobrium insipienti dedisti me.* Donec habemus peccata, necesse est, nos exprobrari ab insipiente, & accusatore nostro diabolo: & si inveniantur peccata nostra non esse deleta, sed scripta in nobis stilo diaboli, per hæc ipsa, quæ gessimus, exprobrabit nos inimicus Sicut enim bona quæque scripta dicuntur non atramento, sed spiritu Dei vivi; ita mala quæque conscribuntur atramento & calamo diaboli. Propter quod Dominus & Salvator noster delevit chirographum peccatorum nostrorum, quod erat adversum nos diabolo adstipulante conscriptum, sicut & ante prædixerat per prophetam dicentem: *Ecce deleo sicut nubem iniquitates tuas, & sicut nebulam peccata tua, & ultra non ero memor.* Ut ergo non exprobremur ab insipiente, convertamus nos ab omnibus iniquitatibus nostris, ne reprehendens in nobis maculas peccatorum, id est, suæ voluntatis insignia, exprobret, & dicat: Ecce hic Christianus dicebatur, & signo Christi signabatur in fronte, meas autem voluntates & mea chirographa gerebat in corde. Ecce iste, qui mihi & operibus meis renunciavit in baptismo, meis rursum operibus se inseruit, meisque legibus paruit. Liberati ergo ab omnibus iniquitatibus, studeamus, ne in die judicii hujuscemodi opprobriis insipientis diaboli succumbamus.

6. *Obmutui & non aperui os meum, quia tu es, qui fecisti.* Jam & hoc superius exposuimus, cum tractaremus illum versiculum, qui ait: *Dum consistit peccator adversum me, obmutui, & humiliatus sum, & silui a bonis.* Bonum est enim eo tempore, cum adversum nos, vel derogatio-

num, vel convitiorum, vel probrorum tela jaciuntur, nos hujus verſiculi meminiſſe, qui ait: *Obmutui, & non aperui os meum, quia tu es, qui feciſti.* Hoc ſane requirendum videtur, quid eſt, quod dixit: *Tu es, qui feciſti*, nec tamen adjunxit, quid fecerit. Sed ordo ipſe nos docet, quoniam quidem velut agonem quemdam inter nos, & conſiſtentem adverſum nos peccatorem deſcribit: & quia hoc ipſum indicet feciſſe Deum, id eſt, quod exercitii noſtri cauſa & profectus Deus fecerit iſta certamina. Ideo ergo memor ero, quia tu feciſti agones iſtos, & tu nobis hæc exercitia patientiæ præparaſti. Cum enim ad iracundiam provocaret, cum convitiis laceſſeret, ne patientiæ lineas excederem, & verbum aliquod, quod tibi non placeat, proferrem de labiis meis, *obmutui, & non aperui os meum.* Si vero amplius aliquid ſecundum Pauli ſtatuta valuero profligare, non ſolum obmuteſcam, & non aperiam os meum, ſed & cum maledicor, benedicam, & blasphematus deprecabor.

7. *Amove a me plagas tuas, a fortitudine manus tuæ ego defeci.* Quod latini interpretes plagas dixerunt, in græcis codicibus flagella ſcriptum eſt, ut ſit: *Amove a me flagella tua.* Quod videtur utique dicere poſitus quaſi in correptione flagellorum, cum ſicut homo pro peccatis corripitur, vel flagellatur, ut emendetur. Sicut & illud a quamplurimis intelligitur, quod ſcriptum eſt: *Fili, noli tædiare a diſciplina Dei, neque deficias, cum ab eo increparis. Quem enim diligit Deus, corripit, flagellat autem omnem filium, quem recipit.* Si quando ergo quis hujuscemodi correptionibus increpatur, competenter dicere videtur: *Amove a me flagella tua. A fortitudine manus tuæ ego defeci.* Sed illud competenter videtur aptari, quod ſcriptum eſt: *In increpationibus propter iniquitatem corripuiſti vel erudiſti hominem.* Sed novi ego & alia flagella, quibus vehementius cruciamur, illa ſcilicet, quæ per Prophetam deſcribit ſapientia (Prophetam etenim eum dico) *Quis dabit in cogitatu meo flagella, & in corde meo correptio-*

nem sapientiæ, ut ignorationibus meis, quæ feci, non parcatur, & peccata mea non prætereantur? Vides, quomodo orat flagellari cor suum pro peccatis suis, & verberari cogitationes suas? Si quando ergo vides temetipsum post peccatum affligi, & cruciari in corde, & a propriis cogitationibus accusari: si quando notari te vides a conscientia tua, & ejus verberibus flagellari, spem tibi emendationis ac salutis præsume. Vicinior namque tibi conversionis est via, quam illis, qui nec peccasse se quidem sentiunt, nec in delictis suis contristantur, nec flagella conscientiæ patiuntur. Tu ergo, si videris te flagellari, & cruciari in cogitationibus tuis, & spem salutis de proximo attendens, dicito de his, qui peccaverunt quidem similiter, tamen similiter non pœnitent pro delictis, quia *in laboribus hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur, propterea tenuit eos superbia.* Tu ergo, si cruciaris, & affligeris in corde tuo, dic ad Dominum: *Multa quidem flagella peccatorum, sed sperantes in Domino misericordia circumdabit.* Ostendimus igitur, dupliciter hominibus flagella præparari: sive sensibiliter extrinsecus, quum vel languoribus, vel damnis, vel diversis afflictionum generibus flagellamur: sive etiam, quum ex recordatione delicti perurgentis conscientiæ stimulis terebramur in corde. Ad utrumque ergo convenit dici, *Amove a me plagas tuas.* Sed fortasse aliquis dicit, esto, quia pro his cruciatibus, qui extrinsecus inferuntur, commoda hujuscemodi videatur oratio, quæ cessare supplicat cruciatus, numquid & cordis stimulum ac mentis respectum videbitur inhibere? Mensura in omnibus quæritur, multo magis in flagellis mensura percommoda est; si enim fuerint ultra mensuram, nocebunt tibi etiam ipsa, quæ bona sunt. Et quid de flagellis dicam? *Mel,* inquit Salomon, *inveniens manduca, quantum sufficit, ne forte satiatus evomas.* Quod si in melle mensura utilis est, quanto rectius requiretur, & servabitur in flagellis? Propter quod & Apostolus verens nimia flagella

cordis

cordis ejus, qui deliquerat, & nimium triſtabatur, dicebat: *Ne forte majore triſtitia abſorbeatur, qui hujuſmodi eſt.*

8. *In increpationibus pro iniquitate erudiſti hominem, & tabeſcere feciſti ſicut araneam animam ejus.* Anima, quæ peccat, craſſior efficitur. Talis namque eſt natura peccati, propter quod ſcriptum eſt: *Incraſſatum eſt cor populi hujus.* Sicut autem peccatum incraſſeſcere facit, ita econtrario virtus ſubtilem animam reddit, & ut extorqueam quodammodo vocabuli novitatem, omne, quod in ea corporeum eſt, abſtergit, & perimit, & purius eam incorpoream reddit. Quod autem craſſeſcat, &, ut ita dicam, carnea efficiatur anima peccatoris, indicatur ex eo, quod ſcriptum eſt: *Non permanebit ſpiritus meus in hominibus iſtis, quia caro ſunt.* Carnem ſine dubio nominat animas craſſiores & peccatrices. Si ergo incraſſeſcat anima, ut efficiatur caro, quid remedii Deus præparet, docet: *In increpationibus*, inquit, *pro iniquitate erudiſti hominem, & tabeſcere feciſti ſicut araneam animam ejus.* Eſt ergo opus Dei, ut tabeſcere faciat, & conſumat omne, quicquid eſt craſſioris materiæ, quo circumdatur anima, ut extenuet, & elimet prudentiam carnis, & ita demum animam ad ſubtilem rerum cœleſtium & inviſibilium revocet intellectum. Talia quædam invenimus ſub ſacramento non minimo apud Ezechielem prophetam deſignari, cum in lebetem, vel cacabum carnes immitti dicuntur, & decoqui, & dicitur, quia coctæ ſunt & detabuerunt, vel decoctæ ſunt carnes, & excoctum eſt jus. Scripta ſunt hæc iiſdem ipſis ſermonibus, pro eo, quod lebetes vel cacabi nos ſuſcipient flammis ſuccenſi, in quos injiciemur nos, qui animas noſtras incarnavimus, vel incraſſavimus, ſi non prius, dum in hoc mundo ſumus, pervenerimus per pœnitentiam, ut tabeſcant carnes noſtræ, & craſſitudo animæ noſtræ ad ſubtilitatem deducatur araneæ. Si hinc adhuc carnes fuerimus egreſſi, mittemur in illos cacabos, qui ſuccenduntur lignis, vel fœno, vel ſtipula, id eſt operibus noſtris, quæ ſuperpoſuerimus fundamento

Christi. Tale est illud, ut opinor, quod Jeremias dicit: *Vidi*, inquit, *lebetem* vel *cacabum ardentem*, *& facies ejus a facie Aquilonis*. Vel iterum, cum virgam vidit nuceam. Requiramus ergo de ista sententia, quod propterea simul virgam ostendit, & cacabum igne succensum, ut, si quidem disciplinas accipias per virgam, & emenderis, cacabo non indigeas succenso: si vero permanes indisciplinatus, & virga non emendaris, id est, verbo correptionis vel confutatus vel pœnitens, & tali virga correptus, qualem dicit Paulus: *Quid vultis, in virga veniam ad vos, aut in charitate spiritus & mansuetudinis?* Si ergo tali virga non emendaris, in cacabum mitteris, & cacabus succendetur. Propterea ergo vidit Jeremias simul utrumque, & virgam, & cacabum succensum, ut metuentes utrumque, alterum videamus ex altero. Hæc propter hoc, quod scriptum est: *Tabescere fecisti sicut araneam animam ejus.*

9. Si ergo sermonem ad naturam animalis istius retorquemus, ex illa parte, qua opus, subtilissimum, &, quod vix oculus comprehendere potest, expleat, apta videbitur expositio ista, quam superius explanavimus. Si vero quis ad illud referat, quod Esaias in libro suo scribit, quia *telam araneæ texuerunt*, aliter accipiendum est: quia omnia, quæ texit, & agit peccator, tam nihil scias esse, quam sunt illa, quæ texit aranea, licet varia videantur & composita, licet exquisita quadam arte digesta. Quanta texuerunt illi divites, qui ante nos fuerunt, qui divitias variis artibus, & callidis adinventionibus congregabant, qui magistratus, qui honores, qui consulatus diversa ambitione quærebant, isti omnes telas araneæ texuerunt. Tam enim vana, tam frivola, quam est araneæ textrina, fuerunt omnia, quæ gerebant, & propterea tabefactæ sunt sicut araneæ animæ eorum. *Verumtamen vanitas omnis homo.* Jam hoc in superioribus explanavimus.

10. *Exaudi orationem meam Deus & deprecationem meam, auribus percipe lacrymas meas.* Oportet iterum & cum lacrymis

crymis offerre orationem Deo, & ex intimis penetralibus in precem Domini commoveri, ut mens credens de judicio futuro, recordationem delictorum suorum non absque lacrymis & lamentatione recenseat. Quis resolutus in lacrymas, dicit ad Dominum: *Effundo in conspectu tuo orationem meam? Auribus* ergo *percipe lacrymas meas*, *&*, *ne sileas*, inquit, *a me*, id est, me orante ne sileas. Sed quid? Adhuc loquente me dic, ecce adsum.

11. *Quia incola ego sum apud te, & peregrinus sicut omnes patres mei.* Quia peregrinus sum, necessario etiam & incola sum; non enim sum sicut tu. Tu enim æternus es solus, & nos, quantum invenitur, habemus initium. Ego autem si dignus efficiar esse apud te, incola tamen sum, & peregrinus apud te: quia & omnes patres mei incolæ fuerunt, & peregrini apud te: & Abraham peregrinus est apud te, quia non erat semper, sed tunc esse cœpit, quando tu voluisti, & Isaac & Jacob, & omnes justi.

12. *Remitte mihi, ut refrigerer, priusquam abeam, & amplius non ero*, quoniam incola sum: donec apud te sum, tamdiu sum: si autem a te exiero, perdidi etiam hoc ipsum, quod sum, & ero, tanquam qui non sum. Denique propterea de peccatoribus dicit: *Et erunt, tanquam qui non sunt.* Et alibi: *Qui vocavit ea, quæ non sunt. Remitte mihi, ut refrigerer, priusquam abeam, & amplius non ero.* Sciendum tamen est, quod in nobis est, sive ut simus, sive ut non simus. Donec etiam adhæremus Deo, & inhæremus ei, qui vere est, etiam nos sumus. Sin autem abscesserimus ab eo, & non adhæserimus Deo nostro, vitio in contrarium decidimus. Non ergo per hoc substantialis animæ designatur interitus, sed non esse dicitur, cum in eo non permanet, qui vere & semper est, ex quo ipse est. Propterea ergo & sermo nos propheticus adhortatur, dicens: *Post Dominum Deum nostrum ibimus, & ipsi adhærebimus.* Sed & nos ipsi dicamus: *Adhæsit anima mea post te*, in Christo Jesu Domino nostro, cui est honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

ΨΑΛΜΟΣ λθ.

Ανηγαγε με ἐκ λακκε ταλαιπωριας, κ. τ. ἑ.] Λακκος ταλαιπωριας κακια και ἀγνωσια. και ἐςησεν ἐπι πετραν τες ποδας με. Πετρα ἐςι πιςις Χριςε, και κατευθυνε τα διαβηματα με· δια της πρακτικης και των ἀληθινων δογματων.

Και ἐνεβαλεν εἰς το ςομα με ᾀσμα καινον, κ. τ. ἑ.] Μετα την ἀπαθειαν ᾀδομεν ᾀσμα καινον, ἀνακαινωθεντος τε οἰκε ἡμων.

Θυσιαν και προσφοραν ἐκ ἠθελησας, κ. τ. ἑ.] Τετες τες ςοιχες ἐκ προσωπε τε σωτηρος εἰρησθαι ἡ προς Εβραιες φησιν ἐπιςολη, και διδωσιν ἀφορμην, ὁλον τον ψαλμον ὡς ἐκ προσωπε αὐτε νοειν.

Ολοκαυτωμα και περι ἁμαρτιας ἐκ ᾐτησας, κ. τ. ἑ.] Ολοκαυτωματα αἰσθητα ἐ ζητει ὁ θεος· θυσια γαρ τῳ θεῳ πνευμα συντετριμμενον.

Εν κεφαλιδι βιβλιε γεγραπται περι ἐμε, κ. τ. ἑ.] Κεφαλιδα βιβλιε πασαν την νομικην λεγει γραφην· πασαι γαρ εἰς ἑν κεφαλαιενται την προῤῥησιν την περι Χριςε.

Τε ποιησαι το θελημα σε, κ. τ. ἑ.] Θελημα λεγει τε πατρος, καθ᾽ ὁ ἠρε την ἁμαρτιαν τε κοσμε. ἐ γαρ ἠλθον, φησι, ποιησαι το θελημα το ἐμον, ἀλλα το θελημα τε πεμψαντος με, και τεθεις ὑπερ της ἁπαντων ἁμαρτιας, ὡς ἀν ἀφεσεως γενομενης, μηκετι χρεια ἡ της περι ἁμαρτιας θυσιας.

Ευηγγελισαμην δικαιοσυνην ἐν ἐκκλησιᾳ μεγαλῃ, κ. τ. ἑ.] Μεγαλη ἐκκλησια ἡ ἐκ μεγαλων και τελειων συμπληρεμενη, ἐν ᾗ εὐηγγελιζετο δικαιοσυνην την δια πιςεως Ιησε, ἐγνω δε ταυτην αὐτε, ὡς ἀποδεξαμενος και οἰκειεμενος, ὡς ἀδιαςατως δε ἀπαγγελλων. ἐφη δε, τα χειλη με ἐ μη κωλησω. ἐδε γαρ κεκωλυκε, λαλει δε δευρο δι᾽ εὐαγγελιςων, και των κατα καιρες διδασκαλων, ἐς ἀν τις και Χριςε χειλη καλεσειε. περι δε της

PSALMUS XXXIX.

Eduxit me de lacu miseriæ, &c.] Lacus miseriæ est malitia & ignorantia. *Et statuit super petram pedes meos.* Petra est fides Christi. *Et direxit gressus meos*, actibus & veris dogmatis.

Et immisit in os meum canticum novum &c.] Postquam ab omni affectu liberi facti sumus, canimus canticum novum, renovata domo nostra.

Sacrificium & oblationem noluisti, &c.] Hosce versiculos ex persona Salvatoris dictos esse, tradit epistola ad Hebræos, & præbet occasionem, totum hunc psalmum ex ejusdem persona intelligendi.

Holocaustum & pro peccato non postulasti, &c.] Holocausta sensibilia non postulat Deus; *Sacrificium* enim *Deo spiritus contribulatus.*

In capite libri scriptum est de me, &c.] Caput libri vocat omnem scripturam legalem. Omnes enim scripturæ quasi in compendium quoddam redigunt prædictionem de Christo.

Ut facerem voluntatem tuam, &c.] Voluntatem patris intelligit, secundum quam tulit peccatum mundi. *Non* enim *veni*, inquit, *facere voluntatem meam*, *sed voluntatem ejus, qui misit me.* Et cum positus sit pro peccato universorum, quasi jam facta remissione, non opus jam est amplius hostia pro peccato.

Annunciavi justitiam in Ecclesia magna, &c.] Magna Ecclesia est, quæ magnis & perfectis viris constat; in qua annunciavit justitiam per fidem Jesu. Cognovi autem hanc ipsius esse, utpote qui probarim eam, & familiarem mihi fecerim, atque indesinenter illam annuntiarim. Dixit autem: *Labia mea non prohibebo.* Neque enim illa prohibuit: sed rursum loquitur per avangelistas, & eos, qui pro tempore sunt doctores, quos etiam aliquis Christi labia vocare possit. Porro de

δικαιοσυνης αὐτȣ, ὡς κρειττονος ȣσης της νομικης, παραγγυων ἐλεγεν· ἐαν μη περισσευσῃ ἡ δικαιοσυνη ὑμων πλεον των γραμματεων και των φαρισαιων.

Κατελαβον με ἀνομιαι μȣ, και ȣκ ἠδυνηθην τȣ βλεπειν, κ. τ. ε.] Η μνημη των παλαιων πταισματων πεφυκεν ἐπισκοτειν ἡμιν τῃ διανοιᾳ. ἐπληθυνθησαν ὑπερ τας τριχας της κεφαλης μȣ. τȣτεςι, τα περι ἡμας ἀναισθητα πληθυνεται κακα, ὡν πολλων γεγενημενων, ςερȣμενοι τȣ ὀρθως διανοεισθαι ἀπο της καρδιας ἐγκατελειφθημεν. ἱκετευει δε ὁ λεγων ἐλεῳ φυλαχθηναι, των προτερων μεμνημενος κακων προς το μη αὖθις περιπεσειν τοις αὐτοις. και ἡ ἀναμνησις δε της ἐπι τα κρειττονα μεταβολης, εὐχαριςȣς ἐργαζεται και προσεκτικȣς.

Καταισχυνθειησαν και ἐντραπειησαν ἁμα οἱ ζητȣντες την ψυχην μȣ, τȣ ἐξαραι αὐτην, κ. τ. ε.] Οὐ κατ' ȣσιαν ἐξαιρȣσιν, ἀλλα δια της κακιας ἀπο της ἀρετης και της γνωσεως αὐτην ἐξαιρȣσιν.

Εγω δε πτωχος εἰμι, κ. τ. ε.] Προς την των ἀγαθων κτησιν ἀσθενων, πτωχον και πενητα ἑαυτον ὁμολογει, και τῳ θεῳ την περι αὐτȣ φροντιδα ἀνατιθησιν, ἐπιῤῥιπτων την μεριμναν ἐπι κυριον, ὡς ἐπι κηδεμονα.

ΨΑΛΜΟΣ μ'.

Μακαριος, ὁ συνιων ἐπι πτωχον και πένητα, κ. τ. ε.] Τι ἐςιν ὁ συνιων; ὁ νοων. τι ἐςι πενης; ὁ την θλιψιν αὐτȣ καταλαμβανων. ὁ γαρ μαθων αὐτȣ την θλιψιν, παντως και εὐθεως αὐτον ἐλεησει. δυναται ὁ συνιεις πτωχον λογȣ, και σοφιας, και τȣ καλȣ μακαριζεσθαι, ὠφελων αὐτον, ἠτοι τον κοινως πτωχον, ἠ τον μακαριζομενον. ἐν ἡμερᾳ πονηρᾳ ῥυσεται αὐτον ὁ κυριος· ἠτοι ὡς μιᾳ ἡμερᾳ ȣσῃ πονηρᾳ ὁλῃ τῃ τȣ ἐνεςωτος αἰωνος, ἠ της κρισεως. ἐςι γαρ αὐτη σκοτος τοις ἁμαρτωλοις, και ȣ φως κατα τον προφητην. και ὁ ἀποςολος φησιν, ὁτι

justitia ejus, tanquam quæ præstantior sit legali, affirmando dixit: *Nisi abundaverit justitia vestra plusquam Scribarum & Pharisæorum.*

Comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui, ut viderem, &c.] Memoria veterum lapsuum solet obscurare nobis mentem. *Multiplicatæ sunt super capillos capitis mei.* Hoc est, quæ circum nos sunt insensibilia mala, multiplicantur: quibus multiplicatis, recto sensu destituti, corde defecimus. Hæc autem dicens, rogat per misericordiam conservari, priorum malorum mentionem faciens, ne in ea rursum incidat. Recordatio autem ejus, quæ in melius facta est, mutationis, gratos efficit ac devotos.

Confundantur & revereantur simul, qui quærunt animam meam, ut auferant eam, &c.] Non secundum substantiam auferunt, sed per malitiam a virtute & scientia eam auferunt.

Ego autem mendicus sum, &c.] Cum ad bonorum comparationem infirmus esset, mendicum & pauperem se confitetur, & Deo sui curam committit, projiciens solicitudinem suam in Dominum, tanquam in provisorem.

PSALMUS XL.

B*eatus, qui intelligit super egenum & pauperem, &c.*] Quid est, *Qui intelligit?* Qui cogitat. Quid est *pauper?* Qui afflictionem suam percipit. Nam qui afflictionem suam intelligit, omnino & statim ipsius miserebitur. Potest is, qui intelligit egenum rationis, & sapientiæ ac boni, beatus dici, dum juvat illum, sive communiter egenum, vel eum, qui beatus prædicatur. *In die mala liberabit eum Dominus*: quasi una dies mala sit tota sæculi præsentis, vel judicii. Est enim hæc tenebræ peccatoribus, & non lux, juxta

ὅτι αἱ ἡμέραι πονηραι εἰσι. και παλιν, ὅπως ἐξεληται ἡμας ἐκ τȣ αἰωνος τȣ ἐνεςωτος πονηρȣ. παραινει ȣν φιλανθρωπȣς εἶναι προς ἐνδεεις, ἡ συνιεναι τον ἑκȣσιως πτωχευσαντα.

Κυριος βοηθησαι αὐτω ἐπι κλινης ὀδυνης αὐτȣ, κ. τ. ε.] Κλινη ὀδυνης το σωμα ἐςι της ταπεινωσεως. ὁλην την κοιτην αὐτȣ ἐςρεψας ἐν τη ἀῤῥωςια αὐτȣ. προς τα ἀμεινω μετενεχθησεται, φησιν, και μεταβολην ἑξει προς εὐρωςιαν· ἐθος γαρ τη γραφη την ςροφην ἀντι της μεταβολης τιθεναι, ὡς το· ἐςρεψας τον κοπετον μȣ εἰς χαραν ἐμοι.

Οἱ ἐχθροι μȣ εἰπαν κακα μοι, κ. τ. ε.] Οἱ ἀορατοι τȣ σωτηρος ἡμων ἐχθροι ἠθελησαν αὐτον ἀποθανειν, ὡς ἱνα σβεσωσι την δοξαν τȣ ὀνοματος αὐτȣ· ἀλλα προς τωμη ἀπολεσθαι, και καμψει ἐν τω ὀνοματι Ιησȣ παν γονυ, και πασα γλωσσα ἐξομολογησεται. εἰποις δε αὐτον και ὑπερ των αὐτȣ μαθητων ποιησασθαι την εὐχην, ȣς ὡσπερ ψυχην αὐτȣ τυγχανοντας νοσησαι κατ᾽ ἐκεινον συνεβη τον καιρον, και ἡμαρτηκεναι, ὁτε παντες καταλιποντες αὐτον ᾠχοντο, Πετρος δε και τριτον ἠρνησατο.

Και εἰ εἰσεπορευετο τȣ ἰδειν, ματην ἐλαλει, κ. τ. ε.] Οἱ ἀφανεις και ὁρωμενοι ἐχθροι Χριςȣ θανατον αὐτω κατεσκευαζον. ὁ δε Ιȣδας εἰσεπορευετο μεν τȣ ἰδειν τα γινομενα, και λεγομενα ἐν παραβολαις, ἐλαλει δε ματην, ἁτε μη χωρων αὐτα νοησαι, δια την τυφλωττȣσαν αὐτον κακιαν. ἁρμοζει δε το ῥητον και πασι τοις ἀποῤῥητα ἐπαγγελλομενοις τοις ἑτεροδοξοις. ἡ ἐξω τȣ σωτηρος και της των ἀποςολων καταςασεως ἠδη γενομενος ματην ἐλαλει, διδασκαλον προσαγορευων τον κυριον, της καρδιας αὐτȣ ἀνομιας συναγαγȣσης. ȣτος δε και ἐκπορευομενος, τȣτεςιν, ἐξω της Ιησȣ μαθητειας γινομενος, ἐλαλει ἐπι το αὐτο τοις φαρισαιοις κατα τȣ σωτηρος, και λαθρα την προδοσιαν ἐκινȣτο. ἀλλα και τȣ πονηρα διαλογιζομενȣ, και τȣ ἐπινοȣντος τα αἱρετικα ἡ καρδια συναγει ἀνομιαν αὐτω· ὁςις κἀν λαβη, ἐκπορευεται

prophetam. Et Apostolus ait; *Quoniam dies mali sunt.* Et iterum; *Ut eriperet nos de præsenti sæculo nequam.* Hortatur igitur, ut benigni simus erga egenos, vel ut intelligamus eum, qui voluntariam amplexus est paupertatem.

Dominus opem ferat illi super lectum doloris ejus, &c.] Lectus doloris corpus est humilitatis. *Universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus.* Ad meliora trsnsferetur, inquit, & mutationem habebit ad sanitatem. Solet enim scriptura conversionem pro mutatione ponere, ut cum dicit; *Convertisti planctum meum in gaudium mihi.*

Inimici mei dixerunt mala mihi, &c.] Invisibiles Salvatoris nostri inimici volebant ipsum occidere, ut gloriam nominis ejus exstinguerent; verum, nedum interierit, in nomine etiam Jesu flectetur omne genu, & omnis lingua confitebitur ei. Dicere quoque possis, ipsum pro discipulis orare, quos, cum quasi anima ejus essent, contigit illo tempore ægrotasse & peccasse, quando omnes ipso relicto fugerunt, & Petrus etiam ter illum negavit.

Et si ingrediebatur, ut videret, vana loquebatur, &c.] Occulti & manifesti inimici Christi mortem ei machinabantur. Judas vero ingrediebatur quidem, ut videret ea, quæ fiebant, & dicebantur in parabolis; loquebatur autem vane, quippe qui non valebat ista comprehendere propter excæcantem ipsum malitiam. Congruit etiam dictum illud omnibus, qui arcana nunciant, heterodoxis. Vel cum a Salvatore & Apostolorum conversatione jam descivisset, vane loquebatur, præceptorem Dominum appellans, dum cor illius iniquitatem congregaret. Hic item egrediens, id est, a Jesu disciplina desciscens, loquebatur in idipsum Pharisæis adversus Salvatorem, & clam movebat proditionem. Quin etiam cor prava cogitantis, & hæretica comminiscentis congregat iniqui-

tatem

ρευεται ἔξω. περι ὧν εἰρηται, τοις δε ἐξω ἐν παραβολαις. και, τυς ἐξωθεν ὁ θεος κρινει.

Μη ὁ κοιμωμενος ὐχι προςησει τυ ἀναςηναι, κ. τ. ε.] Αναγκαιως λεγει τη κοιμησει την ἀναςασιν ἑπεσθαι. ἡ δε κοιμησις ἐςιν ὁ θανατος. ἀναγκαιως τῳ θανατῳ ἀκολυθησει και ἡ ἀναςασις.

Συ δε κυριε ἐλεησον με, κ. τ. ε.] Τον ἐλεον και την ἀναςασιν ὐχ ἑαυτῳ, ἀλλ᾽ ἡμιν αἰτει. ἐςι δε το μεν, ἀναςησον με, ἀνθρωποπρεπως· το δε ἀνταποδωσω αὐτοις, δηλαδη τοις ἐχθροις, θεοπρεπως. ἐπιχαιρει δε τοις ἡττωμενοις ὁ ἐχθρος. εἰτα παλιν ἀνθρωπινωτερον ἐφη· ἐν τυτω ἐγνων, ὁτι τεθεληκας με, ἐν τε τῳ ἐλεησαι και ἀναςησαι, τυτεςιν, ἠγαπησας. ἐν ἀγαπῃ γαρ παν θελητον. ἐμυ δε ἀναςαντος ὐ μη ἐπιχαρῃ ὁ της ἀνθρωποτητος ἐχθρος ὁ διαβολος, ὁ τον θανατον δι᾽ ἁμαρτιας ἐπαγαγων. ἡ ταχα και Ιυδαιυς αἰνιττεται. και το, ἐμυ δε δια την ἀκακιαν, ἠτοι ἀμιαντον, ἀνθρωπινωτερον εἰρηται. ἐβεβαιωθημεν δε ἐν χριςῳ, και τυτο ἐνωπιον τυ πατρος γενομενον εἰς τον αἰωνα.

ΨΑΛΜΟΣ μά.

Εδιψησεν ἡ ψυχη μυ προς θεον, κ. τ. ε.] Προς τον θεον διψωσιν οἱ ἐν τῳ εὐαγγελιῳ ἐπι τῳ διψαν μακαριζομενοι. ὐκ εἰπεν, ἐδιψησεν ἡ ψυχη μυ τον θεον, ὐ γαρ θεον πινει ἡ ψυχη, ἀλλα προς τον θεον. τα γαρ προς θεον ὁ ἁγιος διψᾳ, ὡσπερ ὁ ἁμαρτωλος τα μη προς θεον, ἀλλα τα προς κοσμικην ζωην, ἡ τα προς διαβολον. και ὁ σωτηρ δε εἱςηκει, και ἐκραζε λεγων, ἐαν τις διψᾳ, ἐρχεσθω προς με, και πινετω. και ὁτι μονοι οἱ ἁγιοι ὀφθησονται τῳ προσωπῳ τυ θευ, ἀποτρεποντος αὐτο ἀπο ἁμαρτωλων. ἡ ὡς ἀποςρεψαντος τυ θευ την ἐποπτικην αὐτυ δυναμιν ἀπο τυ λαυ, ἀπεθρηνυν

την

tatem sibi, qui, quando acceperit, foras egreditur. De quibus dictum est: *Iis, qui foris sunt in parabolis.* Et, *Eos, qui foris sunt, Deus judicat.*

Numquid, qui dormit, non adjiciet, ut resurgat, &c.] Dicit, resurrectionem necessariam esse dormitionis sequelam. Dormitio autem est mors. Mortem necessario sequetur resurrectio.

Tu autem Domine miserere mei, &c.] Misericordiam & resurrectionem non sibi ipsi, sed nobis petit. Est autem illud, *Resuscita me*, humano more dictum; istud vero, *retribuam eis*, nempe inimicis, divino. Gaudet autem inimicus de adversariis superatis. Deinde rursus humano more dixit: *In hoc cognovi, quoniam voluisti me*, id est, miserando & resuscitando. Hoc est, dilexisti: nam in dilectione est omne desiderabile. Me autem resurgente, non gaudebit humanitatis inimicus diabolus, qui mortem per peccatum intulit. Vel forte etiam Judæos innuit. Illud autem *propter innocentiam*, seu integritatem, humano more dictum est. Porro confirmati sumus in Christo, idque in conspectu patris factum est in æternum.

PSALMUS XLI.

Sitivit anima mea ad Deum, &c.] Ad Deum sitiunt hi, qui in Evangelio propter sitim suam beati prædicantur. Non dixit, sitivit anima mea Deum; non enim Deum bibit anima; sed *ad Deum*: sanctus enim sitit ea, quæ ad Deum spectant; sicut peccator non ea, quæ ad Deum, sed quæ ad mundanam vitam, vel ad diabolum pertinent. Quin & Salvator substitit, & exclamavit, dicens: *Si quis sitit, veniat ad me, & bibat.* Et quia soli sancti apparebunt ante faciem Dei, qui illam a peccatoribus avertit. Vel cum Deus providentialem suam virtutem a populo aver-

την ἐνταυθα ζωην· προς αὐτον δε καταντᾳν ἠβουλοντο τον θεον. τουτο δε ἐλεγον παντος μωμου κεκαθαρμενοι. ὁ γαρ ἐσπιλωμενος, ἀποστρεψον, φησι, το προσωπον σου ἀπο των ἁμαρτιων μου.

Του αὐτου.] Εἰ το προσωπον του θεου οἱ ἀγγελοι βλεπουσι δια παντος, ἀγγελος ἀρα ἐπιθυμει γενεσθαι ὁ Δαυιδ και βλεπειν το προσωπον του θεου.

Εγενηθη τα δακρυα μου ἐμοι, κ. τ. ε.] Ων τα δακρυα ἀρτος, μακαριοι οἱ κλαιοντες νυν. τελειου ἐστι το δυνασθαι τουτο λεγειν, ἐπει ὁ ἀτελης ταρασσεται ὑπο των ἐξωθεν, και ἐξω την ἑαυτου ψυχην ἐχει, ἀσχημων και ἐλεγχομενος παρα πασι, δια των λογων ἀπογυμνων την ψυχην. ὁ δε ἁγιος συναγει ἀπο των προς τα ἐξω την ψυχην ἑαυτου. ὁ δε ἀπο διαθεσεως δακρυων, τα δακρυα αὐτου ἀρτου δικην τραφησεται· ουκ ἐν τοις αἰτιτικοις μονον, ἁ ἡμεραν καλει, ἀλλα και ἐν τοις περισατικοις, ἁ νυκτα ὀνομαζει.

Του αὐτου.] Τροφιμωτατος ἐστι κλαυθμος ὁ τρεφων την ψυχην. μακαριοι οἱ κλαιοντες νυν, ὁτι γελασονται.

Εν τῳ λεγεσθαι μοι καθ' ἑκαστην ἡμεραν· που ἐστιν ὁ θεος σου, κ. τ. ε.] Ο θεος μεν ὡς δημιουργος ἐστιν ἐν πασι τοις γεγονοσιν· ὡς δε ἀρετη και σοφια ἐν πασαις ταις ἁγιαις δυναμεσιν· εἰ δε και κατα δυναμιν λαμβανοιτο ἡ ἀρετη και ἡ σοφια, και ἐν ταις ἀντικειμεναις δυναμεσιν· εἰ δε πη μεν δυναμει, πη δε ἐνεργειᾳ, και ἐν ἀνθρωποις ἐστιν ὁ θεος. το γαρ ἀει ἐνεργειν κατα θεον, ἀγγελων ἐστι· το δε μηδεποτε, δαιμονων· το δε ποτε μεν καλως, ποτε δε ουκ ὀρθως, ἀνθρωπων ἐστιν. εὐλογως δε τις ἀν ἀποκριναιτο το, που ἐστιν ὁ θεος, ὁτι πανταχου, πλην της ὑμετερας ψυχης.

Οτι διελευσομαι ἐν τοπῳ σκηνης, κ. τ. ε.] Η μεν κατα Μωσεα ἐν Εξοδῳ σκηνη τυπως οἰμαι ταυτης ἠν. ὁ κατα Σαλομοντα ναος, τυπος του ἀληθινου οἰκου του θεου. ἐστι, φησιν, ἐτι προκοπτω, και ουπω τελειος εἰμι. συμβολον

avertisset, vitam hanc deplorabant; Deo autem volebant obviare. Cæterum hoc dicebant, cum ab omni macula expiati erant: qui enim conspurcatus est, is dicit: *Averte faciem tuam a peccatis meis.*

Ejusdem.] Si faciem Dei Angeli vident semper, Angelus utique concupiscit fieri David, & videre faciem Dei.

Fuerunt mihi lacrymæ meæ, &c.] Quorum lacrymæ panes sunt, beati, qui flent modo. Perfecti viri est, hoc posse dicere: quoniam, qui imperfectus est, is ob externas res conturbatur, & animam extra se habet, deformis & reprehensus ab omnibus, dum verbis animam denudat. Is vero, qui sanctus est, a rebus exterioribus animum suum colligit. Qui autem ex affectu lacrymatur, lacrymas suas instar panis manducabit; non solum in rebus prosperis, quas diem vocat, sed etiam adversis, quas noctem nominat.

Ejusdem.] Nihil perinde nutrit, ac planctus ille, qui nutrit animam. Beati, qui flent modo, quoniam ridebunt.

Dum dicitur mihi quotidie, ubi est Deus tuus? &c.] Deus, quatenus opifex, est in omnibus, quæ facta sunt; quatenus virtus & sapientia, in omnibus sanctis potestatibus. Si vero etiam secundum potestatem accipiatur virtus & sapientia, est etiam in adversariis potestatibus; si vero interdum virtute, interdum autem efficacia, etiam in hominibus est Deus: Angelorum est enim, semper secundum Deum operari; dæmonum, numquam; hominum, interdum recte, interdum non recte operari. Dicentibus autem *ubi est Deus?* optime quis responderit: ubique, præterquam in vestra anima.

Quoniam transibo in locum tabernaculi, &c.] Existimo tabernaculum Moysis in Exodo hujus typum fuisse; templum vero Salomonis figuram fuisse veræ domus Dei. Quoniam, inquit, adhuc proficio, &

non-

ἀλλα δια της προκοπης ἡ σκηνη, θαυμαστως φερει ἐπι τον οἰκον αὐτου του θεου, τουτεστι, την τελειοτητα, καθ' ἡν εἰναι μεν ἐνθα ὁ θεος. οἱ δε πνευματικως ἑορταζοντες ἠχουσιν ἀγαλλιωμενοι και ἐξομολογουμενοι. ἡ τουτο φησι παραμυθουμενη ἐπι τοιαυταις ἐμαυτον ἐλπισιν, ἱνα τι, λεγων, περιλυπος εἰ ἡ ψυχη μου; προσεδοκων γαρ, ὡς διαδεξεται με το μακαριον τελος, ἡ θαυμαστη σκηνη του θεου, και ὁ ἐνδοτατω οἰκος αὐτου, εἰς ὁν οἱ ἁγιοι ὑπο ἀγγελικων δυναμεων αἰρομενοι εἰσαχθησονται. εἰ δε χαρα γινεται ἐν τοις οὐρανοις ἐπι ἑνι ἁμαρτωλῳ μετανοουντι, πως οὐκ εἰκοτως ψυχης μετα γυμνασιαν εἰς τα ἁγια τα ἐπουρανια εἰσαγομενης, φωνην εὐφημον γινεσθαι πληθους πανηγυριζοντων, ἐπι τῃ του σωζομενου σωτηριᾳ; ὡς ἐπ' ἀληθεσι δε τουτοις εὐχαριστει. ἱνα τι περιλυπος; και τα ἑξης. λυπουμενοις οὐν ἑαυτοις οὑτως ἐπιπληττωμεν, και συνταρασσομενοις. ὁτι σωτηριον ὁ θεος ἡμων του προσωπου ἡμων ἐστιν, ἀνακεκαλυμμενῳ προσωπῳ την δοξαν κυριου κατοπτριζομενοι, την αὐτην εἰκονα μεταμορφουμεθα.

Δια τουτο μνησθησομαι σου ἐκ γης Ιορδανου, και Ερμωνιειμ ἀπο ὀρους μικρου, κ.τ.ε.] Ιορδανης, καταβασις· Ερμωνιειμ, ἀναθεματισμος. ἐοικεν ἀσχαλλειν και ὀδυνασθαι παρ' ἑαυτῳ, ἀναμιμνησκομενος του ἐπι του Ιησου του Ναυη γεγονοτος θαυματος ἐν τῳ Ιορδανῃ, ὁτε διῃρεθη το ὑδωρ, ἀχρις οὑ διηλθε τον ποταμον ὁ λαος· και του κατα το παρακειμενον βραχυτατον ὀρος, ὁτι μη της αὐτης και οὑτος τυγχανει προνοιας ὁποιας κἀκεινος. ταχα δε και ἠθοποιια τις ἐστι της ψυχης προς αὐτον διαλεγομενης.

Ημερας ἐντελειται κυριος το ἐλεος, και νυκτος δηλωσει, κ.τ.ε.] Ραψακου ποτε πολιορκουντος την Ιερουσαλημ, και τον των ὁλων ὡς μη δυναμενον αὐτους σωσαι βλασφημουντος θεον, μιᾳ πληγῃ ἐν νυκτι ρπε' χιλιαδες ἀνῃρεθησαν των συν αὐτῳ ὀντων Ασσυριων. του θεου τοινυν τῃ προ νυκτος ἡμερᾳ τῳ Εζεκιᾳ προειρηκοτος· ὑπερασπιω

nondum perfectus ſum. Cum autem tabernaculum eſſet ſymbolum profectus, admirabiliter tendit ad domum Dei, id eſt, perfectionem, in quâ Deus habitat ac commoratur. Porro, qui ſpiritaliter feſtum celebrant, vociferantur exultantes & confitentes. Vel hoc ait: Memetipſum iſtiusmodi ſpebus conſolabar, dicens: *Quare triſtis es anima mea?* Exſpectavi enim, ut me excipiat beatus finis, admirabile tabernaculum Dei, & interior domus ejus, in quam ſancti ab angelicis virtutibus elevati introducentur. Quod ſi vero *gaudium ſit in cœlo ſuper uno peccatore, pœnitentiam agente;* cur non merito, dum poſt luctam anima in ſancta illa cœleſtia introducitur, vox fiat exultantis & feſtum celebrantis multitudinis, propter ſalutem ejus, qui ſalvatur? Pro his igitur, ut veris bonis, gratias agit. *Quare triſtis es?* &c. Sic igitur nosmetipſos triſtes & conturbatos increpemus. Quoniam Deus noſter eſt ſalutare vultus noſtri, quando *revelata facie gloriam Domini ſpeculantes, in eamdem imaginem transformamur.*

Propterea memor ero tui de terra Jordanis & Hermoniim a monte modico, &c.] Jordanis, deſcenſus; Hermoniim, anathema. Dum in memoriam revocat miraculum, quod ſub Jeſu Nave factum eſt in Jordane, quando diviſa eſt aqua, donec fluvium tranſiiſſet populus, & illud, quod ad proximum montem contigit, videtur triſtitia & dolore affici, quod ipſi non eadem, quæ illi populo, obtingat providentia. Fortaſſis etiam quædam morum affectuumque expreſſio eſt animæ cum ipſo colloquentis.

In die mandabit Dominus miſericordiam, & nocte manifeſtabit, &c.] Rabſace olim Jeruſalem obſidente, & univerſorum Deum, quaſi illos ſalvare non poſſet, blaſphemante, una plaga noctu interierunt centum octoginta quinque millia Aſſyriorum, qui cum ipſo erant. Cum igitur die, quæ noctem hanc præceſſit,

ασπιω της πολεως ταυτης δι' εμε και δια Δαυιδ τον παιδα μυ· δια το ἐν ἡμερα μεν γινεσθαι την ὑποσχεσιν, ἐν νυκτι δε το ἐργον, φησι το, ἡμερας ἐντελειται κυριος· και τα ἑξης. το δε, προσευχη τω θεω της ζωης μυ, ὁτι ὑτως ὑδεν ευρισκεται μεσον τυ τε συ προςαγματος και της εμης απολαυσεως· ἀλλ' ευθυς, φησιν, ευρισκεται ἐν ἐμοι ευχαριςια τω θεω αναπεμπομενη τω την ζωην μοι χαρισαμενω. και νυκτος, φησι, και ἡμερας παρα συ χορηγυμενον τον ἐλεον ἐπιςαμενων ᾀδω και ὑμνω.

Τυ αυτυ.] Τα μεν ἀγαθα τυ μελλοντος αἰωνος εἰναι διδασκει, τυτον ἡμεραν καλων, εἰς ὁν ἐπηγγελται, φησιν, ὁ θεος τον ἐλεον αὐτυ εἰς ευφροσυνην, ὁτι νυξ και σκοτος ἡ δι' ὑμνων προς θεον ὁμιλια, και ἡ δι' ευχων ἀποτασις.

Ερω τω θεω, ἀντιληπτωρ μυ εἰ, δια τι μυ ἐπελαθυ; τι ἱνα σκυθρωπαζων πορευομαι ἐν τω ἐκθλιβειν τον ἐχθρον μυ; κ. τ. ε.] Οὐ το μη θλιβεσθαι ἀξιοι ὑπο ἐχθρυ, ἀλλα θλιβομενος σκυθρωπαζειν. τυτο γαρ ἀθλητη ευαρεςυμενω και ἐν τοις περιςατικοις ἁρμοζει. ἐν δε τω ἑξης ψαλμω προτασσων το, ἱνα τι ἀπωσω με; τυ, ἱνα τι σκυθρωπαζων πορευομαι; ἐοικεν ἐμφαινειν, ὁτι ἀπωσθεντος ἀπο θευ ἰδιον, ὑ το ὑπ' ἐχθρυ θλιβεσθαι, ἀλλα το σκυθρωπαζειν ἐν τω θλιβεσθαι. εἰ μεντοιγε χριςος λεγοι το ἐν τω ἑξης ψαλμω, ὁμοια αυτω λεγει ἐν πνευματι ὑτως· συ δε ἀπωσω, και ἐξυδενωσας, ἀνεβαλυ τον χριςον συ. και σκυθρωπαζων πορευεται λεγων· περιλυπος ἐςιν ἡ ψυχη μυ. ἡ ἐπαπορητικως χριςος λεγει, οἱονει τοιυτον ἐμφαινων· τι ἀνυεται ἀξιον, τυ ἀποσθεντα με ὑπερ σωτηριας ἀνθρωπων, ἀπο συ σκυθρωπαζοντα πορευεσθαι ἐκθλιβοντος ἐχθρυ;

Εν τω λεγειν αυτυς μοι καθ' ἑκαςην ἡμεραν, πυ ἐςιν ὁ θεος συ; κ. τ. ε.] Ταχα τον ἁγιον λυπει το, πυ, ἐπι θευ λεγομενον, ὁπερ ἐςι τοπυ σημαντικον. της ἐσχατης δε ἀγνοιας, το ἐν τοπω νομιζειν εἰναι τον θεον· ὀγκω γαρ συνυφιςαται τοπος· ὀγκυ δε το θειον ἐλευθερον.

ΨΑΛ-

Deus Ezechiæ prædixiſſet: *Protegam urbem hanc propter me, & propter David ſervum meum*, quia in die promiſſio facta eſt, & noctu adimpleta, ait: *In die mandabit Dominus, &c.* Ait autem: *Oratio Deo vitæ meæ*, quoniam hoc modo nihil medium invenitur inter præceptum tuum & meam tranquillitatem, ſed ſtatim, inquit, invenitur in me gratiarum actio Deo vitæ meæ. Et die ac nocte, inquit, conceſſam a te miſericordiam ſcite cano & celebro.

Ejuſdem.] Bona futuri ſæculi eſſe docet, dum illud *diem* vocat, in quo, inquit, Deus promiſit miſericordiam ſuam ad lætitiam, quoniam nox & tenebræ ſunt communicatio cum Deo per hymnos, & contentio per preces.

Dicam Deo: ſuſceptor meus es. Quare oblitus es mei? Et quare contriſtatus incedo, dum affligit me inimicus? &c.] Non petit, ut ab inimicis non affligatur, ſed ne tribulatus contriſtetur. Hoc enim congruit athletæ, qui etiam in rebus adverſis ſibi complacet. In ſequenti autem pſalmo, cum præponit illud, *Quare me repuliſti?* his verbis, *Quare triſtis incedo?* videtur indicare, illius, qui a Deo repulſam paſſus eſt, proprium eſſe, non ab inimico tribulari, ſed in afflictione contriſtari. Cæterum, ſi Chriſtus in ſequenti pſalmo iſta dixit, utique ſimilia in ſpiritu dixit in hæc verba: *Tu vero repuliſti, & deſpexiſti, diſtuliſti Chriſtum tuum.* Et triſtis incedit, dicens: *Triſtis eſt anima mea.* Vel ſubdubitanter Chriſtus dicit, quaſi quidpiam ejuſmodi dicat: Quid dignum operæ agitur, cum ego repulſam paſſus pro ſalute hominum, a te triſtis incedo, affligente me inimico?

Dum dicunt mihi per ſingulos dies, ubi eſt Deus tuus? &c.] Forte ſanctum triſtitia afficit illud *ubi* de Deo dictum: quod locum indicat. Extremæ autem inſcitiæ eſt, Deum in loco eſſe, exiſtimare. Nam pondere ſubſiſtit locus; ponderis autem expers eſt Deus.

ΨΑΛΜΟΣ μβ'.

Κρινον με ὁ θεος, και δικασον την δικην μȣ ἐξ ἐθνȣς ȣ̓χ ὁσιȣ, κ. τ. ε.] Και ὁ χριϛος κριθηναι ἀξιοι ἀπο θεȣ· προς ὃν οἰμαι το, νικησεις ἐν τῳ κρινεσθαι σε. ὁ ἐφ' ἑαυτῳ θαῤῥων και πεπεισμενος, ἠδικημενος μηδεποτε ἑαυτον ἐκδικηκεναι, ἀλλα τοπον τη ὀργη δεδωκεναι, ταυτα ἐρει, ἐξ ἐθνȣς ȣ̓χ ὁσιȣ, και τα ἑξης. εἰ μεν ὁ σωτηρ λεγει, ἐθνος ȣ̓χ ὁσιον Ιȣδαιοι· εἰ δε ὁ δικαιος, περι ἀντικειμενων λεγει δυναμεων. ῥυεται δε ὁ θεος ἀπο ἀνδρος ἀδικȣ και δολιȣ, ὁτε ȣ̓ βλαπτεται τις ὑπ' αὐτων. το, ἀπο ἀνθρωπȣ ἀδικȣ και δολιȣ ῥυσαι με, περι ἑκαϛȣ δολȣντος τον λογον τȣ θεȣ, και ἀδικȣ προσποιȣμενȣ τα της πιϛεως.

Εξαποϛειλον το φως σȣ και την ἀληθειαν σȣ, αὐτα με ὡδηγησαν και ἠγαγον με εἰς ὀρος ἁγιον σȣ, και εἰς τα σκηνωματα σȣ, κ. τ. ε.] Εγω εἰμι το φως τȣ κοσμȣ, φησιν ὁ σωτηρ. και παλιν, ἐγω εἰμι ἡ ἀληθεια. ἐνταυθα τον χρονον ἐνηλλαξαν οἱ ἑβδομηκοντα, και ὡς γεγενημενα εἰρηκασι τα ἐσομενα. οἱ δε ἀλλοι σαφεϛερον εἰρηκασιν· ἀποϛειλον το φως σȣ και την ἀληθειαν σȣ· ἁτινα ὁδηγησει και ἡξει ἡμας εἰς το ὀρος το ἁγιον σȣ, και εἰς τα σκηνωματα σȣ. σκηνωματα δε τον ναον προσηγορευσεν· ὀρος δε λεγει τον Σιων, εἰς ὁ ἐπανελθειν ἀξιοι θειας τυχων της εὐμενειας. φως δε και ἀληθειαν την δικαιαν και σωτηριον ἐπιφανειαν λεγει· ὡσπερ σκοτος τας συμφορας.

Τȣ αὐτȣ.] Το ἐξαπεϛαλμενον ἐπι την Ιησȣ ψυχην φως θεȣ, και ἀληθεια αὐτȣ ὁ μονογενης ἐϛιν. ὁτι γαρ ἐχομεν ἀρχιερεα μεγαν Ιησȣν χριϛον τον υἱον τȣ θεȣ ἐνδεδυμενον, δηλωσει μεν το ἐξαποϛαλεν ἐπ' αὐτον φως τȣ θεȣ, ἀληθειαν δε ȣ̓ τυπον διδασκει ἡ προκειμενη λεξις. ἁτινα αὐτον ὁδηγησαντα, ἠγαγον εἰς το πνευματικον ἁγιον τȣ θεȣ ὀρος, και εἰς τα ἀληθινα σκηνωματα αὐτȣ, ἱνα ὡς ἀρχιερευς εἰσελθη προς το θυσιαϛηριον τȣ θεȣ. ταχα

δε

PSALMUS XLII.

Judica me Deus, & discerne causam meam de gente non sancta, &c.] Christus etiam judicari postulat a Deo, ad quem puto dictum illud: *Vinces, cum judicaris.* Is, qui sibi bene conscius est, & certus, se injuriam passum, vindictam minime intulisse, sed dedisse locum iræ, hæc dicere poterit, *De gente non sancta &c.* Quod si Salvator hoc dicit, gens non sancta sunt Judæi; si vero vir justus, de adversariis potestatibus id dicit. Liberat autem Deus a viro iniquo & doloso, quando quis non læditur ab eis. Illud, *ab homine iniquo & doloso erue me*, dicitur de quolibet adulterante verbum Dei, & viro iniquo, qui fidem simulat.

Emitte lucem tuam & veritatem tuam: ipsa me deduxerunt & adduxerunt in montem sanctum tuum & in tabernacula tua, &c.] *Ego sum lux mundi*, inquit Salvator. Et rursum, *Ego sum veritas.* Hoc loco septuaginta interpretes mutarunt tempus & tanquam facta dixerunt futura. Alii vero apertius dixerunt: *Emitte lucem tuam & veritatem tuam, quæ nos adducent & deducent in montem sanctum tuum & in tabernacula tua.* Tabernacula autem templum vocavit, montem vero dicit Sion, ad quem accedere postulat divinæ compos lætitiæ. Lucem & veritatem, justum & salutarem adventum dicit, quemadmodum tenebrarum nomine calamitates appellavit.

Ejusdem.] Lux Dei & veritas ipsius in Jesu animam emissa, est Unigenitus. Nos enim habere pontificem magnum Jesum Christum, qui indutus est filium Dei, declaravit lux quidem Dei in ipsum emissa; veritatem vero non typum esse, præsens dictio edocet. Hæc cum ipsum deducerent, adduxerunt eum in spiritalem montem Dei sanctum, & in vera tabernacula ipsius, ut ceu pontifex introiret ad altare Dei. Fortassis au-

δε ὀρος ἁγιον τȣ θεȣ ἡ οἰκια τȣ πατρος ἐςι· σκηνωματα δε αὐτȣ, αἱ πολλαι ἐν αὐτῃ μοναι. ἡ τα σκηνωματα αὐτȣ αἰωνιοι σκηναι. ζητησεις δε ποτερον, εἰ ἐν τῳ ἁγιῳ ὀρει τα σκηνωματα ἐςι, και τινα ταυτα· εἰ τα προς αὐτον τον Θεον εὐφραινοντα την νεοτητα αὐτȣ. ȣ γαρ εἰχε παλαιοτητα. και το, ἐνδυσαμενοι δε τον νεον, δια ταυτην την νεοτητα εἰρηται· και των τοιȣτων νεων ἐςιν ἡ ἑορτη.

Τȣ αὐτȣ.] Ορος ἁγιον ἐςι Θεȣ, ὁ Χριςος· σκηνωματα δε αὐτȣ αἱ ἁγιαι δυναμεις, ἐν αἱς κατοικει.

Προς τον θεον εὐφραινοντα την νεοτητα μȣ, ἐξομολογησομαι σοι ἐν κιθαρᾳ ὁ Θεος, ὁ Θεος μȣ, κ. τ. ε.] Και ἐν τῳ ὀγδοηκοςῳ τριτῳ προς την ψυχην φησιν· ἀνακαινισθησεται ὡς ἀετȣ ἡ νεοτης σȣ. ταυτα διηγηματικα προς ἡμας δια μεσȣ. εἰτα παλιν προς θεον ἀπο τȣ, ἐξομολογησομαι σοι ἐν κιθαρᾳ· μηποτε τῳ ἁρμοσθεντι ὑπο τȣ πνευματος σωματι.

Ελπισον ἐπι τον θεον, ὁτι ἐξομολογησομαι αὐτῳ, σωτηριον τȣ προσωπȣ μȣ ὁ Θεος μȣ, κ. τ. ε.] Η ψυχη δειται ὑπομνησεως τις, ἐλπισον ἐπι τον Θεον. σωτηριον δε τȣ προσωπȣ ἀνακεκαλυμμενȣ, και την δοξαν κυριȣ κατοπτριζειν κατα την αὐτην, τȣτεςιν, ὡσαυτως ἐχȣσαν, μεταμορφȣμενȣ παντος, και μαλιςα τȣ Ιησȣ ἐςιν.

ΨΑΛΜΟΣ μγ΄.

Ο Θεος ἐν τοις ὠσιν ἡμων ἠκȣσαμεν, οἱ πατερες ἡμων ἀνηγγειλαν ἡμιν, κ. τ. ε.] Εκ προσωπȣ των ἐν τῃ διασπορᾳ ὁ ψαλμος, ἡ ἐκ προσωπȣ των ἀπο των ἐθνων, οἱτινες ἐπιςευσαν ἐξ ἀκοης παραλαβοντες τον λογον ἀπο τȣ Ισραηλ, ᾡ ὠφθη ὁ Θεος. το δε ἑξης δια το, ἐπερωτησον τον πατερα σȣ, και ἀναγγελει σοι. πλην εἰ τις ἀναγγελλει, πατηρ ἐςιν.

tem *mons* Dei *sanctus* est domus patris; *tabernacula* vero ipsius multæ, quæ in ipsa sunt, mansiones. Vel *tabernacula* ipsius, sunt æterna tentoria. Porro quæres, utrum in monte sancto tabernacula sint, & qualia sint: an ea, quæ apud ipsum Deum lætificant juventutem ejus. Non enim habuit senectutem. Quin & illud, *Induentes novum*, propter hanc juventutem dictum est. Et istiusmodi juvenum est festivitas.

Ejusdem.] Mons Dei sanctus est Christus; tabernacula autem ejus, sanctæ virtutes, in quibus inhabitat.

Ad Deum, qui lætificat juventutem meam, confitebor tibi in cithara Deus Deus meus, &c.] Etiam in octogesimo tertio psalmo ait: *Renovabitur ut aquilæ juventus tua.* Hæc mediante exemplo aliquo nobis explicantur. Deinde rursus ad Deum loquitur ab his verbis: *Confitebor tibi in cithara*, forte corpore, quod a spiritu aptatum est.

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultus mei Deus meus, &c.] Anima opus habet hac commonitione, *spera in Deo.* Salutare autem vultus revelati, & gloriam Domini, prout in se est, hoc est, eodem modo se habentem, cernere, est cujusvis transformati, & maxime Jesu.

PSALMUS XLIII.

Deus auribus nostris audivimus: Patres nostri annunciaverunt nobis &c.] Psalmus hic pronunciatus est ex persona eorum, qui fuerunt in dispersione; vel ex persona gentium, quæ crediderunt, ex auditu sermonem percipientes ab Israele, cui Deus apparuerat. Quod autem sequitur, dictum est propter illud: *Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi.* Quamquam & si quis annuntiat, pater est.

την ἐνταυθα ζωην· προς αὐτον δε καταντᾳν ἠβυλοντο τον θεον. τυτο δε ἐλεγον παντος μωμυ κεκαθαρμενοι. ὁ γαρ ἐσπιλωμενος, ἀποςρεψον, φησι, το προσωπον συ ἀπο των ἁμαρτιων μυ.

Τυ αὐτυ.] Εἰ το προσωπον τυ θευ οἱ ἀγγελοι βλεπυσι δια παντος, ἀγγελος ἀρα ἐπιθυμει γενεσθαι ὁ Δαυιδ και βλεπειν το προσωπον τυ θευ.

Εγενηθη τα δακρυα μυ ἐμοι, κ. τ. ε.] Ων τα δακρυα ἀρτος, μακαριοι οἱ κλαιοντες νυν. τελειυ ἐςι το δυνασθαι τυτο λεγειν, ἐπει ὁ ἀτελης ταρασσεται ὑπο των ἐξωθεν, και ἐξω την ἑαυτυ ψυχην ἐχει, ἀσχημων και ἐλεγχομενος παρα πασι, δια των λογων ἀπογυμνων την ψυχην. ὁ δε ἁγιος συναγει ἀπο των προς τα ἐξω την ψυχην ἑαυτυ. ὁ δε ἀπο διαθεσεως δακρυων, τα δακρυα αὐτυ ἀρτυ δικην τραφησεται· ὐκ ἐν τοις αἰτιτικοις μονον, ἁ ἡμεραν καλει, ἀλλα και ἐν τοις περιςατικοις, ἁ νυκτα ὀνομαζει.

Τυ αὐτυ.] Τροφιμωτατος ἐςι κλαυθμος ὁ τρεφων την ψυχην. μακαριοι οἱ κλαιοντες νυν, ὁτι γελασονται.

Εν τῳ λεγεσθαι μοι καθ᾽ ἑκαςην ἡμεραν· πυ ἐςιν ὁ θεος συ, κ. τ. ε.] Ο θεος μεν ὡς δημιυργος ἐςιν ἐν πασι τοις γεγονοσιν· ὡς δε ἀρετη και σοφια ἐν πασαις ταις ἁγιαις δυναμεσιν· εἰ δε και κατα δυναμιν λαμβανοιτο ἡ ἀρετη και ἡ σοφια, και ἐν ταις ἀντικειμεναις δυναμεσιν· εἰ δε πη μεν δυναμει, πη δε ἐνεργειᾳ, και ἐν ἀνθρωποις ἐςιν ὁ θεος. το γαρ ἀει ἐνεργειν κατα θεον, ἀγγελων ἐςι· το δε μηδεποτε, δαιμονων· το δε ποτε μεν καλως, ποτε δε ὐκ ὀρθως, ἀνθρωπων ἐςιν. εὐλογως δε τις ἀν ἀποκριναιτο το, πυ ἐςιν ὁ θεος, ὁτι πανταχυ, πλην της ὑμετερας ψυχης.

Οτι διελευσομαι ἐν τοπῳ σκηνης, κ. τ. ε.] Η μεν κατα Μωσεα ἐν Εξοδῳ σκηνη τυπως οἰμαι ταυτης ἠν. ὁ κατα Σαλομοντα ναος, τυπος τυ ἀληθινυ οἰκυ τυ θευ. ἐτι, φησιν, ἐτι προκοπτω, και ὐπω τελειος εἰμι. συμ-

βολον

avertisset, vitam hanc deplorabant; Deo autem volebant obviare. Cæterum hoc dicebant, cum ab omni macula expiati erant: qui enim conspurcatus est, is dicit: *Averte faciem tuam a peccatis meis.*

Ejusdem.] Si faciem Dei Angeli vident semper, Angelus utique concupiscit fieri David, & videre faciem Dei.

Fuerunt mihi lacrymæ meæ, &c.] Quorum lacrymæ panes sunt, beati, qui flent modo. Perfecti viri est, hoc posse dicere: quoniam, qui imperfectus est, is ob externas res conturbatur, & animam extra se habet, deformis & reprehensus ab omnibus, dum verbis animam denudat. Is vero, qui sanctus est, a rebus exterioribus animum suum colligit. Qui autem ex affectu lacrymatur, lacrymas suas instar panis manducabit; non solum in rebus prosperis, quas diem vocat, sed etiam adversis, quas noctem nominat.

Ejusdem.] Nihil perinde nutrit, ac planctus ille, qui nutrit animam. Beati, qui flent modo, quoniam ridebunt.

Dum dicitur mihi quotidie, ubi est Deus tuus? &c.] Deus, quatenus opifex, est in omnibus, quæ facta sunt; quatenus virtus & sapientia, in omnibus sanctis potestatibus. Si vero etiam secundum potestatem accipiatur virtus & sapientia, est etiam in adversariis potestatibus; si vero interdum virtute, interdum autem efficacia, etiam in hominibus est Deus: Angelorum est enim, semper secundum Deum operari; dæmonum, numquam; hominum, interdum recte, interdum non recte operari. Dicentibus autem *ubi est Deus?* optime quis responderit: ubique, præterquam in vestra anima.

Quoniam transibo in locum tabernaculi, &c.] Existimo tabernaculum Moysis in Exodo hujus typum fuisse; templum vero Salomonis figuram fuisse veræ domus Dei. Quoniam, inquit, adhuc proficio, &

non-

[illegible] της προκοπης ἡ σκηνη, θαυμαςως φερει ἐπι [illegible] αὐτε τε Θεε, τετεςι, την τελειοτητα, καθ [illegible] μαν ἰνθα ὁ Θεος. οἱ δε πνευματικως ἑορταζον[illegible] ἠχεσιν ἀγαλλιωμενοι και ἐξομολογεμενοι. ἡ τετο [illegible] παραμυθεμην ἐπι τοιαυταις ἐμαυτον ἐλπισιν, ἱνα τι, λεγων, περιλυπος εἰ ἡ ψυχη με; προσεδοκων γαρ ὡς διαδεξεται με το μακαριον τελος, ἡ θαυμαςη σκηνη τε Θεε, και ὁ ἐνδοτατω οἰκος αὐτε, εἰς ὃν οἱ ἁγιοι ὑπο ἀγγελικων δυναμεων αἰρομενοι εἰσαχθησονται. εἰ δε χαρα γινεται ἐν τοις ἐρανοις ἐπι ἑνι ἁμαρτωλῳ μετανοεντι, πως ἐκ εἰκοτως ψυχης μετα γυμνασιαν εἰς τα ἁγια τα ἐπερανια εἰσαγομενης, φωνην εὐφημον γινεσθαι πληθες πανηγυριζοντων, ἐπι τῃ τε σωζομενε σωτηριᾳ; ὡς ἐπ᾽ ἀληθεσι δε τετοις εὐχαριςει. ἱνα τι περιλυπος; και τα ἑξης. λυπεμενοις ἐν ἑαυτοις ἐτως ἐπιπληττωμεν, και συνταρασσομενοις. ὁτι σωτηριον ὁ Θεος ἡμων τε προσωπε ἡμων ἐςιν, ἀνακεκαλυμμενῳ προσωπῳ την δοξαν κυριε κατοπτριζομενοι, την αὐτην εἰκονα μεταμορφεμεθα.

Δια τετο μνησθησομαι σε ἐκ γης Ιορδανε, και Ερμωνιειμ ἀπο ὀρες μικρε, κ.τ.ε.] Ιορδανης, καταβασις· Ερμωνιειμ, ἀναθεματισμος. ἐοικεν ἀσχαλλειν και ὀδυνασθαι παρ᾽ ἑαυτῳ, ἀναμιμνησκομενος τε ἐπι τε Ιησε τε Ναυη γεγονοτος θαυματος ἐν τῳ Ιορδανῃ, ὁτε διηρεθη το ὑδωρ, ἀχρις ἐ διηλθε τον ποταμον ὁ λαος· και τε κατα το παρακειμενον βραχυτατον ὀρος, ὁτι μη της αὐτης και ἐτος τυγχανει προνοιας ὁποιας κἀκεινος. ταχα δε και ἠθοποιια τις ἐςι της ψυχης προς αὐτον διαλεγομενης.

Ημερας ἐντελειται κυριος το ἐλεος, και νυκτος δηλωσει, κ.τ.ε.] Ραψακε ποτε πολιορκεντος την Ιερεσαλημ, και τον των ὁλων ὡς μη δυναμενον αὐτες σωσαι βλασφημεντος Θεον, μιᾳ πληγῃ ἐν νυκτι ρπε χιλιαδες ἀνηρεθησαν των συν αὐτῳ ὀντων Ασσυριων. τε Θεε τοινυν τῃ προ νυκτος ἡμερᾳ τῳ Εζεκιᾳ προειρηκοτος· ὑπερ-

ασπιω

nondum perfectus sum. Cum autem tabernaculum esset symbolum profectus, admirabiliter tendit ad domum Dei, id est, perfectionem, in qua Deus habitat ac commoratur. Porro, qui spiritaliter festum celebrant, vociferantur exultantes & confitentes. Vel hoc ait: Memetipsum istiusmodi spebus consolabar, dicens: *Quare tristis es anima mea?* Exspectavi enim, ut me excipiat beatus finis, admirabile tabernaculum Dei, & interior domus ejus, in quam sancti ab angelicis virtutibus elevati introducentur. Quod si vero *gaudium fit in cælo super uno peccatore, pænitentiam agente;* cur non merito, dum post luctam anima in sancta illa cœlestia introducitur, vox fiat exultantis & festum celebrantis multitudinis, propter salutem ejus, qui salvatur? Pro his igitur, ut veris bonis, gratias agit. *Quare tristis es?* &c. Sic igitur nosmetipsos tristes & conturbatos increpemus. Quoniam Deus noster est salutare vultus nostri, quando *revelata facie gloriam Domini speculantes, in eamdem imaginem transformamur.*

Propterea memor ero tui de terra Jordanis & Hermoniim a monte modico, &c.] Jordanis, descensus; Hermoniim, anathema. Dum in memoriam revocat miraculum, quod sub Jesu Nave factum est in Jordane, quando divisa est aqua, donec fluvium transiisset populus, & illud, quod ad proximum montem contigit, videtur tristitia & dolore affici, quod ipsi non eadem, quæ illi populo, obtingat providentia. Fortassis etiam quædam morum affectuumque expressio est animæ cum ipso colloquentis.

In die mandabit Dominus misericordiam, & nocte manifestabit, &c.] Rabsace olim Jerusalem obsidente, & universorum Deum, quasi illos salvare non posset, blasphemante, una plaga noctu interierunt centum octoginta quinque millia Assyriorum, qui cum ipso erant. Cum igitur die, quæ noctem hanc præcessit,

ασπιω της πολεως ταυτης δἰ ἐμε και δια Δαυιδ τον παιδα μȣ· δια το ἐν ἡμερα μεν γενεσθαι την ὑποσχεσιν, ἐν νυκτι δε το ἐργον, φησι το, ἡμερας ἐντελειται κυριος; και τα ἑξης. το δε, προσευχη τῳ θεῳ της ζωης μȣ, ὁτι ὑτως ὐδεν ευρισκεται μεσον τȣ τε σȣ προςαγματος και της ἐμης ἀπολαυσεως· ἀλλ᾽ εὐθυς, φησιν, εὑρισκεται ἐν ἐμοι εὐχαριςια τῳ θεῳ ἀναπεμπομενη τῳ την ζωην μοι χαρισαμενῳ. και νυκτος, φησι, και ἡμερας παρα σȣ χορηγȣμενον τον ἐλεον ἐπιςαμενων ᾀδω και ὑμνω.

Τȣ αὐτȣ.] Τα μεν ἀγαθα τȣ μελλοντος αἰωνος εἰναι διδασκει, τȣτον ἡμεραν καλων, εἰς ὁν ἐπηγγελται, φησιν, ὁ θεος τον ἐλεον αὐτȣ εἰς εὐφροσυνην, ὁτι νυξ και σκοτος ἡ δἰ ὑμνων προς θεον ὁμιλια, και ἡ δἰ εὐχων ἀποτασις.

Ερω τῳ θεῳ, ἀντιληπτωρ μȣ εἰ, δια τι μȣ ἐπελαθȣ; τι ἱνα σκυθρωπαζων πορευομαι ἐν τῳ ἐκθλιβειν τον ἐχθρον μȣ; κ. τ. ε.] Οὐ το μη θλιβεσθαι ἀξιοι ὑπο ἐχθρȣ, ἀλλα θλιβομενος σκυθρωπαζειν. τȣτο γαρ ἀθλητῃ εὐαρεςȣμενῳ και ἐν τοις περιςατικοις ἁρμοζει. ἐν δε τῳ ἑξης ψαλμῳ προτασσων το, ἱνα τι ἀπωσω με; τȣ, ἱνα τι σκυθρωπαζων πορευομαι; ἐοικεν ἐμφαινειν, ὁτι ἀπωσθεντος ἀπο θεȣ ἰδιον, ȣ το ὑπ᾽ ἐχθρȣ θλιβεσθαι, ἀλλα το σκυθρωπαζειν ἐν τῳ θλιβεσθαι. εἰ μεντοιγε χριςος λεγοι το ἐν τῳ ἑξης ψαλμῳ, ὁμοια αὐτῳ λεγει ἐν πνευματι ὑτως· συ δε ἀπωσω, και ἐξȣδενωσας, ἀνεβαλȣ τον χριςον σȣ. και σκυθρωπαζων πορευεται λεγων· περιλυπος ἐςιν ἡ ψυχη μȣ. ἡ ἐπαπορητικως χριςος λεγει, οἱονει τοιȣτον ἐμφαινων· τι ἀνυεται ἀξιον, τȣ ἀποσθεντα με ὑπερ σωτηριας ἀνθρωπων, ἀπο σȣ σκυθρωπαζοντα πορευεσθαι ἐκθλιβοντος ἐχθρȣ;

Ἐν τῳ λεγειν αὐτȣς μοι καθ᾽ ἑκαςην ἡμεραν, πȣ ἐςιν ὁ θεος σȣ; κ. τ. ε.] Ταχα τον ἁγιον λυπει το, πȣ, ἐπι θεȣ λεγομενον, ὁπερ ἐςι τοπȣ σημαντικον. της ἐσχατης δε ἀγνοιας, το ἐν τοπῳ νομιζειν εἰναι τον θεον· ὀγκῳ γαρ συνυφιςαται τοπος· ὀγκȣ δε το θειον ἐλευθερον.

ΨΑΛ-

Deus Ezechiæ prædixiſſet: *Protegam urbem hanc propter me, & propter David ſervum meum*, quia in die promiſſio facta eſt, & noctu adimpleta, ait: *In die mandabit Dominus, &c.* Ait autem: *Oratio Deo vitæ meæ*, quoniam hoc modo nihil medium invenitur inter præceptum tuum & meam tranquillitatem, ſed ſtatim, inquit, invenitur in me gratiarum actio Deo vitæ meæ. Et die ac nocte, inquit, conceſſam a te miſericordiam ſcite cano & celebro.

Ejusdem.] Bona futuri ſæculi eſſe docet, dum illud *diem* vocat, in quo, inquit, Deus promiſit miſericordiam ſuam ad lætitiam, quoniam nox & tenebræ ſunt communicatio cum Deo per hymnos, & contentio per preces.

Dicam Deo: ſuſceptor meus es. Quare oblitus es mei? Et quare contriſtatus incedo, dum affligit me inimicus? &c.] Non petit, ut ab inimicis non affligatur, ſed ne tribulatus contriſtetur. Hoc enim congruit athletæ, qui etiam in rebus adverſis ſibi complacet. In ſequenti autem pſalmo, cum præponit illud, *Quare me repuliſti?* his verbis, *Quare triſtis incedo?* videtur indicare, illius, qui a Deo repulſam paſſus eſt, proprium eſſe, non ab inimico tribulari, ſed in afflictione contriſtari. Cæterum, ſi Chriſtus in ſequenti pſalmo iſta dixit, utique ſimilia in ſpiritu dixit in hæc verba: *Tu vero repuliſti, & deſpexiſti, diſtuliſti Chriſtum tuum.* Et triſtis incedit, dicens: *Triſtis eſt anima mea.* Vel ſubdubitanter Chriſtus dicit, quaſi quidpiam ejusmodi dicat: Quid dignum operæ agitur, cum ego repulſam paſſus pro ſalute hominum, a te triſtis incedo, affligente me inimico?

Dum dicunt mihi per ſingulos dies, ubi eſt Deus tuus? &c.] Forte ſanctum triſtitia afficit illud *ubi* de Deo dictum: quod locum indicat. Extremæ autem inſcitiæ eſt, Deum in loco eſſe, exiſtimare. Nam pondere ſubſiſtit locus; ponderis autem expers eſt Deus.

ΨΑΛΜΟΣ μβ'.

Κρινον με ὁ θεος, και δικασον την δικην μȣ ἐξ ἐθνȣς ȣ̓χ ὁσιȣ, κ. τ. ε.] Και ὁ χριϛος κριθηναι ἀξιοι ἀπο θεȣ· προς ὁν οἰμαι το, νικησεις ἐν τῳ κρινεσθαι σε. ὁ ἐφ' ἑαυτῳ θαῤῥων και πεπεισμενος, ἠδικημενος μηδεποτε ἑαυτον ἐκδικηκεναι, ἀλλα τοπον τῃ ὀργῃ δεδωκεναι, ταυτα ἐρει, ἐξ ἐθνȣς ȣ̓χ ὁσιȣ, και τα ἑξης. εἰ μεν ὁ σωτηρ λεγει, ἐθνος ȣ̓χ ὁσιον Ιȣδαιοι· εἰ δε ὁ δικαιος, περι ἀντικειμενων λεγει δυναμεων. ῥυεται δε ὁ θεος ἀπο ἀνδρος ἀδικȣ και δολιȣ, ὁτε ȣ̓ βλαπτεται τις ὑπ' αὐτων. το, ἀπο ἀνθρωπȣ ἀδικȣ και δολιȣ ῥυσαι με, περι ἑκαϛȣ δολȣντος τον λογον τȣ θεȣ, και ἀδικȣ προσποιȣμενȣ τα της πιϛεως.

Εξαποϛειλον το φως σȣ και την ἀληθειαν σȣ, αὐτα με ὡδηγησαν και ἠγαγον με εἰς ὀρος ἁγιον σȣ, και εἰς τα σκηνωματα σȣ, κ. τ. ε.] Εγω εἰμι το φως τȣ κοσμȣ, φησιν ὁ σωτηρ. και παλιν, ἐγω εἰμι ἡ ἀληθεια. ἐνταυθα τον χρονον ἐνηλλαξαν οἱ ἑβδομηκοντα, και ὡς γεγενημενα εἰρηκασι τα ἐσομενα. οἱ δε ἀλλοι σαφεϛερον εἰρηκασιν· ἀποϛειλον το φως σȣ και την ἀληθειαν σȣ· ἁτινα ὁδηγησει και ἡξει ἡμας εἰς το ὀρος το ἁγιον σȣ, και εἰς τα σκηνωματα σȣ. σκηνωματα δε τον ναον προσηγορευσεν· ὀρος δε λεγει τον Σιων, εἰς ὁ ἐπανελθειν ἀξιοι θειας τυχων της εὐμενειας. φως δε και ἀληθειαν την δικαιαν και σωτηριον ἐπιφανειαν λεγει· ὡσπερ σκοτος τας συμφορας.

Τȣ αὐτȣ.] Το ἐξαπεϛαλμενον ἐπι την Ιησȣ ψυχην φως θεȣ, και ἀληθεια αὐτȣ ὁ μονογενης ἐϛιν. ὁτι γαρ ἐχομεν ἀρχιερεα μεγαν Ιησȣν χριϛον τον υἱον τȣ θεȣ ἐνδεδυμενον, δηλωσει μεν το ἐξαποϛαλεν ἐπ' αὐτον φως τȣ θεȣ, ἀληθειαν δε ȣ̓ τυπον διδασκει ἡ προκειμενη λεξις. ἁτινα αὐτον ὁδηγησαντα, ἠγαγον εἰς το πνευματικον ἁγιον τȣ θεȣ ὀρος, και εἰς τα ἀληθινα σκηνωματα αὐτȣ, ἱνα ὡς ἀρχιερευς εἰσελθῃ προς το θυσιαϛηριον τȣ θεȣ. ταχα δε

PSALMUS XLII.

Judica me Deus, & discerne causam meam de gente non sancta, &c.] Christus etiam judicari postulat a Deo, ad quem puto dictum illud: *Vinces, cum judicaris.* Is, qui sibi bene conscius est, & certus, se injuriam passum, vindictam minime intulisse, sed dedisse locum iræ, hæc dicere poterit, *De gente non sancta &c.* Quod si Salvator hoc dicit, gens non sancta sunt Judæi; si vero vir justus, de adversariis potestatibus id dicit. Liberat autem Deus a viro iniquo & doloso, quando quis non læditur ab eis. Illud, *ab homine iniquo & doloso erue me*, dicitur de quolibet adulterante verbum Dei, & viro iniquo, qui fidem simulat.

Emitte lucem tuam & veritatem tuam: ipsa me deduxerunt & adduxerunt in montem sanctum tuum & in tabernacula tua, &c.] *Ego sum lux mundi*, inquit Salvator. Et rursum, *Ego sum veritas.* Hoc loco septuaginta interpretes mutarunt tempus & tanquam facta dixerunt futura. Alii vero apertius dixerunt: *Emitte lucem tuam & veritatem tuam, quæ nos adducent & deducent in montem sanctum tuum & in tabernacula tua.* Tabernacula autem templum vocavit, montem vero dicit Sion, ad quem accedere postulat divinæ compos lætitiæ. Lucem & veritatem, justum & salutarem adventum dicit, quemadmodum tenebrarum nomine calamitates appellavit.

Ejusdem.] Lux Dei & veritas ipsius in Jesu animam emissa, est Unigenitus. Nos enim habere pontificem magnum Jesum Christum, qui indutus est filium Dei, declaravit lux quidem Dei in ipsum emissa; veritatem vero non typum esse, præsens dictio edocet. Hæc cum ipsum deducerent, adduxerunt eum in spiritalem montem Dei sanctum, & in vera tabernacula ipsius, ut ceu pontifex introiret ad altare Dei. Fortassis au-

δε ὀρος ἁγιον τε θεε ἡ οἰκια τε πατρος ἐςι· σκηνωματα δε αὐτε, αἱ πολλαι ἐν αὐτῃ μοναι. ἡ τα σκηνωματα αὐτε αἰωνιοι σκηναι. ζητησεις δε ποτερον, εἰ ἐν τῳ ἁγιῳ ὀρει τα σκηνωματα ἐςι, και τινα ταυτα· εἰ τα προς αὐτον τον Θεον εὐφραινοντα την νεοτητα αὐτε. ἐ γαρ εἰχε παλαιοτητα. και το, ἐνδυσαμενοι δε τον νεον, δια ταυτην την νεοτητα εἰρηται· και των τοιετων νεων ἐςιν ἡ ἑορτη.

Τε αὐτε.] Ορος ἁγιον ἐςι Θεε, ὁ Χριςος· σκηνωματα δε αὐτε αἱ ἁγιαι δυναμεις, ἐν αἱς κατοικει,

Προς τον θεον εὐφραινοντα την νεοτητα με, ἐξομολογησομαι σοι ἐν κιθαρᾳ ὁ Θεος, ὁ Θεος με, κ. τ. ε.] Και ἐν τῳ ὀγδοηκοςῳ τριτῳ προς την ψυχην φησιν· ἀνακαινισθησεται ὡς ἀετε ἡ νεοτης σε. ταυτα διηγηματικα προς ἡμας δια μεσε. εἰτα παλιν προς θεον ἀπο τε, ἐξομολογησομαι σοι ἐν κιθαρᾳ· μηποτε τῳ ἁρμοσθεντι ὑπο τε πνευματος σωματι.

Ελπισον ἐπι τον θεον, ὁτι ἐξομολογησομαι αὐτῳ, σωτηριον τε προσωπε με ὁ Θεος με, κ. τ. ε.] Η ψυχη δειται ὑπομνησεως της, ἐλπισον ἐπι τον Θεον. σωτηριον δε τε προσωπε ἀνακεκαλυμμενε, και την δοξαν κυριε κατοπτριζειν κατα την αὐτην, τετεςιν, ὡσαυτως ἐχεσαν, μεταμορφεμενε παντος, και μαλιςα τε Ιησε ἐςιν.

ΨΑΛΜΟΣ μγʹ.

Ο Θεος ἐν τοις ὠσιν ἡμων ἠκεσαμεν, οἱ πατερες ἡμων ἀνηγγειλαν ἡμιν, κ. τ. ε.] Εκ προσωπε των ἐν τῃ διασπορᾳ ὁ ψαλμος, ἡ ἐκ προσωπε των ἀπο των ἐθνων, οἱτινες ἐπιςευσαν ἐξ ἀκοης παραλαβοντες τον λογον ἀπο τε Ισραηλ, ᾡ ὠφθη ὁ Θεος. το δε ἑξης δια το, ἐπερωτησον τον πατερα σε, και ἀναγγελει σοι. πλην εἰ τις ἀναγγελλει, πατηρ ἐςιν.

tem *mons* Dei *sanctus* est domus patris; *tabernacula* vero ipsius multæ, quæ in ipsa sunt, mansiones. Vel *tabernacula* ipsius, sunt æterna tentoria. Porro quæres, utrum in monte sancto tabernacula sint, & qualia sint: an ea, quæ apud ipsum Deum lætificant juventutem ejus. Non enim habuit senectutem. Quin & illud, *Induentes novum*, propter hanc juventutem dictum est. Et istiusmodi juvenum est festivitas.

Ejusdem.] Mons Dei sanctus est Christus; tabernacula autem ejus, sanctæ virtutes, in quibus inhabitat.

Ad Deum, qui lætificat juventutem meam, confitebor tibi in cithara Deus Deus meus, &c.] Etiam in octogesimo tertio psalmo ait: *Renovabitur ut aquilæ juventus tua.* Hæc mediante exemplo aliquo nobis explicantur. Deinde rursus ad Deum loquitur ab his verbis: *Confitebor tibi in cithara*, forte corpore, quod a spiritu aptatum est.

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultus mei Deus meus, &c.] Anima opus habet hac commonitione, *spera in Deo.* Salutare autem vultus revelati, & gloriam Domini, prout in se est, hoc est, eodem modo se habentem, cernere, est cujusvis transformati, & maxime Jesu.

PSALMUS XLIII.

Deus auribus nostris audivimus: Patres nostri annunciaverunt nobis &c.] Psalmus hic pronunciatus est ex persona eorum, qui fuerunt in dispersione; vel ex persona gentium, quæ crediderunt, ex auditu sermonem percipientes ab Israele, cui Deus apparuerat. Quod autem sequitur, dictum est propter illud: *Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi.* Quamquam & si quis annuntiat, pater est.

Η χειρ σε ἐθνη ἐξωλοθρευσε, κ. τ. ε.] Κακιαν μεν και ἀγνωσιαν ἐξολοθρευει θεος, ἀρετην δε και γνωσιν καταφυτευει· πασα γαρ φυτεια, ἡν ὀυκ ἐφυτευσεν ὁ θεος, ἐκριζωθησεται. ἐθνη λεγει τας πεντε σατραπειας τας ἐν παλαιςινη, Γεθθαιες, Αζωτιες, Ακαρωνιτας, Γαζαιες, και Ασκαλωνιτας.

Τε αὐτε.] Τοτε πεπληρωται το· εἰσαγαγων καταφυτευσον αὐτες εἰς ὀρος κληρονομιας σε. ἐθνη δε κακιας ἐξολοθρευεται, πριν καταφυθηναι ἡμας. χειρ δε ἐξωλοθρευσε και ἡ δεξια· κατεφυτευσε δε ὀυτε χειρ, ὀυτε δεξια· ὀυ γαρ μερος, ἀλλ᾽ ὁλος κατεφυτευσε. και ἐσωσεν ὀυ χειρ, ἀλλα δεξια. ἐκβεβλημενε τε Ισραηλ, οἱ ἀπο των ἐθνων ταις θειαις γραφαις ἐνεφυτευθησαν. ὀνοματα δε τεθειται καθ᾽ ἑνος ὑποκειμενε διαφορα. τον γαρ σωτηρα φησι χειρα, δεξιαν, βραχιονα και φωτισμον. προσωπον δε πατρος, ὡς χαρακτηρ ὑποςασεως αὐτε. φωτισμος γε μην ἐξ αὐτε πεμπομενος εἰς νεν των καλεμενων εἰς ἀπολυτρωσιν, ἡ δια τε πνευματος συνεσις, θεῳ προσαγεσα τες φωτιζομενες. οἱ πραεις δε κληρονομεσι γην, ὀυ μαχομενοι, ὀυδε ῥομφαιᾳ κληρονομεσι.

Οὐ γαρ ἐν τῃ ῥομφαιᾳ αὐτων ἐκληρονομησαν γην, κ. τ. ε.] Εφ᾽ ἡμιν μεν ἐςι, το κατορθωσαι την ἀρετην συν τῃ δυναμει τε θεε· το δε καταξιωθηναι γνωσεως πνευματικης, ὀυκ ἐςιν ἐφ᾽ ἡμιν.

Συ εἰ αὐτος ὁ βασιλευς με και ὁ θεος με, ὁ ἐντελλομενος τας σωτηριας Ιακωβ, κ. τ. ε.] Ταυτα δε τοις ἐν τῳ λαῳ ἁρμοσει, και τοις προφηταις, μη οἰκειᾳ σωζεσθαι ὁμολογεσι δυναμει. Ιακωβ δε, ὑφ᾽ ὀυ πτερνιζονται τα φαυλα. ἐντελλεται ὁ θεος τοις ἁγιοις πνευμασι τοις εἰς διακονιαν ἀπεςαλμενοις, δια τες μελλοντας κληρονομειν σωτηριαν. πολλαι δε σωτηριαι, ὡς ζωαι.

Εν σοι τες ἐχθρες ἡμων κερατιεμεν, και ἐν τῳ ὀνοματι σε ἐξεδενωσομεν τες ἐπανιςαμενες ἡμιν, κ. τ. ε.] Κεκερατηνται οἱ ἁγιοι τῳ θεῳ, ὁς κερας ἐςιν αὐτων. ἀλλα και κερας σωτηριας ἡγειρεν ἡμιν, φησι Ζαχαριας.

Manus tua gentes disperdidit &c.] Vitium & ignorantiam disperdit Deus; virtutem vero & scientiam plantat. *Omnis* enim *plantatio, quam non plantavit Deus, eradicabitur.* Gentium nomine intelligit quinque provincias Palæstinæ, Gethæos, Azotios, Accaronitas, Gazæos, & Ascalonitas.

Ejusdem.] Tunc impletum est illud, *Introducens, planta eos in monte hæreditatis tuæ.* Gentes autem vitiosæ exterminantur, antequam nos plantemur. Porro manus & dextera exterminavit, sed neque manus, neque dextera plantavit. Non enim pars, sed totus plantavit. Et salvavit, non manus, sed dextera. Ejecto Israel, gentes scripturis divinis insertæ sunt. Nomina autem posita sunt uni subjecto diversa. Nam Salvatorem vocat manum, dexteram, brachium & illuminationem. Vultus autem patris est tanquam figura substantiæ ejus. Illuminatio vero, quæ ex ipso emittitur in mentem eorum, qui in redemtionem vocati sunt, est intelligentia per spiritum, quæ ad Deum adducit illuminatos. Mansueti autem hereditant terram, non pugnando, neque gladio illam possident.

Nec enim in gladio suo possederunt terram, &c.] In nobis est, una cum Dei virtute bene ac honeste agere; dignos autem haberi spiritali scientia, non est in nobis.

Tu es ipse rex meus & Deus meus, qui mandas salutes Jacob, &c.] Hæc iis, qui de populo sunt, convenient, necnon Prophetis, qui fatentur, se non salvari propria virtute. Jacob est is, a quo mala supplantantur. Præcipit Deus sanctis spiritibus in ministerium missis propter eos, qui hæreditatem capient salutis. Multæ autem sunt salutes, uti & vitæ.

In te inimicos nostros ventilabimus cornu, & in nomine tuo spernemus insurgentes in nobis, &c.] Sancti quasi cornu armati sunt Deo, qui est eorum cornu. Sed & *cornu salutis erexit nobis*, inquit Zacharias. Et so-

και μονον λεγοντες το ονομα σε, ισχυσομεν, φησι, προς το εξεδενωσαι.

Τε αυτε.] Κερας ψυχης νες καθαρος, και δια μεν της πρακτικης της εχθρες κερατιζει, δια δε της γνωσεως τες επανισαμενες αυτω και αντικειμενες τη πνευματικη θεωρια εξεθενει.

Εν τω θεω επαινεθησομεθα ολην την ημεραν, κ. τ. ε.] Ο μεν μακαριος επαινειται ολην την ημεραν εν τω θεω, την εαυτε δηλονοτι ζωην, ητις συνεςηκεν απο απαθειας και γνωσεως θεε· ο δε επαινεμενος επι μεση τεχνη, ως κατορθων αυτην, η επι τη εν αιρετικοις προκοπη, η αλλης τινος ψευδολογιας λογοις, εχ ως μακαριος επαινεθησεται, ταχα δε εδε ολην την ημεραν.

Απεςρεψας ημας εις τα οπισω, κ. τ. ε.] Εμπροσθεν ημων λεγονται ειναι αι αρεται, οπισθεν δε αι κακιαι· διο προςασσομεθα φευγειν μεν την πορνειαν, την δε φιλοξενιαν διωκειν.

Εδωκας ημας ως προβατα βρωσεως, κ. τ. ε.] Ου γαρ παντα τα προβατα βρωσεως εισιν. επει δε εδωκας ημας ως προβατα βρωσεως, εν τω επαναςηναι ανθρωπες εφ' ημας, αρα ζωντας αν κατεπιον ημας. απωθειται δε ο θεος αφ' εαυτε, ε παντοτε δι' αμαρτιας, αλλα και δι' αλλας, ας οιδεν αιτιας. ε πας δε εις τα οπισω αποςρεφομενος, ψεκτως υφιςαται τετο· αλλ' ειτις φυγων τα κακα, προς αυτα παλιν υποςρεφειν εθελοι. ει δε τις την Σιων καταλειψας, τετεςι, την αρετην, επειγοιτο προς την κακιαν, Βαβυλωνα καλεμενην, αποςρεφομενος εις τα οπισω, μακαριον αναδεχεται πραγμα. οι δε νυν λεγοντες, επει παρα τοις εχθροις γεγονασιν αποςραφεντες, εις τα οπισω ψεκτως περιεπεσον.

Απεδε τον λαον σε ανευ τιμης, κ. τ. ε.] Ταις γαρ αμαρτιαις επραθημεν, αφ' ων ημας Χριςος εξηγορασεν.

Εθε ημας ονειδος τοις γειτοσιν ημων, κ. τ. ε.] Οι γειτνιωντα δογματα εχοντες, γειτονες· οι δε αλλοι, κυκλω.

lummodo pronuntiantes nomen tuum, fortes, inquit, erimus; ad eos in nihilum redigendos.

Ejusdem.] Cornu animæ eſt pura mens, & actrice quidem virtute hoſtes ventilat, ſcientia vero inſurgentes in ſe & adverſarios ſpiritali ſpeculatione dejicit.

In Deo laudabimur tota die, &c.] Beatus in Deo laudatur tota die, per ſuam ſcilicet vitam, quæ & affectionum turbis caret, & cognitione Dei locupletatur. Qui vero laudatur ob artem mediam, tanquam in ea præſtans, vel quod in hæreticis proficiat, aut in aliis falſis doctrinis mendacibus, is non tanquam beatus laudatur, & fortaſſe ſi laudatur, non tota die laudatur.

Avertiſti nos retrorſum, &c.] Ante quidem virtutes, retro vero vitia eſſe dicuntur. Quare jubemur fornicationem fugere, hoſpitalitatem vero amplecti.

Dediſti nos tanquam oves eſcarum, &c.] Non enim omnes oves comeſtionis ſunt. Quoniam vero dediſti nos tanquam oves comeſtionis, *cum exſurgerent homines in nos, forte vivos deglutiſſent nos.* Repellit autem Deus a ſe, non ſemper propter peccata, ſed etiam ob alias, quas novit, cauſas. Non omnis vero, qui retro convertitur, ignominioſe hoc ſuſtinet, ſed ſi quis, cum mala fugerit, ad eadem rurſus reverti velit. Si quis vero, relicta Sione, hoc eſt, virtute, contendat ad malum, quod Babylon nuncupatur, retro ſe convertendo, beatam rem aggreditur. Qui autem nunc loquuntur, quoniam apud inimicos converſi ſunt, retrorſum contumelioſe ceciderunt.

Vendidiſti populum tuum ſine pretio, &c.] Peccatis enim venditi ſumus, a quibus nos Chriſtus redemit.

Poſuiſti nos opprobrium vicinis noſtris, &c.] Qui affinia dogmata habent, vicini ſunt, alii vero in circuitu.

κυκλῳ. ἐθυ ἡμας εἰς παραβολην ἐν τοις ἐθνεσιν. (οἱ γαρ ἀπο των ἐθνων, ὡς παραβολην, ἐχυσι τον Ισραηλ, και ὡς ἐν παραβολῃ λυσιν ζητυσι περι των κατ᾽ αὐτυς·) και κινησιν κεφαλης, τυτεςι, χρισυ. ἐκεινοι γεγονασιν ἐν τοις λαοις.

Και ἡ αἰσχυνη τυ προσωπυ μυ ἐκαλυψε με, κ. τ. ε.] Εαυτυς μεν αἰσχυνομεθα κατα διανοιαν ἁμαρτανοντες· τυς δε ἀνθρωπυς κατ᾽ ἐνεργειαν πλημμελυντες.

Απο φωνης ὀνειδιζοντος και καταλαλυντος, κ. τ. ε.] Τυτο λεκτεον προς τυς ἐν διωγμοις ὑπομειναντας.

Και ὐκ ἠδικησαμεν ἐν διαθηκῃ συ, κ. τ. ε.] Ο ἁμαρτανων εἰδως ἀδικει ἐν διαθηκῃ θευ. και ὐκ ἀπεςη εἰς τα ὀπισω ἡ καρδια ἡμων, ὡς της Λωτ γυναικος, ἡ τυ βαλοντος την χειρα ἐπ᾽ αροτρον, ἡ μαλλον τυτων, οἱτινες ἐςραφησαν ταις καρδιαις εἰς Αἰγυπτον.

Τυ αὐτυ.] Αδικει την διαθηκην τυ θευ πας ὁ μη ζων κατ᾽ αὐτην. ἀπεναντιας, φησι, τοις ἀλλοις ἡμεις ἠλθομεν. ἐκεινοι μεν γαρ και προ των δεινων ὑπεσκελισθησαν· ἡμεις δε και μετα τα δεινα ἑςηκαμεν, ἀπεριτρεπτον την γνωμην ἐχοντες. τι δε ἐςιν, ὐκ ἠδικησαμεν ἐν τῃ διαθηκῃ συ; τυτεςιν, ὐκ ἠδικησαμεν περι ταυτα, ἁ ἐπιςευθημεν, ἀλλ᾽ ἐφυλαξαμεν μετα ἀκριβειας.

Οτι ἐταπεινωσας ἡμας ἐν τοπῳ κακωσεως, και ἐπεκαλυψεν ἡμας σκια θανατυ, κ. τ. ε.] Τοπος κακωσεως το ἀνθρωπινον ἐςι σωμα, και ὁ τυτυ συγγενης κοσμος. ἐν ἀλλοτριᾳ, φησιν, ἡμας εἰναι πεποιηκας· ὁπερ ὐκ εἰα τας λατρειας ἐπιτελεισθαι.

Τυ αὐτυ.] Ο νυς ἐπικαλυπτεται σκιᾳ θανατυ, ὁτε ὐ βλεπει. ἡ το σωμα της ταπεινωσεως σκια ἐςι θανατυ, ὑ τῃ σκιᾳ γενναται.

Εἰ διεπετασαμεν χειρας ἡμων προς θεον ἀλλοτριον, κ. τ. ε.] Εἰ τις ὐκ ἐςι γνωσις ὑσιωδης, ἡ ταυτην γνωσιν ὐκ ἐχει ἐν ἑαυτῳ, θεος ἐςιν ἀλλοτριος.

Οτι

cultu. *Posuisti nos in similitudinem in gentibus* (Gentes enim velut parabolam censent Israelem; & velut in parabola solutionem quærunt rerum suarum) *& commotionem capitis*, id est, Christi. Ipsi facti sunt *in populis*.

Et confusio faciei meæ cooperuit me, &c.] Nos ipsos confundimus, cum mente peccamus; homines vero cum operibus delinquimus.

A voce exprobrantis & obloquentis, &c.] Hoc dicendum est ad eos, qui in persecutionibus sustinuerunt.

Et inique non egimus in testamento tuo, &c] Is, qui peccat sciens, inique agit in testamento Dei. *Et non recessit retro cor nostrum*, ut uxoris Lot, vel ejus, qui miserat manum ad aratrum, vel potius illorum, qui reversi sunt cordibus suis in Ægyptum.

Ejusdem.] Inique agit in testamento Dei, qui secundum illud non vivit. Contrario, inquit, ac cæteri, modo nos venimus. Illi enim etiam, antequam ulla mala experirentur, subversi sunt; nos autem etiam post mala stetimus, & in recta sententia perstitimus. Quid autem est, *Inique non egimus in testamento tuo?* Hoc est, non inique fecimus in iis, quæ nobis credita sunt, sed ea cum omni diligentia servavimus.

Quoniam humiliasti nos in loco afflictionis, & cooperuit nos umbra mortis, &c.] Locus afflictionis est humanum corpus, & huic proximus mundus. In aliena terra, inquit, nos esse fecisti: quod proprium cultum perficere non permittebat.

Ejusdem.] Mens cooperitur umbra mortis, quando non videt. Vel corpus humilitatis est umbra mortis, sub cujus umbra nascitur.

Si expandimus manus nostras ad Deum alienum, &c.] Si quis non est scientia substantialis, vel hanc non habet in seipso, Deus est alienus.

Quo-

[illegible] σε θανατȣμεθα όλην την ήμεραν, έλογι-
[illegible] ώς προβατα σφαγης, κ. τ. ε. Ο Παυλος φησι·
[illegible] αποθνησκω, νη την ήμετεραν καυχησιν, ήν
[illegible] Ιησȣ. δια τι δε φησιν, ένεκα σȣ; ότι έξην
[illegible] και αφειναι την πατρωαν πολιτειαν,
[illegible] αλλ᾽ αἱρȣμεθα πασχειν κακως
[illegible] τα πατρωα φυλαττειν, ή εἰρηνης απολαυειν,
[illegible] έκπεσειν. άξιον έκπλαγηναι τȣ θεȣ
[illegible] τȣς ȣτω προκειμενȣς ώς προβατα σφα-
[illegible] και καθ᾽ ήμεραν αποθνησκοντας ȣκ αφη-
[illegible] εις θανατον.

[illegible] ίνα τι ύπνοις κυριε; κ. τ. ε.] Εκαθευδε
[illegible] των μαθητων ὁ Χριςος, αλλα γενο-
[illegible] έξηγειραν αυτον οἱ μαθηται· δεικνυντος
[illegible] λογισμων έν ψυχη γενομενȣ όργης ή
[illegible] γαςριμαργιας, ή ύπερηφανιας, έξυπνιζειν
[illegible] δικαιοσυνην, σωφροσυνην, έγκρατειαν, τα-
[illegible]την, γνωσιν, σοφιαν.

[illegible] κυριε, βοηθησον ήμιν, και λυτρωσαι ήμας
[illegible] ονοματος σȣ, κ. τ. ε.] Λεγοιεν τοιαυτα προς
[illegible] έν τη καρδια της γης διατριβοντα κατα τον
[illegible] καιρον· ός την ψυχην αυτȣ λυτρον διδȣς αντι
[illegible] ποιει ταυτα ύπερ της δοξης τȣ ονοματος αυτȣ.

ΨΑΛΜΟΣ μδ΄.

Εξηρευξατο ή καρδια μȣ λογον αγαθον, λεγω έγω τα έργα μȣ τῳ βασιλει· ή γλωσσα μȣ καλαμος γραμματεως όξυγραφȣ, κ. τ. ε.] Το δε, έξηρευξατο, αντι τȣ [illegible]γξατο είπεν· ȣχ ίνα τον υἱον έρυγην είπη, αλλα [illegible] περι αυτȣ διηγησιν. το λεγον δε προσωπον είη αν ὁ Δαυιδ· εἰ γαρ τῳ υἱῳ ὁ πατηρ απηγγειλεν, εὑρεθησεται [illegible]γονων ὁ υἱος, και των έργων μεταγενεςερος.

Τȣ αυτȣ.] Λογος αγαθος έςιν ὁ αρετην ή γνωσιν σημαινων θεȣ.

Τȣ

Quoniam propter te mortificamur tota die, æstimati sumus, sicut oves occisionis, &c.] Paulus ait: *Quotidie morior per vestram gloriam, quam habeo in Christo Jesu.* Cur autem ait: *propter te?* Quoniam in nobis erat, deserere & relinquere patria instituta, & esse securi; sed maluimus affici malis, & paternam religionem servare, quam pace frui, & a patriis institutis excidere. Operæ pretium est, admirari Dei virtutem, quoniam ita comparatos homines sicut oves occisionis servavit, & quotidie morientes non permisit, in mortem incidere.

Exsurge, quare obdormis Domine? &c.] Dormivit aliquando Jesus in navicula discipulorum, sed vehementius irruente vento discipuli eum excitarunt: quibus docemur, ut exorta in nobis iræ, vel injustitiæ, vel gulæ, vel superbiæ tempestate, excitemus charitatem, justitiam, castitatem, temperantiam, humilitatem, scientiam, sapientiam.

Exsurge Domine, adjuva nos, & redime nos propter nomen tuum, &c.] Hæc dici possunt ad Salvatorem in corde terræ commorantem tempore passionis: qui, cum animam suam dederit redemtionem pro multis, facit hæc pro gloria nominis sui.

PSALMUS XLIV.

Eructavit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea regi. Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis, &c.] *Eructavit* posuit pro *dixit:* non, quod filium eructationem vocet, sed illam, quæ de ipso fit, enarrationem. Persona vero, quæ loquitur, possit esse David: nam si pater filio hoc annuntiaret, reperiretur filius ignorans, & operibus posterior.

Ejusdem.] Verbum bonum est, quod Dei virtutem aut scientiam significat.

Ejus-

Τυ αὐτυ.] Καλαμος γραμματεως ὀξυγραφυ, ἡ γλωσσα ἐςι παντος λεγοντος τα ἐργα αὐτυ τῳ βασιλει. εὐσυνειδητος γαρ τα ἰδια απαγγελλει ἀνδραγαθηματα· ὁ δε τα ἐναντια ἑαυτῳ συνειδως, λεγων τα ἐργα αὐτυ τῳ βασιλει, βραδυγλωσσος.

Ωραιος καλλει παρα τυς υἱυς των ἀνθρωπων, κ. τ. ε.] Εκ τυ προφητικυ προσωπυ ταυτα λεγεται, ὑ γλοσσα καλαμος ἠν γραμματεως ὀξυγραφυ. ἐξεχυθη δε χαρις ἐν τοις χειλεσι τυ μιμητυ τυ Χριςυ, και αὐτυ τυ Χριςυ, ὐ μονον δια τυς λογυς της χαριτος τυς ἐκπορευομενυς δια ςοματος αὐτυ, ἀλλα δια την χαριν της των ἁμαρτιων ἀφεσεως, λεγοντος αὐτυ, ἀφεωνται σοι αἱ ἁμαρτιαι συ.

Τυ αὐτυ.] Την σοφιαν την πνευματικην και τον λογον τυ Θευ συγκρινει σοφιᾳ κοσμικῃ και λογῳ ἀνθρωπινῳ.

Περιζωσαι την ῥομφαιαν συ ἐπι τον μηρον συ δυνατε, κ. τ. ε.] Αὑτη ἡ ῥομφαια χωριζει ψυχην κακιας, και νυν ἀγνωσιας, τον λεγομενον παλαιον ἀνθρωπον διαφθειρυσα, και ποιυσα καινον ἐν Χριςῳ κατ' εἰκονα τυ κτισαντος.

Τυ αὐτυ.] Μηποτε ὁ μηρος συμβολον ἐςι γενεσεως. οἱονει ὐν το λεγομενον τοιυτον ἐςι· συναψον τῃ γενεσει συ το αἱρετικον των πολεμιων. και σαφες μεν, ἡ γενεσις Ιησυ ξιφος ἐγενετο κατα των ἐχθρων αὐτυ. ἡ ὁ ἐν ἁγνειᾳ βιυ λογος, ἀναιρων τα παθη, περιζωσθαι ῥομφαιαν λεγεται ἐπι τον μηρον αὐτυ. πρωτος δε Ιησυς τυτο ἐποιησεν, ἐπει ὐδεν ἀνειμενον και ἐκλελυμενον ἐν Χριςῳ. κατα τυτο νοησεις το, ἐντεινον. και τον μεν σωτηρα, και τυς ἁγιυς αὐτυ ἡ δεξια αὐτυ ὁδηγει.

Ενεκεν ἀληθειας και πρᾳοτητος και δικαιοσυνης, κ.τ.ε.] Οἱ ἀληθεις, και πρᾳεις, και δικαιοι βασιλευονται ὑπο τυ Χριςυ. και ὁδηγησει σε θαυμαςως ἡ δεξια συ. δεξια τυ Θευ ἐςιν ὁ ἐν αὐτῳ θεος λογος.

Τα

Ejusdem.] Calamus scribæ velociter scribentis, est lingua cujuslibet, qui dicit opera sua regi. Nam bene sibi conscius, propria recte gesta promulgat; qui autem male sibi conscius est, is lenta lingua regi opera sua dicit.

Speciosus forma præ filiis hominum, &c.] Ex persona Prophetæ hæc dicuntur, cujus lingua erat calamus scribæ velociter scribentis. Diffusa est autem gratia in labiis ejus, qui imitatur Christum, & ipsiusmet Christi, non solum propter sermones gratiæ, qui procedebant de ore ejus, sed etiam propter gratiam dimittendi peccata, dum dicit: *Dimittuntur tibi peccata tua.*

Ejusdem] Sapientiam spiritalem & verbum Dei comparat cum sapientia mundana & verbo humano.

Accingere gladio tuo super femur tuum, potens, &c.] Hic gladius animam separat a malitia, & mentem ab ignorantia, eum, qui vetus dicitur, hominem destruens, & faciens novum in Christo secundum imaginem creatoris.

Ejusdem.] Fortasse *femur* symbolum est nativitatis. Quod ergo dicit, quasi ejusmodi est: accommoda nativitati tuæ vim quamdam, tollendi inimicos. Etenim nativitas Jesu manifestus utique gladius exstitit adversus inimicos ejus. Vel casta vivendi ratio, quæ malos affectus e medio tollit, gladium accingere dicitur super femur suum. Primus autem hoc fecit Jesus, quoniam nihil in Christo fuit remissum aut dissolutum. Secundum hoc intelliges illud *intende.* Cæterum Salvatorem ac sanctos ejus dextera ipsius deducit.

Propter veritatem & mansuetudinem & justitiam, &c.] Veraces, mites, & justi reguntur a Christo. *Et deducet te mirabiliter dextera tua.* Dextera Dei est Deus Verbum, quod in ipso est.

Τα βελη σου ἠκονημενα δυνατε, λαοι ὑποκατω σου πεσουνται, ἐν καρδια των ἐχθρων του βασιλεως, κ. τ. ε.] Βελη Χριστου αἱ πρακτικαι ἀρεται, και τη μεν δικαιοσυνη τοξευει τον ἀδικον, τη δε φρονησει τον ἀφρονα, τον δειλον τη ἀνδρεια, τη ἐγκρατεια τον ἀκολαστον, τη μακροθυμια τον ὀργιλων, και τη πιστει τον ἀπιστον. πεμπεται δε προ των ἀλλων το βελος της πιστεως. δει γαρ πρωτον πιστευσαι, ὁτι ἐστι Θεος.

Του αὐτου.] Του ἱκανως πρεσβευοντος ὑπερ ἀληθειας, και δυνατως το ψευδος καθαιρουντος τα λογικα ἠκονηται βελη. και οἱ ὑποκατω του Χριστου πιπτοντες ἐν τη καρδια και τοις νοημασιν εἰσι των ἐχθρων του Χριστου, ὁς ἐστι βασιλευς. σαφως δε θεος ὁ Χριστος. και ταχα ἐστι ποιειν δικαιοσυνην, και ἀπεχεσθαι ἀνομιας φοβω θεου, και ου τη προς θεον παρα το δικαιον ἀγαπη, ουδε τω μισειν την ἀνομιαν. ἀλλ' ου τοιουτος ὁ Χριστος.

Ραβδος εὐθυτητος ἡ ῥαβδος της βασιλειας σου, κ.τ.ε.] Η ῥαβδος Χριστου, ἡ χρηται κολαζων τους ἁμαρτανοντας, ῥαβδος εὐθυτητος εἰρηται, εὐθυνουσα, και πασης σκολιοτητος ἀπαλλαττουσα τους βασιλευομενους. και ἐπει ἐξουσια βασιλικη δι' αὐτης κολαζει, ῥαβδος ἐστι της βασιλειας αὐτου.

Θυγατερες βασιλεων ἐν τη τιμη σου. παρεστη ἡ βασιλισσα ἐκ δεξιων σου, ἐν ἱματισμω διαχρυσω περιβεβλημενη, πεποικιλμενη, κ. τ. ε.] Οἱ ἁγιοι μαθηται λαβοντες την βασιλειαν των ουρανων γεγονασι βασιλεις· διοπερ και αἱ ὑπ' αὐτων γεννωμεναι κατ' ἀρετην ψυχαι, θυγατερες λεγονται βασιλεων. πασαι δε αὐται αἱ ψυχαι κατα την πιστιν και την ἀρετην ἑνουμεναι, μιαν ἀπεργαζονται βασιλιδα παρεστωσαν ἐκ δεξιων Χριστου του θεου. και νυν μεν ἡ ἐκκλησια του Θεου διαχρυσα ἐχει ἱματια, ἐκ μερους γινωσκουσα, και ἐκ μερους προφητευουσα· ὁταν δε ἐλθη το τελειον, και το ἐκ μερους καταργηθη, τοτε ὁλοχρυσα ἑξει τα ἱματια· ἱματιον γαρ ἐστι φυσεως λογικης ἡ πολυποικιλος σοφια του Θεου.

Και κλινον το οὐς σου, κ. τ. ε.] Κλινον το οὐς σου, προς την ἐκκλη-

Sagittæ tua acutæ, potens; populi sub te cadent, in corde inimicorum regis, &c.] Sagittæ Christi sunt actrices virtutes, & justitia quidem ferit injustum, prudentia insipientem, fortitudine timidum, temperantia intemperantem, patientia iracundum, fide incredulum. Emittitur autem ante omnes fidei sagitta. Oportet enim primum credere, quod Deus est.

Ejusdem.] Ejus, qui sufficienter pro veritate concionatur, & potenter redarguit falsitatem, rationabiles exacutæ sunt sagittæ. Et qui sub Christo cadunt, hi in corde & cogitationibus sunt inimicorum Christi, qui est rex. Manifeste autem Christus Deus est. Et fortasse possit quis facere justitiam, & abstinere ab iniquitate timore Dei, & non amore Dei propter justitiam, neque odio iniquitatis. Sed non istiusmodi Christus.

Virga directionis virga regni tui, &c.] Virga, qua Christus utitur, ut puniat peccatores, virga directionis appellatur, dirigens, & ab omni perversitate liberans eos, quos regit. Et quoniam potestate regia per illam punit, virga est regni ipsius.

Filiæ regum in honore tuo. Adstitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate, &c.] Sancti discipuli regnum cœlorum accipientes, facti sunt reges. Quamobrem animæ ab ipsis secundum virtutem generatæ, dicuntur filiæ regum. Omnes vero istæ animæ fide & virtute adunatæ, unam efficiunt reginam, quæ adstat a dextris Christi Dei. Et nunc quidem Ecclesia Dei aurea habet indumenta, ex parte cognoscens, & ex parte prophetans; cum autem venerit, quod perfectum est, & evacuatum fuerit, quod ex parte est, tunc tota aurea habebit vestimenta. Naturæ enim rationabilis vestimentum est multiplex Dei sapientia.

Et inclina aurem tuam, &c.] *Inclina aurem tuam*, dicit pater ad Ecclesiam. Laudabilis autem oblivio in

ἐκκλησιαν φησιν ὁ πατηρ. ἐπαινετη δε ἡ ληθη, αἰτια τȣ ἐπιθυμηθηναι το καλλος τȣ ἐπιλαθομενȣ ὑπο τȣ βασιλεως. ἐπειτα αἰτια της δοξης, ἡν ἐχει ἡ ἐκκλησια, ἐν τῳ κρυπτῳ της καρδιας ἐςι, και ἡ δοξα αὐτης ἐνδον ἐςιν ἐνδυμασιν ἀληθετι τοις κατα σοφιαν Θεȣ, και συνειδοτι πληρει παῤῥησιας. δια τȣτο λεγεται περι αὐτης, πασα ἡ δοξα δης θυγατρος τȣ βασιλεως ἐσωθεν· και ἐςιν ἡ δοξα αὐτης δοξα, ὁποιαν ἐχει ἀν βασιλεως θυγατηρ. βασιλευς δε νυν ὁ Θεος λεγεται. ἀλλα και τα ἐνδυματα αὐτης ποικιλα κατα τας ἀρετας.

Πασα ἡ δοξα της θυγατρος τȣ βασιλεως ἐσωθεν, κ.τ.ἑ.] Πασα ἡ δοξα της ἐκκλησιας ἡμων ἐν τῳ ἐσω ἀνθρωπῳ ἐςι, κατ᾽ ἀρετην και γνωσιν θεωρȣμενη.

Απενεχθησονται τῳ βασιλει παρθενοι ὀπισω αὐτης, αἱ πλησιον αὐτης ἀπενεχθησονται σοι, κ. τ. ἑ.] Αἱ ἀμιαντοι και καθαραι, και δια τȣτο παρθενοι ψυχαι ἐξελθȣσαι, ἀπενεχθησονται τῳ χριςῳ ἐν εὐφροσυνῃ και ἀγαλλιασει. ὁ θαλαμος δε τȣ βασιλεως, τȣτεςι, χριςȣ, και ναος ἐςιν αὐτȣ, ἐπει και ὁ Θεος ἐςι, και ἀντι των πατριαρχων γεγονασιν οἱ ἀποςολοι.

Τȣ αὐτȣ.] Πλησιον ἡμων εἰσιν ἡ παντες ἀνθρωποι, ἡ οἱ μη παντη κατα τα δογματα οἰκειȣμενοι.

Αντι των πατερων σȣ ἐγεννηθησαν σοι υἱοι, κ. τ. ἑ.] Αντι Αβρααμ, και Ισαακ, και Ιακωβ και των λοιπων των εὐαρεςησαντων αὐτῳ ἐν τῃ παλαιᾳ ἐγεννηθησαν οἱ μαθηται, και ἡμεις οἱ δι᾽ αὐτων πιςευσαντες, και την ἐκεινην πιςιν κληρονομησαντες και γνωσιν. κληρονομια γαρ λογικης φυσεως ἐςι γνωσις Θεȣ.

ΨΑΛΜΟΣ μέ.

Ο Θεος ἡμων καταφυγη και δυναμις, κ. τ. ἑ.] Θεος μονος καταφυγη, διο ἐπι μηδενα ἀλλον καταφευγωμεν. εἰ δυναμει ὁ δυναμενος δυναται, Θεος δε των ἁγιων ἡ δυναμις, θεῳ ὁ ἁγιος δυναται. ἀλλα και βοηθος

ἐν

causa est, cur oblivifscentis pulcritudo a rege desideretur. Deinde causa gloriæ, quam habet Ecclesia, in occulto cordis est, & gloria ejus ab intus est sub veris indumentis, quæ sunt secundum Dei sapientiam, & in conscientia plena confidentiæ. Quocirca de ipsa dicitur, *Omnis gloria filiæ regis ab intus*, estque gloria ejus similis gloriæ, quam habet filia regis. Rex autem hoc loco Deus nuncupatur. Quin & vestimenta ejus sunt virtutibus variegata.

Omnis gloria filiæ regis ab intus, *&c.*] Omnis gloria Ecclesiæ nostræ est in interiore homine, secundum virtutem & scientiam spectata.

Adducentur regi virgines post eam, proximæ ejus afferentur tibi, *&c*] Immaculatæ ac puræ, & propter hoc virgines animæ egredientes adducentur Christo in lætitia & exultatione. Thalamus autem regis, id est, Christi, etiam templum est ipsius; quoniam etiam Deus est, & loco patriarcharum nati sunt Apostoli.

Ejusdem.] Proximi nostri sunt aut omnes homines, aut qui non omnino secundum dogmata conveniunt.

Pro patribus tuis nati sunt tibi filii, *&c*] Pro Abraham, & Isaac, & Jacob, & pro aliis reliquis, qui illi placuerunt in veteri Testamento, nati sunt discipuli, & nos, qui per ipsos credidimus, & eorum fidei, ac cognitionis hæredes facti sumus. Hæreditas enim rationabilis naturæ est cognitio Dei.

PSALMUS XLV.

Deus noster refugium & virtus, *&c.*] Deus solus refugium, quapropter ad nullum alium confugiamus. Quod si potens virtute potens est, Deus autem sanctorum virtus est, utique per Deum sanctus

ἐν θλιψεσιν ὁ θεος, ἱνα ἐν αὐταις καυχησωμεθα ὑπομενοντες αὐτας. ἐπιϛησον δε το· πολλαι αἱ θλιψεις των δικαιων ἑτεραι ȣσαι παρα τας μαϛιγας των ἁμαρτωλων. και δια το ϛενην και τεθλιμμενην εἰναι την ὁδον την ἀπαγȣσαν εἰς ζωην, ἡν ὀλιγοι εὑρισκȣσι· μηποτε εὑρισκȣσιν αἱ θλιψεις τȣς δικαιȣς. δια τȣτο ȣ̓ φοβηθησομεθα, και ἑξης. ἐν τῃ συντελειᾳ οἱ μεν ἁμαρτωλοι ὀντες γη ταραχθησονται, οἱ δε ἁγιοι ὀρη μετατεθησονται την μεταθεσιν τȣ Ενωχ. μετατεθειται δε και ὀρος ὁ Ισραηλ δια τα ἐθνη. ἀπο κοινȣ το, ἐν τῃ κραταιοτητι αὐτȣ, ἱν' ᾐ· δια τȣτο ȣ̓ φοβηθησομεθα, ἐν τῳ ταρασσεσθαι την γην, και μετατιθεσθαι τα ὀρη ἐν τῃ κραταιοτητι αὐτȣ.

Τȣ αὐτȣ.] Φευγοντες την πορνειαν, τῃ σωφροσυνῃ προσφυγομεν, και κατα της γαϛριμαργιας μαχομενοι, μετα της ἐγκρατειας μαχομεθα. εἰ γαρ προσφυγομεν, καταφυγη ὀνομαζεται· εἰ δε συν αὐτῃ πολεμȣμεν, δυναμις.

Δια τȣτο ȣ̓ φοβηθησομεθα ἐν τῳ ταρασσεσθαι την γην, κ. τ. ε.] Θαλασσας και ὀρη νυν φυσεις λεγει λογικας ὑψȣμενας και ἐπαιρομενας κατα της γνωσεως τȣ θεȣ.

Τȣ ποταμȣ τα ὁρμηματα εὐφραινȣσι την πολιν τȣ θεȣ, κ. τ. ε.] Τȣ ποταμȣ τα ὁρμηματα κατα τας διαιρεσεις των χαρισματων, και τας διαιρεσεις των διακονιων· βοηθειται ἡ πολις τȣ θεȣ, ἐγγιζȣσης ἡμερας. γραφεται δε και βοηθησει αὐτης τῳ προσωπῳ· σωζει γαρ αὐτης το καλλος ἀτρωτον, ἡνικα παρα των ἀντικειμενων ταρασσεται.

Τȣ αὐτȣ.] Πολις θεȣ ἠτοι ἡ ἐκκλησια, αὐτη ἡ λογικη ψυχη· ποταμȣ δε ὁρμηματα τα τȣ πνευματος χαρισματα.

Εταραχθησαν ἐθνη, ἐκλιναν βασιλειαι, κ. τ. ε.] Εν τῃ Χριϛȣ ἐπιδημιᾳ ἐκλιναν αἱ βασιλειαι. ἐδωκε φωνην αὐτȣ ὁ Χριϛος, ἐσαλευθη ἡ γη· ἀντι τȣ, οἱ ἐπι της γης, των πανταχȣ ἐκκλησιων συνιϛαμενων.

Τȣ

potens est. Quin & adjutor Deus in tribulationibus, ut in ipsis gloriemur, eas sustinentes. Adverte etiam ad illud, *Multæ tribulationes justorum*; quæ diversæ sunt a flagellis peccatorum. Et quia angusta & arcta est via, quæ ducit ad vitam, quam pauci reperiunt; vide, ne forte justos inveniant tribulationes. *Propterea non timebimus*, &c. In consummatione sæculi, peccatores quidem cum terra sint, conturbabuntur; sancti vero, cum sint montes, transferentur translatione Enoch. Translatus etiam fuit mons Israel propter gentes. Subaudiendum illud, *in fortitudine ejus*, ut sensus sit; *propterea non timebimus, dum turbabitur terra, & transferentur montes* in fortitudine ejus.

Ejusdem.] Cum luxuriam fugimus, ad temperantiam confugimus, & pugnantes adversus luxuriam, cum temperantia pugnamus. Si enim confugimus, refugium nominatur; si vero cum ipsa pugnamus, virtus.

Propterea non timebimus, dum turbabitur terra, &c.] Marium & montium nomine hoc in loco naturas intelligit ratione præditas, quæ sese efferunt & extollunt adversus scientiam Dei.

Fluminis impetus lætificat civitatem Dei, &c.] *Fluminis impetus* sunt juxta divisiones gratiarum, & distributiones ministeriorum. Adjuvatur civitas Dei appropinquante die. Scriptum est etiam, *Adjuvabit eam vultu suo.* Siquidem illæsam servat ejus pulcritudinem, quando ab adversariis turbatur.

Ejusdem.] Civitas Dei, aut Eccelesia, ipsa est anima rationalis; fluminis vero impetus sunt sancti spiritus dona.

Conturbatæ sunt gentes, inclinata sunt regna, &c.] In Christi adventu inclinata sunt regna. *Dedit vocem suam* Christus, *commota est terra*, id est, terrigenæ, cum ubique terrarum Ecclesiæ constitutæ sunt.

Τυ αὐτυ.] Εαν ἀκυσῃ φωνης κυριυ ψυχη λογικη, σαλευεται, μεταβαινυσα ἀπο κακιας προς ἀρετην, και ἀπο ἀγνωσιας εἰς γνωσιν θευ. της θειας, φησι, βοηθειας ἐπιφανεισης, νωτα δεδωκασιν οἱ πολεμιοι, και αἱ τ' ἀναντια παλαι φρονυσαι βασιλειαι ὑπεκλιναν τον αὐχενα τῳ θειῳ ζυγῳ και σωτηριῳ· τη γαρ ἀληθειᾳ και τῃ των πραγματων μαρτυριᾳ και ταις παντοδαπαις θαυματυργιαις, οἱαν φωνῃ τινι χρησαμενος ὁ θεος, το οἰκειον ὑψος τοις ἀνθρωποις ὑπεδειξεν.

Ανταναιρων πολεμυς μεχρι των περατων της γης, τοξον συντριψει, και συγκλασει ὁπλον, και θυρευς κατακαυσει ἐν πυρι, κ. τ. ε.] Δυναται το· ἀνταναιρων πολεμυς, λεγεσθαι, ἐπει ἐπαυσαντο ὑπο Ρωμαιων οἱ προτερον συνεχεις γινομενοι πολεμοι, ὑπο μιαν ποιησαντων βασιλειαν τας προτερον πολλας μετα την γενεσιν τυ σωτηρος. γεγονε γαρ δοξα ἐν ὑψιςοις θεῳ, και ἐπι γης εἰρηνη, ἐν ἀνθρωποις εὐδοκια. ὁ κυριος ὑν Ιησυς ἐθετο τα ἐπι γης τερατα, ἀνταναιρων τυς ἑως των περατων της γης πολεμυς, ὑς ἐπολεμυντο αἱ ἀνθρωποι. ἀνταναιρων δε τυς πολεμυς συνετριψε το τοξον, ἀφ' ὑ ἐπεμποντο τα πεπυρωμενα βελη τυ διαβολυ, και συνεκλασε το ὁπλον αὐτυ, και τυς θυρευς κατεκαυσε. το δε· ὑψωθησομαι, θευ φωνη λεγοντος ταυτα, μετα το ἀνταναιρεθηναι τυς ἑως των περατων της γης πολεμυς, και συντριβηναι τοξον, και συγκλασθηναι ὁπλον.

Τυ αὐτυ.] Τοξον νυν και ὁπλον και θυρεον, καταςασιν χειριςην φησι και λογισμυς πονηρυς.

Σχολασατε και γνωτε, ὁτι ἐγω εἰμι ὁ θεος, κ. τ. ε.] Σχολης χρεια προς το γνωναι τον κυριον.

ΨΑΛΜΟΣ μς'.

Παντα τα ἐθνη κροτησατε χειρας, κ. τ. ε.] Οἱονει φωνην ἀφιετωσαν ἀγαλλιασεως ἀπο των καλων ἐργων αἱ χειρες ἡμων. και γαρ ἀλαλαζοντες, και ὁ τι ποτ' ὑν πραττοντες, ἡτοι τῳ θεῳ πραιυμεν, ὁταν κατα

θεον

Ejusdem.] Si anima rationalis audierit vocem Domini, commovebitur, transiens a vitio ad virtutem, ab ignorantia ad cognitionem Dei. Ubi, inquit, divinum auxilium apparuit, terga dedere inimici, & adversantia olim regna divino & salutari jugo cervices inclinarunt: nam Deus veritate, & rerum testimonio, & miraculorum efficacia, tanquam voce quadam usus, suam hominibus celsitudinem ostendit.

Auferens bella usque ad finem terræ, arcum conteret, & confringet arma, & scuta comburet igni, &c.] Potest istud, *auferens bella*, dici, quoniam cessarunt sub Romanis bella, quæ prius fuerant continua, dum sub unum imperium priora multa regna post nativitatem Salvatoris redegerunt. Facta est enim *gloria in altissimis Deo, & in terra pax, in hominibus bona voluntas.* Dominus igitur Jesus posuit in terra prodigia, auferens usque ad fines terræ bella, quæ gerebant homines. Auferendo autem bella, contrivit arcum, ex quo ignita diaboli tela emittebantur; & confregit arma ejus, & scuta combussit. Illud autem *exaltabor* Dei vox est dicentis hæc, postquam sustulisset bella usque ad fines terræ, & contrivisset arcum, & arma confregisset.

Ejusdem.] Arcus, armorum, & scuti nomine hoc in loco pessimum habitum & pravas cogitationes intelligit.

Vacate & videte, quoniam ego sum Deus, &c.] Otio opus est, ad cognoscendum Dominum.

PSALMUS XLVI.

Omnes gentes plaudite manibus, &c.] Quasi vocem emittant exultationis ab operibus bonis manus nostræ. Etenim jubilantes, & quidvis aliud agentes, vel Deo facimus, quando secundum Deum est,

θεον ἡ, ἡ τῳ διαβολῳ, ὁταν κακιαν ἐνεργȣμεν. ὑτω δε και τῳ θεῳ ψαλλομεν, και τῳ βασιλει χριςῳ, ἀπο κοινȣ το ἐν φωνῃ ἀγαλλιασεως· ἱν' ᾐ το· κροτησατε χειρας τῳ θεῳ ἐν φωνῃ ἀγαλλιασεως. εἰναι δυναται πασα ἡ κατα θεον, ἡ ἑπεται το ἀγαλλιαν· ἡ δ' ἐναντια κλαυθμος. και παλαι μεν κυριος ἠν ȣκ ἐπι πασαν την γην, και ὑψιςος ὀλιγοις, και φοβερος εὐλαβεσιν εὐαριθμητοις, και βασιλευς ȣ πολλοις, και μεγας σπανιοις, ὁποιος ἠν ὁ μεγας Ισαακ και ὁ μεγας Μωσης, νυνι δε πολλῳ πλειοσι ταυτα παντα ἐςιν· ἐςαι δε και ἁπαξ ἁπλως παντα ἐν πασι. προτερον μεν ἐπι τον Ισραηλ μονον ἠν μεγα το ὀνομα αὐτȣ, ἀπο δε της Χριςȣ παρȣσιας μεγας ἐςιν ἐπι πασαν την γην. βασιλευς γαρ νυν πασης της γης ὁ θεος, ὁτε ἐβασιλευσεν ὁ θεος ἐπι τα ἐθνη.

Τȣ αὐτȣ.] Επι ταις νικαις πεφυκασιν οἱ ἀνθρωποι τας χειρας κροτειν. τοιγαρȣν κροτησωμεν και ἡμεις ἐπι τῃ νικῃ τȣ εἰποντος· θαρσειτε, ἐγω νενικηκα τον κοσμον. ἀλαλαγμος ἐςιν ἐπινικιος ᾠδη. παρακελευεται ȣν ἀλαλαζειν τα ἐθνη ἐπι τῃ καταπτωσει των ἀντικειμενων δυναμεων.

Υπεταξε λαȣς ἡμιν, κ. τ. ε.] Υπεταξε λαȣς, τȣς μαθητευομενȣς τοις τȣ Ισραηλ μυςηριοις. ταυτα δε οἱ ἀποςολοι ἐρȣσιν ἐπι τοις μαθητευομενοις, ȣσι πολλοις. αὐτος δε ὁ κυριος ἡμων, μη ἐπιςαμενων ἑαυτοις ἐκλεξασθαι ὁ κληρονομησομεν, ἐξελεξατο ἡμιν μεριδα, ἡν κληρονομησομεν, ἡ τις ἐςι τȣ Ιακωβ καλλονη, ἡν ἠγαπησεν ὁ κυριος.

Τȣ αὐτȣ.] Εδωκεν ἡμιν ἐξȣσιαν τȣ πατειν ἐπανω ὀφεων και σκορπιων, και ἐπι πασαν την δυναμιν τȣ ἐχθρȣ.

Ανεβη ὁ θεος ἐν ἀλαλαγμῳ, κ. τ. ε.] Ωσπερ ὁ κυριος ἐλευσεται ἐν φωνῃ ἀγγελȣ, και ἐν σαλπιγγι θεȣ καταβησεται ἀπ' ȣρανȣ, ȣτως ἀνεβη ὁ θεος ἐν ἀλαλαγμῳ. κυριος δε ἐν φωνῃ σαλπιγγος, και ταχα ἀλαλαγμῳ παντων ἐθνων κροτησαντων χειρας, ἀλαλαξαιτων θεῳ ἐν φωνῃ ἀγαλ-

vel diabolo, quando malum operamur. Sic autem etiam Deo psallimus, & regi Christo, subaudiendo in voce exultationis; ut sensus sit: Plaudite manibus Deo in voce exultationis. Vox hæc omnis esse possit secundum Deum, quam sequitur exultatio; contraria vero est ejulatio. Atque olim quidem non erat Dominus super omnem terram, & excelsus erat paucis, & terribilis piis, qui parvo erant numero; & rex non multis, & magnus viris raris, qualis erat magnus Isaac, & magnus Moyses; nunc autem multo pluribus hæc omnia existit: imo etiam omnino erit omnia in omnibus. Prius quidem in solo Israele erat magnum nomen ejus; ab adventu autem Christi magnus est super omnem terram. Nunc enim Deus rex est universæ terræ, ex quo regnavit Deus super gentes.

Ejusdem.] Solent homines in victoriis manibus plaudere. Plaudamus igitur & nos in victoria illius, qui dixit: *Confidite, ego vici mundum.* Jubilatio est victoriale canticum. Præcipit ergo, ut gentes jubilent in adversariarum potestatum lapsu.

Subjecit populos nobis, &c.] *Subjecit populos*, Israelis mysteriis instructos. Hæc autem dicent Apostoli de discipulis suis, qui plurimi sunt. Ipse autem Dominus noster, cum non sciremus nobis eligere hæreditatem, elegit nobis partem, quam hæreditate acciperemus, scilicet speciem Jacob, quam dilexit Dominus.

Ejusdem.] Dedit nobis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones, & super omnem virtutem inimici.

Ascendit Deus in jubilo, &c.] Quemadmodum Dominus veniet *in voce Angeli, & in tuba Dei descendet de cœlo*; ita ascendit Deus in jubilo. Dominus autem *in voce tubæ*, & forte jubilo omnium gentium plaudentium manibus, jubilantium Deo in voce exultationis.

Cum

ἀγαλλιασεως. τυτοις δε και ἀναβαινειν οἰμαι τον Θεον. ἐαν δε τις αὐτον αἰνῃ ἐν ἠχῳ σαλπιγγος, και αὐτος ἀναβησεται ὁ ἀναβαινων ἐν φωνῃ σαλπιγγος.

Ψαλατε τῳ Θεῳ ἡμων, κ. τ. ε.] Εκατερως τῳ Θεῳ, δια το· βασιλευς πασης της γης ὁ Θεος. το συνετως ἰσον τῳ ψαλατε τῳ νῳ. ἐςι δε και προτρεπτικον εἰς γνωσιν. και ἐβασιλευσεν ἐν τῃ Χριςυ παρυσιᾳ. θρονος δε ἁγιος θευ οἱ βασιλευομενοι ὑπ' αὐτυ, οἱς ἐνιδρυται ὁ θεος.

Τυ αὐτυ.] Τῳ κατα Θεον εὐθυμυντι ἐςι το ψαλλειν, κατα το· εὐθυμει τις; ψαλλετω.

Ο θεος καθηται ἐπι θρονυ ἁγιυ αὐτυ, κ. τ. ε.] Θρονος μεν θευ ὁ Χριςος· Χριςυ δε ἡ φυσις ἡ λογικη.

Αρχοντες λαων συνηχθησαν μετα τυ θευ Αβρααμ, ὁτι τυ θευ οἱ καταιοι της γης σφοδρα ἐπηρθησαν, κ. τ. ε.] Οσοι συναγονται μετα τυ Αβρααμ, ἠτοι την γνωσιν ἐχυσι τυ Αβρααμ. το δε· συνεχθησαν ἀντι τυ· συναχθησονται· ἀπο γαρ των γεγονοτων, φησιν, οἱ παντων των ἐθνων ἀρχοντες, ἁμα ἡμιν συναχθεντες εἰς ὑμνῳδιαν θεον αἰνεσυσι.

Τυ αὐτυ.] Εἰ τις ἐςι κραταιος της γης, τυ θευ ἐςιν ἐκεινος· ὁ γαρ ἀσθενης, ὐδεπω αὐτυ ἐςι. κραταιος δε της γης, ὁ κατα τυ φρονηματος της σαρκος κεκραταιωμενος. των ἐν τῃ γῃ κραταιων εἰσι τινες τυ θευ· ἁιτινες ὐχ ἁπλως ἐπηρθησαν, ἀλλα σφοδρα, ὐ μεντοιγε ὑπερεπηρθησαν.

ΨΑΛΜΟΣ μζ'.

Μεγας κυριος, και αἰνετος σφοδρα, κ. τ. ε.] Οπυ θεωρειται ἡ μεγαλειοτης τυ κυριυ, ἐκει μαλιςα μεγας και αἰνετος ἐςιν ὁ κυριος τῃ πολει τυ θευ ὑπο των πολιτογραφηθεντων ἐν αὐτῃ. ἐαν ἀρα τῃ πολει τυ θευ μαλιςα μεγας και αἰνετος ἐςιν ὁ κυριος, και τι δε ἀλλο

ἀν

Cum his autem etiam aſcendere Deum arbitror. Si vero quis eum laudaverit in ſono tubæ, etiam ipſe aſcendet, qui aſcendit in voce tubæ.

Pſallite Deo noſtro, &c.] Utroque modo Deo, quia *rex univerſæ terræ Deus.* Illud *ſapienter*, idem eſt, ac pſallite mente. Quin & exhortatio eſt ad intelligentiam. Et regnavit in Chriſti adventu. Sedes autem ſancta Dei ſunt ii, qui regno ejus ſubſunt, quibus Deus inſidet.

Ejusdem.] Ejus eſt pſallere, qui ſecundum Deum æquo animo eſt, juxta illud: *Æquo animo eſt quis? pſallat.*

Deus ſedet ſuper ſedem ſanctam ſuam, &c] Thronus Dei Chriſtus; Chriſti vero, rationabilis natura.

Principes populorum congregati ſunt cum Deo Abraham, quoniam Dei fortes terræ vehementer elevati ſunt, &c.] Qui cum Abraham congregati ſunt, hi cognitionem Abraham habent. Illud autem, *congregati ſunt*, dictum eſt pro *congregabuntur.* Ob ea enim, quæ facta ſunt, inquit, principes omnium gentium una nobiſcum congregati, laudabunt Deum.

Ejusdem.] Si quis ſit fortis terræ, utique Dei eſt ille: nam qui imbecillis exiſtit, is nondum ejus eſt. Fortis autem terræ eſt is, qui contra prudentiam carnis roboratus eſt. Nonnulli terræ fortes ſunt Dei, qui nimirum non ſimplici modo elevati ſunt, ſed vehementer; non tamen ſuperelevati.

PSALMUS XLVII.

M*agnus Dominus, & laudabilis nimis, &c.*] Ubi conſpicitur magnitudo Domini, ibi maxime magnus & laudabilis exiſtit Dominus civitati Dei, ab iis, qui in illam adſcripti ſunt. Cum igitur civitati Dei maxime magnus & laudabilis exiſtat Dominus;

ecquid

μεν ειη ορος αγιον κυριυ ευριζων αγαλλιαμα, ου μονον μερυς της γης, αλλα και πασης αυτης, ὁ ὁ Χριςος ἐρριζωμενος ἐν τῳ πατρι, ἐφ᾽ ᾡ ἐπιδημησαντι ἠγαλλιασατο πασα ἡ γη, δια τας απανταχη συςασας ἐπι τῳ ονοματι αυτυ ἐκκλησιας τυ θευ; μηποτε ουκ ἐςιν ευριζων (αδιανοητον γαρ τυτο) αλλα ευριζῳ, οιονει καλην ριζαν ἐχοντι καταλληλως τῳ κλαδῳ.

Ευριζων αγαλλιαματι πασης της γης, ορη Σιων τα πλευρα τυ βορρα, ἡ πολις τυ βασιλεως τυ μεγαλυ, κ. τ. ε.] Ευριζον αγαλλιαμα ἐςιν ὁ Χριςος. το αγαλλιαμα γαρ μυ, φησιν, λυτρωσαι με απο των κυκλωσαντων με. ριζα δε αυτυ ὁ θεος λογος ὁ ἐν αυτῳ.

Τυ αυτυ.] Τα ορη Σιων, τα πλευρα τυ βορρα πολις ἐςι τυ μεγαλυ βασιλεως. κατα τυτο δυναται ἐν τῳ ευαγγελιῳ ειρησθαι, Ιεροσολυμα ειναι τυ μεγαλυ βασιλεως, ὡς ἐνθαδε· ορη Σιων, τα πλευρα τυ βορρα, ἡ πολις τυ βασιλεως τυ μεγαλυ. ὡσπερ δε μεγας ἱερευς λεγεται προς αντι διαςολην τυ ὑπ᾽ αυτον ἱερατευματος, ὑτω και μεγας βασιλευς· βασιλευς γαρ ἐςι βασιλευοντων.

Οτι ἰδυ οἱ βασιλεις της γης συνηχθησαν, κ. τ. ε.] Ινα ταυτο ειπωσι παντες, και μη ᾐ ἐν αυτοις σχισματα.

Εν πνευματι βιαιῳ συντριψεις πλοια Θαρσις, κ. τ. ε.] Θαρσεις θαλασσης. λεγεται δε Θαρσεις μερος Αἰθιοπιας. και Ταρσος ἡ πολις παρα Ιωνᾳ Θαρσεις καλειται.

Καθαπερ ἠκυσαμεν, ὑτως και ειδομεν, ἐν πολει κυριυ των δυναμεων, ἐν πολει τυ θευ ἡμων, κ. τ. ε.] Εξω μεν της πολεως ἠκυσαμεν, ειδομεν γενομενοι ἐν τῃ πολει, ἁ προτερον ἠκηκοαμεν. και γενομενοι ἐν μεσῳ τυ ναυ συ ὑπελαβομεν το ονομα συ ἐν τῃ Χριςυ παρυσιᾳ. αξιως τυ ονοματος τυ θευ γεγονεν ἡ αινεσις αυτων.

Τυ αυτυ.] Οσα δια της πιςεως ακυομεν περι θευ, ταυτα δια τυ καθαρυ βιυ γινωσκομεν. των πεπιςευμενων τας αποδειξεις δια της απαθειας λαμβανοντες.

Δικαιο-

ecquid aliud sit mons sanctus Domini bene radicans exultationem, non solum partis, sed universæ terræ, quam Christus radicatus in patre; in cujus adventu exultavit universa terra, propter Ecclesias Dei ubique terrarum in nomine ejus constitutas? Forte non est *bene radicans* (hoc enim nequit intelligi) sed *bene radicabo*, utpote, pulcram radicem habenti, quæ ramo respondeat.

Fundatur exultatione universæ terræ, mons Sion latera Aquilonis, civitas regis magni, &c.] Bene radicata exultatio est Christus. *Exultatio* enim *mea*, inquit, *erue me a circumdantibus me.* Radix autem ejus est Deus Verbum, quod in ipso est.

Ejusdem.] Montes Sion, latera Aquilonis, civitas est magni regis. Secundum hoc potest in Evangelio dicta esse Jerosolyma magni regis; uti hic: *montes Sion, latera Aquilonis, civitas regis magni.* Quemadmodum autem magnus sacerdos dicitur ad differentiam sacerdotii sub ipso constituti; sic etiam magnus rex: rex enim est regnantium.

Quoniam ecce reges terræ congregati sunt, &c.] Ut idem dicant omnes, & non sint in ipsis schismata.

In spiritu vehementi conteres naves Tharsis, &c.] Tharsis, maris. Dicitur autem Tharsis pars Æthiopiæ, & Tarsus civitas apud Jonam Tharsis vocatur.

Sicut audivimus, sic vidimus, in civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri, &c.] Extra civitatem quidem audivimus; vidimus vero in civitate ea, quæ prius audiveramus. Et cum essemus in medio templi tui, suscepimus nomen tuum in adventu Christi. Digne nomine Dei facta est laus eorum.

Ejusdem.] Quæcumque audimus de Deo per fidem, ea per vitæ puritatem cognoscimus, eorum, quæ credimus, probationem per affectuum carentiam accipiendo.

Justi-

Δικαιοσυνης πληρης ἡ δεξια σε, κ.τ.ε.] Ο Χριςος ἐςιν ἡ δεξια τε Θεε, πεπληρωμενος δικαιοσυνης. διο και ἐκ τε πληρωματος αὐτε ἡμεις παντες ἐλαβομεν.

Ευφρανθητω ὀρος Σιων, κ.τ.ε.] Εὐφραινηται το Σιων ὀρος, και ἀγαλλιωσιν αἱ θυγατερες της Ιεδαιας ἑνεκεν των κριματων τε θεε, τῳ θεωρειν αὐτων τες λογες, και κατα τες λογες ἐργα. και οἱ νοησαντες την Σιων, κυκλεσιν αὐτην, και περιλαμβανεσιν αὐτην, και ἀναβαντες ἐπι τες πυργες αὐτης, διηγενται ἀνωθεν τοις μηδεπω δυνηθεισιν ἀναβηναι ἐπι τες πυργες αὐτης, λεγοντες. θεσθε τας καρδιας ὑμων, ἱνα κατανοητε την δυναμιν αὐτε, και ἑκαςος δι' ὡν πραττει πολιτευομενος ἀξιαν την μνημην λαβῃ της κατα διαιρεσεως της πολεως. ἡ και ὑτως· της γνωμης της ἐκκλησιαςικης σκοπευτικης ὑσης της ἀληθειας, και δια τυτο Σιων καλεμενης, περιληπτεον αὐτης ἐν διανοιᾳ τα δογματα. ἐπιςημονικως τοινυν κατανοησαντες της ταυτης διδασκαλιαν, διαιρετικως ἑκαςον ἐξεταζετε. βαρεις γαρ αὐτης, αἱ καθ' ἑκαςον θεωριαι, ἐν αἱς οἰκει της εὐσεβειας τα δογματα. και ἐπει ἡ προτερα γενεα ἡ την πολιν και την δυναμιν αὐτης παραλαβεσα, πονηρα ἠλεγχθη, ἐπιςησαντες τῃ δυναμει της πολεως, και καταδιελοντες τας βαρεις αὐτης, γνωσεσθε τα περι της κλησεως των ἁγιων, ἡτις ἐςιν ἑτερα γενεα παρα την προτεραν· εἰπερ και διηγησεσθε, ὁτι ὑτος ἐςιν ὁ θεος, ὁ τα προειρημενα παραδοξα ποιησας, ἀποβαλων την προτεραν γενεαν, αἰωνιος ὠν, και ἀει ὡσαυτως ἐχων. και αὐτος ποιμανει ἡμας κατα το· ςησεται και ὀψεται, και ποιμανει το ποιμνιον αὐτε ἐν ἰσχυϊ κυριος.

Και καταδιελεσθε τας βαρεις αὐτης, κ.τ.ε.] Ταυτα πληρενται ἐπι των μαθητων μεριζομενων την οἰκεμενην, ἐπι τῳ διηγησασθαι, ὁτι Χριςος ἐςιν ὁ θεος ἡμων ὁ ποιμαινων ἡμας.

ΨΑΛ-

Justitia plena est dextera tua, &c.] Dextera Dei Christus est, qui justitia repletur. Quam obrem *&* *de plenitudine ejus nos omnes accepimus.*

Lætetur mons Sion, &c.] Lætetur Sion mons, & exultent filiæ Judæ propter judicia Dei, dum contemplantur eorum sermones, & secundum sermones opera. Et qui intellexerint Sion, circumdant illam, & complectuntur ipsam; & ascendentes ejus turres, narrant desuper iis, qui necdum ejus turres possunt ascendere, dicentes, ponite corda vestra, ut intelligatis virtutem ejus, & unusquisque per ea, quæ agit institutus, dignam memoriam obtineat in distributione civitatis. Vel etiam sic: cum Ecclesia in veritate contemplanda versetur, & idcirco Sion nuncupetur, dogmata ejus mente complectenda sunt. Scite igitur doctrinam ejus expendentes, distincte singula examinate. Domus enim ejus sunt singulæ contemplationes, in quibus commorantur dogmata pietatis. Et cum prior generatio, quæ civitatem & virtutem ejus receperat, iniquitatis convicta sit; ubi exploratam habueritis potentiam civitatis, & diviseritis domos ejus, cognoscetis vocationem sanctorum, quæ est altera generatio, quam prior, siquidem etiam annuntiabitis, quoniam hic est Deus, qui prædicta mirabilia fecit, rejiciens priorem generationem, cum sit æternus, & semper eodem modo se habeat. Et ipse reget nos, juxta illud: *Statuet & videbit, & pascet gregem suum in fortitudine Dominus.*

Et distribuite domos ejus, &c.] Hæc completa sunt in discipulis, qui sibi orbem terrarum diviserunt, ut enarrarent Christum esse Deum nostrum, qui pascit nos.

ΨΑΛΜΟΣ μή.

Εἰς το τελος, τοις υἱοις Κορε ψαλμος. ἀκεσατε ταυτα παντα τα ἐθνη, κ. τ. ε.] Δυναται εἰς την ἑκας8 νικην των ἐν τῳ ἀγωνιζεσθαι νικωντων ἀναφερεσθαι ἡ ἐπιγραφη. το δε· Ακεσατε, χρις8 φωνη, παντα τα ἐθνη προσκαλεμενε, τε εἰποντος· δευτε προς με παντες οἱ κοπιωντες. και ἐπει ἀπο της λεξεως των γραφων οἰκοδομειται και ἀπλεςερον γηγενης τις και πενης ὠν, ὠφελειται δε μαλλον και ὁ διαβαινειν δυναμενος ἐπι τα πνευματικα, υἱος ἀνθρωπε και πλεσιος τυγχανων, δια τετο ἁμα και ἐπι το αὐτο παντας, ὡς ἐπι την ἑςιασιν, την ἀκροασιν καλει. ἡ ἐπι το αὐτο κλησις πλεσιε και πενητος, ἐπι ἰσοτητα και ἀτυφιαν προσκαλειται ἡμας. τρεις δε εἰπεν ἐξ ἐναντιας συζυγιας, ἐθνη και γηγενεις, πλεσιον και πενητα, οἰκεμενην και υἱες ἀνθρωπων. οἱ ἀλλοτριοι της πιςεως δια των ἐθνων ἐκληθησαν· οἱ ἐν τῃ ἐκκλησιᾳ, εἰσιν οἱ κατοικεντες την οἰκεμενην.

Το ςομα με λαλησει σοφιαν, και ἡ μελετη της καρδιας με συνεσιν. κλινω εἰς παραβολην το ὀς με, ἀνοιξω ἐν ψαλτηριῳ το προβλημα με, κ. τ. ε.] Χρις8 το ςομα σοφιαν λαλει. εἰσι δε ςομα Χρις8 οἱ τον λογον αὐτε διακονεντες, οἱ δε λοιποι το λοιπον αὐτε σωμα. και εἰ ἐςι μελετη συνεσις, τις ἡ ἐπαγγελια; ὁταν ἡ μελετη της καρδιας συνεσις ἐςιν, ἐκ ἐξερχονται ἐσωθεν ἀπο της καρδιας διαλογισμοι πονηροι, ἐδε ὑπαρχει τα κοινεντα τον ἀνθρωπον, ἐδε διδοται τοπος τῳ διαβολῳ. σαφως δε ὁ σωτηρ ὠτα ἑαυτε λεγει τες συνετες ἀκροατας. ἀλλος δ' ἀν εἰποι, ὁτι λεγει μεν σοφιαν ἐν τῃ καινῃ, ἀκεει δε ὡς παραβολης της παλαιας. ἀνοιγει ὁ Χριςος κεκλεισμενον ἐν ἀσαφειᾳ το προβλημα ἑαυτε, ἐπαν εὑρῃ ἐναρμονιον ὀργανον, και σκευος ἐκλογης, ὁ καλει ψαλτηριον· δια γαρ τε τοιετε ἀνοιγει και σαφηνιζει τα τοις

μη

PSALMUS XLVIII.

In *finem, filiis Core psalmus. Audite hæc omnes gentes, &c.*] Poteſt inſcriptio referri ad cujuslibet victoris in certaminibus victoriam. Illud autem, *Audite*, Chriſti vox eſt, omnes gentes invitantis ac dicentis: *Venite ad me omnes qui laboratis.* Et quoniam lectione ſcripturarum etiam ſimplicius inſtituitur is, qui terrigena & pauper exiſtit, plus vero lucri capit, qui ad ſpiritalia valet tranſcendere, filius hominis ac dives, idcirco ſimul & in unum omnes ad auſcultandum, non ſecus, atque ad convivium, invitat. Hæc in unum divitis ac pauperis invitatio, ad æqualitatem & faſtus depoſitionem nos adhortatur. Tres autem oppoſitas poſuit combinationes, gentes & terrigenas, divitem & pauperem, orbem terrarum & filios hominum. A fide alieni per gentes vocati ſunt. Qui in Eccleſia verſantur, hi ſunt qui inhabitant orbem.

Os meum loquetur ſapientiam, & meditatio cordis mei prudentiam. Inclinabo in parabolam aurem meam: aperiam in pſalterio propoſitionem meam, &c.] Os Chriſti loquitur ſapientiam. Sunt autem os Chriſti, qui ſermonem ejus adminiſtrant, ceteri autem ſunt reliquum corpus ejus. Quod ſi meditatio ſit prudentia, quænam erit annuntiatio? Quando meditatio cordis prudentia eſt, non egrediuntur ab intrinſeco cordis cogitationes pravæ, neque ſunt, quæ inquinent hominem, neque datur locus diabolo. Perſpicue autem Salvator aures ſuas vocat prudentes auditores. Alius autem dixerit, ipſum quidem loqui ſapientiam in novo Teſtamenta; audire vero veluti parabolas vetus Teſtamentum. Aperit Chriſtus propoſitionem ſuam, quæ obſcuritate involuta erat, quando reperit aptum inſtrumentum, & vas electionis, quod vocat pſalterium: per hoc enim aperit, & explicat ea, quæ iis,

μη τοιυτοις κεκλεισμενα τη ἀσαφειᾳ. ταυτα δε δυναιντ' ἀν λεγειν και οἱ ἀποστολοι.

Τυ αὐτυ.] Ο εὐθυμων ψαλλει· δια δε τυ ψαλτηριυ ἀνοιγει το προβλημα. δια της εὐθυμιας διαγινωσκει το προβλημα. εὐθυμια δε ἐστιν ἀπαθεια ψυχης λογικης.

Ινα τι φοβυμαι ἐν ἡμερᾳ πονηρᾳ; ἡ ἀνομια της πτερνης μυ κυκλωσει με, κ. τ. ε.] Οὐ περι ἑαυτυ, ἀλλα περι των Ιυδαιων εὐλαβυμενος κριθησομενων, ὧν οἱ πλειστοι ἀξια κολασεως πεποιηκασι, ταυτα φησι. και εἰ προσωπον Χριστυ το λεγον, πτερναν αὐτυ εὑρης τον ἐσχατον τυ σωματος, και τη γη πλησιαζοντα Ιυδαν· σωμα γαρ κυριυ οἱ ἀποστολοι. ὐ φοβυμαι ὐν την Ιυδα προδοσιαν ἐν τῳ καιρῳ τυ σταυρυ· ἐπει μηδε ἑκαστος την τυ Αδαμ παρακοην φοβειται. (ταυτην γαρ ὑπηνιξαμεθα πτερναν ἀνομιας εἶναι.) ὐδεις γαρ δι' ἀλλυ κακιαν καταδικαζεται. ἀνομιαν δε πτερνης την παρακοην εἰπεν Αδαμ, τῳ τον ὀφιν ἐξυσιαν ἐχειν κατα της πτερνης αὐτυ. ἡ ἐπει μη τοιυτοι ἠσαν οἱ ἀποστολοι, ἡ ὁ ταυτα λεγων προφητης, ὡστε λεχθηναι περι αὐτυ· ἁμαρτιαν ὐκ ἐποιησεν, ὐδε εὑρεθη δολος ἐν τῳ στοματι αὐτυ, εἰκος αὐτων ἡμαρτηκεναι τα τελευταια και ἐσχατα. διοπερ ὁ Συμμαχος ἀνομιαν ἰχνεων αὐτυ ἐξεδωκεν. οἱονει γαρ ἰχνη ἀμαυρα ἀνομιας ἠν ἐν αὐτοις μονα· διοπερ φησιν, ὐ φοβυμαι την ἡμεραν της κρισεως. πτερνα δε Χριστυ και οἱ παντων πιστων κατωτεροι.

Τυ αὐτυ.] Ημεραν πονηραν, την ἡμεραν λεγει της κρισεως· και πτερναν, την ὁδον και τον βιον.

Οἱ πεποιθοτες ἐν τη δυναμει, κ. τ. ε.] Ανθρωπος ὐ δωσει τῳ θεῳ ἐξιλασμα ἑαυτυ, και την τιμην της λυτρωσεως της ψυχης αὐτυ· Ιησυς γαρ ἑαυτον παραδεδωκεν ὑπερ παντων.

Αδελφος ὐ λυτρυται, λυτρωσεται ἀνθρωπος, κ. τ. ε.] Επαπορητικως ἀναγνωστεον· λυτρωσεται ἀνθρωπος;

Και

qui tales non ſunt, obſcuritate erant obvoluta. Hæc etiam Apoſtoli dicere potuerint.

Ejusdem.] Qui æquo animo eſt, pſallit; per pſalterium autem aperit propoſitionem. Per animi tranquillitatem cognoſcit propſitionem. Animi autem tranquillitas eſt, cum anima rationalis caret affectibus.

Cur timebo in die mala? iniquitas calcanei mei circumdabit me, &c.] Non de ſe, ſed de Judæis, qui judicandi erant, quorum plurimi ſuppliciis digna commiſerant, hæc dicit. Quod ſi quæ loquitur, ſit perſona Chriſti; calcaneum ejus invenies eſſe extremum corporis, & terræ viciniorem Judam: corpus enim Domini ſunt Apoſtoli. Non timebo igitur Judæ proditionem tempore crucis; quoniam nec quilibet Adæ inobedientiam timet. (Hanc enim eſſe calcanei iniquitatem latenter inſinuatum eſt.) Nullus enim ob alterius malitiam condemnabitur. Iniquitatem vero calcanei Adæ inobedientiam appellavit, quod ſerpens in calcaneum ejus poteſtatem habeat. Vel quia non erant iſtiusmodi Apoſtoli, neque propheta, qui hæc dicit, ut de ipſo pronuntiari potuerit: *Peccatum non fecit, neque inventus eſt dolus in ore ejus*, veriſimile eſt, poſtrema eorum & ultima peccaſſe. Quare Symmachus iniquitatem veſtigiorum ejus expoſuit. Nam ceu veſtigia obſcura iniquitatis ſola in ipſis erant; idcirco ait, non timebo diem judicii. Calcaneum autem Chriſti ſunt quoque fidelium omnium poſtremi.

Ejusdem.] Diem malam, diem judicii vocat; calcaneum autem viam & vitam.

Qui confidunt in virtute, &c.] *Homo non dabit Deo placationem ſui, & pretium redemtionis animæ ſuæ*: Jeſus enim ſemetipſum tradidit pro omnibus.

Frater non redimit, redimet homo, &c.] Interrogative legendum: *Redimet homo?*

Και ἐκοπιασεν εἰς τον αἰωνα, κ.τ.ε.] Ο ἐφ' ὁλον τον ἑαυτȢ αἰωνα, και την ἐνταυτα ζωην καμνων, εἰς τελος την ἀληθινην ζησεται ζωην, ȣ̓κ ὀψομενος καταφθοραν. ἡνικα ἀν ἀποθνησκωσιν οἱ σοφοι, και ἐπι το αὐτο ἀφρων και ἀνȢς ἀπολȢνται.

ΤȢ αὐτȢ.] Ο κοπιων δια της πρακτικης ζησεται εἰς τελος δια της γνωσεως. καθαψαμενος των ἀμετανοητων τρεπεται και ἐπι τȢς μετανοȢντας, και παρηγορει τον κοπον της μετανοιας ταις ἐλπισι τȢ μελλοντος. ἐκοπιασε, φησιν, ἐνταυθα μετανοων, και το λοιπον ζησεται δια παντος. τȢτο γαρ σημαινει το εἰς τελος. ζωην δε λεγει την κυριως την ἀπονον. ἡ γαρ ἐνταυθα καταχρηστικως. τελος δε νοησεις τον μελλοντα αἰωνα, ὁς ἐστι τελος τȢ παροντος. τȢτο ὁ μεν Συμμαχος ȣ̓τω φησιν· ἀναπαυσαμενος τῳ αἰωνι τȢτῳ, ζων εἰς αἰωνα διατελεσει· ὁ δε Ακυλας· και ἀνεπαυσατο εἰς τον αἰωνα, και ζησεται εἰς νικος. ὁ γαρ ἐνταυθα ἐπιπονον κτησαμενος βιον και ἐγκοπον, ȣ̓τος της ἐπηγγελμενης ζωης κατα τον μελλοντα αἰωνα ἀξιωθησεται, ȣ̓κ ὀψομενος καταφθοραν, ἡνικα ἀν ἀποθνησκωσιν οἱ σοφοι.

Οτι ȣ̓κ ὀψεται καταφθοραν, ὁταν ἰδῃ σοφȢς ἀποθνησκοντας, ἐπιτοαυτο ἀφρων και ἀνȢς ἀπολȢνται, κ.τ.ε.] Οψομεθα τȢς σοφȢς τȢ κοσμȢ τȢτȢ ἐν τῳ αἰωνι τῳ μελλοντι στερηθεντας της ζωης της εἰπȢσης· ἐγω εἰμι ἡ ζωη. τινες δε ȣ̓τοι οἱ ἀποθνησκοντες σοφοι, ἡ περι ὡ λελεκται· ἀπολω την σοφιαν των σοφων· ἀφ' ὡν ἐκρυψεν ὁ Θεος τα μυστηρια ἁ νηπιοις ἀπεκαλυψε; λεγει δε σοφȢς τȢς πανȢργȢς κατα το· σοφοι εἰσι τȢ κακοποιησαι, και τȢς μαθητας των ἀρχοντων τȢ αἰωνος τȢτȢ· ὡν τον θανατον ȣ̓κ ὀψεται ὁ λυτρωθεις ὑπο τȢ εὐδοκησαντος δια της μωριας τȢ κηρυγματος σωσαι τȢς πιστευοντας. ὁ πεπληροφορημενος περι της μελλȢσης κρισεως, ὁταν ἰδῃ τȢς σοφȢς ἀποθνησκοντας, ȣ̓ νομισῃ το γινομενον καταφθοραν ὁμȢ ψυχης τε και σωματος, ὡς ἐκεινοι ζωντες τον θανατον ὡριζοντο, ἀλλα μετοικιαν εἰς κοσμον ἑτερον.

Και

Et laboravit in sæculum, &c.] Qui per omnem ætatem suam & vitam præsentem laboraverit, in fine veram vitam vivet, minime videns corruptionem. Quando mortui fuerint sapientes, etiam simul insipiens & stultus peribunt.

Ejusdem.] Qui agendo laborat, in finem vivet contemplando. Postquam perstrinxit eos, qui pœnitentiam non agunt, vertitur etiam ad pœnitentes, & pœnitentiæ laborem solatur spe futuri. Laboravit, inquit, hic pœnitentiam agendo, de cætero vivet omni tempore. Hoc enim significat illud, *in finem.* Vitam autem vocat, quæ proprie est laboris expers. Quæ enim hic vivitur, abusive vita dicitur. Finem accipies pro futuro sæculo, quod est finis præsentis. Hoc Symmachus sic vertit: *Cum quieverit sæculo huic, vivens semper durabit.* Aquila vero: *Et requievit in sæculum, & vivet in victoriam.* Qui enim hic molestam & laboribus plenam exegit vitam, is in futuro sæculo promissa vita fruetur, non visurus interitum, quando sapientes morientur.

Quoniam non videbit interitum, cum viderit sapientes morientes, simul insipiens & stultus peribunt, &c.] Videbimus sapientes mundi hujus in futuro sæculo ea vita privatos, quæ dicit: *Ego sum vita.* Sed quinam sunt sapientes isti, qui moriuntur, nisi illi, de quibus dictum est: *Perdam sapientiam sapientium*, quibus occultavit mysteria sua Deus, quæ parvulis revelavit? Sapientes autem vocat malignos juxta illud: *Sapientes sunt, ut malefaciant*, & discipulos principum hujus sæculi, quorum mortem non videbit redemtus ab eo, cui complacitum est per stultitiam prædicationis servare credentes. Qui de futuro judicio plenam habet fidem, cum viderit sapientes morientes, non illud existimet, interitum esse animæ simul & corporis, quemadmodum viventes illi mortem definierunt, sed migrationem in alium mundum.

Και οἱ ταφοι αὐτων οἰκιαι αὐτων εἰς τον αἰωνα, κ. τ. ε.] Οἱ τοις ταφοις κεκονιαμενοις ὁμοιοι γεμοντες ὀςεων νεκρων, και πασης ἀκαθαρσιας, τȣτȣς αἰτιαται ὁ σωτηρ· και τȣς οἰκοδομȣντας ταφȣς, εἰ και προφητων· και τȣς κομȣντας μνημεια, εἰ και δικαιων· ȣ̓κ ἐπιτρεπει μαθητῃ θαπτειν νεκρον, εἰ και πατρος. και ἐν τῳ Ησαϊᾳ· τι, φησιν, ᾠκοδομησας σεαυτῳ μνημα, και ἐλατομησας σεαυτῳ μνημειον; και οἱ ἐν τοις μνημειοις, ἐαν ἀκȣσωσι της φωνης τȣ υἱȣ τȣ ἀνθρωπȣ, ζησȣσιν. ἐπι των γαιων δε ἐςι τα ὀνοματα ἀνȣ και ἀφρονος.

Τȣ αὐτȣ.] Ταφος νȣ ἀκαθαρτος ψυχη· ταφος δε ψυχης σωμα. ἐπεκαλεσαντο τα ὀνοματα αὐτων· ἐπι των γαιων. ȣ̓κ ἀπο ἀρετων ὀνομαζονται, ἀλλ᾽ ἀπο γηινων πραγματων· ȣ̓ γαρ δικαιοι και σωφρονες λεγονται, ἀλλα ῥητορες, και γραμματικοι, και φιλοσοφοι, και τριβȣνοι, και κομητες.

Και ἀνθρωπος ἐν τιμῃ ὠν, ȣ̓ συνηκε, κ. τ. ε.] Ο μη συνιεις ἀνθρωπος ἐν τιμῃ ὠν ἑαυτον παρασυνεβληθη τοις κτηνεσι, και ὡμοιωθη αὐτοις. ἐθ᾽ ὁτε και τοις τȣτων διαφερȣσιν. ἑκαςῳ δι᾽ ὠν πραττει ὁμοιȣται τῳ τινι ἑαυτον. καλον δε το ὁμοιȣσθαι θεῳ. αὐτη ἡ ὁδος αὐτων σκανδαλον αὐτοις· ἀφρονος δηλαδη και ἀνȣ ἡ ὁδος. ἀλλα και Χριςος σκανδαλον ἐςι, πετρα ὠν σκανδαλȣ. ἐν τῳ ςοματι αὐτων εὐδοκησȣσιν. το Χρηςον οἰμαι δηλȣσθαι τελος ἀφρονος και ἀνȣ.

Και μετα ταυτα ἐν τῳ ςοματι αὐτων εὐδοκησȣσιν, κ. τ. ε.] Ελπις ἀγαθη το μετα ταυτα αὐτȣς εὐδοκησαι.

Ως προβατα ἐν ἀδῃ ἐθεντο, θανατος ποιμανει αὐτȣς, κ. τ. ε.] Θανατος ποιμανει τον ἀφρονα και τον ἀνȣν· ἡ μαλλον τον μη συνιεντα ἀνθρωπον την ἑαυτȣ τιμην. σαφως δε ὁ εἰπων, ȣ̓κ ἐγκαταλειψεις την ψυχην μȣ εἰς ἀδȣ, και ταυτα λεγει το, πλην ὁ θεος λυτρωσεται την ψυχην μȣ, και ἑξης.

Τȣ

Et sepulcra eorum domus illorum in æternum, &c.] Qui *similes* sunt *sepulcris dealbatis, quæ plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcitia*, hos Salvator reprehendit; uti & eos, qui ædificant sepulcra, etiamsi Prophetarum; & ornant monumenta, etiamsi justorum; nec permittit discipulo sepelire mortuum, tametsi parentem. Et in Isaia, *Quid*, inquit, *ædificasti tibi sepulcrum, & excidisti tibi monumentum?* Et qui in monumentis sunt, cum audiverint vocem filii hominis, vivent. In terris autem sunt nomina stulti & insipientis.

Ejusdem.] Sepulcrum mentis est anima impura; animæ vero sepulcrum corpus est. *Vocaverunt nomina sua in terris.* Non a virtutibus nominantur, sed a rebus terrenis. Non enim justi & temperati dicuntur, sed rhetores, grammatici, philosophi, tribuni & comites.

Et homo cum in honore esset, non intellexit, &c.] Non intelligens homo, cum in honore esset, semetipsum jumentis comparavit, & assimilatus est eis, quandoque etiam illis, qui ab eis differunt. Cuilibet ex ipsis semetipsum per ea, quæ agit assimilat. Bonum vero est, assimilari Deo. *Hæc via eorum scandalum ipsis;* insipientis scilicet & stulti via. Quin & Christus scandalum est, cum sit *petra scandali. In ore suo complacebunt.* Existimo, hic bonum stulti & insipientis finem declarari.

Et postea in ore suo complacebunt, &c.] Bona spes est, cum postea complacuerint.

Sicut oves in inferno positi sunt: mors depascet eos, &c.] Mors depascet insipientem & stultum, vel potius hominem, qui honorem suum minime intelligit. Manifeste autem qui dixit, *non relinques animam meam in inferno*, hæc etiam ait, *verumtamen Deus redimet animam meam, &c.*

Τȣ αὐτȣ.] Αγγελȣς μεν ποιμαινειζωη, ἀνθρωπȣς δε θανατος και ζωη, δαιμονας δε μονον θανατος. και κατακυριευσȣσιν αὐτων οἱ εὐθεις το πρωι. ἐσονται γαρ ἐπανω πεντε πολεων, και δεκα πολεων οἱ εὐθεις, ἐν τῳ μελλοντι. και Σολομων δε ἐν παροιμιαις το αὐτο τȣτο φησι· σπευδει γαρ πλȣτειν ἀνηρ βασκανος, και ȣκ οἰδεν ὁτι ἐλεημων κρατησει αὐτȣ.

Μη φοβȣ ὁταν πλȣτηση ἀνθρωπος, κ. τ. ε.] Τοις τȣτον πλȣτȣσιν ȣαι· ȣ γαρ ληψεται τις ἀποθνησκων αὐτον. ȣδε συγκαταβησεται αὐτῳ δοξα τȣ οἰκȣ αὐτȣ. ταυτην ζητȣσι την δοξαν οἱ μη πιςευοντες, ȣ συγκαταβησομενην αὐτοις. ὁ ἀποθνησκον ȣ ληψεται την πληθυνομενην δοξαν τȣ οἰκȣ αὐτȣ· ἀλλα και τῳ μεν ἀναβαινοντι ἐναρετῳ συναναβησεται ἡ δοξα αὐτȣ, ἠγȣν ἡ ἀρετη· τῳ δε καταβαινοντι συγκαταβησεται. και τȣ ἁγιȣ δε ψυχη ἐν τῃ ζωῃ αὐτȣ, ἡτις ἐςιν ὁ χριςος, εὐλογηθησεται. ὁςις ἁγιος τῳ θεῳ ἐξομολογησεται, ἀγαθυνοντι και ἀγαθοποιȣντι αὐτον.

Και ἀνθρωπος ἐν τιμη ὠν, κ. τ. ε.] Επαπορητεον ὁ ἐν τιμῃ ὠν ἀνθρωπος και μη συνιεις ποιας ἐςι φυσεως. εἰ μεν της πνευματικης. πως ὁμοιȣται τοις κτηνεσιν; εἰ δε της χοϊκης, πως ἐν τιμῃ ἐςιν; εἰ δε της ψυχικης, ἐαν ȣτος ᾐ ἐν τιμῃ, ὁ πνευματικος ἐν τινι;

ΨΑΛΜΟΣ μθʹ.

Θεος θεων κυριος ἐλαλησε, κ. τ. ε.] Ο θεος των θεων δια χριςȣ λαλησας, ἐκαλεσε την γην ἀπο ἀνατολων ἡλιȣ μεχρι δυσμων· ἀπο ἀνατολων τον Ισραηλ, δυσμων δε τȣς δυσγενεςατȣς.

Εκ Σιων ἡ εὐπρεπεια της ὡραιοτητος, κ. τ. ε.] Εἰπερ εὐπρεπεια και ὡραιοτης κυριȣ ἡ σοφια ἐςιν· αὐτη ἐν τῃ Σιων ἐςιν. ȣτος ἐφ' ȣ τῃ γενεσει λεγομεν, Εμμανȣηλ

ἐμφανως

Ejusdem.] Angelos vita pascit, homines mors & vita, dæmones tantum mors. *Et dominabuntur eorum recti in matutino.* Erunt enim supra quinque civitates & supra decem recti in futuro sæculo. Salomon etiam in Proverbiis hoc ipsum dicit: *Festinat enim ditescere vir invidus, & ignorat, quod misericors dominabitur ei.*

Ne timueris cum dives factus fuerit homo &c.] Væ iis, qui hisce divitiis opulenti sunt: nam dum quis moritur, non sumet eas. *Neque descendet cum eo gloria domus ejus.* Hanc gloriam quærunt infideles, quæ non descendet cum illis. Qui moritur, non accipiet multiplicatam gloriam domus suæ; sed cum virtute prædito, dum is ascenderit, coascendet quoque gloria ipsius, scilicet virtus; cum descendente vero etiam condescendet. Quin & viri sancti anima in vita ipsius, quæ Christus est, benedicetur. Qui sanctus Deo confitebitur, cum probum ipsum reddiderit, & benefecerit ipsi.

Et homo cum in honore esset, &c.] Qnærendum, cujus naturæ sit homo, qui cum in honore esset, non intellexit. Siquidem sit naturæ spiritalis, quomodo jumentis assimilatur? Sin terrenæ, quomodo est in honore? Sin animalis, atque hic in honore sit, in quali honore erit spiritalis?

PSALMUS XLIX.

Deus deorum Dominus locutus est, &c.] *Deus deorum* per Christum *locutus, vocavit terram a solis ortu usque ad occasum;* nempe ab oriente Israelem, ab occidente vero ignobilissimos.

Ex Sion species decoris, &c.] Siquidem decor & species Domini est sapientia: ipsa in Sion existit. Hic enim est, in cujus nativitate dicimus, Emmanuel manifeste

ἐμφανως ἠλθε, και ȣ παρασιωπᾳ, ἀλλα λεγει δι' ὡν θελει, ἐπει Θεος ἡμων ἐςι. νυν μεν, φησιν, ȣ παρασιωπησεται. ἑξης δε, ταυτα ἐποιησας και ἐσιγησα. πυρ ἐνωπιον αὐτȣ. πυρ γαρ, φησιν, ἠλθον βαλειν ἐπι την γην. και ἐν τω Δανιηλ· ποταμος πυρος εἱλκεν ἐμπροσθεν αὐτȣ. πυρ δε και καταιγις ἐπι τȣς μη προσεχοντας αὐτȣ τῃ ἐπιφανειᾳ, και τῳ λογῳ, ὁς ἡξει ἐκ της ἐπȣρανιȣ Σιων, ἰσοσθενης ὠν τῳ πατρι· ȣρανιος γαρ ἠν θεος. και ὁτε ἠλθεν ἐμφανως, ἠτοι ὁτε γεγονε σαρξ. τοτε γαρ ὁρατος γεγονεν ἐλθων ȣ παρασιωπησεται, ἀλλα τȣ κοσμȣ ἐλεγξει την ἁμαρτιαν, ἠγȣν την βȣλησιν ἀναγγελει τȣ πατρος. καλειται γαρ μεγαλης βȣλης ἀγγελος. το δε πυρ το φως σημαινει το ἐξ αὐτȣ· της γαρ γνωσεως τȣ Χριςȣ, το δια πιςεως νοητον φως ἡγειται. νοησεις δε και ȣτω· ἐν ἐξȣσιᾳ και δυναμει Θεοτητος ὠν, καιπερ γεγονως ἐν σαρκι, καθαπερ τι πυρ και καταιγις προσεβαλε τοις ἀντικειμενοις αὐτῳ διαβολῳ και δαιμοσιν.

Ὁ Θεος ἐμφανως ἡξει, ὁ θεος ἡμων και ȣ παρασιωπησεται, κ. τ. ε.] Ὁ Θεος ἡμων ἐμφανως ἡξει· Θεος δε ἡμων ὁ Χριςος ἐςι, Χριςος ἐμφανως ἡξει.

Τȣ αὐτȣ.] Χριςος ἐληλυθεν ἐνσαρκι. το ἐμφανως ἀρα την σαρκα δηλοι· αἰσθητη γαρ ἠν ἡ σαρξ τȣ Χριςȣ.

Προσκαλεσεται τον ȣρανον ἀνω, κ. τ. ε.] Ἐπει ἐν Δευτερονομιῳ δοθεντος τȣ νομȣ διεμαρτυρατο Μωσης τον ȣρανον και την γην, ὁμοιως δε και ἀρχομενος της ᾠδης τȣτȣς καλει· ἐτι δε και ἐν Ησαΐᾳ παραλαμβανονται, δια τȣτο κρινομενȣ τȣ λαȣ προσκαλεσεται τον ȣρανον και την γην ὁ Θεος. νυν δε το διακριναι λεγει ἀντι τȣ διαχωρισαι τȣς ἰδιȣς αὐτȣ, ὀντας λαον αὐτȣ, ἀπο των ἀλλοτριων αὐτȣ των συννεμομενων τοις αὐτȣ· ἱνα τῳ μεν ȣρανῳ ἀποδῳ τȣς ἰδιȣς, τῃ δε γῃ τȣς ἀλλοτριȣς. ἡ προσκαλεσεται τȣς ἐν ȣρανοις ἀγγελȣς. και τȣς ἐκλελεγμενȣς ἐν γῃ προς ἀποςολην, ὡςε

τον

nifeste venit, & non silet, sed, per quos vult, loquitur, quoniam Deus noster est. Nunc quidem, inquit, *non silebit*; deinceps vero, *hæc fecisti, & tacui*. *Ignis in conspectu ejus*. *Ignem* enim, inquit, *veni mittere in terram*. Et in Daniele: *Fluvius ignis trahebat in conspectu ejus*. Cæterum ignis & tempestas super eos, qui non attendunt ad adventum & ad Verbum ejus, quod veniet de supercœlesti Sion, cum sit ejusdem cum patre potestatis: siquidem Deus erat cœlestis, etiam quando venit manifeste, sive quando caro factus fuit. Tunc enim cum aspectabilis venerit, non silebit, sed mundi peccatum arguet, sive voluntatem patris annuntiabit. Vocatur enim *magni consilii Angelus*. Ignis vero significat lucem, quæ ex ipso est: notitiam enim Christi spiritalis fidei lux præcedit. Quin etiam hoc modo intelliges: cum in potestate ac virtute divinitatis existeret, etiam in carne natus, instar ignis ac tempestatis cujusdam irruit in adversarios suos, diabolum ac dæmonas.

Deus manifeste veniet, Deus noster & non silebit, &c.] Deus noster manifeste veniet. Deus noster Christus est. Christus manifeste veniet.

Ejusdem.] Christus venit in carne. Ergo illud, *manifeste*, carnem significat: nam sub sensum cadebat caro Christi.

Advocabit cœlum desursum, &c.] Quoniam in Deuteronomio cum lex daretur, testificatus est Moyses cœlum & terram, similiter & canticum inchoans, eosdem testes advocat, atque insuper in Isaia adhibentur; idcirco etiam Deus, cum populum suum judicaturus est, cœlum & terram advocabit. Nunc autem *discernere* dicit, pro segregare proprios suos, qui sunt populus ejus, ab alienis, qui una cum propriis ejus pasti fuere; ut cœlo quidem reddat proprios suos, terræ vero alienos. Vel advocabit Angelos, qui in cœlis sunt, & electos in terra ad apo-

stola-

τον αὐτȣ λαον διακριναι. οἱ γαρ ἀποςολοι τȣς μεν πειθομενȣς προσεκομιζον τῳ θεῳ, τȣς δε μη τοιȣτȣς ἠφιεσαν τῳ Σατανα.

Συναγαγετε αὐτῳ τȣς ὁσιȣς αὐτȣ, τȣς διατιθεμενȣς την διαθηκην αὐτȣ ἐπιθυσιαις. και ἀναγγελȣσιν οἱ ȣρανοι την δικαιοσυνην αὐτȣ ὁτι Θεος κριτης ἐςι, κ. τ. ε.] Η ȣρανοι οἱ την εἰκονα φορȣντες τȣ ἐπȣρανιȣ. ἠ τȣτο ἐςιν ἐναργως, το διακρινεσθαι τον λαον κυριȣ παρα τε δυναμεων λογικων, και των ἱερουργουντων το σωτηριον κηρυγμα, οἱ και συναγειρουσι χριςῳ τους ὁσιους αὐτȣ. ȣς προεγνω, φησι, και προωρισε· και ȣς ἐκαλεσε, και ἐδικαιωσεν· οἱ πληρουσι την διαθηκην, ȣ δι' αἱματων, ἀλλα ταις πνευματικαις Θυσιαις.

Τȣ αὐτȣ.] Ενταυθα προδηλως τον Χριςον λεγει θεον· πασαν γαρ την κρισιν ἐδωκεν ὁ πατηρ τῳ υἱῳ.

Οὐκ ἐπι ταις θυσιαις σȣ ἐλεγξω σε, κ. τ. ε.] Περι των μετα την παρȣσιαν Χριςȣ ἀθετȣμενων παρα Ιȣδαιοις Θυσιων ταυτα ἁρμοσει προφητευεσθαι. ἠ ȣδε πονηρα, φησι, διαθεσει προσαγε ἐφ' ᾡ τον Καϊν διηλεγξα.

Οτι ἐμα ἐςι παντα τα Θηρια τȣ ἀγρȣ, κ. τ. ε.] Παντα λεγει εἶναι ὑπο την προνοιαν τȣ θεȣ. ȣχι γαρ δυο ςρȣθια τȣ ἀσσαριȣ πωλειται, και ἑν ἐξ αὐτων ȣ πεσειται ἀνευ τȣ πατρος μȣ τȣ ἐν τοις ȣρανοις;

Μη φαγομαι κρεα ταυρων, ἠ αἱμα τραγων πιομαι; κ. τ. ε.] Αναιρει Θυσιας αἰσθητας· θυσια γαρ τῳ Θεῳ πνευμα συντετριμμενον.

Τῳ δε ἁμαρτωλῳ εἰπεν ὁ θεος· ἱνατι συ διηγη τα δικαιωματα μȣ, κ. τ. ε.] Οὐ μονον οἰμαι τῳ ἁπλȣςερον νοȣμενῳ ἁμαρτωλῳ ταυτα εἰπεν ὁ θεος, ἀλλα και τῳ λαῳ της κατατομης. ὁ δε ἁμαρτωλος δια μονȣ ςοματος ἀναλαμβανει την διαθηκην τȣ θεȣ, μισει γȣν παιδειαν και τα ἐπιφερομενα ἁμαρτανων. ἠ ἐπει ὁ λαος ȣτος, φησι, τοις χειλεσι με τιμα, ἡ δε καρδια αὐτων πορρω ἀπεχει ἀπ' ἐμȣ. οἱ ἐκ περιτομης ἐμισησαν παιδειαν

δειαν

ſtolatum, ut populum ſuum dijudicent. Apoſtoli enim fideles quidem ad Deum adduxerunt; eos vero, qui non erant hujuſcemodi, Satanæ permiſerunt.

Congregate illi ſanctos ejus, qui ordinant teſtamentum ejus ſuper ſacrificia. Et annuntiabunt cœli juſtitiam ejus, quoniam Deus judex eſt, &c.] Vel cœli ſunt hi, qui ferunt *imaginem cœleſtis*. Vel hoc eſt manifeſtum, Domini populum judicatum iri a rationalibus virtutibus, & ab iis, qui & ſalutarem prædicationem adminiſtrant, & Chriſto congregant ſanctos ejus, *quos præſcivit*, inquit, *& prædeſtinavit: & quos vocavit, & juſtificavit*, qui adimplemt teſtamentum, non ſanguinibus, ſed ſpiritalibus ſacrificiis.

Ejusdem.] Hic manifeſte Chriſtum dicit Deum. *Omne* enim *judicium pater dedit filio.*

Non in ſacrificiis tuis arguam te, &c.] De Judæorum ſacrificiis, quæ poſt Chriſti adventum abrogata ſunt, hæc convenit prædicta fuiſſe. Vel non prava, inquit, intentione offeras, propter quod Cain increpavit.

Quoniam mea ſunt omnes beſtiæ agri, &c.] Omnia animalia dicit eſſe ſub providentia Dei. *Nonne* enim *duo paſſeres aſſe veneunt, & unus ex illis non cadet ſine patre meo, qui in cœlis eſt?*

Numquid manducabo carnes taurorum, aut ſanguinem hircorum potabo? &c.] Abrogat ſacrificia ſenſibilia: nam *ſacrificium Deo ſpiritus contribulatus.*

Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras juſtitias meas, &c.] Non ſoli obvio ſenſu peccatori hæc a Deo dicta exiſtimo, verum etiam populo circumciſionis. Cæterum peccator dumtaxat per os accipit Teſtamentum Dei, cum diſciplinam oderit, & ea, quæ hic recenſentur, peccata committat. Vel quia *populus hic*, inquit, *labiis me honorat, cor autem eorum longe eſt a me.* Iſti de circumciſione oderant diſcipli-

δειαν ἐν τη ἐπιδημια Χριςυ, και ἐκβεβληκασιν εἰς τα ὀπισω τυς δια Ιησυ Χριςυ λογυς τυ Θευ. συνετραμον δε τῳ κλεπτῃ και προδοτῃ Ιυδᾳ, και μετα των μοιχευοντων ξυλα και λιθυς ἐθηκαν ἑαυτων την μεριδα, και προς ἀλλυς καταλαλυσι τυ ἐξ ἐθνων ἀδελφυ αὐτων λαυ, ἀλλα και κατ' αὐτων των ὁμομητριων, και ἐκ περιτομης πιςευοντων σκανδαλα τιθεασι, βυλομενοι διαςρεφειν αὐτυς· δια ταυτα ἐσιγησεν αὐτοις ὁ θεος. δεον δε αὐτυς εἰναι προ ὀφθαλμων, ὁ δε ἐκβαλλει αὐτυς εἰς τα ὀπισω.

Τυ αὐτυ.] Οτι ὐ δει ἁμαρτανοντα τινα ἐν διδασκαλυ προκαθεζεσθαι ταξει.

Συ δε ἐμισησας παιδειαν, κ. τ. ε.] Παιδεια ἐςι μετριοπαθεια παθων.

Και μετα μοιχων την μεριδα συ ἐτιθεις, κ. τ. ε.] Η μερις ἡμων ἐςιν ἡ γνωσις τυ Θευ. ταυτην δε τιθεμεν μετα μοιχων, την ἐκεινων ἀναλαμβανοντες. μοιχον ἐνταυθα τον πορνον καλει, και παντοιον ἀκολαςον.

Υπελαβες ἀνομιαν, ὁτι ἐσομαι σοι ὁμοιος, κ. τ. ε.] Ομοιωσις ἐςιν ἡ δια των ἀγαθων πραξεων μιμησις. διοπερ ὐ τοις ἁμαρτανυσιν, ἀλλα τοις κατορθυσιν ἐξομοιυται ὁ κυριος.

Μηποτε ἁρπασῃ και ἡ μη ᾖ ὁ ῥυομενος, κ. τ. ε.] Αρπαζεται ψυχη παντελως ἐκπεσυσα θευ.

Ουσια αἰνεσεως δοξασει με, κ. τ. ε.] Εν τῃ θυσιᾳ, φησι, της αἰνεσεως ὁδος ἐςι της παρα Θεῳ σωτηριας. Θυσια δε αἰνεσεως ὁδος ἐςι της παρα Θεῳ σωτηριας. θυσια δε αἰνεσεως τοξασει ἡμων τον Θεον, ὁτι οἱ βλεποντες τα καλα ἡμων ἐργα, δοξασυσι τον πατερα ἡμων τον ἐν τοις ὐρανοις. ἐν δε τυτοις ὀντων ἡμων, ἐςιν ἡ ὁδος ἐν ᾗ δειξει ἡμιν ὁ θεος το σωτηριον ἑαυτυ.

ΨΑΛ-

nam in adventu Christi, & sermones Dei, quos Jesus Christus proferebat, retrorsum projiciebant; currebant vero cum fure ac proditore Juda, & cum adulteris ligna & lapides portionem suam ponebant; & apud alios etiam fratri suo, scilicet populo ex gentibus, obtrectant, quin & couterinis suis, scilicet fidelibus de circumcisione, scandala ponunt; volentes ipsos avertere: propterea siluit ipsis Deus. Oportebat autem illos in oculis esse, verum projicit eos retrorsum.

Ejusdem.] Quia non oportet peccatorem doctoris munere fungi.

Tu vero odisti disciplinam, &c.] Disciplina est affectuum modica perturbatio.

Et cum adulteris portionem tuam ponebas, &c.] Portio nostra est cognitio Dei. Hanc autem cum adulteris ponimus, cum illorum portionem assumimus. Adulterum hoc loco fornicatorem vocat, & quibuslibet libidinibus deditum.

Existimasti inique, quod ero tui similis, &c.] Similitudo est ea, quæ per bona opera fit imitatio. Quamobrem non peccatoribus, sed recte agentibus assimilatur Dominus.

Nequando rapiat, & non sit, qui eripiat, &c.] Rapitur anima, quæ omnino a Deo excidit.

Sacrificium laudis honorificabit me, &c.] In sacrificio, inquit, laudis est apud Deum via salutis. Sacrificium autem laudis honorificabit Deum nostrum, quia, qui vident opera nostra bona, glorificabunt patrem nostrum, qui in cœlis est. Cœterum dum in his versamur, adest nobis via, in qua ostendet nobis Deus salutare suum.

ΨΑΛΜΟΣ ν'.

Εκ των εις τον ν'. ψαλμον εξηγητικων εν μερει της κατα τον Ουριαν ιςοριας την αρχην αλληγορησας, επιφερει.

Ει δε τω βιαιον ειναι δοκει το εκ μερες μεν ιςοριαν αλληγορησαι, μη εξομαλισαι δε αυτην, δηλον οτι ταυτα μεν ματην λελεξεται, αλλα δε εις τον τοπον ζητητεον· ει μη αρα επι πλεον τις βασανισας τα κατα τον τοπον, ευροι παντα αποκαταςησαι, και τα περι τον αναιρεθεντα ανδρα, και την δοκεσαν αυτε χρηςοτητα· μη βελομενε εις τον οικον αυτε γενεσθαι και αναπαυεσθαι, τε λαε εν ςρατοπεδω τυγχανοντος και αγωνιωντος. εκ οιδα δε πως οι φευγοντες την εν τετοις αλληγοριαν, και την λεξιν δι' εαυτην αναγεγραφθαι νομιζοντες, παραςησονται τω βεληματι τε αγιε πνευματος πραγματα αναγραφης αξιωσαντος· εφ' οις ε μονον ακολασια, αλλα και ωμοτης και απανθρωπια κατηγορειται τε Δαυιδ, τολμησαντος εις τον Ουριαν πραγμα αλλοτριον και τε τυχοντος ηθες μετριως βελτιωθεντος. εγω δε ειποιμι αν, οτι ωσπερ αι κρισεις τε θεε μεγαλαι και δυσδιηγητοι εισι, δοκεσαι αιτιαι τυγχανειν τε τας απαιδευτες πλανασθαι ψυχας· ετω και αι γραφαι αυτε μεγαλαι μεν και πεπληρωμεναι νοηματων εισιν απορρητων και μυςικων και δυσθεωρητων· σφοδρα δε και δυσδιηγητοι εισι, και αιτιαι δοκεσι τε τες απαιδευτες πλανασθαι των ετεροδοξων ψυχας, απερισκεπτως και μετα προπετειας κατηγορεντων τε θεε εξ ων ε νοεσι γραφων, και δια τετο εκπιπτοντων επι αναπλασμον αλλε θεε. ασφαλες εν το περιμενειν την ερμηνειαν τε σαφηνιςε λογε, και της εν μυςηριω σοφιας αποκεκρυμμενης, ην εδεις των αρχοντων τε αιωνος τετε εγνωκε, κατα αποκαλυψιν μυςηριε χρονοις αιωνιοις σεσιγημενε, φανερωθεντος τοις αποςολοις και τοις εκεινοις παραπλη-

PSALMUS L.

Ex Commentariis in psalmum L. postquam ex parte principium historiæ Uriæ allegorice exposuit, infert.

Si cui autem violentum esse videtur, quod partem historiæ allegorice exposuerim, nec eam æquabiliter interpretatus sim, apertum est hæc temere dictum iri, alia verò in hunc locum inquirenda esse; nisi forte, qui hunc locum accuratissime perpenderit, inveniat, quomodo omnia conciliet, & homicidium, & eam, quæ in ipso videbatur, bonitatem: noluit quippe domum suam adire, ibique requiescere, dum populus in castris erat, & militiam tolerabat. Sed nescio quomodo, qui allegoricum in his sensum nolunt admittere, & dictionem propter se nudeque scriptam esse putant, assequentur voluntatem sancti Spiritus, qui scriptione res eas dignas judicavit, in quibus non solum turpis libido, sed & crudelitas & inhumanitas David coarguitur, qui ausus esset erga Uriam facinus alienissimum a quovis homine, vel memediocriter bonis moribus exculto. Ego autem dixerim, quemadmodum judicia Dei magna & inexplicabilia sunt, & videntur rudibus mentibus erroris causam dare, ita Dei scripturas magnas quidem, & arcanis abstrusisque ac difficillimæ considerationis sententiis refertas esse; sed & difficillimam habere explicationem, & videri rudes ac incultos hæreticorum animos in errorem impulisse, qui inconsiderate & præcipiti temeritate Deum reprehendunt ex iis, quas non intelligunt, scripturis, indeque ad alium Deum fingendum prolabuntur. Itaque tutum est explanatoris Verbi interpretationem exspectare, & *ejus, quæ in mysterio abscondita est, sapientiæ, quam nemo principum hujus sæculi novit, secundum revelationem mysterii*

ϱαπλησιοις δια τε γραφων προφητικων και της γενομενης εἰς αὐτες ἐπιφανειας τε σωτηρος ἡμων λογε τε ἐν ἀρχῃ προς τον θεον.

Ελεησον με ὁ θεος, κ. τ. ε.] Ελεει δε την φυσιν, ὁ πλασας αὐτην πολυνοσεσαν το ἀδρανες· κατασειει γαρ τον νεν ὁ της ἁμαρτιας εὑρετης, συνεργον ἐχων τον ἐν τοις μελεσι της σαρκος ἀγειαινοντα νομον· προσιτεον ἐν θεῳ· πασα γαρ ἰσχυς παρ᾽ αὐτε. ταχα δε και προγνες, ὁτι κατα καιρες ἐπιλαμψει τοις ἐπι γης ὁ χριςος ἐξαλειφων πασαν ἁμαρτιαν τε κοσμε, ἐλεος μεγα την ἐτω λαμπραν εἰκοτως χαριν καλει· γεγραπται γαρ ὁτι πασα ἁμαρτια ἐμφραξει το ςομα αὐτης. κατα γαρ τον ἀποςολον, Θεος ὁ δικαιων, τις ὁ κατακρινων;

Επι πλειον πλυνον με, κ. τ. ε.] Τε μηκετι ἀνομεντος ἐξαλειφεται το ἀνομημα· ὁ δε ἐπι πλειον πλυθεις καθαριζεται ἀπο της ἁμαρτιας αὐτε. κατα μιας τοινυν ἐνεργειας ἐπινοια διαφορος. ἡ μεν γαρ χωρις νομε, ἡ δε κατα νομε παραβασιν δηλοι. αἰτει δε ταυτην ἐκπλυναι τον καθαραι δυναμενον ἀπο της χειρονος ἑξεως. ὁρα δε τε χριςε παλιν το μυςηριον· την γαρ ἐν νομῳ καθαρσιν ἡ τε βαπτισματος ὑπερβαινεσα δυναμις, και ταυτης της ψυχης ἐργαζεται καθαρσιν.

Σοι μονῳ ἡμαρτον, κ. τ. ε.] Οὐκ αἰτιατικον ἐςι τετο το, ὁπως· ἐ γαρ δια τετο ἡμαρτανον, ὁπως ἀν δικαιωθῃ ὁ θεος ἐν τοις λογοις αὐτε. ἐδικαιετο δε ὁ θεος εἰκοτως ἀφ᾽ ὡν ἐκεινοι εὐεργετεμενοι ἠγνωμονεν. ὁτι πολυν τε θεε τον περι μετανοιας λογον ποιησαμενε, ἐν τῳ λεγειν μη βελεσθαι τον θανατον τε ἁμαρτωλε, ὡς το ἐπιςρεφειν, και ζην αὐτον, σοφως των προκειμενων ἐμνημονευσε ῥηματων κατασκευαζων· ὁτι ἐαν ἐμοι μετανοεντι συγχωρησῃς, και ἐπιςρεφοντι ἱλασθησῃ, δικαιωθησῃ ἐν τοις λογοις σε, ὡς ἀληθης ἀναδειχθεις ταις

σαις

temporibus æternis absconditi, declarati Apoſtolis & eorum ſimilibus per ſcripturas propheticas, & Servatoris noſtri Verbi, quod *erat in principio apud Deum*, in ipſos exortum.

Miſerere mei Deus, &c.] Naturæ miſeretur, qui naturam formavit multis morbis obnoxiam & imbecillem: peccati enim inventor mentem perturbat, adjutricem habens legem in membris carnis ferocientem: ad Deum ergo accedendum eſt: ab ipſo enim omnis fortitudo. Forſitan vero cum prævideret, fore, ut Chriſtus aliquando in terris illuceſceret, & omne mundi peccatum auferret, miſericordiam magnam merito hanc adeo inſignem & illuſtrem gratiam appellat. Siquidem ſcriptum eſt, quod *omnis iniquitas oppilabit os ſuum.* Nam, juxta Apoſtolum, *Deus, qui juſtificat, quis eſt qui condemnet?*

Amplius lava me, &c.] Deletur iniquitas ejus, qui non amplius inique agit; qui vero amplius lavatur, is a peccato ſuo mundatur. Unius igitur operationis eſt intelligentia diverſa: ſiquidem illa ſine lege, hæc vero legis violationem ſignificat; rogat autem, ut hanc eluat, is, qui a prava affectione mundare poteſt. Rurſus autem obſerva Chriſti myſterium: virtus enim baptismatis, quæ legalem ſuperat expiationem, hujus quoque animæ mundationem efficit.

Tibi ſoli peccavi, &c.] Iſtud, *ut*, hoc loco non eſt redditio cauſæ: non enim ideo peccaverunt, ut juſtificaretur Deus in ſermonibus ſuis. Merito autem Deus juſtificabatur, quod ipſi beneficiis affecti exiſterent ingrati. Quoniam cum Deus de pœnitentia diſſeruiſſet, dicendo ſe non velle mortem peccatoris, ſed ut magis convertatur & vivat, prudenter prædictorum verborum mentionem fecit, idem efficiens ac ſi dicat: quoniam, ſi mihi pœnitenti condonaveris, & convertentis miſertus fueris, juſtificaberis in ſer-

σαις ὑποσχεσεσι· και ἐν καιρῳ της ἀνταποδοσεως ἐμε τον ἐκ μετανοιας ἐλεηθεντα εἰς μεσον παραγαγων, δικαιως κρινεις τȣς μη μετανοησαντας.

Τȣ αὐτȣ.] Κατ' ἐνεργειαν ἁμαρτανοντες, και ἀνθρωποις και θεῳ ἁμαρτανομεν· κατα δε διανοιαν πλημμελȣντες θεῳ μονῳ ἐξαμαρτανομεν. ἡ ἀντι τȣ, σοι μονῳ ἐγνωςαι το ἡμαρτημενον.

Αποδος μοι την ἀγαλλιασιν, κ. τ. ἑ.] Ω ὀφειλεται τι, ἀποδιδοται· ἀποδιδοται ἐν τῃ λογικῃ φυσει ἀγαλλιάσις σωτηριȣ θεȣ· και ὁ τῳ ἡγεμονικῳ ςηριζομενος πνευματι, ȣ δȣλευσει τῃ ἁμαρτιᾳ. ὥσπερ ἐαν μη κυριος οἰκοδομηση οἰκον, εἰς ματην ἐκοπιασαν οἱ οἰκοδομȣντες αὐτον· ȣτως ἐαν μη ὁ θεος κτισῃ καρδιαν καθαραν ἐν τινι, ȣκ αὐταρκης προς τȣτο προαιρεσις και δυναμις ἀνθρωπινη. πρωτον δε καρδια κτιζεται καθαρα, εἰτα ἐπι ταυτῃ εὐθες πνευμα ἐγκαινιζεται τοις ἐγκατοις, και ταυτα μη ἀνταναιρεθεντος τȣ ἁγιȣ πνευματος. εἰτα μετα δυο πνευματα, πνευματι ἡγεμονικῳ τις ὑπο θεȣ ςηριζεται ἱνα ἑδραιος τις και ἀσειςος ᾐ.

ΨΑΛΜΟΣ νά.

Τι ἐγκαυχᾳ ἐν κακιᾳ ὁ δυνατος ἀνομιαν, κ. τ. ε.] Ο καυχωμενος, φησιν ἀποςολος, ἐν κυριῳ καυχαθω.

Τȣ αὐτȣ.] Οὐκ εἰπεν ὀνομα μεσον, ἐμφαινον το φαυλον. ȣ γαρ εἰπε, τι καυχᾳ, ἀλλα τι ἐγκαυχᾳ; ȣδεποτε δε ἐν ἀγαθῳ λεγεται το ἐγκαυχαθαι· ἀλλ' εἰ τις ἁμαρτανει, ἐγκαυχαται. δυναται δε και προς τον Σαȣλ ὁ λογος εἰρηθαι.

Τȣ αὐτȣ.] Εἰ ἐςι δυνατος ἐν ἀνομιᾳ, ἐςι και ἀδυνατος ἐν ἀνομιᾳ. και ὁ μεν δυνατος ἐν ἀνομιᾳ, ἀδυνατος ἐν δικαιοσυνῃ· ὁ δε ἀδυνατος ἐν ἀνομιᾳ, δυνατος ἐν δικαιοσυνῃ.

monibus tuis, ut, qui verax demonstreris in promissis tuis; & in tempore retributionis me ex pœnitentia misericordiam consecutum in medium adducens, juste judicabis eos, qui non egerint pœnitentiam.

Ejusdem.] Cum agendo peccamus, tum hominibus, tum Deo peccamus; cum vero mente delinquimus, Deo soli peccamus. Vel pro eo id positum est: tibi soli cognitum est peccatum.

Redde mihi lætitiam, &c.] Cui aliquid debetur, illi redditur: redditur ergo naturæ rationali lætitia salutaris Dei; & qui spiritu principali confirmatus est, minime serviet peccato. Quemadmodum *nisi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt, qui ædificant eam*; ita nisi Dominus creaverit in aliquo cor novum, non sufficit ad hoc libertas & virtus humana. Primum autem cor mundum creatur, deinde in ipso spiritus rectus innovatur in visceribus, atque hæc Spiritu sancto minime ablato. Deinde post duos spiritus, spiritu principali quis a Deo confirmatur, ut firmus & inconcussus permaneat.

PSALMUS LI.

Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? &c.] *Qui gloriatur*, inquit Apostolus, *in Domino glorietur.*

Ejusdem.] Non dixit nomen aliquod medium, quod pravitatem declaret. Non enim dixit, τι καυχᾳ; sed τι ἐγκαυχᾳ; nunquam vero το ἐγκαυχασθαι in bonam partem dicitur, sed, si quis peccat, ἐγκαυχαται. Potest etiam hoc contra Saul dictum esse.

Ejusdem.] Si potens est in iniquitate, est etiam impotens in iniquitate. Qui potens est in iniquitate, impotens est in justitia; qui autem impotens est in iniquitate, potens est in justitia.

Τῃ αὐτῃ.] Φαυλον μεν το ἐγκαυχασθαι, μεσον δε το καυχασθαι. ὁ μεν ἀδυνατος και ἀτονος, και ὀλιγος ἐν κακιᾳ, πλεοναζοντος αὐτῳ τῳ κρειττονος τροπε, ὡς ἀσθενεστερος ἐν κακιᾳ, ἐγκαλυψαιτο ἁμαρτανων, και ὑπο της συνειδησεως κεντεμενος, μετανοησειεν ἀν· ὁ δε δυνατος ἐν κακιᾳ, τυφεται ἐπ' αὐτῃ, και ἐγκαυχαται, ὡς ἐπι μεγαλῳ κατορθωματι σεμνυνομενος. ἐν πασῃ δε ἡμερᾳ διδασκομενος τις τον θειον λογον, ἐαν ἁμαρτανῃ, και λογιζεται ὁλην την ἡμεραν. ἡ το, ἡμεραν, φανερωσιν δηλοι, ἡ ὁλον τον χρονον, καθ' ὁν ἀνομει.

Ολην την ἡμεραν ἀδικιαν ἐλογισατο ἡ γλωσσα σε· ὡσει ξυρον ἠκονημενον ἐποιησας δολον, κ. τ. ε.] Το λογιζομενον, το ἡγεμονικον, και ἡ καρδια, ἐχ ἡ γλωσσα τε Δωηκ ἀδικιαν ἐλογισατο. το δε ἐλογισατο, ἡτοι ἀδικες λογισμες, ἐπει ἐν ςοματι μωρων ἡ καρδια αὐτων, δια τετο ἡ γλωσσα τε Δωηκ ἐφθεγξατο· ἐ γαρ αὐτη ἡ λογιζομενη, ἀλλ' ἡ τοις λογισμοις ἐξυπηρετεμενη.

Ηγαπησας κακιαν ὑπερ ἀγαθωσυνην, κ. τ. ε.] Εἰσιν οἱ ὡσπερει τα ἐναντια ἀγαπωντες· τῳ μηποτε παντη ἀνακεισθαι ἀρετῃ, μητε ὁλῃ κακιᾳ προσεχειν ἐθελειν· τετων οἱ μεν φαυλοτεροι, κακιαν μαλλον ἀγαποσιν ἡ ἀρετην. οἱ δε ἀναπαλιν.

Ηγαπησας παντα ῥηματα καταποντισμε, κ. τ. ε.] Ρηματα καταποντισμε, διαβαλλων τον Δαυιδ, ἠγαπησεν ὁ Δωηκ.

Δια τετο ὁ θεος καθελοι σε εἰς τελος, ἐκτιλαι σε και μεταναςευσαι σε ἀπο σκηνωματος, και το ῥιζωμα σε ἐκ γης ζωντων, κ. τ. ε.] Ο καθαιρων τα μοχθηρα οἰκοδομηματα θεος, καθαιρει τον Δωηκ, ἡτοι τῳ μηδε το τοιχον της οἰκοδομιας αὐτε καταλιπειν το παν και ἐξ ὁλων οἰκοδομεισθαι κακως, ἡ ἐπει οἱ χειρες τελευταιοι οἰκοδομενται, κακιςος δε ἐςιν ὁ Δωηκ, ἐγγυς τε τον ἐσχατον ἐχθρον καταργεισθαι τον θανατον, ἐπι τῳ τελει

Ejusdem.] In malam partem ponitur ἐγκαυχᾶσθαι, indifferenter autem dicitur καυχᾶσθαι. Qui nullas aut fere nullas & exiguas ad malitiam vires habet ob bonorum morum præstantiam, tanquam in malitia imbecillior, si peccat, abscondit se, & stimulis conscientiæ agitatus, resipiscet. Qui autem potens est in malitia, in ipsa occæcatur, & gloriatur, ac quasi de præclaro facinore sese extollit. Qui vero tota die discit verbum Dei, is, si peccat, etiam cogitat tota die. Hoc loco diei nomine vel manifestatio significatur, vel omne tempus, per quod peccat.

Tota die injustitiam cogitavit lingua tua: sicut novacula acuta fecisti dolum, &c.] Rationabilis & præcipua mentis pars, & cor, non lingua Doeg injustitiam cogitavit. Quod autem dicitur, cogitavit, hoc est, quoniam *in ore stultorum cor eorum est*, proptera lingua Doeg iniquas cogitationes eloquuta est. Non enim ipsa cogitabat, sed cogitationibus exprimendis inserviebat.

Dilexisti malitiam super benignitatem, &c.] Sunt, qui quodammodo contraria diligunt; quod neque omnino virtuti adhæreant, neque penitus malitiæ se addicere velint: quorum quidem deteriores, malitiam magis, quam virtutem amant; alii vero e contrario.

Dilexisti omnia verba præcipitationis, &c.] Verba præcipitationis dilexit Doeg, quando Davidem traduxit.

Propterea Deus destruat te in finem, evellat te, & emigret te de tabernaculo, & radicem tuam de terra viventium, &c.] Qui improba ædificia destruit Deus, destruit Doeg, vel cum murum ædificii ejus omnem & ex integro non sinit ædificari male; vel quoniam improbi ultimi ædificantur, improbissimus autem est Doeg, haud secus, ac ultimus inimicus destruetur mors, in fine destruetur. Si vero radix Idumæi

λει καθαιρεθησεται. εἰ δε το ῥιζωμα Ιδεμαιε Δωηκ ἐκτιλλεται ἐκ γης ζωντων, ἐκει πεφυτευτο.

Ιδε ἀνθρωπος, ὃς ἐκ ἐθετο τον θεον βοηθον αὐτε, ἀλλ' ἐπηλπισεν ἐπι το πληθος τε πλετε αὐτε, κ.τ.ε.] Μηποτε ἀπο των ἡμιονων, νοθε ζωε ἐπλετει, ἐφ' ὧν ἦν ὑπο Σαελ κατασας.

Εγω δε ὡσει ἐλαια κατακαρπος ἐν τῳ οἰκῳ τε θεε, κ.τ.ε.] Ο καρπος τε πνευματος ἐςι χαρα, εἰρηνη, ἀγαπη, μακροθυμια, κ.τ.ε. τετον τοινυν τον καρπον ἐχων ἐν ἑαυτῳ ὁ ἁγιος ἐλεγεν· ἐγω δε ὡσει ἐλαια κατακαρπος. ἐλαιᾳ δε κατακαρπῳ ὁμοιοι ἑαυτον, ἐπειδη ἐλεημοσυνης ἐπικρατεσης ἐν αὐτῳ, ἀκολεθως εἱποντο αἱ λοιπαι ἀρεται. ἕτω τον Ιωβ ἀνδρειον φαμεν, και τον Ιωσηφ σωφρονα, και τες λοιπες ἀπο της ἐπικρατεσης ἀρετης ὀνομαζοντες αὐτες.

Υπομενω το ὀνομα σε ὅτι χρισον ἐναντιον των ὁσιων σε, κ.τ.ε.] Ωσπερ το φυσει χρηςον, ὁποιον ἐςι, τοιετον ἐπι τη ὑγιαινεσῃ φυσει φαινεται, ἕτω και το ὀνομα τε θεε τοις ὁσιοις.

ΨΑΛΜΟΣ νβ'.

Ειπεν ἀφρων ἐν καρδιᾳ αὐτε, κ.τ.ε.] Φρονει μεν ὁ ἀφρων ὅτι ἐκ ἐςι θεος, δια τετο ἐν καδιᾳ εἰπεν· ἐχ' ὁμολογει δε τῳ ςοματι, δια τον των ἀνθρωπων φοβον. ἡ ἀφρων ὁ λαος, ὃς ἀρνειται χρισον εἶναι θεον, ὡς προς την προτεραν ἐκδοχην περι ἀφρονος, ἐ ςοματι, ἀλλα καρδιᾳ λεγεσθαι, μη εἶναι θεον, φερεται.

Οὐκ ἐςι ποιων ἀγαθον, κ.τ.ε.] Και ὁ σωτηρ τον εἰποντα. τι ποιησας ζωην αἰωνιον κληρονομησω; νεθετων φησι· τι με λεγεις ἀγαθον; ἤδει γαρ ὅτι ἐκ ἐςι ποιων ἀγαθον. ταχα δε ἐπει ὁ νομος σκιαν ἐχει των μελλοντων ἀγαθων, ἐκ ἐςιν ἐν τῳ βιῳ ποιων ἀγαθον, ἀλλ' ἡ ἀρα σκιαν ἀγαθου. και ἐπει ἐκ ἐςι ποιων

ἀγαθον

Doeg evellitur de terra viventium, ibi plantata erat.

Ecce homo, qui non posuit Deum adjutorem suum, sed speravit in multitudine divitiarum suarum, &c.] Forte dives factus est ex mulis, spuriis animalibus, quibus ipsum præfecerat Saul.

Ego autem sicut oliva fructifera in domo Dei, &c.] *Fructus spiritus est gaudium, pax, charitas, patientia*, &c. Hunc igitur fructum cum in se haberet sanctus, dicebat: *Ego autem sicut oliva fructifera.* Olivæ autem fructiferæ comparat seipsum, quoniam dominante in ipso eleemosyna, reliquæ sequebantur virtutes. Sic Job fortem dicimus, & Joseph continentem, & reliquos a dominante virtute nominamus.

Exspectabo nomen tuum, quoniam bonum est in conspectu sanctorum tuorum, &c.] Quemadmodum quod natura bonum est, quale est, tale sano gustui videtur, sic & nomen Dei sanctis.

PSALMUS LII.

D*ixit insipiens in corde suo, &c.*] Cogitat quidem insipiens, non esse Deum, idque idcirco in corde dixit; non profitetur autem ore, propter hominum timorem. Vel populus insipiens, qui Christum negat esse Deum, juxta priorem de insipiente illo expositionem, non ore, sed corde fertur dicere, non esse Deum.

Non est, qui faciat bonum, &c.] Etiam Salvator dicentem, *Quid faciendo vitam æternam possidebo?* erudiens ait: *Quid me dicis bonum?* Sciebat enim non esse, qui faciat bonum. Fortasse vero, quia lex umbram habet futurorum bonorum, non est in hac vita, qui faciat bonum, sed tantum umbram boni. Et

ἀγαθον ἐπιτιμαται ὁ εἰπων, τι με λεγεις ἀγαθον;

Οἱ κατεσθιοντες τον λαον μυ βρωσει ἀρτυ, τον θεον ὐκ ἐπεκαλεσαντο, κ. τ. ε.] Εἰτις ἐσθιει τινα των ἀπο τυ λαυ τυ θευ, ἐκεινος κἀν λεγη ἐπικαλεισθαι τον θεον, ἐλεγχεται μη ἐπικαλυμενος αὐτον. πας γαρ ὁς ἀν ἐπικαλεσηται το ὀνομα κυριυ, σωθησεται.

Οτι ὁ θεος διεσκορπισεν ὀςα ἀνθρωπαρεσκων, κ. τ. ε.] Οὐκ εἰτις ἀνθρωποις ἀρεσκει, ἀνθρωπαρεσκος ἐςιν· ἀλλα και προθεμενος τις ἀνθρωποις ἐσθ' ὀτε ἀρεσκειν, καθηκοντως αὐτο ποιησει, και ὐκ ἀνθρωπαρεσκος ἐςαι. ὁ γυν Παυλος φησιν· ἀπροσκοποι και Ιυδαιοις γινεσθε και τη ἐκκλησια τυ θευ, καθως κἀγω παντα πασιν ἀρεσκω, μηζητων το ἐμαυτυ συμφερον, ἀλλα το των πολλων, ἱνα σωθωσιν. ἀλλ' εἰτις προτιθεται ὐδε ἀλλο, ἡ ἀνθρωποις ἀρεσκειν, ἡ μαλλον ἀνθρωποις ἡ θεω· και ἐπισης ἀνθρωποις και θεω, δεον μονον θεω· ὡςε δι' ἐκεινον γινεσθαι και το, ἀνθρωποις· ὁτε τυτο ποιειν αἱρει λογος, ἐκεινος ἀνθρωπαρεσκος ἐςαι. δει δε ἐπι τινων σκοπησαντα ὁτι ὐχ οἱοντε τοδε τι διαπραξαντα ἡ εἰποντα, και θεω και ἀνθρωποις ἀρεσαι, καταφρονησαι μεν τυ ἀρεσαι τοις ἀνθρωποις, ἑλεσθαι δε το ἀρεσαι τω θεω.

Τις δωσει ἐκ Σιων το σωτηριον τυ Ισραηλ; κ. τ. ε.] Ηξει ἐκ Σιων ὁ ῥυομενος και ἀποςρεψει ἀσεβειας ἀπο Ιακωβ. ἀλλα και ταις ἠδε αἰχμαλωτισθεισαις δεκα φυλαις δωσει σωτηριαν και ἐπανοδον. ἀλλα τις δωσει τον Χριςον ἰδειν το τυ νοητυ Ισραηλ σωτηριον;

ΨΑΛΜΟΣ νγ'.

Ο Θεος ἐν τω ὀνοματι συ σωσον με, κ. τ. ε.] Ευχεται ἑως τυ, ἐνωπιον αὐτων. εἰτα ἐνεςηκυιας αὐτω βοηθειας αἰσθομενος, οἱονει δεικνυσιν αὐτην ἐν τω· ἰδυ

ὁ Θεος

quia non est, qui faciat bonum, increpatur is, qui dixit, *quid me dicis bonum?*

Qui devorant plebem meam ut cibum panis, Deum non invocaverunt, &c.] Si quis devorat aliquem ex iis, qui Dei sunt, is licet dicat Deum a se invocari, ipsum non invocare arguitur. *Omnis* enim *qui invocaverit nomen Domini, salvus erit.*

Quoniam Deus dissipavit ossa eorum, qui hominibus placent, &c.] Non si quis hominibus placet, humanæ gratiæ captator est. Imo si quis sibi proponit hominibus interdum placere, jure illud faciet, nec humanæ gratiæ captator erit. Quamobrem Paulus dicit: *Sine offensione estote & Judæis & Ecclesiæ Dei: sicut & ego per omnia omnibus placeo: non quærens, quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant.* Sed si quis nihil aliud sibi proponit, quam hominibus placere, vel magis hominibus, quam Deo, vel æque hominibus ac Deo placere, cum soli Deo placere, nec nisi propter ipsum humanam gratiam captare debeat, iste humanæ gratiæ captator erit. Qui autem consideraverit, interdum fieri non posse, ut hæc vel illa faciens aut dicens, Deo simul & hominibus placeat, necesse est, ut hominibus placere negligat, & eligat Deo placere.

Quis dabit ex Sion salutare Israel? &c.] *Veniet ex Sion Salvator, & avertet impietates ab Jacob.* Quin & in captivitatem abactis decem tribubus dabit salutem & reditum. Sed quis dabit videre Christum spiritalis Israel Salvatorem?

PSALMUS LIII.

D*eus in nomine tuo salvum me fac, &c.*] Precatur usque ad illa verba: *Ante conspectum suum.* Deinde adveniens sibi auxilium sentiens, quodammodo osten-

ὁ Θεος βοηθει μοι, και τῳ ἑξης και τῳ μετ' αὐτον. εἰτα περιτινων εὐχεται ἐντυγχανειν, ἐπαγγελλομενος ἑκȣσιον ἐπι τȣτῳ θυσιαν. εἰτ' εὐχαριςει ἀνταποδοτικως των εἰρημενων ἐν τῃ εὐχῃ και ἐντευξει· και προς το, ἐν τῃ ἀληθειᾳ σȣ ἐξολοθρευσον αὐτȣς, ἀνταποδιδωσιν, ἐν τοις ἐχθροις μȣ ἐπειδεν ὁ ὀφθαλμος μȣ.

Ιδȣ γαρ ὁ Θεος βοηθει μοι, κ.τ.ε.] Αἰσθεται εἰσακȣσθεις και λεγει ταυτα δια μεσȣ των προς Θεον συναφθεντων· ἀν ȣτως κραταιοι ἐζητησαν την ψυχην μȣ, και ȣ προεθεντο τον Θεον ἐνωπιον αὐτων, ἐν τῃ ἀληθειᾳ σȣ ἐξολοθρευσον αὐτȣς. βοηθον δε ἐχειν ὁμολογει ταχα τον πατερα και κυριον ἀντιλαμβανομενον της ψυχης αὐτȣ, ἱνα εἰπῃ τον υἱον, ὁς ἀποςρεψει τα κατα τοις ἐχθροις μȣ. ἁ γαρ ἐπαγειν μοι βεβȣληνται κακωτικα, ταυτα προς αὐτȣς ἀναςρεψει, ȣτω τȣ θεȣ κρινοντος. τȣτῳ συναδει το, ποιησατε αὐτην, ὁν τροπον ἐποιησατε τον πλησιον. και τȣτων, φησι, συμβεβηκοτων, αὐθαιρετῳ γνωμῃ ἐπ' εὐχαριςιαν ἐρχομενος ἑκȣσιως θυσω σοι.

Εξομολογησομαι τῳ ὀνοματι σȣ κυριε, κ.τ.ε.] Εὐχαριςει, προς το ἐν τῳ ὀνοματι σȣ σωσον με; ἀποδιδȣς το, ἐξομολογησομαι τῳ ὀνοματι σȣ. και προς το, ἀλλοτριοι ἐπανεςησαν ἐπ' ἐμε, το, ἐκ πασης θλιψεως ἐρρυσω με, και ἐν τοις ἐχθροις μȣ ἐπειδεν ὁ ὀφθαλμος μȣ. ἀγαθον το τα τεως μη ὁρωμενα ἐχθρα ἡμων, ἀν ἐτι λανθανωνται ἡμας, ἠδε ποτε θεωρηθηναι, καθο ἐχθρα ἐςι. ποιȣ δε ὀφθαλμȣ και τȣτο ἐργον ἐςιν, ἡ τȣ διορατικȣ και ἱκανȣ βλεπειν το φιλον; ὁ δε μη διορατικος ὀφθαλμος, ἀπατωμενος και παρορων, το ἐχθρον ὡς φιλον βλεψεται, και το φιλον ὡς ἐχθρον.

ΨΑΛ-

dit illud his verbis: *Ecce Deus adjuvat me;* & sequentibus duobus versiculis. Postea quædam precatur sibi obtingere, pro illisque promittit voluntarium sacrificium. Tandem pro illis, quæ in oratione & obsecratione dicta sunt, mutuam gratiarum actionem rependit, & ad illud, *in veritate tua disperde illos*, respicit dicens: *Super inimicos meos despexit oculus meus.*

Ecce enim Deus adjuvat me, &c.] Exauditum se esse sentit, & hæc dicit in medio eorum, qui Deo adhærent: si adeo fortes *quæsierunt animam meam, nec proposuerunt Deum ante conspectum suum, in veritate tua disperde illos.* Adjutorem autem habere se confitetur, fortasse patrem, & Dominum susceptorem animæ suæ, ut dicat filium, qui mala avertet inimicis meis. Quæ enim mala inferre mihi voluerunt, hæc ad illos avertet, Deo ita judicante. Huic consonat illud: *Facite illam, quemadmodum fecistis, divitem.* Et hæc, inquit, cum acciderint, spontanea mente ad gratiarum actionem veniens, voluntarie sacrificabo tibi.

Confitebor nomini tuo Domine, &c.] Gratiarum actiones refert, ad illud, *in nomine tuo salvum me fac*, rependens istud: *Confitebor nomini tuo;* & ad illud, *alieni insurrexerunt adversum me*, istud: *Ex omni tribulatione eripuisti me, & super inimicos meos despexit oculus meus.* Bonum est ea, quæ hactenus nobis insciis non videbantur inimica, jam tandem perspecta esse, quatenus inimica sunt. Cujus autem alterius oculi illud opus est, quam perspicacis & idonei ad videndum, quod amicum est? Qui vero non perspicax est oculus, deceptus, & perperam aspiciens, inimicum ut amicum videbit, & amicum ut inimicum.

ΨΑΛΜΟΣ νδ'.

Ενωτισαι ὁ θεος την προσευχην μȣ, κ. τ. ε.] Ουδεις των ἁμαρτανοντων, μαλιϛα παρα τον της ἁμαρτιας καιρον, θελοι ἀν ἱνα προσεχῃ αὐτῳ ἀνηρ σεβασμος, ποσῳ ἡττον θεος. εἰπερ συνιεις το, ἐνωτισασθε παντες οἱ κατοικȣντες την οἰκȣμενην, τα ἐρημα τȣ λογȣ της κακιας χωρια καταλιπων, ἐληλυθας ἐπι την οἰκȣμενην, και ἐλθων κατῳκισας ἐν αὐτῃ. και ἐνωτισας τα λογια τȣ θεȣ λεγε, ἐνωτισαι ὁ θεος την προσευχην μȣ, και ἐνωτισεται, ἀλλα και μη ὑπεριδων δεομενȣ σȣ. θαῤῥει ὡς ȣ̓χ' ὑπεροφθησομενος εἰπειν· και μη ὑπεριδῃς την δεησιν μȣ. ἀλλα και εἰ προσεχεις θεῳ, πεποιθως αὐτῳ, λεγε το· προσχες μοι· ἐτι δε εἰ ἠκȣσας αὐτȣ, εἰσακȣσεται σȣ. ἀλλα εἰ και ὡς ὁ ἀποϛολος δια φιλανθρωπιαν λυπȣμενος κλαιεις μετα κλαιοντων, και ϛεναζεις ἐν τῳ σκηνει βαρȣμενος, εἰπε το· ἐλυπηθην, και τα ἑξης.

Ελυπηθην ἐν τῃ ἀδολεσχιᾳ μȣ, κ. τ. ε.] Η ἀδολεσχιαν ἐνταυθα την εὐχην σημαινει, ὡς και ἐπι της Αννης· ἐκ πληθȣς ἀδολεσχιας μȣ ἐκτετηκα. και ὁσα δε πραττομεν ἡ λεγομεν παρα τον ὀρθον λογον, ἀδολεσχια ἐϛι, ὡς και ὁσα εἰκη λαλȣμεν. κατεγνω ȣ̓ν ἑαυτȣ ἐπι τῳ τεταραχθαι, και την της ψυχης ἀπολωλεκεναι γαληνην ἐπι τῃ φωνῃ τȣ ἐχθρȣ και ἀπο θλιψεως ἁμαρτωλȣ. ἐξομολογειται ȣ̓ν, διδασκων ἡμας ὁ προφητης ἐξομολογεισθαι, το προσωπον ἡμων ἀναλαβων.

Και ἐταραχθην ἀπο φωνης ἐχθρȣ και ἀπο θλιψεως ἁμαρτωλȣ· ὁτι ἐξεκλιναν ἐπ' ἐμε ἀνομιαν, και ἐν ὀργῃ ἐνεκοτȣν μοι, κ. τ. ε.] Χριϛȣ ἀποσπωντος ἀνθρωπȣς ἀπο των ἀντικειμενων ἐνεργειων, ἡ φωνη τȣ ἁμαρτωλȣ διαβολȣ παρορμωντος τας ὑπ' αὐτον δυναμεις κατα τȣ σωτηρος, αἰτια ἐγινετο τȣ ἐκεινας ἐκκλινειν ἐπ' αὐτον την ἀνομιαν, και ἐν ὀργῃ ἐγκοτειν αὐτῳ, ὡς τȣ Ιησȣ ταρα[illegible]ε-

PSALMUS LIV.

Exaudi Deus orationem meam, &c.] Nemo eorum, qui peccant, præsertim peccati tempore, velit sibi virum religiosum attendere, quanto minus Deum. Si intellexeris istud, *Auribus percipite omnes, qui habitatis orbem*, deserta verbi malitiæ loca deserens, venisti in orbem habitatum, & veniens habitasti in eo. Atque audiens oracula Dei, dic: *Auribus percipe Deus orationem meam;* & auribus percipiet, nec insuper te deprecantem despiciet. Aude, tanquam minime despectui habendus, dicere: *Et ne despexeris deprecationem meam.* Quin imo, si Deo attenderis, ipsi confidens, dic istud; *Intende mihi:* atque insuper si ipsum audieris, exaudiet te. Si vero, si etiam, ut Apostolus per commiserationem lugens, fleveris cum flentibus, & gemueris in hoc tabernaculo aggravatus, dicito illud: *Contristatus sum, &c.*

Contristatus sum in exercitatione mea, &c.] Vel exercitationem hoc loco orationem significat; ut etiam in Anna: *Ex multitudine exercitationis meæ extabui.* Et quæcumque præter rectam rationem vel facimus, vel dicimus, exercitatio est; sicut etiam illa, quæ temere effutimus. Seipsum ergo condemnat, quod conturbatus fuerit, atque animi tranquillitatem amiserit *a voce inimici & a tribulatione peccatoris.* Confitetur igitur propheta, ut doceat nos confiteri personam nostram assumens.

Et conturbatus sum a voce inimici & a tribulatione peccatoris: quoniam declinaverunt in me iniquitatem, & in ira molesti erant mihi, &c.] Christo liberante homines ab adversariis potestatibus, vox peccatoris diaboli excitantis subditas sibi virtutes contra Salvatorem, in causa fuit, cur illæ adversus eum iniquitatem declinarent, & in ira molestæ ipsi essent, ita,

ῥαττεσθαι την καρδιαν ἐν αὐτῳ, και δειλιαν θανατυ ἐμπιπτειν αὐτῳ, φοβυ και τρομυ ἐρχομενων ἐπ᾽ αὐτον, και σκοτυ καλυπτοντος αὐτον.

Ηκαρδια μυ ἐταραχθη ἐν ἐμοι, κ.τ.ε.] Εχει τι ὁμοιον το, ἡ καρδια μυ ἐταραχθη ἐν ἐμοι, τῳ, προς ἐμαυτον ἡ ψυχη μυ ἐταραχθη. ἀλλα και ἐπι θανατῳ προσδοκωμενῳ δειλια ἀπο τινος πονηρας ἐνεργειας γινεται, ἡτις βυλομενη ἐνεργησαι εἰς τον λεγοντα τὸν ψαλμον, ἐπεπισεν αὐτῳ, ὐ παντως δε καὶ ἐνηργησεν ὁ ἐβυληθη. το δε ὁμοιον ἐρεις και ἐπι τυ ἐλθοντος ἐπ᾽ αὐτον φοβυ και τρομυ· ἁτινα ἐπει εὑρεν αὐτον ἐγρηγοροτα, ὐκ ἐνηργησεν. ἐκαλυψε με δε σκοτος εἰπε, δια το σωμα σκοτυν την ψυχην, ὁτε ἁμαρτωλος και ἐχθρος ἐκκλινυσιν ἐπ᾽ ἐμε ἀνομιαν ποιησιν. ἁμαρτια γαρ ἁμαρτιαν ἐρεθιζει· δικαιος δε δικαιῳ συνων δικαιοτερος γινεται, και ἐν ὀργῃ ἐνεκοτυν μοι. και τυτο των ἁμαρτωλων, οἱ και την ἐχθραν ὐχ᾽ ἁπλως ἐργαζονται, ἀλλα και ἐν σκοτῳ. ἐγκοτειν δε ἐςιν, ἐναποκειμενην ἐχειν την ὀργην. ἐπιςαται σπυδαιος ἁπας ἑτερον εἰναι, το ἐν λογισμοις ἁμαρτανειν (ὁ και ἀνεκτον ἐςι) και ἑτερον, ἐν πραξει και λογοις (ὁ και ἐπικινδυνον και βαρυ.) διο καὶ εἰ ποτε ἐν λογισμοις συμβαιη κλονον και βλαβην γινεσθαι, ἐν ἑαυτῳ φυλαττει αὐτα, ὐδε προφερει λογον, κατα το ἐν κρυπτῳ ἁμαρτημα, ὐδε πραττει ἀποτελεσματικως, εἰδως ἰασιμον εἰναι το ἐνθυμημα. το δε ἐν πραξει και λογοις, δυσιατον ἐσθοτε και ἀνιατον. διο φησιν, ἡ καρδια μυ ἐταραχθη ἐν ἐμοι. ὐ γαρ ἡρμηνευσα την ταραχην, ἡ ἐπραξα τι κατ᾽ αὐτον. ἀλλα και δειλιας ἐπιπεσυσης θανατυ ἀκολουθυντος τῃ ἁμαρτιᾳ, ἐν ἐμαυτῳ αὐτην κατεσχον. συμβαινει γαρ ἐκ των ἐξω την δειλιαν φανηναι, και ἑτερων προσκομμα γενεσθαι τον δηλωθεντα. το δε, φοβος και τρομος ἠλθεν ἐπ᾽ ἐμε, και ἐκαλυψε με σκοτος, της φυσεως της ἀθρωπινης ὑπαρχει, ἐχυσης το παθητικον και θυμικον, και ἐπιθυμητικον. κἀν κατ᾽ ἀρετην τις προκοπτῃ, ὐκ ἀφανιζομενυ τυ παθητικυ,

συμβαι-

ut cor Jeſu turbaretur in ipſo, & formido mortis caderet ſuper illum, timore & tremore venientibus ſuper illum, & caligine ipſum operiente.

Cor meum conturbatum eſt in me, &c.] Habet quid ſimile illud, *cor meum conturbatum eſt in me*, iſti, *Ad meipſum anima mea conturbata eſt.* Cæterum etiam mortem exſpectanti a pravo quodam ſpiritu timor injicitur; qui, cum vellet operari in illo, qui hunc pſalmum dictabat, irruit in eum, ſed non omnino effecit, quod volebat. Similiter quoque dices de timore ac tremore ſuper ipſum veniente: quæ, quia ipſum repererunt vigilantem, nihil effecerunt. *Contexerunt* vero *me tenebræ* dixit, quia corpus animo tenebras offundit, quando peccator & inimicus declinant in me iniquam actionem. Peccatum enim peccatum prolicit; juſtus vero juſto adhærens juſtior evadit. *Et in ira moleſti erant mihi.* Hic etiam peccatorum mos eſt, qui inimicitias non ſimpliciter exercent, ſed in tenebris. ἐγκοτεῖν vero idem eſt, quod intimam iram habere. Quilibet probus novit aliud eſſe, peccare cogitationibus (quod & tolerabile eſt) & aliud, rebus ac verbis (quod & periculoſum & grave eſt.) Quapropter, ſi quando in cogitationibus contingat motum vel noxam exiſtere, hæc in ſeipſo cuſtodit, neque verbum profert, juxta peccatum, quod in occulto fit, neque complete perficit, ſciens cogitationem eſſe curabilem. Quod vero opere ac verbis fit, curatu difficile, & quandoque incurabile exiſtit. Idcirco ait, *Cor meum conturbatum eſt in me.* Non enim turbationem enuntiavi, vel feci quidquam adverſus eum: quin imo cum timor ingrueret mortis peccatum ſubſequentis, in memetipſo illum continui. Contingit enim ex ſignis externis timorem apparere, & oſtenſum aliis offendiculum fieri. Illud vero, *timor & tremor venerunt ſuper me, & contexerunt me tenebræ*, humanæ naturæ eſt, patiendi, & iraſcendi, &

συμβαινει ἐν τῃ λεγομενῃ συμπαθειᾳ γενεσθαι. ἀμελει γȣν και το προκειμενον προσωπον, ὠθȣμενον ὑπο φωνων ἐχθρων και θλιψεως ἁμαρτωλȣ, ἀναῤῥιπιζομενον ἐσχε το ἐνυπαρχον παθητικον, ὡς φοβηθηναι, και τρομῳ ὑποπεσειν ὑπο τȣ της ἀποριας σκοτȣς· την γαρ σκοτοδινιασιν σκοτος ἐκαλεσεν.

Και εἰπα· τις δωσει μοι πτερυγας ὡσει περιστερας, κ. τ. ἑ.] Πτερυγες εἰσι της ἁγιας περιστερας ἡ θεωρια σωματων και ἀσωματων, δἰ ἡς ὑψωθεις ὁ νȣς καταπαυει εἰς γνωσιν της ἁγιας τριαδος.

Ιδȣ ἐμακρυνα φυγαδευων, και ηὐλισθην ἐν τῃ ἐρημῳ, κ. τ. ἑ.] Η τȣ φυγαδευειν λεξις, το διωκειν και εἰς φυγην τρεπειν τȣς ἐλαυνομενȣς δηλοι. φησι γȣν ὁ τον ψαλμον λεγων, ἰδȣ ἐμακρυνα, τȣτεστιν ἐπι πολυ φυγαδευων τον ἐχθρον και τον ἁμαρτωλον, ὡς ἐκεινων ἐληλασμενων αὐλισθηναι με ἐν τῃ ἐρημῳ, τȣτεστιν διαναπαυσασθαι ἐν καταστασει εἰρηνικῃ. εἰ δε το φυγαδευειν ἰδιως ἐνταυθα φυγειν σημαινει, ἐρει ὁ δικαιος τȣς ἐκ περιτομης φευγων και μακρυνομενος δια την προς αὐτȣς ἀλαζονειαν, ηὐλισθην ἐν τῃ ἐρημῳ νομȣ και προφητων ἐκκλησιᾳ. ἁρμοζει δε και τῳ κατ᾽ οἰκονομιαν Χριστῳ.

Προσεδεχομην τον σωζοντα με ἀπο ὀλιγοψυχιας και καταιγιδος, κ. τ. ἑ.] Καταιγις ὁ μεγας πειρασμος και πολυς κατα της ψυχης πνεων, ὡς ἀν και ναυαγησαι την μη προσεχȣσαν ἑαυτῃ.

Καταποντισον κυριε και καταδιελε τας γλωσσας αὐτων, ὁτι εἰδον ἀνομιαν και ἀντιλογιαν ἐν τῃ πολει, κ. τ. ἑ.] Τοις ἀπο κακιας και ψευδων δογματων πολιν οἰκοδομȣσιν ἀγνωσια ἐπισυμβαινει και συγχυσις γλωσσων παυȣσα αὐτȣς της κακης ἐνεργειας, καθαπερ και τοις ἐν Χαλανῃ τον πυργον κατασκευασασι. ὁ καταποντισμος τον ἀφανισμον δηλοι, διοτι παν το ἐν βυθῳ γεγονος ἀφανιζεται. βυθος ȣ͂ν ἁμαρτια ἐστι και ἀπωλεια ἡ τȣ συνεστωτος της κακιας διαλυσις. δια τȣτο φησι καταπον-

concupiſcendi vim habentis. Etiamſi quis in virtute profecerit, potentia patiendi minime deleta, contingit, ut in dicta compaſſione verſetur. Certe perſona quoque propoſita, cum a vocibus inimicis & tribulatione peccatoris concuteretur, inſitam patiendi vim habebat excitatam, adeo, ut timore corriperetur, & tremori ſubjaceret præ tenebris anxietatis: nam tenebricoſam vertiginem tenebras appellavit.

Et dixi: quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, &c.] Pennæ columbæ ſanctæ eſt rerum corporearum & incorporearum contemplatio, per quam elata mens in cognitione ſanctæ Trinitatis requieſcit.

Ecce elongavi fugiens, & manſi in ſolitudine, &c.] Vox φυγαδεύειν ſignificat perſequi, & in fugam vertere eos, qui expelluntur. Dicit igitur pſalmi auctor: ecce elongavi, hoc eſt, longe expuli inimicum & peccatorem, ut illis expulſis manerem in ſolitudine, hoc eſt, in ſtatu pacifico requieſcerem. Si autem vox φυγαδεύειν hoc loco ſignificat *fugere*, juſtus eos, qui e circumciſione ſunt, fugiens, ſeſeque ab eis ob eorum jactantiam longe ſubmovens, dicit: manſi in Eccleſia, ubi non eſt lex nec Prophetæ. Convenit etiam Chriſto ſecundum diſpenſationem.

Exſpectabam eum, qui ſalvum me fecit a puſillanimitate ſpiritus & tempeſtate, &c.] Tempeſtas eſt tentatio magna & vehemens contra animam ſpirans, ita ut naufragium faciat illa, quæ ſibi non adtendit.

Præcipita Domine, & divide linguas eorum, quoniam vidi iniquitatem & contradictionem in civitate, &c.] Iis, qui ex malitia & falſis dogmatibus civitatem ædificant, ſupervenit ignorantia & linguarum confuſio, quæ ipſos a malo opere cohibet, quemadmodum contigit etiam illis, qui in Chalane turrim conſtruxerunt. In mare demergi dicitur id, quod ab oculis evaneſcit, quia omne, quod in profundo eſt, ab oculis evaneſcit. Profundum igitur peccatum eſt, & rei quæ ſubſiſtit

ταποντιζεσθαι παρα θεȣ το κακον ἐν τῳ καταδιαιρεισθαι τας γλοσσας αὐτων ἐπι κακῳ συμφωνȣντων.

Τȣ αὐτȣ.] Καταποντισον κυριε. τινων αὐτων, ἠ ἐχθρȣ και ἁμαρτωλȣ; ἠ ὡς ἀβυσσος σοφια, ἐν ᾗ ἐςι τα βαθη τȣ θεȣ, καταποντιζει ἐπικλυζȣσα γλωσσας και φωνας ἐχθρȣ τῃ ἀληθειᾳ τȣ λογȣ, και των πρεσβευοντων αὐτον, και καταδιαιρει αὐτας, διελεγχȣσα το ἀσυμφωνον και το διεσπασμενον αὐτων. ἡ δε αἰτια, τȣ ταυτα λεγεσθαι, ἐπιφερεται. ἐςι γαρ και ἀντιλογια ἡ προς την ἀληθειαν των λογομαχȣντων, εἰς ȣ̓δεν χρησιμον εἰ μη ἐπι καταςροφῃ των ἀκȣοντων. χριςος δε λεγοι ἀν τα ἑξης περι της Ιερȣσαλημ πολεως, ἰδων την ἐν αὐτῃ ἀνομιαν, και την περι αὐτȣ ἀντιλογιαν, των διαφορα περι αὐτȣ λεγοντων. και ȣ̓κ ἐξελιπεν ἐκ των πλατειων αὐτης. εἰς προσωπον τȣ προδοτȣ ἀνεφερετο ἀν δικαιως.

Ελθετω θανατος ἐπ' αὐτȣς και καταβητωσαν εἰς ᾀδȣ ζωντες· ὁτι πονηρια ἐν ταις παροικιαις αὐτων ἐν μεσω αὐτων, κ. κ. ε.] Ελθετω δη θανατος ἐπ' αὐτȣς, θανατος ὁ διαιρων ψυχην ἀπο κακιας.

Τȣ αὐτȣ.] Εκεινοι εἰς ᾀδȣ ζωντες κατερχονται, ȣ̓ κατηχησιν των θειων παιδευματων ἐχοντες. ὁ γαρ ἀγευςος των της ζωης λογων νεκρος ἐςιν· ȣ̓ γαρ οἷον τε ζωντα τινα την κοινην ζωην, εἰς ᾀδην κατερχεσθαι. ἐπει ȣ̓ν Ιȣδας και ὁ λαος Ιȣδαιων κατηχησιν εἰχον τȣ νομȣ και των προφητων, θανατȣ ἐπ' αὐτȣς ἐρχομενȣ τȣ ἑπομενȣ τῃ ἁμαρτιᾳ, ζωντες εἰς ᾀδην κατερχονται. ἀκολȣθως και ὁ ἐπιφερομενος λεγεται ςιχος, ὁτι πονηρια ἐν ταις παροικιαις αὐτων ἐν μεσῳ αὐτων. εἰ γαρ και πειραν εἰχον των ζωοποιων γραφων, ȣ̓ κατῳκησαν, ἀλλα παρῳκησαν, ἐν αὐταις. το, πονηρια ἐν μεσῳ αὐτων, τȣτεςι τῳ ἡγεμονικῳ. ἐν μεσῳ γαρ εἰναι λεγεται τȣ ὁλȣ ζωȣ· ἠ και το, εἰς ᾀδȣ ζωντες, αἰφνιδιως ἀποθανειεν.

παροι-

interitus, malitiæ dissolutio. Propterea dicit in profundum a Deo demergi malum, cum dividuntur linguæ eorum in malum conspirantium.

Ejusdem.] *Præcipita Domine.* Quorum *eorum*, nisi inimici & peccatoris? vel tanquam abyssus sapientia, in qua sunt profunda Dei, præcipitat inundans linguas & voces sermonis inimici veritatis, & eorum, qui illum prædicant; & dissolvit ipsas, arguens dissonantiam & dissensionem eorum. Porro causa, cur hæc dicantur, subjungitur. Est enim etiam contradictio inter eos, qui contra veritatem contendunt, quæ ad nihil utilis est, nisi ad subversionem audientium. Cæterum Christus ea, quæ sequuntur, dicere possit de civitate Jerosolyma, videns in ea iniquitatem, & adversus se contradictionem diversa de ipso differentium. *Et non defecit de plateis ejus.* Hoc jure merito ad personam proditoris referri possit.

Veniat mors super illos, & descendant in infernum viventes, quoniam nequitia in tabernaculis eorum in medio eorum, &c] Veniat mors super illos, mors animam separans a malitia.

Ejusdem.] Illi in infernum descendunt viventes, qui divinis institutionibus non sunt initiati. Qui enim verba vitæ non gustavit, mortuus est: neque enim fieri potest, ut quis communem hanc vitam vivens, in infernum descendat. Quoniam ergo Judas, & populus Judæorum in lege & Prophetis instituti sunt, veniente super illos morte, quæ peccatum sequitur, viventes in infernum descendunt. Simili sensu etiam sequens dicitur versiculus, *quoniam nequitia in tabernaculis eorum in medio eorum.* Etsi enim vivificarum scripturarum expertes non fuerunt, non fixa in illis, sed transitoria tabernacula habuerunt. Istud, *Nequitia in medio eorum*, idem est, ac si dicatur, in animi principatu. In medio enim cujusvis animalis esse dicitur. Vel etiam illud: *In infernum viventes*, hunc

παροικιας δε καλει τον ἑκαϛε βιον, δια το ὀλιγοχρονιον. φησιν ἐν ὁτι και ὁ βιος αὐτων και ἡ ζωη πασης πεπληρωται πονηριας και κακιας, ἐκ ἐννοεντων το ὀλιγοχρονιον.

Ἑσπερας και πρωϊ και μεσημβριας διηγησομαι, και ἀπαγγελω, και εἰσακεσεται της φωνης με, κ. τ. ε.] Εν μεσῳ τε πρωϊ και της ἑσπερας ἐϛιν ἡ μεσημβρια. και ὁ μεν Ιακωβ ὀρθρισας ἐπαλαιε μετα ἀγγελε, Αβρααμ δε ἐν μεσημβριᾳ ἑωρα τες ἀγγελες, Λωτ δε ἐν ἑσπερᾳ.

Τε αὐτε.] Εσπερας, κατα την ἐνδεκατην ὡραν, περι την τελευτην τε κοσμε, ὁτε ἐπαθεν ὁ σωτηρ. πρωϊ, ὁτε ἀνεϛη. μεσημβριας, ὁτε ἰσχυροτερον πεισθεντες ἐπιϛευσαν. ἡ ἀρχεται της διηγησεως ἑσπερας, και ἀκμαζει ἐν αὐτῳ πρωϊ· και τελειοι ἀκμαζεσης ἡμερας ἐν μεσημβριᾳ.

Εἰσακεσεται ὁ θεος και ταπεινωσει αὐτες, ὁ ὑπαρχων προ των αἰωνων· ἐ γαρ ἐϛιν αὐτοις ἀνταλλαγμα, και ἐκ ἐφοβηθησαν τον θεον, κ. τ. ε.] Εἰ παντα δἰ αὐτε ἐγενετο, καλως λεγεται ὑπαρχειν προ των αἰωνων. και ἐντευθεν γινωσκομεν, ὁτι αἰωνες ἀπο τε μη ὀντος εἰς το εἶναι γεγονασιν.

Επιρριψον ἐπι κυριον την μεριμναν σε, και αὐτος σε διαθρεψει, κ. τ. ε.] Ως διεθρεψετον εἰποντα Ιακωβ, ὁ θεος ὁ τρεφων με ἐκ νεοτητος με.

ΨΑΛΜΟΣ νέ.

Ελεησον με ὁ θεος ὁτι κατεπατησε με ἀνθρωπος, ὁλην την ἡμεραν πολεμων ἐθλιψε με, κ. τ. ε.] Ο Χριϛος λεγει προς τον πατερα, ἐλεησον με. θεον γαρ με ὀντα ἀνθρωπος κατεπατησε. και, οἶμαι, ἐντευθεν ἐληειθη, ὁ τον υἱον τε θεε καταπατησας.

Τε αὐτε.] Οἱ μεν ἐπιγειοι δαιμονες καταπατεσιν ἡμας· οἱ δε καταχθονιοι ἐαν ἀναβωσι καλυπτεσιν ἡμας· διο εἰρηται· ὁριον ἐθε ὁ ἐ παρελευσεται, ἐδε ἐπιϛρεψεσι καλυψαι την γην.

Οὐ

sensum habet: subito moriantur. *Tabernacula* autem vocat uniuscujusque vitam propter brevitatem. Quamobrem ait vitam eorum omni repletam esse nequitia, dum non adtendunt, quam brevi temporis spatio concludatur.

Vespere, & mane, & meridie narrabo & annunciabo, & exaudiet vocem meam, &c.] Inter vespere & mane est meridies. Mane luctatus est Jacob cum Angelo: meridie vidit Abraham Angelos; Lot vespere.

Ejusdem.] *Vespere*, sub horam undecimam, circa finem mundi, quando passus est Salvator. *Mane*, quando resurrexit. *Meridie*, quando persuasi, fortius crediderunt. Vel inchoat narrationem vesperi, & viget ipso mane; atque adulta jam die in meridie illam perficit.

Exaudiet Deus, & humiliabit eos qui est ante sæcula. Non enim est illis commutatio, & non timuerunt Deum, &c.] Si omnia per ipsum facta sunt, pulchre dicitur esse ante sæcula. Hinc etiam cognoscimus sæcula, cum non essent, esse cœpisse.

Jacta super Dominum curam tuam, & ipse te enutriet, &c.] Quemadmodum enutrivit Jacob, qui dixit: *Deus, qui enutrivit me a juventute mea.*

PSALMUS LV.

Miserere mei Deus, quoniam conculcavit me homo: tota die impugnans tribulavit me, &c.] Christus ad patrem dicit: *Miserere mei.* Me enim, qui Deus sum, homo conculcavit. Atque hinc, opinor, sumtum est illud: *Qui filium Dei conculcavit.*

Ejusdem.] Terreni dæmones conculcant nos; inferni autem, si ascenderint, operiunt nos. Quapropter dictum est: *Terminum posuisti, quem non transgredientur, neque convertentur operire terram.*

Οὐ φοβηθησομαι τι ποιησει μοι σαρξ, κ. τ. ε.] Ο την τȣ δȣλȣ μορφην λαβων και ἐν ὁμοιωματι γινομενος σαρκος ἁμαρτιας, ὁ μη γνȣς ἁμαρτιαν, ὑπερ ἡμων ἁμαρτιαν ἑαυτον ἐποιησε σαρκα ἀναλαμβανων, και μηδεν μονος των ἐν σαρκι ζησαντων ἁμαρτων, θαῤῥȣντως λεγοι το, τι ποιησει μοι σαρξ;

Παροικησȣσι και κατακρυψȣσιν, αὐτοι την πτερναν μȣ φυλαξȣσι, κ. τ. ε.] Δι' ὧν ἐνεργȣμεν ἐπιτηρȣντες μαθειν· καρδιογνωσαι γαρ ȣ̓κ εἰσιν οἱ δαιμονες.

Τȣ αὐτȣ.] Ομοιως τῳ ὀφει οἱ πονηροι, ὡς εἰρηται· και συ τηρησεις αὐτȣ πτερναν, την πτερναν Χριςȣ ἡ τȣ δικαιȣ φυλαξȣσι.

Τȣ εὐαρεςησαι ἐνωπιον τȣ Θεȣ ἐν φωτι ζωντων, κ. τ. ε.] Φως ζωντων ἐςιν ἡ γνωσις ἡ των ἀγγελων.

ΨΑΛΜΟΣ νς'.

Και ἐν σκιᾳ των πτερυγων σȣ ἐλπιω, ἑως ȣ̓ παρελθῃ ἡ ἀνομια, κ. τ. ε.] Προς το πνευμα λεγει το ἁγιον· τȣτο γαρ ἐν εἰδει ὠφθη περιςερας.

Τȣ αὐτȣ.] Εως μεν παρελθοι ἡ ἀνομια, ἐλπιζει ὁ δικαιος ἐν τῃ σκιᾳ των πτερυγων τȣ Θεȣ. ἐπαν δε παρελθοι, και ἀνυπαρκτος γενηται, ȣ̓κετι ἐλπισει ἐν σκιᾳ, ἀλλ' ἐν αὐτῳ. δυναται δε και ȣ̔τω νομειθαι ταυτα· ἐλπιω μεν ἐν σκιᾳ των πτερυγων σȣ· ἑως δε παρελθοι ἡ ἀνομια, κεκραξομαι προς τον θεον τον ὑψιςον.

Εξαπεςειλεν ἐξ ȣ̓ρανȣ και ἐσωσε με, κ. τ. ε.] Εξ ȣ̓ρανȣ ἠτοι τον σωτηρα ἐξαπεςειλεν, ἡ ἀγγελον σωζοντα.

Εξαπεςειλεν ὁ θεος το ἐλεος αὐτȣ και την ἀληθειαν αὐτȣ, κ. τ. ε.] Μηποτε ὁ εἰπων, ἐγω εἰμι ἡ ἀληθεια, ἐςι και αὐτο ἐλεος, ἱνα μη ἀλλο ζητωμεν ἡ τον αὐτον ἐλεον.

Εκοιμηθην τεταραγμενος, κ. τ. ε.] Εἰπων γαρ, ἡ ψυχη μȣ τεταρακται, μετ' ȣ̓ πολυ κεκοιμηται.

Non timebo, quid faciat mihi caro, &c.] Qui servi formam accepit, & in similitudinem factus est carnis peccati, qui peccatum non novit, pro nobis peccatum seipsum fecit, carnem assumens, solusque eorum, qui in carne vivunt, peccati expers, confidenter dixerit: *Quid faciet mihi caro?*

Inhabitabunt, & abscondent: ipsi calcaneum meum observabunt, &c.] Per ea, quæ agimus, discere studentes. Cordis enim notitiam non habent dæmones.

Ejusdem.] Ad instar serpentis cui dictum est: *Et tu observabis ejus calcaneum*, improbi calcaneum Christi vel justi observabunt.

Ut placeam coram Deo in lumine viventium, &c.] Lumen viventium est cognitio Angelorum.

PSALMUS LVI.

Et in umbra alarum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas, &c.] Hæc dicit ad Spiritum sanctum. Visus est enim in columbæ specie.

Ejusdem.] Donec quidem transeat iniquitas, sperat justus in umbra alarum Dei: quando vero pertransierit, & in nihilum evanuerit, non amplius in umbra, sed in ipso sperabit. Cæterum possent hæc etiam hoc modo distingui: sperabo quidem in umbra alarum tuarum; donec vero transeat iniquitas, clamabo ad Deum altissimum.

Misit de cœlo, & liberavit me, &c.] De cœlo misit vel Salvatorem, vel Angelum salvantem.

Misit Deus misericordiam suam & veritatem suam, &c.] Forte qui dixit: *Ego sum veritas*, est etiam ipsa misericordia, ut non aliud quæramus, quam ipsam misericordiam.

Dormivi conturbatus, &c.] Qui dixit: *Anima mea turbata est*, paulopost dormivit.

Υιοι ἀνθρωπων, οἱ ὀδοντες αὐτων ὁπλα και βελη, και ἡ γλωσσα αὐτων μαχαιρα ὀξεια, κ. τ. ε.] Οδοντες εἰσι των δαιμονων οἱ πονηροι λογισμοι, δι' ὡν κατεσθιουσιν ἡμων την ψυχην.

Του αὐτου.] Των διαβαλλοντων ἡ γλωσσα, μαχαιρα ὀξεια, και των διδασκοντων τα της ψευδωνυμου γνωσεως.

Υψωθητι ἐπι τους οὐρανους ὁ θεος, κ. τ. ε.] Εαν ὑψωθω, φησιν ὁ σωτηρ, παντας ἑλκυσω προς ἐμαυτον.

Εξεγερθητι ἡ δοξα μου, ἐξεγερθητι ψαλτηριον και κιθαρα, κ. τ. ε.] Δοξαν λεγει το χαρισμα του νου. αὐτος ὁ νους ψαλτηριον ἐστι, το δε περικειμενον τῳ νῳ, ὁπερ ἐστιν ἡ ψυχη, κιθαρα.

Εξομολογησομαι σοι ἐν λαοις κυριε, ψαλω σοι ἐν ἐθνεσι, κ. τ. ε.] Δυναται τουτο προτρεπτικον εἰναι προς το ἐξομολογεισθαι περι ἁμαρτιων ἐν ἐκκλησιᾳ.

Οτι ἐμεγαλυνθη ἑως των οὐρανων το ἐλεος σου, και ἑως των νεφελων ἡ ἀληθεια σου, κ. τ. ε.] Επει ὁ ἐλεουμενος μεχρι βασιλειας ἀναβαινει των οὐρανων, ἐμεγαλυνθη ὁ ἐλεος του θεου ἑως των οὐρανων.

Υψωθητι ἐπι τους οὐρανους ὁ θεος και ἐπι πασαν την γην ἡ δοξα σου, κ. τ. ε.] Δις ἐν τῳ ψαλμῳ τουτῳ εἰρηνται οἱ δυο οὑτοι στιχοι.

ΨΑΛΜΟΣ νζ'.

Ει ἀληθως ἀρα δικαιοσυνην λαλειτε, κ. τ. ε.] Ιδωμεν τι ἐστιν ἀληθως δικαιοσυνην λαλειν, και ὁσαχως ἐνδεχεται το τοιουτον γινεσθαι. και καθ' ἑνα μεν τροπον δικαιοσυνην ἐστι λαλειν, ὁτε ὑγιη περι δικαιοσυνης ἐχων τις δογματα, περι τουτων διαλεγεται. κατα δευτερον δε τροπον δικαιοσυνην τις λαλει, ὁ ἀπο δικαιοσυνης ἐνυπαρχουσης τη ψυχῃ παντα λεγων. συναγαγων δε τις ἀμφοτερα, εὑροι ἀυτον ἀληθως δικαιοσυνην λαλουντα. οἱ γαρ ἐξωθεν φαινομενοι τοις ἀνθρωποις δικαιοι, ἐσωθεν δε μεστοι ὑποκρισεως και ἀνομιας τυγχανοντες, κἀν λαλωσι

Filii hominum, dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus, &c.] Dæmonum dentes sunt malæ cogitationes, per quas deglutiunt animam nostram.

Ejusdem.] Calumniatorum lingua gladius acutus est, nec non eorum, qui falsam scientiam docent.

Exaltare super cælos Deus, &c.] *Si exaltatus fuero,* inquit Salvator, *omnes traham ad meipsum.*

Exsurge gloria mea, exsurge psalterium & cithara, &c.] Gloriam appellat gratiam mentis. Ipsa mens psalterium est; quod autem menti circumpositum est, nempe anima, cithara est.

Confitebor tibi in populis Domine, & psalmum dicam tibi in gentibus, &c.] Potest illud exhortatorium esse ad confitenda peccata in Ecclesia.

Quoniam magnificata est usque ad cælos misericordia tua, & usque ad nubes veritas tua, &c.] Quoniam misericors usque ad regnum cœlorum ascendit, magnificata est misericordia Dei usque ad cœlos.

Exaltare super cælos Deus & super omnem terram gloria tua, &c.] Bis in hoc psalmo dicuntur hi duo versiculi.

PSALMUS LVII.

Si vere utique justitiam loquimini, &c.] Videamus, quid sit vere justitiam proloqui, & quot modis possit hoc fieri. Atque una quidem ratione licet proferre justitiam, quando quis sana de justitia habens dogmata, de iisdem disserit. Altero vero modo justitiam quis loquitur, qui ex insita in animo ipsius justitia cuncta dicit. Si quis autem utrumque conjunxerit, reperiet eum, qui vere justitiam loquatur. Qui enim a foris apparent hominibus justi, intus autem pleni sunt hypocrisi & iniquitate; etsi loquantur ju-

stitiam,

λωσι δικαιοσυνην, ὐκ ἀληθως αὐτην λαλυσιν. ἡγυμαι δε ὁτι ὐδεις δυναται δικαιοσυνην λαλησαι, μη μετεχων Χριςυ, ὁς ἐγενηθη ἡμιν σοφια ἀπο θευ, δικαιοσυνη τε, και ἁγιασμος, και ἀπολυτρωσις. ἀκολυθει δε το ἀληθως λαλειν δικαιοσυνην τῳ εὐθεα κρινειν, ὡςε μηδεν εἰναι σκολιον ἐν τοις κριμασι και τοις λογισμοις τυ ἀληθως δικαιοσυνην λαλυντος.

Και γαρ ἐν καρδιᾳ ἀνομιας, κ.τ.ε.] Ινα δηλωσῃ ὁ λογος πηγην μεν και ἀρχην πασης ἁμαρτιας το τυ φαυλυ ἡγεμονικον, αἱομιων πεπληρωμενον, ὡς τι ῥευμα ἀπο της γης· την δε πραξιν, ἡς συμβολον αἱ χειρες, την ἀπο τυ ἡγεμονικυ προαχθεισαν μελετην· προτερον μεν το κατα την καρδιαν ὠνομασε, δευτερον δε το κατα τας χειρας. και ἡ μεν της ἁμαρτιας ἀρχη ἐςιν ἀπο καρδιας, και το τελος ἐν ταις πραξεσιν. ἐπι δε των ἐπιςρεφοντων προς Θεον, ἡ ἀρχη μεν ἀπο της ἀποχης των κακων πραξεων· τελος δε ἡ καθαροτης της καρδιας. διοπερ ἐνταυθα μεν ὁτε ἐλεγχονται οἱ ψεκτοι, τα της καρδιας ἀνομηματα προτερον, και τοτε τα συμπλεκομενα ἀδικηματα ταις χερσιν ὠνομαςαι. ἀντι δε τυ συμπλεκυσι Θεοδοτιων και ἡ πεμπτη ἐκδοσις διαςαθμιζυσιν· Ακυλας δε διαςαθμιζεται περιεχει. ὐχ ὡς ἐτυχε, φησι, συμπλεκυσι την ἀδικιαν, ἀλλα δια ταυτας τας κακιας, ἐπελθοντος αὐτῃ ςρατοπεδυ, ἐφθασεν ἡ ἀνομια και ἡ ἀντιλογια, και ἐπι τα τειχη αὐτης τυς φρυρυντας αὐτην ἱερυς ἀγγελυς· και γαρ ὑτοι ἐγκατελιπον αὐτην ἀνομυσαν, και ἀντιλεγυσαν ἑωρακοτες. διοτι ἀνομια και πονος, ἐναντιος τῃ ἐπαινετῃ ἡδονῃ, ἐν μεσῳ αὐτης συν ἀδικιᾳ γεγενηται, ὡς μη ἐκλειπειν ἐκ των πλατειων αὐτης τοκον και δολον, δολιευομενων των οἰκυντων αὐτην δι᾽ ὡν προνυσι πονηρως· κοπιωντων δε τῳ αἱρειν ἐφ᾽ ἑαυτοις το της κακιας ἀχθος, μολιβδῳ παραβαλλομενης. και πλατειας αὐτης ἡγητεον εἰναι τας δια το φιληδονον πλατυνυσας ἑαυτας, τῳ την πλατειαν και εὐρυχωρον ὁδευειν ὁδον, τυτεςι, το ἡδονικον, και παθητικον βιον. ἐν αὐταις γαρ ἀει μενων ὁ περι τα

κακα

ſtitiam, non tamen vere illam loquuntur. Exiſtimo autem neminem poſſe loqui juſtitiam, qui non ſit particeps Chriſti, *qui factus eſt nobis ſapientia a Deo, & juſtitia, & ſanctificatio, & redemtio.* Porro vere loqui juſtitiam ſequitur ex recto judicio, ita ut nihil ſit obliquum in judiciis & cogitationibus ejus, qui vere juſtitiam loquitur.

Etenim in corde iniquitates, &c.] Ut ſermo ſignificet fontem quidem ac principium omnis peccati eſſe mentem improbi, quæ iniquitatibus redundat, ſicut quidam fluxus de terra; actum vero, cujus ſymbolum ſunt manus, eſſe exercitationem, quæ a mente promanat; primum quidem per cor nominavit, ſecundum vero per manus. Atque peccati quidem principium eſt a corde, & finis in operationibus: in iis autem, qui ad Deum convertuntur, principium ducitur a pravorum actuum abſtinentia; finis vero eſt puritas cordis. Idcirco quando hic ii, qui culpabiles ſunt, reprehenduntur, primum delicta cordis, ac deinde iniquitates, quæ manibus concinnatæ ſunt, nominantur. Pro *concinnant* autem Theodotion & quinta editio *librant;* Aquila vero *librat* habet. Non quomodocunque, inquit, concinnant iniquitatem, ſed propter has pravitates, ſuperveniente ipſi exercitu, pervenit iniquitas & contradictio etiam ad muros ejus, cuſtodes nimirum ejus ſanctos Angelos: hi enim illam deſeruerunt, quod vidiſſent delinquentem, & contradicentem. Quapropter *iniquitas & labor*, qui laudabili voluptati contrarius eſt, *in medio ejus*, cum injuſtitia extiterunt, ut *non deficeret de plateis ejus uſura & dolus*, incolis ejus per ea, quæ perverſe comminiſcuntur, doloſe agentibus; laborantibus vero, ut tollerent ſuper ſe onus malitiæ, quæ plumbo comparatur. Atqui plateas ejus exiſtimandum eſt, eſſe illas, quæ per amorem voluptatis ſeipſas dilatant, dum latam & ſpatioſam viam ambulant, id eſt, vitam

volupta-

κακα κοπος, και ὁ περι τας ἀπατας δολος, πληρυσθαι ποιεῖ το, ὐκ ἐξελιπεν ἐκ των πλατειων αὐτης τοκος και δολος. και γαρ διαςαθμιζοντες ἑκαςα των ἀδικηματων εἰς την συμπλοκην της κακιας, οἱ προς την ἀδικιαν εὐχερεις, ἀδιαςατως ἐνεργυσι τα αἱρετα εἰς ἀνεξαλειπτον ςηλην παραλαμβανομενων των πραξεων της ἀδικιας αὐτων.

Απηλλοτριωθησαν οἱ ἁμαρτωλοι ἀπο μητρας, ἐπλανηθησαν ἀπο γαςρος, ἐλαλησαν ψευδη, κ. τ. ε.] Αλλοτριυνται ἀπο μητρας, και πλανωνται ἀπο γαςρος οἱ ἐκ παιδος ὐκ ἐπι την ἀρετην, ἀλλ ἐπι την κακιαν ὁδευοντες.

Θυμος αὐτοις κατα την ὁμοιωσιν τυ ὀφεως, ὡσει ἀσπιδος κωφης, και βυυσης τα ὠτα αὐτης, κ. τ. ε.] Πασα ψυχη μη ἀκυσασα λογων σωζοντων αὐτην, ἀσπις ἐςι βυυσα τα ὠτα αὐτης.

Τυ αὐτυ.] Δια τον ὡς ὀφεως των ἁμαρτανοντων θυμον λεγεται αὐτοις· ὀφεις, γεννηματα ἐχιδνων· μη ἀνειληφοσι το καθ' ὁμοιοτητα τυ θευ, ἀλλα τυ ὀφεως. και ὁ μεν ἁγιος βυει τα ὠτα, ἱνα μη ἀκυση κρισιν αἱματος, και ὡσει κωφος ὐκ ἀκυει των χειρονων· ὁ δε ἁμαρτωλος ὐκ ἀκυει των καλων, ὁμοιως ἀσπιδι κωφη βυυση τα ὠτα αὐτης ἱνα μη ἀκυση φωνην ἐπαδοντων. βυυσι δε και ὑτοι τα ὠτα, περι ὡν ὁ λογος, ὐ τα της αἰσθησεως, ἀλλα της νοησεως, ὁπως μη ἀκυσωσι των τας σοφας ἐπῳδας προφητικας και ἀποςολικας προσφεροντων. τυτων γαρ ἑκαςος σοφος ἐςι φαρμακευων, τυτεςι σκευαζων φαρμακον λογικον, ἀλεξυν την της ἀσπιδος ὁρμην.

Ο θεος συντριψει τυς ὀδοντας, κ. τ. ε.] Το συνεθλασεν ἀντι τυ συνθλασει κατ' ἀλλαγην χρονυ. τυτο δε αὐτοις ὁ θεος ποιει εὐεργετων, ἱνα μη κατεσθιοντες τυς ὑποσφων ἀπατωμενυς ἀνθρωπυς ὑπερβαλλυση τιμωρια ὑπευθυνοι γενωνται. και τας μυλας δε αὐτων συνεθλασεν,

voluptariam & passionibus deditam; cum enim in iis semper maneat labor circa mala, atque dolus circa deceptiones, hinc fit, ut impleatur illud, *non defecit de plateis ejus usura & dolus.* Etenim dum hi, qui ad iniquitatem promti sunt, singulas iniquitates ad unum malitiæ complexum librant, indesinenter desiderata perficiunt, ad indelebilem columnam assumtis operibus iniquitatis eorum.

Alienati sunt peccatores a vulva, erraverunt ab utero, locuti sunt falsa, &c.] Alienantur a vulva & errant ab utero, qui a pueritia non ad virtutem, sed ad malitiam gradiuntur.

Furor illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ & obturantis aures suas, &c.] Omnis anima, quæ salutares non audit sermones, aspis est, quæ obturat aures suas.

Ejusdem.] Propter peccatorum furorem, qui est sicut furor serpentis, dicitur eis: *Serpentes, genimina viperarum.* Non enim id, quod est secundum similitudinem Dei, sed quod est secundum similitudinem serpentis, receperunt. Ac sanctus quidem obturat aures, ne audiat judicium sanguinis, & tanquam surdus non audit mala; peccator autem non audit bona, quemadmodum aspis surda, quæ obturat aures suas, ne audiat vocem incantantium. Obturant autem & hi aures, de quibus sermo est, non sensiles, sed intellectuales, ne audiant eos, qui sapientes Prophetarum & Apostolorum incantationes adhibent. Horum enim unusquisque sapiens est remediorum confector, hoc est, præparat remedium rationabile, quod aspidis impetum coercet.

Deus conteret dentes, &c.] *Confregit* pro *confringet* posuit per temporis immutationem. Hoc autem Deus facit bene de ipsis merendo, ne homines a se deceptos devorantes majori supplicio addicantur. Porro molas eorum quoque confregit, ne morderent, neve

θλασεν, όπως μη δακνωσι, μηδε κατεσθιωσι. σημειωτεον δε, ότι κατα την γραφην, διαφερουσι μυλαι όδοντων· οί γαρ τομευουσι και διαιρουσι την τροφην όδοντες, αί δε μασσωμεναι και λεαινουσαι μυλαι. ώσπερ δε το διαπορευομενον δια τινος πορου ύδωρ ου παραμενον, αλλα σκεδαννυμενον έξουδενειται· ούτω και ούτοι έξευτελισθησονται, ουδεν βεβαιον και παραμονον έχοντες. όθεν έπιφερει· έντενει το τοξον αύτου. έσχηματισε την του θεου τιμωριαν, ώς έπι τοξου, συνεχως πεμποντος ταβελη, και παντας αναιρουντος. μεχρι γαρ τοσουτου, φησι, ταις αφεσεσι χρηται των βελων, μεχρις αν παντας κατα τοξευων ασθενεις έργασηται.

Ωσει κηρος τακεις ανταναιρεθησονται, έπεσε πυρ έπ' αύτους, και ουκ είδον τον ήλιον, κ. τ. ε.] Ωσπερ τω μελιτι έπισυμβαινει κηρος, ούτως κακια ψυχη λογικη.

Του αύτου.] Ον ώς ήλιον ουκ είδον, ώς πυρος πειραθησονται.

Εύφρανθησεται δικαιος όταν ίδη έκδικησιν, κ. τ. ε.] Η κολασις του άμαρτωλου ασφαλεστερον και καθαρωτερον τον δικαιον απεργαζεται.

Του αύτου.] Ο δικαιος όρων το σοφον της είς το κολαζεσθαι τους αδικους θειας κρισεως, εύφρανθησεται.

ΨΑΛΜΟΣ νή.

Εξελου με έκ των έχθρων μου ό θεος μου, κ. τ. ε.] Δια το, ανευ ανομιας έδραμον και κατευθυνα· και δια, το, το κρατος μου προς σε φυλαξω, ό σωτηρ λεγει τον ψαλμον· και δια το, προσχες του έπισκεψασθαι παντα τα έθνη.

Οτι ίδου έθηρευσαν την ψυχην μου, κ. τ. ε.] Εθηρευσαν την ψυχην μου οί κραταιοι, και έπεθεντο μοι. ουκ έκ παρεργου, φησι, την προς έμε μαχην ένισανται, αλλ' έπικεινται, μηβραχυν έκδιδοντες καιρον, παντι δε τροπω πολεμουντες ήμας. κραταιους δε είπεν, ώςε και απο της

προσυ-

devorarent. Notandum autem, juxta scripturam, molas a dentibus differre: siquidem dentes cibum dividunt, ac scindunt, molæ vero masticant, ac macerant. Ut vero aqua per meatum quemdam transiens minime permanet, sed dissipata evanescit: sic etiam hi attenuabuntur, cum nihil stabile ac permanens habeant. Unde subjungit: *Intendet arcum suum.* Figurate descripsit illatum a Deo supplicium, qui quasi de arcu incessanter sagittas emittit, & omnes occidit. Tamdiu enim, inquit, sagittarum jactibus utitur, donec omnes transfigendo infirmos reddiderit.

Sicut cera, quæ fluit, auferentur; supercecidit ignis, & non viderunt solem, &c.] Quemadmodum melli supervenit cera, ita & malitia animæ rationabili.

Ejusdem.] Quem ut solem non viderunt, experientur ut ignem.

Lætabitur justus, cum viderit vindictam, &c.] Peccatoris supplicium securiorem & puriorem justum efficit.

Ejusdem.] Justus videns sapientiam divini judicii, quo iniqui supplicio destinantur, lætabitur.

PSALMUS LVIII.

Eripe me de inimicis meis Deus meus, &c.] Propter illud, *sine iniquitate cucurri, & direxi*, & propter illud: *Fortitudinem meam ad te custodiam*, salvator hunc psalmum dicit; nec non propter illud: *Intende ad visitandas omnes gentes.*

Quia ecce venati sunt animam meam, &c.] Venati sunt animam meam fortes, & irruerunt in me. Non obiter, inquit, contra me prælium concitarunt, sed irruunt, ne breve quidem tempus indulgentes, sed omni modo nos oppugnantes. Fortes autem dixit,

προσȣσης αὐτοις ἰσχυος, μειζονα δειξαι την κατ᾽ αὐτȣ ἐπιβȣλην.

Ανευ ἀνομιας ἐδραμον και κατευθυνα, κ. τ. ε.] Ο λεγων· τον ἀγωνα τον καλον ἠγωνισμαι, τον δρομον τετελεκα, την πιςιν τετηρηκα· φησει το. ἀνευ ἀνομιας ἐδραμον και κατευθυνα· ἢ ὁ σωτηρ μαλλον ταυτα φησει.

11 Τȣ αὐτȣ.] Οὐκ ἐςι κατευθυναι την ὁδον τȣ εἰποντος· ἐγω εἰμι ἡ ὁδος· μη ἀνευ ἀνομιας δραμοντα.

Εξεγερθητι εἰς συναντησιν μȣ, και ἰδε, κ. τ. ε.] Τις ἀρα ἱκανος εἰπειν τῳ Θεῳ ἐξεγερθητι εἰς συναντησιν μȣ και ἰδε;

Τȣ αὐτȣ.] Τῳ γαρ ἀναβαινοντι δι᾽ εὐγιȣς βιȣ προς θεον, ἐξεγειρεται εἰς συναντησιν ὁ Θεος. και ἐν τῳ εὐαγγελιῳ δε ὁ πατηρ ἀπαντᾳ τῳ ἐπανερχομενῳ προς αὐτον υἱῳ.

Και ῥομφαια ἐν τοις χειλεσιν αὐτων, κ. τ. ε.] Ρομφαια ἐν τοις χειλεσι των δυσφημα και ἀσεβη διδασκοντων ἑτεροδοξων.

Μη ἀποκτεινης αὐτȣς, μηποτε ἐπιλαθωνται τȣ νομȣ σȣ, κ. τ. ε.] Αποκτεινει τȣτȣς ὁ κυριος ȣ̓ς συγχωρει ἐπι πολυ ἁμαρτανειν· ἐκ γαρ τȣτȣ συμβαινει ληθην γενεσθαι Θεȣ· ἐν γαρ τῳ ᾁδῃ τις ἐξομολογησεται σοι;

Και ἐξ ἀρας και ψευδȣς διαγγελησονται συντελαι, ἐν ὀργῃ συντελειας, και ȣ̓ μη ὑπαρξȣσι, κ. τ. ε.] Αρα και ψευδος, αἰτια της συντελειας· ὡς εἰ μη ταυτα ἠν, ȣ̓τε ὀργη ȣ̓τε συντελεια ἠν.

ΨΑΛΜΟΣ νθ´.

Ο Θεος ἀπωσω ἡμας, κ. τ. ε.] Ως ἐκ προσωπȣ των Ιȣδαιων σφων ἀποβολην αὐτων δηλοι δια τȣ εἰπειν, ὁ Θεος ἀπωσω ἡμας, και καθειλες ἡμας, ἢ κατα Συμμαχον, ἀπεβαλȣ ἡμας, και διεκοψας ἡμας. ὁπερ δηλοι αὐτων την ἀποκοπην. εἰτ᾽ ἐπιλεγει, ὠργισθης, και ᾠκτειρησας ἡμας· κατα δε τον Ακυλαν, Θυμωθεις μετεςρεψας ἡμας. τȣτον δε μαλλον τον λογον ἢ των πραγματων

ut etiam ex viribus, quæ ipsis insunt, majores adversus se insidias ostenderet.

Sine iniquitate cucurri, & direxi, &c.] Qui dicit: *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi*, dicet, *sine iniquitate cucurri, & direxi*; vel potius Salvator hæc dicet.

Ejusdem.] Qui sine iniquitate non cucurrit, non potest dirigere viam, quæ dixit: *Ego sum via.*

Exsurge in occursum meum, & vide, &c.] Quis idoneus est dicere Deo, *Exsurge in occursum meum, & vide?*

Ejusdem.] Ascendenti enim per sanam vitam ad Deum, exsurgit in occursum Deus. Et in Evangelio pater occurrit revertenti ad se filio.

Et gladius in labiis eorum, &c.] Gladius est in labiis Heterodoxorum, qui blasphema & impia docent.

Ne occidas eos, nequando obliviscantur legis tuæ, &c.] Illos occidit Dominus, quos sinit multum peccare. Hinc enim oritur oblivio Dei. Nam *in inferno quis confitebitur tibi?*

Et de execratione & mendacio annunciabuntur consummationes, in ira consummationis, & non erunt, &c.] Consummationis causa sunt execratio & mendacium. Nam si hæc non essent, utique non esset ira nec consummatio.

PSALMUS LIX.

D*eus repulisti nos, &c.*] Tanquam ex persona Judæorum rejectionem eorum significat dicendo, *Deus repulisti nos, & destruxisti nos*, vel, juxta Symmachum, *rejecisti nos, & excidisti nos*: quod illorum excidium manifestat. Deinde subjungit, *Iratus es, & misertus es nobis*; secundum Aquilam vero, *Indignatus transvertisti nos*. Hunc ipsum autem sermonem re-

ματων ἐκβασις παριςησι· μετα γυν την τυ σωτηρος παρυσιαν ταυτα πεπονθασι. ὁτε γαρ ἐφθασεν ἐπ' αὐτυς ἡ ὀργη, εἰς τελος ἀπωσθησαν και καθηρεθησαν, και ἀπεβληθησαν, διεκοπησαν τε, και περιηχθησαν, διασκορπισθεντες εἰς παντα τα ἐθνη.

Ιασαι τα συντριμματα αὐτης, κ. τ. ε.] Κινηθεισα γαρ, και σαλευθεισα της οἰκειας μονης και ςασεως, ἡ προλεχθεισα γη συντριμματα και τραυματα ἐκτησατο· διοπερ ἑξης λεγεται, ἐδειξας τῳ λαῳ συ σκληρα.

Εδειξας τῳ λαῳ συ σκληρα, κ. τ. ε.] Δεικνυται τινι σκληρα, ὁταν ἐπιπονοις περιπεσῃ· ἁπερ ἀν τις δεξηται ἐπι μεταγνωσιν προτερων ἁμαρτηματων, οἰνον κατανυξεως πινει, αἰτιαν τυ κατανυττεσθαι ἐπι μετανοιᾳ λαμβανων. πολλαχυ δε της γραφης ἀκρατῳ ὁμωνυμει τα σκληρα τα περιςατικα. ὡς ἐν τῳ, ποτηριον ἐν χειρι κυριυ οἰνυ ἀκρατυ. ὁμωνυμει δε τα σκληρα ταις εἰρημεναις σκληραις ὁδοις ἐν ἑξ και δεκατῳ ψαλμῳ, ὁυτως· δια τυς λογυς των χειλεων συ ἐγω ἐφυλαξα ὁδυς σκληρας. ἐκει μεν γαρ ὁδοι σκληραι εἰρηνται αἱ ἀρεται, δια το συν ἱδρωτι πολλῳ και πονῳ κατορθυσθαι αὐτας. ἐνταυθα δε εἰδεν ὁ λαος σκληρα, πειρασθεις κακωτικων.

Εδωκας τοις φοβυμενοις σε σημειωσιν, κ. τ. ε.] Ημεις μεν, φησι, δι' ἡν ἐπραξαμεν δυσσεβειαν, τετιμωρημεθα· οἱ δε φοβυμενοι σε, σημειον ἐδεξαντο (δηλον δε ὁτι ἐν ᾡ ἐσφραγισθημεν) ὁπως πασης κολαςικης τιμωριας ἐξω γενοιντο. τυτυ δε τυ σημειυ τυπος ἠν το ἐν ταις φλιαις των προβατων ἐν Αἰγυπτῳ χριομενον αἱμα.

ΨΑΛΜΟΣ ξ'.

Απο των περατων της γης προς σε ἐκεκραξα, κ. τ. ε.] Ο αἰσθανομενος ἑαυτυ ἐν ὁσοις λειπεται της τελειοτητος, ἐν τῳ νοειν τις ὁ τελειος, και ἀναφερων ἐν ταις

εὐχαις,

rum eventus magis comprobat: ſiquidem poſt adventum Salvatoris iſta paſſi ſunt. Quando enim ira ſuper ipſos venit, in finem repulſi, deſtructi, rejecti atque exciſi, & circumacti ſunt, diſperſi in omnes gentes.

Sana contritiones ejus, &c.] Mota enim, & a propria manſione ac ſtatu decuſſa prædicta terra contritiones & vulnera accepit; quapropter deinde dicitur, *Oſtendiſti populo tuo dura.*

Oſtendiſti populo tuo dura, &c.] Oſtenduntur alicui dura, cum in difficultates inciderit; (quæ, quando quis accipit in pœnitentiam priorum delictorum, vinum compunctionis bibit, cauſam compunctionis de reſipiſcentia ſumens. Multis autem ſcripturæ locis meri nomine res duras & moleſtas deſignat; ut in iſto, *Calix in manu Domini vini meri.* Dura quoque eodem modo nominat, quo in pſalmo decimo ſexto vias duras, dicens, *Propter verba labiorum tuorum ego cuſtodivi vias duras.* Ibi ſiquidem viæ duræ appellantur virtutes, eo quod cum ſudore multo ac labore perficiantur: hic vero vidit populus dura, dum moleſtiis exercitatus eſt.

Dediſti metuentibus te ſignificationem, &c.] Nos quidem, inquit, propter impietatem quam fecimus, puniti ſumus; qui autem timent te, ſignum receperunt, illud videlicet, in quo ſignati ſumus, ut ſupplicii expertes eſſent. Hujus vero ſigni ſymbolum erat ſanguis pecorum, quo uncti ſunt poſtes domorum.

PSALMUS LX.

A *finibus terræ ad te clamavi, &c.*] Qui in ſemetipſo ſentit, quantum deficiat a perfectione, dum conſiderat, quis perfectus ſit, & in orationibus ele-

εὐχαις, περι τυτυ λεγει το, εισακυσον ὁ Θεος της δεησεως μυ, εισακυσθησεται. ὁταν δε ὁ ἀτελης ἀναισθητει ὠν ἐςιν ἐν δεης, σιωπα αὐτυ ἡ δεησις· τυ αἰσθανομενυ, και ἐμπαρεχοντος ἑαυτον τῳ Θεῳ εἰς το τελειωθηναι, βοησαντος.

Εν τῳ ἀκηδιασαι της καρδιας μυ, κ. τ. ε.] Ακηδιᾳ γαρ ὡς ἀληθως και ἀδημονει πασα θεοφιλης ψυχη, τῳ θνητῳ ἐν διατριβυσα βιῳ· ἀκηδιᾳ δε και ἀδημονει και δια φιλανθρωπιαν, το πληθος των ἀπολλυμενων θεωρων. πενθει δε και πολλυς των προημαρτηκοτων, και μη μετανοησαντων ἐπι τῃ ἁμαρτιᾳ, και ἀνομιᾳ, και ἀσεβειᾳ, ᾑ ἐπραξαν, ὡσπερ ὑν και ὁ Δαυιδ· διο αὐτος μεν ἐφυγε τα μεσα της γης, και ἐν ἀκροις αὐτων γενομενος ἐβοα προς τον Θεον· ἐπι δε τῃ των πολλων και αὐτυ τυ Σαυλ ἀπωλειᾳ, την ψυχην ἀλγων, ἀπεκλαιετο.

Εν πετρᾳ ὑψωσας με, κ. τ. ε.] Πετραν σε μαινεσθαι ἐκδεξομεθα ῥευσαν πνευματικον πομα, τον Χριςον φημι. ὁ ἐν ταυτῃ τῃ πετρᾳ γενομενος, τῳ μετεχειν αὐτης (ὑπαρχει γαρ σοφια, και δικαιοσυνη, και ἁγιασμος) μετεωριζεται κατα τον νυν, ὑψυμενος ὑπο τυ θευ. και οἱ ἑπεσθαι δε τῳ σωτηρι προθεμενοι, κατα τας αὐτυ προτροπας λεγοντος, δευτε ὀπισω μυ, ὁδηγῳ ὡυτῳ χρωμενοι, της αὐτης ἐπαρσεως κοινωνυσι, ὑκ ἀλλον ἐλπισαντες ἡγημονα ἑυρησειν της ἀγυσης προς τον παντων αἰτιον ὁδυ. ταυτης της δωρεας τυχων και Δαυιδ, μεθ᾽ ὑμνυ λεγει τῳ κυριῳ· ὡδηγησας με, ὁτι ἐγενηθης ἐλπις μυ· ὐ μονον δε ὁδηγος, ἀλλα και πυργος γεγονας μοι ἀπο προσωπυ ἐχθρυ. σε γαρ ἰσχυνι ἐχων, και ἰσχυος πυργον, ἀβλαβης διεμεινα· και τοι τυ ἐχθρυ τυγχανοντος ἀντιπροσωπυ, και πολεμειν θελοντος. δυναται ἀναφοραν ἐχειν, εἰς το ἀπο προσωπυ ἐχθρυ, και το, ὡδηγησας με, εἱρμῳ τοιυτῳ· ὡδηγησας με ἀπο προσωπυ ἐχθρυ, ἐλπις μυ γεγενημενος· ἀλλα και πυργος ἰσχυος προς το ὡδηγηκεναι με, ἀπο προσωπυ ἐχθρυ γεγονας μοι. ἐλπις των ἁγιων ἀληθινη και ἀδιαπτωτος ὁ σωτηρ· περι ὑ φησι Παυλος, και Ιησυ Χριςυ της

ἐλπι-

vatus, dicit, *exaudi Deus deprecationem meam*, exaudietur. Quando vero imperfectus non sentit ea, quibus indiget, oratio ejus silet, clamante illo, qui sentit, & semetipsum Deo perficiendum tradit.

Dum anxiaretur cor meum, &c.] Anxiatur enim vere & quasi deficit omnis anima Deo amica, dum in mortali hac vita commoratur: anxiatur autem & deficit etiam præ commiseratione, videns multitudinem eorum, qui pereunt. Luget etiam plurimos eorum, qui antea peccaverunt, & non egerunt pœnitentiam pro peccato, & iniquitate, atque impietate, quam fecerant, quemadmodum fecit etiam David. Idcirco quidem fugit loca media terræ, & in extremitatibus terrarum clamabat ad Deum; ob plurimorum vero atque adeo ob Saulis quoque ipsius interitum animam torquens, flebat.

In petra exaltasti me, &c.] Petra intelligenda est illa, quæ stillavit potum spiritalem, Christum inquam. Qui in hac petra fuerit, ipsam participando (est enim *sapientia & justitia & sanctificatio*) secundum mentem sublimatur, a Deo elevatus. Cæterum hi, qui Salvatorem quoque sequi proposuerunt, juxta monitiones ejus dicentis, *Venite post me*, duce ipso usi, ejusdem exaltationis participes sunt, non alium sperantes reperire ducem viæ, quæ ducit ad auctorem universorum. Hoc donum quoque David consecutus, cum hymno dicit Domino: *Deduxisti me, quia factus es spes mea:* non solum autem dux, sed etiam turris factus es mihi a facie inimici: te enim fortitudinem habens, & fortitudinis turrim, illæsus permansi; tametsi inimicus esset ante faciem meam, & oppugnare me vellet. Potest referri ad illud, *a facie inimici*, etiam istud, *deduxisti me*, tali connexione: deduxisti me a facie inimici, spes mea factus: sed & turris fortitudinis ad deducendum me, a facie inimici mihi fuisti. Spes sanctorum vera & indeficiens est Salvator; de quo Paulus ait; *Et Christi Jesu spei nostræ*; & pro-

ἐλπιδος ἡμων· και ἡ προφητεια, ἐπ' αὐτῳ ἐθνη ἐλπιυσιν. αὐτος γαρ ὁ προαναφωνηθεις ἐσεσθαι ἐθνων προσδοκια. παροικει δε τις τελειωθεις ἐν ἁγιοτητι εἰς τυς αἰωνας ἐν ἐκεινῳ τῳ σκηνωματι· ὁ δηλοι το, τις κατασκηνωσει ἐν ὀρει ἁγιῳ σꙋ. αἰωνιον γαρ τυτο τ' αὐτον ὀν τῃ σκηνῃ, ἡν ἐπηξεν ὁ κυριος, καὶ ὐκ ἀνθρωπος. πλην εἰ και ὑτω τελειοτητος ἐχει ἡ τοιαυτη σκηνη, ὡς και ἁγια ἁγιων εἰναι, ἀλλ' ὐν ἐςι μετ' αὐτην καταςασις ὑπερεχυσα των λογικων, καθ' ἡν ἐσονται ἐν πατρι και υἱῳ, μαλλον δε τῃ τριαδι· διο παροικειν εἰς τυς αἰωνας, ἀλλ' ὐ κατοικειν ἐν τῳ σκηνωματι εἰρηται. ὁ ἐν τυτῳ τῳ οἰκῳ γεγονως, σκεπασθησεται ἐν τῃ των πτερυγων τυ Θευ σκεπῃ.

Εδωκας κληρονομιαν τοις φοβυμενοις, κ. τ. ε.] Πλυσιος γαρ ὠν, φησι, και μεγαλας δωρεας παρεχεις· μαλλον δε χαριζομενος τοις τελειοις ἀνθρωποις το γενεσθαι συ υἱυς, κληρονομιαν αὐτοις δεδωκας· εἰ γαρ και προσδοκαται δοθησομενη μετα την ἀναςασιν ἐν τῳ μελλοντι αἰωνι· ἀλλα γε τῳ ἠδη ἡυπρεπισθαι, δεδοται τοις εἰς αὐτην κατα καιρον τον δεοντα ἀχθησομενοις. και ἐτι τοις φοβυμενοις το ὀνομα αὐτυ ὁ Θεος κληρονομιαν ἐδωκεν. ἐαν τις ἡ διαφορα φοβυμενων τον Θεον και το ὀνομα αὐτυ, πιςευοντων αὐτῳ και τῳ ὀνοματι αὐτυ, ἐπει πολλακις εἰρηται, ὑποδεεςερυς εἰναι τυς οἰκειωθεντας τῃ τυ Θευ προσηγοριᾳ, των ἐνωθεντων αὐτῳ τῳ θεῳ· ὁρα ὡς και τοις φοβυμενοις τον θεον δεδοται ἡ κληρονομια· εἰ γαρ τοις ὑποδεεςεροις ὑπηρκται ἡ χαρις αὐτη, πολλῳ πλεον τοις ὑπεραναβεβηκοσιν.

Τυ αὐτυ.] Ταχα κληρονομιαν την ἀναλογον τῳ Ισραηλ ἐδωκε τοις φοβυμενοις αὐτον ὁ κυριος, την δε ἀναλογον τοις Λευιταις, ἐδωκε τοις ἀγαπωσιν αὐτον.

Ουτως ψαλω τῳ ὀνοματι συ, κ. τ. ε.] Επει ὠν ἡξιωσα παρα συ τετυχα, εὐχαριςος ὑτω γεγονως ψαλω τῳ ὀνοματι συ, ὑμνων δι' ἐργων, νοηματων τε και λογων ἀγαθων την ἐπ' ἐμοι κληρωθεισαν προσηγοριαν συ. και προς τυτῳ ἡμεραν ἐξ ἡμερας ἁ ηὐξαμην ἀποδωσω· ὡσπερ

ὁ Ια-

phetia, *In ipso gentes sperabunt.* Ipse enim prænuntiatus est fore gentium exspectatio. Porro inhabitat aliquis perfectus in sanctitate in sæcula in illo tabernaculo: quod declarat istud, *Quis requiescet in monte sancto tuo?* Sæculum enim illud idem est, quod tabernaculum, quod fixit Dominus, & non homo. Cæterum si etiam istiusmodi tabernaculum tantam habuerit perfectionem, ut sancta sanctorum sit, utique post illud est status rationabilia transcendens, secundum quem erunt in patre & filio, imo potius in Trinitate: quapropter inhabitare in sæcula, non autem habitare in tabernaculo dictum est. Qui in hac domo fuerit, sub umbra alarum Dei protegetur.

Dedisti hæreditatem timentibus, &c.] Cum enim, inquit, dives sis, magna quoque munera præbes: imo hominibus perfectis donans filios Dei fieri, hereditatem ipsis tribuisti: etsi enim exspectetur donanda post resurrectionem in sæculo futuro; attamen cum jam pridem præparata sit, data est iis, qui illam tempore opportuno adituri sunt. Quin & timentibus nomen suum dedit Deus hereditatem. Si quædam sit differentia inter timentes Deum & nomen ejus, credentes ipsi & nomini ejus, cum sæpe dictum sit, illos, qui appellationem Dei participarunt, inferiores esse iis, qui ipsi Deo uniti sunt; vide, ut etiam timentibus Deum data sit hereditas: nam si inferioribus gratia hæc obtigit, multo magis illis, qui hos superant.

Ejusdem.] Analogam Israeli hereditatem forte dedit Dominus timentibus se; Levitis autem analogam dedit diligentibus se.

Sic psallam nomini tuo, &c.] Cum illa, quæ rogaveram, a te impetravero, ita gratias agens *psalmum dicam nomini tuo*, operibusque & cogitationibus ac verbis bonis eam, quæ mihi obtigit, nominis tui appellationem celebrabo. Atque insuper de die in diem, quæ voveram, reddam, sicut Jacob ait, si de-

ὁ Ιακωβ φησιν, ἐαν δῳ μοι ὁ θεος ἀρτον φαγειν, και τα ἑξης, παντων ὡν ἐαν μοι δως δεκατην ἀποδεκα τωσω σοι αυτα· προ γαρ τȣτων των λογων φερεται το, ηὐξατο ὁ Ιακωβ λεγων το, ἐαν ἡ κυριος μετ᾽ ἐμȣ, ἑως τȣ, δεκατην ἀποδεκατωσω σοι αὐτα. εὐ δε και το εἰπειν, ἡμεραν ἐξ ἡμερας τας εὐχας ἀποδȣναι, ψαλλειν τε τῳ ὀνοματι τȣ θεȣ εἰς τον αἰωνα τȣ αἰωνος· τῳ το μεν ψαλλειν τῳ ὀνοματι τȣ ὑμνȣμενȣ παρεκτεινειν ἑως τȣ μελλοντος αἰωνος· το δε τας εὐχας ἀποδȣναι πληρȣσθαι, ἑως ἐτι ὁ ἐξ ἡμερων συμπληρȣμενος χρονος ἐςιν· ὑτος δε ἐςιν ὁ παρα μετρȣμενος τῃ ἑκαςȣ ζωη. ἑως ὐν ἐν βιῳ ἐσμεν τας εὐχας ἀποδωσωμεν, ἱνα και ψαλλειν εἰς τον αἰωνα τȣ αἰωνος τῳ ὀνοματι τȣ θεȣ δυνηθωμεν.

ΨΑΛΜΟΣ ξδ.

Εἰς το τελος ὑπερ Ιδιθȣμ ψαλμος τῳ Δαυιδ, κ. τ. ε.] Ιδιθȣμ κριτȣ ἐρχομενȣ Δαυιδ ἱκανȣ χειρι. ἐςι δε ὁ ψαλμος περι τȣ υἱȣ τȣ θεȣ τȣ αἰωνιȣ κριτȣ ἐρχομενȣ, τȣ ὀντος ἱκανȣ χειρι.

Οὐχι τῳ θεῳ ὑποταγησεται ἡ ψυχη μȣ; κ. τ. ε.] Πας ὁ ὑποτασσομενος τινι, τα αὐτα ἐκεινῳ φρονει και εἰ κατα τον Παυλον παντες ὑποταγησομεθα τῳ χριςῳ, παντες τα αὐτα χριςῳ φρονησωμεν.

Τȣ αὐτȣ.] Το ὑποταγησεται ἐπει ὁ σωτηρ λεγει, ἀναφερεται εἰς το, τοτε υἱος ὑποταγησεται τῳ ὑποταξαντι αὐτῳ τα παντα· ὀτι δε τον πατερα λεγει, δηλον ἐκ τȣ, πλην την τιμην μȣ ἐβȣλευσαντο ἀπωσασθαι, ἐδραμον ἐν διψει. ἁμα δε μανθανομεν ὁτι το ὑποταγησομεν ψυχη ἐςιν· ὁτι το σωτηριον της ψυχης ἡ αὐτοσωτηρια παρα θεȣ ἐςι, διο αὐτος ὁ σωτηρ ἐςι τȣ ταυτα λεγοντος· και ὐκ ἐςι σωτηριον ἀποτινος λαβειν ὑποταγεντα ἡ ἀπο θεȣ. διο θεῳ ὑποτασσωμετα, τῳ ἀντιλαμβανομενῳ τȣ αὐτῳ μονῳ ὑποτασσομενων, και σω-

ζοντι

derit mihi Deus panem ad comedendum &c. *omnium, quæcumque mihi dederis, decimam decimabo ea tibi;* nam ante hæc verba dicitur: *Et vovit Jacob dicens, si fuerit Dominus mecum*, usque ad hæc verba: *Decimam decimabo ea tibi.* Bene autem dicitur & illud, de die in diem vota reddere, & psalmum dicere nomini Dei in sæculum sæculi; eo quod hæc psalmi quidem recitatio nomini ejus, qui laudatur, extendatur usque in sæculum futurum; ista vero voti redditio impleatur, donec adhuc ex diebus tempus completur: hoc autem tempus uniuscujusque vitæ commensuratur. Quamdiu igitur in vita sumus vota reddamus, ut etiam in sæculum sæculi psalmum Dei nomini dicere possimus.

PSALMUS LXI.

In finem pro Idithun psalmus David, &c.] Pro Idithun judice venturo David, idoneo manu. Est autem psalmus de filio Dei æterno judice venturo, qui est idoneus manu.

Nonne Deo subjecta erit anima mea? &c.] Omnis, qui subjectus est alicui, eadem ac ille sentit. Et nos, si secundum Paulum omnes subjiciemur Christo, eadem ac Christus sentiamus.

Ejusdem.] Quandoquidem Salvator loquitur, illud, *subjecta erit*, refertur ad istud, *tunc & ipse filius subjectus erit ei, qui subjecit sibi omnia.* Quod vero patrem intelligat, patet ex eo, *Verumtamen pretium meum cogitaverunt repellere, cucurrerunt in siti.* Porro simul quoque discimus id, quod subjiciendum sit, esse animam: quoniam salutare animæ est ipsa salus a Deo, quia ipse Salvator est ejus, qui hæc dicit: neque salutare a quopiam recipere potest subjectus nisi a Deo. Quapropter Deo subjiciamur, qui suscipit eos, qui

ipsi

ζοντι αὐτες, ὡςε δια την προς τον θεον αὐτων ὑποταγην ἐπι πλειον ἑςακεναι αὐτες ὑπο μηδενος σαλευομενες. ἀντιληπτωρ με, ε μη σαλευθω ἐπι πλειον. ἠτοι ὁτι ἐσαλευθη, ἐξ ε ἑαυτον ἐκενωσε μορφην δελε λαβων, ταυτα φησιν, ὡς ὀλιγον σαλευθεις, δια τον ὀλιγον ἐν σωματι χρονον· εἰτε περιλυπος γενομενος την ψυχην, ἠρξατο μονον λυπεισθαι, και τεταραχθαι ὀλιγον, λεγειτο, ε μη σαλευθω ἐπι πλειον ἁμαρτιαν γαρ εκ ἐποιησεν, ὡς οἱ ἐπι πλειον σαλευομενοι.

Εως ποτε ἐπιτιθε εἰς ἀνθρωπον, κ. τ. ε.] Τετο ὁμοιον ἐςι τῳ, νυν ζητειτε με ἀποκτειναι ἀνθρωπον ζητεσιν ἀποκτειναι· και οἱ ἐπιτιθεμενοι, ἀνθρωπῳ ἐπιτιθενται.

Πλην την τιμην με ἐβελευσαντο ἀπωσασθαι, κ. τ. ε.] Τιμη της λογικης ψυχης, ἀρετη και γνωσις.

Πλην τῳ θεῳ ὑποταγηθι ἡ ψυχη με, κ. τ. ε.] Επι μεν τῃ προτερᾳ ὑποταγῃ σωτηριον, ἐπι δε τῃ δευτερᾳ ὑπομονη παρα θεε. και γαρ, φησι, πολλα τα παρα τετων ἐπαγομενα κακα· ἀλλα προς αὐτον βλεπω τον θεον, αὐτον ἐχων προσδοκιαν και ἐλπιδα. διο και ὑπομενω τα γενομενα· εἰωθως γαρ μοι βοηθειν, βοηθησει και νυν, και ε συγχωρησει τετοις το οἰκειον ἐξανυσαι σκοπον, ὡςε περιγενεσθαι μεν ἡμων· ἀναςησαι δε και ἀποδιωξαι των ἡμετερων, και ἐν φυγῃ καταςησαι.

Ελπισαντε ἐπ' αὐτον πασα συναγωγη λαε, κ. τ. ε.] Ωσει ἐλεγε, μη μονον το κατ' ἐκλογην χαριτος το λειμμα· ὁπερ ἐςαι, ὁτε πας Ισραηλ σωθησεται. ἐκχεατε ἐνωπιον αὐτε τας καρδιας ὑμων. ὁ παντα τον φαυλον ἀποθεμενος διαλογισμον, και ἀκρως μετανοησας, ὡς μηδε μεμνησθαι των χειρονων, ἐξεγειν ἐνωπιον αὐτε την καρδιαν ἑαυτε. ὁτι συ ἀποδωσεις ἑκαςῳ κατα τα ἐργα αὐτε. ἑκαςῳ ἀποδωσει ὁ θεος κατα μα ἐργα, ἡ τα ἀγαθα, ἡ τα κακα, ἡ τα πολλα, ἡ τα ὀλιγα· κατα ὁποιονδηποτε μετρων ποιοτητα ἡ ποσοτητα, ὡν ἀποδιδωσι.

Πλην

ipsi soli subjiciuntur, & servat ipsos, ita, ut ob hanc ipsorum Deo subjectionem a nullo amplius sint commoti. *Susceptor meus, non movebor amplius.* Sive quia motus fuerat, ex quo semetipsum exinanivit formam servi accipiens, hæc dicit, tanquam qui paululum commotus fuerit per exiguum tempus, quo erat in corpore: sive quia, dum tristis factus est in anima, cœpit dumtaxat contristari, & conturbari paululum, dicit, *Non movebor amplius.* Peccatum enim non fecit, sicut illi, qui amplius moventur.

Quousque irruitis in hominem, &c.] Hoc simile est isti, *Nunc quæritis me interficere.* Hominem quærunt occidere; & qui irruunt, in hominem irruunt.

Verumtamen pretium meum cogitaverunt repellere, &c.] Rationabilis animæ pretium, virtus est & scientia.

Verumtamen Deo subjecta esto, &c.] In priori quidem subjectione salutare, in altera vero patientia est a Deo. Etenim, inquit, plurima sunt ab his mala irrogata; attamen ad ipsum Deum respicio, in quo mea est exspectatio & spes mea; quare etiam sustineo, quæ facta sunt: cum soleat enim mihi opitulari, opitulabitur etiam nunc, & non permittet hos propositum suum perficere, ut nos quidem superent; nostros vero evertant, & persequantur, & in fugam agant.

Sperate in eo omnis congregatio populi, &c.] Quasi diceret: non solum reliquiæ secundum electionem gratiæ: quod erit, quando omnis Israel salvabitur. *Effundite coram ipso corda vestra.* Qui omnem pravam cogitationem deposuit, & quem summe pœnituit, adeo, ut neque malorum meminerit, is effudit coram ipso cor suum. *Quia tu reddes unicuique secundum opera sua.* Unicuique reddet Deus secundum opera, sive bona, sive mala, sive multa, sive pauca; secundum quarumcumque nimirum mensurarum, quas reddit, qualitatem aut quantitatem.

Verum-

Πλην ματαιοι οἱ υἱοι ἀνθρωπων, ψευδεις οἱ υἱοι των ἀνθρωπων ἐν ζυγοις, τȣ ἀδικησαι αὐτοι ἐκ ματαιοτητος ἐπι το αὐτο, κ. τ. ε.] Ματαιοι εἰσιν οἱ τοις ματαιοις και φθαρταις τȣ αἰωνος τȣτȣ προσκαθεζομενοι πραγμασι. ματαια τα ἀνθρωπινα παντα και μεταβολην ὀξειαν δεχομενα.

Τȣ αὐτȣ.] Οὐ ψευδομαι περι την δικαιοσυνην· αὐτη γαρ ζυγος ἐςι των ἀρετων. ψευδεις εἰσιν υἱοι, ἐκ τȣ πατρος τȣ διαβολȣ γεγεννημενοι. ἀμελȣσι γαρ, φησι, της ἰσοτητος· ἀνισως δε κατεχȣσι τα της διανοιας ζυγα, και τȣ μεν δικαιȣ καταφρονȣσι, ἀδικιᾳ δε χαιρȣσι.

Τȣ αὐτȣ.] Οἱ κατα τȣς ό. ὅτω· κατα δε Θεοδοτιωνα· ἀτμις υἱοι των ἀνθρωπων, ψευδεις υἱοι ἀνδρος ὡς ῥοπη ζυγȣ. ȣδεν, φησι, μονιμον των ἀνθρωπινων, ἀλλ' ἀτμῳ ἐοικε ἀναπεμπομενῳ και παραυτικα σκεδαννυμενῳ, και ῥοπῃ ζυγȣ ποτε μεν καθιεμενη, ποτε δε ἀνανευȣσῃ. ζητειται δε εἰ οἱ ἁγιοι ȣ ματαιοι. ȣχ υἱοι των ἀνθρωπων οἱ ἁγιοι. κατηργηθη γαρ αὐτων ἡ κατα ἀνθρωπον γενεσις.

Απαξ ἐλαλησεν ὁ θεος, δυο ταυτα ἠκȣσα, κ. τ. ε.] Τον λογον ἁπαξ ἐλαλησεν ὁ θεος, τον περι προνοιας και κρισεως ἐχοντα λογον· τȣτο γαρ δηλȣται ἐκ των ἐπιφερομενων ῥητων.

ΨΑΛΜΟΣ ξβ'.

Ο Θεος, ὁ θεος μȣ προς σε ὀρθριζω, ἐδιψησε σοι ἡ ψυχη μȣ, ποσαπλως σοι ἡ σαρξ μȣ, ἐν γῃ ἐρημῳ και ἀβατῳ και ἀνυδρῳ, ȣτως ἐν τῳ ἁγιῳ ὠφθην σοι, τȣ ἰδειν την δυναμιν σȣ και την δοξαν σȣ, κ. τ. ε.] Πας ὁ ἀποθεμενος τα ἐργα τȣ σκοτȣς, και ἐνδυσαμενος τα ὁπλα τȣ φωτος ὀρθριζει προς τον θεον.

Τȣ αὐτȣ.] Τῳ θεῳ μεν διψᾳ ὁ τȣ καλȣ διψων, διαβολῳ δε, ὁ τȣ αἰσχρȣ. ἀλλα και ἐν τῳ ἁγιῳ ὀφθηναι

δει

Verumtamen vani filii hominum, mendaces filii hominum in stateris, ut injuriam faciant ipsi ex vanitate in idipsum, &c.] Vani sunt, qui vanis & corruptis hujus sæculi negotiis adsident. Vana humana omnia & mutationi citæ obnoxia.

Ejusdem.] Non mendax sum circa justitiam. Ipsa enim est virtutum statera. Mendaces sunt filii ex patre diabolo geniti. Æquabilitatem enim, inquit, negligunt, ex æquo autem mentis momenta non tenent, & justitiam quidem contemnunt, injustitia vero delectantur.

Ejusdem.] Septuaginta quidem sic, Theodotio autem: *Vapor filii hominum, mendaces filii hominis sicut momentum stateræ.* Nihil, inquit, humanarum rerum stabile, sed simile videtur vapori, qui emittitur & continuo dissipatur, nec non momento stateræ, quod aliquando demittitur, aliquando erigitur. Quæritur autem, an sancti vani non sint. Non filii hominum sunt sancti. Irrita enim facta est eorum secundum hominem generatio.

Semel locutus est Deus, duo hæc audivi, &c.] Semel locutus est Deus verbum, quod de providentia & judicio sermonem habet. Hoc enim ex iis, quæ inferuntur, verbis significatur.

PSALMUS LXII.

D*eus Deus meus ad te de luce vigilo. Sitivit in te anima mea, quam multipliciter tibi caro mea, in terra deserta & invia & inaquosa: sic in sancto apparui tibi, ut viderem virtutem tuam & gloriam tuam, &c.*] Omnis, qui abjecit opera tenebrarum, & indutus est arma lucis de luce vigilat ad Deum.

Ejusdem.] Deo quidem sitit is, qui bonum sitit; diabolo vero, qui turpitudinem. Cæterum in sancto

δει τῳ Θεῳ τον ὀψομενον την δυναμιν και την δοξαν αὐτυ. Χριςος δε Θευ δυναμις και ἀπαυγασμα της δοξης αὐτυ. και ὁ μεν ἀγαμος μεριμνων τα τυ κυριυ, πως ἀρεσει τῳ Θεῳ, ἱνα ᾑ ἁγιος τῳ σωματι και τῳ πνευματι, εἰποι ἀν περι της ἑαυτυ σαρκος τῳ κυριῳ, σοι ἡ σαρξ μυ. ὁ δε πορνευων εἰποι ἀν τῳ διαβολῳ, σοι ἡ σαρξ μυ. ὁ ἐν ἁγνειᾳ δ' ὠν, λεγοι ἀν την ἑαυτυ σαρκα ἐν τῃ ἐρημῳ· ἐπειπερ ἐν ἐρημιᾳ ἐςιν ἡ σαρξ αὐτυ, και ἐν ἀβατῳ, ὐδε πονηρυ λογισμυ ἐπιβαινοντος αὐτῳ. και ἐν ἀνυδρῳ· ὑγρον μεν γαρ το σωμα τυ καταφερυς· ξηρον δε το τυ καθαρευοντος. ὁθεν ὁ εὐνυχος λεγει· ὁτι ἐγω εἰμι ξυλον ξηρον· πλην ὁ λεγων ὑτως, ἐν τῳ ἁγιῳ ὠφθην σοι, ὀρθριζει προς Θεον, και διψᾳ ἑαυτῳ τῃ ψυχῃ ἑαυτυ πολλαπλως, και ἡ σαρξ αὐτυ ἐν γῃ ἐςιν ἐρημῳ, ἀβατῳ και ἀνυδρῳ.

Οτι κρεισσον το ἐλεος συ ὑπερ ζωας, τα χειλη μυ ἐπαινεσυσι σε, κ. τ. ε.] Η μεν τυ ἀνθρωπυ ζωη, ἡ ἁγια γνωσις ὑπαρχει· το δε ἐλεος κυριυ, ἡ των γεγονοτων θεωρια ἐςι· πολλοι δε ἡμιν τυ αἰωνος τυτυ καθυπεσχοντο γνωσεις· ἀλλα κρεισσον το ἐλεος κυριυ ὑπερ ζωας.

Τυ αὐτυ.] Τα χειλη μυ, φησιν, ἐπαινει, ψυχη δε αἰνει, πνευμα δε και νυς ψαλλυσι.

Οὑτως εὐλογησω σε ἐν τῃ ζωῃ μυ, ἐν τῳ ὀνοματι συ ἀρω τας χειρας μυ, κ. τ. ε.] Αἰρει και ἐπαιρει τας χειρας ἑαυτυ ὁ ἁγιος, ὐρανια πραττων. αἰρει δε και τας χειρας ὁ δικαιος ἐν ὀνοματι τυ κυριυ, ὁτε ἀπο ὑγιων δογματων περι θευ, και της εἰς αὐτον εὐσεβειας ἐπαιρει ἀπο των γηινων το πρακτικον ἑαυτυ· ὁτε δε ἐξ ἀλλοφυλυ τινος διδασκαλιας, αἰρει μεν τας χειρας ἑαυτυ, ὐ μεν δη ἐν ὀνοματι κυριυ.

Ωσει ςεατος και πιοτητος ἐμπλησθειη ἡ ψυχη μυ, κ. τ. ε.] Λιπαρα και εὐτραφης ψυχη. το, ἐφαγον και προσεκυνησαν παντες οἱ πιονες της γης, χρησιμον εἰς το ῥητον. καθαπερ γαρ ἐπι των σωματικων βρωματων δοκει

τα

quoque oportet, ut appareat Deo is, qui videt virtutem & gloriam ejus. Chriſtus autem Dei virtus eſt & ſplendor gloriæ ejus. Et quidem innuptus cogitans quæ Domini ſunt, quomodo placeat Deo, ut ſit ſanctus corpore & ſpiritu, dicere poſſit de carne ſua Domino, *tibi caro mea.* Fornicator vero dixerit diabolo, *tibi caro mea.* Qui caſtus eſt, dixerit carnem ſuam eſſe *in deſerto*; quandoquidem caro ejus eſt in ſolitudine, & *in invio*, cum non accedat ad ipſum prava cogitatio. Et *in inaquoſa*: ſiquidem humidum eſt corpus ejus, qui pronus in libidinem eſt; ſiccum vero illius, qui puritatem colit. Unde eunuchus ait: *Quoniam ego ſum lignum aridum.* Verum qui ſic ait: *in ſancto apparui tibi*, mane vigilat ad ipſum, & ſitit eum anima ſua multipliciter, & caro ejus in terra eſt deſerta, invia & inaquoſa.

Quoniam melior eſt miſericordia tua ſuper vitas, labia mea laudabunt te, &c.] Vita hominis, eſt ſcientia ſancta; miſericordia autem Domini, eorum, quæ facta ſunt, contemplatio. Multi autem nobis hujus ſæculi promiſerunt ſcientias, ſed melior eſt miſericordia Domini ſuper vitas.

Ejusdem.] Labia mea, inquit, collaudant; anima laudat; ſpiritus & mens pſallunt.

Sic benedicam te in vita mea. In nomine tuo levabo manus meas, &c.] Tollit, & attollit manus ſuas ſanctus, dum cœleſtia tractat. Quin etiam vir juſtus in nomine Domini manus tollit, quando ex ſanis de Deo dogmatibus, & ſua erga ipſum pietate attollit a terrenis actus ſuos; quando vero ex alienigena aliqua doctrina, tollit quidem manus ſuas, ſed non in nomine Domini.

Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea, &c.] Delicata & bene nutrita anima. Iſtud, *Manducaverunt, & adoraverunt omnes pingues terræ*, ad ſententiam hanc accommodum eſt. Quemadmodum enim in cibis

τα πιονα και ἐυτραφη των ζωων κρειττω τυγχανειν προς ἡδονην, των ἐχ ὑτως ἐχοντων· ὑτω και ἐπι των πνευματικων ἀναλογον ἐςιν ἑκατεροις. της ψυχης γαρ της ὑπερεχυσαν τροφην ἐιδως ὁ προφητης, ταυτα φησι. τοιαυτα γαρ ἠν ταχα και τα κατα την παραβολην ἐν ἐυαγγελιοις τυ μοσχυ τυ σιτευτυ. και χειλη ἀγαλλιασεως αἰνεσει το ςομα μυ. ἀμφιβολος ἡ λεξις, ἠτοι γαρ αἰνεθησεται το ςομα μυ ὑπο χειλεων ἀγαλλιασεως, ἡ αἰνεσθησεται ταχειλη ἀγαλλιασεως ὑπο τυ ςοματος μυ. ὁταν, φησι, τυ συ ὀνοματος ἐν μνημῃ γενωμαι, τοτε δη τοτε χαρας πληρυται τα χειλη μυ.

Εἰ ἐμνημονευον συ ἐπι της ςρωμνης μυ, κ. τ. ε.] Πιθανον εἰς ἁγνειαν προτρεπτικον· ὡς τυ ἐπι της ςρωμνης μνημονευοντος των κατα Θεον, παντως καθαρευοντος. ὁμοιως και το, ἐν δακρυσι μυ την ςρωμνην μυ βρεξω. και γαρ ἀποςερυσιν. ἀλληλυς οἱ σχολαζοντες τῃ προσευχῃ.

Εκολληθη ἡ ψυχη μυ ὀπισω συ, κ. τ. ε.] Εἰ ὁ κολλωμενος τῳ κυριῳ ἑν πνευμα ἐςιν, ἐκολληθη δε ὁ Δαυιδ τῳ κυριῳ, ἀρα ἑν γεγονε πνευμα. πνευμα δε τον πνευματικον ὀνομαζει, ὡς και ἡ μη περπερευομενη ἀγαπη τον ἐχοντα την ἀγαπην δηλοι. και Μωσης ὁτε τα ὀπιςια εἰδε τυ Θευ, τοτε ἐκολληθη ἡ ψυχη αὐτυ ὀπισω τυ θευ.

Εἰσελευσονται εἰς τα κατωτατα, κ. τ. ε.] Οσῳ χειται ἡ κακια τινος, τοσυτῳ κατωτερω γινομενος, εἰσερχεται εἰς τα κατωτερα της γης. τροπικως δε χειρες ῥομφαιας, ὡς χειρες γλωσσης. μεριδες ἀλωπεκων ἐσονται. φασι, τυς λεοντας, ἐπειδ᾽ ἀν τινος ἐπιλαβωνται ζωυ, ῥοφειν τε το αἱμα, και ἁρπακτικως ἐσθιειν το προσπεσον, και μαλιςα τα κυριωτερα των μελων, τα δε περιττα καταλιμπανειν. ταυτα δε τας ἀλωπεκας εὑρυσας ἐσθιειν· ἐπει ὑν ἐσθιυσιν αὐται τα παρ᾽ ἐκεινοις ἠδη ἀναισθεντα, τυτο φησιν ὁτι τιμωριαι αὐτυς διαφοροι διαδεξονται, και ἀπο τυτων εἰς ἑτερυς ἐμπεσοντες, διαφορῳ τῃ τιμωριᾳ περιβληθησονται.

Τυ

corporalibus pinguia & bene nutrita animalia aptiora sunt ad voluptatem, quam illa, quæ non sunt talia; ita in spiritualibus proportione quadam accidit utrisque. Propheta enim, cum supereminentem animæ cibum probe nosset, hæc dicit. Ejusmodi enim erant etiam illa, quæ per parabolam in Evangeliis habentur de vitulo saginato. *Et labiis exultationis laudabit os meum.* Ambigua est in græco sententia, utrum videlicet laudandum sit os meum a labiis exultationis, vel laudanda sint labia exultationis ab ore meo. Quando, inquit, memor fuero nominis tui, tunc utique tunc gaudio implentur labia mea.

Si memor fui tui super stratum, &c.] Idonea monitio ad castitatem; quoniam is, qui super strato memor est rerum divinarum, omnino purus fit. Simile est etiam illud, *In lacrymis meis stratum meum rigabo.*

Etenim defraudant invicem vacantes orationi.

Adhæsit anima mea post te, &c.] Si, *qui adhæret Domino, unus spiritus est*, adhæsit vero David Domino, unus igitur fuit spiritus. Spiritum autem vocat illum, qui spiritalis est, quemadmodum & constans dilectio significat eum, qui charitatem habet. Moyses etiam quando posteriora Dei vidit, tunc adhæsit anima ejus post Deum.

Introibunt in inferiora, &c.] Quanto fusior fuerit malitia alicujus, tanto inferior factus intrat in inferiora terræ. Tropice autem *manus gladii* dicuntur, sicut manus linguæ. *Partes vulpium erunt.* Tradunt, leones, ubi animal aliquod ceperint, sanguinem exsugere, & rapaciter prædam devorare, ac præsertim membra potiora, relinquere vero superflua; quæ deinde reperta vulpes absumant: cum igitur hæ devorent illa, quæ ab istis pridem interemta sunt, hoc dicit, fore, ut diversæ ipsos pœnæ excipiant, & dum ex his in alias incidunt, diverso supplicio afficiantur.

Τυ αὐτυ.] Ινα πιςευσαντες σωθωσιν τῳ κατελθοντι εἰς τα κατωτερα μερη της γης.

Τυ αὐτυ.] Τυς καταχθονιυς δαιμονας νυν ἀλωπεκας ὀνομαζει, οἱς και παραδιδονται προς κολασιν οἱ ἐπιγειοι δαιμονες.

ΨΑΛΜΟΣ ξγ΄.

Εισακυσον ὁ Θεος της φωνης μυ, κ. τ. ε.] Εςι τις φωνη καρδιας ἀκυςη μονῳ θεῳ. ἀπο φοβυ ἐχθρυ, ἡτοι ἀπο τυ φοβεισθαι τον ἐχθρον, ἐξελυ την ψυχην μυ, ἡ ἀπο φοβυ· ὁς φοβος ὐ φιλος, ἀλλ᾽ ἐχθρος ἐςι. φιλος μεν ὁ τυ Θευ ἐπιςημονικος φοβος· ἐχθρος δε, ὁ μη τοιυτος φοβος· ὁποιος ὁ των ἑτεροδοξων, ἡ ὁ των ὁποιον δη ποτ᾽ ὐν, ἀλλα παρα τον Θεον φοβυμενων· περι ὡν δυναται το ἐν Ησαϊᾳ πνευμα παραςατικως εἰρηκεναι· τον δε φοβον αὐτων ὐ μη φοβηθητε, ὐδ᾽ ὐ μη ταραχθητε ἀπο συςροφης πονηρευομενων των ἑτεροδοξων ἐν πιςει. ἀντι συςροφης, ἀποῤῥητυ Ακυλας εἰρηκεν· ὁ δε Συμμαχος σκεψεως. ἀπο πληθυς ἐργαζομενων ἀδικιαν, των την πλατειαν και εὐχωρον ὁδευοντων.

Τυ αὐτυ.] Εχθρος φοβος ἐςιν ἡτοι ὁ παρα τυ ἐχθρυ ἡμιν ἐγγινομενος· ἡ ὁ ἐναντιος τῳ τυ χριςυ θαρσει. θαρσειτε γαρ, φησιν, ἐγω εἰμι· μη φοβεισθε.

Οἱτινες ἠκονησαν ὡς ῥομφαιαν, κ. τ. ε.] Οἱ ἱκανοι ὑπερ των ψευδων δογματων ἐνετειναν τοξον πραγμα πικρον· γλυκυ δε, το των προϊςαμενων της ἀληθειας. ἀντι τυ πραγμα ῥημα Ακυλας εἰπε. τυ κατατοξευσαι ἐν ἀποκρυφοις ἀμωμον, Ακυλας ἀπλυν. τα βελη μεντοιγε ἐν οἱς τον ἀμωμον ἠν ἀπλυν κατατοξευυσιν οἱ ἀκονησαντες ὡς ῥομφαιαν τας γλασσας αὐτων, οἱ ἀποκρυφοι εἰσι και μυςηριωδεις αὐτων λογοι.

Εκραταιωσαν ἑαυτοις λογον πονηρον, κ. τ. ε.] Θεος μεν ἀγαθον κραταιοι λογον, ἀνθρωπος δε πονηρον. διοπερ

Ejusdem.] Ut credentes ei, qui descendit in inferiores partes terræ, salvi fiant.

Ejusdem.] Vulpes hoc loco vocat infernos dæmones, quibus etiam puniendi traduntur terreni dæmones.

PSALMUS LXIII.

Exaudi Deus vocem meam, &c.] Est quædam vox cordis, quæ a solo Deo audiri possit. *A timore inimici*, sive a timendo inimicum *eripe animam meam*: sive *a timore*, qui timor non amicus, sed inimicus est. Amicus quidem timor Dei sapiens, sed inimicus timor, qui non est istiusmodi; qualis est Heterodoxorum, seu falsa docentium, vel eorum, qui quidlibet, sed præter Deum, timent: de quibus hoc diserte Spiritus sanctus in Isaia dixisse potuit: *Timorem autem eorum ne timueritis, neque conturbemini* a conventu malignantium Heterodoxorum in fide. Pro *conventu* Aquila dixit *secreto*; Symmachus vero *speculatione*. *A multitudine operantium iniquitatem*, quia viam latam & spatiosam perambulant.

Ejusdem.] Inimicus timor est, vel qui ab inimico nobis incutitur, vel qui contrarius est fiduciæ in Christum. *Confidite* enim, inquit, *ego sum: ne timueritis.*

Qui exacuerunt ut gladium, &c.] Qui falsa dogmata tuentur, *intenderunt arcum rem amaram*; dulcem vero, qui propugnant veritatem. Pro *rem* Aquila *verbum* dixit. *Ut sagittent in occultis immaculatum*, Aquila *simplicem*. Cæterum sagittæ, quibus immaculatum seu simplicem sagittant illi, qui exacuunt ut gladium linguas suas, sunt apocryphi & mystici seu obscuri illorum sermones.

Firmaverunt sibi sermonem nequam, &c.] Deus quidem bonum sermonem confirmat, homo vero pra-

περ ὁ μεν Θεος ἐκραταιωσε θεια δυναμει τον ἑαυτȣ λογον· ἀνθρωποι δε ἑαυτοις τῃ καλȣμενῃ διαλεκτικῃ φιλοσοφιᾳ, και κενῃ ἀπατῃ διηγησαντο τȣ κρυψαι παγιδα, οἱ πιθανοις σοφισμασι και λογοις ἀπατηλοις ἀπατωντες, ἐν οἱς λανθανον κεκρυμμενον ἐςι το παγιδευειν. εἰπαν, τις ὀψεται αὐτȣς; μεγαφρονȣντες ὡς ἐπι δυσθεωρητοις οἱς εὑρισκειν νομιζȣσι, κραταιȣντες ἑαυτοις λογον πονηρον, ἐξηρευνησαν ἀνομιαν. δεον τον νομον ἐρευναν, ἱνα ὁ ἐν αὐτῳ εὑρεθῃ πνευματικος νȣς· οἱ δε ἐξω νομȣζητȣντες, ἐξηρευνησαν ἀνομιαν.

Εξηρευνησαν ἀνομιαν, ἐξελιπον ἐξερευνωντες ἐξερευνησει, κ. τ. ε.] Τȣτο και οἱ της ἀληθειας παραχαρακται ποιȣσι. θεον τον νομον ἐρευναν, ἱνα ἐν αὐτοις εὑρεθῃ πνευματικος νȣς, οἱ δε ἐξωνομȣ ζητȣντες ἐξηρευνησαν, την ἐπιτασιν ἐνταυθα της κακιας σημαινει.

Προσελευσεται ἀνθρωπος, και καρδια βαθεια, κ.τ.ε.] Καρδια βαθεια ἐςιν ἡ θεωρησασα το βαθος τȣ πλȣτȣ και γνωσεως τȣ Θεȣ.

Βελος νηπιων ἐγενηθησαν, κ. τ. ε.] Και παντες ἀπηγγελλον, ὁτι σον ἐργον τȣτο, και σοι τα γιγνομενα ἐπεγραψαν, γνωρισαντες ὡς ȣ̓κ ἠν ἀλλȣ. ȣ̔τως αὐτοις πασαν την σπȣδην εἰς το μηδεν περιτρεψαι ὁ θειος ἐθελησεν ὀφθαλμος· τȣ̓ναντιον δε και τιμωρησασθαι ἡρετισατο.

Εὐφρανθησεται δικαιος ἐν τῳ κυριῳ, και ἐλπιει ἐπ' αὐτον· και ἐπαινεθησονται παντες οἱ εὐθεις τῃ καρδιᾳ, κ. τ. ε.] Εὐφραινει ἀδικον πλȣτος φθαρτος· τον δε δικαιον γνωσις Θεȣ.

Τȣ αὐτȣ.] Καρδιαν εὐθειαν ἐπαινει κυριος· διεςραμμενην δε ψυχην ἀπωσεται ἀπ' αὐτȣ.

Τȣ αὐτȣ.] Εὐθεις τῃ καρδιᾳ οἱ ἐξ ἐθνων πιςευσαντες· οἱ δε αὐτοι και δικαιοι, ὡς τῃ πιςει δικαιωθεντες· εὐθεις δε, ὡς μηδεποτε τῃ παρα τȣ Θεȣ διδασκαλιᾳ την πλανην των εἰδωλων προσμιξαντες, ὁπερ πολλακις οἱ παιδες των Ιȣδαιων πεποιηκοτες φαινονται· ȣ̔τοι τοινυν

εὐφραν-

vum. Quapropter Deus quidem divina virtute firmavit sermonem suum; homines vero sibimetipsis per philosophiam, quæ dialectica vocatur, & per inanem deceptionem narraverunt, ut occultarent laqueum, dum persuasibilibus sophismatis & sermonibus captiosis decipiunt, in quibus occultus latet laqueus. *Dixerunt, quis videbit eos?* De iis, quæ adinvenisse se existimant, tanquam de difficulter perceptibilibus sese extollentes, firmantes sibi sermonem nequam, scrutati sunt iniquitatem. Oportuerat scrutari legem, ut in illa reperiretur sensus spiritalis; ipsi vero extra legem quærentes, scrutati sunt iniquitatem.

Scrutati sunt iniquitates, defecerunt scrutantes scrutinio, &c.] Hoc etiam veritatis adulteratores faciunt. Cum legem deberent scrutari, ut in ipsis inveniatur spiritalis mens, extra legem quærentes scrutati sunt. Hoc loco malitiæ cumulum indicat.

Accedet homo & cor altum, &c.] Cor altum illud est, quod contemplatur altitudinem divitiarum & scientiæ Dei.

Sagittæ parvulorum factæ sunt, &c.] Et omnes annuntiabant, quoniam hoc opus tuum est, & tibi ea, quæ fiebant, adscribebant, scientes nullius esse alterius: sic ipsis omne studium in nihilum converti volebat oculus divinus. Quin etiam e contrario ipsis supplicium decernebat.

Lætabitur justus in Domino, & sperabit in eo, & laudabuntur omnes recti corde, &c.] Lætatur injustus in divitiis corruptibilibus; justus autem in scientia Dei.

Ejusdem] Cor rectum laudat Dominus, perversam vero animam repellet a se.

Ejusdem.] Recti corde sunt hi, qui ex gentibus crediderunt: Iidem quoque justi sunt, utpote fide justificati: recti vero, ut qui doctrinæ Dei nullum amplius idolorum errorem admisceant, quod Judæi non raro fecisse videntur. Hi igitur lætabuntur tanquam

εὐφρανθησονται ὡς νηψαντες, και την των ῥαθυμησαντων κληρονομιαν κερδαναντες·

ΨΑΛΜΟΣ ξδ΄.

Σοι πρεπει ὑμνος ὁ θεος ἐν Σιων, κ. τ. ε.] Εν Σιων, τῃ ἐπουρανιῳ δηλαδη, τουτεστι, τῳ νοητῳ σκοπευτηριῳ· ἐν γαρ αἰσθητοις οὐ πρεπει ὑμνος τῳ Θεῳ· διο οὐ ψαλουμεν σωματι ἡ γραμματι, ἀλλα πνευματι, και οὐκ αἰσθησει, ἀλλα νοι. και σοι ἀποδοθησεται εὐχη ἐν Ιερουσαλημ, ἀποκοινου ἐν Σιων· εὐχη δε ὁποια ἐστιν ἡ του Ναζωραιου.

Εἰσακουσον προσευχης μου, κ. τ. ε.] Εἰσακουσον προσευχης μου ἐν Σιων· προς σε δε τον Θεον, ὁς πνευμα ποιεις, πασα σαρξ ἡξει. μεταβαλει γαρ ἡ γενομενη σαρξ δι' ἁμαρτιαν ψυχη, και ἐσται πνευμα.

Λογοι ἀνομων ὑπερεδυναμωσαν, κ. τ. ε.] Λογοι ἀνομων ἐγγενομενοι ἡμιν ὑπερεδυναμωσαν ἡμας, δι' οὓς γεγοναμεν σαρκες. και ταις ἀσεβειαις ἡμων συ ἱλασῃ. σου ἱλασκομενου ταις ἀσεβειαις ἡμων, των ὑπο λογων ἀνομων ὑπερδυναμωθεντων, και γενομενων σαρκων, ὡς ἡκειν ἡμας προς σε τους γενομενους σαρκας, πιστευομεν, ὁτι προς σε πασα σαρξ ἡξει.

Μακαριος, ὁν ἐξελεξω, κ. τ. ε.] Εἰ μακαριος, ὁν ἐξελεξω, και προσελαβου· μακαριοι οὐν ὀλιγοι οἱ ἐκλεκτοι, ἀλλ' οὐχ' οἱ πολλοι μονον κλητοι. οἱ μεν γαρ ὀλιγοι ἐκλεκτοι εὑρησουσι την αἰωνιον ζωην, ὁ δευσαντες στενην και τεθλιμμενην ὁδον ἀπαγουσαν ἐπ' αὐτην. οἱ δε πολλοι μονον κλητοι, την ἀπαγουσαν ἐπι την ἀπωλειαν και εὐρυχωρον ὁδον διοδευσαντες, οὐ κατασκηνωσουσιν ἐν ταις αὐλαις σου ἐν σοι, οὐδε πεφυτευμενοι ἐν τῳ οἰκῳ του κυριου ἐξανθησουσιν. αὑται δε αἱ πυλαι, εἰσιν αἱ πολλαι ἐν τῳ οἰκῳ του πατρος μοναι. πλησθησομεθα ἐν τοις ἀγαθοις του οἰκου σου. οἱ πεφυτευμενοι ἐν τῳ οἰκῳ κυριου, πλησθεντες ἐν τοις ἀγαθοις αὐτου, ἐξανθησουσιν ἐν αἱς κατοι-

κησουσιν

seduli, & qui negligentium hereditatem lucrati sint.

PSALMUS LXIV.

Te decet hymnus Deus in Sion, &c.] *In Sion*, scilicet supercœlesti, id est, in spiritali specula: siquidem in sensibilibus non decet hymnus Deum: quocirca non psallemus corpore aut litera, sed spiritu, & non sensu, sed mente. *Et tibi reddetur votum in Jerusalem*, subaudiendo *in Sion*. Votum porro quale est Nazaræi.

Exaudi orationem meam, &c.] *Exaudi orationem meam* in Sion: *Ad te* autem Deum, qui spiritum efficis, *omnis caro veniet*. Anima enim, quæ per peccatum caro facta fuerat, mutabitur, & erit spiritus.

Verba iniquorum prævaluerunt, &c.] Verba iniquorum, quæ in nobis sunt, prævaluerunt super nos, dum per ea carnes effecti sumus. *Et impietatibus nostris tu propitiaberis*. Nos, qui a verbis iniquis superati, & carnes effecti sumus, te impietatibus nostris propitio, ita, ut, qui carnes eramus, ad te veniamus, credimus, quoniam *ad te omnis caro veniet*.

Beatus, quem elegisti, &c.] Si beatus sit, quem elegisti, & assumsisti; beati igitur pauci, qui electi; sed non multi, qui solum vocati sunt. Nam pauci illi electi reperient vitam æternam, cum incedant per vitam arctam & angustam, quæ ducit ad eam. Multi vero, qui solum vocati sunt, cum ambulent per viam latam, quæ ducit ad interitum, non habitabunt in atriis tuis in te, neque plantati in domo Domini florebunt. Cæterum portæ multæ sunt multæ istæ mansiones, quæ in domo patris sunt. *Replebimur in bonis domus tuæ* Qui plantati sunt in domo Domini, & multiplicati in bonis ejus, efflorescent in atriis, quæ inhabi-

κησεσιν αὐλαις. ἅγιος ὁ ναος σε, θαυμαστος ἐν δικαιοσυνη ὁ Χριστος ναος ὢν τε πατρος τε ἐν αὐτω, και ἅγιος ἐστι και θαυμαστος ἐν δικαιοσυνη. ἐχ' ἁρμοζει δε το δευτερον ἐπι τε αἰσθητε λεγεσθαι ναε. ἡ ἐλπις παντων των περατων της γης, και τα ἑξης. ὁ λεγων, μακραν της θαλασσης ὢν, προφητευει περι των ἐν θαλασση μακραν αὐτε κυματεμενων, ἢ περι των ἐν βαθυταταις ὀντων περιστασεσι, και λεγοντων· ἠλθον εἰς τα βαθη της θαλασσης.

Κατασκηνωσει ἐν ταις αὐλαις αὐτε, κ. τ. ε.] Αὐλη κυριε γνωσις θεε. ὁ δε κατοικων ἐν αὐτη πλησθησεται ἀγαθων.

Επακεσον ἡμων ὁ θεος ὁ σωτηρ, κ. τ. ε.] Παλιν ἐνταυθα την της οἰκεμενης σωτηριαν προλεγων, της Ιακωβ ἀναμιμνησκει προρρησεως, εἰποντος· ἐκ ἐκλειψει ἀρχων ἐξ Ιεδα, ἐδε ἡγεμενος ἐκ των μηρων αὐτε, ἑως ἂν ἐλθη ᾧ ἀποκειται· και αὐτος προσδοκια ἐθνων· ὃν νυν ἐλπιδα καλει των περατων της γης. εἰτα δηλοι και τας νησες και τα ἐν θαλασση. ἐπακεσον ἐν ἡμων, φησιν, ὁ μικρον ὑστερον πασαν ἀνθρωπων την φυσιν τω της δικαιοσυνης καταυγασων φωτι. εἰτα την δυναμιν ὡς ἐνεστι τε θεε διηγειται.

Ετοιμαζων ὀρη ἐν τη ἰσχυει αὐτε, κ. τ. ε.] Ετοιμαζων ὀρη, ἀντι τε, τες μεγιστες των ἐπι γης ἐν εὐσεβεια, ὁ θεος, μεταδιδες αὐτοις της θειας ἰσχυος.

Ο συνταρασσων το κυτος της θαλασσης, κ. τ. ε.] Επιτιμα κυριος τω ἀνεμω και τη θαλασση, και ποιει γαληνην μεγαλην.

Τε αὐτε.] Κυτος φησιν ἀντι τε κοιλωμα ἢ βαθος.

Ταραχθησονται τα ἐθνη, κ. τ. ε.] Επι τοις Ιησε Χριστε σημειοις ἐφοβηθησαν, και οἱ ἐν τοις περασι, μαλλον Ιεδαιοι, και τετο ἀκεσαντες, μαλλον δε και ἰδοντες.

Επληθυνας τε πλετισαι αὐτην, κ. τ. ε.] Πλετον την γνωσιν λεγει· ἐν παντι γαρ ἐπλετισθητε ἐν παση γνωσει, φησιν ὁ ἀποστολος.

Ητοι-

inhabitabunt. *Sanctum est templum tuum, mirabile in justitia.* Christus cum templum sit patris, qui in ipso est, & sanctus, & admirabilis in justitia existit. Non convenit autem istud secundum de sensibili templo dici. *Spes omnium finium terræ, &c.* Hæc dicens, cum procul abesset a mari, vaticinatur de iis, qui procul ab ipso stantes undis agitantur, vel de iis, qui in gravissimis afflictionibus versantur, atque dicunt: *Veni in altitudinem maris.*

Inhabitabit in atriis tuis, &c.] Atrium Domini, scientia Dei est; qui autem in illa inhabitat, replebitur bonis.

Exaudi nos Deus salutaris, &c.] Rursus totius orbis salutem prædicens, mentionem facit vaticinationis Jacob, dicentis: *Non deficiet princeps ex Juda, neque dux ex femoribus ejus, donec veniat, cui repositum est; & ipse erit exspectatio gentium:* quem modo spem vocat finium terræ. Deinde etiam insulas significat, & quæ in mari sunt. Exaudi ergo nos, inquit, qui paulopost omnem hominum naturam justitiæ lumine illustraturus es. Deinde potentiam Dei, prout fas est, enarrat.

Præparans montes in virtute sua, &c.] Præparans Deus montes, id est, omnium, qui in terra sunt, maximos in pietate, communicando ipsis divinam virtutem.

Qui conturbas profundum maris, &c.] Imperat Dominus vento & mari, & facit tranquillitatem magnam.

Ejusdem.] *Profundum* dicit pro concavitate vel altitudine.

Turbabuntur gentes, &c.] Jesu Christi signis territi fuerunt, etiam illi, qui in terminis fuerunt, potissimum Judæi, qui & hoc audiverunt, vel potius etiam viderunt.

Multiplicasti, locupletare eam, &c.] Divitias scientiam vocat: *In omni re enim divites facti estis, in omni scientia,* inquit Apostolus. Para-

Ητοιμασας την τροφην αὐτων, κ. τ. ἑ.] Τροφην μεν την πνευματικην φησιν· ἡτοιμαϑαι δε αὐτην λεγει· διοτι προ καταβολης τȣ κοσμȣ ὡρισαι το περι Χριςȣ μυςηριον, ὁς ἐςιν ἀρτος ἐκ τȣ ȣ̓ρανȣ καταβας, και ζωην διδȣς τῳ κοσμῳ. και τῃ παρα σȣ προνοιᾳ ἑτοιμην αὐτοις παρεξεις την τροφην, ὡςε μηδενος δειϑαι. το δε, ȣ̔τως ἡ ἑτοιμασια σȣ, τȣτεςιν· ἐπειδη ἐργον σοι, τα τοιαυτα εὐπρεπιζειν και ἑτοιμαζειν τοις ἀνθρωποις, ἀφ᾽ ὡν ἁπαντων αὐτοις χωρηγεις την ἀφϑονιαν. ὡσπερ γαρ το ἑτοιμαζειν το ἑδραζειν λεγει, ἀπο τȣ τα παρεσκευασμενα ἑτοιμα εἰναι και βεβαια προς την χρειαν· ȣ̔τω και ἑτοιμασιαν αὐτην καλει την παρασευην· ὡς ἐνταυϑα. ἱνα εἰπῃ· ὁτι ȣ̓δενος ἐνδεηθησονται, ἑτοιμα γαρ αὐτοις παντα και παρεσκευασμενα, ὡς μηδεν δειν αὐτοις φροντιδος· το δε τοιȣτον και βεβαιον.

Εν ταις ςαγοσιν αὐτης, κ. τ. ἑ.] Κατα μικρα, φησι, των ϑειων χαρισματων διδομενων αὐτῃ, εὐφραινειν και ἀνατελλειν παρασκευαζει, τον νοητον δηλονοτι καρπον. νοησεις δε τας ςαγονας αὐτης ἀπο τȣ εἰρημενȣ περι Χριςȣ· καταβησεται ὡς ὑετος ἐπι τοκον, και ὡσει ςαγων ἡ ςαζȣσα ἐπι την γην.

Εὐλογησεις τον ςεφανον τȣ ἐνιαυτȣ, κ. τ. ἑ.] Εν Ησαΐᾳ φησι, πνευμα κυριȣ ἐπ᾽ ἐμε, ȣ̔ ἑνεκεν ἐχρισε με, εὐαγγελισαϑαι πτωχοις ἀπεςαλκε με, ἰασαϑαι τȣς συντετριμμενȣς την καρδιαν, κηρυξαι αἰχμαλωτοις ἀφεσιν, και τυφλοις ἀναβλεψιν, και καλεσαι ἐνιαυτον κυριȣ δεκτον. ἐνιαυτον τοινυν χρηςοτητος τον μετα την ἐνανϑρωπησιν τȣ σωτηρος ὀνομαζει χρονον, ὡς μιαν αὐτῳ καρποφοριαν προσαγοντα. τȣτῳ την εὐλογιαν ὁ προφητης ἐπηυξατο.

Πιανθησονται τα ὡραια της ἐρημȣ, κ. τ. ἑ.] Επιφανεισης της χρηςοτητος, ἐρημος δωσει καρπον, και οἱ βȣνοι, ἐφ᾽ ὡν ἐϑυον δαιμοσι, τȣς εὐαγγελικον μετιοντας ὑποδεξονται βιον, περιβλεπτοι δια τȣτȣς γενομενοι. και νυν δε ἁπαντες προς τȣς τας ἀκρωρειας κατειληφοτας τρεχȣσι.

Και

Parasti cibum illorum, &c.] Cibum quidem spiritalem intelligit: ait autem ipsum præparatum fuisse; quandoquidem ante mundi constitutionem præfinitum fuit mysterium Christi, qui est panis de cœlo descendens, & vitam dans mundo. Et providentia tua paratum ipsis cibum præbebis, ita, ut nullius egeant. Cæterum istud, *ita erit præparatio tua*, id est, quia opus tuum est, ordinare ac præparare hominibus ista, ex quibus omnium ipsis copiam præbes. Sicut enim præparare firmare vocat, eo quod illa, quæ præparata sunt, expedita & firma sint ad usum; sic etiam expeditionem ipsam appellat præparationem; uti hoc loco. Nullius indigebunt, quia omnia ipsis expedita sunt & præparata, ut nulla ipsis opus sit solicitudine: quod autem ejusmodi est, etiam stabile est.

In stillicidiis ejus, &c.] Paulatim, inquit, divinis gratiis ipsi datis, lætari & germinare illam facit, nempe fructum spiritualem. Intelliges autem stillicidia ejus ex eo, quod dictum est de Christo: *Descendet sicut pluvia in vellus, & sicut stillicidia stillantia super terram.*

Benedices coronæ anni, &c.] In Isaia dicit: *Spiritus Domini super me, propter quod unxit me, evangelizare pauperibus, misit me, sanare contritos corde, prædicare captivis remissionem, & cæcis visum, & vocare annum Domini acceptum.* Annum igitur benignitatis vocat tempus post Salvatoris nostri incarnationem, quippe quod quamdam ubertatem ipsi adferat. Huic benedictionem propheta precabatur.

Pinguescent speciosa deserti, &c.] Hac benignitate exoriente, desertum dabit fructum; & colles, in quibus litabant dæmonibus, eos, qui evangelicam vitam ducunt, excipient, & illustres per hos fient. Quin etiam modo omnes accurrunt ad eos, qui montium crepidines occuparunt.

Et

Και αἱ κοιλαδες πληθυνȣσι, κ. τ. ε.] Επι το βελτιον, φησι, μεταβαλȣσαι αἱ κοιλαδες, και πληθυνθεισαι νοητων καρπων, ἐκτενως σοι τȣς ὑμνȣς ἀναπεμψȣσι.

ΨΑΛΜΟΣ ξε.

Αλαλαξατε τῳ θεῳ, κ. τ. ε.] Αλλα και της μετα μετανοιαν ἀναςασεως πασι προκειμενης παντες ἀλαλαζετωσαν· προς ἑκαςον γαρ λεγεται· μητι ὁ πεσων ȣ̓κ ἀνιςαται; και προς ἁπασαν την ἀπο των ἐθνων ἐκκλησιαν ὁ κυριος λεγει· ἀναςα, ἐλθε ἡ πλησιον μȣ. ὁ γαρ ἀναςας δια μετανοιας, ȣ̓κ ἐςι πορρω Χριςȣ· γενομενης δε της ἐν ἀλαλαγμῳ κατα των ἡττωμενων φωνης, οἱ ἐλευθερωθεντες προςαττονται τῳ της νικης αἰτιῳ ψαλαι θεῳ. δοξαν δε διδωσιν αἰνεσει αὐτȣ, ὁ ἐχων τῃ αἰνεσει πραξιν καταλληλον· τοις γαρ εὐθεσι πρεπει αἰνεσις· διοκωλυεται ὁ φαυλος τȣτο ποιειν· ȣ̓κ ὀντος ὡραιȣ αἰνȣ ἐν ςοματι ἁμαρτωλȣ.

Εἰπατε τῳ θεῳ ὡς φοβερα, κ. τ. ε.] Ο ἰδων διαφοραν τȣ ἀναγγειλαντος τα ἐργα τȣ θεȣ προς το, και τα ποιηματα αὐτȣ συνηκαν· εἰρημενον ἐν ξγ΄. ψαλμῳ· και πως εἰρηται ἐν ἑκατοςω ἐκτῳ, οἱ καταβαινοντες εἰς θαλασσαν ἐν πλοιοις, ποιȣντες ἐργασιαν ἐν ὑδασι πολλοις, αὐτοι εἰδον τα ἐργα κυριȣ, και τα θαυμασια αὐτȣ ἐν τῳ βυθῳ· ὀψεται πως δει λεγειν τῳ θεῳ, ὡς φοβερα τα ἐργα σȣ· ȣ̓χι δε φοβερα τα ποιηματα σȣ. και γαρ τα ἐργα κυριȣ εἰδοσαν, οἱ καταβαινοντες εἰς θαλασσαν ἐν πλοιοις, ἐπιτηδειοι κατα τȣτο ὀντες ἰδειν τα φοβερα ἐργα κυριȣ τα γαρ ἀναλογα τοις ποιημασι κυριȣ θαυμασια αὐτȣ ἐν τῳ βυθῳ ȣ̓κ ἐςι φοβερα.

Πασα ἡ γη προσκυνησατωσαν, κ. τ. ε.] Και παρα τῳ ἀποςολῳ πρωτον προσευξομαι, δευτερον ψαλω. ἐπιςησεις δε, εἰ ἑτερον ἐςι, το ψαλατωσαν σοι, και ἑτερον, το ψαλατωσαν τῳ ὀνοματι σȣ· ὁ δε Συμμαχος ἐξεδωκε,

Et valles abundabunt, &c.] Valles, inquit, in melius mutatæ, & ſpiritualibus fructibus multiplicatæ, prolixe tibi laudes offerent.

PSALMUS LXV.

Jubilate Deo, &c.] Sed & poſt pœnitentiam reſurrectione omnibus propoſita, omnes jubilent: ad unumquemque enim dicitur: *Numquid qui cecidit, non reſurgit?* Et ad univerſam Eccleſiam ex gentibus Dominus ait: *Surge, veni proxima mea.* Qui enim per pœnitentiam reſurgit, non eſt procul a Chriſto. Facta autem in jubilatione contra devictos voce, hi, qui liberati ſunt, jubentur Deo victoriæ auctori pſalmum dicere. Porro gloriam dat laudi ejus, qui exhibet actionem laudi conſentaneam: *Rectos* enim *decet collaudatio*: idcirco prohibetur improbus, eam facere; *quia non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris.*

Dicite Deo, quam terribilia, &c.] Qui viderit differentiam ejus, qui annuntiat opera Dei, ad illud, *Et facta ejus intellexerunt:* quod dictum eſt in pſalmo ſexageſimo tertio: & quomodo dictum eſt in centeſimo ſexto, *Qui deſcendunt in mare in navibus, facientes operationem in aquis multis, ipſi viderunt opera Domini, & mirabilia ejus in profundo:* videbit, quomodo oporteat Deo dicere, *quam terribilia ſunt opera tua*: nequaquam vero *terribilia ſunt facta tua.* Etenim opera Domini viderunt, qui deſcendunt in mare in navibus, apti ſecundum hoc videre terribilia opera Domini: nam analoga factis Domini mirabilia ejus in profundo, non ſunt terribilia.

Omnis terra adoret te, &c.] Etiam apud Apoſtolum primo loco ponitur *orabo*, ſecundo *pſallam.* Inſtabis autem, utrum aliud ſit, *Pſallat tibi*, & aliud, *pſalmum dicat nomini tuo*; Symmachus vero expoſuit, *omnes*,

ἐξεδωκε, παντες ἐπι γης προσκυνησυσι σοι, μελῳδεντες ᾳσωσι τῳ ὀνοματι σε. ὑμνησατε, φησιν, ὡς ὑψηλε μνημονευοντες.

Τε αὐτε.] Εὐθυμει τις ἐν ὑμιν, ψαλλετω, φησιν ὁ ἀποςολος.

Δευτε, και ἰδετε τα ἐργα τε Θεε, κ. τ. ε.] Βλεπει τα ἐργα τε θεε ὁ συνιεις πως καλα ἐςι· και ὁ ἐλθων προς το λεγον πνευμα δευτε, συνιησιν. ὁσα δε ἀν βελευσαμενος ἀνθρωπος λεγῃ τα περι των ἐργων τε θεε τετων πολλῳ μειζονα ἐςι τα ἐργα τε θεε, ὡςε φοβηθηναι ἀν ἐκπλαγεντα τον ἰδοντα πως φοβερος ἐςιν ἐν βελαις ὁ Θεος ὑπερ τες υἱες των ἀνθρωπων.

Ο μεταςρεφων την θαλασσαν, κ. τ. ε.] Προντον δια Μωσεως Θαλασσα ξηραινεται· ἐιτα δια Ιησε ἐν ποταμῳ διελευσονται ποδι.

Τε αὐτε.] Οὐκ εἰπε μεταςρεψας, ἀλλα μεταςρεφων· κατα μεν γαρ την ἱςορίαν ἐπι την Ιεδαιαν ἁπαξ ἐγεγετο· κατα δε διανοιαν ἀει τετο συμβαινει, ψυχας τεταραγμενας ὑπο των ἁλμυρων τε βιε κυματων και περιφερομενας παντι ἀνεμῳ, τῃ διδασκαλιᾳ ἐπ' ἀρετην και γνωσιν μεταφεροντος Θεε. ὁ Συμμαχος ὑτως· μετεβαλε την Θαλασσαν εἰς ξηραν, ποταμον διεβησαν ποδι.

Εκει εὐφρανθησομεθα ἐν αὐτῳ, κ. τ. ε.] Εκει, δηλονοτι ἐν ποταμῳ, ἐνθα εὐφρανθησομεθα ἐπι τῳ κυριῳ, διελθοντες τῳ ποδι ἐν ποταμῳ ὁτε γεγεννηται ταυτα, ὡν τυπος ὑν το ἐν τῳ Ιησε Θαυμα, ὁτε ἐςη τα ὑδατα καταβαινοντα ἀνωθεν.

Οἱ ὀφθαλμοι αὐτε ἐπι τα ἐθνη, κ. τ. ε.] Οἱ ὀφθαλμοι αὐτε τῳ παραπτωματι τε Ισραηλ ἐπι τα ἐθνη ἐπιβλεπεσιν.

Οἱ πικραινοντες μη ὑψεσθωσαν, κ. τ. ε.] Οἱ παραπικραινοντες οἱ ἐξ Ισραηλ εἰσιν· ὑτοι ὑν μη ὑψεσθωσαν ἑαυτοις, γινωσκοντες ὁτι οἱ ὀφθαλμοι τε Θεε ἐπι τα ἐθνη ἐπιβλεπεσι.

Τε αὐτε.] Παραπικραινοντες εἰσιν οἱ δεδωκοτες εἰς το βρωμα αὐτε χολην, και εἰς την διψαν ποτισαντες

ὀξος.

qui supra terram sunt, adorabunt te, melos dantes, canent nomen tuum. Hymnum dicite, inquit, ut excelsi mentionem facientes.

Ejusdem.] *Æquo animo quis est in vobis, psallat*, inquit Apostolus.

Venite, & videte opera Dei, &c.] Opera Dei contemplatur is, qui intelligit, quam pulcra sint: &, qui accesserit ad spiritum dicentem, *venite*, intelligit. Quantacumque homo de operibus Dei commentando dixerit, ipsa tamen opera Dei in se multo majora sunt, ita, ut præ stupore perterreatur, qui viderit, quam terribilis sit in consiliis Deus super filios hominum.

Qui convertit mare, &c.] Primum per Moysen mare siccatur: deinde per Josue in flumine pertransibunt pede.

Ejusdem.] Non dixit: *Qui convertit*, sed *convertens*. Nam secundum historiam hoc semel in Judæa factum est; at secundum spiritalem sensum semper accidit, Deo ad virtutem & scientiam doctrina sua convertente animas, quæ falsis hujus vitæ fluctibus conturbantur, & omni vento circumferuntur. Symmachus sic vertit: *Convertit mare in aridam, flumen transierunt pede.*

Ibi lætabimur in ipso, &c.] *Ibi*, scilicet in fluvio, ubi lætabimur in Domino, pertranseuntes pede in flumine; quando contigerint illa, quorum typus erat istud Jesu miraculum, quando constiterunt aquæ superne descendentes.

Oculi ejus super gentes, &c.] Oculi ejus ob casum Israelis super gentes respiciunt.

Qui exasperant, non exaltentur, &c.] Qui exasperant, sunt Israelitæ: hi igitur non exaltentur in semetipsis, scientes, oculos Dei super gentes respicere.

Ejusdem.] Exasperantes illi sunt, qui dederunt in escam ejus fel, & in siti potaverunt eum aceto. Hos

οξος. τυτυς ὁ μεν Θεοδοτιων ἐκκλιναντας εἰπεν, ἀφισαμενυς δε ὁ Ακυλας· σαφεςερον δε ὁ Συμμαχος εἰρηκεν, οἱ ἀπειθεις μη ὑψυτωσαν ἑαυτυς. μη τοινυν μεγα φρονειτω ὁ ὑπεροπτος λαος τυ Ισραηλ. μηδε κατα της των ἐθνων πληθυος ὑψηλην ἐπαιρετω την ὀφρυν, μηδε λεγετω καθ' ἑαυτον, ἐγω πρωτοτοκος εἰμι ἐν τεκνοις Θευ.

Τυ Θεμενυ την ψυχην μυ εἰς ζωην, κ. τ. ε.] Τυ Θεμενυ εἰς ζωην τον εἰποντα, ἐγω εἰμι ἡ ζωη. εἰς σαλον ἐδοθησαν οἱ ποδες Καϊν, ὁτε ἐξελθων ἀπο προσωπυ τυ θευ, ᾠκησεν ἐν γῃ Ναιδ, ὁ ἐςι σαλος· ἀλλ' ὐχ οἱ Μωσεως, ᾧ εἰρηται, συ δε ςηθι μετ' ἐμυ· ὐ αἱ κνημαι ςυλοι ἠσαν μαρμαρι νοι, τεθεμελιωμενοι ἐπι βασεις χρυσας, ὡς ἐν τῳ ᾀσματι των ᾀσματων εἰρηται.

Οτι ἐδοκιμασας ἡμας ὁ Θεος, κ. τ. ε.] Σαφως τυτο ὀψει ἀπο τυ Ιεζεκιηλ, ἐνθα γεγραπται· και ἐγενετο λογος κυριυ προς με λεγων· υἱε ἀνθρωπυ ἰδυ γεγονασι μοι οἰκος Ισραηλ, ἀναμεμιγμενοι παντες χαλκῳ, και κασσιτερῳ, και μολιβδῳ, και σιδηρῳ, ἐν μεσῳ καμινυ ἀργυριυ ἀναμεμιγμενος ἐςι.

Εἰσηγαγες ἡμας εἰς τον παγιδα, κ. τ. ε.] Δια γαρ πολλων θλιψεων εἰσελθειν δει εἰς την βασιλειαν των ὐρανων. ἀλλ' εἰ και ἐπεβιβασας ἀνθρωπυς ἐπι τας κεφαλας ἡμων, ἀλλ' ὐν θαῤῥυμεν δια ὑπομονης μετεωρισαι αὐτας, κατασπωμενων ἀπ' αὐτων των ἐπικειμενων πολεμιων ἀθρωπων.

Εἰσελευσομαι εἰς τον οἰκον συ, κ. τ. ε.] Α ηὐξαμην, φησι, φησι, θλιβομενος ἀποδωσω σοι. ηὐξαμεν δε ὡς της θλιψεως της παρυσης ῥυσθεις διαπαντος ἀναπεμψω σοι τας αἰνεσεις· ἠτοι τας κατα νομον θυσιας προ της τυ σωτηρος ἐπιδημιας· ἠ τας πνευματικας εἰσερχομενος εἰς τον οἰκον τυ Θευ, την ἐκκλησιαν, ἐν ὁλοκαυτωμασι, τελειας τε και ὁλοκληρυς ἀρετας ἐξ ὁλων ἱερυργων, και τας καταλληλυς αὐτοις ἐκτιννυων εὐχας.

Ολοκαυτωματα μεμυαλωμενα, κ. τ. ε.] Εἰ εὐχη, το ὁλοκαυτωμα συ πιανατω· ἀκολυθως αὐτῃ ἐρυμεν το,

ὁλοκαυ-

Theodotio *declinantes* vocavit; Aquila *deficientes*; manifestius autem Symmachus dixit: *Qui increduli sunt, non exaltentur in semetipsis.* Non igitur altum sapiat superbus populus Israel, neque contra gentium multitudinem altum efferat supercilium, neque dicat intra se: ego primogenitus sum in filiis Dei.

Qui posuit animam meam ad vitam, &c.] Qui posuit ad vitam illum, qui dicit, *Ego sum vita.* In commotionem dati sunt pedes Caini, quando *egressus a facie Dei, habitavit in terra Naed*, quod est commotio; sed non pedes Moysis, cui dictum, *tu autem sta mecum*: cujus crura erant columnæ marmoreæ, fundatæ super bases aureas, uti in cantico canticorum traditur.

Quoniam probasti nos Deus, &c.] Manifeste hoc videbis ex Ezechiele, ubi scriptum est: *Et factum est verbum Domini ad me, dicens: fili hominis, ecce facti sunt mihi domus Israel, admixti omnes ære, & stanno, & plumbo, & ferro, in medio fornacis argento admixta est.*

Induxisti nos in laqueum, &c.] Per multas enim tribulationes intrare oportet in regnum cœlorum. Et licet etiam homines induxeris super capita nostra, nihilominus per patientiam confidimus illa nos erecturos, ubi imminentes inimici homines fuerint ab ipsis avulsi.

Introibo in domum tuam, &c.] Quæ vovi, inquit, cum tribularer, reddam tibi. Vovi autem, me a præsenti afflictione liberatum, semper tibi laudes oblaturum; scilicet legalia sacrificia, quæ erant ante adventum Salvatoris; vel spiritalia, cum intrabo in domum Dei, Ecclesiam, in holocaustis, perfectasque atque integras virtutes sacrificans, consentaneas iis preces exsolvam.

Holocausta medullata, &c.] Si oratio est, *holocaustum tuum pingue fiat*; consentaneo sensu dicemus illud,

ὁλοκαυτωματα μεμυαλωμενα· ὁ τυγχανει, ὁτι μη ἀλλῳ τυγχανει, ἀλλα τῳ Θεῳ ἀναφερεται καθ᾽ ὁν τροπον δει το θυμιαμα ἐνωπιον αὐτῳ. και μετα κριων δε ἡ προσευχη γινεται ἠτοι ἡ προσφορα. εἰσι δε κριοι κινησεις και ὁρμαι, ἀπο τῳ Θυμικῳ, της ψυχης την ἀρχην ἐχῳσαι. μετα δε των εἰρημενων και βοας, φησι, μετα χιμαῤῥων ἀνοισω· ἱερῳργῳντος ταχα γῳν τῳ προσαγοντος θυσιαν ζωσαν τῳ θεῳ το ἰδιον σωμα. ἀναλογει γαρ τῳ σωματι γεωπονον ὑπαρχον το ζωον, ἐχον την πλασιν ἐκ γης. χιμαῤῥοι δε μετανοιας ἐργα· περι γαρ ἁμαρτιας προσεφεροντο.

Τῳ αὐτῳ.] Πας ὁ ἐχων το ἡγεμονικον καθαρον, και προσευχομενος τῳ θεῳ, ὑτος Θυμιαμα μετα κριων προσφερει θεῳ.

Δευτε, ἀκῳσατε, και διηγησομαι, κ. τ. ε.] Οὐκ ἀρχαιων διηγηματων ποιειται μνημην, ἀλλ᾽ ὡδε τινα τροπον ἐξ Αἰγυπτῳ λελυτρωται κατα καιρῳς ὁ Ισραηλ. διδασκει δε ῳ κατα, φησι, το γραμμα το νομικον, ἀλλ᾽ ὡς νεας διαθηκης κηρυξ, τα νεα τῳ σωτηρος ἡμων θαυμαζει κατορθωματα, ὁσα ταις ἁπαντων ἡμων ἐχαρισατο ψυχαις.

Τῳ αὐτῳ.] Μονοι οἱ φοβῳμενοι τον θεον ἀκῳειν δυνανται διηγηματων πνευματικων.

Αδικιαν εἰ ἐθεωρῳν ἐν καρδιᾳ μῳ, κ. τ. ε.] Το μη θεωρειν ἀδικιαν ἐν τῃ καρδιᾳ συμφωνον τῳ, ῳδεν ἐμαυτῳ συνοιδα, ἀλλ᾽ ῳκ ἐν τῳτῳ δεδικαιωμαι, καθα Παυλος ὁ μεγας φησι· τῳ δυνασθαι τον Θεον ὁραν ἁπερ ἡμεις ῳχ ὁρωμεν. ὁμοιον και το, παραπτωματα τις συνησει; ἀπο των κρυφιων μῳ καθαρισον με.

Τῳ αὐτῳ.] Οὐκ εἰπεν, εἰ ἐθεωρησα, ἀλλ᾽ εἰ ἐθεωρῳν. το μεν γαρ πρωτον ὀλιγοχρονιον σημαινει τον πονηρον λογισμον· το δε δευτερον πολυχρονιωτερον.

Ευλογητος ὁ θεος ὁς ῳκ ἀπεστησε την προσευχην μῳ, και το ἐλεος αὐτῳ ἀπ᾽ ἐμῳ, κ. τ. ε.] Τῳ μηκαθαραν ἐχοντος την καρδιαν ἀφισαται ἡ καθαρα προσευχη· εἰ δε ἡ

προσευ-

holocausta medullata: quod fit, quando alterius non est, sed soli Deo offertur eo modo, quo oportet, incensum in conspectu ejus. Oratio quoque vel oblatio fit etiam cum arietibus. Sunt autem arietes motus & impetus, qui ab irascibili animæ parte principium ducunt. Cum prædictis autem, inquit, etiam boves cum hircis offeram; sacrificante forsitan illo, qui in hostiam viventem Deo corpus proprium affert. Habet enim bos analogiam cum corpore, utpote animal, quod terram elaborat, & formationem habet e terra. Hirci vero sunt opera pœnitentiæ: nam pro peccatis offerebantur.

Ejusdem.] Omnis, qui præcipuam animæ partem habet puram, & Deo precatur, is incensum cum arietibus offert Deo.

Venite, audite, & narrabo, &c.] Non facit mentionem narrationum antiquarum, neque, qua ratione Israel olim ex Ægypto redemtus sit. Docet autem, inquit, non sicut litera legalis, sed sicut præco novi Testamenti, nova Salvatoris nostri beneficia demiratur, quæ nostrum omnium animis largitus est.

Ejusdem.] Qui timent Deum, soli audire spiritales narrationes possunt.

Iniquitatem si aspiciebam in corde meo, &c.] Non aspicere iniquitatem in corde, idem fere est ac istud, *Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justicatus sum,* sicut Paulus ille magnus ait: quia Deus videre potest, quæ nos minime videmus. Simile est & illud, *Delicta quis intelliget? ab occultis meis munda me.*

Ejusdem] Non dixit: *Si aspexi*, sed *si aspiciebam.* Primum enim perversam ratiocinationem brevis esse temporis, ostendit; secundum longioris.

Benedictus Deus, qui non amovit orationem meam, & misericordiam suam a me, &c.] Ab illo, qui mundum cor non habet, pura amovetur oratio. Si autem

προσευχη, και το ἐλεος δηλονοτι· δια γαρ της προσευχης τον ἐλεον αἰτωμεν παρα θεϋ.

ΨΑΛΜΟΣ ξς΄.

Ο Θεος οἰκτειρησαι ἡμας, κ. τ. ε.] Προκηρυττει τυ θεϋ Ϛ͂εϋ λογυ την ἐπιφανειαν και των ἐϑνων ἁπαντων την σωτηριαν· ὁϑεν εἰς το τελος ἐπιγεγραπται. και ἐπει μη ἀνθρωπινα τα κατορθωθεντα, ὐκ ἐν ἐγκωμιοις ἡ ἐπαινοις, ἀλλ' ἐν ὑμνοις ἐπιγεγραπται ὁ ψαλμος. θειος ὐν ὁ ὑμνος τυγχανων, τῳ δε και πραξεις δηλυν τυ σωτηρος και ϑεωριαν αὐτων μεγιϛην, ἐν ξς΄. τεταχται ἀριθμῳ, τελειῳ τυγχανοντι και ἐν μονασι και ἐν δεκασι.

Τυ γνωναι ἐν τῃ γῃ την ὁδον συ, κ. τ. ε.] Ἐν τῃ γῃ ὀντες ἐγνωμεν την ὁδον την εἰπυσαν ἐγω εἰμι ἡ ὁδος.

Και ἐθνη ἐν τῃ γῃ ὁδηγησεις, κ. τ. ε.] Οδηγει ἡμας δια της πρακτικης και των ἀληθων δογματων.

Γη ἐδωκε τον καρπον αὐτης, κ. τ. ε.] Οσοι γηϊνοι ὀντες ἐγενοντο ἐπυρανιοι, δηλονοτι δια μετανοιας· ὁ δε καρπος τυ πνευματος ἐϛι χαρα, ἀγαπη, εἰρηνη, μακροϑυμια, και τα ἑξης. ὡσπερ δις τα ἐϑνη προς ὑμνῳδιαν διηγειρεν, ὑτω δις αὐτοις την εὐλογιαν ἐξητησεν. οἱ εὐλογυντες δε τον θεον λογυς αὐτῳ προσφερυσι μονυς, ἐργῳ δε αὐτον εὐεργετησαι ὐ δυνανται· ὁ δε θεος εὐλογων βεβαιοι τυς λογυς τῳ ἐργῳ, και παντοδαπων καρπων ἀγαθων παρεχει τοις εὐλογυμενοις φοραν· εἰτα διδασκει πως δυνατον της θειας εὐλογιας τυχειν.

oratio, videlicet & misericordia. Nam per orationem misericordiam a Deo petimus.

PSALMUS LXVI.

D*eus misereatur nostri, &c.*] Prænuntiat Dei Verbi adventum & gentium omnium salutem: quare *in finem* inscriptus est. Et cum non sint humana illa, quæ gesta sunt, non in encomiis vel laudibus, sed *in hymnis* inscribitur hic psalmus. Cum itaque divinus hymnus sit, propterea quod Salvatoris etiam actiones ac maximam earumdem contemplationem exhibet, numero sexagesimo sexto collocatus est, utpote perfecto tam in unitatibus, quam in decadibus.

Ad cognoscendam in terra viam tuam, &c.] In terra versantes cognovimus viam dicentem: *Ego sum via.*

Et gentes in terra diriges, &c.] Dirigit nos per actiones & vera dogmata.

Terra dedit fructum suum, &c.] Terra illi sunt, quicumque prius terreni, postea facti sunt cœlestes, nimirum per pœnitentiam. *Fructus autem spiritus est gaudium, charitas, pax, patientia* & cætera. Quemadmodum gentes bis ad Dei laudes excitavit, sic bis illis benedictionem precatus est. Qui benedicunt Deum, sola ei verba offerunt, opere autem de illo mereri nequeunt. Deus vero cum benedicit, opere sermones firmat, & iis, quos benedicit, bonorum cujusvis generis fructuum proventum præbet. Deinde docet, quomodo divinam benedictionem consequi, possibile sit.

ΨΑΛΜΟΣ ξζ.

Ανασητω ὁ θεος, κ.τ.ε.] Ο Μωσης φησιν· ἐξεγερθητι κυριε, διασκορπισθητωσαν οἱ ἐχθροι σε, και φυγετωσαν οἱ μισεντες σε.

Και φυγετωσαν οἱ μισεντες αὐτον ἀπο προσωπε αὐτε, κ.τ.ε.] Μισεσι τον κτισαντα, οἱ κακολογεντες την προνοιαν, ἢ τας παλαιας γραφας, ἀλλα και τα ἐχθρα τη ἀγαπῃ πραττοντες. ὁ γαρ θεος ἀγαπη ἐςιν. ἢ μισεντας θεον καταφευγοντας ἀπο προσωπε αὐτε λεγει τες περι πρακτικην κακιαν ἐχοντας. εἰ γαρ ὁ ἀγαπων αὐτον τηρει τας ἐντολας αὐτε, ὁ μη τηρων αὐτας, ἐκ ἀγαπα αὐτον. ἐτοι δε εἰσιν οἱ μισεντες τον θεον, οἱ τα μεμισημενα αὐτῳ πραττοντες.

Ως ἐκλειπει καπνος, κ.τ.ε.] Ταις παραβολαις ἐμφαντικωτεραν των ἐναντιων την ἀπολειαν ἐργασασθαι βελομενος, ἐμνημονευσε και καπνε και κηρε· αὐτη γαρ ἡ κηρε φυσις πυρι πλησιαζοντος τηκεσθαι και ἀπολλυσθαι. ἐτως ἐν, φησιν, ἁπαντας αὐτες ἀναλωσεις, ὡσπερ το πυρ τον κηρον.

Τε αὐτε.] Οὐ πυρ ὡς ἀγγελοι, ἐδε φως ὡς οἱ δικαιοι, ἀλλ' ὡς καπνος εἰσιν οἱ μισεντες, καπνος ὁ βλαβερος ὀμμασιν. ὡς τηκεται κηρος ἀπο προσωπε πυρος, και τα ἑξης. ὡσπερ σιτος μεν οἱ δικαιοι, ἀχυρον δε οἱ ἀδικοι· ἐτω μελι μεν οἱ σοφοι, κηρος δε οἱ ἑτεροδοξοι, ὁς και τηκεται ὑπο τε ἐν τῳ δικαιῳ πυρος καθαιρεντος το συςημα των ἐναντιων τῳ ἀληθει λογῳ. το δε πυρ τετο, ὁ θεος ἐςι· το δε αὐτο προσωπον τε θεε, τηκει μεν ἁμαρτωλες, δικαιες δε εὐφραινει.

Τε αὐτε.] Τετον τον καπνον ἀποδιωκει το πυρ ὁ ἦλθεν ὁ κυριος βαλειν ἐπι την γην.

Και οἱ δικαιοι εὐφρανθητωσαν, ἀγαλλιασθωσαν ἐνωπιον τε θεε, τερφθητωσαν ἐν εὐφροσυνῃ, κ.τ.ε.] Η των δικαιων ἐνωπιον τε θεε ἀγαλλιασις χαρα τις ἐσα, καρπος ἐςι τε πνευματος· καρπος γαρ ἐςι τε πνευματος,

PSALMUS LXVII.

Exsurgat Deus, &c.] Moyses ait: *Exsurge Domine, dissipentur inimici tui, & fugiant, qui oderunt te.*

Et fugiant, qui oderunt eum a facie ejus, &c.] Odio habent creatorem, qui de providentia, vel de veteribus scripturis male loquuntur, & faciunt, quæ charitati adversantur. *Deus* enim *charitas est.* Vel Dei osores fugientes a facie ejus vocat eos, qui in praxi inique se gerunt. Si enim, qui illum diligit, mandata ejus servat, utique, qui non illa servat, non diligit eum. Hi porro sunt Dei osores, qui, quæ ipse odio habet, faciunt.

Sicut deficit fumus, &c.] Cum hostium interitum per comparationes magis diserte vellet explicare, fumi & ceræ mentionem fecit: siquidem illa ceræ est natura, ut igne appropinquante, colliquescat & pereat. Sic igitur, inquit, omnes consumes, sicut ignis ceram.

Ejusdem.] Non ignis sicut Angeli, neque lux sicut justi, sed sicut fumus oculis noxius, sunt, qui oderunt eum. *Sicut fluit cera a facie ignis*, & cætera. Quemadmodum frumentum quidem sunt justi, palea autem injusti; sic mel quidem sunt sapientes, cera vero heterodoxi, quæ cera liquefit ab eo, qui in justo ardet igne, quique eorum, qui veræ doctrinæ adversantur, systema evertit. Hic ignis, Deus est: ipsa autem facies Dei consumit quidem peccatores, justos vero lætitia afficit.

Ejusdem.] Hunc fumum expellit ignis, quem Dominus venit mittere in terram.

Et justi epulentur, & exultent in conspectu Dei, & delectentur in lætitia, &c.] Justorum in conspectu Dei exultatio, quæ gaudium quoddam est, fructus est spiritus: fructus enim spiritus est, gaudium, pax. Læti-

tia

τος, χαρα, εἰρηνη. εὐφροσυνη δε, ἡ διαχυσα της ψυχης το φρονυν, εὐπαθεια.

Ασατε τῳ θεῳ, ψαλατε τῳ ὀνοματι αὐτυ, ὁδοποιησατε τῳ ἐπιβεβηκοτι ἐπι δυσμων, κυριος ὀνομα αὐτῳ, κ. τ. ε.] Ψαλλει τῳ τυ θευ ὀνοματι, ὁ δια το ὀνομα αὐτυ. εἰ και της ἡμετερας δε πτωχειας ἐπεβη, και την οἰκειαν συνεσκιασε δοξαν, ὡς ἐκ δυσμων ἀνατελλων, ἀλλ' ὐν κυριος ὀνομα αὐτῳ. και γαρ ἀνθρωπος γεγονως, ὐκ ἀπεβαλε το εἰναι κυριος ὁ θεος.

Ταραχθησονται ἀπο προσωπυ αὐτυ τυ πατρος των ὀρφανων και κριτυ των χηρων, κ. τ. ε.] Ορφανος ἐςιν ὁ ςερηθεις δια κακιαν τυ ἐπυρανιυ πατρος, ἡν αὐτος ἑκων ἐπεσπασατο. ὁ θεος ἐν τοπῳ ἁγιῳ αὐτυ. τοπος θευ, ψυχη καθαρα· διο και ἐπιφερει, ὁ θεος κατοικιζει μονοτροπυς ἐν οἰκῳ. μονοτροπυς φησι τυς αὐτῳ και μονῳ ἀναθεντας την ἰδιαν ζωην, πασης διχοψυχιας και κοσμικης ἐπιθυμιας αὐτην ἀλλοτριωσαντας. τυτυς δη ὐν και ἐν τῳ οἰκῳ αὐτυ, τυτεςι τη ἐπυρανιῳ πολει κατοικιζεσθαι ἐπαγγελλεται. οἰδε δε ἡ γραφη και τα ἐπιτηδευματα, τοπον καλειν. ἐν τοπῳ ὐν ἁγιῳ, οἱονει ἐν τοις ἐξῃρημενοις και ἁγνοτατοις αὐτυ ἐπιτηδευμασιν. ἐξαγων πεπεδημενυς ἐν ἀνδρειᾳ. ὁμοιως τυς παραπικραινοντας, τυς κατοικυντας ἐν ταφοις. ὡσπερ τυς πεπεδημενυς ἐξαγει ἐν ἀνδρειᾳ, ὑτως και τυς ἀδικυς ἐξαγει ἐν δικαιοσυνῃ, και τυς ἀφρονας ἐν φρονησει.

Ο θεος, ἐν τῳ ἐκπορευεσθαι σε ἐνωπιον τυ λαυ συ, ἐν τῳ διαβαινειν σε την ἐρημον, κ. τ. ε.] Δοκει μεν ἁρμοζειν ταυτα τοις κατα την ἐρημον, ἀει δε γινεται. ὁπυ μεν ἑςηκεν, ὁπυ δε διαβαινει. εἱςηκει μεν ἐν τοπῳ ἁγιῳ αὐτυ, διαβαινει δε ἐν τῃ ἐρημῳ. γη ἐσεισθη, και γαρ οἱ ὐρανοι ἐςαξαν ἀπο προσωπυ τυ θευ τυ Σινα, τυτεςι τυ ἐν τῳ Σινᾳ φανεντος.

Βροχην ἑκυσιον ἀφοριεις ὁ θεος τῃ κληρονομιᾳ συ, κ. τ. ε.] Ο μη τυχων της ἑκυσιυ βροχης, ἐν ἀβροχιᾳ ἐςι. βροχη δε ἑκυσιος ἐςιν ὁ Χριςος ὁ ἐκ τυ ὐρανυ καταβας, ὡς φησιν· ἐγω εἰμι ὁ ἀρτος ὁ ζων.

Τα

tia autem, qua per animam sapientia diffunditur, felicitas est.

Cantate Deo, psallite nomini ejus, iter facite ei, qui ascendit super occasum, Dominus nomen illi, &c.] Psallit nomini Dei, qui propter nomen ejus psallit. Quamvis super paupertatem nostram ascenderit, & propriam gloriam subobscuraverit, cum ascendit super occasum, nihilominus Dominus nomen illi. Nam homo factus, non destitit esse Dominus Deus.

Turbabuntur a facie ejus, patris orphanorum, & judicis viduarum, &c.] Orphanus est, qui propter malitiam, quam sibi sponte adscivit, cœlesti patre privatur. *Deus in loco sancto suo.* Locus Dei, pura est anima. Quapropter infert: *Deus, qui inhabitare facit unius moris in domo.* Unius moris homines vocat illos, qui vitam suam ab omni anxietate & mundana concupiscentia liberam, ei soli consecrarunt. Hos ergo in domo sua, hoc est, cœlesti civitate se collocaturum promittit. Novit autem scriptura etiam studia locum vocare. In sancto igitur loco, tanquam in selectis & castissimis ejus studiis. *Qui educit vinctos in fortitudine, similiter eos, qui exasperant, qui habitant in sepulcris.* Quemadmodum vinctos educit in fortitudine, sic & injustos educit in justitia, & insipientes in sapientia.

Deus cum egredereris in conspectu populi tui, cum pertransires in deserto, &c.] Videntur quidem hæc convenire iis, quæ in deserto contigerunt, at semper accidunt. Aliquando stat, aliquando pertransit. Stetit in loco sancto suo, pertransit in deserto. *Terra mota est, & enim cœli distillaverunt a facie Dei Sinai*, hoc est, Dei, qui in Sina apparuit.

Pluviam voluntariam segregabis Deus hæreditati tuæ, &c.] Cui voluntaria pluvia non obtigit, is imbrium penuriam patitur. Voluntaria autem pluvia est Christus, qui de cœlo descendit, quemadmodum dicit: *Ego sum panis vivus.* Anima-

Τα ζωα σε κατοικεσιν ἐν αὐτη· ἡτοιμασας ἐν τη χρηϛοτητι σε τω πτωχω, κ. τ. ε.] Ζωα τα Χερεβιν και τα Σεραφιμ καταικεσιν ἐν τη κληρονομια τε θεε, περι ὧν οἰμαι εἰρηται το, ἐν μεσω δυο ζωων γνωσθηση.

Τε αὐτε.] Ζωα λεγει φυσεις λογικας, ἀλογωτερας ἰσης καταϛασεως.

Ἐαν κοιμηθητε ἀναμεσον των κληρων, πτερυγες περιϛερας περιαργυρωμεναι, και τα μεταφρενα αὐτης ἐν χλωροτητι χρυσιε, κ. τ. ε.] Τες κληρες και τας πτερυγας οἱ μεν εἰρηκασι παλαιαν και καινην διαθηκην· οἱ δε πραξιν και θεωριαν· ἀλλοι δε γνωσιν σωματων και ἀσωματων· ἑτεροι δε γνωσιν θεε, και τε ἀποϛαλεντος ὑπ᾽ αὐτε χριϛε.

Εν τω διαϛελλειν τον ἐπερανιον βασιλεις ἐπ᾽ αὐτης, κ. τ. ε.] Βασιλεις εἰσιν ἡτοι οἱ ὑποταξαντες τα παθη, ἡ οἱ της θεωριας των γεγονοτων τετυχηκοτες. λεγονται δε βασιλειαι και αὐτα τα χαρισματα τε πνευματος τε ἁγιε, καθ᾽ ἁ βασιλευειν λεγονται οἱ μετοχοι αὐτων.

Το ἁρμα τε θεε μυριοπλασιον, κ. τ. ε.] Αρμα θεε ψυχαι καθαραι, ἐφ ἁς ἐπιβαινει· ἐπεβη γαρ ἐπι χερεβιμ και ἐπεταθη.

Αναβας εἰς ὑψος ᾐχμαλωτευσας αἰχμαλωσιαν· ἐλαβες δοματα ἐν ἀνθρωπω, κ. τ. ε.] Αἰχμαλωσια ἐϛι χριϛε φυσεως λογικης ἀπο κακιας και ἀγνωσιας ἐπ᾽ ἀρετην και γνωσιν ἐπανοδος. και ἀλλος ὁ Παυλος φησι περι τε χριϛε· ἀναβας εἰς ὑψος ᾐχμαλωτευσεν αἰχμαλωσιαν· και ἐδωκε δοματα τοις ἀνθρωποις· δοματα λεγωντα χαρισματα τε ἁγιε πνευματος. ἑτω την καταβασιν τε σωτηρος δειξας και την των δαιμονιων καταλυσιν, δεικνυσιν αὐτον ἀνιοντα και τες πριν αἰχμαλωτες ἐλευθερωσαντα. ἡ και ὑψος το τε ϛαυρε λεγει, ἐν ω ἀναβας και τες ἐν ἀερι δαιμονας τα πνευματα της πονηριας ἀφ᾽ ἡς εἰχον ὑπερηφανιας κατασπασας, τας ὑπ᾽ αὐτων αἰχμαλωτισθεισας ψυχας δια των πονηρων πραξεων, και ἀπο θεε ἀποϛασας καθαπερ τινα αἰχμαλωσιαν ἀπο των τε ᾀδε κευθμωνων ἀνελκυσας ἐλευθερωσεν.

Πλην

Animalia tua habitabunt in ea. Parasti in dulcedine tua pauperi, &c.] Animalia Cherubin & Seraphim habitant in hæreditate Dei: de quibus, opinor, dictum est: *In medio duorum animalium cognosceris.*

Ejusdem.] Animalia dicit naturas rationabiles, quibus habitus est a ratione alienus.

Si dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ, & posteriora dorsi ejus in pallore auri, &c.] Cleros & pennas alii dixerunt vetus & novum Testamentum; alii actionem & contemplationem; alii cognitionem corporum, & incorporeorum; alii cognitionem Dei, & Christi, qui ab ipso missus est.

Dum discernit cœlestis reges super eam, &c.] Reges sunt, vel qui animæ affectus subjecerunt, vel qui rerum contemplationem obtinuerunt. Regna autem dicuntur etiam ipsa Spiritus sancti dona, secundum quæ regnare dicuntur, qui illorum participes sunt.

Currus Dei decem millibus multiplex, &c.] Currus Dei puræ sunt animæ, super quas ascendit: nam *ascendit super Cherubim, & volavit.*

Ascendens in altum, captivam cepisti captivitatem, accepisti dona in homine, &c.] Captivitas Christi est, naturæ rationabilis a malitia & ignorantia ad virtutem & cognitionem reditus. Et alia ratione Paulus ait de Christo: *Ascendens in altum captivam cepit captivitatem, & dedit dona hominibus*, ubi dona vocat Spiritus sancti gratias. Sic postquam descensum Salvatoris ostendit, & dæmoniorum interitum, ostendit ipsum ascendentem, & captivos liberantem. Vel etiam altitudinem crucis vocat, in quam ascendens, & qui in aere sunt, dæmones, spiritus nequitiæ, ab ea, quam habebant, superbia avellens, animas, quas per mala opera captivas ceperant, quæque a Deo defecerant, ceu captivitatem quamdam ab inferni latebris extrahens, liberavit.

Verum-

Πλην ὁ θεὸς συνθλασει κεφαλας ἐχθρων αὐτȣ, κορυφην τριχος διαπορευομενων ἐν πλημμελειαις αὐτων, κ. τ. ε.] Κεφαλαι ἐχθρων οἱ ἀρχοντες, ἡ τα ἡγεμονικα. οἱ ἐχθροι ἠτοι οἱ ὀντες ἐκ τȣ πλημμελειν, διαπορευονται ἐν πλημμελειαις αὐτων. ἡ ἐχθρων κεφαλαι, τα πρωτως ἐκ των δαιμονων ἐπισυμβαινοντα νοηματα τῃ ψυχῃ.

Εἰπε κυριος, ἐκ Βασαν ἐπιςρεψω, ἐπιςρεψω ἐν βυθοις θαλασσης, ὁπως ἀν βαφῃ ὁ πȣς σȣ ἐν αἱματι, κ. τ. ε.] Βασαν ἑρμηνευεται αἰσχυνη, ἡν δι' ἡμας κατεβη ὁ κυριος, αἰσχυνης καταφρονησας. βαπτεται δε και ὁ πȣς αὐτȣ αἱματι τῳ ἐκ της ἑκαςȣ κεφαλης των ἐχθρων ἀποῤῥεοντι. κατεπατησα γαρ αὐτȣς, φησιν Ησαϊας, ἐν θυμῳ μȣ.

Εθεωρηθησαν αἱ πορειαι σȣ ὁ θεος, κ. τ. ε.] Εν τῃ χριςȣ ἐπιδημιᾳ ἐθεωρηθησαν αἱ πορειαι τȣ θεȣ ὑπο των κεκοσμημενων λογῳ γνωσεως.

Εν ἐκκλησιαις εὐλογειτε τον θεον τον κυριον ἐκ πηγων Ισραηλ, κ. τ. ε.] Οὐ ταυτον ἐςι ἐπι των ἐξω της ἐκκλησιας θεῳ εὐλογειν, τῳ ἐν ἐκκλησιᾳ τȣτο ποιειν. και ἀπο μεν των πηγων Ισραηλ εὐλογει τον θεον ὁ κατα τον ἐν ταις γραφαις θησαυρον της σοφιας τȣ θεȣ εὐλογων. ὁ δε μη κατα τȣτο, ȣ̓κ ἐκ πηγων Ισραηλ εὐλογει τον θεον.

Εκει Βενιαμιν νεωτερος, κ. τ. ε.] Περι Παυλȣ, φασι, τȣτο προφητευει.

Απο τȣ ναȣ σȣ ἐπι Ιερȣσαλημ σοι οἰσȣσι βασιλεις δωρα, κ. τ. ε.] Ο Παυλος ȣ̓ μονον αὐτος ἑαυτον προσηγε θεῳ· ἀλλα γαρ και ἀλλȣς δια της διδασκαλιας προσεφερε τῳ θεῳ.

Τȣ ἐγκλεισθηναι τȣς δεδοκιμασμενȣς τῳ ἀργυριῳ, κ. τ. ε.] Τȣ χωρισθηναι τȣς δεδοκιμασμενȣς ὡς ἀργυριον.

Ηξȣσι πρεσβεις ἐξ Αἰγυπτȣ, Αἰθιοπια προφθασει χειρα αὐτης τῳ θεῳ, κ. τ. ε.] Την μεν διαθεσιν της κακιας δια των Αἰγυπτιων ἠνιξατο· την δε ἑξιν δια των Αἰθιοπων δεδηλωκεν.

Ψαλατε τῳ θεῳ τῳ ἐπιβεβηκοτι ἐπι τον ȣ̓ρανον τȣ ȣ̓ρανȣ κατα ἀνατολας, κ. τ. ε.] Προτερον μεν ᾠδοποιησατε

Verumtamen Deus confringet capita inimicorum suorum, verticem capilli perambulantium in delictis suis, &c.] Capita inimicorum sunt principes, vel principatus. Hi inimici, cum a delicto oriantur, pertranseunt in delictis suis. Vel capita inimicorum, eæ sunt cogitationes, quæ primum a dæmonibus animæ obveniunt.

Dixit Dominus, ex Basan convertam, convertam in profundum maris, ut intingatur pes tuus in sanguine, &c.] Basan interpretatur confusio ad quam descendit Dominus, confusione contemta. Intingitur autem etiam pes ejus sanguine, qui ex uniuscujusque inimicorum capite effunditur. *Conculcavi* enim, inquit Isaias, *illos in furore meo.*

Visæ sunt viæ tuæ Deus, &c.] In Christi adventu visæ sunt viæ Dei ab eis, qui sermone scientiæ præditi erant.

In Ecclesiis benedicite Deo Domino de fontibus Israel, &c.] Non idem est de iis, quæ extra Ecclesiam fiunt, Deo benedicere, ac illud in Ecclesia facere. De fontibus quidem Israel benedicit Deo is, qui secundum illum, qui in scripturis est, sapientiæ Dei thesaurum benedicit Deo; qui autem non sic, is non de fontibus Israel benedicit Deo.

Ibi Benjamin adolescentulus, &c.] De Paulo, inquiunt, hoc prædicit.

A templo tuo in Jerusalem tibi afferent reges munera, &c.] Paulus non solum se ipsum, sed & alios per doctrinam obtulit Deo.

Ut includant eos, qui probati sunt argento, &c.] Ut separentur, qui probati sunt ceu argentum.

Venient legati ex Ægypto, Æthiopia præveniet manus ejus Deo, &c.] Malitiæ dispositionem per Ægyptios innuit; habitum vero per Æthiopas ostendit.

Psallite Deo, qui ascendit super cælum cæli ad orientem, &c.] Primum quidem *iter* fecistis ei, *qui ascendit*

σατε τῳ ἐπιβεβηκοτι ἐπι δυσμων· νυν δε ψαλατε τῳ ἐπιβεβηκοτι ἐπι τον ὐρανον τυ ὐρανυ κατα ἀνατολας. ὁ γαρ καταβας, αὐτος ἐςι και ὁ ἀναβας ὑπεραναω παντων των ὐρανων ἱνα πληρωσῃ τα παντα.

Δοτε δοξαν τῳ Θεῳ, ἐπι τον Ισραηλ ἡ μεγαλοπρεπεια αὐτυ, και ἡ δυναμις αὐτυ ἐν νεφελαις, κ. τ. ε.] Νεφελας λεγει νυν ἁγιας δυναμεις· ἐντελυμαι γαρ, φησι, ταις νεφελαις τυ μη βρεξαι ἐπ᾽ αὐτυς ὑετον, και ἐςαι λιμος, ὐ λιμος ἀρτυ, ὐδε διψα ὑδατος, ἀλλα λιμος τυ ἀκυσαι λογον κυριυ. οἰμαι δε αὐτον νεφελας λεγειν τυς ἀγγελυς. αὐτοι γαρ εἰσιν οἱ διδασκοντες ἡμας.

ΨΑΛΜΟΣ ξή.

Σωσον με ὁ Θεος, ὁτι εἰσηλθοσαν ὑδατα ἑως ψυχης μυ, κ. τ. ε.] Υδατα λεγει τυς λογισμυς και τυς πειρασμυς τυς εἰσερχομενυς εἰς την ψυχην.

Ενεπαγην εἰς ἰλυν βυθυ, και ὐκ ἐςιν ὑποςασις. ἠλθον εἰς τα βαθη της θαλασσης, και καταιγις κατεποντισεμε, κ. τ. ε.] Οὐδεν τοιυτον εὑρισκομεν παθοντα τον Δαυιδ ἐν ταις ἱςοριαις. εἰ δε ἐπι τον σωτηρα ἀναφερεται ὁ ψαλμος δια το, ὁ ζηλος τυ οἰκυ συ κατεφαγε με, ὐδε ἐπι τυ σωτηρος αὐτυ ἐγνωμεν τοιυτο τι γεγονος.

Τυ αὐτυ.] Εἰ ἐν τῳ προ τυτυ ψαλμῳ το λεγον προσωπον ἐδιδασκε πως εἰς Βασαν κατηλθε, και ἐλεγεν, ἐπιςρεψω ἐν βυθοις θαλασσης, ἑπεται τοινυν τον αὐτον εἰναι ἡγεισθαι τον τα προκειμενα λεγοντα. αὐτος τοινυν ὁ θεος λογος εὐχην ἀναπεμπει τῳ πατρι, ἰδιοποιυμενος τα καθ᾽ ὁν εἰληφεν ἀνθρωπον παθη. δηλοι δε τα τυ ᾀδυ χωρια, ἐνθα μονος αὐτος καταβας διεξηλθεν.

Εκοπιασα κραζων, ἐβραγχιασεν ἡ λαρυγξ μυ, ἐξελιπον οἱ ὀφθαλμοι μυ ἀπο τυ ἐλπιζειν με ἐπι τον θεον μυ, κ. τ. ε.] Τυτο προς το ἀνηκοον των μη πειθομενων αὐτυ τῃ διδασκαλιᾳ λεγεται. εἰ δε και προς το μη δειν ἐκκακειν προσευχομενον, ἀλλα βοᾳν ἡμερας και νυκτος

προς

super occasum, nunc vero *psallite ei*, *qui ascendit super cœlum cœli ad orientem.* Nam *qui descendit, ipse est, & qui ascendit super omnes cœlos, ut impleret omnia.*

Date gloriam Deo, super Israel magnificentia ejus, & virtus ejus in nubibus, &c.] Nubes hoc loco dicit sanctas virtutes. *Mandabo* enim, inquit, *nubibus, ut non pluant super illos pluviam.* Et erit *fames, non fames panis neque sitis aquæ, sed fames audiendi verbum Domini.* Puto autem, ab ipso nubes dici Angelos. Ipsi enim sunt doctores nostri.

PSALMUS LXVIII.

S*alvum me fac Deus, quoniam intraverunt aquæ usque ad animam meam, &c.*] Aquas dicit cogitationes & tentationes, quæ in animam ingrediuntur.

Infixus sum in limo profundi, & non est substantia. Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me, &c.] Nihil ejusmodi in historiis invenimus accidisse Davidi: si vero ad Salvatorem refertur psalmus propter illud, *Zelus domus tuæ comedit me*, neque Salvatori simile quidpiam novimus contigisse.

Ejusdem.] Si loquens in præcedenti psalmo persona docuit, quomodo in Basan descenderit, & dixit: *Convertam in profundum maris*, consequenter existimandum est, ejusdem esse, quæ hoc loco dicuntur. Ipse igitur Deus Verbum preces emittit patri, sibi proprias efficiens hominis, quem assumsit, affectiones. Indicat autem inferni loca, quo solus ipse descendit & transiit.

Laboravi clamans, raucæ factæ sunt fauces meæ, defecerunt oculi mei, dum spero in Deum meum, &c.] Hoc dicitur adversus inobedientiam eorum, qui ejus doctrinæ non obsequuntur. Si vero etiam, quia non oportet animo deficere in oratione, sed ad Deum

προς τον θεον, ειπε κεκοπιακεναι ἐν τῳ κραζειν, συμφωνως το μετα κραυγης ἰσχυρας και δακρυων συνεπισκεψαι.

Επληθυνθησαν ὑπερ τας τριχας της κεφαλης μου οἱ μισουντες με δωρεαν· ἐκραταιωθησαν οἱ ἐχθροι μου οἱ ἐκδιωκοντες με ἀδικως. ἁ οὐχ ἡρπασα, τοτε ἀπετιννυον, κ. τ. ε.] Εντευθεν, οἰμαι, δυνατον γνωναι το πληθος των δαιμονων.

Του αὐτου.] Εἰ και ἀπεδωκεν ἁ μη ἡρπασεν, ἀλλ' οὐν ἡμας ἐλυτρωσατο (και τουτο ἐςιν ἀποτιννυναι) ἐξαλειφων το καθ' ἡμων χειρογραφον. ἁ ἠναγκασμεθα ἀποτιννυναι ἐπιφερομενα καθ' ἡμων, ἐξηλειπται ταυτα και ἠρται ἐκ του μεσου ἀφεσεως ἁμαρτιων δοθεισης.

Του αὐτου.] Οὐδενα των ἀνθρωπων ἀκοντα ἁρπαζει ὁ θεος· εἰ γαρ ἡρπαζεν, οὐκ ἀν ἐλεγε, δευτε προς με παντες οἱ κοπιωντες και πεφορτισμενοι, κἀγω ἀναπαυσω ὑμας· και, ἐαν θελητε, και εἰσακουσηθε μου, τα ἀγαθα της γης φαγεσθε. ἡρπαγη δε ὁ Παυλος ἑως τριτου οὐρανου, ἠδη ἑαυτον ἐπιδεδωκως τῳ θεῳ.

Ο θεος συ ἐγνως την ἀφροσυνην μου, και αἱ πλημμελειαι μου ἀπο σου οὐκ ἐκρυβησαν, κ. τ. ε.] Οὐ παντων την ἀφροσυνην γινωσκει θεος, ἀλλα του γενομενου ἀφρονος δια τους ἀφρονας, και του γενομενου ἀνομου δια τους ἀνομους, και του γενομενου ἀσθενους δια τους ἀσθενεις.

Του αὐτου.] Επειδη ψευδομαρτυρες ἐςησαν κατ' ἐμου, συ οἰδας ὁ θεος εἰ τινα μοι πεπλημμεληται· οὐ γαρ ἀν ἐκρυβησαν σοι. και ἀλλως δε, ὁτι τας ἡμετερας ἀνεδεξατο ἁμαρτιας, και γεγονεν ὑπερ ἡμων καταρα, και ταυτας, φησι, τας πλημμελειας, ἁς ὑπερ ἀνθρωπων ἀνεδεξαμην, συ ἐγνως.

Οτι ὁ ζηλος του οἰκου σου κατεφαγε με, και οἱ ὀνειδισμοι των ὀνειδιζοντων σε ἐπεπεσον ἐπ' ἐμε, κ. τ. ε.] Οὐτος ὁ ςιχος τεθειται ἐν τοις εὐαγγελιοις ἐπι τοις ἐκβληθεισιν ἐκ του ἱερου κολλυβιςαις και τραπεζιταις. το, κατεφαγε με, ὁ Συμμαχος, καταναλωσεν, ἐξεδωκεν.

clamare die ac nocte, dixit, se laborasse clamando, eodem sensu clamorem magnum & lacrimas considerabis.

Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis. Confortati sunt, qui persecuti sunt me inimici mei injuste; quæ non rapui, tunc exsolvebam, &c.] Hinc, opinor, nosci potest dæmonum multitudo.

Ejusdem.] Etsi reddidit, quæ non rapuit, at nos redemit (& hoc est exsolvere) delens, quod adversum nos erat, chirographum. Quæ contra nos illata, coacti sumus exsolvere, hæc deleta sunt, & sublata e medio, remissione peccatorum concessa.

Ejusdem.] Neminem invitum rapit Deus. Si enim raperet, non diceret: *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos.* Et, *si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis.* Raptus est Paulus usque ad tertium cœlum, cum jam se Deo totum tradidisset.

Deus tu scis insipientiam meam, & delicta mea a te non sunt abscondita, &c] Non omnium insipientiam cognoscit Deus, sed ejus, qui insipiens factus est propter insipientes, & ejus, qui exlex factus est propter exleges, & ejus, qui infirmus factus est propter infirmos.

Ejusdem.] Quoniam falsi testes steterunt contra me, tu nosti Deus, an delicta mea aliqua sint: neque enim tibi abscondita sunt. Et aliter: quoniam peccata nostra ipse suscepit, & factus est pro nobis maledictum, etiam hæc, inquit, delicta, quæ pro hominibus suscepi, tu nosti.

Quoniam zelus domus tuæ comedit me, & opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me, &c.] Hic versus positus est in Evangeliis, ubi sermo est de ejectis e templo trapezitis & numulariis. Illud, *comedit me*, Symmachus vertit: *Consumsit me.*

Τȣ αὐτȣ.] Εἴποι δ᾽ ἂν ταυτα και πας ὑπερ τȣ δημιȣργȣ λεγων προς τȣς προσκοπτοντας τῃ προνοιᾳ, ἢ προς τȣς κακολογȣντας τον κτισαντα ἑτεροδοξȣς, και μαλιςα ὑπερ τȣ θεȣ ὀνειδιζομενος λεγȣι ἄν· οἱ ὀνειδισμοι, και τα ἑξης.

Και συνεκαλυψα ἐν νηςειᾳ την ψυχην μȣ, και ἐγενηθη εἰς ὀνειδισμȣς ἐμοι, κ. τ. ἑ.] Τȣτο οἱ μαθηται ἐμνηϑησαν, ὡς ἐν τῳ κατα Ιωαννην γεγραπται· και συνεκαλυψα ἐν νηςειᾳ την ψυχην μȣ, και ἐγενηθη εἰς ὀνειδισμȣς ἐμοι, και ἐθεμην το ἐνδυμα μȣ σακκον, και ἐγενομην αὐτοις εἰς παραβολην.

Τȣ αὐτȣ.] Καλυμμα της ψυχης ἡ νηςεια κρυπτȣσα τα παθη αὐτης, τȣτεςιν ἐπιθυμιαν αἰσχραν, και ϑυμον ἀλογον. ὁ τοινυν μη νηςευων, γεγυμνωται ἀσχημονων.

Τȣ αὐτȣ.] Οὐδεν, φησι, ξενον γεγονεν, ἀλλ᾽ οἱ ἐν τῃ παλαιᾳ ὀνειδισαντες και ὑβρισαντες σε δεȣ πατερ, ȣ̓τοι και κατα τȣ υἱȣ σȣ ἐμȣ ἦλθον.

Και εἰς ἐμε ἐψαλλον οἱ πινοντες τον οἶνον, κ. τ. ἑ.] Οὗτος ὁ οἶνος ϑυμος ἐςι των δρακοντων.

Σωσον με ἀπο πηλȣ, ἵνα μη ἐμπαγω· ῥυϑειην ἐκ των μισȣντων με, και ἐκ τȣ βαϑȣς των ὑδατων, κ. τ. ἑ.] Σκοπος ȣ̓χ ὁ τυχων ἀλληγορησαι τα γεγραμμενα ἐπι τȣ σωτηρος ἡμων γεγονοτα. οἶμαι δε ταυτα παντα ἐπι τῃ ἐν ᾅδȣ πορειᾳ λαμβανεσθαι.

Τȣ αὐτȣ.] Βαθος ὑδατων ἐςιν εἰς ὃ γινονται οἱ μη γενναιως τα πειρατηρια φεροτες· ἀφ᾽ ȣ̔ ϑεος μονος ῥυεται τȣς δυναμενȣς εἰπειν, ἐκ βαϑεων ἐκεκραξα προς σε κυριε. ἐκ τȣ βαθȣς δε των ὑδατων γραφεται, και ȣ̓χι ἐκ των βαϑεων των ὑδατων.

Μηδε συσχετω ἐπ᾽ ἐμȣ φρεαρ το ςομα αὐτȣ, κ. τ. ἑ.] Ενταυϑα φυσιν τινα λογικην καταχϑονιον εἰρηκε φρεαρ, ἐν ᾧ πολλαι των ψυχων ἐμπεπτωκασιν.

Σω

Ejusdem.] Omnis etiam, qui pro conditore loquitur, hæc dicere possit ad heterodoxos, qui providentiæ alliduntur, vel ad eos, qui male de creatore loquuntur. Et maxime, cum pro Deo opprobriis afficitur, dicere possit: *Opprobria &c.*

Et operui in jejunio animam meam, & factum est in opprobrium mihi, &c.] Hujus loci meminerunt discipuli, quemadmodum in Evangelio secundum Joannem scriptum est: *Et operui in jejunio animam meam, & factum est in opprobrium mihi, & posui vestimentum meum cicilium, & factus sum illis in parabolam.*

Ejusdem.] Operimentum animæ jejunium est, quod ejus occultat affectus, hoc est, concupiscentiam turpem, & furorem rationis expertem. Qui ergo non jejunat, indecore nudatus est.

Ejusdem.] Nihil, inquit, novi accidit, sed qui in veteri Testamento opprobriis te Deus pater, & contumeliis afficiebant, iidem & contra filium tuum me venerunt.

Et in me psallebant, qui bibebant vinum, &c.] Hoc vinum fel est draconum.

Eripe me de luto, ut non infigar: libera me ab iis, qui oderunt me & de profundo aquarum, &c.] Allegoriis exponere, quæ Salvatori evenerunt, non vulgare est consilium. Puto autem, hæc omnia accipi de descensu ejus in infernum.

Ejusdem.] Profundum aquarum illud est, in quod demerguntur ii, qui non fortiter tentationes perferunt. Ex hoc solus Deus eripit eos, qui possunt dicere: *De profundis clamavi ad te Domine.* Scriptum est autem, *De profundo aquarum*, & non de profundis aquarum.

Neque urgeat super me puteus os suum, &c] Hoc loco naturam aliquam rationabilem infernum dixit puteum, in quem plurimæ animæ ceciderunt.

Συ γαρ γινωσκεις τον ὀνειδισμον μȣ, και την αἰσχυνην μȣ, και την ἐντροπην μȣ, κ. τ. ε.] Αξιος της περι Θεȣ γνωσεως ἐςιν ὁ Χριςȣ ὀνειδισμος. ὃν ὠνειδιζετο δια δικαιοσυνην. ȣτω και ὁ δικαιος ὀνειδιζοιτο.

Τȣ αὐτȣ.] Αἰσχυνεται δε ἐφ' ἡμιν ὁ ἀρχιερευς ἡμων ὅς ἐςι Χριςος ὁ διεληλυθως τȣς ȣρανȣς, ὀνειδιζομενος ὑπο των ἐναντιων πνευματων.

Και ὑπεμεινα συλλυπȣμενον, και ȣχ ὑπηρξε, και παρακαλȣντα και ȣχ εὑρον, κ. τ. ε.] Οὐκ εἰρηται, συλλυπȣμενον μοι, ἀλλα συλλυπȣμενον, τον κλαιοντα μετα κλαιοντων· ȣδε παρακαλȣντα με, ἀλλα παρακαλȣντα τον δυναμενον εἰπειν, παρακαλȣμενȣς ἐν θλιψει. ἡ ταχα συλλυπειται Χριςω και παρακαλει αὐτον, ὁ ἐνι των ἐν τῃ ἐκκλησιᾳ ταυτα πασχων ὡς και ἐπι τȣ ἐπεινασα λεγεται.

Και ἐδωκαν εἰς το βρωμα μȣ χολην, και εἰς την διψαν μȣ ἐποτισαν με ὀξος, κ. τ. ε.] Ταυτα παντα γεγονε κατα τον καιρον τȣ ςαυρȣ.

Τȣ αὐτȣ.] Οἰνος τραπεις γεννᾳ ὀξος, και ἀρετη φθαρεισα τικτει κακιαν.

Γενηθητω ἡ τραπεζα αὐτων ἐνωπιον αὐτων εἰς παγιδα, και εἰς ἀνταποδοσεις, και εἰς σκανδαλον, κ. τ. ε.] Τραπεζα των Ιȣδαιων ἐςιν ἡ παλαια διαθηκη· ἐν ᾗ σκανδαλιζονται, τα περι Χριςȣ μη νοȣντες· αὑτη γαρ κηρυσσει Χριςον ἐςαυρωμενον, Ιȣδαιοις μεν σκανδαλον, ἐθνεσι δε μωριαν.

Τȣ αὐτȣ.] Μηποτε τραπεζα ἀφ' ἧς ἡ λογικη τροφη τȣ λαȣ ἦν, ὁ νομος και οἱ προφηται. αὑτη ἡ τραπεζα μη νοȣμενης της γραφης γεγενηται τοις Ιȣδαιοις εἰς παγιδα και εἰς ἀνταποδοσιν, και εἰς σκανδαλον. ȣ πασι δε τοιαυτα ἡ τραπεζα δυναται λεγεσθαι. ὁ κυριος σοφια τυγχανει ὁ λεγων· δευτε, φαγετε τον ἐμον ἀρτον· και ὁ ἀρτος ζωης ὁ ἐξ ȣρανȣ καταβας, ȣ ἡ σαρξ ἀληθης ἐςι βρωσις, και το αἱμα ἀληθης ἐςι ποσις.

Γενηθητω ἡ ἐπαυλις αὐτων ἠρημωμενη, και ἐν τοις σκηνωμασιν αὐτων μη ἐςω ὁ κατοικων, κ. τ. ε.] Δυνατον

ταυτα

Tu enim scis improperium meum, & confusionem meam, & reverentiam meam, &c.] Cognitione Dei dignum est opprobrium, quo Christus affectus est propter justitiam. Hoc & justus afficiatur.

Ejusdem] Propter nos summus pontifex noster Christus, qui penetravit cœlos, confusione afficitur, a contrariis spiritibus improperiis oneratus.

Et sustinui, qui simul contristaretur, & non fuit, & qui consolaretur, & non inveni, &c.] Non dixit, qui mihi condoleret, sed *condolentem*, flentem cum flentibus; neque qui consolaretur me, sed qui consolaretur eum, qui potest dicere: *Consolamur eos, qui in tribulatione sunt.* Vel forte Christo condolet, & consolatur eum is, qui uni ex his, qui in Ecclesia sunt, hæc facit, quemadmodum & dicitur illud: *Esurivi &c.*

Et dederunt in escam meam fel, & in siti mea potaverunt me aceto, &c.] Hæc omnia tempore crucis acciderunt.

Ejusdem.] Vappa generat acetum, & corrupta virtus parit malitiam.

Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributiones & in scandalum, &c.] Mensa Judæorum vetus est Testamentum, in quo scandalizantur, ea, quæ de Christo scripta sunt, non intelligentes. Illud enim prædicat Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam.

Ejusdem.] Forte mensa, e qua rationabilis cibus populi erat, lex & Prophetæ. Hæc mensa, non intellecta scriptura, facta est Judæis in laqueum, & in retributionem, & in scandalum. Non de omnibus autem ejusmodi mensa dici potest. Sapientia est Dominus, qui dicit: *Venite, comedite panem meum.* Est item panis vitæ de cœlo delapsus, cujus caro verus est cibus, & sanguis verus est potus.

Fiat habitatio eorum deserta, & in tabernaculis eorum non sit, qui inhabitet, &c.] Hæc accipi possunt

ταυτα περι τε ναε των Ιεδαιων ἐκλαμβανειν, και περι της πολεως αὐτων προφητευομενα.

Τε αὐτε.] Ηρημωθη μετα τον ςαυρον ἡ ἐπαυλις αὐτων, ὁ ναος και Ιερεσαλημ.

Προσθες ἀνομιαν ἐπι την ἀνομιαν αὐτων, και μη εἰσελθετωσαν ἐν δικαιοσυνη σε, κ. τ. ε.] Οτι οἱ ἀνομως ἁμαρτησαντες, ἀνομως ἀπολενται, προςιθεται τη των ἁμαρτησαντων ἀνομια ἡ κατα την ἀνομιαν αὐτων κολασις. ᾧ γαρ μετρῳ μετρειτε, ἀντιμετρηθησεται ὑμιν.

Τε αὐτε.] Πως γαρ δυνανται εἰσελθειν εἰς την δικαιοσυνην ἐσκοτισμενοι τες ὀφθαλμες;

Εξαλειφθητωσαν ἐκ βιβλε ζωντων, και μετα δικαιων μη γραφητωσαν, κ. τ. ε.] Βιβλος ζωντων ἡ γνωσις ἡ τε θεε ἐξ ἧς ἐκ πιπτεσιν οἱ ἀκαθαρτες ἐχοντες τας καρδιας· μακαριοι γαρ, φησιν, οἱ καθαροι τη καρδια ὁτι αὐτοι τον θεον ὀψονται. το δε ἰδειν θεον, το γνωσεως της αὐτε ἐςι καταξιωθηναι.

Τε αὐτε.] Αδικος μετα δικαιε γραφεται, ἐαν ἀπισχηται τε εἶναι ἀδικος.

Αρεσει τῳ θεῳ ὑπερ μοσχον νεον κερατα ἐκφεροντα και ὁπλας, κ. τ. ε.] Τετεςιν ὑπερ τον ἀλογον και αἰσθητον θυσιαν.

Οτι εἰσηκεσε των πενητων ὁ κυριος, και τες πεπηδημενες αὐτε ἐκ ἐξεδενωσεν, κ. τ. ε.] Γενωμεθα πενητες, ἱν' ὁ κυριος ἡμων ἐπακεση.

Αἰνεσατωσαν αὐτον οἱ ἐρανοι και ἡ γη, θαλασσα και παντα τα ἑρποντα ἐν αὐτοις, κ. τ. ε.] Τες ἐπερανιες και ἐπιγειες λεγει ἐνταυθα ὁμωνυμως τοις αὐτων κοσμοις. τοιετον ἐςι και το· οἱ ἐρανοι διηγενται δοξαν θεε.

Τε αὐτε.] Αρατα ἐπυςικα ζωα αἰνεσει, σωζομενης της Σιων και οἰκοδομεμενης της Ιεδαιας; εἰ δε τα ἑρποντα νοητως ῥητεον, και τα οἰκοδομεμενα δηλονοτι νοητως ἐκληφθητωσαν.

Οτι ὁ θεος σωσει την Σιων, και οἰκοδομηθησονται αἱ πολεις της Ιεδαιας, κ. τ. ε.] Ψυχας λογικας λεγει πολεις της Ιεδαιας.

ΨΑΛ-

tanquam prædicta de templo Judæorum, & de civitate eorum.

Ejusdem.] Post crucem deserta facta est habitatio eorum, templum nempe & Jerusalem.

Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, & non intrent in justitiam tuam, &c.] Quando, qui sine lege peccaverunt, sine lege pereunt, apponitur super eorum, qui peccaverunt iniquitatem pœna iniquitatis. *Qua* enim *mensura mensi fueritis, remetietur vobis.*

Ejusdem.] Quomodo enim intrare possunt in justitiam, oculis occæcati?

Deleantur de libro viventium, & cum justis non scribantur, &c.] Liber viventium est cognitio Dei, a qua excidunt ii, qui munda corda non habent: *Beati* enim, inquit, *mundi corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Videt autem Deum is, qui cognitione ejus dignus efficitur.

Ejusdem.] Injustus cum justo scribitur, si desinat esse injustus.

Placebit Deo super vitulum novellum cornua producentem & ungulas, &c.] Hoc est, super sacrificium, quod a ratione alienum est, & sub sensum cadit.

Quoniam exaudivit pauperes Dominus, & vinctos suos non despexit, &c.] Pauperes fiamus, ut Dominus nos exaudiat.

Laudent illum cœli & terra, mare & omnia reptilia in eis, &c.] Cœlestes & terrenos hoc loco dicit eodem nomine, ac eorum mundos. Ejusmodi est & illud: *Cœli enarrant gloriam Dei.*

Ejusdem.] Numquid repentia animalia laudabunt, cum salvabitur Sion, & ædificabitur Judæa? Si vero repentia spiritaliter intelligenda sunt, illa quoque, quæ ædificantur, spiritaliter accipiantur.

Quoniam Deus salvam faciet Sion, & ædificabuntur civitates Judææ, &c.] Rationabiles animas dicit Judææ civitates.

PSAL-

ΨΑΛΜΟΣ ξθ΄.

Αισχυνθειησαν και ἐντραπειησαν οἱ ζητȣντες την ψυχην μȣ, κ.τ.ε.] Οἱ ἀορατοι ἡμων πολεμοι ζητȣσι την ψυχην ὑποχειριον θελοντες λαβειν προς κακιαν αὐτην προτρεπομενοι.

ΨΑΛΜΟΣ ο΄.

Οτι χριςος λεγει τα ἐν τῳ ψαλμῳ δηλον. εὐχεται τοπον αὐτῳ ὀχυρον εἰναι, τον θεον. ὁ λεγων· ἐγω ἐν τῳ πατρι, φησι και το, ἐπι σε ἐπερριφην ἐκ γαςρος· ἐκ κοιλιας μητρος μȣ συ μȣ εἰ σκεπαςης· το μεν εἰς ἁμα γενεσει μονος συνηθημενος θεȣ, και ἐπερεισαμενος αὐτῳ· το δε δια την ἐπι τῃ προσκυνησει των Μαγων ἐπιβȣλην εἰς χριςον Ηρωδȣ μηδεν παθοντα τῳ ἐσκεπασθαι ὑπο θεȣ ὀτε τα ἀπο διετȣς και κατωτερω ἀνῃρειτο παιδια ἐν ὁριοις Βηθλεεμ. τις δε και ὁ προσθεις ἐπι πασαν την αἰνεσιν τȣ θεȣ την ἐν νομῳ και προφηταις, ἡ ὁ υἱος; ὑτος δε ταλανιζων γραμματεις ȣκ ἐγνω τας γραμματειας αὐτων. και γαρ οἰδε το ἀποκτενον γραμμα, διδασκειν τα τȣ ζωοποιȣντος πνευματος. ȣτος δε ἐκνεκρων ἀνδςας, ȣτος και ἀπαγγειλας βραχιονα τȣ θεȣ τῃ γενεᾳ πασῃ, φησι τῳ πατρι, ἐκ των ἀβυσσων της γης παλιν ἀνηγαγες με.

Επι σοι κυριε ἠλπισα, μη καταισχυνθειην εἰς τον αἰωνα, κ.τ.ε.] Εαν ἐν ταις θλιψεσιν ὑπομενωμεν, ȣκ αἰσχυνθησομεθα ἐν τῳ αἰωνι τῳ μελλοντι· ἡ γαρ θλιψις ὑπομονην κατεργαζεται· ἡ δε ὑπομονη δοκιμην· ἡ δεδοκιμη ἐλπιδα· ἡ δε ἐλπις ȣ καταισχυνει.

Ο θεος μȣ ῥυσαι με ἐκ χειρος ἁμαρτωλȣ, ἐκ χειρος παρανομȣντος και ἀδικȣντος, κ.τ.ε.] Τον Σαταναν λεγει ἁμαρτωλον, και παρανομον και ἀδικον· ἁμαρτωλον μεν

PSALMUS LXIX.

Confundantur, & revereantur qui quærunt animam meam, &c.] Invisibiles nostri hostes quærunt animam, ipsamque ad malitiam excitantes volunt sibi subditam facere.

PSALMUS LXX.

Quæ in præsenti continentur psalmo, ea a Christo proferri manifestum est. Locum sibi munitum esse Deum precatur. Qui dicit, *Ego in patre*, ait etiam, *in te projectus sum ex utero, de ventre matris meæ tu es protector meus*: illud quidem, eo quod a nativitate sensit Deum, & in illo confidit; istud vero propter insidias quas in adoratione Magorum Herodes struxit Christo, qui nihil mali passus est, protegente illum Deo, quando a bimatu & infra necabantur pueri in finibus Bethleem. Quis vero etiam *adjicit super omnem laudem* Dei, quæ in lege & Prophetis est, nisi filius? Hic vero miseros prædicans scribas, non cognovit literaturam eorum. Etenim novit occidentem literam docere, quæ sunt vivificantis spiritus. Ex mortuis autem redivivus, postquam annunciavit brachium Dei omni generationi, ait patri: *Ex abyssis terræ iterum reduxisti me.*

In te Domine speravi, non confundar in æternum, &c.] Si in tribulationibus sustineamus, non confundemur in futuro sæculo: Nam *tribulatio patientiam operatur: patientia autem probationem; probatio vero spem; spes autem non confundit.*

Deus meus eripe me de manu peccatoris, de manu contra legem agentis & iniqui, &c.] Satanam dicit peccatorem, contra legem agentem, & iniquum; pecca-

torem

μεν δια την χειριςην ἑξιν· παρανομον δε δια το παραβηναι τον φυσικον νομον αὐτυ· ἀδικον δε δια το αὐτον ἀποςερειν της γνωσεως τυ θευ.

Επι σε ἐπεςηριχθην ἀπο γαςρος, ἐκ κοιλιας μητρος μυ συ μυ εἰ σκεπαςης, κ. τ. ε.] Ο εἰδως ἀπο γαςρος μονος ἐπιςηριζεσθαι θεῳ Ιησυς, ταυτα φησι. σκεπαςης δε αὐτυ ἐγενετο ὀτε οἱ Μαγοι ἐχρηματισθησαν δἰ ἀλλης ὀδυ ἀναχωρησαι εἰς την χωραν αὐτων, και Ιωσηφ παραλαβων το παιδιον ἁμα τῃ μητρι αὐτυ, εἰς Αἰγυπτον κελευσθεις ἀπηλθεν, ἱνα μη ἀναιρεθῃ μετα των παιδων ὁ Ιησυς.

Ωσει τερας ἐγενηθην τοις πολλοις, κ. τ. ε.] Τοις την πλατειαν και εὐρυχωρον ὀδευυσι και ἐπαγυσαν ἐπι την ἀπωλειαν πολλυς· πολλοι γαρ οἱ διερχομενοι δἰ αὐτης· ὡσει τερας ἐγενηθη ὁ Ιησυς· ἀλλ᾽ ὐ τοις ὀλιγοις εὐρισκυσι την ςενην και τεθλιμμενην ἀπαγυσαν εἰς ζωην·

Πληρωθητω το ςομα μυ αἰνεσεως, ὁπως ὑμνησω την δοξαν συ, ὁλην την ἡμεραν την μεγαλοπρεπειαν συ, κ. τ. ε.] Εαν μη πληρωθῃ ὁ νυς χαριτος θευ, ὑμνησαι την δοξαν θευ ὐ δυναται. ςομα γαρ της ψυχης τον νυν ὠνομασε, δοξαν δε τον υἱον τυ θευ.

Λεγοντες, ὁ θεος ἐγκατελιπεν αὐτον, κ. τ. ε.] Ταυτας τας φωνας τεθεικεν ὡς ὑποτων δαιμονων λεγομενας.

Ο θεος μη μακρυνης, ἀπ᾽ ἐμυ, κ. τ. ε.] Το μη μακρυνης, ἀντι τυ μη μακραν γενῃ ἀπ᾽ ἐμυ.

Τυ αὐτυ.] Μακραν ἀπο ἀνθρωπυ γινεται ὁ θεος ὐ κατα την ὐσιαν· πανταχυ γαρ παρεςι και τα παντα πληροι. ἀλλα κατα την της προνοιας και την της βοηθειας ἐνεργειαν. χωριζεται δε ἡμον δια το δυσωδες των ἡμετερων ἁμαρτηματων, καθως φησι προφητης ἑτερος· αἱ ἁμαρτιαι ὑμων διιςωσιν ἀνα μεσον ἐμυ και ὑμων.

Περιβαλεσθωσαν αἰσχυνην και ἐντροπην οἱ ζητυντες μοι κακα, κ. τ. ε.] Το, ἀφες αὐτῳ το ἱματιον, δυναται ἀναφερεσθαι ἐπι την αἰσχυνην και ἐντροπην, ἁς περιβαλλεται ὁ τοιοσδε.

Εγω

torem ob pessimum habitum; contra legem agentem, propterea quod naturalem legem transgrediatur; iniquum vero, quod seipsum fraudet cognitione Dei.

In te confirmatus sum ex utero: de ventre matris meæ tu es protector meus, &c.] Qui solus ab utero in Deo confirmari novit Jesus, hæc ait. Protector vero ejus fuit, quando Magi in somnis moniti, per aliam viam reversi sunt in regionem suam, & Joseph accepto puero cum matre ejus jussus est in Ægyptum abire, ne simul cum aliis pueris interficeretur Jesus.

Tanquam prodigium factus sum multis, &c.] Iis, qui in lata, & spatiosa, & multos ducente in perditionem gradiuntur via. Multi enim per illam transeunt. Tanquam prodigium factus est Jesus, sed non paucis, qui inveniunt arctam & angustam viam, quæ ducit ad vitam.

Repleatur os meum laude, ut cantem gloriam tuam, tota die magnitudinem tuam, &c.] Nisi mens repleatur gratia Dei, cantare gloriam Dei non potest. Os enim animæ mentem vocavit, gloriam autem filium Dei.

Dicentes: Deus dereliquit eum, &c.] Has voces posuit tanquam a dæmonibus prolatas.

Deus ne elongeris a me, &c.] *Ne elongeris*, idem est, ac si dicat, ne longe sis a me.

Ejusdem.] Longe ab homine est Deus, non secundum substantiam (nam ubique præsens est, & omnia replet) sed secundum providentiæ & adjutorii efficaciam. Separatur autem a nobis propter peccatorum nostrorum fœtorem, quemadmodum alius propheta dicit: *Peccata vestra separant inter me & vos.*

Operiantur confusione & pudore, qui quærunt mala mihi, &c.] Illud, *dimitte illi pallium*, referri potest ad confusionem & pudorem, quibus operitur, qui ejusmodi est.

Ego

Ἐγὼ δὲ διὰ παντὸς ἐλπιῶ, καὶ προσθήσω ἐπὶ πᾶσαν την αἰνεσίν σȣ, κ. τ. ε.] Πολλαι αἰνεσεις εἰρηνται τȣ Θεȣ ἐν νομοις και προφηταις· αἷς προςιθησιν ὁ εἰπων, ȣκ ἠλθον καταλυσαι τον νομον ἢ τȣς προφητας, ἀλλα πληρωσαι, ὡς ἀρεσκει τῃ τȣ χριςȣ ἐπωνυμῳ ἐκκλησιᾳ.

Ὅτι ȣκ ἐγνων γραμματειας, κ. τ. ε.] Εἰ ἐςι γραμμα μεν ἀποκτεινον. πνευμα δε ζωοποιȣν, το μεν παρωνυμον τȣ γραμματος ȣκ ἐγνω ὁ γινωσκων κυριος τȣς οντας αὐτȣ· το δε παρωνυμον τȣ πνευματος ἐγνω.

Κυριε μνησθησομαι της δικαιοσυνης σȣ μονȣ, κ. τ. ε.] Της τȣ πατρος δικαιοσυνης χριςος μνησθησεται.

Εως ἀν ἀπαγγειλω τον βραχιονα σȣ παση τῃ γενεᾳ τῃ ἐρχομενῃ, κ. τ. ε.] Βραχιων τȣ θεȣ ὁ Χριςος.

Ο Θεος ἑως ὑψιςων ἁ ἐποιησας μεγαλεια, κ. τ. ε.] Εἰρηνοποιησας δια τȣ αἱματος αὐτȣ τα ἐν ȣρανοις και τα ἐπι γης.

Ὁσας ἐδειξας μοι θλιψεις πολλας και κακας; και ἐπιςρεψας ἐζωοποιησας με, και ἐκ των ἀβυσσων της γης παλιν ἀνηγαγες με, κ. τ. ε.] Σαφως περι της ἐκ νεκρων ἀναςασεως ταυτα εἰρηται.

Τȣ αὐτȣ.] Αβυσσον νυν ὠνομασε το χωριον των καταχθονιων δαιμονων: εἰσι δε τινες οἱ και αὐτȣς τȣς δαιμονας ἀβυσσȣς λεγȣσι δια το ἀπεραντον της κακιας αὐτων.

Και γαρ ἐγω ἐξομολογησομαι ἐν σκευει ψαλμȣ την ἀληθειαν σȣ, κ. τ. ε.] Σκευος ψαλμȣ ψυχη καθαρα.

ΨΑΛΜΟΣ οα.

Εἰς Σαλομων, κ. τ. ε.] Εἰς Σαλομων τον υἱον Δαυιδ· βιβλος γαρ γενεσεως Ιησȣ χριςȣ υἱȣ Δαυιδ. Σαλομων γαρ ἑρμηνευεται εἰρηνικος· αὐτος γαρ ἐςιν ἡ εἰρηνη ἡμων.

Ο Θεος

Ego autem semper sperabo, & adjiciam super omnem laudem tuam, &c.] Plurimi dictæ sunt in lege & prophetis Dei laudes, quibus adjicit, qui dixit: *Non veni solvere legem aut prophetas, sed adimplere*, quemadmodum illi placet Ecclesiæ, quæ a Christo nomen habet.

Quoniam non cognovi literaturam, &c.] Si est litera occidens, spiritus autem vivificans, id quod a litera denominationem habet, non novit Dominus, qui novit eos, qui sunt ejus; id vero, quod a spiritu denominatur, novit.

Domine memorabor justitiæ tuæ solius, &c.] Paternæ justitiæ Christus memorabitur.

Donec annuntiem brachium tuum generationi omni, quæ ventura est, &c.] Brachium Dei Christus est.

Deus usque in altissima, quæ fecisti magnalia, &c.] *Pacificans per sanguinem ejus, & quæ in cælis, & quæ in terra sunt.*

Quantas ostendisti mihi tribulationes multas & malas, & conversus vivificasti me, & de abyssis terræ iterum reduxisti me, &c.] Manifeste de resurrectione ex mortuis hæc dicta sunt.

Ejusdem.] Abyssum nunc vocat locum infernorum dæmonum. Sunt autem nonnulli, qui & ipsos dæmones abyssos dicunt propter immensam eorum malitiam.

Nam & ego confitebor tibi in vase psalmi veritatem tuam, &c.] Vas psalmi anima pura.

PSALMUS LXXI.

In *Salomonem, &c.*] In Salomonem filium David: nam *liber generationis Jesu Christi, filii David.* Salomon autem interpretatur pacificus: ipse enim est pax nostra.

Ο θεος το κριμα σε τω βασιλει δος, και την δικαιοσυνην σε τω υιω τε βασιλεως, κ. τ. ε.] Βασιλευς Χριστος βασιλεως Θεε υιος· διο δη αυτος βασιλευει, εως παντες οι εχθροι υποταγωσιν αυτω. ειτα παραδωσει την βασιλειαν τω Θεω και πατρι.

Κρινειν τον λαον σε εν δικαιοσυνη και τες πτωχες σε εν κρισει, κ. τ. ε.] Ου παντες οι πτωχοι, τε θεε εισιν, αλλ' οι δια το παρειναι τω Ιησε, μακαριζομενοι υπ' αυτε.

Αναλαβετω τα ορη ειρηνην, κ. τ. ε.] Μακαριοι γαρ οι ειρηνοποιοι.

Κρινει τες πτωχες τε λαε, και σωσει τες υιες των πενητων, και ταπεινωσει συκοφαντην, κ. τ. ε.] Ει ο πιστευων ε κρινεται, μηποτε ο μεν εν παντι πλετων λογω και γνωσει· και πλετων εν εργοις αγαθοις, και θησαυρισας· ε λυτρον εστι της ψυχης ο ιδιος πλετος, ε κρινεται· ο δε πτωχευων το απο τε λαε κρινεται· ετε κατορθωσας επι τοσετον την πιστιν, ως τυχειν τε οτι ο πιστευων εις εμε, ε κρινεται· ετε ως αποπεσων, ως εν εκεινοις ειναι περι ων ειρηται· ο μη πιστευων, ηδη κεκριται. ακεω δε τε ο μη πιστευων, αντι τε, ο απιστων.

Καταβησεται ως υετος επι ποκον, και ωσει σαγων η σαζεσα επι την γην, κ. τ. ε.] Ως υετος μεν επι τα εθνη, ως σαγονες επι τον Ισραηλ.

Ανατελει εν ταις ημεραις αυτε δικαιοσυνη και πληθος ειρηνης εως ε ανταναιρεθη η σεληνη, κ. τ. ε.] Αντι τε, μεχρι της συντελειας. σεληνης γαρ αναιρεμενης αναιρειται χρονος· χρονε δε αναιρεθεντος τελος εξει ο αισθητος κοσμος. δυναται δε σεληνην λεγειν και την αντικειμενην δυναμιν, ως αρχεσαν της νυκτος.

Ενωπιον αυτε προσπεσενται Αιθιοπες, και οι εχθροι αυτε χεν λειξεσι. πασιλεις Θαρσις και αι νησοι, κ. τ. ε.] Διαφοραν οιμαι δηλεσθαι εν τετοις των τω Χριστω προσιοντων.

Τε αυτε.] Θαρσεις εθνος Αιθιοπικον εστιν. ετι το Θαρσεις σημαινει το χρωμα το υακινθινον, ως παρα τω προφητη εχομεν· ομοιωμα αυτων ως Θαρσεις· σημαινει δε

παρα

Deus judicium tuum regi da, & justitiam tuam filio regis, &c.] Rex Christus, regis Dei filius. Quapropter ipse regnat, donec omnes inimici subjiciantur ei. Deinde tradet regnum Deo & patri.

Judicare populum tuum in justitia, & pauperes tuos in judicio, &c.] Non omnes pauperes, Dei sunt; sed qui, propterea quod Jesu adsistunt, ab ipso beati prædicantur.

Suscipiant montes pacem, &c.] *Beati* enim *pacifici.*

Judicabit pauperes populi, & salvos faciet filios pauperum, & humiliabit calumniatorem, &c.] Si fidelis non judicatur, forte, qui dives est in omni sermone & scientia, qui dives est in operibus bonis, & thesaurizavit, cujus *propria divitiæ redemtio animæ ejus sunt*, non judicatur; qui autem a populo mendicat, judicatur: cum nec fide sua ita profecerit, ut obtinuerit illud, *Qui credit in me, non judicatur*; neque ita tamen ceciderit, ut in illis sit, de quibus dictum est: *Qui non credit, jam judicatus est.* Illud autem, *qui non credit*, accipio pro *infideli.*

Descendet sicut pluvia in vellus, & sicut stillicidia stillantia super terram, &c.] Sicut pluvia in gentes, sicut stillicidia in Israelem.

Orietur in diebus ejus justitia & abundantia pacis, donec auferatur luna, &c.] Ac si dicat, usque ad consummationem. Sublata enim luna, tollitur tempus: sublato autem tempore, finem habebit sensibilis mundus. Potest autem lunam dicere etiam adversariam virtutem, tanquam nocti imperantem.

Coram illo procident Æthiopes, & inimici ejus terram lingent. Reges Tharsis & insulæ, &c.] His puto indicari discrimen eorum, qui ad Christum accedunt.

Ejusdem.] Tharsis gens est Æthiopica. Præterea Tharsis colorem significat hyacinthinum, quemadmodum apud prophetam scriptum est: *Similitudo eorum,*

παρα τῷ Ιωνᾳ και Ταρσον την πολιν· Σαβα δε πολις της Ινδιας, ἀφ' ἧς ἠλθεν ἡ βασιλισσα νοτυ προς Σαλομων· Θαρσεις δε ἑρμηνευεται κατασκοποι, κατασκοπη εὐφροσυνης και χαρας.

Παντα τα ἐθνη δυλευσυσιν αὐτῳ, κ. τ. ε.] Εἰ δυλευσυσιν αὐτῳ παντα τα ἐθνη, δυλευσυσι παντως και τα τυς πολεμυς ἐχοντα. εἰδε τυτο, πασα ἀρα φυσις λογικη δυλευσει τῳ Χριςῳ· και τυτο ἐςι το παρα τῳ Παυλῳ εἰρημενον, ὁτι αὐτῳ καμψει παν γονυ.

Και ζησεται, και δοθησεται αὐτῳ ἐκ τυ χρυσιυ της Αραβιας, κ. τ. ε.] Ζῃ Χριςος ἐν τοις δεχομενοις αὐτον· ζω γαρ, φησιν, ὐκετι ἐγω, ζῃ δε ἐν ἐμοι Χριςος. ἑτερος δε φησι περι Σολομωντος ὁτι και Αραβες και οἱ προσεχεις ἐπιχωριοι φορον αὐτῳ τελυσιν.

Και προσευξονται περι αὐτυ διαπαντος· ὁλην την ἡμεραν εὐλογησυσιν αὐτον, κ. τ. ε.] Λεγοντες· τον ἀρτον ἡμων τον ἐπιυσιον δος ἡμιν το καθ' ἡμεραν.

Τυ αὐτυ.] Μαθοντες οἱ ἁγιοι ὡς ὐδεις των γεννητων λυτρωσεται τυς ἀνθρωπυς ἐκ της κατεχυσης κακοπραγιας, περι τυ δυναμενυ ῥυσασθαι ἐκ χειρος δυναςυ, συνεχως εὐχην τῳ πατρι ἀνεπεμπον.

Υπεραρθησεται ὑπερ τον λιβανον ὁ καρπος αὐτυ, κ. τ. ε.] Λιβανον λεγει πολλαχυ το ὀρος και τον ναον, και τυς υἱυς Ισραηλ.

Τυ αὐτυ.] Καρπος Χριςυ, τα πιςευσαντα ἐθνη και ὑψωθεντα ἐπι θεοσεβειᾳ ὑπερ τον Ισραηλ, ὁν τροπικως λιβανον καλει.

Παντα τα ἐθνη μακαριυσιν αὐτον, κ. τ. ε.] Ο Παυλος φησιν· ὁ μακαριος και μονος δυναςης.

ΨΑΛΜΟΣ οβ'.

Ως ἀγαθος ὁ θεος τυ Ισραηλ, τοις εὐθεσι καρδιᾳ, κ. τ. ε.] Εἰς το ἐφ' ἑαυτῳ πασιν ἀγαθος ἐςιν ὁ θεος· σωτηρ γαρ ἐςι παντων ἀνθρωπων, μαλιςα πιςων. μη-

ποτε

ficut Tharfis. Apud Jonam autem Tharfis fignificat Tarfum civitatem. Saba vero urbs eft Indiæ, e qua venit Regina auftri ad Salomonem. Tharfis interpretatur *fpeculatores*, *fpeculatio lætitiæ & gaudii.*

Omnes gentes fervient ei, &c.] Si fervient ei omnes gentes, omnino fervient etiam illæ, quæ bella habent. Quod fi ita eft, omnis utique natura rationabilis ferviet Chrifto. Et hoc eft, quod apud Paulum dictum eft, quia ei flectetur omne genu.

Et vivet, & dabitur ei de auro Arabiæ, &c.] Vivit Chriftus in illis, qui ipfum recipiunt. *Vivo* enim, inquit, *jam non ego; vivit vero in me Chriftus.* Alius autem de Salomone dicit, fore, ut & Arabes & adjacentes incolæ tributa ei folvant.

Et orabunt de ipfo femper; tota die benedicent ei, &c.] Dicentes: *Panem noftrum quotidianum da nobis hodie.*

Ejusdem.] Cum didiciffent fancti, a nemine mortalium liberari poffe homines a malis fuis actibus, de illo, qui liberare poterat e manu potentis, affiduas preces patri offerebant.

Superextolletur fuper Libanum fructus ejus, &c.] Multis in locis Libanum vocat montem, & templum, & filios Ifrael.

Ejusdem.] Fructus Chrifti, gentes funt, quæ crediderunt, & pietate exaltatæ funt fuper Ifrael, quem figurate Libanum vocat.

Omnes gentes magnificabunt eum, &c.] Paulus dicit: *Beatus & folus potens.*

PSALMUS LXXII.

Q*uam bonus Deus Ifrael his, qui recto funt corde, &c.*] Quantum in fe eft, omnibus bonus eft Deus: *Salvator* enim *eft omnium hominum*, *maxime* fidelium.

ποτε δε το γεγραμμενον ἰσον δυναται τῳ, θεωρειται τοις εὐθεσι τη καρδιᾳ ἡ ἀγαθος ἐςιν ὁ θεος, πως γαρ ἐχι και τοις κακως-ἐχεσιν ἀγαθος ἐςιν ὁ ἰατρος, ἐ χρηζεσιν;

Οτι ἐζηλωσα ἐν τοις ἀνομοις, εἰρηνην ἁμαρτωλων θεωρων, κ. τ. ε.] Εἰρηνην νυν, την εὐροιαν τε αἰσθητε βιε ὠνομασε.

Οτι ἐκ ἐςιν ἀνανευσις ἐν τῳ θανατῳ αὐτων, κ. τ. ε.] Ανανευσιν λεγει την μνημην τε θανατε· ὁθεν ὁ Συμμαχος, ὁτι ἐκ ἐνεθυμεντο περι τε θανατε ἑαυτων, πεποιηκεν.

Περιεβαλοντο ἀδικιαν και ἀσεβειαν αὐτων, κ. τ. ε.] Η μεν ἀδικια ἐν τῳ κακῳ βιῳ θεωρειται· ἡ δε ἀσεβεια ἐν τοις ψευδεσι δογμασι.

Εξελευσεται ὡς ἐκ ςεατος ἡ ἀδικια αὐτων, κ. τ. ε.] Εξεσαν ἀπο λιπες οἱ ὀφθαλμοι, κατα Συμμαχον.

Εθεντο εἰς ἐρανον το ςομα αὐτων, και ἡ γλωσσα αὐτων διηλθεν ἐπι της γης, κ. τ. ε.] Το, ἐθεντο, ἀντι τε· ἐταξαν, φησι βλασφημειν μεν θεον, ἀνθρωπες δε ἀδικειν.

Και εἰπαν, πως ἐγνω ὁ θεος, και εἰ ἐςι γνωσις ἐν τῳ ὑψιςῳ; κ. τ. ε.] Το, εἰ ἐςι γνωσισ ἐν τῳ ὑψιςῳ, ἀντι τε, εἰ γινωσκει ὁ κυριος και ἐφορα τα ἀνθρωπινα.

Και εἰπα, ἀρα ματαιως ἐδικαιωσα την καρδιαν με, και ἐνιψαμην ἐν ἀθωοις τας χειρας με, κ. τ. ε.] Αντι τε, καθαρος ἐγενομην.

Τε αὐτε.] Τοιαυτα και ἐν τῳ Μαλαχιᾳ· εἰπατε ὁτι ματαιος ὁ δελευων θεῳ· και τι πλεον, ὁτι ἐφυλαξαμεν τα φυλαγματα αὐτε; ταυτα κατελαλησαν οἱ φοβεμενοι τον κυριον, ἑκαςος προς τον πλησιον αὐτε.

Και ὑπελαβον τε γνωναι τετο, κοπος ἐςιν ἐναντιον με, κ. τ. ε.] Κοπος ἐςι τε γνωναι τον λογον τον περι προνοιας.

Εως

Vide autem, ne quod scriptum est, eamdem significationem habeat, ac si diceret: videtur his, qui recto sunt corde, cui bonus est Deus. Quomodo enim etiam male habentibus non bonus est medicus, quo indigent?

Quia zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns, &c.] Pacem hoc loco prosperum hujus vitæ cursum vocavit.

Quia non est respectus in morte eorum, &c.] Respectum vocat mortis recordationem. Quapropter Symmachus vertit: *Quoniam non cogitabant de morte sua.*

Operti sunt iniquitate & impietate sua, &c.] Iniquitas in vita mala, impietas in falsis dogmatibus conspicitur.

Prodibit quasi ex adipe iniquitas eorum, &c.] Juxta Symmachum: *Exierunt a pinguedine oculi.*

Posuerunt in cælum os suum, & lingua eorum transiit in terra, &c.] Posuerunt, pro, *constituerunt*, inquit, ut Deum quidem blasphemarent, homines vero injuria afficerent.

Et dixerunt: quomodo scit Deus, & si est scientia in excelso? &c.] Illud, *Si est scientia in excelso*, idem est, ac si diceretur: si cognoscit Dominus, ac res humanas videt.

Et dixi: ergo sine causa justificavi cor meum, & lavi inter innocentes manus meas, &c.] Ac si dicat: purus factus sum.

Ejusdem.] Talia etiam in Malachia scripta sunt: *Dixistis: vanus est, qui servit Deo, & quod emolumentum, quia custodivimus præcepta ejus?* Hæc loquuti sunt, qui timent Dominum, unusquisque ad proximum suum.

Existimabam, ut cognoscerem hoc, labor est ante me, &c.] Labor est, cognoscere, quæ sit ratio providentiæ.

Εως ἐ εἰσελθω εἰς το ἁγιαςηριον τε Θεε, και συνω εἰς τα ἐσχατα αὐτων, κ. τ. ε.] Οταν εἰσελθωμεν εἰς το ἁγιαςηριον τε Θεε, το τηνικαυτα τον λογον τον περι προνοιας γνωσομεθα.

Κυριε ἐν τη πολει σε την εἰκονα αὐτων ἐξεδενωσεις, κ. τ. ε.] Εἰκων ἐςι τε ἁμαρτωλε ὁ παλαιος ἀνθρωπος ὁ φθειρομενος κατα τας ἐπιθυμιας της ἀπατης· ὃν ἐξεδενει δια της αὐτε γνωσεως.

Οτι ἐξεκαυθη ἡ καρδια με, και οἱ νεφροι με ἠλλοιωθησαν, κ. τ. ε.] Καρδιαν μεν λεγει το διανοητικον, νεφρες δε το παθητικον, ἀφ' ἐ τικτεται τοτε ἐπιθυμητικον, και το θυμικον.

Τι γαρ μοι ὑπαρχει ἐν τῳ ἐρανῳ, και παρα σε τι ἠθελησα ἐπι της γης; κ. τ. ε.] Οἱ των ἐπερανιων προτιμωντες τα ἐπιγεια, τετο λεγετωσαν· ἐνταυθα γαρ εἰ και μη τῳ λογῳ τετο ὁμολογεμεν, ἀλλα γεν δια των ἐργων τετο δεικνυομεν.

Εξελιπεν ἡ καρδια με και ἡ σαρξ με, κ. τ. ε.] Απο των βιωτικων δηλαδη και ἀνθρωπινων πραξεων· ὁταν γαρ ἐκειθεν ἐκλιπη· τετεςιν ἀπαντων ἀναχωρηση, τοτε μεριδα τον Θεον εἰς τον αἰωνα ἑξει.

Και ἡ μερις με ὁ θεος εἰς τον αἰωνα, κ. τ. ε.] Μερις τε δικαιε ἐςιν ἡ γνωσις ἡ τε Θεε.

Εξωλοθρευσας παντα τον πορνευοντα ἀπο σε, κ. τ. ε.] Οὑτος πορνευει ἀπο Θεε, ὁ ἐπιδεδωκως ἑαυτον τη των δαιμονων λατρεια.

Εμοι δε το προσκολλασθαι τῳ Θεῳ ἀγαθον ἐςι, τιθεσθαι ἐν τῳ κυριῳ την ἐλπιδα με, κ. τ. ε.] Ομοιον το, τῳ αὐτῳ κολληθηση, και το, ὁ κολλωμενος τῳ κυριῳ ἑν πνευμα ἐςιν. ἁμα δε και μανθανομεν δια τετων την τε ἀγαθε Θεε ἐσιαν.

ΨΑΛΜΟΣ ογ´.

Ινα τι ὁ θεος ἀπωσω εἰς τελος; κ. τ. ε.] Ως προς το ῥητον ταυτα φασιν οἱ ἐν τη αἰχμαλωσια. ἀπωθειται

δε

Donec intrem in sanctuarium Dei; & intelligam in novissimis eorum, &c.] Cum ingressi fuerimus in sanctuarium Dei, tunc, quæ sit providentiæ ratio, cognoscemus.

Domine, in civitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges, &c.] Imago peccatoris est vetus homo, qui corrumpitur secundum desideria erroris: quem sui ipsius cognitione ad nihilum redigit.

Quia inflammatum est cor meum, & renes mei commutati sunt, &c.] Cor mentem, renes autem vocat affectus, unde nascitur concupiscentia & ira.

Quid enim mihi est in cœlo, & a te quid volui super terram? &c.] Hæc dicant, qui cœlestibus terrena anteponunt. Hic etsi non verbo hoc confitemur, at operibus ostendimus.

Defecit cor meum, & caro mea, &c.] Videlicet sæcularibus & humanis actibus. Cum enim inde defecerit, id est, ab omnibus recesserit, tunc partem Deum in sæculum habebit.

Et pars mea Deus in sæculum, &c.] Pars justi est cognitio Dei.

Perdidisti omnes, qui fornicantur abs te, &c.] Ille a Deo fornicatur, qui se dæmonum cultui tradidit.

Mihi autem adhærere Deo bonum est, ponere in Domino spem meam, &c.] Simile est illud: *Et adhærebis.* Item illud: *Qui adhæret Domino, unus spiritus est.* Hinc etiam simul discimus boni Dei substantiam.

PSALMUS LXXIII.

Ut *quid Deus repulisti in finem? &c.*] Quantum ad literam spectat, hæc dicunt, qui sunt in captivitate. Repellit autem, quos repellit Dominus se-

δε ὑς ἀπωθειται κυριος κατα το πληθος των ἀσεβειων αὐτων· και τινας ἀπωθειται ὡς γεγραπται ἑως σφοδρα· ὑς δε εἰς τελος και τα ἐσχατα.

Ωργισθη ὁ θυμος συ ἐπι προβατα νομης συ, κ. τ. ε.] Το, εἰσελευσεται και ἐξελευσεται και νομην εὑρησει, τυτω χρησιμον.

Μνησθητι της συναγωγης συ ἡς ἐκτησω ἀπ' ἀρχης, κ. τ. ε.] Ζητησεις ἀπο ποιας ἀρχης ἐκτησατο την συναγωγην ἑαυτυ ὁ Θεος, και το ποτερον προγνωσει, ἡ ἀλλως. το, ἱνα τι προς Θεον λεγομενον πευςικως, αἰτητικον ἐςιν ἀποκρισιως διδασκυσης την αἰτιαν της ἀπωσεως και της ὀργης· το δε ὠργισθης ἐπι προβατα, δια ἱλασμον τυ ὀργιζομενυ λεγεται· τοις γαρ ὡς προβατα ἀνοητοις συγγνωμην ἐπι τοις εἰς διανοιαν ἡμαρτημενοις αἰτει. ἀλλα και ἐπιλαθομενος δια τα ἁμαρτηματα της συναγωγης μνησθητι αὐτης γενομενης ἀπ' ἀρχης κτηματος· πως δε ἀπ' ἀρχης ὑκ ἐμφαινεται, ὑδ' ἀν ἐξ Αἰγυπτυ νοῃς αὐτην κτησιν γεγονεναι Θευ.

Ελυτρωσω ῥαβδον κληρονομιας συ· ὀρος Σιων τυτο ὁ κατεσκηνωσας ἐν αὐτῳ, κ. τ. ε.] Ζητησεις εἰτε ἐκτησατο ὁ Θεος ὀρος Σιων, εἰτε ἐλυτρωσατο αὐτο, πως ἀπ' ἀρχης ἐκτησατο ἡ ἐλυτρωσατο. ζητει μυςικως·

Οσα ἐπονηρευσατο ὁ ἐχθρος ἐν τῳ ἁγιῳ συ, και ἐνεκαυχησαντο οἱ μισυντες σε ἐν μεσῳ της ἑορτης συ, κ. τ. ε.] Οὐ τοπυ, ἀλλ' ἀρετης ὁ Θεος· ἡ δε τυ τοπυ μνημη δια φιλανθρωπιας ἐλπιδα, ὡςε τυς ἐπιβαντας τοις ἀφιερωθεισι Θεῳ χωριοις ἀμειβεσθαι φησι τυτο ὁτι ὁ λογος ὁ πονηρος ἐχθρος ἐν τοις ἁγιοις ἐςι. και νυν πονηρευεται ὁ ἐχθρος ἐν τῳ ἁγιῳ, τυτεςιν ἐν τῃ ἐκκλησιᾳ. και ἐαν ἐκπεσῃ τις των ἑορτων τυ θευ, ἐγκαυχωνται οἱ μισυντες τον Χριςον, και ἀναιρυντες αὐτον, εἰτε ὁ λαος, εἰτε αἱ ἀντικειμεναι δυναμεις.

Ως ἐν δρυμῳ ξυλων ἀξιναις ἐξεκοψαντας θυρας αὐτης, κ. τ. ε.] Ταυτα παντα πεπληρωται ἐν τῃ των Ιεροσολυ-

cundum multitudinem impietatum eorum. Et quosdam quidem repellit, ſicut ſcriptum eſt, vehementer; quosdam vero *in finem*, & usque ad noviſſima.

Iratus eſt furor tuus ſuper oves paſcuæ tuæ, &c.] Illud, *Ingredietur, & egredietur, & paſcua inveniet*, ad id utile eſt.

Memor eſto congregationis tuæ, quam poſſediſti ab initio, &c.] Quæres, a quo initio poſſedit congregationem ſuam Deus, an præſcientia, an aliter. Illud, *ut quid*, ad Deum interrogative dictum, poſtulat reſponſum, quo doceatur cauſa repulſionis & iræ; iſtud vero, *Iratus es ſuper oves*, propter miſericordiam iraſcentis dicitur: nam iis, qui ſicut oves inſipientes ſunt, veniam pro inſipientiæ peccatis petit. Qui congregationis tuæ oblitus es propter peccata, memor eſto illius, quæ ab initio facta eſt poſſeſſio tua. Quomodo *ab initio*, non declaratur: neque, ſi ex Ægypto cogites, ipſam factam eſſe poſſeſſionem Dei.

Redemiſti virgam hæreditatis tuæ: mons Sion, in quo habitaſti in eo, &c.] Sive montem Sion poſſederit Deus, ſive redemerit, quæres, quomodo ab initio poſſederit, vel redemerit. Quære myſtice.

Quanta malignatus eſt inimicus in ſancto, & gloriati ſunt, qui oderunt te, in medio ſolemnitatis tuæ, &c.] Non loci, ſed virtutis Deus eſt. Loci autem commemoratio fit ob ſpem benignitatis: ita, ut, qui ad loca Deo conſecrata aſcendunt, reſpondeant, inquit, ſermonem malum inimicum in ſanctis eſſe. Et nunc malignatur inimicus in ſancto, hoc eſt in Eccleſia. Et, ſi quis a ſolemnitatibus Dei exciderit, glorientur, qui oderunt Chriſtum, & interficiunt illum, ſive populus, ſive adverſariæ poteſtates.

Quaſi in ſilva lignorum ſecuribus exciderunt januas ejus, &c.] Hæc omnia impleta ſunt in Jeroſolymæ expu-

ροσολυμων ἁλωσει, ὡσπερ Ιωσηπος ἱςωρει καθενα διηγȣμενος των πεπραγμενων.

Ενεπυρισαν ἐν πυρι το ἁγιαςηριον σȣ εἰς την γην, ἐβεβηλωσαν το σκηνωμα τȣ ὀνοματος σȣ, κ. τ. ε.] Σκηνωμα τȣ ὀνοματος τȣ Θεȣ ἐςιν ὁ νȣς, ὁςις βεβηλȣται, γηϊνος ἀντι ἐπȣρανιȣ γενομενος.

Ινα τι ἀποςρεφεις την χειρα σȣ και την δεξιαν σȣ ἐκ μεσȣ τȣ κολπȣ σȣ εἰς τελος; κ. τ. ε.] Εἰ διαφερει ἡ χειρ και ἡ δεξια τȣ θεȣ, ἐφιςημι μηποτε ἡ μεν χειρ τα κατα των ἐχθρων τȣ λαȣ ποιει· ἡ δεξια δε τα ὑπερ τȣ λαȣ ἀγαθα· οἱον ἡ χειρ, ὁτε θυμον και ὀργην και θλιψιν, ἀποςολην δι' ἀγγελων πονηρων Αἰγυπτιοις ὑπερ Εβραιων ἀπεςειλεν ὁ Θεος ἐκ μεσȣ τȣ κολπȣ· ὡς παλαι μεν διδομενων ἐκ μεσȣ τȣ κολπȣ ἀγαθων, ἀπο της χειρος τȣ Θεȣ· ὑςερον δε ἀποςραφεισης της θειας χειρος ἀπο τȣ λαμβανειν ἐκ μεσȣ τȣ κολπȣ ἀγαθα, και διδοναι τῳ λαῳ ἁμα δε ζητησεις εἰ δυο εἰσιν ἡ χειρ και ἡ δεξια τȣ Θεȣ.

Ο δε Θεος βασιλευς ἡμων προ αἰωνος, εἰργασατο σωτηριαν ἐν μεσῳ της γης, κ. τ. ε.] Οτε ὁ υἱος τȣ ἀνθρωπȣ ἐποιησεν ἐν τῃ καρδιᾳ της γης τρεις ἡμερας και τρεις νυκτας. ταχα δε το μεσον της γης, το κεντρον αὐτης λεγει σφαιροειδȣς ȣσης.

Συ ἐκραταιωσας ἐν τῃ τυναμει σȣ την θαλασσαν, συ συνετριψας τας κεφαλας των δρακοντων ἐπι τȣ ὑδατος, κ. τ. ε.] Ινα μηκετι ἐναντιος ᾐ ὁ ἀνεμος τοις πλεȣσι μαθηταις, και γενομενης αὐτοις γαληνης γενωνται εἰς την γην εἰς ἡν ὑπηγον.

Θερος και ἐαρ συ ἐποιησας, κ. τ. ε.] Δια τι παρηκε το μετοπωρον και τον χειμωνα; φασι τοινυν ἀντικεισθαι το μεν θερος τῳ μετοπωρῳ, τον δε χειμωνα τῳ ἐαρι· και το μεν ἐαρ ἐςι καιρος γενεσεως· το δε θερος καιρος τελειωσεως.

Μνησθητι ταυτης, κ. τ. ε.] Μνησθητι ταυτης της κτισεως δηλονοτι. εἰ δια τȣς ἀνθρωπȣς, φησι, την κτισιν πεποιηκας, παρασχȣ την ἐπικȣριαν αὐτοις, δι' ȣς ἡ κτισις γεγενηται· ἢ και ȣτως ταυτης της συναγωγης ἡς ἐκτησω ἀπ' ἀρχης· και προς ἐκεινο γαρ ἀποδιδοται. Μη

expugnatione, quemadmodum narrat Josephus, qui singillatim res gestas persequitur.

Incenderunt igni sanctuarium tuum in terra: polluerunt tabernaculum nominis tui, &c.] Tabernaculum nominis Dei est mens, quæ polluitur, cum pro cœlesti fit terrena.

Ut quid avertis manum tuam, & dexteram tuam de medio sinu tuo in finem, &c.] Si manus & dextera Dei inter se differunt, adverto, ne forte manus faciat, quæ sunt contra hostes populi, dextera vero operetur bona pro populo. Verbi gratia, manus erat, quando furorem, & iram, & tribulationem, immissionem per Angelos malos Ægyptiis Hebræorum gratia misit Deus de medio sinu: quasi olim de medio sinu bona dederit Dei manus, postea autem aversa fuerit a bonis de medio sinu accipiendis, & dandis populo. Simul autem quæres, an duo sint manus & dextera Dei.

Deus autem rex noster ante sæcula, operatus est salutem in medio terræ, &c.] Quando filius hominis in corde terræ tres dies ac tres noctes egit. Fortassis vero *medium terræ* vocat centrum illius, quæ sphærica est.

Tu confirmasti in virtute tua mare, tu contrivisti capita draconum in aquis, &c.] Ut non amplius esset contrarius ventus navigantibus discipulis, & facta eis tranquillitate ad terram pervenirent, ad quam recedebant.

Æstatem & ver tu fecisti, &c.] Cur omisit autumnum & hiemem? Aiunt igitur æstatem quidem autumno, hiemem autem veri opponi. Ac ver quidem generationis, æstas vero tempus est perfectionis.

Memor esto hujus, &c.] Memor esto hujus creaturæ videlicet. Si propter homines, inquit, creaturam fecisti, auxilium præsta illis, propter quos creatura facta est. Vel memor esto hujus congregationis, quam possedisti ab initio. Nam etiam ad illud refertur.

Ne

Μη παραδως τοις θηριοις ψυχην ἐξομολογεμενην σοι, κ. τ. ε.] Εἰ θηρια λεγεται τα δαιμονια, ἐν δε τοις θηριοις ἐπικρατει ὁ θυμος, ἐν τοις δαιμοσιν ἀρα ἐπικρατει ὁ θυμος. και ἐν τω Ιωβ λεγει· θηρες ἀγριοι εἰρηνευσεσι σοι.

Επιβλεψον εἰς την διαθηκην σε, κ. τ. ε.] Μνησθητι των ἐπαγγελιων σε, ὡν ἐπηγγειλω τω Αβρααμ δεναι τω σπερματι αὐτε γην ῥεεσαν γαλα και μελι.

Οτι ἐπληρωθησαν οἱ ἐσκοτισμενοι της γης οἰκων ἀνομιων, κ. τ. ε.] Εσκοτισμενος νες πληρεται ἀνομιων· σκοτος γαρ περι γνωσιν και ἀνομια περι πραξιν νοειται.

Αναςα ὁ θεος, δικασον την δικην σε, μνησθητι των ὀνειδισμων σε των ὑπο ἀφρονος ὁλην την ἡμεραν, κ. τ. ε.] Αναςα ὁ θεος, ἑως, ὁλην την ἡμεραν. ἐκ εἰπε την δικην με, ἀλλα την δικην σε. ἐγω μεν γαρ, φησι, ἐνδικως ὑπομενω ταυτα· ἐκεινοι δε πολλας ἐτολμησαν κατα σε βλασφημιας. εἰς την των ἀπατησαντων τον λαον τιμωριαν διανιςησι τον θεον· ἡ και ἑτως· μνησθητι της συνθηκης σε αὐτοις δια τε χριςε δεδωρημενης. εἰ γαρ και τα μαλιςα γεγονασι τινες ἐσκοτισμενοι την διανοιαν, και οἰκων ἀνομιων πεπληρωμενοι οἱ μη καταδεξαμενοι τον Χριςον σε, ἀλλα συ γε ὡς θεος των σων πτωχων μη ἀποςραφης τας ἱκεσιας. ἐπειδη ἐχ ἡμεις ἠδικημεθα, ἀλλα συ (σε γαρ ὠνειδισεν ὁ ἐχθρος, και λαος ἀφρων παραξυνε,) τετε χαριν ἀναςηθι και δικασον την δικην σε.

Τε αὐτε.] Νυν ἀφρονα τον διαβολον ὀνομαζει.

ΨΑΛΜΟΣ οδʹ.

Εἰς το τελος, μη διαφθειρης ψαλμος ᾠδης τω Ασαφ, κ. τ. ε.] Γεγραπται ἐν τη πρωτη των βασιλειων. και εἰπε Δαυιδ προς Αβεσαϊ, μη διαφθειρης αὐτον, δηλονοτι τον Σαελ· ἁπερ ὁρα οἱ χρησιμα ἐςι προς την ἐπιγραφην.

Εξομο-

Ne tradas bestiis animam, confitentem tibi, &c.] Si bestiæ dicuntur dæmonia, in bestiis autem prævalet furor, in dæmonibus utique prævalet furor. Et apud Job dicitur: *Bestiæ agrestes pacificæ erunt tibi.*

Respice in testamentum, &c.] Memor esto promissionum, quas Abrahamo fecisti, fore, ut dares semini ejus terram, lacte ac melle manantem.

Quia repleti sunt, qui obscurati sunt terræ domibus iniquitatum, &c.] Obscurata mens repletur iniquitatibus. Obscuratio enim in cognitione, & iniquitas in actibus intelligitur.

Exsurge Deus, judica causam tuam. Memor esto improperiorum tuorum, quæ ab insipiente sunt tota die, &c.] *Exsurge Deus*, usque ad illud, *tota die.* Non dixit, causam meam, sed *causam tuam.* Ego enim, inquit, juste hæc sustineo; illi vero multas contra te ausi sunt proferre blasphemias. Ad supplicium eorum, qui populum deceperunt, Deum excitat. Vel etiam sic: memor esto testamenti tui, quod eis per Christum datum est. Etsi enim nonnulli mente sunt admodum obscurati, & domibus iniquitatum repleti sunt, qui Christum non receperunt, verumtamen tu, ut Deus, pauperum tuorum preces ne despicias. Quoniam non nos injuria affecti sumus, sed tu, (tibi enim improperavit inimicus, & te populus insipiens exacerbavit) propterea *exsurge, & judica causam tuam.*

Ejusdem.] Insipientem hoc loco diabolum vocat.

PSALMUS LXXIV.

In finem, ne corrumpas, psalmus cantici Asaph, &c.] Scriptum est in libro primo Regnorum: *Et dixit David ad Abisai, ne disperdas illum*, videlicet Saul. Quæ vide, an huic inscriptioni utilia sint.

Confi-

Εξομολογησομεθα σοι ὁ θεος, ἐξομολογησομεθα, και ἐπικαλεσομεθα το ὀνομα σȣ, κ.τ.ε.] Η ἐν Χριϛω ἐκκλησια τȣς δυο ϛιχȣς λεγει.

Διηγησομαι παντα τα θαυμασια σȣ. ὁταν λαβω καιρον, κ.τ.ε.] Ο Συμμαχος, ὁταν λαβω την συναγωγην. ὁταν, φησιν, ἐπανελθωμεν, και εἰς τον ἱερον σȣ συναθροϊσθωμεν ναον, τοτε σε ἐννομως ὑμνησομεν· και τας σας εὐεργεσιας τȣς ἀγνοȣντας διδαξομεν· ἐκεινος γαρ ἡμιν ὁ καιρος τȣτο ποιειν ἐπιτρεψει. ȣ̉τως ἀ ἐχρην τȣς ἐν Βαβυλωνι δορυαλωτȣς διδαξας ὑποδεικνυσι τον θεον προς τας γεγενημενας ἐπαγγελιας ἀποκρȣομενον και λεγοντα, ἐγω εὐθυτητας κρινω. ὁρα τοινυν εἰ μη δια τȣτων ὁ σωτηρ τας οἰκειας ἐνεργειας διδασκει, την τȣ πατρος διεξιων θεολογιαν. φησι γȣν· διηγησομαι τα θαυμασια σȣ, ὁ θεος, ὁταν λαβω την συναγωγην· ἐπαγγελλεται γαρ καιρȣ ἐπιτηδειȣ λαβομενος, παντα τα θαυματα τȣ πατρος διηγησασθαι. δικαιοσυνης δε και εὐθυτητος ἐργον το μη μονȣς Ιȣδαιȣς προσιεσθαι, ἀλλ' ἐξ ἁπαντων ἐθνων την ἐκλογην ποιεισθαι των σωζομενων.

Ετακη ἡ γη και παντες οἱ κατοικȣντες αὐτην, κ.τ.ε.] Γην λεγει την φυσιν την λογικην, ἡτις ἐτακη ἀπο πυρος τȣ πνευματικȣ ὁ ἠλθε βαλειν ὁ σωτηρ ἐπι της γης. τηξις δε ἐϛι χωρισμος ψυχης ἀπο κακιας· πυρ δε ἐϛι νοητον, διδασκαλια πνευματικη τȣ σωτηρος, φθαρτικη κακιας, και ἀγνωσιας.

Εγω ἐϛερεωσα τȣς ϛυλȣς αὐτης, κ.τ.ε.] Και γνοντες την χαριν, φησιν ὁ ἀποϛολος, την δοθεισαν μοι Ιακωβος και Κηφας και Ιωαννης οἱ δοκȣντες ϛυλοι εἶναι.

Οτι ποτηριον ἐν χειρι κυριȣ, οἰνȣ ἀκρατȣ πληρες κερασματος· και ἐκλινεν ἐκ τȣτȣ εἰς τȣτο, πλην ὁ τρυγιας αὐτȣ ȣ̉κ ἐξεκενωθη· πιονται παντες οἱ ἁμαρτωλοι της γης, κ.τ.ε.] Νυν μεν αἱ κολασεις κεκερασμεναι προσαγονται τοις ἁμαρτανȣσιν· ἐν δε τῳ μελλοντι ἀκρατοι και ὡσανει τρυγωδεις προσενεχθησονται. ἡ και ȣ̉τως· το

ποτη-

Confitebimur tibi, Deus, confitebimur, & invocabimus nomen tuum, &c.] Hos duo versiculos profert, quæ in Christo est Ecclesia.

Narrabo omnia mirabilia tua. Cum accepero tempus, &c.] Symmachus: *Cum accepero congregationem.* Cum, inquit, reversi fuerimus, & in sancto templo tuo congregati fuerimus, tunc te legitime celebrabimus, & eos, qui beneficia tua ignorant, docebimus: nam illud facere, nobis per tempus licebit. Sic postquam eos, qui in Babylonia captivi erant, docuit quæ docenda erant, subindicat Deum, factas promissiones repellentem, & dicentem: *Ego justitias judicabo.* Vide ergo, an non per hæc Salvator proprias operationes doceat, dum de patre fuse differit. Ait igitur: *Narrabo mirabilia tua*, Deus, *cum accepero synagogam.* Pollicetur enim, se in tempore opportuno omnia patris mirabilia narraturum. Justitiæ namque & rectitudinis opus est, non Judæos solum admittere, sed omnibus ex gentibus salvandorum electionem facere.

Liquefacta est terra, & omnes, qui habitant in ea, &c.] Terram dicit naturam rationabilem, quæ liquefacta est ab igne spiritali, quem Salvator venit mittere in terram. Liquefactio autem est separatio animæ a malitia; ignis vero intellectualis, Salvatoris doctrina est spiritalis, quæ malitiam & inscitiam disperdit.

Ego confirmavi columnas ejus, &c.] *Et cum cognovissent*, inquit Apostolus, *gratiam, quæ data est mihi, Jacobus & Cephas, & Joannes, qui videbantur, columnæ esse.*

Quia calix in manu Domini, vini meri plenus misto, & inclinavit ex hoc in hoc, verumtamen fæx ejus non est exinanita. Bibent omnes peccatores terræ &c.] Nunc quidem supplicia mixta peccatoribus inferuntur, in futuro autem sæculo mera & veluti fœculenta infligentur. Vel etiam sic: calix, inquit, est in manu Domi-

ποτηριον, φησιν, ἐςιν ἐν τῃ τυ κυριυ χειρι εἰς ὁ ἑκαςυ ἀνθρωπυ τυς καρπυς και τυς ἀγαθυς και τυς πονηρυς οἱονει ἐκπιεζων, και τα ἀγαθα τοις πονηροις ἀνακιρναν, πληρες αὐτο ἀποτελει· εἰτα ὠν ὐκ ἐκ χειται ὁ τρυγιας, τυτεςιν ὠν ἐναπομενυσιν αἱ ἁμαρτιαι, ὐτοι αὐτο ἐκπιονται, και τοις ἰδιοις κακοις μεθυσθησονται· ὡσπερ και οἱ ἁγιοι παντες το ποτηριον της ζωης ἐν τῃ βασιλειᾳ των ὐρανων μετ' αὐτυ τυ κυριυ Ιησυ, κατα την τυ κυριυ φωνην.

ΨΑΛΜΟΣ οϛ'.

Γνωςος ἐν τῃ Ιυδαιᾳ ὁ Θεος, ἐν τῳ Ισραηλ μεγα τυ ὀνομα αὐτυ, και ἐγενηθη ἐν εἰρηνῃ ὁ τοπος αὐτυ, κ. τ. ε.] Ο φυσει τυ θευ ἐν ἡμιν τοπος ὐκ ὠν προτερον ἐν εἰρηνῃ, γεγονεν εἰρηνη. ἐν τῃ Χριςυ ὐν ἐπιδημιᾳ ἐγνωσθη ὁ θεος, ἀποκαλυψαντος αὐτον τυ υἱυ ἐν τῃ ἀνω Ιερυσαλημ. ἡ ἐν τῃ ἀνω Ιυδαιᾳ γνωςος ὁ θεος, ἐνθα ὁ ἀληθινος Θεος ἐςιν αὐτυ, και ὐ τυπικη δοξα αὐτυ· νυν γαρ δι' ἐσοπτρυ και ἐν αἰνιγματι γνωςος ἐςιν ὁ θεος. ἀλλα και ὐκ ἐν τῳ κατα σαρκα, ἀλλα κατα πνευμα Ισραηλ μεγα το ὀνομα αὐτυ. τοπος δε θευ ὀν διδοασιν ἐν ἑαυτοις αὐτῳ, ἐν τῃ ἀνω, ἐςιν Ιυδαιᾳ, ἐν ᾑ ἐγενηθη ἐν εἰρηνῃ· ᾧ ἀναλογον ἐςι το κατοικητηριον τυ Θευ ἐν Σιων, περι ἧς εἰρηται· ἀλλα προσεληλυθατε Σιων ὀρει, και πολει θευ ζωντος Ιερυσαλημ ἐπυρανιῳ· ἐνθα δια τυτο ἐςιν εἰρηνη, ἐπει συνετριβη ἐν αὐτῃ τα κρατη των τοξων, ὁπλον και ῥομφαια, και πολεμος.

Τυ αὐτυ.] Τοπος θευ, ψυχη καθαρα, κατοικητηριον δε Θευ, νυς θεωρητικος.

Εκει συνετριψε τα κρατι των τοξων, ὁπλον, και ῥομφαιαν, και πολεμον, κ. τ. ε.] Τοξα νυν τυς δαιμονας ὀνομαζει, ἀφ' ὠν τα πεπυρωμενα βελη ἐκπεμπονται. βελος δε πεπυρωμενον ἐςιν ὁ ἐμπαθης λογισμος. το δε αὐτο και ὁπλον και ῥομφαια καλειται.

Φωτη-

Domini, in quem uniuscujusque hominis fructus bonos & malos veluti exprimens, & bona malis admiscens, plenum illum efficit: deinde, quorum fæx non effunditur, id est, quorum peccata permanent; ii illum ebibent, & propriis malis inebriabuntur: quemadmodum & sancti omnes bibent calicem vitæ in regno cœlorum cum ipso Domino Jesu, secundum Domini vocem.

PSALMUS LXXV.

Notus in Judæa Deus, in Israel magnum nomen ejus, & factus est in pace locus est, &c.] Qui natura Dei in nobis locus non erat prius in pace, factus est pax. In Christi igitur adventu innotuit Deus, revelante ipsum filio in ea, quæ sursum est Jerusalem. Vel in ea, quæ sursum est, Judæa notus est Deus, ubi verus ejus Deus est, & non typica ejus gloria. Nunc enim per speculum & in ænigmate notus est Deus. Sed & non in eo, qui secundum carnem, sed in eo, qui secundum spiritum est, Israel magnum nomen ejus. *Locus* autem Dei, quem in se dederunt ei, in superna est Judæa, ubi *factus est in pace.* Huic analoga est *habitatio* Dei *in Sion*, de qua dictum est: *Sed accessistis ad Sion montem, & civitatem Dei viventis Jerusalem cælestem*, ubi propterea pax est, quia contritæ sunt potentiæ arcuum, scutum, gladius, & bellum.

Ejusdem.] Locus Dei, anima pura; habitatio autem ejus, mens contemplativa.

Ibi confregit potentias arcuum, scutum, gladium, & bellum, &c.] Arcus hoc loco dæmones vocat, a quibus ignita jacula mittuntur. Ignitum jaculum est cogitatio affectibus obnoxia, idemque vocatur & scutum & gladius.

Φωτιζεις συ θαυμαςως ἀπο ὀρεων αἰωνιων, κ. τ. ε.] Τυτεςι διδασκεις ἡμας δια των ἁγιων δυναμεων.

Εταραχθησαν παντες οἱ ἀσυνετοι τη καρδια, κ. τ. ε.] Το ταραττεσθαι ἀσυνετων ἐςι· συνετοι γαρ ὐ ταρασσονται.

Υπνωσαν ὑπνον αὐτων, και ὐχ εὑρον ὐδεν παντες οἱ ἀνδρες τυ πλυτυ ταις χερσιν αὐτων, κ. τ. ε.] Δι' ὁ καλως παρεγγυα ὁ σοφος Σολομων, μη δως ὑπνον, λεγων, σοις ὀμμασι, μηδ' ἐπινυςαξης σοις βλεφαροις, ἱνα σωζη ὡπερ δορκας ἐκ βροχων, και ὡσπερ ὀρνεον ἐκ παγιδος.

Τυ αὐτυ.] Οὑτως ἀνδρες πλυτυ, ὡς ἀνδρες αἱματων· οἱ γαρ ἐχοντες τα παθη, ἀνδρες τυτων των παθων ὀνομαζονται.

Ενυςαξαν οἱ ἐπιβεβηκοτες τυς ἱππυς, κ. τ. ε.] Οἱ δαιμονες ἐπικαθεζονται ἱπποις και ἡμιονοις οἱς ὐκ ἐςι συνεσις, ἀναγκαζοντες αὐτυς τα των ἀλογων ζωων ἐνεργειν. ἱπποι δε και ἡμιονοι, ἀνθρωποι εἰσιν ἐμπαθεις, ἐφ' ἁ μη δει, ἀλογως φερομενοι, και χρεμετιζοντες ἐπι ταις γυναιξι των πλησιον.

Παντες οἱ κυκλω αὐτυ οἰσυσι δωρα τω φοβερω, και ἀφαιρυμενω πνευματα ἀρχοντων, φοβερω παρα τοις βασιλευσι της γης, κ. τ. ε.] Αφαιρειται πνευματα ἀρχοντων ὁ φοβερος των βασιλεων της γης. πνευμα δε ἀρχοντων ἐςιν ἐν τοις ἀρχομενοις ὑπο των ἀρχοντων τυ αἰωνος τυτυ. πνευμα δε τυ ἀρχοντος τυ αἰωνος τυτυ ἠν και ἐν Ιυδα τω προδιδοντι τον Ιησυν. φοβερος δε τυτοις τοις πνευμασι γενομενος ὁ σωτηρ ἀφαιρει αὐτα ἀπο ἐνεργυντων ᾡ αὐτος οἰδε καιρω, ἱνα μετανοησωσιν. ὑτω δε και φοβερος ἐςι παρα τοις βασιλευσι της γης, περι ὡν εἰρηται· παρεςησαν οἱ βασιλεις της γης.

Illuminas tu mirabiliter a montibus æternis, &c.] Hoc est, doces nos per sanctas virtutes.

Turbati sunt omnes insipientes corde, &c.] Turbari, insipientium est: sapientes enim non turbantur.

Dormierunt somnum suum, & nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis, &c.] Quapropter pulchre sapiens Salomon hortatur, dicens: *Ne dederis somnum oculis tuis, & palpebris tuis dormitationem, ut salveris, quasi damula de laqueis, & quasi avis ex decipulo.*

Ejusdem.] Ita viri divitiarum, sicut viri sanguinum: nam, qui habent affectus, viri horum affectuum nominantur.

Dormitaverunt, qui ascenderunt equos, &c.] Dæmones insident equis & mulis, quibus non est intellectus, dum ipsos cogunt, instar irrationabilium animalium operari. Equi autem & muli homines sunt, quibus insunt affectus, quique ad ea, quæ non oportet, irrationabiliter feruntur, & hinniunt ad uxores proximi sui.

Omnes in circuitu ejus afferent munera terribili, & ei, qui aufert spiritum principum, terribili apud reges terræ, &c.] Aufert spiritum principum terribilis regum terræ. Spiritus principum est in iis, qui sujiciuntur principibus hujus sæculi. Spiritus principis sæculi hujus erat etiam in Juda, qui Jesum prodidit. Terribilis autem hisce spiritus factus Salvator, eos tempore sibi noto ab operantibus aufert, ut pœnitentiam agant. Sic etiam terribilis est apud reges terræ, de quibus dictum est: *Adstiterunt reges terræ.*

ΨΑΛΜΟΣ οϛʹ.

Φωνη μου προς κυριον ἐκεκραξα, και ἡ φωνη μου προς τον θεον, και προσεσχε μοι, κ. τ. ε.] Οτε πασα φωνη ἡμων κατα θεον ἐςι, τοτε ἐπαν γενηται προς αὐτον ἡ φωνη ἡμων, προσεχει ἡμιν ἀμιαντον ἐχουσι την φωνην.

Εν ἡμερᾳ θλιψεως μου τον ἐξεζητησα, κ. τ. ε.] Δια της πρακτικης ἐν τῳ νυν αἰωνι τον Θεον ἐκζητουμεν.

Του αὐτου.] Αγιου το ἐν περιςασεσι μη θολουσθαι, ἀλλ' ἐκζητειν τον θεον.

Απηνηνατο παρακληθηναι ἡ ψυχη μου· ἐμνησθην του Θεου, κ. τ. ε.] Η μηδε την ἀρχην λυπουμενη ψυχη ἐπι τοις πειρασμοις ὡς μη δεομενη παρακλησεως, ἀπαναινεται παρακληθηναι.

Του αὐτου.] Οὐδεν ὀυτω παρακαλει ψυχην ὡς μνημη Θεου.

Προκατελαβοντο φυλακας οἱ ὀφθαλμοι μου, κ. τ. ε.] Τουτο γνωρισμα ἐςι πολλης ἀγρυπνιας.

Εταραχθην και οὐκ ἐλαλησα, κ. τ. ε.] Ο κινηθεις μεν ὑπο ὀργης ἡ λυπης ἡ των λοιπων· ἐγκρατευσαμενος δε μηδεν ἀπο ὀργης ἡ λυπης, ἡ τινος των παθων, εἰποι ἀν, ἐταραχθην και οὐκ ἐλαλησα.

Διελογισαμην ἡμερας ἀρχαιας και ἐτη αἰωνια ἐμνησθην, κ. τ. ε.] Ο τα ἀδηλα και τα κρυφια του Θεου ἐγνωκως, οὗτος και τας μνημας ἐχει των παρελθοντων αἰωνων, και των ἐν αὐτοις ἐτων και τας ἐξ ὡν ταυτα συνεςηκεν ἀχαιας ἡμερας.

Νυκτος μετα της καρδιας μου ἠδολεσχουν και ἐσκαλλον το πνευμα μου, κ. τ. ε.] Ωσει ἐλεγε· νοι και τῳ πνευματι ἠδολεσχουν.

Η εἰς τελος το ἐλεος αὐτου ἀποκοψει, κ. τ. ε.] Ως κοπτοντος αὐτου το ἐλεος ἐπι τισιν, εἰρηται ἀλ-

λαχου

PSALMUS LXXVI.

Voce mea ad Dominum clamavi, & vox mea ad Deum, & intendit mihi, &c.] Quando tota nostra vox ad Deum est, tunc, cum ad Deum fuerit vox nostra, intendit nobis intemeratam vocem habentibus.

In die tribulationis meæ Deum exquisivi, Operibus nostris Deum in hoc sæculo exquirimus.

Ejusdem.] In adversis non turbari, sed Deum exquirere, sancti est.

Renuit consolari anima mea. Memor fui Dei, &c.] Anima, quæ nulla in tentationibus tristitia afficitur, renuit consolari, quippe quæ consolatione non indigeat.

Ejusdem.] Nihil æque animam consolatur, ac memoria Dei.

Anticipaverunt vigilias oculi mei, &c.] Multæ pervigilationis istud indicium est.

Turbatus sum, & non sum locutus, &c.] Qui ab ira quidem aut tristitia aut reliquis affectibus movetur, non abstinet vero se ab ira, aut tristitia, aut alio quolibet affectu, dicere possit: *Turbatus sum, & non sum locutus.*

Cogitavi dies antiquos, & annos æternos in mente habui, &c.] Qui incerta & occulta Dei novit, is & præteritorum sæculorum, & eorum, qui in ipsis sunt, annorum, nec non antiquorum dierum, ex quibus anni constiterunt, memoriam habet.

Nocte cum corde meo exercitabar, & sarriebam spiritum meum, &c.] Quasi diceret: spiritu & mente exercitabar.

Aut in finem misericordiam suam abscindet? &c.] Ipso quasi abscindente misericordiam suam a nonnul-

λαχου το, παρατεινον το ἐλεος σȣ τοις γινωσκȣσι σε.

Και εἰπα, νυν ἠρξαμην, αὑτη ἡ ἀλλοιωσις της δεξιας τȣ ὑψιςȣ, κ. τ. ε.] Ουδεποτε ἠρξατο κεκραγὼς προς θεον, και ἐν ἡμερᾳ θλιψεως ζητησας αὐτον, και μη ἀπατηθεις, και ἐπι τῳ μεμνηθαι τȣ θεȣ εὐφρανθεις, προκαταλαβοντων φυλακας των ὀφθαλμων αὐτȣ. δεξια δε τȣ ὑψιςȣ ὁ σωτηρ, ὁς ἠλλοιωσεν ἑαυτον μορφην δȣλȣ λαβων, δι' ὁν ἠρξαμεθα ἐν τῃ καινῃ προευτρεπισαμενοι εἰς το ἀρξασθαι τȣς τυπȣς παυεσθαι, ἀρχεσθαι δε την ἀληθειαν.

Τȣ αὐτȣ.] Αλλοιωσιν λεγει ἐνταυθα την ἀπο κακιας και ἀγνωσιας ἐπ' ἀρετην και γνωσιν ἐπανοδον.

Ο θεος ἐν τῳ ἁγιῳ ἡ ὁδος σȣ· τις θεος μεγας ὡς ὁ θεος ἡμων; κ. τ. ε.] Ητοι ἐν παντι ἁγιῳ ἡ ὁδος τȣ θεȣ, ἡ ἐν τῳ χριςῳ ὁ λογος αὐτȣ· ὁ γαρ εἰπων, ἐγω εἰμι ἡ ὁδος, ἐν τῳ ἁγιῳ ἐςιν.

Τȣ αὐτȣ.] Ορα εἰ δια τȣτων εὐφραινεται ὁτι εἰσι μεν τινες θεοι, ȣδεις δε μεγας ὡς ὁ θεος ἡμων, και εἰ συγχρησασθαι εἰς ταυτα ἐςι τῳ· ὡσπερ εἰσι θεοι πολλοι, κ. τ. ε.

Εγνωρισας ἐν τοις λαοις την δυναμιν σȣ, κ. τ. ε.] Τουτεςι τον χριςον· χριςος γαρ δυναμις και θεου σοφια.

Εταραχθησαν ἀβυσσοι, κ. τ. ε.] Αἱ ἀβυσσοι τας καταχθονιȣς δυναμεις δηλȣσιν, αἱτινες ἐν τῃ παρȣσιᾳ χριςȣ ἐταραχθησαν.

Φωνη της βροντης σȣ ἐν τροχῳ, κ. τ. ε.] Ο τροχος ἡ τον αἰωνα σημαινει τȣτον, ἡ τον κοσμον τον αἰσθητον, ἡ την καθαραν και αἰωνιον ψυχην, εἰπερ ἡ κακια παρα γωνιαν παρεδρευει.

Εφαναν αἱ ἀςραπαι σȣ τῃ οἰκȣμενῃ, κ. τ. ε.] Πρωτη μεν ἡ βροντη της ἀςραπης, ἡ δ' ἀςραπη ὁραται πρωτη.

Εν τῃ θαλασσῃ ἡ ὁδος σȣ, και αἱ τριβοι σȣ ἐν ὑδασι πολλοις, και τα ἰχνη σȣ ȣ γνωσθησεται, κ. τ. ε.]

Ανωτε-

lis, dictum est alibi: *Prætende misericordiam tuam scientibus te.*

Et dixi, nunc cœpi: hæc mutatio dexteræ excelsi, &c.] Nunquam cœpit, licet clamaverit ad Deum, & in die tribulationis eum exquisierit, nec fuerit deceptus, licet in memoria Dei delectatus fuerit, & vigilias anticipaverint oculi ejus. Dextera autem excelsi salvator est, qui seipsum mutavit, formam servi accipiens, per quem cœpimus in novo Testamento hortari, ut figuræ finem acciperent, & inciperet veritas.

Ejusdem.] Mutationem hoc loco dicit a malitia & ignorantia ad virtutem & scientiam reditum.

Deus in sancto via tua; quis Deus magnus sicut Deus noster? &c.] Vel in omni sancto est via Dei, vel in Christo verbum ejus: nam qui dixit: *Ego sum via*, in sancto est.

Ejusdem.] Vide, an propterea lætetur, quia nonnulli quidem Dii sunt, nullus vero magnus sicut Deus noster, & utrum ad hæc uti liceat his verbis: *Quemadmodum sunt Dii multi, &c.*

Notam fecisti in populis virtutem tuam, &c.] Hoc est, Christum: Christus enim virtus & Dei sapientia.

Turbatæ sunt abyssi, &c.] Abyssi virtutes indicant infernas, quæ præsente Christo turbatæ sunt.

Vox tonitrui in rota, &c.] Rota vel sæculum hoc significat, vel sensibilem mundum, vel puram æternamque animam, siquidem malitia ad angulum sedet.

Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ, &c.] Fulgur prius est coruscatione, coruscatio autem prior conspicitur.

In mari via tua & semitæ in aquis multis, & vestigia tua non cognoscentur, &c.] Supra dictum est:

Ανωτερω εἰρηται, ὁ θεος ἐν τῳ ἁγιῳ ἡ ὁδος σε. ἡ μεν ὁδος τε Θεε ἐν θαλασσῃ γεγονεν ἐρυθρᾳ· αἱ δε τριβοι αὐτε, ἐν ὑδασι πολλοις ἐπι τε Ιορδανε ἐπι Ιησε και Ηλιε. ἀλλα και ἀνεξιχνιαςοι αἱ ὁδοι αὐτε. διο και τα ἰχνη αὐτε ἐ γνωσθησεται ὁ δευοντος ἐν θαλασσῃ, και τριβες ἐν ὑδασι πολλοις ἐχοντος, ἐν οἱς ὡδηγησε τον λαον αὐτε δια θαλασσης ἐρυθρας.

ΨΑΛΜΟΣ οζ'.

Και τας ἐντολας αὐτε ἐκζητησωσι, κ. τ. ε.] Οἱ τας ἐντολας ἐκζητεντες τε θεε γινονται ψεκτοι ὡς οἱ πατερες αὐτων.

Εςραφησαν ἐν ἡμερᾳ πολεμε, κ. τ. ε.] Οὑτος ταυτα διδωσι τοις ἐχθροις, ὁ μη φυλασσων τον νομον τε Θεε.

Και προσεθεντο ἐτι τε ἁμαρτανειν αὐτῳ, κ. τ. ε.] Ως χαλεπον το μετα την γνωσιν ἁμαρτανειν.

Μη δυνησεται ὁ Θεος ἑτοιμασαι τραπεζαν ἐν ἐρημῳ; κ. τ. ε.] Ερημον ἐσαν το προτερον την ψυχην Ματθαιε τε τελωνε ὁ σωτηρ ἡμων πεποιηκε τραπεζαν τρεφεσαν δια τε εὐαγγελιε τας ψυχας των ἀνθρωπων.

Και πυρ ἀνηφθη ἐν Ιακωβ, και ὀργη ἀνεβη ἐπι τον Ισραηλ, κ. τ. ε.] Πυρ μεν ἀναπτεται ἐπι τον πρακτικον, ὀργη δε ἀναβαινει ἐπι τον θεωρητικον.

Και θυρας ἐρανε ἀνεῳξεν, κ. τ. ε.] Θυρας ἐρανε λεγει φυσεις λογικας προς διδασκαλιαν πνευματικην κινηθεισας.

Αρτον ἀγγελων ἐφαγεν ἀνθρωπος, κ. τ. ε.] Ο σωτηρ φησιν· ἐγω εἰμι ὁ ἀρτος ὁ ἐκ τε ἐρανε καταβας. τετον ἐν τον ἀρτον ἠσθιον μεν προτερον ἀγγελοι, νυνι δε και ἀνθρωποι. το ἐσθιειν ἐνταυθα το γινωσκειν σημαινει· τετο γαρ ἐσθιει νες, ὁ και γινωσκει, και τετο ἐκ ἐσθιει ὁ ἐ γινωσκει.

Και ἐβρεξεν ἐπ' αὐτες ὡσει χεν σαρκας, κ. τ. ε.] Την ὀρτυγομητραν σαρκας ὠνομασεν.

Και

est: *Deus in sancto via tua.* Via quidem Dei fuit in mari rubro, semitæ vero ejus in aquis multis, in Jordane, tempore Jesu & Eliæ. Quin & *investigabiles viæ ejus.* Quapropter *& vestigia* ejus *non cognoscentur* in mari ambulantis, & semitas in aquis multis habentis, in quibus deduxit populum suum per mare rubrum.

PSALMUS LXXVII.

Et mandata ejus exquirant, &c.] Qui mandata Dei exquirunt, ii non sunt reprehensioni obnoxii, sicut Patres eorum.

Conversi sunt in die belli, &c.] Ille terga dat hostibus, qui legem Dei non custodit.

Et apposuerunt adhuc peccare ei, &c.] Quam triste est semel illuminatos peccare.

Numquid poterit Deus parare mensam in deserto? &c.] Desertam prius animam Matthæi publicani Salvator noster mensam fecit, quæ per Evangelium hominum animas nutrit.

Et ignis accensus est in Jacob, & ira ascendit in Israel, &c.] Ignis accenditur in viro operoso; ira autem ascendit super virum contemplationi deditum.

Et januas cœli aperuit, &c.] Januas cœli vocat rationabiles naturas, quæ ad spiritalem doctrinam moventur.

Panem angelorum manducavit homo, &c.] Salvator ait: *Ego sum panis, qui de cælo descendi.* Hunc ergo panem prius quidem Angeli comedebant; nunc vero etiam homines comedunt. *Comedere* autem hoc loco significat *Cognoscere.* Illud enim comedit mens, quod cognoscit, & illud non comedit, quod non cognoscit.

Et pluit super eos sicut pulverem carnes, &c.] Coturnicum matricem carnes vocavit.

Et

Και ἐμνησθη ὁτι σαρξ εἰσι, κ. τ. ε.] Αντι τȣ σαρκικοι.

Εξαπεςειλεν εἰς αὐτȣς κυνομυιαν και κατεφαγεν αὐτȣς, κ. τ. ε.] Οἱ Εβραιοι λεγȣσι κυνομυιαν θηρια διαφορα και ἀναμεμιγμενα.

Απαρχην παντος πονȣ αὐτων ἐν τοις σκηνωμασι Χαμ, κ. τ. ε.] Οὑτως ἐκεινȣς παιδευσας ἐπι την ἐρημον ἠγαγε τον οἰκειον λαον, ποιμενα μιμȣμενος της ποιμνης ἡγȣμενον.

Και εἰσηγαγεν αὐτȣς εἰς ὀρος ἁγιασματος αὐτȣ, κ. τ. ε.] Ορος ἁγιασματος ἐςιν ἡ γνωσις τȣ Θεȣ.

Και ἐσκηνωσεν ἐν τοις σκηνωμασιν αὐτων τας φυλας τȣ Ισραηλ, κ. τ. ε.] Ενοικησω γαρ, φησιν, ἐν αὐτοις και ἐμπεριπατησω.

Και ἐπειρασαν και παρεπικραναν τον θεον τον ὑψιςον, κ. τ. ε.] Αμαρτανȣσα ψυχη παραπικραινει γνωσιν, ἡ δε κατορθȣσα γλυκαινει αὐτην.

Μετεςραφησαν εἰς τοξον ςρεβλον, κ. τ. ε.] Τοξον ςρεβλον ψυχη διεςραμμενη, βελη δε αὐτης λογισμοι πονηροι.

Και ἀπωσατο την σκηνην Σηλωμ, κ. κ. ε.] Την ἐν Σηλωμ ἐςωσαν.

Και την κληρονομιαν αὐτȣ ὑπερειδεν, κ. τ. ε.] Κληρονομιαν ἐνταυθα το κληρονομουν εἰρηκεν. ἀλλως κληρονομια θεȣ ψυχαι λογικαι.

Τους νεανισκους αὐτων κατεφαγε πυρ, κ. τ. ε.] Ταχα πυρ ἐςι τα πεπυρωμενα βελη τȣ πονηρȣ.

Και ἐξελεξατο την φυλην Ιουδα, κ. τ. ε.] Προδηλον γαρ ὁτι ἐξ Ιουδα ἀνατεταλκεν ὁ κυριος ἡμων, φησιν ὁ ἀποςολος.

ΨΑΛΜΟΣ οη.

Οτι ἐπτωχευσαμεν σφοδρα, κ. τ. ε.] Στερηθεντες τȣ πλȣτȣ της γνωσεως ἐπτωχευσαμεν.

Et recordatus est, quia caro sunt, &c.] Id est, arnales.

Misit in eos cœnomyian, & comedit eos, &c.] Iebræi cœnomyian vocant animalia diversa & nixta.

Primitias omnis laboris eorum in tabernaculis Cham, &c.] Cum sic illos instituisset, in desertum duxit roprium populum, pastorem, qui gregem regit, mitatus.

Et induxit eos in montem sanctificationis suæ, &c.] Mons sanctificationis est cognitio Dei.

Et habitare fecit in tabernaculis eorum tribus Israel, &c.] *Inhabitabo* enim, inquit, *in eis & inambulabo.*

Et tentaverunt, & exacerbaverunt Deum excelsum, &c.] Anima peccans exacerbat cognitionem, recte utem faciens dulcem eam reddit.

Conversi sunt in arcum pravum, &c.] Arcus pravus anima perversa, sagittæ vero ejus cogitationes malæ.

Et repulit tabernaculum Selom, &c.] Quod nempe n Selom erat situm.

Et hæreditatem suam sprevit, &c.] Hæreditatem hoc loco vocat id, quod hæreditatem adit. Alio ensu hæreditas Dei sunt animæ rationabiles.

Juvenes eorum comedit ignis, &c.] Forte ignis sunt ignita jacula maligni.

Et elegit tribum Juda, &c.] *Manifestum enim st, quod ex Juda ortus sit Dominus noster*, inquit Apostolus.

PSALMUS LXXVIII.

Q*uia pauperes facti sumus nimis, &c.*] Privati divitiis scientiæ pauperes facti sumus.

PSAL-

ΨΑΛΜΟΣ οθ'.

Εξεγειρον την δυναστειαν σε, κ. τ. ε.] Χριςος Θεε δυναμις και Θεε σοφια.

Ψωμιεις ἡμας ἀρτον δακρυων, κ. τ. ε.] Δια τετων των ῥητων παριςησι πιπροτατην μετανοιαν.

Και ἐπιφανον το προσωπον σε, και σωθησομεθα, κ. τ. ε.] Προσωπον ἐνταυθα τον Χριςον ὠνομασεν· εἰκων γαρ ἐςι τε Θεε τε ἀορατε, πρωτοτοκος πασης κτισεως.

Αμπελον ἐξ Αἰγυπτε μετηρας, κ. τ. ε.] Αμπελον λεγει νυν τας δωδεκα φυλας τε Ισραηλ.

Και αἱ ἀναδενδραδες αὐτης τας κεδρες τε Θεε, κ. τ. ε.] Αναδενδραδες εἰσιν οἱ θεωρητικοι.

Γενηθητω ἡ χειρ σε ἐπ' ἀνδρα δεξιας σε, κ. τ. ε.] Ανδρα δεξιον λεγει τον Χριςον, ὁςις ἐςι και υἱος ἀνθρωπε.

Σωσεις ἡμας, και το ὀνομα σε ἐπικαλεσομεθα, κ. τ. ε.] Ουδεις δυναται ζωοποιησαι ἡμας, εἰ μη ὁ εἰπων, ἐγω εἰμι ἡ ζωη.

ΨΑΛΜΟΣ π'.

Γλωσσαν ἡν ἐκ ἐγνω ἡκεσεν, κ. τ. ε.] Νομον ὁν ἐκ ἠπιςατο, ἡκεσεν.

Ουκ ἐςαι ἐν σοι θεος προσφατος, κ. τ. ε.] Προσφατος ἐςι Θεος ὁ μηδεν ἐσιωσαι δυναμενος, ἡ ὁ τη κακια πεποιωμενος.

Πλατυνον το ςομα σε και πληρωσω αὐτο, κ. τ. ε.] Στομα νυν τον νεν λεγει, ὁςις λαμπρυνεται δια πολιτειας ὀρθης και δογματων ἀληθων.

Και ἐξαπεςειλα αὐτες κατα τα ἐπιτηδευματα των καρδιων αὐτων, κ. τ. ε.] Δια τετο, φησιν ὁ Παυλος· παρεδωκεν αὐτες ὁ Θεος εἰς παθη ἀτιμιας.

PSALMUS LXXIX.

Excita potentiam tuam, &c.] Christus Dei virtus est, & Dei sapientia.

Cibabis nos pane lacrymarum, &c.] His verbis amarissimam pænitentiam exhibet.

Et ostende faciem tuam, & salvi erimus, &c.] Faciem hic Christum nominavit. *Imago* enim *est Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ.*

Vineam de Ægypto transtulisti, &c.] Vineam hoc loco vocat duodecim tribus Israel.

Et arbusta ejus cedros Dei, &c.] Arbusta sunt illi, qui contemplationi dediti sunt.

Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ, &c.] Virum dexteræ vocat Christum, qui & filius hominis est.

Vivificabis nos, & nomen tuum invocabimus, &c.] Nemo potest nos vivificare, nisi ille, qui dixit: *Ego sum vita.*

PSALMUS LXXX.

Linguam, quam non noverat, audivit, &c.] Legem, quam nesciebat, audivit.

Non erit in te Deus recens, &c.] Recens Deus est is, a quo nihil substantiam habere potest; vel, qui malitia infectus est.

Dilata os tuum, & implebo illud, &c.] Hoc loco os mentem vocat, cui splendorem affert conversatio recta, & doctrina vera.

Et dimisi eos secundum desideria cordis eorum, &c.] Propterea, inquit Paulus, *tradidit illos Deus in passiones ignominiæ.*

PSAL-

ΨΑΛΜΟΣ πά.

Υμεις δε ὡς ἀνθρωποι ἀποθνησκετε, και ὡς εἰς των ἀρχοντων πιπτετε, κ.τ.ε.] Εγω, φησιν, ἐφυτευσα ἀμπελον καρποφορον πασαν ἀληθινην, πως ἐςραφης εἰς πικριαν ἡ ἀμπελος ἡ ἀλλοτρια.

ΨΑΛΜΟΣ πβ'.

Ειπον, δευτε, και ἐξολοθρευσωμεν αὐτους ἐξ ἐθνους, και ου μη μνησθη το ὀνομα Ισραηλ ἐτι, κ.τ.ε.] Εντευθεν γινωσκομεν, ὁτι προκαλουνται ἀλληλους οἱ δαιμονες ἐπ' ἀπωλειᾳ ψυχης.

Οἱτινες εἰπον· κληρονομησωμεν ἑαυτοις το ἀγιαστηριον του θεου, κ.τ.ε.] Ψυχη ἀκαθαρτος κληρος δαιμονων· ψυχη δε καθαρα κληρος θεου.

Ο θεος μου θου αὐτους ὡς τροχον, κ.τ.ε.] Ο τροχος ὀλιγον ἐφαπτεται της γης.

Πληρωσον τα προσωπα αὐτων ἀτιμιας, κ.τ.ε.] Τουτο το προσωπον ἐςι του παλαιου ἀνθρωπου του φθειρομενου κατα τας ἐπιθυμιας της ἀπατης· ου φθαρεντος ὁ νους ἐκζητει το ὀνομα κυριου.

Αἰσχυνθητωσαν και ταραχθητωσαν εἰς τον αἰωνα του αἰωνος, και ἐντραπητωσαν και ἀπολεσθωσαν, κ.τ.ε.] Αὑτη ἡ ἀπωλεια σημαινει φθοραν κακιας και ἀγνωσιας.

ΨΑΛΜΟΣ πγ'.

Μακαριοι οἱ κατοικουντες ἐν τῳ οἰκῳ σου, κ.τ.ε.] Αὐτος μεν ὁ Δαυιδ ἐπιθυμει εἰσελθειν εἰς τας αὐλας του κυριου, μακαριζει δε τους κατοικουντας ἐν τῳ οἰκῳ κυριου.

ΨΑΛ-

PSALMUS LXXXI.

V*os autem sicut homines moriemini, & sicut unus de principibus cadetis, &c.*] *Ego*, inquit, *plantavi vineam fructiferam, totam veram, quomodo conversa es in amaritudinem vitis aliena?*

PSALMUS LXXXII.

D*ixerunt: Venite, & disperdamus eos de gente, & non memoretur nomen Israel ultra, &c.*] Hinc cognoscimus Dæmones se ipsos ad perdendas animas invitare.

Qui dixerunt, hereditate possideamus sanctuarium Dei, &c.] Impura anima hereditas dæmonum, anima autem pura hereditas Dei.

Deus meus pone illos, ut rotam, &c.] Rota paululum tangit terram.

Imple facies eorum ignominia &c.] Hæc facies est veteris hominis, qui corrumpitur secundum desideria erroris: quo corrupto mens quærit nomen Domini.

Erubescant, & conturbentur in sæculum sæculi, & confundantur, & pereant, &c.] Perditio hæc significat interitum malitiæ & ignorantiæ.

PSALMUS LXXXIII.

B*eati, qui habitant in domo tua, &c.*] Ipse quidem David desiderat ingredi in atria Domini, beatos vero prædicat habitantes in domo Domini.

ΨΑΛΜΟΣ πδ'.

Αφηκας τας ἀνομιας τῳ λαῳ σε, ἐκαλυψας πασας τας ἁμαρτιας αὐτων, κ. τ. ε.] Δια μεν τε ἁγιε βαπτισματος ὁ κυριος τας ἁμαρτιας ἀφιησι, δια δε της πικρας μετανοιας τας ἁμαρτιας ἐπικαλυπτει.

Ἐλεος και ἀληθεια συνηντησαν, δικαιοσυνη και εἰρηνη κατεφιλησαν, κ. τ. ε.] Αδυνατον ἐστιν εἰρηνην συναφθηναι δικαιοσυνη, μη ἀληθειας ἐλεῳ συναντησασης. το μεν γαρ ἐλεος την δικαιοσυνην γεννᾳ, ἡ δε ἀληθεια την εἰρηνην. δικαιοσυνη δε και εἰρηνη περι πραξιν και θεωριαν λαμβανεται.

Δικαιοσυνη ἐνωπιον αὐτε προπορευσεται, κ. τ. ε.] Η ἀρχεσα των πρακτικων ἀρετων ἡ δικαιοσυνη ἐστιν, ἀφ' ἡς και οἱ ἀνθρωποι δικαιοι ὀνομαζονται.

ΨΑΛΜΟΣ πε'.

Σωσον τον δελον σε ὁ θεος με τον ἐλπιζοντα ἐπι σε, κ. τ. ε.] Η γνωσις ἡ τε θεε σωτηρια ἐστι ψυχης.

Και συναγωγη κραταιων ἐζητησαν την ψυχην με, κ. τ. ε.] Το ταγματων δαιμονων συναγωγην ἀνομασε κραταιων.

ΨΑΛΜΟΣ πς'.

Μητηρ Σιων ἐρει· ἀνθρωπος, και ἀνθρωπος ἐγεννηθη ἐν αὐτῃ, κ. τ. ε.] Το μεν παιδιον Ιησες γενναται ἐν Βηθλεεμ, ὁ δε ἀνθρωπος ἐν Σιων, δια το πραξιν μεν τικτεσθαι ἐν τῃ ψυχῃ, σοφιαν δε γεννασθαι ἐν τῳ νῳ.

Ως εὐφραινομενων παντων ἡ κατοικια ἐν σοι, κ. τ. ε.] Παντες οἱ εὐφραινομενοι ἐπι γνωσει, κατοικεσιν ἐν τῃ σοφιᾳ· και παντες οἱ κατοικεντες ἐν τῃ σοφιᾳ, ὡς σοφιᾳ εὐφραινονται ἐπι γνωσει.

ΨΑΛ-

PSALMUS LXXXIV.

R*emisisti iniquitatem plebi tuæ, operuisti omnia peccata eorum, &c*] Per ſanctum-quidem baptiſma Dominus peccata remittit; illa vero operit per amaram pœnitentiam.

Miſericordia & veritas obviaverunt ſibi, juſtitia & pax oſculatæ ſunt, &c.] Non poteſt juſtitiæ pax admiſceri, niſi veritas miſericordiæ obviaverit: nam miſericordia juſtitiam, veritas vero pacem parit. Juſtitia autem & pax in actione & contemplatione verſantur.

Juſtitia ante eum ambulabit, &c.] Actricibus virtutibus juſtitia imperat, & ex illa homines juſti nominantur.

PSALMUS LXXXV.

S*alvum fac ſervum tuum, Deus meus, ſperantem in te, &c.*] Cognitio Dei ſalus eſt animæ.

Et Synagoga potentium quæſierunt animam meam, &c.] Ordinem dæmonum ſynagogam vocavit potentium.

PSALMUS LXXXVI.

M*ater Sion dicet: homo & homo natus eſt in ea, &c.*] Puer Jeſus naſcitur in Bethleem, homo autem in Sion, quia actio quidem naſcitur in anima, ſapientia vero in mente.

Sicut lætantium omnium habitatio eſt in te, &c.] Omnes, qui lætantur in ſcientia, habitant in ſapientia, & omnes, qui habitant in ſapientia, tanquam ſapientia delectantur ſcientia.

ΨΑΛΜΟΣ πζ.

Και ἡ ζωη μυ τῳ ἀδῃ προσηγγισεν, κ. τ. ε.] Εαν μεταλαβης τον ἀδην εἰς τον θανατον, γνωση πως ὁ θανατος διαφθειρει ζωην ἀνθρωπυ. ἀδην δε νυν ὀνομαζει τον διαβολον, ζωην δε ἑαυτον.

Ωσει τραυματιαι καθευδοντες ἐν ταφῳ, ὡν ὑκ ἐμνησθης ἐτι, κ. τ. ε.] Εκεινυ μνημονευει ὁ κυριος τυ ἐν ᾡ γινεται· κἀκεινυ ὑ μνημονευει τυ ἐν ᾡ ὑ γινεται.

Και αὐτοι ἐκ της χειρος συ ἀπωσθησαν, κ. τ. ε.] Χειρα νυν λεγει την γνωσιν την τυ θευ, ἡτις πεφυκε βοηθειν τοις πολεμυμενοις.

Επ' ἐμε ἐπεστηριχθη ὁ θυμος συ, κ. τ. ε.] Τον θυμον τυ θευ ἐστησεν ὁ Χριστος κατα παντων ὁρμησαντα των ἀνθρωπων. διοτι παντες ἐξεκλιναν, ἁμα ἠχρειωθησαν· ὑκ ἐστι ποιων χρηστοτητα.

Μη τοις νεκροις ποιησεις θαυμασια; κ. τ. ε.] Οἱ ἐστερημενοι της ζωης ὑ δυνανται ἰδειν τα θαυμασια της ζωης της εἰπυσης· ἐγω εἰμι ἡ ζωη.

Μη διηγησεται τις ἐν τῳ ταφῳ το ἐλεος συ, και την ἀληθειαν συ ἐν τῃ ἀπωλειᾳ; κ. τ. ε.] Ωσπερ ἐν τοις ἀπολωλοσιν ὑκ ἐστιν ἀληθεια, ὑτως ἐν τοις ἐσκοτισμενοις ὑκ ἐστι θαυμασια.

Και ἡ δικαιοσυνη συ ἐν γῃ ἐπιλελησμενῃ, κ. τ. ε.] Γη ἐπιλελησμενη ἐστι ψυχη λογικη των τυ ἁγιυ πνευματος ἐστερημενη καρπων.

Οἱ φοβερισμοι συ ἐξεταραξαν με, κ. τ. ε.] Φοβερισμυς λεγει δυναμεις τινας ἀκαθαρτυς και ταραχωδεις.

ΨΑΛΜΟΣ πή.

Τα ἐλεη συ κυριε εἰς αἰωνα ᾀσομαι. εἰς γενεαν και γενεαν ἀπαγγελω την ἀληθειαν συ ἐν τῳ στοματι μυ,

PSALMUS LXXXVII.

Et vita mea inferno appropinquavit, &c.] Si inferni nomine mortem acceperis, cognosces, quomodo mors vitam hominis corrumpat. Infernum vero hoc loco vocat Diabolum; se autem vitam.

Sicut vulnerati dormientes in sepulchro, quorum non memor es amplius, &c.] Illius, in quo habitat Dominus, memor est; illius vero, in quo non habitat, immemor est.

Et ipsi ae manu tua repulsi sunt, &c.] Manum hoc loco vocat cognitionem Dei, quæ oppugnatis auxiliari solet.

Super me confirmatus est furor tuus, &c.] Christus stitit furorem Dei adversus omnes homines excitatum. Propterea *omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est, qui faciat bonum.*

Numquid mortuis facies mirabilia? &c.] Qui vita privati sunt, videre nequeunt mirabilia vitæ, quæ dixit: *Ego sum vita.*

Numquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiam tuam, & veritatem tuam in perditione? &c.] Quemadmodum in iis, qui perierunt, non est veritas, sic in iis, qui obscurati sunt, non sunt mirabilia.

Et justitia tua in terra oblivionis, &c.] Terra oblivionis est anima rationalis, fructibus sancti spiritus orbata.

Terrores tui conturbaverunt me, &c.] Terrores vocat virtutes quasdam impuras & turbulentas.

PSALMUS LXXXVIII.

Misericordias tuas Domine in æternum cantabo. In generationem & generationem annuntiabo veritatem

μȣ, κ.τ.ε.] Το μεν ἐλεος τȣς ἀνθρωπȣς οἰκοδομει, ἡ δε ἀληθεια ἑτοιμαζει τας ἁγιας δυναμεις.

Εξομολογησονται οἱ ȣρανοι τα θαυμασια σȣ, κ.τ.ε.] Εξομολογησονται ἀντι τȣ δοξασȣσι.

Θαβωρ και Ερμων ἐν τῳ ὀνοματι σȣ ἀγαλλιασονται, κ.τ.ε.] Θαβωρ ἐκλεκτον. Θαβωρ δε ἐςι το ὀρος της Γαλιλαιας, ἐφ' ȣ μεμορφωθη Χριςος. Ερμωνιειμ δε ἐςι το ὀρος, ἐφ' ȣ κειται ἡ πολις Ναϊμ, ἐν ᾗ ἠγειρε τον της χηρας υἱον ὁ Χριςος.

Και ἐν τῃ εὐδοκιᾳ σȣ ὑψωθησεται το κερας ἡμων, κ.τ.ε.] Κερας νυν τον νȣν ὀνομαζει· ὑψȣται δε νȣς δια γνωσεως θεȣ.

Τοτε ἐλαλησας ἐν ὁρασει τοις υἱοις σȣ, κ.τ.ε.] Τοτε ἐλαλησας δια των ἁγιων προφητων.

Εν ἐλαιῳ ἁγιῳ μȣ ἐχρισα αὐτον, κ.τ.ε.] Το ἁγιον ἐλαιον την τȣ θεȣ γνωσιν σημαινει, μαλλον δε την ȣσιωδη γνωσιν δηλοι.

Οὐκ ὠφελησει ὁ ἐχθρος ἐν αὐτῳ, κ.τ.ε.] Εἰ ὁταν ἁμαρτανομεν τȣς ἐχθρȣς ἡμων ὠφελȣμεν, Χριςος δε ȣχ ἡμαρτεν· ἀρα τȣς ἐχθȣς αὐτȣ ȣκ ὠφελησεν ὁ Χριςος.

Και θησομαι ἐν θαλασσῃ χειρα αὐτȣ, και ἐν ποταμοις δεξιαν αὐτȣ, κ.τ.ε.] Εν μεν τῃ θαλασσῃ τιθεται ἡ χειρ τȣ Χριςȣ· ἐν δε τοις ποταμοις ἡ δεξια αὐτȣ. πλην ἐαν θελησῃ ἡ θαλασσα γινεται ποταμος· και παλιν ὁ ποταμος, ἐαν μη τηρησῃ τον ἐκ της κοιλιας αὐτȣ ῥεοντα ποταμον τȣ ζωντος ὑδατος, γινεται θαλασσα.

Και τον θρονον αὐτȣ ὡς τας ἡμερας τȣ ȣρανȣ, κ.τ.ε.] Οταν γενηται το θελημα τȣ θεȣ ὡς ἐν ȣρανῳ και ἐπι της γης, τοτε και ὁ θρονος τȣ Χριςȣ ἐςαι ὡς αἱ ἡμεραι τȣ ȣρανȣ.

Και τας ἐντολας μȣ μη φυλαξωσι, κ.τ.ε.] Ο μη φυλασσωντας ἐντολας τȣ θεȣ ἐκπιπτει τȣ εἰναι θρονος θεȣ. εἰς γαρ κακοτεχνον ψυχην ȣκ εἰσελευσεται σοφια, ȣδε κατοικησει ἐν σωματι κατα χρεῳ ἁμαρτιας.

Επισκεψομαι ἐν ῥαβδῳ τας ἀνομιας αὐτων, κ.τ.ε.] Ον γαρ ἀγαπα κυριος παιδευει· μαςιγοι δε παντα υἱον, ὀν παραδεχεται.

Τον

tuam in ore meo, &c.] Misericordia quidem homines ædificat, veritas autem ſanctas virtutes præparat.

Confitebuntur cœli mirabilia tua, &c.] *Confitebuntur* pro *laudibus extollent.*

Thabor & Hermon in nomine tuo exultabunt, &c.] Tabor electus. Thabor autem eſt mons Galilææ, in quo transfiguratus eſt Jeſus. Hermoniim vero mons eſt, in quo ſita eſt urbs Naim, in qua viduæ filium ſuſcitavit Chriſtus.

Et in beneplacito tuo exaltabitur cornu noſtrum, &c.] Cornu hoc loco mentem vocat. Exaltat autem mentem cognitio Dei.

Tunc locutus es in viſione filiis tuis, &c.] Tunc locutus es per ſanctos Prophetas.

Oleo ſancto meo unxi eum, &c.] Oleum ſanctum ſcientiam Dei ſignificat, magis vero ſubſtantialem ſcientiam indicat.

Nihil proficiet inimicus in eo, &c.] Si, cum peccamus, proſumus inimicis, Chriſtus vero non peccavit, non ergo inimicis ſuis profuit Chriſtus.

Et ponam in mari manum ejus, & in fluminibus dexteram ejus, &c.] In mari quidem ponitur manus Chriſti, in fluminibus vero dextera ejus. Imo, ſi voluerit, mare fit flumen, & rurſus flumen, ſi fluentem de ventre ejus fluvium aquæ vitæ non ſervaverit, fit mare.

Et thronum ejus ſicut dies cœli, &c.] Cum facta fuerit voluntas Dei ſicut in cœlo & in terra, tunc etiam thronus Chriſti erit, ſicut dies cœli.

Et mandata mea non cuſtodierint, &c.] Qui non cuſtodit mandata Dei, deſinit eſſe thronus Dei: nam *in malevolam animam non introibit ſapientia, neque habitabit in corpore ſubdito peccatis.*

Viſitabo in virga iniquitates eorum, &c.] *Quem enim diligit Dominus, corripit; flagellat autem omnem filium, quem recipit.*

Τον θρονον αὐτȣ εἰς την γην κατερραξας, κ. τ. ε.] Εἰς γην ἀπ' ȣρανȣ καταρασσεται τȣς ἀντι ἐπȣρανιȣ χοϊκος γεγονως.

Εσμικρυνας τας ἡμερας τȣ χρονȣ αὐτȣ, κ. τ. ε.] Εκ της ἐγκαταλειψεως μειȣνται αἱ ἀρεται και αἱ γνωσεις ἡμων· αὐται γαρ εἰσιν αἱ ἡμεραι της φυσεως της λογικης.

Τις ἐςιν ἀνθρωπος ὁς ζησεται και ȣκ ὀψεται θανατον, ῥυσεται την ψυχην αὐτȣ ἐκ χειρος ᾅδȣ; κ. τ. ε.] Η αὔξησις της ἀρετης και της γνωσεως ἐκ της κατα μικρον μειωσεως πασων των κακιων και της ἀγνοιας ἐπισυμβαινει· κακια δε και ἀγνωσια, θανατος ψυχης λογικης· ζωη δε ἀρετη και γνωσις.

Οὗ ὑπεσχον ἐν τῳ κολπῳ μȣ πολλων ἐθνων, κ. τ. ε.] Κολπον νυν την ψυχην ὀνομαζει, δια τε και την γνωσιν την τȣ θεȣ ἀγαθα ὀνομαζεσθαι· ἀγαθα δε τα ἐν κολποις πεφυκε βαλλεσθαι. πιςευω γαρ, φησι, τȣ ἰδειν τα ἀγαθα κυριȣ ἐν γῃ ζωντων.

Το ἀνταλλαγμα τȣ χριςȣ, κ. τ. ε.] Ταχα ὁ κυριακος ἀνθρωπος.

ΨΑΛΜΟΣ πθ΄.

Τα ἐξȣδενωματα αὐτων ἐτη ἐσονται, κ. τ. ε.] Εξȣδενωθησεται ἡ ζωη αὐτων.

Τα ἐτη ἡμων ὡσει ἀραχνη ἐμελετων, κ. τ. ε.] Σκια γαρ ἡμων, φησιν Ιωβ, ἐςιν ὁ βιος ἐπι της γης.

Και το πλειον αὐτων κοπος και πονος, κ. τ. ε.] Το πλειον των παρελθοντων ἐτων ἐν κοποις και πονοις γινομεθα.

Την δεξιαν σȣ ȣτως γνωρισον μοι, κ. τ. ε.] Μη ἐπι κολασει, ἀλλ' ἐπι φιλανθρωπιᾳ γνωρισασθω σȣ ἡ δεξια.

Και ἐςαι ἡ λαμπροτης κυριȣ τȣ θεȣ ἡμων ἐφ' ἡμας, κ. τ. ε.] Λαμπροτης ἐςι γνωσις θεȣ, και γαρ οἱ μετεχοντες αὐτης καλȣνται λαμπροτητες· ἐν ταις λαμπροτησι, φησι, των ἁγιων ἐκ γαςρος προ ἑωσφορȣ ἐγεννησα σε.

Και το ἐργον των χειρων ἡμων κατευθυνον, κ. τ. ε.] Εργα μεν χειρων ἐςιν ἡ καθ' ἑκαςα πραξις· ἐργον δε χειρων ἡ ἐκ τȣτων ἐπισυμβαινȣσα γνωσις.

ΨΑΛ-

Sedem ejus in terram collisisti.] E cœlo in terram colliditur mens, quæ e cœlesti facta est terrena.

Minorasti dies temporis ejus, &c.] Ex derelictione minuuntur virtutes & cognitiones nostræ: ipsæ enim sunt dies naturæ rationabilis.

Quis est homo, qui vivet, & non videbit mortem, eruet animam suam de manu inferi? &c.] Virtutis & scientiæ incrementum accidit ex vitiorum & ignorantiæ imminutione. Malitia & ignorantia, animæ rationabilis mors est; vita autem, virtus & scientia.

Quod continui in sinu meo multarum gentium, &c.] Sinum hoc loco animam vocat, quia etiam bonorum nomine cognitio Dei appellatur. Bona autem in sinum projici solent. *Credo* enim, inquit, *bona Domini videre in terra viventium.*

Commutationem Christi tui, &c.] Forte dominicus homo est.

PSALMUS LXXXIX.

Quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt, &c.] Ad nihilum redigetur vita eorum.

Anni nostri sicut aranea meditabantur, &c.] *Umbra* enim, inquit Job, *est vita nostra super terram.*

Et amplius eorum labor & dolor, &c.] Majorem annorum, qui præterierunt, partem in laboribus ac doloribus transigimus.

Dexteram tuam sic notam fac, &c.] Non pœnis infligendis, sed benignitate nota fiat dextera tua.

Et erit splendor Domini Dei nostri super nos, &c.] Splendor est scientia Dei: nam, qui ejus participes sunt, vocantur splendores. *In splendoribus*, inquit, *sanctorum ex utero ante luciferum genui te.*

Et opus manuum nostrarum dirige, &c.] Opera manuum, actio est, quæ circa res singulas versatur; opus vero manuum ea est cognitio, quæ ex eis accidit.

ΨΑΛΜΟΣ ϙ´.

Εν τοις μεταφρενοις αὐτȣ ἐπισκιασει σοι, κ. τ. ε.] Το μεταφρενον συμβολον ἐςι καρδιας.

Οπλῳ κυκλωσει σε ἡ ἀληθεια αὐτȣ, ȣ̓ φοβηθηση ἀπο φοβȣ νυκτερινȣ, κ. τ. ε.] Οπλον Χριςȣ, γνωσις ἀληθης, και ὁ κυκλȣμενος ὑπ' αὐτης ȣ̓ πτοηθησεται.

Απο βελȣς πετομενȣ ἡμερας, κ. τ. ε.] Ακαθαρτον τινα δυναμιν νυν βελος ὠνομασε.

Απο συμπτωματος και δαιμονιȣ μεσημβρινȣ, κ. τ. ε.] Τον μεσημβρινον δαιμονα φασιν εἰναι τον της ἀκηδιας.

Και μαςιξ ȣ̓κ ἐγγιει τῳ σκηνωματι σȣ, κ. τ. ε.] Εἰ βȣλοιτο τις μη περιπιπτειν μαςιγι, γενεσθω οἰκος θεȣ.

Τȣ διαφυλαξαι σε ἐν πασαις ταις ὁδοις σȣ, κ. τ. ε.] Ο ἐν μηδενι πταιων, ȣ̔τος διαφυλασσεται ἐν πασαις ταις ὁδοις αὐτȣ.

Μηποτε προσκοψης προς λιθον τον ποδα σȣ, κ. τ. ε.] Ο πȣς μεν την ψυχην σημαινει, ὁ δε λιθος την ἁμαρτιαν.

Και δειξω αὐτῳ το σωτηριον μȣ, κ. τ. ε.] Σωτηριον τȣ θεȣ ἐςιν ὁ Χριςος.

ΨΑΛΜΟΣ ϙα´.

Εν δεκαχορδῳ ψαλτηριῳ μετ' ᾠδης ἐν κιθαρᾳ, κ. τ. ε.] Ψαλτηριον ἐςι νȣς καθαρος ὑπο πνευματικης κινȣμενος γνωσεως· κιθαρα δε ἐςι ψυχη πρακτικη ὑπο των ἐντολων τȣ Χριςȣ κινȣμενη.

Ανηρ ἀφρων ȣ̓ γνωσεται, κ. τ. ε.] Εκγονος ἀφροσυνης κακια, κακιας δε ἀγνωσια.

Οτι ἰδȣ οἱ ἐχθροι σȣ ἀπολȣνται, κ. τ. ε.] Εχθρος ἀπολλυμενος γινεται φιλος· την γαρ ἐχθραν αὐτȣ ἠφανισεν ὁ θεος.

Και το γηρας μȣ ἐν ἐλαιῳ πιονι, κ. τ. ε.] Γηρας δικαιȣ γνωσις ἀληθης· και νεοτης αὐτȣ ἀπαθεια ψυχης.

Πεφυ-

PSALMUS XC.

I*nter scapulas suas obumbrabit tibi, &c.*] Scapulæ symbolum sunt cordis.

Scuto circumdabit te veritas ejus, non timebis a timore nocturno, &c.] Scutum Christi, scientia vera, & qui ab illa circumdatur, non expavescet.

A sagitta volante in die, &c.] Impuram aliquam virtutem hoc loco sagittam nominavit.

Ab incursu, & dæmonio meridiano, &c.] Dæmonem meridianum dicunt esse dæmonem desidiæ.

Et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo, &c.] Si quis voluerit in flagellum non incidere, fiat domus Dei.

Ut custodiant te in omnibus viis tuis, &c.] Qui in nulla re offendit, custoditur in omnibus viis suis.

Ne forte offendas ad lapidem pedem tuum, &c.] Pes animam significat, lapis peccatum.

Et ostendam illi salutare meum, &c.] Salutare Dei Christus est.

PSALMUS XCI.

I*n decachordo psalterio cum cantico in cithara, &c.*] Psalterium est mens pura, quam spiritalis scientia movet; cithara autem est anima actrix, quam movent mandata Christi.

Vir insipiens non cognoscet, &c.] Insipientiæ malitia, malitiæ autem ignorantia filia est.

Quoniam ecce inimici tui peribunt, &c.] Periens inimicus fit amicus: nam inimicitiam ejus destruxit Deus.

Et senectus mea in misericordia uberi, &c.] Senectus justi scientia vera, & juventus ejus status mentis est, carens omni affectuum perturbatione.

Plan-

Πεφυτευμενοι ἐν τῳ οἰκῳ κυριȣ, κ. τ. ε.] Οἱ δικαιοι φυτευθεντες ἐν τη γνωσει τη τȣ κυριȣ πολλȣς ἐν τῳ κοσμῳ τȣτῳ ἠ ἐν ταις ἐκκλησιαις ἐξανθησȣσιν ἀνθρωπȣς, δια της πνευματικης διδασκαλιας καρποφορȣντες αὐτȣς.

Και ȣ̓κ ἐςιν ἀδικια παρ' αὐτῳ, κ. τ. ε.] Αδικια ȣ̓κ ἐςι παρα θεῳ δια το εἰναι αὐτον κακιας ἀνεπιδεκτον.

ΨΑΛΜΟΣ ϟβ'.

Επηραν οἱ ποταμοι φωνας αὐτων, κ. τ. ε.] Φυσεις λογικας ἁγιας ποταμȣς ὀνομαζει δια το ῥειν ἐκ της καρδιας αὐτων ποταμȣς ὑδατος ζωντος.

Θαυμαςοι οἱ μετεωρισμοι της θαλασσης, κ. τ. ε.] Θαυμαςη γινεται ψυχη ἀρθεισα μεταρσιος και χωρισθεισα των τȣ βιȣ τȣτȣ κυματων.

ΨΑΛΜΟΣ ϟγ'.

Αποδος ἀνταποδοσιν ὑπερηφανοις, κ. τ. ε.] Υπερηφανια ἐςι καταφρονησις κλησεως ἀγαθης.

Τον λαον σȣ κυριε ἐταπεινωσαν, κ. τ. ε.] Ον ἀγαπα κυριος, παιδευει, φησιν ὁ ἀποςολος· εἰ δε ὁν παιδευει, μακαριζει, πας ὁ παιδευομενος ὑπ' αὐτȣ, ἀπαθης γενησεται· τȣτον γαρ ἀγαπα κυριος· παιδεια γαρ ἐςι μετριοπαθεια παθων.

Τȣ πραϋναι αὐτον ἀφ' ὑμερων πονηρων, κ. τ. ε.] Ημερας πονηρας τας ἡμερας της κρισεως λεγει, ἐν αἱς ὁ παιδευομενος ὑπ' αὐτȣ καθαρος γενομενος ἀπο παθον, ἀπολαυσει της γνωσεως, ἀταραχος διαμενων.

Εως ȣ̓ ὀρυγῃ τῳ ἁμαρτωλῳ βοθρος, κ. τ. ε.] Βοθρον την γεενναν ὠνομασεν.

Εως ȣ̓ δικαιοσυνη ἐπιςρεψει εἰς κρισιν, κ. τ. ε.] Εως ȣ̓ ὁ Χριςος κρινει την οἰκȣμενην· αὐτος γαρ ἡμιν ἐγενηθη

σοφια

Plantati in domo Domini, &c.] Justi in scientia Dei plantati, multos in hoc mundo vel in Ecclesiis instar florum proferunt homines, quos velut fructus spiritali doctrina producunt.

Et non est iniquitas in eo, &c.] Non est apud Deum iniquitas, cum malitiæ non sit obnoxius.

PSALMUS XCII.

E*levaverunt flumina voces suas, &c.*] Naturas rationabiles sanctas flumina vocat, quia fluunt e corde earum flumina aquæ viventis.

Mirabiles elationes maris, &c.] Mirabilis fit anima, quæ in sublime elata est, & separata ab hujus vitæ fluctibus.

PSALMUS XCIII.

R*edde retributionem superbis, &c.*] Superbia contemtus est vocationis bonæ.

Populum tuum Domine humiliaverunt, &c.] *Quem diligit Dominus, corripit,* inquit Apostolus. Si autem, quem corripit, beatum prædicat, omnis, qui ab illo corripitur, ab omnibus fiet affectibus liber. Hunc enim diligit Dominus. Correptio enim est affectuum mediocritas.

Ut mitiges ei a diebus malis, &c.] Dies malos dies judicii dicit, in quibus, qui ab illo corripitur, ab affectibus liber effectus, scientia perfruetur, & imperturbatus manebit.

Donec fodiatur peccatori fovea, &c.] Foveam gehennam vocavit.

Quoadusque justitia convertatur in judicium, &c.] Donec Christus judicet orbem terrarum. Ipse enim *nobis*

σοφια ἀπο θεȣ, δικαιοσυνη τε και ἁγιασμος και ἀπολυτρωσις, και την κρισιν δε πασαν αὐτῳ δεδωκεν ὁ πατηρ.

Το ἐλεος σȣ κυριε ἐβοηθει μοι, κ. τ. ε.] Ενταυθα το ἐλεος τȣ Χριςȣ την προνοιαν αὐτȣ σημαινει, δι' ἡν ἀνθρωπος βοηθειται, ἠτοι ἐγκαταλειπεται. ἀλλα βοηθειται μεν ἐνεργȣσης αὐτης ὁ ἀνθρωπος, ἐγκαταλειπεται δε ὑποχωρησασης αὐτης.

Αἱ παρακλησεις σȣ εὐφραναν την ψυχην μȣ, κ. τ. ε.] Παρακλησις ἐςιν ἀνακτησις ψυχης ἀπο πονων.

Μη συμπροσεςω σοι θρονος ἀνομιας, κ. τ. ε.] Θρονον ἀνομιας ὠνομασε τον διαβολον, ἐπειδη και θρονος δικαιοσυνης ἐςιν ὁ Χριςος, ὁςις ἀντικειται τῳ διαβολῳ.

Και κατα την πονηριαν αὐτων ἀφανιει αὐτȣς κυριος ὁ θεος, κ. τ. ε.] Αφανιει αὐτȣς κακȣς ὀντας δηλονοτι καλȣς ποιων.

ΨΑΛΜΟΣ ϟδ'.

Οτι ἐν τῃ χειρι αὐτȣ τα περατα της γης, κ. τ. ε.] Χειρα νυν την προνοιαν λεγει τȣ θεȣ.

Δευτε, προσκυνησωμεν και προσπεσωμεν αὐτῳ, κ. τ. ε.] Ουτος προσπιπτει τῳ κυριῳ ὁ την ἐπαρσιν ὑπερηφανιας ἀπολιπων.

Σημερον ἐαν της φωνης αὐτȣ ἀκȣσητε, κ. τ. ε.] Το σημερον τον βιον τȣτον σημαινει· Ιησȣς γαρ, φησι, Χριςος χθες και σημερον και εἰς τȣς αἰωνας· και παλιν· ἀχρις ȣ̓ το σημερον καλειται.

Αὐτοι δε ȣ̓κ ἐγνωσαν τας ὁδȣς μȣ, κ. τ. ε.] Οδοι εἰσι τȣ κυριȣ αἱ πρακτικαι ἀρεται αἱ ἀπαγȣσαι εἰς την βασιλειαν των ȣ̓ρανων.

Ως ὠμοσα ἐν τῃ ὀργῃ μȣ, εἰ εἰσελευσονται εἰς την καταπαυσιν μȣ, κ. τ. ε.] Καταπαυσις κυριȣ, γνωσις αὐτȣ. ὁ δε εἰσελθων εἰς αὐτην, ἀναπαυσεται ἐπ' αὐτης.

ΨΑΛ-

bis factus est sapientia a Deo, justitia quoque, & sanctificatio, & redemtio, & judicium omne ei *dedit pater.*

Misericordia tua Domine adjuvabat me, &c.] Hoc loco misericordia Christi providentiam ejus significat, a qua adjuvatur homo, vel derelinquitur. Illa operante adjuvatur homo, recedente derelinquitur.

Consolationes tuæ lætificaverunt animam meam, &c.] Consolatio est recreatio animæ a laboribus.

Numquid adhæret tibi sedes iniquitatis, &c.] Sedem iniquitatis vocavit Diabolum, quando quidem etiam sedes justitiæ est Christus, qui adversatur Diabolo.

Et secundum malitiam eorum disperdet illos Dominus Deus, &c.] Disperdet illos malos, cum videlicet bonos reddet.

PSALMUS XCIV.

Quia in manu ejus sunt omnes fines terræ, &c.] Manum hoc loco dicit providentiam Dei.

Venite, adoremus & procidamus ante eum, &c.] Ille procidit ante Dominum, qui elationem superbiæ dereliquit.

Hodie si vocem ejus audieritis, &c.] Hodie vitam hanc significat. Nam *Jesus-Christus*, inquit, *heri & hodie, & in sæcula.* Et rursus: *Donec hodie cognominatur.*

Ipsi vero non cognoverunt vias meas, &c.] Viæ Domini sunt actrices virtutes, quæ ducunt ad regnum cœlorum.

Sicut juravi in ira mea: si introibunt in requiem meam, &c.] Requies Domini cognitio ejus est. Qui autem ingreditur in eam, in illa requiescet.

PSAL-

ΨΑΛΜΟΣ ϟέ.

Ασατε τῳ κυριῳ ᾀσμα καινον, κ. τ. ε.] Ο παλαιος ἀνθρωπος, ὁ φθειρομενος κατα τας ἐπιθυμιας της ἀπατης, ȣ δυναται ᾀσαι ᾀσμα καινον· τȣ γαρ καινȣ ἀνθρωπȣ ἐςι το ᾀσμα το καινον τȣ γενομενȣ κατ᾽ εἰκονα τȣ κτισαντος αὐτον.

Φοβερος ἐςιν ἐπι παντας τȣς θεȣς, κ. τ. ε.] Εἰ φοβερος ἐςιν ὁ κυριος ἐπι παντας τȣς θεȣς, παντες οἱ θεοι φοβȣνται τον κυριον.

Εἰπατε ἐν τοις ἐθνεσιν ὁτι κυριος ἐβασιλευσε, κ. τ. ἑ.] Εἰπατε τοις ἀδικοις, ὁτι δικαιοσυνη ἐβασιλευσε· και τοις ἀφροσιν, ὁτι κυριευει φρονησις· και τοις ψευςαις, ὁτι δεσποζει ἡ ἀληθεια· και τοις ἀγνοȣσιν, ὁτι κεκρατηκεν ἡ γνωσις.

Εὐφραινεσθωσαν οἱ ȣρανοι, κ. τ. ε.] Τȣτεςιν οἱ κατοικȣντες ἐν τοις ȣρανοις.

Τοτε ἀγαλλιασονται παντα ξυλα τȣ δρυμȣ, κ. τ. ε.] Ποια ἀγαλλιασονται ξυλα; λεγετωσαν οἱ την ἀλληγοριαν παραιτȣμενοι.

ΨΑΛΜΟΣ ϟϛ΄.

Ευφρανθητωσαν νησοι πολλαι, κ. τ. ε.] Νησος ἐςι νȣς ἀκλινης ὑπο των τȣ βιȣ τȣτȣ κυματων περικτυπȣμενος.

Και πυρ ἐνωπιον αὐτȣ προπορευσεται, κ. τ. ε.] Το πυρ τȣτο καιει ξυλα, χορτον, καλαμην, τȣτεςι τας ἑξεις τας μοχθηρας.

Οἱ ἀγαπωντες τον κυριον μισειτε πονηρα, κ. τ. ε.] Τȣτεςιν οἱ ἀγαπωντες την γνωσιν μισειτε πονηρα.

Και ἐξομολογεισθε τῃ μνημῃ της ἁγιωσυνης αὐτȣ, κ. τ. ε.] Εξομολογεισθε μνημονευοντες της ἁγιωσυνης αὐτȣ.

PSALMUS XCV.

Cantate Domino canticum novum, &c.] Vetus homo, qui corrumpitur secundum desideria erroris, non potest cantare canticum novum. Novi enim hominis, facti secundum imaginem illius, qui condidit eum, est canticum novum.

Terribilis est super omnes Deos, &c.] Si terribilis est Dominus super omnes Deos, omnes dii timent Dominum.

Dicite in gentibus, quia Dominus regnavit, &c.] Dicite injustis, quia justitia regnavit; insipientibus, quia dominatur prudentia; mendacibus, quia imperat veritas; & ignaris, quia vicit scientia.

Lætentur cœli, &c.] Id est, qui habitant in cœlis.

Tunc exultabunt omnia ligna silvarum, &c.] Qualia ligna exultabunt? Dicant, qui allegoriam recusant.

PSALMUS XCVI.

Lætentur insulæ multæ, &c.] Insula est mens firma & stabilis, quæ ab hujus vitæ fluctibus undique percutitur.

Et ignis ante ipsum præcedet, &c.] Ignis iste urit ligna, fœnum, stipulam, hoc est, habitus malos.

Qui diligitis Dominum, odite mala, &c.] Hoc est, qui diligitis scientiam, odite mala.

Et confitemini memoriæ sanctificationis ejus, &c.] Confitemini, in memoriam revocantes sanctitatem ejus.

ΨΑΛΜΟΣ ϛζ.

Εναντιον των ἐθνων ἀπεκαλυψε την δικαιοσυνην αὐτȣ, κ. τ. ε.] Δικαιοσυνη γαρ Θεȣ ἐν αὐτῳ ἀποκαλυπτεται ἐκ πιϛεως εἰς πιϛιν.

Ποταμοι κροτησȣσι χειρι ἐπι το αὐτο, κ. τ. ε.] Εἰ τα χαρισματα τȣ πνευματος τȣ ἁγιȣ ποταμοι λεγονται κατα το· ποταμοι ἐκ της κοιλιας αὐτȣ ῥευσȣσιν ὑδατος ζωντος, καλως οἱ μετεχοντες τȣτων των ποταμων, και αὐτοι ποταμοι λεγονται. σημειωτεον δε και το ἐπι το αὐτο εἶναι τȣς ποταμȣς, ἱνα το αὐτο λεγωσι παντες, και μη ᾐ ἐν αὐτοις σχισματα.

ΨΑΛΜΟΣ ϛή.

Συ ἡτοιμασας εὐθυτητας, κ. τ. ε.] Εὐθυτητας, ἠτοι τȣς εὐθεις, ἠτοι τας ἀρετας.

Και προσκυνειτε τω ὑποποδιῳ των ποδων αὐτȣ, κ.τ.ε.] Το ὑποποδιον των ποδων εἰπον τινες εἶναι την σαρκα την τȣ Χριϛȣ, ἡτις δια τον Χριϛον ἐϛι προσκυνητη· ὁ δε Χριϛος προσκυνητος δια τον ἐν αὐτῳ λογον Θεȣ.

Και Σαμȣηλ ἐν τοις ἐπικαλȣμενοις το ὀνομα αὐτȣ, κ. τ. ε.] Οὑτος ἐπικαλειται την δικαιοσυνην ὁ δικαιο πραγων, και την ἀληθειαν ὁ μη ψευδομενος, και την ἀγαπην ὁ μη μισων.

Εν ϛυλῳ νεφελης ἐλαλει προς αὐτȣς, κ. τ. ε.] Ο ϛυλος και ἡ νεφελη λογικαι φυσεις εἰσι, δι' ὧν ἐλαλει προς τȣς ἁγιȣς ὁ κυριος.

Υψȣτε κυριον τον Θεον ἡμων, κ. τ. ε.] Υπο καθαρȣ νȣ πεφυκεν ὑψȣσθαι Θεος.

ΨΑΛΜΟΣ ϛθ'.

Εισελθετε εἰς τας πυλας αὐτȣ, κ. τ. ε.] Πυλαι σοφιας ἀρεται· δια γαρ αὐτων εἰσερχομεθα εἰς την βασιλειαν των ȣ̓ρανων.

ΨΑΛ-

PSALMUS XCVII.

In conspectu gentium revelavit justitiam suam, &c.] Nam justitia Dei in eo revelatur ex fide in fidem.

Flumina plaudent manu in idipsum, &c.] Si Spiritus sancti dona flumina dicuntur juxta illud: *Flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ;* pulchre, qui horum fluminum participes sunt, & ipsi flumina dicuntur. Illud quoque observandum, *in idipsum* esse flumina, ut idem dicant omnes, & non sint in eis schismata.

PSALMUS XCVIII.

Tu parasti directiones, &c.] Æquitates, vel rectos, vel virtutes.

Et adorate scabellum pedum ejus, &c.] Scabellum pedum quidam dixerunt esse carnem Christi, quæ propter Christum est adoranda. Christus autem est adorandus propter Verbum Dei, quod in ipso est.

Et Samuel inter eos, qui invocant nomen ejus, &c.] Qui juste agit, justitiam; qui non mentitur, veritatem; & qui non odit, charitatem invocat.

In columna nubis loquebatur ad eos, &c.] Columna & nubes naturæ sunt ratione præditæ, per quas ad sanctos Dominus loquebatur.

Exaltate Dominum Deum nostrum, &c.] Pura mens solet exaltare Deum.

PSALMUS XCIX.

Introite portas ejus, &c.] Portæ sapientiæ sunt virtutes, nam per eas ingredimur in regnum cœlorum.

ΨΑΛΜΟΣ ρ΄.

Ελεόν και κρισιν ᾀσομαι σοι κυριε, κ. τ. ε.] Τον περι προνοιας και κρισεως ᾀσαι θελει λογον.

Τον καταλαλȣντα λαθρα τȣ πλησιον αὐτȣ, τȣτον ἐξεδιωκον, κ. τ. ε.] Χρησιμον το ῥητον προς τȣς καταλαλȣντας.

Πορευομενος ἐν ὁδῳ ἀμωμῳ, ȣ̔τος μοι ἐλειτȣργει, κ. τ. ε.] Χρηςεον το ῥητον προς τȣς ἱερατικȣς ὑπηρετȣμενȣς ὑπο δȣλων πονηροτατων.

Τȣ ἐξολοθρευσαι ἐκ πολεως, κ. τ. ε.] Νυν πολιν κυριȣ λεγει την ἑαυτȣ ψυχην, ἐν ᾗ παντας ἀπεκτεινε λογισμȣς παρανομȣς.

ΨΑΛΜΟΣ ρα΄.

Ηγρυπνησα και ἐγενομην ὡς ςρȣθιον μοναζον ἐπι δωματι, κ. τ. ε.] Οὐδεν ἀλλο τον νȣν ȣ̔τως ἀπεργαζεται κȣφον ὡς ἀγρυπνια.

Οτι σποδον ὡσει ἀρτον ἐφαγον, και το πομα μȣ μετα κλαυθμȣ ἐκιρνων, κ. τ. ε.] Χρησιμον το ῥητον προς τȣς παρα τον καιρον τȣ ποτȣ αὐλοις και ᾠδαις τερπομενȣς.

Κἀγω ὡσει χορτος ἐξηρανθην· συ δε κυριε εἰς τον αἰωνα μενεις, κ. τ. ε.] Εγω μεν προσκαιρος και θνητος, συ δε αἰδιος και ἀθανατος.

Μη ἀναγαγῃς με ἐν ἡμισει ἡμερων μȣ, κ. τ. ε.] Των γινομενων ἡμερων ὑπο τȣ ἡλιȣ της δικαιοσυνης.

Αὐτοι ἀπολȣνται, συ δε διαμενεις, κ. τ. ε.] Απολȣνται οἱ ȣ̓ρανοι ȣ̓ κατ᾽ ȣ̓σιαν, ἀλλα κατα το σχημα· παραγει γαρ, φησιν ὁ ἀποςολος, το σχημα τȣ κοσμȣ τȣτȣ.

ΨΑΛ-

PSALMUS C.

Misericordiam & judicium cantabo tibi Domine, &c.] Providentiæ & judicii rationem cantare vult.

Detrahentem secreto proximo suo, hunc persequebar, Utile hoc fuerit contra detractores.

Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat, &c.] His verbis utendum erga sacerdotes, quibus nequissimi servi ministrant.

Ut disperderem de civitate, &c.] Hoc loco civitatem Domini vocat animam suam, in qua interficiebat omnes perversas cogitationes.

PSALMUS CI.

Vigilavi, & factus sum, sicut passer solitarius in tecto, &c.] Nihil æque mentem levem efficit, ac insomnium.

Quia cinerem tanquam panem manducabam, & potum meum cum fletu miscebam, &c] Utile hoc fuerit contra eos, qui tempore convivii tibiis & canticis delectantur.

Et ego sicut fœnum arui. Tu autem Domine in æternum permanes, &c.] Ego quidem temporaneus & mortalis; tu vero æternus & immortalis.

Ne revoces me in dimidio dierum meorum, &c.] Dierum nempe, quos efficit sol justitiæ.

Ipsi peribunt, tu autem permanebis, &c.] Peribunt cœli non secundum substantiam, sed secundum figuram: *Præterit enim*, inquit Apostolus, *figura hujus mundi.*

ΨΑΛΜΟΣ ρβ'.

Ευλογει ἡ ψυχη μȣ τον κυριον, και παντα τα ἐντος μȣ το ὀνομα το ἁγιον αὐτȣ, κ. τ. ἑ.] Τα ἐντος τȣ ἐσω ἀνθρωπȣ ἐςιν ἡ νοητικη δυναμις, και διανοητικη, και ἐπιβλεπτικη, και ἑρμηνευτικη, και ἡ φανταςικη, και ἡ μνημονευτικη.

Ανακαινισθησεται ὡς ἀετȣ ἡ νεοτης σȣ, κ. κ. ε.] Το γηρας ἀποδυεται ὁ ἀετος, ὡς και ὁ ἀνθρωπος τον παλαιον ἀνθρωπον ἀποδυεται τον φθειρομενον κατα τας ἐπιθυμιας της ἀπατης.

Οτι κατα το ὑψος τȣ ȣρανȣ ἀπο της γης ἐκραταιωσε κυριος το ἐλεος αὐτȣ ἐπι τȣς φοβȣμενȣς αὐτον, κ. τ. ε.] Ωσπερ ὑψωσε τȣς ἐν ȣρανοις, ȣτως ἐλεησε τȣς ἐπι γης φοβȣμενȣς αὐτον.

Ανθρωπος ὡσει χορτος αἱ ἡμεραι αὐτȣ, ὡσει ἀνθος τȣ ἀγρȣ ȣτως ἐξανθησει, κ. τ. ε.] Ενταυθα ὁ ἀνθρωπος την καθολȣ φυσιν δηλοι· πας γαρ ἀνθρωπος προσκαιρος και θνητος, εὐμαραντος και προσκαιρος.

Οτι πνευμα διηλθεν ἐν αὐτῳ, και ȣχ ὑπαρξει, κ. τ. ε.] Μετα θανατον ἡ ψυχη ȣχ ὑπαρχει ἐν τῳ βιῳ τȣτῳ.

Το δε ἐλεος τȣ κυριȣ ἀπο τȣ αἰωνος και ἑως τȣ αἰωνος εἰς τȣς φοβȣμενȣς αὐτον, κ. τ. ε.] Η μεν αἰσθητη ζωη ȣκ αἰδιος, το δε ἐλεος τȣ κυριȣ αἰδιον.

Και ἡ δικαιοσυνη αὐτȣ ἐπι υἱοις υἱων, κ. τ. ε.] Υἱοι υἱων εἰσιν οἱ τȣ αὐτȣ πνευματος της υἱοθεσιας ἠξιωμενοι.

Και μεμνημενοις των ἐντολων αὐτȣ, κ. τ. ε.] Οὑτος μεμνηται των ἐντολων, ὁ ζων κατ' αὐτας.

Και ἡ βασιλεια αὐτȣ παντων δεσποζει, κ. τ. ε.] Η μεν δημιȣργικη αὐτȣ βασιλεια παντων δεσποζει· ἡ δε κατα γνωσιν βασιλεια ȣ παντων των ἐπι γης, παντων δε των ἐν ȣρανοις δεσποζει.

PSALMUS CII.

B*enedic anima mea Domino, & omnia, quæ intra me sunt, nomini sancto ejus, &c.*] Intra hominem interiorem sunt facultates intelligendi, cogitandi, intuendi, interpretandi, imaginandi, & reminiscendi.

Renovabitur ut aquilæ juventus tua, &c.] Senectutem exuit aquila, quemadmodum & homo veterem hominem exuit, qui corrumpitur secundum erroris desideria.

Quoniam secundum altitudinem cœli a terra corroboravit Dominus misericordiam suam super timentes se, &c.] Quemadmodum exaltavit eos, qui in cœlis sunt, sic misertus est eorum, qui in terra timent eum.

Homo sicut fœnum dies ejus, tanquam flos agri sic efflorebit, &c.] Hoc loco homo naturam in genere ostendit: nam omnis homo temporaneus & mortalis, facile marcescens & caducus.

Quoniam spiritus pertransiit in illo, & non subsistet, &c.] Post mortem anima non subsistit in hac vita.

Misericordia Domini ab æterno, & usque in æternum super timentes eum, &c.] Vita sensibilis non æterna, misericordia autem Domini æterna est.

Et justitia illius in filios filiorum, &c.] Filii filiorum sunt, qui eumdem spiritum adoptionis filiorum receperunt.

Et memores sunt mandatorum ipsius, &c.] Ille mandatorum memor est, qui secundum illa vivit.

Et regnum ipsius omnibus dominabitur, &c.] Ejus regnum, quo mundum condidit, omnibus quidem dominatur; quod vero secundum scientiam habet regnum, non omnibus, quæ in terris, sed omnibus, quæ in cœlis sunt, dominatur.

ΨΑΛΜΟΣ ϱγ΄.

Αναβαλλομενος φως ὡς ἱματιον, κ. τ. ε.] Ιματιον κυριε γνωσις ἀληθης, ὁ δε ἐνδυομενος αὐτο, φωτισθησεται ὑπ᾽ αὐτε.

Εκτεινων τον ἐρανον ὡσει δερριν, κ. τ. ε.] Δια τι ἐκ εἰπεν, ἐκτεινας, ἀλλ᾽ ἐκτεινων; ἡ ἁπαξ μεν αὐτον κατ᾽ ἐσιαν ἐξετεινεν, ἀει δε αὐτον ἐκτεινει κατα την προνοιαν; τοιετον ἐςι και το Ιωβ εἰρημενον· ὁ ποιων πλειαδα, και ἑσπερον, και ἀρκτερον και ταμεια νοτε·

Ο ποιων τες ἀγγελες αὐτε πνευματα, και τες λειτεργες αὐτε πυρος φλογα, κ. τ. ε.] Τῳ μεν Αβρααμ οἱ ἀγγελοι ὡς πνευματα ἐφανησαν· τοις δε Σοδομιταις ὡσπερ φλεγον.

Ο θεμελιων την γην ἐπι την ἀσφαλειαν αὐτης· ἐ κλιθησεται εἰς τον αἰωνα τε αἰωνος, κ. τ. ε.] Ο μεν Ιωβ εἰπε· κρεμασας την γην ἐπι μηδενος· ὁ δε Δαυιδ, ἐπι την ἀσφαλειαν αὐτης· ἑκατεροι δε ἀναιρεσι το εἰναι σωματι ἑτερον βαςαζον αὐτην ὑποκατω· ἡ γαρ ἀσφαλεια ἐκ ἐςιν ἐσια, ἀλλα τεχνη θεε, ἀκινητον την γην ἐν τῃ σφαιρᾳ διαφυλαττεσα.

Αβυσσος ὡς ἱματιον το περιβολαιον αὐτε, κ. τ. ε.] Το ἀκαταληπτον της γνωσεως τε θεε δια της ἀβυσσε παριςησι.

Αναβαινεσιν ὀρη και καταβαινεσι πεδια εἰς τον τοπον ὁν ἐθεμελιωσας αὐτοις, κ. τ. ε.] Λογικας τινας δια των λογων τετων αἰνιττεται φυσεις.

Οριον ἐθε ὁ ἐ παρελευσονται, κ. τ. ε.] Περι των καταχθονιων δαιμονων ταυτα λεγεσθαι φασι.

Ποτιζων ὀρη ἐκ των ὑπερῳων αὐτε, κ. τ. ε.] Υπερῳα θεε φυσεις καθαραι ποτιζεσαι τες ὑψηλοτερες τῃ καρδιᾳ.

Χορτασθησεται τα ξυλα τε πεδιε, κ. τ. ε.] Ο δε Εβραιος και οἱ λοιποι τε κυριε τεθεικασιν. διεξελθων τα καρπινα, ἀναγκαιως μνημονευει και των ἀκαρπων, ὡς ἀναγκαιον τοις ἀνθρωποις και αὐτα παρεχοντων χρειαν.

δια

SPALMUS CIII.

Amictus lumine ſicut veſtimento, &c.] Veſtimentum Domini ſcientia vera: quo qui amicitur, ab eo illuminatur.

Extendens cœlum ſicut pellem, &c.] Quare non dixit, *qui extendiſti*, ſed, *qui extendis?* An ſemel quidem illud ſecundum ſubſtantiam extendit, ſemper autem extendit ſecundum providentiam? Ejusmodi eſt etiam id, quod apud Job dictum eſt: *Qui facit pleiada, & heſperum, & arcturum, & interiora auſtri.*

Qui facis Angelos tuos ſpiritus, & miniſtros tuos ignem urentem, &c.] Abrahamo quidem Angeli ſicut ſpiritus apparuerunt; Sodomitis vero ſicut ignis ardens.

Qui fundaſti terram ſuper ſtabilitatem ſuam: non inclinabitur in ſæculum ſæculi, &c.] Job quidem dixit: *Qui appendit terram ſuper nihilum*; David autem, *ſuper ſtabilitatem ſuam.* Uterque autem negat, eſſe corpus aliud, quod illam infra ſuſtineat. Stabilitas enim non eſt ſubſtantia, ſed ars Dei, quæ immobilem terram in ſphæra conſervat.

Abyſſus ſicut veſtimentum amictus ejus, &c.] Incomprehenſibilem ſcientiam Dei per abyſſum indicat.

Aſcendunt montes & deſcendunt campi in locum, quem fundaſti eis, &c.] Naturas quasdam, ratione præditas, his verbis indicat.

Terminum poſuiſti, quem non transgredientur, &c.] Hæc aiunt de ſubterraneis dæmonibus dici.

Rigans montes de ſuperioribus ſuis, &c.] Superiora Dei ſunt naturæ puræ rigantes excelſos corde.

Saturabuntur ligna campi, &c.] Hebræus textus, & reliqui, *Domini*, poſuerunt. Poſtquam recenſuit fructifera, neceſſario memorat etiam infructuoſa, quippe quæ neceſſarium hominibus & ipſa præbeant

 uſum.

δια τυτο και κυριυ αὐτα προσηγορευσιν, ὡς αὐτοφυη και ὐ χειροτμητα, ἀλλα τῳ θειῳ λογῳ βλαςησαντα· διο και ἐπηγαγεν· αἱ κεδροι τυ λιβανυ ἅς ἐφυτευσας.

Τυ αὐτυ.] Ωσπερ ἐςι τινα ξυλα τυ παραδεισυ, ὑτω και ξυλα πεδιυ.

Πετρα καταφυγη τοις χοιρογρυλλιοις, κ. τ. ε.] Ο χοιρογρυλλιυ ἐχων καταςασιν προσφυγετω τῃ πνευματικῃ πετρᾳ τῃ ἀκολυθυσῃ ἐν τῃ ἐρημῳ, και ποτιζυσῃ τον Ισραηλ.

Ο ἡλιος ἐγνω την δυσιν αὐτυ, κ. τ. ε.] Ο ἡλιος της δικαιοσυνης ἐγνω νυν τυς ἐν οἱς ἐδυ ποτε.

Ανετειλεν ὁ ἡλιος και συνηχθησαν, κ. τ. ε.] Εν οἱς ἀνατελλει ὁ ἡλιος της δικαισυνης, ἐν τυτοις και αἱ κακιαι κατα δυναμιν ὑπαρχυσιν.

Εξελευσεται ἀνθρωπος ἐπι το ἐργον αὐτυ, και ἐπι την ἐργασιαν αὐτυ ἑως ἑσπερας, κ. τ. ε.] Εργον νυν λεγει αὐτην την ὑλην περι ἡν ἡ ἐργασια· ἐργασιαν δε αὐτην την τεχνην την περι την ὑλην γινομενην.

Εκει ἑρπετα ὡν ὐκ ἐςιν ἀριθμος, κ. τ. ε.] Των ἑρπετων ἀνθρωπων δια την κακιαν ὐκ ἐςιν ἀριθμος· ὁ γαρ ἀριθμων, φησι, πληθη ἀςρων, και πασιν αὐτοις ὀνοματα καλων.

Ανταναλεις το πνευμα αὐτων, και ἐκλειψυσι, και εἰς τον χυν αὐτων ἐπιςρεψυσιν, κ. τ. ε.] Οἱ ἐκπιπτοντες τυ παρα τυ θευ δοθεντος αὐτοις πνευματος, γινονται χοϊκοι.

Εξαποςελεις το πνευμα συ, και κτισθησονται, και ἀνακαινιεις το προσωπον της γης, κ. τ. ε.] Ην Παυλος ὁ ἁγιος ἐξαναςασιν εἰρηκε, ταυτην Δαυιδ ἀνακαινισμον προσηγορευσεν.

Ο ἁπτομενος των ὀρεων, και καπνιζονται, κ. τ. ε.] Τα καπνιζομενα ὀρη ἀποβαλλει την κακιαν, ἁπτομενυ αὐτων τυ πνευματικυ πυρος τυ βληθεντος ἐπι την γην.

Εκλειποισαν ἁμαρτωλοι ἀπο της γης, κ. τ. ε.] Οὐχι μη ὑπαρχειν αὐτυς, ἀλλα μη ὑπαρχειν αὐτυς ἁμαρτωλυς.

ΨΑΛ-

usum. Propterea & *ligna Domini* ipsa appellavit, quippe quæ sponte naturæ proveniant, nec manu elaborentur, sed divino verbo germinent. Quamobrem etiam addidit: *Cedri libani quas plantasti.*

Ejusdem.] Quemadmodum quædam ligna sunt paradisi, sic etiam sunt ligna campi.

Petra refugium herinaciis, &c.] Qui herinacii habet indolem, confugiat ad spiritalem petram consequentem in deserto, & rigantem Israel.

Sol cognovit occasum suum, &c.] Sol justitiæ novit nunc eos, in quibus aliquando occidit.

Ortus est sol, & congregati sunt, &c.] In quibus exoritur sol justitiæ, iis etiam malitiæ secundum virtutem insunt.

Exibit homo ad opus suum, & ad operationem suam usque ad vesperum, &c.] Opus nunc materiam, circa quam operatio versatur; operationem autem vocat artem, quæ materiam adgreditur.

Illic reptilia, quorum non est numerus, &c.] Repentium hominum propter malitiam non est numerus. *Qui numerat* enim, inquit, *multitudines stellarum, & omnibus eis nomina vocat.*

Auferes spiritum illorum, & deficient, & in pulverem suum revertentur, &c.] Qui datum a Deo ipsis spiritum amittunt, fiunt terreni.

Emittes spiritum tuum, & creabuntur, & renovabis faciem terræ, &c.] Quam sanctus Paulus resurrectionem vocat, hanc David renovationem appellavit.

Qui tangit montes, & fumigant, &c.] Fumigantes montes abjiciunt malitiam, tangente illos igne spiritali, qui jactus est in terram.

Deficiant peccatores a terra, &c.] Id est, desinant, non quidem subsistere, sed esse peccatores.

ΨΑΛΜΟΣ ρδ΄.

Διηγησαθε παντα τα θαυμασια αὐτȣ, κ. τ. ε.] Ο κτησάμενος πασαν την γνωσιν την τȣ Θεȣ, ȣ̔τος δυναται διηγεισθαι παντα τα θαυμασια αὐτȣ.

Ζητησατε τον κυριον, κ. τ. ε.] Ο τας ἐντολας ποιων τȣ Θεȣ, ȣ̔τος ζητει αὐτον.

Ζητησατε το προσωπον αὐτȣ διαπαντος, κ. τ. ε.] Τȣτο λεγει το προσωπον ζητειν ἡμας ὁπερ οἱ ἀγγελοι βλεπȣσι διαπαντος.

Σπερμα Αβρααμ δȣλοι αὐτȣ, κ. τ. ε.] Οἱ τȣ σπερματος ὀντες τȣ Αβρααμ, δυναμει εἰσιν ἐκλεκτοι.

Εμνησθη εἰς τον αἰωνα διαθηκης αὐτȣ̃, λογȣ ȣ̔ ἐνετειλατο εἰς χιλιας γενεας, κ. τ. ε.] Τας χιλιας γενεας οἱ μεν τας πολλας αὐτον λεγειν γενεας ἐνομισαν, οἱ δε τας ὑπο τȣτȣ τȣ ἀριθμȣ περιγραφομενας.

Λέγων, σοι δωσω την γην Χανααν σχοινισμα κληρονομιας ὑμων, κ. τ. ἑ.] Προ της ἐπιδημιας Χριςȣ οἱ Χαναναιοι κατειχον ἡμων τας ψυχας, μη ἐωντες ἡμας καρπȣς ἐκφερειν πνευματικȣς.

Οὐκ ἀφηκεν ἀνθρωπον ἀδικησαι αὐτȣς, κ. τ. ε.] Εντευθεν γινωσκομεν ὁτι οἱ ἀδικȣμενοι ὑπο ἀνθρωπων, κατ' ἐγκαταλειψιν ἀδικȣνται Θεȣ.

Μη ἁπτεσθε των χριςων μȣ, κ. τ. ε.] Οὑτοι οἱ χριςοι Χριςȣ μετεχοντες λεγονται χριςοι· ὁ δε χριςος τȣ πατρος μετεχων λεγεται χριςος. χριςον δε φημι τον μετα τȣ θεȣ λογȣ ἐπιδημησαντα κυριον.

Και ἐκραταιωσεν αὐτον ὑπερ τȣς ἐχθρȣς αὐτων, κ. τ. ε.] Χωρις ἀρετης και γνωσεως Θεȣ ȣ̓κ ἀν τις γενοιτο των ἐχθρων ἰσχυροτερος.

Εἰπε και ἠλθε κυνομυια, κ. τ. ε.] Την κυνομυιαν οἱ Εβραιοι ἑρμηνευȣσι πληθος παμμιγον ἀγριων και σαρκοβορων θηριων· οἱ δε ἑλληνες λεγȣσι κυνομυιαν την τȣ κυνος τȣ ὑλακτȣντος μυιαν.

Και

PSALMUS CIV.

Narrate omnia mirabilia ejus, *&c*] Qui omnem ſcientiam Dei ſibi comparavit, is narrare poteſt omnia mirabilia ejus.

Quærite Dominum, *&c.*] Qui mandata Dei exequitur, hic quærit eum.

Quærite faciem ejus ſemper, *&c.*] Hanc faciem quærere nos jubet, quam Angeli ſemper vident.

Semen Abraham ſervi ejus, *&c.*] Qui ex ſemine ſunt Abrahæ, virtute ſunt electi.

Memor fuit in ſæculum teſtamenti ſui, *verbi*, *quod mandavit in mille generationes*, *&c.*] Mille generationes alii quidem plurimas ipſum dicere generationes putarunt; alii vero eas, quæ hoc numero deſcribuntur.

Dicens : Tibi dabo terram Chanaam, *funiculum hereditatis veſtræ*, *&c.*] Ante Chriſti adventum animas noſtras poſſidebant Chananæi, nec ſinebant nos fructus ſpiritales ferre.

Non reliquit hominem nocere eis, *&c.*] Hinc cognoſcimus iis, quibus nocent homines, Deo deſerente noceri.

Nolite tangere chriſtos meos, *&c.*] Hi chriſti, qui Chriſti ſunt participes, dicuntur Chriſti; Chriſtus vero Patris particeps dicitur Chriſtus. Chriſtum vero Dominum dico, qui cum Dei Verbo advenit.

Et firmavit eum ſuper inimicos ejus, *&c.*] Abſque virtute & ſcientia Dei nemo fiet hoſtibus ſuperior.

Dixit, *& venit cynomyia*, *&c.*] Cynomyiam Hebræi interpretantur multitudinem omnis generis agreſtium, & carnivororum animalium; Græci vero cynomyiam dicunt canis latrantis muſcam.

Et

Και ἐπαταξε τας ἀμπελυς αὐτων, κ. τ. ε.] Εκ γαρ της ἀμπελυ Σοδομων ἠσαν αἱ ἀμπελοι αὐτων, και αἱ κληματιδες αὐτων ἐκ Γομοῤῥας.

Εἰπε, και ἠλθεν ἀκρις, κ. τ. ε.] Η ἀκρις αὐτη κατεσθιει το σπερμα το πονηρον.

ΨΑΛΜΟΣ ρε΄.

Και ἐσωσεν αὐτυς ἑνεκεν τυ ὀνοματος αὐτυ, τυ γνωρισαι την δυναςειαν αὐτυ, κ. τ. ε.] Δια τυτο σωζει ἡμας ὁ κυριος ἱνα γνωσιν ἡμιν της δυναςειας αὐτυ χαρισηται.

Εἱς ἐξ αὐτων ὐχ ὑπελειφθη, κ. τ. ε.] Μακαριος ὑτος, ᾧ μηδεις των ἐχθρων ὑπολειπεται.

Οὐχ ὑπεμειναν την βυλην αὐτυ, και ἐπεθυμησαν ἐπιθυμιαν ἐν τῃ ἐρημῳ, κ. τ. ε.] Οὐκ ἀνεμειναν την χαριν αὐτυ, ἀλλ' ἐπελαθοντο των ἐργων αὐτυ και ἐπεθυμησαν ἐπιθυμιαν κακην.

Και ἠλλαξαντο την δοξαν αὐτων ἐν ὁμοιωματι μοσχυ ἐσθιοντος χορτον, κ. τ. ε.] Οἱ δοξαζοντες κτισμα παρα τον κτισαντα, ὑτοι ἀλλασυσι την δοξαν αὐτων. και ἠλλαξαν φησιν ὁ Παυλος, την δοξαν τυ ἀφθαρτυ Θευ ἐν ὁμοιωματι φθαρτυ ἀνθρωπυ, και πετεινων, και τετραποδων και ἑρπετων.

Και εἰπε τυ ἐξολοθρευσαι αὐτυς, κ. τ. ε.] Η ἐξολοθρευσις νυν την μεταθεσιν την ἐκ τυ βιυ τυτυ σημαινει.

Εἰ μη Μωυσης ὁ ἐκλεκτος αὐτυ ἐςη ἐν τῃ θραυσει ἐνωπιον αὐτυ, τυ ἀποςρεψαι τον θυμον αὐτυ, τυ μη ἐξολοθρευσαι αὐτυς, κ. τ. ε.] Σημειωτεον ὁτι και εἱς ἁγιος ὡς ὁ Μωσης δυνατος ἐςιν ἀποςρεψαι ὀργην φερομενην ἐπ' ἐθνος ὁλον.

Και ἐξυδενωσαν γην ἐπιθυμητην, κ. τ. ε.] Η γη ἐπιθυμητη, ἡ βασιλεια ἐςι των ὐρανων.

Και ἐπηρε την χειρα αὐτυ ἐπ' αὐτυς, κ. τ. ε.] Χειρα λεγει τας κολαςικας αὐτυ δυναμεις.

Et percussit vineas eorum, &c.] De vinea enim Sodomorum erant vineæ eorum, & sarmenta eorum ex Gomorrha.

Dixit, & venit locusta, &c.] Locusta hæc comedit semen malum.

PSALMUS CV.

Et salvavit eos propter nomen suum, ut notam faceret potentiam suam, &c.] Propterea salvat nos Dominus, ut cognitionem nobis potentiæ suæ largiatur.

Unus ex eis non remansit, &c.] Beatus ille, cui nullus inimicorum remansit.

Non sustinuerunt consilium ejus, & concupierunt concupiscentiam in deserto, &c.] Non exspectaverunt gratiam ejus, sed obliti sunt operum ejus, & concupierunt concupiscentiam malam.

Et mutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli, comedentis fœnum, &c.] Qui glorificant creaturam præter creatorem, hi mutaverunt gloriam suam. *Et mutaverunt*, inquit Paulus, *gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium.*

Et dixit ut disperderet eos, &c.] Perditio hoc loco transitum ex hac vita significat.

Si non Moyses electus ejus stetisset in confractione in conspectu ejus, ut averteret iram suam, ne disperderet eos, &c.] Observandum est etiam, unum sanctum, qualis erat Moyses, posse avertere iram, in gentem universam excitatam.

Et pro nihilo habuerunt terram desiderabilem, &c.] Terra desiderabilis est regnum cœlorum.

Et elevavit manum suam super eos, &c.] Manum dicit virtutes ejus, quæ pœnas infligunt.

Et

Και ἐτελεσθησαν τῳ Βεελφεγωρ, κ. τ. ε.] Βεελφεγωρ, εἰδωλον τȣ Βηλ ἐν τῳ τοπῳ τȣ Φεγωρ.

Και ἐφαγον θυσιας νεκρων, κ. τ. ε.] Τελετας ἠγαγον τῳ Βεελφεγωρ, μυηθεντες ἐν τοις μυςηριοις αὐτȣ.

Και ἐςη Φινεες και ἐξιλασατο, κ. τ. ε.] Ανωτερω μεν λεγει ὁτι ἐςη Μωυσης και ἀπεςρεψε την ὀργην αὐτȣ· ἐνταυθα δε ὁτι ἐςη Φινεες και ȣ̓χι ἀπεςρεψε την θραυσιν, ἀλλ' ἐκοπασεν ἡ θραυσις.

Και ἐμιγησαν ἐν τοις ἐθνεσι, κ. τ. ε.] μιγνυται τις τοις ἐθνεσι δȣλευων γλυπτοις.

Και ἐπορνευσαν ἐν τοις ἐπιτηδευμασιν αὐτων, κ. τ. ε.] Πορνευει ψυχη σπερματα λαμβανȣσα της ἀντικειμενης δυναμεως, και τικτȣσα τεκνα πονηρα.

Και ἐβδελυξατο την κληρονομιαν αὐτȣ, κ. τ. ε.] Κληρονομια κυριȣ ψυχαι λογικαι.

Και ἐκυριευσαν αὐτων οἱ μισȣντες αὐτȣς, κ. τ. ε.] Δαιμονες εἰσιν οἱ μισȣντες ἡμας και θλιβοντες τας ψυχας ἡμων.

Και ἐδωκεν αὐτȣς εἰς οἰκτιρμȣς ἐναντιον παντον των αἰχμαλωτευσαντων αὐτȣς, κ. τ. ε.] Εντευθεν μανθανομεν ὁτι και τȣ ἐλεεισθαι ἡμας ὁ κυριος ἀξιȣς ποιει.

ΨΑΛΜΟΣ ϱϛ'.

Οτι ἐχορτασε ψυχην κενην, κ. τ. ε.] Ψυχη κενη ἐςιν ἡ ἀρετων και γνωσεως ἐςερημενη.

Και ἐξηγαγεν αὐτȣς ἐκ σκοτȣς και σκιας θανατȣ, κ. τ. ε.] Καθο φως ἐςιν ὁ κυριος, ἐξαγει ἡμας ἐκ τȣ σκοτȣς, καθο δε ζωη, ἐκ θανατȣ· και παλιν ὡς δυνατος διαῤῥησσει δεσμȣς.

Παν βρωμα ἐβδελυξατο ἡ ψυχη αὐτων, κ. τ. ε.] Ωσπερ οἱ νοσȣντες παν βρωμα βδελυσσονται· ȣ̓τως οἱ ἀκαθαρτοι πασαν γνωσιν ἀπωθȣνται.

Αυτοι εἰδον τα ἐργα κυριȣ και τα θαυμασια αὐτȣ ἐν τῳ βυθῳ, κ. τ. ε.] Οσοι περισπασμοις πολλοις και

ποικι-

Et initiati sunt Beelphegor, &c.] Beelphegor simulchrum est Beli in loco Phegor.

Et comederunt sacrificia mortuorum, &c.] Initiati nt Beelphegor, cujus meminerunt in mysteriis.

Et stetit Phinees, & placavit, &c.] Supra quidem icit stetisse Moysen, & avertisse iram ejus; hic aum stetisse Phineen, & non avertisse quassationem, d cessasse quassationem.

Et commixti sunt inter gentes, &c.] Gentibus comiscetur, qui servit sculptilibus.

Et fornicati sunt in adinventionibus suis, &c.] Foricatur anima, cum adversariæ potestatis semina suspit, & malos parit filios.

Et abominatus est hereditatem suam, &c.] Hereditas Domini sunt animæ rationabiles.

Et dominati sunt eorum, qui oderunt eos, &c.] Dæones sunt, qui oderunt nos, & tribulant animas ostras.

Et dedit eos in misericordias in conspectu omnium, qui perant eos, &c.] Hinc discimus, nos etiam misericordia dignos a Deo effici.

PSALMUS CVI.

Q*uia satiavit animam inanem, &c.]* Inanis est anima, quæ virtutibus & scientia privata est.

Et eduxit eos de tenebris & umbra mortis, &c.] uatenus lux est Dominus, educit nos de tenebris; atenus vita, de morte; & rursus, quatenus potens t, vincula disrumpit.

Omnem escam abominata est anima eorum, &c.] Quemlmodum ægri omnem escam abominantur, sic imundi omnem scientiam rejiciunt.

Ipsi viderunt opera Domini, & mirabilia ejus in pro-ndo, &c.] Quicumque in multas & varias, quæ ex

ποικιλοις δια την της ἀρετης ἐργασιαν περιπιπτουσιν, ὑτοι ὁρωσι τα ἐργα κυριυ, τυτεςι τυς λογυς των γεγονοτων και γινομενων.

Και πασα ἡ σοφια αὐτων κατεποϑη, κ. τ. ε.] Σοφιαν Θευ καταπινει κακια· δικαιοσυνη δε κυριυ διαφθειρει κακιαν.

Και ἐςηγησε τα κυματα αὐτης, κ. τ. ε.] Σιγην των κυματων την φϑοραν ὠνομασε των πειρασμων.

Και ἐπλανησεν αὐτυς ἐν ἀβατῳ και ὐχ ὁδῳ, κ. τ. ε.] Εγκατελιπεν αὐτυς πλανωμενυς και ὐκ ἀντελαβετο αὐτων δια την κακιαν αὐτων.

ΨΑΛΜΟΣ ρζ'.

Ετοιμη ἡ καρδια μυ, κ. τ. ε.] Ο ἀποθεμενος τα παθη, ὑτος ἡτοιμασε την καρδιαν τῳ Θεῳ.

Μωαβ λεβης της ἐλπιδος μυ, κ. τ. ε.] Λεβης ἐςιν ὁ τῳ πνευματι ζεων, και ἐλπιζων ἐπι τον κυριον· ἡτις ἐλπις ὐ καταισχυνει τον ἐλπιζοντα.

Επι την Ιδυμαιαν ἐπιβαλω το ὑποδημα μυ, κ. τ. ε.] Η σαρξ ἐςι το ὑποδημα τυ Χριςυ, ᾗ χρησαμενος ὁ κυριος ἐπεδημησε τῳ βιῳ των ἀνθρωπων.

ΨΑΛΜΟΣ ρή.

Και διαβολος ςητω ἐκ δεξιων αὐτυ, κ. τ. ε.] Ων ἐκκοπτει ὁ Σατανας τα ἐργα τα δεξια, τυτων ἐςηκεν ἐκ δεξιων. ἐν δε τῳ Ζαχαριᾳ φησι· και ἐδειξε μοι κυριος Ιησυν τον ἱερεα τον μεγαν ἑςωτα προ προσωπυ ἀγγελυ κυριυ, και ὁ διαβολος εἱςηκει ἐκ δεξιων αὐτυ· ὐχ ἁπλως δε, ἀλλα τῳ ἀντικεισϑαι αὐτῳ· ὐκ ἀντικειται δε τῳ Ιυδᾳ.

Γενηϑητωσαν υἱοι αὐτυ ὀρφανοι, και ἡ γυνη αὐτυ χηρα, κ. τ. ε.] Ουκ ἐπαρασϑαι ὁ δικαιος, ἀλλα προσευχεσϑαι

curis & negotiis diversis oriuntur, occupationes per virtutis operationem incidunt, hi vident opera Domini, id est, rationes eorum, quæ facta sunt, & eorum, quæ fiunt.

Et omnis sapientia eorum devorata est, &c.] Sapientiam Dei devorat malitia, justitia autem Domini disperdit malitiam.

Et siluerunt fluctus ejus, &c.] Fluctuum silentium corruptionem vocavit tentationum.

Et errare fecit eos in invio, & non in via, &c.] Dereliquit eos errantes, & non suscepit eos propter eorum malitiam.

PSALMUS CVII.

Paratum cor meum, &c.] Qui affectus deposuit, hic cor paravit Deo.

Moab lebes spei meæ, &c.] Lebes est, qui spiritu fervet, & sperat in Domino: quæ spes sperantem non confundit.

In Idumæam extendam calceamentum meum, &c.] Calceamentum Christi caro est, qua usus Dominus, in hac hominum vita conversatus est.

PSALMUS CVIII.

Et Diabolus stet a dextris ejus, &c.] Quorum opera dextra exscindit Satanas, eorum a dextris stat. In Zacharia autem dicit: *Et ostendit mihi Dominus Jesum sacerdotem magnum, stantem coram Angelo Domini, & Diabolus stabat a dextris ejus,* non simpliciter, sed, *ut adversaretur ei.* Non adversatur autem Judæ.

Fiant filii ejus orphani, & uxor ejus vidua, &c.] Non diris devovere, sed precari mihi videtur justus.

χεσθαι μοι δοκει. ευλογειτε γαρ τους εχθρους ημων, φησιν ο αποστολος, ευλογειτε και μη καταρασθε. ορφανοι τοινυν εισιν λογισμοι πονηροι τον εαυτων θαψαντες πατερα τον Σαταναν· χηρα δε ψυχη, η μη επιλαβουσα σπερματα παρα του διαβολου. ευ δε και η ταξις εχει. προτερον μεν γαρ περιαιρει τας κατ' ενεργειαν αμαρτιας· επειτα δε και τα τουτων φαυλα νοηματα.

Γενηθητω αυτῳ ως ιματιον ο περιβαλλεται, και ωσει ζωνη ην δια παντος περιζωννυται, κ. τ. ε.] Αυτη η ζωνη σημαινει την του επιθυμητικου αλογον πυρωσιν.

Τα γονατα μου ησθενησαν απο νηστειας, κ. τ. ε.] Χρηστεον τῳ ρητῳ προς τους καταφρονουντας της εγκρατειας.

Καταρασονται αυτοι, και συ ευλογησεις, κ. τ. ε.] Τουτον ευλογει κυριος, ον αντικειμενοι καταρωνται.

ΨΑΛΜΟΣ ρθ'.

Μετα σου η αρχη εν ημερᾳ της δυναμεως σου εν ταις λαμπροτησι των αγιων, κ. τ. ε.] Ει αρχη του υιου ο πατηρ, η δε αρχη ην μετα του Χριστου, καλως λεγει εν τοις ευαγγελιοις το· ουκ ειμι μονος, αλλ' εγω και ο πεμψας με πατηρ· ημεραν δε δυναμεως ειπεν την ημεραν του σταυρου, η της ενανθρωπησεως.

Εκ γαστρος προ εωσφορου εγεννησα σε, κ. τ. ε.] Αντι του, προ πασης λογικης φυσεως εγεννησα σε. το γαρ βαθυτερον περιεργαζεσθαι την γενεσιν του Χριστου και του εωσφορου, ου της ημετερας εστι δυναμεως. πολυς γαρ ο περι τουτου λογος και δυσθεωρητος.

Κρινει εν τοις εθνεσι, πληρωσει πτωματα, κ. τ. ε.] Πληροι πτωματα του παλαιου ανθρωπου του φθειρομενου κατα τας επιθυμιας της απατης.

ΨΑΛ-

Benedicite enim *inimicos vestros*, inquit Apostolus, *benedicite & nolite maledicere.* Orbæ sunt cogitationes malæ, quæ patrem suum Satanam sepeliunt; vidua autem anima, quæ semina a Diabolo non suscepit. Bene autem series habet. Prius enim peccata tollit, quæ opere consummantur, deinde illorum malas cogitationes.

Fiat ei, sicut vestimentum, quo operitur, & sicut zona, qua semper præcingitur, &c.] Hæc zona significat concupiscentiæ irrationabilem inflammationem.

Genua mea infirmata sunt a jejunio, &c.] Hoc loco utendum adversus eos, qui abstinentiam contemnunt.

Maledicent illi, & tu benedices, &c.] Huic benedicit Dominus, cui adversarii maledicunt.

PSALMUS CIX.

T*ecum principium in die virtutis tuæ in splendoribus sanctorum, &c.*] Si principium filii pater est, principium autem erat cum Christo, pulcre dicit in Evangeliis: *Non sum solus, sed ego, & qui misit me, Pater.* Diem autem virtutis dixit diem crucis, vel incarnationis.

Ex utero ante luciferum genui te, &c.] Ac si dicat: ante omnem rationabilem naturam genui te. Altius generationem Christi & Luciferi scrutari, supra vires nostras est. Multus enim ea de re sermo est, & contemplatu difficilis.

Judicabit in nationibus, implebit ruinas, &c.] Implet ruinas veteris hominis, qui corrumpitur secundum erroris desideria.

ΨΑΛΜΟΣ ρί.

Εν βυλη ἐυθεων και συναγωγη μεγαλα τα ἐργα κυριυ, κ. τ. ε.] Μεγαλα τα ἐργα κυριυ δια την ἀποκειμενην ἐν αὐτοις σοφιαν ὠνομασε.

Τροφην ἐδωκε τοις φοβυμενοις αὐτον, κ. τ. ε.] Η τροφη των φοβυμενων τον κυριον ἡ σοφια ἐςι τυ Θευ· ἀρχη γαρ σοφιας φοβος κυριυ.

Ισχυν ἐργων αὐτυ ἀνηγγειλε τῳ λαῳ αὐτυ, κ. τ. ε.] Την θεωριαν των γεγονοτων ἰσχυν ἐργων αὐτυ ὀνομαζει· ἰσχυς δε εἰρηται ἡ γνωσις, δια το ἰσχυν ἐντιθεναι τη φυσει τη λογικη.

Εργα χειρων αὐτυ ἀληθεια και κρισις, κ. τ. ε.] Η μεν ἀληθεια ἐν τοις ὀρθοις δογμασι θεωρειται, ἡ δε κρισις ἐν τη πρακτικη. πιςαι πασαι αἱ ἐντολαι αὐτυ, ἐςηριγμεναι εἰς τον αἰωνα τυ αἰωνος. πιςας εἰπε τας ἐντολας ἀντι τυ πιςεως ἀξιας· ὁ γαρ ὑπισχνυνται, τυτο και ποιυσιν· ὑπισχνυνται δε καθαρσιν ψυχης λογικης τοις γνησιως φυλαττυσιν αὐτας.

ΨΑΛΜΟΣ ρια.

Εν ταις ἐντολαις αὐτυ θελησει σφοδρα, κ. τ. ε.] Οὑτος θελει ἐν ταις ἐντολαις αὐτυ σφοδρα ὁ μετα πασης ἀκριβειας φυλασσων αὐτας.

Δοξα και πλυτος ἐν τῳ οἰκῳ αὐτυ, κ. τ. ε.] Η σοφια τυ Θευ καθο μεν ἀφθονιαν παρεχει θεωρηματων, πλυτος καλειται, καθο δε παρασκευαζει τυς ἀνθρωπυς δοξαζειν τον κεκτημενον αὐτην, ὀνομαζεται δοξα.

Εξανετειλεν ἐν σκοτει φως τοις εὐθεσιν, κ. τ. ε.] Ο σωτηρ ἐν τοις εὐαγγελιοις φησι προς τυς μαθητας· ὁ ἠκυσατε ἐν τη σκοτιᾳ, εἰπετε ἐν τῳ φωτι.

PSALMUS CX.

In consilio justorum & congregatione magna opera Domini, &c.] Magna dixit opera Domini propter reconditam in illis sapientiam.

Escam dedit timentibus se, &c.] Esca timentium Dominum sapientia est Dei: nam *initium sapientiæ timor Domini.*

Virtutem operum suorum annuntiavit populo suo, &c.] Eorum, quæ contigerunt, contemplationem virtutem operum ejus vocat. Virtus autem dicta est scientia, quia rationabili naturæ virtutem inserit.

Opera manuum ejus veritas & judicium, &c.] Veritas in rectis decretis, judicium in agendi ratione conspicitur. *Fidelia omnia mandata ejus, confirmata in sæculum sæculi.* Fidelia dixit mandata ejus, ac si dixisset, fide digna. Quod enim pollicentur, hoc & præstant. Rationabilis autem animæ puritatem pollicentur iis, qui sincere illa servant.

PSALMUS CXI.

In mandatis ejus volet nimis, &c.] In mandatis ejus vult nimis is, qui ea cum omni diligentia custodit.

Gloria & divitiæ in domo ejus, &c.] Sapientia Dei, quatenus abundantiam contemplationum præbet, vocatur divitiæ; quatenus autem homines præparat ad glorificandum eum, qui eam assecutus est, appellatur gloria.

Exortum est in tenebris lumen rectis, &c.] Salvator in Evangeliis ait discipulis: *Quod audistis in tenebris, dicite in lumine.*

Και ἐπαταξε τας ἀμπελυς αὐτων, κ.τ.ε.] Ἐκ γαρ της ἀμπελυ Σοδομων ἠσαν αἱ ἀμπελοι αὐτων, και αἱ κληματιδες αὐτων ἐκ Γομοῤῥας.

Εἰπε, και ἠλθεν ἀκρις, κ.τ.ε.] Η ἀκρις αὐτη κατεσθιει το σπερμα το πονηρον.

ΨΑΛΜΟΣ ρε.

Και ἐσωσεν αὐτυς ἑνεκεν τυ ὀνοματος αὐτυ, τυ γνωρισαι την δυναστειαν αὐτυ, κ.τ.ε.] Δια τυτο σωζει ἡμας ὁ κυριος ἱνα γνωσιν ἡμιν της δυναστειας αὐτυ χαρισηται.

Εἱς ἐξ αὐτων ὐχ ὑπελειφθη, κ.τ.ε.] Μακαριος ὑτος, ᾡ μηδεις των ἐχθρων ὑπολειπεται.

Οὐχ ὑπεμειναν την βυλην αὐτυ, και ἐπεθυμησαι ἐπιθυμιαν ἐν τῃ ἐρημῳ, κ.τ.ε.] Οὐκ ἀνεμειναν την χαριν αὐτυ, ἀλλ᾽ ἐπελαθοντο των ἐργων αὐτυ και ἐπεθυμησαν ἐπιθυμιαν κακην.

Και ἠλλαξαντο την δοξαν αὐτων ἐν ὁμοιωματι μοσχυ ἐσθιοντος χορτον, κ.τ.ε.] Οἱ δοξαζοντες κτισμα παρα τον κτισαντα, ὑτοι ἀλλασυσι την δοξαν αὐτων. και ἠλλαξαν φησιν ὁ Παυλος, την δοξαν τυ ἀφθαρτυ θευ ἐν ὁμοινωματι φθαρτυ ἀνθρωπυ, και πετεινων, και τετραποδων και ἑρπετων.

Και εἰπε τυ ἐξολοθρευσαι αὐτυς, κ.τ.ε.] Η ἐξολοθρευσις νυν την μεταθεσιν την ἐκ τυ βιυ τυτυ σημαινει.

Εἰ μη Μωυσης ὁ ἐκλεκτος αὐτυ ἐςη ἐν τῃ θραυσει ἐνωπιον αὐτυ, τυ ἀποςρεψαι τον θυμον αὐτυ, τυ μη ἐξολοθρευσαι αὐτυς, κ.τ.ε.] Σημειωτεον ὁτι και εἱς ἁγιος ὡς ὁ Μωσης δυνατος ἐςιν ἀποςρεψαι ὀργην φερομενην ἐπ᾽ ἐθνος ὁλον.

Και ἐξυδενωσαν γην ἐπιθυμητην, κ.τ.ε.] Η γη ἐπιθυμητη, ἡ βασιλεια ἐςι των ὐρανων.

Και ἐπηρε την χειρα αὐτυ ἐπ᾽ αὐτυς, κ.τ.ε.] Χειρα λεγει τας κολαςικας αὐτυ δυναμεις.

Και

Et percussit vineas eorum, &c.] De vinea enim Sodomorum erant vineæ eorum, & sarmenta eorum ex Gomorrha.

Dixit, & venit locusta, &c.] Locusta hæc comedit semen malum.

PSALMUS CV.

Et salvavit eos propter nomen suum, ut notam faceret potentiam suam, &c.] Propterea salvat nos Dominus, ut cognitionem nobis potentiæ suæ largiatur.

Unus ex eis non remansit, &c.] Beatus ille, cui nullus inimicorum remansit.

Non sustinuerunt consilium ejus, & concupierunt concupiscentiam in deserto, &c.] Non exspectaverunt gratiam ejus, sed obliti sunt operum ejus, & concupierunt concupiscentiam malam.

Et mutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fœnum, &c.] Qui glorificant creaturam præter creatorem, hi mutaverunt gloriam suam. *Et mutaverunt*, inquit Paulus, *gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium.*

Et dixit ut disperderet eos, &c.] Perditio hoc loco transitum ex hac vita significat.

Si non Moyses electus ejus stetisset in confractione in conspectu ejus, ut averteret iram suam, ne disperderet eos, &c.] Observandum est etiam, unum sanctum, qualis erat Moyses, posse avertere iram, in gentem universam excitatam.

Et pro nihilo habuerunt terram desiderabilem, &c.] Terra desiderabilis est regnum cœlorum.

Et elevavit manum suam super eos, &c.] Manum dicit virtutes ejus, quæ pœnas infligunt.

Et

Και ἐτελεσθησαν τῳ Βεελφεγωρ, κ. τ. ε.] Βεελφεγωρ, εἰδωλον τȣ Βηλ ἐν τῳ τοπῳ τȣ Φεγωρ.

Και ἐφαγον θυσιας νεκρων, κ. τ. ε.] Τελετας ἠγαγον τῳ Βεελφεγωρ, μυηθεντες ἐν τοις μυστηριοις αὐτȣ.

Και ἐστη Φινεες και ἐξιλασατο, κ. τ. ε.] Ανωτερω μεν λεγει ὁτι ἐστη Μωυσης και ἀπεστρεψε την ὀργην αὐτȣ· ἐνταυθα δε ὁτι ἐστη Φινεες και ȣ̓χι ἀπεστρεψε την θραυσιν, ἀλλ' ἐκοπασεν ἡ θραυσις.

Και ἐμιγησαν ἐν τοις ἐθνεσι, κ. τ. ε.] μιγνυται τις τοις ἐθνεσι δȣλευων γλυπτοις.

Και ἐπορνευσαν ἐν τοις ἐπιτηδευμασιν αὐτων, κ. τ. ε.] Πορνευει ψυχη σπερματα λαμβανȣσα της ἀντικειμενης δυναμεως, και τικτȣσα τεκνα πονηρα.

Και ἐβδελυξατο την κληρονομιαν αὐτȣ, κ. τ. ε.] Κληρονομια κυριȣ ψυχαι λογικαι.

Και ἐκυριευσαν αὐτων οἱ μισȣντες αὐτȣς, κ. τ. ε.] Δαιμονες εἰσιν οἱ μισȣντες ἡμας και θλιβοντες τας ψυχας ἡμων.

Και ἐδωκεν αὐτȣς εἰς οἰκτιρμȣς ἐναντιον παντων των αἰχμαλωτευσαντων αὐτȣς, κ. τ. ε.] Εντευθεν μανθανομεν ὁτι και τȣ ἐλεεισθαι ἡμας ὁ κυριος ἀξιȣς ποιει.

ΨΑΛΜΟΣ ρϛ'.

Οτι ἐχορτασε ψυχην κενην, κ. τ. ε.] Ψυχη κενη ἐστιν ἡ ἀρετων και γνωσεως ἐστερημενη.

Και ἐξηγαγεν αὐτȣς ἐκ σκοτȣς και σκιας θανατȣ, κ. τ. ε.] Καθο φως ἐστιν ὁ κυριος, ἐξαγει ἡμας ἐκ τȣ σκοτȣς, καθο δε ζωη, ἐκ θανατȣ· και παλιν ὡς δυνατος διαῤῥησσει δεσμȣς.

Παν βρωμα ἐβδελυξατο ἡ ψυχη αὐτων, κ. τ. ε.] Ωσπερ οἱ νοσȣντες παν βρωμα βδελυσσονται· ȣ̓τως οἱ ἀκαθαρτοι πασαν γνωσιν ἀπωθȣνται.

Αυτοι εἰδον τα ἐργα κυριȣ και τα θαυμασια αὐτȣ ἐν τῳ βυθῳ, κ. τ. ε.] Οσοι περισπασμοις πολλοις και ποικι-

Et initiati sunt Beelphegor, &c.] Beelphegor simulachrum est Beli in loco Phegor.

Et comederunt sacrificia mortuorum, &c.] Initiati int Beelphegor, cujus meminerunt in mysteriis.

Et stetit Phinees, & placavit, &c.] Supra quidem icit stetisse Moysen, & avertisse iram ejus; hic auem stetisse Phineen, & non avertisse quassationem, ed cessasse quassationem.

Et commixti sunt inter gentes, &c.] Gentibus comiiscetur, qui servit sculptilibus.

Et fornicati sunt in adinventionibus suis, &c.] Foricatur anima, eum adversariæ potestatis semina susipit, & malos parit filios.

Et abominatus est hereditatem suam, &c.] Hereditis Domini sunt animæ rationabiles.

Et dominati sunt eorum, qui oderunt eos, &c.] Dæiones sunt, qui oderunt nos, & tribulant animas ostras.

Et dedit eos in misericordias in conspectu omnium, qui 'perant eos, &c.] Hinc discimus, nos etiam misericordia dignos a Deo effici.

PSALMUS CVI.

Q*uia satiavit animam inanem, &c.]* Inanis est anima, quæ virtutibus & scientia privata est.

Et eduxit eos de tenebris & umbra mortis, &c.])uatenus lux est Dominus, educit nos de tenebris; uatenus vita, de morte; & rursus, quatenus potens st, vincula disrumpit.

Omnem escam abominata est anima eorum, &c.] Quemdmodum ægri omnem escam abominantur, sic imiundi omnem scientiam rejiciunt.

Ipsi viderunt opera Domini, & mirabilia ejus in proendo, &c.] Quicumque in multas & varias, quæ ex

ποικιλοις δια την της ἀρετης ἐργασιαν περιπιπτουσιν, ὀυτοι ὁρωσι τα ἐργα κυριου, τουτεςι τους λογους των γεγονοτων και γινομενων.

Και πασα ἡ σοφια αὐτων κατεποθη, κ. τ. ε.] Σοφιαν θεου καταπινει κακια· δικαιοσυνη δε κυριου διαφθειρει κακιαν.

Και ἐσιγησε τα κυματα αὐτης, κ. τ. ε.] Σιγην των κυματων την φθοραν ὠνομασε των πειρασμων.

Και ἐπλανησεν αὐτους ἐν ἀβατῳ και ὀυχ ὁδῳ, κ. τ. ε.] Εγκατελιπεν αὐτους πλανωμενους και ὀυκ ἀντελαβετο αὐτων δια την κακιαν αὐτων.

ΨΑΛΜΟΣ ρζ΄.

Ετοιμη ἡ καρδια μου, κ. τ. ε.] Ο ἀποθεμενος τα παθη, ὀυτος ἡτοιμασε την καρδιαν τῳ θεῳ.

Μωαβ λεβης της ἐλπιδος μου, κ. τ. ε.] Λεβης ἐςιν ὁ τῳ πνευματι ζεων, και ἐλπιζων ἐπι τον κυριον· ἡτις ἐλπις ὀυ καταισχυνει τον ἐλπιζοντα.

Επι την Ιδουμαιαν ἐπιβαλω το ὑποδημα μου, κ. τ. ε.] Η σαρξ ἐςι το ὑποδημα του χριςου, ἡ χρησαμενος ὁ κυριος ἐπεδημησε τῳ βιῳ των ἀνθρωπων.

ΨΑΛΜΟΣ ρη΄.

Και διαβολος ςητω ἐκ δεξιων αὐτου, κ. τ. ε.] Ων ἐκκοπτει ὁ Σατανας τα ἐργα τα δεξια, τουτων ἐςηκεν ἐκ δεξιων. ἐν δε τῳ Ζαχαριᾳ φησι· και ἐδειξε μοι κυριος Ιησουν τον ἱερεα τον μεγαν ἑςωτα προ προσωπου ἀγγελου κυριου, και ὁ διαβολος εἱςηκει ἐκ δεξιων αὐτου· ὀυχ ἁπλως δε, ἀλλα τῳ ἀντικεισθαι αὐτῳ· ὀυκ ἀντικειται δε τῳ Ιουδᾳ.

Γενηθητωσαν υἱοι αὐτου ὀρφανοι, και ἡ γυνη αὐτου χηρα, κ. τ. ε.] Ουκ ἐπαρασθαι ὁ δικαιος, ἀλλα προσευχεσθαι

curis & negotiis diversis oriuntur, occupationes per virtutis operationem incidunt, hi vident opera Domini, id est, rationes eorum, quæ facta sunt, & eorum, quæ fiunt.

Et omnis sapientia eorum devorata est, &c.] Sapientiam Dei devorat malitia, justitia autem Domini disperdit malitiam.

Et siluerunt fluctus ejus, &c.] Fluctuum silentium corruptionem vocavit tentationum.

Et errare fecit eos in invio, & non in via, &c.] Dereliquit eos errantes, & non suscepit eos propter eorum malitiam.

PSALMUS CVII.

Paratum cor meum, &c.] Qui affectus deposuit, hic cor paravit Deo.

Moab lebes spei meæ, &c.] Lebes est, qui spiritu fervet, & sperat in Domino: quæ spes sperantem non confundit.

In Idumæam extendam calceamentum meum, &c.] Calceamentum Christi caro est, qua usus Dominus, in hac hominum vita conversatus est.

PSALMUS CVIII.

Et Diabolus stet a dextris ejus, &c.] Quorum opera dextra exscindit Satanas, eorum a dextris stat. In Zacharia autem dicit: *Et ostendit mihi Dominus Jesum sacerdotem magnum, stantem coram Angelo Domini, & Diabolus stabat a dextris ejus*, non simpliciter, sed, *ut adversaretur ei.* Non adversatur autem Judæ.

Fiant filii ejus orphani, & uxor ejus vidua, &c.] Non diris devovere, sed precari mihi videtur justus.

χεσθαι μοι δοκει. εὐλογειτε γαρ τους ἐχθρους ἡμων, φησιν ὁ ἀποστολος, εὐλογειτε και μη καταρασθε. ὀρφανοι τοινυν εἰσιν λογισμοι πονηροι τον ἑαυτων θαψαντες πατερα τον Σαταναν· χηρα δε ψυχη, ἡ μη ἐπιλαβουσα σπερματα παρα του διαβολου. εὐ δε και ἡ ταξις ἐχει. προτερον μεν γαρ περιαιρει τας κατ' ἐνεργειαν ἁμαρτιας· ἐπειτα δε και τα τουτων φαυλα νοηματα.

Γεννηθητω αὐτῳ ὡς ἱματιον ὁ περιβαλλεται, και ὡσει ζωνη ἡν δια παντος περιζωννυται, κ. τ. ε.] Αὑτη ἡ ζωνη σημαινει την του ἐπιθυμητικου ἀλογον πυρωσιν.

Τα γονατα μου ἠσθενησαν ἀπο νηστειας, κ. τ. ε.] Χρηστεον τῳ ῥητῳ προς τους καταφρονουντας της ἐγκρατειας.

Καταρασονται αὐτοι, και συ εὐλογησεις, κ. τ. ε.] Τουτον εὐλογει κυριος, ὁν ἀντικειμενοι καταρωνται.

ΨΑΛΜΟΣ ρθ'.

Μετα σου ἡ ἀρχη ἐν ἡμερᾳ της δυναμεως σου ἐν ταις λαμπροτησι των ἁγιων, κ. τ. ε.] Εἰ ἀρχη του υἱου ὁ πατηρ, ἡ δε ἀρχη ἠν μετα του Χριστου, καλως λεγει ἐν τοις εὐαγγελιοις το· οὐκ εἰμι μονος, ἀλλ' ἐγω και ὁ πεμψας με πατηρ· ἡμεραν δε δυναμεως εἰπεν την ἡμεραν του σταυρου, ἡ της ἐνανθρωπησεως.

Ἐκ γαστρος προ ἑωσφορου ἐγεννησα σε, κ. τ. ε.] Αντι του, προ πασης λογικης φυσεως ἐγεννησα σε. το γαρ βαθυτερον περιεργαζεσθαι την γενεσιν του Χριστου και του ἑωσφορου, οὐ της ἡμετερας ἐστι δυναμεως. πολυς γαρ ὁ περι τουτου λογος και δυσθεωρητος.

Κρινει ἐν τοις ἐθνεσι, πληρωσει πτωματα, κ. τ. ε.] Πληροι πτωματα του παλαιου ἀνθρωπου του φθειρομενου κατα τας ἐπιθυμιας της ἀπατης.

Benedicite enim *inimicos vestros*, inquit Apostolus, *benedicite & nolite maledicere.* Orbæ sunt cogitationes malæ, quæ patrem suum Satanam sepeliunt; vidua autem anima, quæ semina a Diabolo non suscepit. Bene autem series habet. Prius enim peccata tollit, quæ opere consummantur, deinde illorum malas cogitationes.

Fiat ei, sicut vestimentum, quo operitur, & sicut zona, qua semper præcingitur, &c.] Hæc zona significat concupiscentiæ irrationabilem inflammationem.

Genua mea infirmata sunt a jejunio, &c.] Hoc loco utendum adversus eos, qui abstinentiam contemnunt.

Maledicent illi, & tu benedices, &c.] Huic benedicit Dominus, cui adversarii maledicunt.

PSALMUS CIX.

Tecum principium in die virtutis tuæ in splendoribus sanctorum, &c.] Si principium filii pater est, principium autem erat cum Christo, pulcre dicit in Evangeliis: *Non sum solus, sed ego, & qui misit me, Pater.* Diem autem virtutis dixit diem crucis, vel incarnationis.

Ex utero ante luciferum genui te, &c.] Ac si dicat: ante omnem rationabilem naturam genui te. Altius generationem Christi & Luciferi scrutari, supra vires nostras est. Multus enim ea de re sermo est, & contemplatu difficilis.

Judicabit in nationibus, implebit ruinas, &c.] Implet ruinas veteris hominis, qui corrumpitur secundum erroris desideria.

ΨΑΛΜΟΣ ρί.

Εν βυλη εὐθεων και συναγωγη μεγαλα τα ἐργα κυριυ, κ. τ. ε.] Μεγαλα τα ἐργα κυριυ δια την ἀποκειμενην ἐν αὐτοις σοφιαν ὠνομασε.

Τροφην ἐδωκε τοις φοβυμενοις αὐτον, κ. τ. ε.] Η τροφη των φοβυμενων τον κυριον ἡ σοφια ἐςι τυ Θευ· ἀρχη γαρ σοφιας φοβος κυριυ.

Ισχυν ἐργων αὐτυ ἀνηγγειλε τῳ λαῳ αὐτυ, κ. τ. ε.] Την θεωριαν των γεγονοτων ἰσχυν ἐργων αὐτυ ὀνομαζει· ἰσχυς δε εἰρηται ἡ γνωσις, δια το ἰσχυν ἐντιθεναι τῃ φυσει τῃ λογικῃ.

Εργα χειρων αὐτυ ἀληθεια και κρισις, κ. τ. ε.] Η μεν ἀληθεια ἐν τοις ὀρθοις δογμασι θεωρειται, ἡ δε κρισις ἐν τῃ πρακτικῃ. πιςαι πασαι αἱ ἐντολαι αὐτυ, ἐςηριγμεναι εἰς τον αἰωνα τυ αἰωνος. πιςας εἰπε τας ἐντολας ἀντι τυ πιςεως ἀξιας· ὁ γαρ ὑπισχνυνται, τυτο και ποιυσιν· ὑπισχνυνται δε καθαρσιν ψυχης λογικης τοις γνησιως φυλαττυσιν αὐτας.

ΨΑΛΜΟΣ ριά.

Εν ταις ἐντολαις αὐτυ θελησει σφοδρα, κ. τ. ε.] Οὑτος θελει ἐν ταις ἐντολαις αὐτυ σφοδρα ὁ μετα πασης ἀκριβειας φυλασσων αὐτας.

Δοξα και πλυτος ἐν τῳ οἰκῳ αὐτυ, κ. τ. ε.] Η σοφια τυ Θευ καθο μεν ἀφθονιαν παρεχει θεωρηματων, πλυτος καλειται, καθο δε παρασκευαζει τυς ἀνθρωπυς δοξαζειν τον κεκτημενον αὐτην, ὀνομαζεται δοξα.

Εξανετειλεν ἐν σκοτει φως τοις εὐθεσιν, κ. τ. ε.] Ο σωτηρ ἐν τοις εὐαγγελιοις φησι προς τυς μαθητας· ὁ ἠκυσατε ἐν τῃ σκοτιᾳ, εἰπετε ἐν τῳ φωτι.

PSALMUS CX.

In consilio justorum & congregatione magna opera Domini, &c.] Magna dixit òpera Domini propter reconditam in illis sapientiam.

Escam dedit timentibus se, &c.] Esca timentium Dominum sapientia est Dei: nam *initium sapientiæ timor Domini.*

Virtutem operum suorum annuntiavit populo suo, &c.] Eorum, quæ contigerunt, contemplationem virtutem operum ejus vocat. Virtus autem dicta est scientia, quia rationabili naturæ virtutem inserit.

Opera manuum ejus veritas & judicium, &c.] Veritas in rectis decretis, judicium in agendi ratione conspicitur. *Fidelia omnia mandata ejus, confirmata in sæculum sæculi.* Fidelia dixit mandata ejus, ac si dixisset, fide digna. Quod enim pollicentur, hoc & præstant. Rationabilis autem animæ puritatem pollicentur iis, qui sincere illa servant.

PSALMUS CXI.

In mandatis ejus volet nimis, &c.] In mandatis ejus vult nimis is, qui ea cum omni diligentia custodit.

Gloria & divitiæ in domo ejus, &c.] Sapientia Dei, quatenus abundantiam contemplationum præbet, vocatur divitiæ; quatenus autem homines præparat ad glorificandum eum, qui eam assecutus est, appellatur gloria.

Exortum est in tenebris lumen rectis, &c.] Salvator in Evangeliis ait discipulis: *Quod audistis in tenebris, dicite in lumine.*

Οἰκονομησει τυς λογυς αὐτυ ἐν κρισει, κ. τ. ε.] Χρηστεον τῳ ῥητῳ προς τυς ἀπερισκεπτως ἐκφεροντας τα θεια μυστηρια της θειας γραφης, και ἀδιακριτως· και γαρ ὁ Παυλος φησιν· ὑτως ἡμας λογιζεσθω ἀνθρωπος ὡς ὑπηρετας Χριστυ και οἰκονομυς των μυστηριων θευ.

Απο ἀκοης πονηρας ὐ φοβηθησεται, κ. τ. ε.] Ακοης ἀντι τυ, φημης, ὡς και ἐν τῳ εὐαγγελιῳ γεγραπται· ἐξηλθεν ἡ ἀκοη αὐτυ εἰς ὁλην την Συριαν. και παλιν· μελλετε ἀκυειν πολεμυς, και ἀκοας πολεμων.

Το κερας αὐτυ ὑψωθησεται ἐν δοξῃ, κ. τ. ε.] Οὐδεν ὑτων φοβειται ὁ Σατανας, ὡς νυν ὑψωθεντα ἐν γνωσει θευ.

Επιθυμια ἁμαρτωλυ ἀπολειται, κ. τ. ε.] Εἰ ἡ ἐπιθυμια ἁμαρτωλυ ἀπολειται, ἡ δε ἁμαρτωλυ ἐπιθυμια ἐστι κακια, ἡ κακια ἀρα ἀπολειται των ἁμαρτωλων.

ΨΑΛΜΟΣ ριβ'.

Απο ἀνατολων ἡλιυ μεχρι δυσμων αἰνετον το ὀνομα κυριυ, κ. τ. ε.] Ανατολαι μεν εἰσι φυσεις αἱ νοεραι ἐν αἱς ὁ της δικαιοσυνης ἡλιος ἀνατελλει· δυσμαι δε και των ἀνθρωπων ψυχαι, ἐν αἱς ἐδυ ποτε ὁ πνευματικος και ἐπυρανιος ἡλιος.

Ο ἐν ὑψηλοις κατοικων και τα ταπεινα ἐφορων ἐν τῳ ὐρανῳ και ἐν τῃ γῃ, κ. τ. ε.] Οἰκει μεν ὁ θεος ἐν ταις ἁγιαις δυναμεσι· προνοειται δε των ταπεινων ἀνθρωπων, ἱνα γενηται το θελημα αὐτυ ὡς ἐν ὐρανῳ και ἐπι της γης.

Ο ἐγειρων ἀπο γης πτωχον, και ἀπο κοπριας ἀνυψων πενητα, κ. τ. ε.] Ψυχην μεν ἐγειρει ἀπο κακιας ἐπ' ἀρετην ὁ θεος, νυν δε ἀπο ἀγνωσιας εἰς γνωσιν προτρεπεται.

Ο Κατοικιζων στειραν ἐν οἰκῳ, μητερα ἐπι τεκνοις εὐφραινομενην, κ. τ. ε.] Εὐφρανθητι στειρα ἡ ὐ τικτυσα, ῥηξον και βοησον ἡ ὐκ ὠδινυσα, ὁτι πολλα τα τεκνα της ἐρη-

μυ

Disponet sermones suos in judicio, &c.] His utendum verbis contra eos, qui inconsiderate & temere divinæ scripturæ mysteria proferunt: Etenim Paulus ait: *Sic nos existimet homo, ut ministros Christi & dispensatores mysteriorum Dei.*

Ab auditione mala non timebit, &c.] Auditione, id est, fama, quemadmodum etiam in Evangelio scriptum est: *Exiit auditio ejus in universam Syriam.* Et rursus: *Audituri estis prælia, & auditiones præliorum.*

Cornu ejus exaltabitur in gloria, &c.] Nihil æque formidat Satanas, ac mentem in scientia Dei exaltatam.

Desiderium peccatoris peribit, &c.] Si desiderium peccatoris peribit, peccatoris autem desiderium est malitia, utique peccatorum malitia peribit.

PSALMUS CXII.

A *solis ortu usque ad occasum laudabile nomen Domini, &c.*] Ortus sunt naturæ intellectuales, in quibus sol justitiæ oritur; occidens autem sunt etiam hominum animæ, in quibus aliquando occidit spiritalis & cœlestis sol.

Qui in altis habitat, & humilia respicit in cœlo, & in terra, &c.] Habitat Deus in sanctis potestatibus, providet autem humilibus hominibus, ut fiat voluntas ejus sicut in cœlo, & in terra.

Suscitans de terra inopem, & de stercore erigens pauperem, &c.] Animam quidem a malitia ad virtutem suscitat Deus, mentem vero ab ignorantia ad scientiam provocat.

Qui habitare facit sterilem in domo, matrem de filiis lætantem, &c.] *Lætare sterilis, quæ non paris, rumpe, & clama, quæ non parturis, quia multi filii desertæ magis, quam ejus, quæ habet virum.* Et sterilis qui-

μυ μαλλον ἡ της ἐχυσης τον ἀνδρα. και ϛειρα μεν ἐγκαταλιποντος Θευ γινεται ψυχη, μητηρ δε ἐνεργυντος.

ΨΑΛΜΟΣ ριγ΄.

Εν ἐξοδῳ Ισραηλ ἐξ Αἰγυπτυ, οἰκυ Ιακωβ ἐκ λαυ βαρβαρυ, ἐγενηθη Ιυδαια ἁγιασμα αὐτυ, κ. τ. ε.] Εἰ ἁγιασμα τυ θευ ἡ Ιυδαια ἐϛιν, ἡ δε Ιυδαια ἐξομολογυμενος ἑρμηνευεται, πασα ἐξομολογυμενη ψυχη ἁγιασμα τυ θευ ἐϛι.

Τα ὀρη ἐσκιρτησαν ὡσει κριοι, και οἱ βυνοι ὡς ἀρνια προβατων, κ. τ. ε.] Τα ὀρη και οἱ βυνοι νοεραι φυσεις εἰσι χαιρυσαι ἐπι τη σωτηρια τυ Ισραηλ. εἰ γαρ χαιρυσιν οἱ ἐν τοις ὐρανοις ἐπι ἑνι μετανουντι ποσῳ μαλλων ἐπι τοσαυταις μυριασιν ὁδευυσαις ἀπο κακιας προς ἀρετην, και ἀπο ἀγνωσιας ἐπι γνωσιν Θευ.

Τυ ϛρεψαντος την πετραν εἰς λιμνας ὑδατων, και την ἀκροτομον εἰς πηγας ὑδατων, κ. τ. ε.] Ως μεν προς την ἱϛοριαν ἁπαξ ἐν τη ἐρημῳ ϛρεψας την πετραν ἐποτισε τον Ισραηλ· ὡς δε προς το πευμα ἀει ϛρεφει την πετραν, ἡτις ἐϛιν ὁ χριϛος, και ποτιζει τον πνευματικον Ισραηλ.

Εὐλογησε τυς φοβυμενυς τον κυριον, τυς μικρυς μετα των μεγαλων, κ. τ. ε.] Οὐχ οἱ μεγαλοι μετα των μικρων εὐλογυνται, ἀλλ᾽ οἱ μικροι μετα των μεγαλων, ἱνα και αὐτοι γενωνται μεγαλοι. το δε μικρον ἐνταυθα και το μεγα ὐκ ἐπι τυ ἐκτος, ἀλλ᾽ ἐπι τυ ἐντος νοητεον.

Οὐχ οἱ νεκροι αἰνεσυσι σε κυριε, ὐδε παντες οἱ καταβαινοντες εἰς ᾁδυ. ἀλλ᾽ ἡμεις οἱ ζωντες εὐλογησομεν τον κυριον ἀπο τυ νυν και ἑως τυ αἰωνος, κ. τ. ε.] Οὐ δυναται νεκρος αἰνεσαι την ζωην την εἰπυσαν, ἐγω εἰμι ἡ ζωη. ὐδε παντες, ὐκ εἰπεν, οἱ καταβαντες, ἀλλ᾽ οἱ καταβαινον-

dem deferente Deo fit anima, mater vero inoperante.

PSALMUS CXIII.

In exitu Israel de Ægypto, domus Jacob de populo barbaro, facta est Judaea sanctificatio ejus, &c.] Si sanctificatio Dei Judæa est, Judæa vero interpretatur confitens, omnis confitens anima sanctificatio Dei est.

Montes exultaverunt ut arietes, & colles sicut agni ovium, &c.] Montes & colles sunt spiritales naturæ, quæ de salute Israel lætantur. Si enim, qui in cœlis sunt, gaudent super uno pœnitentiam agente, quanto magis super tot millibus hominum, qui a vitio ad virtutem, & ab ignorantia ad scientiam Dei gradiuntur.

Qui convertit petram in stagna aquarum, & rupem in fontes aquarum, &c.] Quantum ad historiam pertinet, semel in deserto conversa petra potavit Israelem; secundum autem spiritalem sensum semper convertit petram, quæ Christus est, & potat spiritalem Israel.

Benedixit iis, qui timent Dominum, pusillis cum majoribus, &c.] Non majores cum pusillis benedicuntur, sed pusilli cum majoribus, ut & ipsi fiant majores. Pusillum autem hoc loco, & magnum non de eo, quod extra, sed de eo, quod intra est, intelligendum.

Non mortui laudabunt te Domine, neque omnes, qui descendunt in infernum. Sed nos qui vivimus, benedicemus Dominum ex hoc nunc, & usque in sæculum, &c.] Non potest mortuus laudare vitam, quæ dixit: *Ego sum vita. Neque omnes*, non dixit, *qui descenderunt*, sed *qui descendunt. Sed nos, qui vivimus*, quemad-

βαινοντες. ἀλλ' ἡμεις οἱ ζωντες, ὡς και Παυλος· ἐπειτα ἡμεις οἱ ζωντες, οἱ περιλειπομενοι.

ΨΑΛΜΟΣ ριδ'.

Οτι ἐκλινε το ὀς αὐτου ἐμοι, και ἐν ταις ἡμεραις μου ἐπικαλεσομαι, κ. τ. ἑ.] Επει μη δυναμεθα ἑαυτους ἐκτεινειν προς θεον εὐχομενοι, αὐτος το ὀς αὐτου κλινει προς ἡμας, και ἐγγιζει ἡμιν.

Του αὐτου.] Ο τον ἡλιον της δικαιοσυνης ἐπικαλουμενος, ἐν ταις ἡμεραις τουτου του ἡλιου διαγων ἐπικαλειςθω.

Περιεσχον με ὠδινες θανατου, κ. τ. ἑ.] Ο ἐν βαρυτεροις γενομενος πειρασμοις, και βασανον ἐν αὐτοις διδους της προαιρεσεως ἑαυτου, ὡς και ἐν κινδυνῳ του νικηθηναι γενεσθαι, ἀλλα μη νικηθεις, λεγοι ἀν το· περιεσχον με ὠδινες θανατου· κινδυνοι ᾀδου ἑυροσαν με. ου ταυτον δε ἐςι το, ᾀδης ἑυρε με, τῳ, κινδυνοι ᾀδου ἑυροσαν με. ὁ ᾀδης μεν γαρ ἑυρισκει τουτον, ου κατισχυουσιν αἱ πυλαι αὐτου· κινδυνοι δε ᾀδου μονον ἑυρισκουσι τον δια το μεγεθος των πειρασμων κινδυνευσαντα μεν κρατηθηναι ὑπο των του ᾀδου πυλων, ου μεν και κρατηθεντα ὑπ' αὐτων.

Θλιψιν και ὀδυνην ἑυρον, κ. τ. ἑ.] Εὑρημα ἐςιν ἡ θλιψις τῳ ὑπομενοντι αὐτην, και καυχωμενῳ ἐν ταις θλιψεσι, και ὁ δευοντι την ἀπαγουσαν εἰς την ζωην, ουσαν ςενην και τεθλιμμενην ὀδον· ουτω καλον δη ἑυρημα και ὀδυνη, ὁτε δι' ἀγαπην τις ὀδυναται ὡς ὁ εἰπων Παυλος· λυπη μοι ἐςι μεγαλη, και ἀδιαληπτος ὀδυνη τῃ καρδιᾳ μου, και τα ἑξης.

Και το ὀνομα κυριου ἐπεκαλεσαμην, κ. τ. ἑ.] Πας γαρ, φησιν, ὁς ἀν ἐπικαλεσηται το ὀνομα κυριου σωθησεται. τοιγαρουν ὁ ἐλεημων ἐπικαλειςθω τον ἐλεημονα, και την δικαιοσυνην ὁ δικαιος. ἠχω γαρ ὡσπερ τις ἡ ἐν ἡμιν δικαιοσυνη της πρωτης δικαιοσυνης κατα ἀνακλασιν ἡμιν ἐπισυμβαινει.

Ελεη-

modum etiam Paulus ait: *Sed nos, qui vivimus, qui residui sumus.*

PSALMUS CXIV.

Q*uia inclinavit aurem suam mihi, & in diebus meis invocabo, &c.*] Quandoquidem orantes minime valemus nosmetipsos ad Deum extendere, ipsemet aurem suam ad nos inclinat, nobisque appropinquat.

Ejusdem.] Qui solem justitiæ invocat, in diebus hujus solis agens invocet.

Circumdederunt me dolores mortis, &c.] Qui in gravibus tentationibus versatus, in iisdem animi sui experimentum dedit, tanquam qui in periculo fuerit ne vinceretur, minime tamen victus sit, is dicere possit: *Circumdederunt me dolores mortis: pericula inferni invenerunt me.* Cæterum haud quaquam idem est, *infernus invenit me*, ac illud: *Pericula inferni invenerunt me.* Nam infernus invenit illum, contra quem prævalent portæ ejus; pericula vero inferni solum repeériunt illum, qui ob magnitudinem tentationum periculum quidem subiit, ne a portis inferni subigeretur, minime tamen ab iis subactus est.

Tribulationem & dolorem inveni, &c.] Inventum quoddam est tribulatio ei, qui sustinet illam, & in tribulationibus gloriatur, atque ambulat viam, quæ ducit ad vitam, quæ est via arcta & laboriosa. Ita quoque præclarum sane inventum est dolor, quando quis ex dilectione dolet sicut Paulus dicens: *Tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo* &c.

Et nomen Domini invocavi, &c.] *Omnis enim*, inquit, *qui invocaverit nomen Domini, salvus erit.* Misericors igitur misericordem, & justitiam invocet justus. Nam justitia primæ justitiæ, veluti echo quædam, nobis per repercussionem advenit.

Miseri-

Ελεημων ὁ κυριος και δικαιος, και ὁ θεος ἡμων ἐλεει, κ. τ. ε.] Επει μετα δικαιοσυνης ἐλεει ὁ κυριος, ἐλεημων ἐςι και δικαιος· ȣ̓ δικαιος δε ἐν τῳ ἐλεειν ἠν ὁ Σαȣλ, ἐλεων τον Αγαγ. και εἰ ἠν δε παν το ἐλεειν δικαιον, ȣ̓κ ἀν περιττινων εἰπεν ὁ νομος το, ȣ̓κ ἐλεησεις αὐτον. ἐςι δε και το, ὁ ἐλεων ἐν ἱλαροτητι, μετα δικαιοσυνης ἐλεει.

Επιςρεψον ψυχη μȣ εἰς την ἀναπαυσιν, κ. τ. ε.] Αναπαυσις της ψυχης ἡ των ἁμαρτηματων ἀποκοπη· καταπεινει γαρ αὐτην ἡ ἁμαρτια, και πασας αὐτης τας δυναμεις συντριβει. ὁθεν και το βαπτισμα, ὡς ἀπαλλαγην ἁμαρτηματων ἐχον, ὑδωρ ἀναπαυσεως ὁ Δαυιδ προσηγορευσε. την ψυχην τοινυν ὡς ἐν ἁμαρτιαις πλανηθεισαν ἐπιςρεψαι προς την ἀναπαυσιν ἡ δια τȣ βαπτισματος, ἡ δια των δακρυων και της μετανοιας προτρεπεται.

Οτι ἐξειλετο την ψυχην μȣ; κ. τ. ε.] Τȣ μηκετι ἁμαρτανοντος δηλονοτι. ψυχη γαρ ἁμαρτανȣσα ἀποθανειται. ὁ δε ἀλυπιαν ἀναλαβων ἐρει ὁτι κυριος ἐξειλετο τȣς ὀφθαλμȣς μȣ ἀπο δακρυων. ἐρει δε αὐτο και ὁ το μακαριζομενον πενθος πενθησας, ὁταν τυγχανῃ τȣ γελασονται, και τȣ παρακληθησονται. ὁ δε ἀκȣσας τȣ, συ δε αὐτος ςηθι μετ᾽ ἐμȣ, ἐρει, ἐξειλετο κυριος τȣς ποδας μȣ ἀπο ὀλισθηματος.

ΨΑΛΜΟΣ ριέ.

Επιςευσα, διο ἐλαλησα, κ. τ. ε.] Εἰ μη βεβαιως τις και ἀπερισπαςως ἐπιςευσε, μη διδασκετω· γνησιȣ γαρ διδασκαλȣ φωνη το· ἐπιςευσα, διο ἐλαλησα. αὐτȣ δε τȣτȣ της ἀτυφιας και ταπεινοφροσυνης δειγμα, μηδαμως ἐπι τῳ διδασκειν φυσιȣμενȣ ἐκ τȣ· ἐγω δε ἐταπεινωθην σφοδρα.

Τȣ αὐτȣ.] Πιςις ἐςι ψυχης αὐτεξȣσιȣ λογικη συγκαταθεσις.

Misericors Dominus & justus, & Deus noster miseretur, &c.] Quandoquidem cum justitia miseretur Dominus, misericors est, & justus. Saul autem minime justus erat in misericordia, quando Agagi miserebatur. Etenim, si omnis misericordia justa foret, nequaquam lex de quibusdam dixisset: *Non misereberis ejus.* Est etiam illud: *Qui miseretur in hilaritate*, cum justitia miseretur.

Convertere anima mea in requiem, &c.] Requies animæ est peccatorum abstinentia: peccatum enim illam dejicit, & omnes ejus vires conterit. Unde etiam baptisma, utpote quod liberationem a peccatis contineat, David *aquam refectionis* appellavit. Animam igitur in peccatis errantem jubet converti in requiem, sive per baptisma, sive per lacrymas & pœnitentiam.

Quia eripuit animam meam, &c.] Ejus videlicet, qui non amplius peccat. *Anima* enim, *quæ peccaverit, ipsa morietur.* Qui autem ad hoc pervenit, ut dolorum sit expers, dicet, quia Dominus eripuit oculos meos a lacrymis. Idem vero etiam dicet, qui beato luctu luget, quando risum & consolationem obtinuerit. Qui autem audierit: *Tu vero hic sta mecum*, dicet: Eripuit Dominus pedes meos a lapsu.

PSALMUS CXV.

Credidi, propter quod locutus sum, &c.] Nisi quis firmiter constanterque crediderit, ne doceat. Sinceri enim præceptoris vox est: *Credidi, propter quod locutus sum.* Modestiæ autem ejusdem, & humilitatis indicium est, quod docendo minime intumescat, cum dicat: *Ego autem humiliatus sum nimis.*

Ejusdem.] Fides est animæ liberæ rationabilis assensio.

Ego

Εγω δε ειπα εν τη εκςασει μȣ, πας ανθρωπος ψευϛης, κ. τ. ε.] Ει ανθρωπος και ὁ Δαυιδ, ψευϛης εϛιν· ει δε ψευϛης εϛι, λεγων σεαυτον ψευϛην, ȣκ εϛι ψευϛης, αλλ' αληθης εϛιν. ει δε αληθης εϛι λεγων εαυτον ψευϛην, ανθρωπος ὠν ȣκ εϛι ψευϛης. περιϛρεφει αρα ὁ λογος εις αμφοτερα, και εις το ειναι αυτον αληθευτην, εαν ανθρωπος ῃ, και εις το ειναι αυτον ψευϛην. και καλειται ὁ λογος ȣτος παρα τοις διαλεκτικοις αποροϛ.

Τȣ αυτȣ.] Εφ' ὁσον ανθρωπος τις εϛι, ψευϛης εϛιν· εαν δε αποθηται το ειναι ανθρωπος, αληθευτης εϛι. το γαρ ανθρωπος ονομα ποτε μεν ȣσιαν δηλοι, ὡς το· ανθρωπος τις ην εν χωρᾳ τη Αυσιτιδι· ποτε δε χειριϛην καταϛασιν, κατα το· ὑμεις δε ὡς ανθρωποι αποθνησκετε, και ὡς εις των αρχοντων πιπτετε. το μεν γαρ ȣσιαν, το δε κακιϛην εξιν δηλοι.

Τι ανταποδωσω τῳ κυριῳ; κ. τ. ε.] Ως μεγα ȣν εν τȣτοις απο κυριȣ ευεργετηθεις, και βȣλομενος αμειψασθαι τον ευεργετην, απορων περι τȣ τροπȣ της αμοιβης φησι· τι ανταποδωσω τῳ κυριῳ περι παντων ὡν ανταπεδωκε μοι; εις αισθησιν γαρ ελθων των μυριων παρα θεȣ δωρεων· ὁτι εκ τȣ μη οντος εις το ειναι παρηχθη· ὁτι απο γης διαπλασθεις, λογῳ τετιμηται, εν ῳ και την εικονα φορειν δυναται τȣ επȣρανιȣ· επειτα και προς την ὑπερ τȣ γενȣς των ανθρωπων οικονομιαν απιδων, ὁτι εαυτον ὁ κυριος εδωκε λυτρον αντι πολλων ἡμων, επαπορει και ζητει εν πασι τȣτοις τοις ὑπαρχȣσιν αυτῳ, τι αξιον εξευροι δωρον τῳ δεσποτη· ȣ θυσιας, ȣδε ὁλοκαυτωσεις, αλλ' αυτην πασαν την εαυτȣ ζωην.

Διερρηξας τȣς δεσμȣς μȣ, κ. τ. ε.] Προς το, τι ανταποδωσω τῳ κυριῳ; δοκει μοι αποδιδοσθαι πρωτον μεν, ποτηριον σωτηριȣ ληψομαι· δευτερον δε το, τας ευχας μȣ αποδωσω· τριτον το, σοι θυσω θυσιαν αινεσεως· τεταρτον το, τας ευχας μȣ τῳ κυριῳ αποδωσω. αλλα το μεν προτερον, τας ευχας μȣ αποδωσω, μονον εχει το, εναντιον παντος τȣ λαȣ αυτȣ. το δε δευ-

τερον

Ego dixi in excessu meo, omnis homo mendax, &c.] Si homo etiam David est, mendax est. Si mendax est, cum seipsum mendacem dicit, non mendax, sed verax est. Si autem verus est, cum seipsum mendacem dicit, homo cum sit, non est mendax. Vertitur itaque oratio ad utrumque, ita, ut sit verax, si homo est; & ipse sit mendax. Et hic sermo a dialecticis vocatur difficilis.

Ejusdem.] Quatenus homo quis est, mendax est; verax autem, si desierit esse homo. Nam vox *homo* aliquando substantiam significat, ut cum dicitur: *Homo quidam erat in terra Ausitide*; aliquando autem pessimum habitum juxta illud: *Vos autem sicut homines moriemini, & sicut unus de principibus cadetis.* Prior enim locus substantiam; alter vero pessimum habitum declarat.

Quid retribuam Domino? &c.] In his igitur, tanquam a Domino affectus magno beneficio, & volens suum benefactorem remunerari, de ipso remunerandi modo ambigens, ait: *Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi?* Innumera enim Dei munera expendens, quod de nihilo in lucem productus sit: quod ex terra formatus, ratione præditus sit, in qua cœlestis imaginem ferre valeat: deinde Dei quoque pro humano genere dispensationem inspiciens, quomodo Dominus semetipsum dederit in redemtionem pro multis nobis, anxius hæsitat, & quærit in his omnibus, quæ ipsi suppetunt, quodnam tanto Domino dignum reperiat donum: non sacrificia, non holocausta, sed ipsammet totam vitam suam.

Dirupisti vincula mea, &c.] Ad illud, *Quid retribuam Domino?* videtur mihi referri primum quidem, *Calicem salutaris accipiam*; secundo istud, *Vota mea reddam*; tertio illud: *Tibi sacrificabo hostiam laudis*; quarto denique istud, *Vota mea Domino reddam.* Sed primum quidem, *Vota mea reddam*, tantum habet illud:

τερον και το, ἐν αὐλαις οἰκυ κυριυ, και το, ἐν μεσῳ συ Ιερυσαλημ. και το μεν προτερον, τας εὐχας μυ τῳ κυριῳ ἀποδωσω, ἐπιφερεται τῳ ποτηριῳ τυ σωτηριυ· το δε δευτερον ἐπι πασι και συνημμενως τῳ, διερρηξας τυς δεσμυς μυ, και τῳ, σοι θυσω θυσιαν αἰνεσεως· το δε, συ διερρηξας τυς δεσμυς μυ, τῳ τιμιῳ ἐναντιον κυριῳ θανατῳ· ὁ δοξασας τυ μαρτυριυ τον θεον λεγει ἐπι τῳ δια μαρτυριυ τας προγενομενας σειρας των ἁμαρτιων αὐτυ διερρηχθαι ἀπο θευ, ὡς μηκετι αὐτον ἐχειν δεσμυς ἁμαρτιας. ἠ εἰ δεσμοι της ψυχης οἱ σωματικοι των διαφορων μελων εἰσιν ὀγκοι, καλως ἀν και ὑτως λεγοιτο ἐν μαρτυριῳ ἀπολυθεις των δεσμων ἐν εἰρηνῃ εἰναι, ὑδενος ἠ τυ θευ διαρρηξαντος αὐτυς. ὑ γαρ και των δι᾽ ἡν δηποτε αἰτιαν ἀπαλλαττομενων τυ σωματος βιαιως ὁ θεος διαρρηγνυσι τυς δεσμυς. ποτε μεν ὑν ἀποκτεινει ὁ θεος, ὑ διαρρηγνυς αὐτυ τυς δεσμυς· τον δε μαρτυρα ὑκ ἀποκτεινει, μονον δε τυς δεσμυς αὐτυ διαρρηγνυσι. και γαρ δια το μαρτυριον ὁ ἑκαςος μαρτυρων ἑαυτον ποσφερει ἀμωμον θυσιαν τῳ θεῳ, Χριςον μιμυμενος· λεγει τε το, σοι θυσω θυσιαν αἰνεσεως. ἐν Ιερυσαλημ γαρ ἐπυρανιῳ, τῃ ἀνω μητρι ἡμων, ἀποδωσει ὁ δικαιος τας εὐχας τῳ κυριῳ ἐπι παντος μαρτυρος τυ λαυ τυ θευ και της Ιερυσαλημ, ἐν τοπῳ ἐκλεκτῳ· ὑτος δε ἐςιν ἐν αὐλαις οἰκυ κυριυ ἐν μεσῳ της Ιερυσαλημ.

Τυ αὐτυ.] Διερρηξας τυς δεσμυς μυ. ὑκ εἰπεν, ἐλυσας, ἀλλα διερρηξας, ὡς ἀχρηςυς γενεσθαι. δεσμυς ἐνταυθα τας θλιψεις λεγει. ἐςι γαρ και δεσμος καλος, ὡς ὁταν λεγῃ· ἐν τῳ συνδεσμῳ της ἀγαπης. δεσμοι δε και αἱ προσγινομεναι σειραι των ἁμαρτηματων· οἱτινες ὑ δια τυ θειυ μονον βαπτισματος διαρρησσονται, ἀλλα και δια τυ ὑπερ Χριςυ μαρτυριυ, και δια δακρυων των ἐκ μετανοιας.

ΨΑΛ-

In conspectu omnis populi ejus; secundum vero & istud, *In atriis domus Domini*, & istud, *in medio tui Jerusalem.* Ac primum quidem, *Vita mea Domino reddam*, calici salutaris; secundum vero in fine, & connexa serie subjungitur his verbis, *Dirupisti vincula mea*, & his, *Tibi sacrificabo hostiam laudis*; illud vero, *Dirupisti vincula mea*, pretiosæ in conspectu Domini morti subnectitur: quod dicitur ab eo, qui martyrii Deum glorificat, quia per martyrium pristinæ peccatorum ejus catenæ a Deo disruptæ sunt, ita, ut non amplius habeat vincula peccati. Vel si animæ vincula sunt corporalia diversorum membrorum onera, pulchre etiam hoc modo dici possit, in martyrio a vinculis absolutus, in pace existere, cum nullus, nisi Deus, ea disruperit. Non enim eorum, qui, quamcumque ob causam violenter a corpore liberantur, Deus vincula disrumpit. Aliquando nimirum aliquem occidit Deus, nec propterea disrumpit ejus vincula; martyrem vero non occidit, sed tantummodo ejus vincula disrumpit. Etenim per martyrium unusquisque martyrum semetipsum offert hostiam immaculatam Deo, Christum imitando, dicitque; *Tibi sacrificabo hostiam laudis.* In Jerusalem enim cœlesti, superna matre nostra, reddet justus vota Domino super omni martyre populi Dei, & Jerosolymæ in loco electo: hic autem est *in atriis domus Domini, in medio Jerusalem.*

Ejusdem.] Dirupisti vincula mea. Non dixit: solvisti, sed *dirupisti*, ita, ut inutilia facta sint. Vincula hoc loco tribulationes vocat. Est enim etiam vinculum bonum, ut cum dicit: *In vinculo charitatis.* Vincula sunt etiam peccatorum catenæ: quæ quidem vincula non solum per divinum baptisma, sed & per martyrium pro Christo obitum, & per pœnitentiæ lacrymas disrumpuntur.

ΨΑΛΜΟΣ ρκζ'.

Ειπατω δη οἰκος Ισραηλ, κ. τ. ε.] Το, εἰπατω δη Ισραηλ, ἐν τετῳ εἰρηται, και ἐν τῳ· εἰ μη ὁτι κυριος ἠν ἐν ἡμιν, εἰπατω δη Ισραηλ, ὀντι ρκς', ὀντι των ἀναβαθμων ε'· και ἐν τῳ ρκη', ὀντι των ἀναβαθμων ι'. ἐ ἡ ἀρχη, πλεονακις ἐπολεμησαν με, εἰπατω δη Ισραηλ.

Εἰπατω δη οἰκος Ααρων, κ. τ. ε.] Εαν μη τις ἠ Ισραηλ, ἡ οἰκος Ααρων, ἡ φοβεμενος τον κυριον, ἐ γάυεται της χρηςοτητος κυριε, ἐ εἰς αἰωνα το ἐλεος ἐςι. διο ἑτοι μονοι ἐρεσι το, εἰς τον αἰωνα το ἐλεος αὐτε. οἱς οἰμαι τρισιν ἐσι ταγμασι τρεις εἰναι γενικες ἐλεες. ἐπει δε οἰκος ἐςι συςημα νομιμως ἱδρυμενον προς βιον, δια τετο νυν ὁ οἰκος ἐπι τε οἰκε Ααρων τετακται. και σκοπει, εἰ δυναται ὁ ναος εἰναι οἰκος Ααρων, ὁπε οἱ ἱερεις την λατρειαν ἐπιτελεσι. κεχωρισμενες ἐν τες ἱερεις εἰς την ὑμνῳδιαν ἐκαλει, ὁτι και πλειονος ἀπηλαυον αὐτοι τιμης, ἐ μονον κατα τον της ἱεροσυνης λογον, ἀλλα και κατα ἀλλα παντα. και γαρ ἡνικα πυρ κατηνεχθη, δἰ αὐτες κατηνεχθη, και γη ἐσειθη, και ῥαβδος ἐβλαςησε· και μυρια ἑτερα γεγονε δἰ αὐτων και ὑπερ αὐτων θαυματα.

Εἰπατωσαν δη παντες οἱ φοβεμενοι τον κυριον, κ. τ. ε.] Και ἀνωτερω λεγεται, Ισραηλ ἠλπισεν ἐπικαλεισθαι τον κυριον· εἰτα οἰκος Ααρων, εἰτα οἱ φοβεμενοι τον κυριον, και ἐν εἰναι τες φοβεμενες τον κυριον, και τον οἰκον Ααρων και τον Ισραηλ προλαβοντες εἰρηκαμεν· διο κοινην αὐτες ᾠδην προφερειν ἐκελευσε τον ἐλεον τε θεε καταγγελλοντας. ἐλεος γαρ κυριε

PSALMUS CXVII.

Dicat nunc domus Israel, &c.] Illud, *dicat nunc Israel*, & in hoc psalmo dictum est, & in altero: *Nisi quia Dominus erat in nobis, dicat nunc Israel:* qui est centesimus vicesimus sextus, & gradualium quintus: item in centesimo vicesimo octavo, qui est gradualium decimus: cujus principium est, *Sæpe expugnaverunt me, dicat nunc Israel.*

Dicat nunc domus Aaron, &c.] Nisi quis fuerit Israel, vel domus Aaron, vel timens Dominum, non gustat benignitatem Domini, cujus in sæculum misericordia est. Quapropter illi soli dicent: *In sæculum misericordia ejus.* Quibus tribus ordinibus existimo esse tres misericordias generales. Cum autem domus sit congregatio, legitime ad vitam stabilita, idcirco nunc hæc vox *domus* in domo Aaron posita est. Et vide, num possit templum etiam esse domus Aaron, ubi sacerdotes Dei cultum administrant. Seorsum igitur sacerdotes ad hymnodiam invitavit, eo quod ipsi quoque majorem sunt honorem consecuti, non solum ratione sacerdotii, verum etiam, quoad alia omnia. Etenim quando ignis demissus est, propter eos demissus est, terraque mota est, & virga germinavit, ac mille alia per ipsos, & pro ipsis miracula contigerunt.

Dicant nunc omnes, qui timent Dominum, &c.] Superius quoque dicitur: Israel speravit, invocare Dominum, deinde domus Aaron, deinde illi, qui timent Dominum. Atqui timentes, & domum Aaron, & Israel unumquid & idem esse, in præcedentibus quoque diximus. Quapropter commune canticum ipsos proferre jussit, Dei misericordiam annunciando. Misericordia enim Domini super omnem car-

κυριυ ὑπερ πασαν σαρκα, και ὑτε περιτομη, ὑτε ἀκροβυςια χωρις ἐλεως σωθηναι δυναται.

Εκ θλιψεως ἐπικαλεσαμην τον κυριον, κ. τ. ε.] Ο την ςενην και τεθλιμμενην ὁδευων, ἐκ θλιψεως ἐπικαλειται τον κυριον. ὁ δε την πλατειαν, ὑδε ἐπικαλειται. πας γαρ, ὁς ἀν ἐπικαλεσηται το ὀνομα κυριυ, σωθησεται.

Ου φοβηθησομαι, τι ποιησει μοι ἀνθρωπος, κ. τ. ε.] Ανθρωπον λεγει ἡ γραφη τον διαβολον, ὡς το, ἐχθρος ἀνθρωπος τυτο ἐποιησε, την των ζιζανιων σποραν.

Παντα τα ἐθνη ἐκυκλωσαν με, και τῳ ὀνοματι κυριυ ἠμυναμην αὐτυς, κ. τ. ε.] Των δαιμονων οἱ μεν ὡς πρακτικον, οἱ δε ὡς θεωρητικον ἐπολεμυν αὐτον· και τυς μεν προτερυς τῃ δικαιοσυνῃ, τυς δε δευτερυς τῃ σοφιᾳ ἠμυνατο.

Τυ αὐτυ.] Χριςῳ μαλλον ὑπο παντων ἐθνων πολεμυμενῳ ἁρμοζει ταυτα λεγειν. πολλα ἐςι δογματων εἰδη, ἁτινα ὁ ἁγιος τῃ σοφιᾳ τυ θευ ἀμυνεται, ἀνατρεπων ὑγιει λογῳ.

Εκυκλωσαν με ὡσει μελισσαι, κ. τ. ε.] Ποιει τι γλυκυ ἑκαςον των δογματων των ἐθνων, γλυκαζον και τερπον τον ἀκροατην· διοπερ οἱ πρεσβευοντες αὐτα ὡς μελισσαι εἰσιν, ἀλλ᾽ ὐ μελισσαι. και κατα τον Σολομωντα δε μελι ἀποςαζει ἀπο χειλεων γυναικος πορνης· ἡτις ἐςι ψευδωνυμος γνωσις. ὁ κολλωμενος προς αὐτην, ἑν σωμα ἐςιν αὐτῃ, ὡς ὁ τῳ κυριῳ και ἀληθει λογῳ ἑν πνευμα.

Ισχυς μυ και ὑμνησις μυ ὁ κυριος, κ. τ. ε.] Ισχυς ὁ λογος ἀναλαβοντος αὐτον, δι᾽ ὁν παντα ἰσχυω, φησιν ὁ Παυλος, ἐν τῳ ἐνδυναμυντι με Χριςῳ Ιησυ. ὑτος ὁ λογος και ὑμνησις ἐςιν, ἐν ᾡ ἐςιν ἡ θεολογια. και θαρρυντος δε μαρτυρος εἰη ἡ φωνη, ἰσχυς μυ και ὑμνησις μυ ὁ κυριος.

Ουκ ἀποθανυμαι, ἀλλα ζησομαι, και διηγησομαι τα ἐργα κυριυ, κ. τ. ε.] Των ζωντων ἐςι διηγεισθαι τα ἐργα κυριυ.

Ανοιξα-

nem, & neque circumcisio, neque præputium sine misericordia salvari potest.

De tribulatione invocavi Dominum, &c.] Qui angustam & arctam viam ingreditur, de tribulatione invocat Dominum; qui vero latam, nequidem invocat. *Omnis enim, quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit.*

Non timebo, quid faciat mihi homo, &c.] Hominem vocat scriptura Diabolum, juxta illud: *Inimicus homo hoc fecit*; nempe zizaniorum sementem.

Omnes gentes circuierunt me, & in nomine Domini ultus sum in eos, &c.] Dæmones alii ipsum ut actioni, alii ut contemplationi deditum impugnabant: & priores quidem justitia, alios vero sapientia ulciscebatur.

Ejusdem.] Christo, ab omnibus gentibus oppugnato, magis congruit hæc dicere. Multa sunt dogmatum genera, quæ vir sanctus sapientia Dei repellit, & verbo sano evertit.

Circumdederunt me sicut apes, &c.] Quodlibet dogma Gentilium dulce quid efficit, quod suaviter afficit, & oblectat auditorem. Quapropter, qui ea promulgant, ii sunt velut apes, sed non apes. Secundum Salomonem quoque *mel distillat a labiis mulieris fornicariæ*: quæ est falsi nominis scientia. Qui adhæret illi, unum corpus est cum ea, sicut is, qui Domino veroque Verbo adhæret, unus spiritus est cum eo.

Fortitudo mea & laus mea Dominus, &c.] Suscipientis eum, per quem *omnia possum*, inquit Paulus, *in eo, qui me confortat, Christo Jesu*, potens est sermo. Hic sermo, in quo est theologia, etiam est laus. Cæterum hæc vox etiam esse possit martyris, fiducia pleni: *Fortitudo mea & laus mea Dominus.*

Non moriar, sed vivam, & narrabo opera Domini, &c.] Vivorum est, narrare opera Domini.

Ανοίξατέ μοι πύλας δικαιοσύνης, κ. τ. ἑ.] Ὥσπερ δικαιοσύνης, μιας τῶν ἀρετων, εἰσι πυλαι αἱ κατ᾽ αὐτην πραξεις, οὕτως εἶεν ἂν και φρονησεως πυλαι, και σωφροσυνης, και ἀνδρειας, και των λοιπων ἀρετων, ἀνεωγμεναι μεν ἐν τῳ σπουδαιῳ, κεκλεισμεναι δε ἐν τῳ φαυλῳ. εἰσι μεντοιγε και των κακιων πυλαι ἠνοιγμεναι μεν τῳ φαυλῳ δια των κατα κακιαν πραξεων, ἀποκεκλεισμεναι δε ἐν τῳ ἀςειῳ. μηποτε δε και ἀλλως δια το, ἀρατε πυλας οἱ ἀρχοντες ὑμων, και ἐπαρθητε πυλαι αἰωνιοι· εἰσι πυλαι εἰς τας αἰωνιους μονας, ἑκαςη των ἀρετων αἰωνιοι, δι᾽ ὧν καταλληλως εἰσελευσονται ταις πραξεσιν ἑαυτων οἱ σπουδαιοι. τον δε σωτηρα ἐχρην δια πασων ἐξελθειν, ἐπαιρομενων και μεγεθυνομενων ἀξιως του μεγεθους Χριςου. πασας γαρ ἀνελαβε κατ᾽ ἀξιαν της ὑποςασεως πρωτοτοκου πασης κτισεως. και σκοπει εἰ ὥσπερ τῳ σωτηρι αἱρονται και ἐπαιρονται, οὕτω κατ᾽ ἀξιαν ἑκαςῳ ἢ αἱρονται και ἐπαιρονται, ἢ τιθενται, και οὐκ ἐπαιρονται. εἰσι δε και ἐμψυχοι και ζωσαι αὐται αἱ πυλαι· διο λεγεται αὐταις το, ἐπαρθητε. και ταχα οἱ ἀρχοντες και αἱ πυλαι θαυμαζομεναι φασι το, τις ἐςιν οὗτος ὁ βασιλευς της δοξης; εἰσι μεντοιγε αἱ μεν ὑπο πολλους πυλαι δικαιοσυνης, ἡ δε τις μονη του κυριου πυλη; πυλας οὖν δικαιοσυνης τας διαφορους της ἀρετης ἰδεας καλει· δι᾽ ἐκεινων γαρ δυνατον ἀξιως ὑμνησαι τον των ὁλων Θεον. και τουτο σαφεςερον δια των ἐπιφερομενων ἐδηλωσεν· οἱον γαρ τινα ἀποκρισιν διδωσι λεγων, αὑτη ἡ πυλη του κυριου.

Του αὐτου.] Ὡς ἀνοιγονται πυλαι δικαιοσυνης, οὕτω και σωφροσυνης και ἀνδρειας και ἀγαπης. δια γαρ τουτων των πυλων εἰσερχεται νους εἰς την βασιλειαν των οὐρανων.

Αὑτη ἡ πυλη του κυριου, κ. τ. ἑ.] Μετα το εἰσελθειν δια των πρακτικων ἀρετων εὑρησομεν την πυλην της γνωσεως, ἥτις ἐςιν ἡ θεωρια των γεγονοτων, σωματων και ἀσωματων.

Λιθον ὃν ἀπεδοκιμασαν οἱ οἰκοδομουντες, οὗτος ἐγενηθη εἰς κεφαλην γωνιας, κ. τ. ἑ.] Τουτο το ῥητον εἰς Χρι-

ςον

Aperite mihi portas justitiæ, &c.] Quemadmodum justitiæ, quæ una est ex virtutibus, portæ sunt actiones ei consentaneæ ejus, ita erunt etiam portæ prudentiæ, & temperantiæ, & fortitudinis, ac virtutum cæterarum, apertæ quidem probo, sed clausæ improbo. Sunt etiam vitiorum portæ apertæ quidem improbo per vitiosas actiones, sed clausæ in viro probo. Forte vero etiam aliter propter illud, *Attollite portas principes vestras, & elevamini portæ æternales*, singulæ virtutes sunt portæ æternales ad mansiones æternas, per quas viri probi modo suis actionibus consentaneo ingredientur. Salvatorem autem oportuit per omnes egredi, elevatas & magnificatas pro dignitate magnitudinis Christi. Omnes enim assumsit secundum dignitatem primogeniti omnis creaturæ. Et vide, num, sicut Salvatori tolluntur & attolluntur, ita & unicuique pro dignitate vel tollantur & attollantur, vel ponantur & non attollantur. Sunt etiam hæ portæ animatæ & vivæ. Quocirca ipsis dicitur: *Elevamini*. Et fortassis principes ac portæ mortuæ dicunt: *Quis est iste rex gloriæ?* Sunt quidem hæ quoad multos portæ justitiæ, sed quænam illa solius Domini porta? Portas igitur justitiæ vocat diversas virtutis species: per illas enim Deum universorum digne possumus celebrare. Atque hoc manifestius declaravit per ea, quæ subjunguntur: nam ceu responsionem quamdam tradit, cum ait: *Hæc porta Domini.*

Ejusdem.] Sicut aperiuntur portæ justitiæ, sic & temperantiæ, & fortitudinis, & charitatis. Per has enim portas ingreditur mens in regnum cœlorum.

Hæc porta Domini, &c.] Posteaquam ingressi fuerimus per actrices virtutes, inveniemus portam scientiæ, quæ est eorum, quæ facta sunt, contemplatio, corporeorum & incorporeorum.

Lapidem, quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli, &c.] Hæc sententia refertur ad Chri-

τερον και το, ἐν αὐλαις οἰκȣ κυριȣ, και το, ἐν μεσῳ σȣ Ιερȣσαλημ. και το μεν προτερον, τας εὐχας μȣ τῳ κυριῳ ἀποδωσω, ἐπιφερεται τῳ ποτηριῳ τȣ σωτηριȣ· το δε δευτερον ἐπι πασι και συνημμενως τῳ, διεῤῥηξας τȣς δεσμȣς μȣ, και τῳ, σοι θυσω θυσιαν αἰνεσεως· το δε, συ διεῤῥηξας τȣς δεσμȣς μȣ, τῳ τιμιῳ ἐναντιον κυριῳ θανατῳ· ὁ δοξασας τȣ μαρτυριȣ τον Θεον λεγει ἐπι τῳ δια μαρτυριȣ τας προγενομενας σειρας των ἁμαρτιων αὐτȣ διεῤῥηχθαι ἀπο θεȣ, ὡς μηκετι αὐτον ἐχειν δεσμȣς ἁμαρτιας. ἠ εἰ δεσμοι της ψυχης οἱ σωματικοι των διαφορων μελων εἰσιν ὀγκοι, καλως ἀν και ȣτως λεγοιτο ἐν μαρτυριῳ ἀπολυθεις των δεσμων ἐν εἰρηνῃ εἰναι, ȣδενος ἠ τȣ θεȣ διαῤῥηξαντος αὐτȣς. ȣ γαρ και των δι' ἡν δηποτε αἰτιαν ἀπαλλαττομενων τȣ σωματος βιαιως ὁ θεος διαῤῥηγνυσι τȣς δεσμȣς. ποτε μεν ȣν ἀποκτεινει ὁ θεος, ȣ διαῤῥηγνυς αὐτȣ τȣς δεσμȣς· τον δε μαρτυρα ȣκ ἀποκτεινει, μονον δε τȣς δεσμȣς αὐτȣ διαῤῥηγνυσι. και γαρ δια το μαρτυριον ὁ ἑκαςος μαρτυρων ἑαυτον ποσφερει ἀμωμον θυσιαν τῳ Θεῳ, Χριςον μιμȣμενος· λεγει τε το, σοι θυσω θυσιαν αἰνεσεως. ἐν Ιερȣσαλημ γαρ ἐπȣρανιῳ, τῃ ἀνω μητρι ἡμων, ἀποδωσει ὁ δικαιος τας εὐχας τῳ κυριῳ ἐπι παντος μαρτυρος τȣ λαȣ τȣ Θεȣ και της Ιερȣσαλημ, ἐν τοπῳ ἐκλεκτῳ· ȣτος δε ἐςιν ἐν αὐλαις οἰκȣ κυριȣ ἐν μεσῳ της Ιερȣσαλημ.

Τȣ αὐτȣ.] Διεῤῥηξας τȣς δεσμȣς μȣ. ȣκ εἰπεν, ἐλυσας, ἀλλα διεῤῥηξας, ὡς ἀχρηςȣς γενεσθαι. δεσμȣς ἐνταυθα τας θλιψεις λεγει. ἐςι γαρ και δεσμος καλος, ὡς ὁταν λεγῃ· ἐν τῳ συνδεσμῳ της ἀγαπης. δεσμοι δε και αἱ προσγινομεναι σειραι των ἁμαρτηματων· οἱτινες ȣ δια τȣ θειȣ μονον βαπτισματος διαῤῥησσονται, ἀλλα και δια τȣ ὑπερ Χριςȣ μαρτυριȣ, και δια δακρυων των ἐκ μετανοιας.

ΨΑΛ-

In conspectu omnis populi ejus; secundum vero & istud, *In atriis domus Domini*, & istud, *in medio tui Jerusalem.* Ac primum quidem, *Vota mea Domino reddam*, calici salutaris; secundum vero in fine, & connexa serie subjungitur his verbis, *Dirupisti vincula mea*, & his, *Tibi sacrificabo hostiam laudis*; illud vero, *Dirupisti vincula mea*, pretiosæ in conspectu Domini morti subnectitur: quod dicitur ab eo, qui martyrii Deum glorificat, quia per martyrium pristinæ peccatorum ejus catenæ a Deo disruptæ sunt, ita, ut non amplius habeat vincula peccati. Vel si animæ vincula sunt corporalia diversorum membrorum onera, pulchre etiam hoc modo dici possit, in martyrio a vinculis absolutus, in pace existere, cum nullus, nisi Deus, ea disruperit. Non enim eorum, qui, quamcumque ob causam violenter a corpore liberantur, Deus vincula disrumpit. Aliquando nimirum aliquem occidit Deus, nec propterea disrumpit ejus vincula; martyrem vero non occidit, sed tantummodo ejus vincula disrumpit. Etenim per martyrium unusquisque martyrum semetipsum offert hostiam immaculatam Deo, Christum imitando, dicitque; *Tibi sacrificabo hostiam laudis.* In Jerusalem enim cœlesti, superna matre nostra, reddet justus vota Domino super omni martyre populi Dei, & Jerosolymæ in loco electo: hic autem est *in atriis domus Domini, in medio Jerusalem.*

Ejusdem.] *Dirupisti vincula mea.* Non dixit: solvisti, sed *dirupisti*, ita, ut inutilia facta sint. Vincula hoc loco tribulationes vocat. Est enim etiam vinculum bonum, ut cum dicit: *In vinculo charitatis.* Vincula sunt etiam peccatorum catenæ: quæ quidem vincula non solum per divinum baptisma, sed & per martyrium pro Christo obitum, & per pœnitentiæ lacrymas disrumpuntur.

ΨΑΛΜΟΣ ριζ΄.

Ειπατω δη οἰκος Ισραηλ, κ. τ. ε.] Το, ειπατω δη Ισραηλ, ἐν τυτῳ ειρηται, και ἐν τῳ· εἰ μη ὁτι κυριος ἠν ἐν ἡμιν, ειπατω δη Ισραηλ, ὀντι ρκϛ΄, ὀντι των ἀναβαθμων ε· και ἐν τῳ ρκη, ὀντι των ἀναβαθμων ι. ϗ ἡ ἀρχη, πλεονακις ἐπολεμησαν με, ειπατω δη Ισραηλ.

Εἰπατω δη οἰκος Ααρων, κ. τ. ε.] Εαν μη τις ἠ Ισραηλ, ἡ οἰκος Ααρων, ἡ φοβυμενος τον κυριον, ϗ γάυεται της χρηϛοτητος κυριυ, ϗ εἰς αἰωνα το ἐλεος ἐϛι. διο ὑτοι μονοι ἐρυσι το, εἰς τον αἰωνα το ἐλεος αὐτυ. οἰς οἰμαι τρισιν ὑσι ταγμασι τρεις ειναι γενικυς ἐλευς. ἐπει δε οἰκος ἐϛι συϛημα νομιμως ἱδρυμενον προς βιον, δια τυτο νυν ὁ οἰκος ἐπι τυ οἰκυ Ααρων τετακται. και σκοπει, εἰ δυναται ὁ ναος ειναι οἰκος Ααρων, ὁπυ οἱ ἱερεις την λατρειαν ἐπιτελυσι. κεχωρισμενυς ὑν τυς ἱερεις εἰς την ὑμνῳδιαν ἐκαλει, ὁτι και πλειονος ἀπηλαυον αὐτοι τιμης, ϗ μονον κατα τον της ἱεροσυνης λογον, ἀλλα και κατα ἀλλα παντα. και γαρ ἡνικα πυρ κατηνεχθη, δι᾽ αὐτυς κατηνεχθη, και γη ἐσειϑη, και ῥαβδος ἐβλαϛησε· και μυρια ἑτερα γεγονε δι᾽ αὐτων και ὑπερ αὐτων θαυματα.

Εἰπατωσαν δη παντες οἱ φοβυμενοι τον κυριον, κ. τ. ε.] Και ἀνωτερω λεγεται, Ισραηλ ἠλπισεν ἐπικαλεισθαι τον κυριον· ειτα οἰκος Ααρων, ειτα οἱ φοβυμενοι τον κυριον, και ἑν ειναι τυς φοβυμενυς τον κυριον, και τον οἰκον Ααρων και τον Ισραηλ προλαβοντες ειρηκαμεν· διο κοινην αὐτυς ᾠδην προφερειν ἐκελευσε τον ἐλεον τυ θευ καταγγελλοντας. ἐλεος γαρ κυριυ

PSALMUS CXVII.

D*icat nunc domus Iſrael, &c.*] Illud, *dicat nunc Iſrael*, & in hoc pſalmo dictum eſt, & in altero: *Niſi quia Dominus erat in nobis, dicat nunc Iſrael:* qui eſt centeſimus viceſimus ſextus, & gradualium quintus: item in centeſimo viceſimo octavo, qui eſt gradualium decimus: cujus principium eſt, *Sæpe expugnaverunt me, dicat nunc Iſrael.*

Dicat nunc domus Aaron, &c.] Niſi quis fuerit Iſrael, vel domus Aaron, vel timens Dominum, non guſtat benignitatem Domini, cujus in ſæculum miſericordia eſt. Quapropter illi ſoli dicent: *In ſæculum miſericordia ejus.* Quibus tribus ordinibus exiſtimo eſſe tres miſericordias generales. Cum autem domus ſit congregatio, legitime ad vitam ſtabilita, idcirco nunc hæc vox *domus* in domo Aaron poſita eſt. Et vide, num poſſit templum etiam eſſe domus Aaron, ubi ſacerdotes Dei cultum adminiſtrant. Seorſum igitur ſacerdotes ad hymnodiam invitavit, eo quod ipſi quoque majorem ſunt honorem conſecuti, non ſolum ratione ſacerdotii, verum etiam, quoad alia omnia. Etenim quando ignis demiſſus eſt, propter eos demiſſus eſt, terraque mota eſt, & virga germinavit, ac mille alia per ipſos, & pro ipſis miracula contigerunt.

Dicant nunc omnes, qui timent Dominum, &c.] Superius quoque dicitur: Iſrael ſperavit, invocare Dominum, deinde domus Aaron, deinde illi, qui timent Dominum. Atqui timentes, & domum Aaron, & Iſrael unumquid & idem eſſe, in præcedentibus quoque diximus. Quapropter commune canticum ipſos proferre juſſit, Dei miſericordiam annunciando. Miſericordia enim Domini ſuper omnem car-

 nem,

κυριε ὑπερ πασαν σαρκα, και ὑτε περιτομη, ὑτε ἀκροβυσια χωρις ἐλεες σωθηναι θυναται.

Εκ θλιψεως ἐπεκαλεσαμην τον κυριον, κ. τ. ε.] Ο την ςενην και τεθλιμμενην ὁδευων, ἐκ θλιψεως ἐπικαλειται τον κυριον· ὁ δε την πλατειαν, ἐδε ἐπικαλειται. πας γαρ, ὁς ἀν ἐπικαλεσηται το ὀνομα κυριε, σωθησεται.

Οὐ φοβηθησομαι, τι ποιησει μοι ἀνθρωπος, κ. τ. ε.] Ανθρωπον λεγει ἡ γραφη τον διαβολον, ὡς το, ἐχθρος ἀνθρωπος τετο ἐποιησε, την των ζιζανιων σποραν.

Παντα τα ἐθνη ἐκυκλωσαν με, και τῳ ὀνοματι κυριε ἠμυναμην αὐτες, κ. τ. ε.] Των δαιμονων οἱ μεν ὡς πρακτικον, οἱ δε ὡς θεωρητικον ἐπολεμεν αὐτον· και τες μεν προτερες τῃ δικαιοσυνῃ, τες δε δευτερες τῃ σοφιᾳ ἠμυνατο.

Τε αὐτε.] Χριςῳ μαλλον ὑπο παντων ἐθνων πολεμεμενῳ ἁρμοζει ταυτα λεγειν. πολλα ἐςι δογματων εἰδη, ἁτινα ὁ ἁγιος τῃ σοφιᾳ τε θεε ἀμυνεται, ἀνατρεπων ὑγιει λογῳ.

Εκυκλωσαν με ὡσει μελισσαι, κ. τ. ε.] Ποιει τι γλυκυ ἑκαςον των δογματων των ἐθνων, γλυκαζον και τερπον τον ἀκροατην· διοπερ οἱ πρεσβευοντες αὐτα ὡς μελισσαι εἰσιν, ἀλλ' ἐ μελισσαι. και κατα τον Σολομωντα δε μελι ἀποςαζει ἀπο χειλεων γυναικος πορνης· ἡτις ἐςι ψευδωνυμος γνωσις. ὁ κολλωμενος προς αὐτην, ἑν σωμα ἐςιν αὐτῃ, ὡς ὁ τῳ κυριῳ και ἀληθει λογῳ ἑν πνευμα.

Ισχυς με και ὑμνησις με ὁ κυριος, κ. τ. ε.] Ισχυς ὁ λογος ἀναλαβοντος αὐτον, δι' ὁν παντα ἰσχυω, φησιν ὁ Παυλος, ἐν τῳ ἐνδυναμεντι με Χριςῳ Ιησε. ὑτος ὁ λογος και ὑμνησις ἐςιν, ἐν ᾧ ἐςιν ἡ θεολογια. και θαῤῥεντος δε μαρτυρος εἰη ἡ φωνη, ἰσχυς με και ὑμνησις με ὁ κυριος.

Οὐκ ἀποθανεμαι, ἀλλα ζησομαι, και διηγησομαι τα ἐργα κυριε, κ. τ. ε.] Των ζωντων ἐςι διηγεισθαι τα ἐργα κυριε.

nem, & neque circumcisio, neque præputium sine misericordia salvari potest.

De tribulatione invocavi Dominum, &c.] Qui angustam & arctam viam ingreditur, de tribulatione invocat Dominum; qui vero latam, nequidem invocat. *Omnis enim, quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit.*

Non timebo, quid faciat mihi homo, &c.] Hominem vocat scriptura Diabolum, juxta illud: *Inimicus homo hoc fecit*; nempe zizaniorum sementem.

Omnes gentes circuierunt me, & in nomine Domini ultus sum in eos, &c.] Dæmones alii ipsum ut actioni, alii ut contemplationi deditum impugnabant: & priores quidem justitia, alios vero sapientia ulciscebatur.

Ejusdem.] Christo, ab omnibus gentibus oppugnato, magis congruit hæc dicere. Multa sunt dogmatum genera; quæ vir sanctus sapientia Dei repellit, & verbo sano evertit.

Circumdederunt me sicut apes, &c.] Quodlibet dogma Gentilium dulce quid efficit, quod suaviter afficit, & oblectat auditorem. Quapropter, qui ea promulgant, ii sunt velut apes, sed non apes. Secundum Salomonem quoque *mel distillat a labiis mulieris fornicariæ*: quæ est falsi nominis scientia. Qui adhæret illi, unum corpus est cum ea, sicut is, qui Domino veroque Verbo adhæret, unus spiritus est cum eo.

Fortitudo mea & laus mea Dominus, &c.] Suscipientis eum, per quem *omnia possum*, inquit Paulus, *in eo, qui me confortat, Christo Jesu*, potens est sermo. Hic sermo, in quo est theologia, etiam est laus. Cæterum hæc vox etiam esse possit martyris, fiducia pleni: *Fortitudo mea & laus mea Dominus.*

Non moriar, sed vivam, & narrabo opera Domini, &c.] Vivorum est, narrare opera Domini.

Ανοιξατε μοι πυλας δικαιοσυνης, κ. τ. ε.] Ωσπερ δικαιοσυνης, μιας των αρετων, εισι πυλαι αἱ κατ' αυτην πραξεις, ὑτως εἰεν αν και φρονησεως πυλαι, και σωφροσυνης, και ανδρειας, και των λοιπων αρετων, ανεῳγμεναι μεν ἐν τῳ σπυδαιῳ, κεκλεισμεναι δε ἐν τῳ φαυλῳ. εισι μεντοιγε και των κακιων πυλαι ηνοιγμεναι μεν τῳ φαυλῳ δια των κατα κακιαν πραξεων, αποκεκλεισμεναι δε ἐν τῳ αςειῳ. μηποτε δε και αλλως δια το, αρατε πυλας οἱ αρχοντες ὑμων, και ἐπαρθητε πυλαι αἰωνιοι· εισι πυλαι εἰς τας αἰωνιυς μονας, ἑκαςη των αρετων αἰωνιοι, δι' ὡν καταλληλως εισελευσονται τοις πραξεσιν ἑαυτων οἱ σπυδαιοι, τον δε σωτηρα ἐχρην δια πασων ἐξελθειν, ἐπαιρομενων και μεγεθυνομενων αξιως τυ μεγεθυς Χριςυ. πασας γαρ ανελαβε κατ' αξιαν της ὑποςασεως πρωτοτοκυ πασης κτισεως. και σκοπει ει ὡσπερ τῳ σωτηρι αἰρονται και ἐπαιρονται, ὑτω κατ' αξιαν ἑκαςῳ ἡ αἰρονται και ἐπαιρονται, ἠ τιθενται, και ὐκ ἐπαιρονται. εισι δε και ἐμψυχοι και ζωσαι αυται αἱ πυλαι· διο λεγεται αυταις το, ἐπαρθητε, και ταχα οἱ αρχοντες και αἱ πυλαι θαυμαζομεναι φασι το, τις ἐςιν ὑτος ὁ βασιλευς της δοξης; εισι μεντοιγε αἱ μεν ὑπο πολλυς πυλαι δικαιοσυνης, ἡ δε τις μονη τυ κυριυ πυλη; πυλας ὑν δικαιοσυνης τας διαφορυς της αρετης ἰδεας καλει· δι' ἐκεινων γαρ δυνατον αξιως ὑμνησαι τον των ὁλων Θεον. και τυτο σαφεςερον δια των ἐπιφερομενων ἐδηλωσεν· οἱον γαρ τινα αποκρισιν διδωσι λεγων, αυτη ἡ πυλη τυ κυριυ.

Τυ αυτυ.] Ως ανοιγονται πυλαι δικαιοσυνης, ὑτω και σωφροσυνης και ανδρειας και αγαπης. δια γαρ τυτων των πυλων εισερχεται νυς εἰς την βασιλειαν των ὑρανων.

Αυτη ἡ πυλη τυ κυριυ, κ. τ. ε.] Μετα το εισελθειν δια των πρακτικων αρετων εὑρησομεν την πυλην της γνωσεως, ἡτις ἐςιν ἡ θεωρια των γεγονοτων, σωματων και ασωματων.

Λιθον ὁν απεδοκιμασαν οἱ οἰκοδομυντες, ὑτος ἐγενηθη εἰς κεφαλην γωνιας, κ. τ. ε.] Τυτο το ῥητον εἰς Χριςον

Aperite mihi portas justitiæ, &c.] Quemadmodum justitiæ, quæ una est ex virtutibus, portæ sunt actiones ei consentaneæ ejus, ita erunt etiam portæ prudentiæ, & temperantiæ, & fortitudinis, ac virtutum cæterarum, apertæ quidem probo, sed clausæ improbo. Sunt etiam vitiorum portæ apertæ quidem improbo per vitiosas actiones, sed clausæ in viro probo. Forte vero etiam aliter propter illud, *Attollite portas principes vestras, & elevamini portæ æternales*, singulæ virtutes sunt portæ æternales ad mansiones æternas, per quas viri probi modo suis actionibus consentaneo ingredientur. Salvatorem autem oportuit per omnes egredi, elevatas & magnificatas pro dignitate magnitudinis Christi. Omnes enim assumsit secundum dignitatem primogeniti omnis creaturæ. Et vide, num, sicut Salvatori tolluntur & attolluntur, ita & unicuique pro dignitate vel tollantur & attollantur, vel ponantur & non attollantur. Sunt etiam hæ portæ animatæ & vivæ. Quocirca ipsis dicitur: *Elevamini.* Et fortassis principes ac portæ mortuæ dicunt: *Quis est iste rex gloriæ?* Sunt quidem hæ quoad multos portæ justitiæ, sed quænam illa solius Domini porta? Portas igitur justitiæ vocat diversas virtutis species: per illas enim Deum universorum digne possumus celebrare. Atque hoc manifestius declaravit per ea, quæ subjunguntur: nam ceu responsionem quamdam tradit, cum ait: *Hæc porta Domini.*

Ejusdem.] Sicut aperiuntur portæ justitiæ, sic & temperantiæ, & fortitudinis, & charitatis. Per has enim portas ingreditur mens in regnum cœlorum.

Hæc porta Domini, &c.] Posteaquam ingressi fuerimus per actrices virtutes, inveniemus portam scientiæ, quæ est eorum, quæ facta sunt, contemplatio, corporeorum & incorporeorum.

Lapidem, quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli, &c.] Hæc sententia refertur ad

ϛον ἀναφερεται· και γαρ αὐτος ἐν τοις εὐαγγελιοις ταυτην παραγει την προφητειαν λεγων· ϰδεποτε ἀνεγνωτε, λιθον ὃν ἀπεδοκιμασαν οἱ οἰκοδομϰντες, ϰτος ἐγενηθη εἰς κεφαλην γωνιας; οἰκοδομϰντας δε τϰς Ιϰδαιϰς λεγει, τϰς γραμματεις, τϰς Φαρισαιϰς, ὅτι ἀπεδοκιμαζον αὐτον λεγοντες· Σαμαρειτης εἰ, και δαιμονιον ἐχεις. και παλιν. ϰτος ϰκ ἐϛιν ἐκ τϰ Θεϰ, ἀλλα πλανᾳ τον ὀχλον.

Παρα κυριϰ ἐγενετο αὐτη, κ. τ. ε.] Οὐκ ἠν ἀνθρωπινον το γινομενον, ϰκ ἠν ἑνος των πολλων· ϰκ ἠν ἀγγελων, ϰκ ἠν ἀρχαγγελων, το τοιαυτην πλεξαι γωνιαν· ϰδεις γαρ ἰσχυεν, ϰ δικαιος, ϰ προφητης, ϰκ ἀγγελος, ϰκ ἀρχαγγελος, ἀλλα τϰ Θεϰ το κατορθωμα. τϰτο ἠν αὐτϰ ἰδικως το ἐργον.

Αὐτη ἡ ἡμερα ἡν ἐποιησεν ὁ κυριος, κ. τ. ε.] Ταυτην την ἡμεραν ϰ νομοθετα, ϰ προφηται πεποιηκασιν, ἀλλ' αὐτος ὁ της δικαιοσυνης ἡλιος. ἡμεραν δε λεγει την γνωσιν τϰ Χριϛϰ.

Τϰ αὐτϰ.] Ημεραν ἐνταυθα ϰχι τον δρομον λεγει τον ἡλιακον, ἀλλα τα κατορθωματα τα ἐν αὐτῃ γινομενα. ὡσπερ γαρ ἡμεραν πονηραν λεγει, ϰ τον δρομον τϰ ἡλιϰ, ἀλλα τα ἐν αὐτῃ κακα· ϰτως και ἡμεραν ἀγαθην, τα ἐν αὐτῃ κατορθωματα. ὁ δε λεγει, τοιϰτον ἐϛι· παντα τα κατορθωματα τα ἐν αὐτῃ γινομενα ὁ Θεος ἐποιησε· της γαρ χειρος ἐκεινης μονης ἠν τα γινομενα. τι γαρ της ἡμερας ταυτης ἰσον γενοιτο ἀν, ἐν ᾗ καταλλαγη θεϰ προς ἀνθρωπϰς ἐγενετο, και ὁ χρονιος κατελυθη πολεμος, και ϰρανος ἀπεδειχθη ἡ γη, και οἱ της γης ἀναξιοι ἀνθρωποι της βασιλειας ἐφανησαν ἀξιοι, και ἡ ἀπαρχη της φυσεως της ἡμετερας ὑπερανω των ϰρανων ἀνηνεχθη, και παραδεισος ἠνοιγη, και την ἀρχαιαν ἀπελαβομεν πατριδα, και καταρα ἠφανισθη, και ἡ ἁμαρτια ἐλυθη; εἰ γαρ και πασας τας ἡμερας ἐποιησεν, ἀλλ' ἐκεινην ἐξαιρετως, ἐπειδη τα μεγιϛα ἐν αὐτῃ των οἰκειων μυϛηριων ἐπληρωσε. διοπερ και ἡμεις ἀγαλλιασωμεθα και εὐφρανθωμεν ἐν αὐτῃ διπλην τινα χαραν πανηγυριν ἀγοντες· μιαν μεν. ὁτι της αἰχμαλω-

hristum: ipse enim in Evangeliis hanc citat prohetiam dicens: *Nunquam legistis: Lapidem, quem reobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli?* Edificantes autem hic dicit Judæos, Scribas & Phasæos, quandoquidem reprobarunt ipsum, dicentes: *amaritanus es tu, & dæmonium habes.* Et rursus: *Hic m est ex Deo, sed seducit turbam.*

A Domino factum est istud, &c.] Non erat humaum hoc, quod factum est, non erat unius ex mul s; non erat Angelorum, non erat Archangelorum, ılem angulum componere. Nemo enim hoc potuit, on justus, non Propheta, non Angelus, non Arıangelus, sed solius Dei erat hoc præclarum faciıs; erat hoc proprie ipsius opus.

Hæc est dies, quam fecit Dominus, &c.] Hanc diem on legislatores, non prophetæ fecerunt, sed ipse ıl justitiæ. Diem autem vocat cognitionem Christi.

Ejusdem.] Non solis cursum hoc loco diem vocat, d præclara facinora, quæ in eo gesta sunt. Quemlmodum enim, qui diem malum dicit, non solis curım, sed mala, quæ in ipso sunt, intelligit; ita :iam bonum diem, præclara facta, quæ in illo congerunt. Quod autem dicit, est ejusmodi: Omnia ræclara facinora, quæ in eo gesta sunt, Deus fecit: rat enim illius solius manus, efficere, quæ facta sunt.)uid enim possit cum hoc die conferri, in quo cum ominibus facta est Dei reconciliatio, & diuturnum ellum fuit diremptum, & terra cœlum evasit, & hoıines, terra indigni, regno digni visi sunt, & no:ræ naturæ primitiæ super cœlos sublatæ sunt, & paadisus apertus est, & veterem patriam recepimus, : expunctum est maledictum, & sublatum peccatum? ;tsi enim omnes quoque dies fecerit, illum tamen ximie, quandoquidem in illo maxima sua mysteria nplevit. Quapropter etiam nos exsultemus & læemur in eo, duplicem quamdam solemnitatem cele-

bran-

μαλωσιας τȣ διαβολȣ ἐῤῥυσθημεν· δευτεραν δε, ὅτι και προς βασιλειαν ȣρανων ἀναγομεθα.

Εὐλογημενος ὁ ἐρχομενος ἐν ὀνοματι κυριȣ, κ. τ. ἑ.] Και ταυτην την φωνην οἱ εὐαγγελιςαι περι Χριςȣ προφητειαν εἶναι ἐξειληφασιν· αὐτος γαρ ἀληθως ἐςιν ὁ αὐθεντικως και ἐν ὀνοματι τȣ κυριȣ ἐρχομενος, παντων των παρ' αὐτȣ ἀνδρων ὁμȣ και ἀγγελων ἐληλυθοτων ὡς κυριȣ δȣλων. ἀμελει ταδε λεγει κυριος, ἑκαςος ἐφη· και ἑκαςος των ἀγγελων φησι προς ὃν ἐρχεται, ὁ κυριος ἀπεςειλε με. ἀλλ' αὐτος ὁ ἐν ὀνοματι κυριȣ ἐρχομενος εὐλογημενος ἐςι.

Θεος κυριος και ἐπεφανεν ἡμιν, κ. τ. ἑ.] Το γαρ ἐλθειν αὐτον ȣ τοπον ἐςιν ἀμειψαι, ἀλλ' ἐπιφανηναι, προτερον ȣχ ὁρωμενον· ὑπαρχων γαρ ἀορατος, τῳ εἶναι εἰκων Θεȣ ἀορατȣ, μορφην δȣλȣ λαβων, και γενομενος ὁ λογος σαρξ ὤφθη, ἵν' ὄυτω φανεις, χειραγωγηση ἡμας δια ταυτης της κατανοησεως εἰς το και την δοξαν αὐτȣ θεασασθαι, δοξαν ὡς μονογενȣς παρα πατρος, πληρης χαριτος και ἀληθειας.

Συςησατε ἑορτην ἐν τοις πυκαζȣσιν, κ. τ. ἑ.] Οὕτοι πυκαζȣσιν, οἱ φυλλοις και καρποις κομωντες· φυλλοις μεν τοις καρθηκȣσι, καρποις δε ταις ἀρεταις. και γαρ το φυλλον αὐτων ȣκ ἀποῤῥυησεται· και τον καρπον αὐτων δωσȣσιν ἐν καιρῳ αὐτων δια το γεγενησθαι αὐτȣς ξυλα πεφυτευμενα παρα τας διεξοδȣς των ὑδατων.

Τȣ αὐτȣ.] Πυκαζοντα δε τα Χερȣβιμ φησι, τα ἐπισκιαζοντα το ἱλαςηριον· τȣτο γαρ ἐςι το πυκαζȣσι. πυκαζειν γαρ το σκεπειν. τα Χερȣβιμ δε ἐσκεπον ταις πτερυξι το ἱλαςηριον.

Θεος μȣ εἶ συ, και ἐξομολογησομαι σοι, κ. τ. ἑ.] Ενταυθα δεικνυσιν, ὅτι και χωρις των εὐεργεσιων δει εὐχαριςειν τῳ Θεῳ, και δια τȣτο αὐτον δοξαζειν, δια την μεγαλοσυνην αὐτȣ της ȣσιας, δια την ἀποῤῥητον δοξαν. τȣτο γȣν και ἐνταυθα αἰνιττεται, εἰπων τας εὐεργεσιας, ἃς εὐεργετηθη· και χωρις τȣτων, φησι, και

εὐχα-

brantes: unam quidem, quod a captivitate Diaboli simus liberati; alteram vero, quod etiam ad regnum cœlorum adducamur.

Benedictus, qui venit in nomine Domini, &c.] Hanc etiam vocem de Christo prophetiam esse exposuerunt Evangelistæ: ipse enim revera est, qui cum auctoritate venit in nomine Domini, cum omnes ab ipso tam viri, quam Angeli venerint tanquam servi Domini. Quilibet enim eorum dicebat: Hæc dicit Dominus: & unusquisque Angelorum ei, ad quem mittitur, ait, Dominus misit me. Verum ille, qui venit in nomine Domini, benedictus est.

Deus Dominus & illuxit nobis, &c.] Ipsum enim venire, non est, locum mutare, sed apparere, qui antea minime videbatur: nam cum invisibilis esset, eo quod esset imago Dei invisibilis; formam servi accipiens, & Verbum, caro factum, apparuit, ut hoc modo apparens, nos adduceret per hanc cognitionem ad gloriam quoque ipsius contemplandam, *Gloriam quasi unigeniti a Patre, plenum gratiæ & veritatis.*

Constituite diem solemnem in condensis, &c.] Hi condensant, qui foliis & fructibus ornantur; foliis quidem, id est, officiis; fructibus vero, hoc est, virtutibus. Etenim *folium* eorum *non defluet, & fructum suum* dabunt *in tempore suo*, propterea quod sunt ipsi *ligna, plantata secus decursus aquarum.*

Ejusdem.] *Condensa* vocat Cherubim, quæ propitiatorium obumbrabant: hoc enim est *in condensis.* Condensare enim est tegere: Cherubim autem alis tegebant propitiatorium.

Deus meus es tu, & confitebor tibi, &c.] Hic ostendit, etiam absque beneficiis gratias esse agendas Deo, ipsumque propterea glorificandum propter majestatem naturæ ejus, propter gloriam ineffabilem. Hoc igitur enim hic insinuat, postquam enarravit beneficia, quibus affectus fuit. Etiam sine his, inquit, gratias

agam,

ευχαριςησω και εξομολογησομαι, οτι τοιυτον εχω δεσποτην, ετως υψηλον, ετω μεγαν, ετως αορατον ακαταληπτον. το δε υψωσω, δοξασω εςι.

Εξομολογεισθε τω κυριω, οτι αγαθος, κ. τ. ε.] Ου ματην εκ δευτερυ κατα τον παροντα ψαλμον τον ςιχον ο ψαλμωδος ενεταξεν· ημας δε πολλακις την αυτην ωδην μελεταν αρα βυλομενος, ινα μεμνημενοι τις ημων η σωτηρια εγενετο, μηκετι προς τον εχθρον παλινδρομησωμεν, οσπερ ημιν εις απωλειαν γεγονεν.

ΨΑΛΜΟΣ ριή.

Μακαριοι οι αμωμοι εν οδω, κ. τ. ε.] Τα ςοιχεια της αρχης των λογων τυ θευ ο θειος εςι τοπος· περι ων και διαλαμβανει ο εκατοςος οκτωκαιδεκατος ψαλμος, κατα Εβραιων ςοιχεια γεγραμμενος, ωςε τυς μεν πρωτυς αυτυ ςιχυς ειναι οκτω απο τυ αλεφ· ο εςιν αρχη των παρ' αυτοις ςοιχειων· τυς δε δευτερυς οκτω απο βηθ, και υτω καθεξης. και περιεχει γε ο ψαλμος υτος ολον τον τοπον τον ηθικον μετα πασης θεωριας της περι των διαφορων εν τοις ηθικοις τοποις ονοματων εν ταις γραφαις. ιςεον δε, ως αλλο μεν νομος, αλλο δε δικαιωμα, αλλο προςαγμα, αλλο μαρτυριον, αλλο κριμα. δια τυτο δε ενταυθα τα ςοιχεια προτετακται, ινα δηλωθη τοις εντυγχανυσιν, οτι τα ςοιχεια εςιν η γνωσις τυ ηθικυ τοπυ. υτω και οι ριά. και ριβ'. ψαλμοι, τινα τροπον κακεινοι ηθικοι οντες, ειχον την αρχην των ςιχων απο των παρ' Εβραιοις ςοιχειων. εκει μεν υν η ςοιχειωσις υκ εκτεταται, αλλα δια βραχεων παραδεδοται. ιςεον τοινυν ωσπερ αλλα, υτω και ταυτα εν πνευματι αγιω γεγραφθαι, λογον τε εχειν υκ ευκαταφρονητον. και η αιτια τυ εκαςον των ςοιχειων οκτακις παρ' Εβραιοις ειρησθαι εν τυτω τω ψαλμω, ελ-

θε

agam, & confitebor, quod talem habeam Dominum, adeo sublimem, adeo magnum, adeo invisibilem & incomprehensibilem. Illud autem *exaltabo* idem est, quod *glorificabo*.

Confitemini Domino, quoniam bonus, &c.] Non temere Psalmista secundo hunc versiculum huic psalmo inseruit, volens videlicet nos frequenter hoc canticum meditari, ut meminerimus, quis salus nostra exstiterit, neque amplius ad inimicum recurramus, qui nobis exitio fuit.

PSALMUS CXVIII.

B*eati immaculati in via, &c.*] Elementa principii sermonum Dei divinus est locus: de quibus etiam disserit centesimus decimus octavus psalmus, qui secundum Hebræorum elementa scriptus est, ita, ut primi ejus octo versiculi sint ab Aleph: quæ litera apud ipsos principium est elementorum; sequentes vero octo sint a Beth, & sic deinceps. Atque hic psalmus universum locum moralem complectitur cum omni contemplatione nominum, quæ in locis moralibus adhibet scriptura. Sciendum autem, quomodo aliud quidem sit lex, aliud vero justificatio, aliud præceptum, aliud testimonium, aliud judicium. Idcirco autem elementa hic præposita sunt, ut legentibus demonstretur, elementa esse moralis loci scientiam. Sic etiam psalmi centesimus undecimus, & centesimus duodecimus, cum & illi quodammodo morales sint, principium versiculorum habuerunt ab elementis Hebræorum. Ibi igitur elementatio non est exposita, sed breviter quidem tradita. Sciendum igitur, uti alia, sic & hæc in Spiritu sancto scripta esse, & minime contemnendam habere rationem. Atque hæc est causa, cur singula elementa octies ab Hebræis

θε τοινυν ἐπι τον ὀκτω ἀριθμον, και ἐπευ ὠνομασθη ἐν τη γραφη, παραλαμβανε αὐτον, και ἐπι τινι εἰρηται, και ἐςαι σοι χρησιμος ὁ λογος προς το ἰδειν, ὁτι ἑκαςον ςοιχειον τελειωσις ἐςιν ἁμα τῳ ἀριθμῳ. ὁταν δε τελειωμεθα ἐν τοις ςοιχειοις, ὁ ἑπτα ἀριθμος προτιμητεος ἡμιν, ὁτι δη και τη ὑλη ἀνειται ὑτος· ἐπερ ἐςιν ὁ ἑπτα σημειον ὑλικης παχυτητος· ὁ δε ὀκτω ἀρχη της ἀϋλοτερας και μειζονος καταςασεως. εἰ γαρ και τα μαλιςα φαμεν και τον ἑξ την κοσμικην σχετικως ὑλην ὑποδηλυν, ἀλλ' ὑν γε τον μεν εἰς την κατα ποσον ὁλοτητα ἀναφερομεν, τον δε εἰς την καθ' ἑξιν τελειωσιν, καθ' ἡν τις ἀποσμηχεται τα ῥυπασματα της ψυχης, και καθαιρεται. πριν γαρ ἐλθη ἡ ὀγδοη τυ κυριυ Ιησυ χριςυ ἡμερα, ὁλος ὁ κοσμος ἀπερικαθαρτος ἡν και ἀκροβυςος· ὁτε δε ἠλθεν ἡ ὀγδοη της ἀναςασεως χριςυ ἡμερα, ἀθροως παντες ἀκαθαριθημεν ἐν τη περιτομη τυ χριςυ, συνταφεντες και συναναςαντες, ὡς φησιν ὁ ἀποςολος. ἐπει ὑν δια της ςοιχειωσεως καθαιρεται ἡμων ἡ ψυχη, μανθανοντων τον ἠθικον τοπον, και τελειυμενων ἐν τη γνωσει αὐτυ, δια τυτο ὁ ὀκτω ἀριθμος παρειληφθη καθ' ἑκαςον των ςοιχειων ἐν τῳ προκειμενῳ. ἐν τυτῳ γυν τῳ ψαλμῳ την των ἁγιων διαγραφει πολιτειαν, τυς ἀγωνας, τας θλιψεις, και τα ἑξης. ὁ δε μηδαμη μηδαμως ἁμαρτανων, ὑτος ἀν εἰη ἀμωμος και μην και μακαριος.

Τυ αὐτυ.] Οὐ δια την ἀμωμοτητα μακαριος ἀνθρωπος ὀνομαζεται, ἀλλα δια την γνωσιν την τυ Θευ, ἡν μελλει κτασθαι δια της ἀμωμοτητος· μακαριοι γαρ οἱ καθαροι τη καρδια, ὁτι αὐτοι τον Θεον ὀψονται.

Οὐ γαρ οἱ ἐργαζομενοι την ἀνομιαν ἐν ταις ὁδοις αὐτυ ἐπορευθησαν, κ. τ. ε.] Εἰ οἱ ἐργαζομενοι την ἀνομιαν ἐν ταις ὁδοις τυ Θευ ὑ πορευονται, οἱ ἐργαζομενοι δηλονοτι την δικαιοσυνην, ἐν ταις ὁδοις τυ Θευ πορευθησονται.

bræis dicta sint in hoc psalmo. Veni igitur ad numerum octonarium, & sicubi in scriptura nominatus est, apprehende illum, & vide, ad quid dicatur, atque erit tibi utilis hic sermo ad sciendum, unumquodque elementum perfectionem esse simul, & numerum. Quando autem perfecti evaserimus in elementis, septenarius nobis numerus præferendus, quia nimirum hic per materiam perficitur; siquidem septenarius signum est crassitiei materialis; octonarius vero status immaterialis atque potioris principium est. Si enim ut plurimum dicimus, sextenario numero materiam mundi habitu indicari, at illum quidem ad materiæ integritatem, hunc vero ad habitualem referimus perfectionem, secundum quam quis animæ maculas abstergit, & mundatur. Antequam enim veniret octava Domini Jesu Christi dies, totus mundus impurus erat, & præputiatus: quando autem octava resurrectionis Christi dies advenit, confestim omnes mundati sumus in circumcisione Christi, consepulti, & conresurgentes ei, ut ait Apostolus. Cum igitur per elementationem anima nostra expietur, dum moralem locum perdiscimus, & in scientia ejus perficimur, idcirco impræsentiarum numerus octonarius in singulis elementis continetur. Itaque in hoc psalmo sanctorum vivendi institutum describit, eorum certamina, afflictiones, & cætera. Qui autem nullo modo unquam peccat, is utique immaculatus, quin & beatus existit.

Ejusdem.] Non propter immaculatam vitam beatus homo nominatur, sed propter Dei cognitionem, quam sibi per immaculatam vitam comparaturus est: nam *beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.*

Non enim, qui operantur iniquitatem, in viis ejus ambulaverunt, &c.] Si, qui operantur iniquitatem, in viis Dei non ambulant, certe, qui operantur justitiam, in viis Dei ambulabunt. Viæ igitur Dei sunt

ται. ȣκȣν ὁδοι τȣ Θεȣ εἰσιν αἱ Θεωριαι των γεγονοτων, ἐν αἱς πορευσομεθα δικαιοσυνην κατεργαζομενοι. ε᾽ δε ἡ δικαιοσυνη ἡμων ἐϛιν ὁ Χριϛος· ἐγενηθη γαρ ἡμιν σοφια παρα Θεȣ, δικαιοσυνη τε και ἁγιασμος, και ἀπολυτρωσις· καλως λεγει ἐν ταις παροιμιαις ὁ Σολομων την σοφιαν ἀρχην εἰναι των ὁδων τȣ κυριȣ, ἡτις ἐϛιν ὁ Χριϛος. λεγω δε Χριϛον τον μετα τȣ Θεȣ λογον ἐπιδημησαντα κυριον.

Τȣ αὐτȣ.] Εἰ τις ἀνομιαν ἐργαζεται, ἐκεινος ȣκ ἐν ὁδῳ κυριȣ πορευεται· διο ȣδε ἀμωμος ἐϛιν ἐν ὁδῳ.

Συ ἐνετειλω τας ἐντολας σȣ φυλαξασθαι σφοδρα, κ.τ.ε.] Ο μη κατα διανοιαν ἁμαρτανων, σφοδρα φυλασσει τας ἐντολας τȣ Θεȣ.

Τȣ αὐτȣ.] Εϛι σφοδρα και ἐϛιν ἠρεμα φυλασσεσθαι ἐντολας θεȣ. ἡ σφοδρα ἐνετειλατο ὁ θεος φυλασσεσθαι τας ἐντολας αὐτȣ.

Οφελον κατευθυνθειησαν αἱ ὁδοι μȣ τȣ φυλαξασθαι τα δικαιωματα σȣ, κ.τ.ε.] Οὐ γαρ ἀλλως τα δικαιωματα σȣ φυλαξω, ἐαν μη κατευθυνθωσιν ὑπο σȣ αἱ ὁδοι μȣ. τινα ȣν τα δικαιωματα ταυτα, ἁ παραθεσεις ἐνωπιον των υἱων Ισραηλ; ἐαν κτηση παιδα ἑβραιον, ἑξ ἐτη δȣλευσει σοι, τῳ ἑβδομῳ ἐξαποϛελεις αὐτον ἐλευθερον, και τα ἑξης. ὀφελον ȣν, φησι, κατευθυνθειησαν αἱ ὁδοι μȣ, ἱνα ὁσα ἐδικαιωσας, ταυτα ἑκαϛῳ κατα το πρεπον ἀποδω.

Τοτε ȣ μη αἰσχυνθω, ἐν τῳ με ἐπιβλεπειν ἐπι πασας τας ἐντολας σȣ, κ.τ.ε.] Οὐκ ἐπι τινας, ἀλλ᾽ ἐπι πασας· κατ᾽ ἐκεινας γαρ τας ἐντολας, ἁς μη βλεπω, αἰσχυνθησομαι. ἡμιν δε προς το πνευμα το θειον ἀφορωσιν ἐϛαι το μη αἰσχυνεσθαι, ἐπειδαν συνηρμοσμενȣς αὐτῳ θεωρωμεν ἡμας αὐτȣς ἁπανταχη, και μηδαμη μετατιθεμενȣς προς την σαρκα, μηδε οἱον ἐκ μετεωρȣ πτωσεως κατενεχθεντας.

Τȣ αὐτȣ.] Εἰ ὁ πασας ποιησας τας ἐντολας, πταισας δε ἐν μιᾳ, γινεται παντων ἐνοχος, καλως γεγραπται·

τοτε

rerum, quæ factæ ſunt, contemplationes, in quibus ambulabimus, operando juſtitiam. Si vero juſtitia noſtra eſt Chriſtus, (nam *factus eſt nobis ſapientia a Deo, juſtitia item & ſanctificatio ac redemtio*) pulchre in proverbiis Salomon dicit, viarum Dei principium eſſe ſapientiam, quæ eſt Chriſtus. Chriſtum autem dico Verbum, quod cum Deo erat, & in hunc mundum advenit.

Ejusdem.] Si quis iniquitatem operetur, ille haudquaquam in via Domini ambulat; quapropter neque immaculatus eſt in via.

Tu mandaſti, mandata tua cuſtodiri nimis, &c.] Qui ne cogitatione quidem peccat, vehementer cuſtodit mandata Dei.

Ejusdem.] Eſt vehementer, & eſt placide, cuſtodire mandata Dei. Vel vehementer præcepit Deus, cuſtodiri mandata ſua.

Utinam dirigantur viæ meæ ad cuſtodiendas juſtificationes tuas, &c.] Non enim aliter juſtificationes tuas cuſtodiam, niſi viæ meæ a te directæ fuerint. Quænam igitur ſunt juſtificationes illæ, quas propones coram filiis Iſrael? *Si poſſederis puerum Hebræum, ſex annis ſerviet tibi, ſeptimo autem dimittes eum liberum*, & quæ ſequuntur. *Utinam* igitur, inquit, *dirigantur viæ meæ*, ut, quæcumque juſtificaſti, ea unicuique, prout decet, reddam.

Tunc non confundar, cum perſpexero in omnibus mandatis tuis, &c.] Non in aliquibus, ſed in omnibus: nam per illa mandata, quæ non inſpicio, confundar. Nobis autem, ad ſpiritum divinum aſpicientibus, continget, ut non confundamur, quando nosmetipſos ei undequaque conformes eſſe conſpexerimus, nec ad carnem ullo modo inclinatos, neque quaſi e ſublimi lapſu dejectos.

Ejusdem.] Si, qui fecit omnia mandata, in uno autem offendit, is fit omnium reus, pulchre ſcriptum

τοτε ȣ μη αἰσχυνθω ἐν τῳ με ἐπιβλεπειν ἐπι πα
τας ἐντολας σȣ. οἰδε γαρ και μια παραμεληθεισα
τολη αἰχυνης ἡμιν γινεσθαι προξενος.

Εξομολογησομαι σοι ἐν εὐθυτητι καρδιας, κ. τ.
Ο μηδεποτε εὐθυτητα καρδιας ἀνειληφως, ἀλλ' ἐτι
την ἐχων σκολιαν, ȣ̓κ ἐξωμολογησατο ȣ̓δεπω, εἰς
παραδεχθηναι τῳ θεῳ την ἐξομολογησιν αὐτȣ. πως
τȣτο γινεται δηλοι τα ἑξης.

Μη με ἐγκαταλιπῃς ἑως σφοδρα, κ. τ. ε.] Μει
ἐχει ἡ δυναμις μȣ ἐν τῳ πειραζεσθαι, μη με, φη
τοις ὑπερ δυναμιν πειρασμοις ὑποβαλῃς, μηδε σφο
ἐγκαταλιπῃς με. πιςος δε ὁ θεος, ὁς ȣ̓κ ἐασει ἡμας π
ρασθηναι ὑπερ ὁ δυναμεθα, και τα ἑξης.

Εν τῃ καρδιᾳ μȣ ἐκρυψα τα λογια σȣ, ὁπως ἀν
ἁμαρτω σοι, κ. τ. ε.] Αμαρτανει τῳ θεῳ ὁ ἀξιωθ
λογιων ἀποῤῥητοτερων, και κρυπτεσθαι ἀπο πολ
κελευθεις, και μη κρυπτων αὐτα, ἀφ' ὡν δει. κινδυ
γαρ ȣ̓ μονον το τα ψευδη λεγειν, ἀλλα και το τ' ἀ
θη, ἐπαν ὁλως μη δει ἀπαγγελλειν. ȣ̓ γαρ δει
μαργαριτας βαλλεσθαι ἐμπροσθεν των χοιρων, ȣ̓δε
δοναι τα ἁγια τοις κυσι.

Εὐλογητος εἰ, κυριε, κ. τ. ε.] Ο αἰσθομενος της αι
προκοπης, ἀπο τȣ ἐν ὁλῃ καρδιᾳ ἐκζητησαι τον θε
εὐλογει αὐτον εὐχαριςων ἠδη ἐφ' οἱς ἠξιωθη. ἐχων
λογια ἀποῤῥητα και κρυψεως ἀξια, εὐλογει ἐπι τȣ
τον κυριον.

Εν τῃ ὁδῳ των μαρτυριων σȣ ἐτερφθην, ὡς ἐπι π
τι πλȣτῳ, κ. τ. ε.] Ο ὡς ἐν τῳ παντι πλȣτῳ χρυσ
και ἀργυρȣ, και ἱματισμȣ, και οἰκοπεδων, και χ
ριων, και κτηνων, και οἰκετων εὐφραινομενος ἐν τῃ
των μαρτυριων τȣ θεȣ, μακαριος.

Εν τοις δικαιωμασι σȣ μελετησω, κ. τ. ε.] Εν
δικαιωμασι τις μελετα τȣ θεȣ ȣ̓ ῥηματιοις και λεξ
διοις, ἀλλα τῳ νενοηκεναι και ποιειν αὐτα. ȣ̓ γαρ
ἀκροαται των δικαιωματων τȣ θεȣ δικαιοι παρα
θεῳ,

ſt: *Tunc non confundar, cum perſpexero in omnibus man-datis tuis*: nam vel unum neglectum mandatum con-fuſionem nobis parit.

Confitebor tibi in directione cordis, &c.] Qui nunquam cordis directionem aſſumſit, ſed adhuc illud curvum habet, is nunquam ita confeſſus eſt, ut a Deo ſuſciperetur ejus confeſſio. Quomodo igitur hoc fiat, ſequentia declarant.

Non me derelinquas usquequaque, &c.] Menſuras habet virtus mea, dum tentatur: ne me, inquit, ultra vires meas tentationibus objicias, neque vehementer derelinquas me. *Fidelis autem Deus, qui non patietur* nos *tentari ſupra id, quod* poſſumus, & cætera.

In corde meo abſcondi eloquia tua, ut non peccem tibi, &c.] Peccat in Deum is, qui arcaniorum ejus eloquiorum particeps, eademque a vulgi multitudine abſcondere juſſus, a quibus oportet, illa minime abscondit. Non ſolum enim periculoſum eſt, mendacia, ſed etiam vera proferre, quando non ſunt enuncianda. Non ſunt enim margaritæ mittendæ ante porcos, neque danda ſunt ſancta canibus.

Benedictus es Domine, &c.] Qui ſuum profectum ſentit, eo quod toto corde Deum exquirat, benedicit ei, gratias agens pro his, quibus dignus habitus eſt. Cum enim habeat eloquia arcana, & abſconſione digna, pro his Domino benedicit.

In via teſtimoniorum tuorum delectatus ſum, ſicut in omnibus divitiis, &c.] Qui in via teſtimoniorum Dei delectatur, ſicut in omnibus divitiis auri, argenti, veſtimenti, arearum, locorum, pecorum & domeſticorum, is beatus eſt.

In juſtificationibus tuis meditabor, &c.] In juſtificationibus Dei quiſpiam meditatur, non verbis & vocibus adhærendo, ſed illas intelligendo & faciendo. Non enim auditores juſtificationum Dei juſti ſunt

θεῳ, ἀλλ' οἱ ποιηται αὐτων, και μελετωντες αὐτα τοις ἐργοις, οἱτινες ἐκ τȣ ὡσαυτως αὐτα μελεταν, ȣ̓δεποτε των λογων τȣ θεȣ ἐπιλησονται.

Ανταποδος τῳ δȣλῳ σȣ, ζησομαι και φυλαξω τȣς λογȣς σȣ, κ. τ. ε.] Ο ποιησας παντα τα συντελȣντα προς την γνωσιν της τȣ Θεȣ, ȣ̔τος λεγετω και τῳ κυριῳ· ἀνταποδος τῳ δȣλῳ σȣ.

Τȣ αὐτȣ.] Διδοντι ἀνταποδιδωσιν ὡς τῳ Αβρααμ τον Ισαακ, και τῳ προσαγαγοντι τας δεκα μνας ὁ χαρισαμενος αὐτας αὐτῳ δεσποτης.

Αποκαλυψον τȣς ὀφθαλμȣς μȣ και κατανοησω τα θαυμασια ἐκ τȣ νομȣ σȣ, κ. τ. ε.] Ο νομος ἀποκαλυψεως δειται· ἡ γαρ ἐντολη κυριȣ τηλαυγης ἐςιν· νομον δε ἐνταυθα ὠνομασε την πνευματικως ἀλληγορȣμενην της γραφης ἱςοριαν· ὁπερ και Παυλος πεποιηκεν ἐν τῃ προς Γαλατας ἐπιςολῃ γραφων· λεγετε μοι, φησιν, οἱ ὑπο νομον θελοντες εἶναι, τον νομον ȣ̓κ ἀναγινωσκετε; γεγραπται γαρ, ὁτι Αβρααμ δυο υἱȣς ἐσχεν, ἑνα ἐκ της παιδισκης, και ἑνα ἐκ της ἐλευθερας· και ἀναγει πασαν την ἱςοριαν πνευματικως ἀλληγορων ἐπι την ἀνω Ιερȣσαλημ.

Επεποθησεν ἡ ψυχη μȣ τȣ ἐπιθυμησαι τα κριματα σȣ ἐν παντι καιρῳ, κ. τ. ε.] Οὐκ ἐπεθυμησεν, ἀλλ' ἐπεποθησεν ἐπιθυμησαι, και ἐν παντι καιρῳ ἐπιθυμησαι.

Επετιμησας ὑπερηφανοις· ἐπικαταρατοι οἱ ἐκκλινοντες ἀπο των ἐντολων σȣ, κ. τ. ε.] Ο ἀντιτασσομενος τοις ὑπερηφανοις, ȣ̔τος και ὑπερηφανοις ἐπιτιμᾳ. κυριος δε ὑπερηφανοις ἀντιτασσεται· κυριος ἀρα και τοις ὑπερηφανοις ἐπιτιμᾳ.

Και γαρ ἐκαθισαν ἀρχοντες και κατ' ἐμȣ κατελαλȣν· ὁ δε δȣλος σȣ ἠδολεσχει ἐν τοις δικαιωμασι σȣ, κ. τ. ε.] Ούτως συνερχονται κατα τȣ δικαιȣ, σκοπȣντες, ὁπως ἐπιβȣλευσωσιν αὐτῳ. ἀλλ' αὐτος ȣ̓ παυεται λαλων ἐν τοις δικαιωμασιν τȣ θεȣ· ȣ̓δεν γαρ ἀνθρωπινον φθεγγεται.

Τȣ αὐτȣ.] Η περι τι συνεχης ὁμιλια και διατριβη ἀδολεσχια καλειται.

Εκολ-

apud Deum, sed factores earum, & qui operibus eas meditantur: qui nempe ex eo, quod similiter eas meditentur, nunquam sermonum Dei obliviscentur.

Retribue servo tuo, vivam, & custodiam sermones tuos, &c.] Qui fecit omnia, quæ ad Dei cognitionem conferunt, hic dicat etiam Domino: *Retribue servo tuo.*

Ejusdem.] Danti retribuit, sicut Abrahamo Isaacum, & ei, qui attulit decem mnas, illas ipsas præbuit Dominus.

Revela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua, &c.] Lex revelatione indiget: mandatum enim Domini lucidum est. Legem autem hoc loco vocavit scripturæ historiam, quæ ad spiritalem allegoriam trahitur. Quod & Paulus fecit, cum in Epistola ad Galatas scribit: *Dicite mihi*, inquit, *qui sub lege vultis esse, legem non legistis? Scriptum est enim, quia Abraham duos filios habuit, unum de ancilla, & unum de libera.* Et in omnibus ad spiritalem sensum refert historiam, quam allegorice de superna Jerusalem interpretatur.

Concupivit anima mea, desiderare justificationes tuas in omni tempore, &c.] Non desideravit, sed optavit desiderare, & in omni tempore desiderare.

Increpasti superbos: maledicti, qui declinant a mandatis tuis, &c.] Qui superbis resistit, ille & superbos increpat. Dominus autem superbis resistit; Dominus ergo etiam superbos increpat.

Etenim sederunt principes, & adversum me loquebantur; servus autem tuus exercebatur in justificationibus tuis, &c.] Sic conveniunt adversus justum, considerantes, quomodo insidientur ei; sed ipse non desinit loqui in justificationibus Dei. Nihil enim humani sonat.

Ejusdem.] Assidua circa rem quampiam cura & studium, exercitatio vocatur.

Εκολληθη τῳ ἐδαφει ἡ ψυχη μυ, ζησον με κατα τον λογον συ, κ. τ. ε.] Των ἁμαρτωλων αἱ ψυχαι τῳ ἐδαφει κολλωνται τα ἐπιγεια φρονυσαι· των δε δικαιων ἠτοι συνδεσμυμεναι σωμασιν, ἡ χρονιζυσαι δι' οἰκονομιαν ἐν αὐτοις.

Τυ αὐτυ.] Νυν μεν ἐκολληθη τῳ ἐδαφει ἡ ψυχη, και γεγονε σαρξ· ἐν δε τῃ ἀναςασει κολληθησεται ἡ σαρξ τῃ ψυχῃ, και ἐςαι ψυχη ἡτις κολληθεισα τῳ κυριῳ ἐν τῃ καθολικῃ ἀναςασει γινεται ἐν πνευμα, και γινεται το σωμα πνευματικον. ὁμοιον τυτο τῳ· εἰς χυν θανατυ κατηγαγες με· και τῳ, ἐταπεινωθη εἰς χυν ἡ ψυχη ἡμων· καὶ τῳ· το σωμα της ταπεινωσεως ἡμων· και τῳ, τις με ῥυσεται ἐκ τυ σωματος τυ θανατυ τυτυ; την ὑπερβολην της ταπεινωσεως δια τυτων ἐδηλωσεν. ὑτω γαρ ἐν μγ'. ψαλμῳ· ὁτι ἐταπεινωθη εἰς χυν ἡ ψυχη ἡμων, ἐκολληθη εἰς γην ἡ γαςηρ ἡμων.

Οδον δικαιωματων συ συνετισον με, και ἀδολεσχησω ἐν τοις θαυμασιοις συ, κ. τ. ε.] Συνεσιν γαρ των ἐν αὐτοις μυςηριων λαβων, ὡς και ταυτην ὁδευσας, δυνησομαι περι των ἐν αὐτοις θαυμασιων ὁμιλειντε και λογον ποιειθαι.

Ενυςαξεν ἡ ψυχη μυ ἀπο ἀκηδιας· βεβαιωσον με ἐν τοις λογοις συ, κ. τ. ε.] Ακηδια ἐςι κινησις ἐν τῳ αὐτῳ πολυχρονιος θυμυ και ἐπιθυμιας, τυ μεν τοις παρυσιν ὀργιζομενυ· της δε ἐφιεμενης των μη παροντων. νυςαγμος ἐςι ψυχης λογικης ἀμελεια των ἀρετων και της γνωσεως της τυ θευ· ὑπνος ἐςι ψυχης λογικης χωρισμος ἑκυσιος ἀπο της ὀντως ζωης· διο και ὁ σοφος Σολομων παραινει, μη δυναι ὑπνον τοις ὀμμασι, μηδ' ἐπινυςαξαι τοις βλεφαροις.

Οδον ἀδικιας ἀποςησον ἀπ' ἐμυ, και τῳ νομῳ συ ἐλεησον με, κ. τ. ε.] Οὐκ ἐμε, φησιν, ἀποςησον ἀπο ὁδυ ἀδικιας, ἀλλ' αὐτην ἀπ' ἐμυ, ὡς ἐνυπαρχυσαν ἠδη και δεομενην μεν ἡμων προς ἐξελασιν, μαλιςα δε της ἐκ θευ βοηθειας, ὡς ἀν ἐλεηθωμεν νομῳ θευ· ὁμοιον δε τῳ λεγειν ἰατρῳ· ἰατρικῳ λογῳ προς ὑγιειαν με κομισαι,

καὶ

Adhæsit pavimento anima mea, vivifica me secundum *:rbum tuum, &c.*] Peccatorum animæ, quæ terrena piunt, pavimento adhærent; nec non justorum aniæ, quæ vel corporibus colligantur, vel in iis pror dispensationem permanent.

Ejusdem.] Nunc quidem adhæsit pavimento ania, & facta est caro; in resurrectione vero adhære.t caro animæ, eritque anima, quæ in universali reurrectione Domino adhærens fit unus spiritus, fitue corpus spiritale. His simile est illud: *In pulve:m mortis deduxisti me:* item, *Humiliata est in pulvere nima nostra;* item, *Corpus humilitatis nostræ;* &, *Quis e liberabit de corpore mortis hujus?* Per hæc excessum umilitatis ostendit. Sic enim in psalmo quadragesiιο tertio ait: *Quoniam humiliata est in pulvere anima ostra, conglutinatus est in terra venter noster.*

Viam justificationum tuarum instrue me, & exercebor ι mirabilibus tuis, &c.] Percepta enim mysteriorum, uæ in eis sunt, intelligentia, & hanc viam emensus, e mirabilibus, quæ in eis sunt, potero conversari, : verba facere.

Dormitavit anima mea præ tædio, confirma me in vers tuis, &c.] Tædium est in eodem diu perdurans ιotus furoris & concupiscentiæ; illius quidem præntibus irati; hujus vero absentia desiderantis. Dorιitatio est animæ ratione præditæ negligentia virtuım & scientiæ Dei. Somnus est animæ ratione præitæ voluntaria separatio a vera vita. Quapropter t sapiens Salomon hortatur, ut non detur somnus culis, neque dormitatio palpebris.

Viam iniquitatis amove a me, & de lege tua miserere ιei, &c.] Non me, inquit, amove a via iniquitatis, :d ipsam a me, ut, quæ mihi insit, & nobis quiem egeat, ut removeatur, maxime vero Dei auilio, ut lege Dei misericordiam consequamur: quasi icat medico: arte medicinali ad sanitatem revoca

κἀν τομης δεῃ και καυσεως, κἀν ἑτερȣ τινος των ἐπισαμενων λυπειν. τȣτȣ δε τȣ νομȣ ȣδε ἀρχη ἐςι τοις μηδεπω ἐπισκοπȣμενοις, ἀλλ' ἐτι παραδιδομενοις παθεσιν ἀτιμιας, ἡ ἀδοκιμῳ ἡ τινι των ȣπω την διορθωσιν και θεραπειαν περιποιȣντων. ἐφ' ὁσον γαρ ἡμων ἡ της ἀδικιας ὁδος ȣκ ἀφιςαται, ἐπιτοσȣτον ȣδε ἀρχην ἐχομεν τȣ ἐλεεισθαι νομῳ Θεȣ.

Οδον ἐντολων σȣ ἐδραμον, ὁταν ἐπλατυνας την καρδιαν μȣ, κ. τ. ε.] Οἱ λογοι των ἐντολων πλατυνοντες την καρδιαν εὐκολον αὐτῃ παρασκευαζȣσι της πρακτικης την ὁδον.

Τȣ αὐτȣ.] Οδος μεν ςενη και τεθλιμμενη ἡ ἀπαγȣσα εἰς την ζωην· καρδια δε πλατεια και εὐρυχωρος ὑπο τȣ λογȣ εὐρυνομενη ἡ ἁγια, και Θεον ὀψομενη, και τον καλον δρομον τρεχȣσα της ὁδȣ των ἐντολων τȣ θεȣ. ȣτω μεν ἡ πλατεια και εὐρυχωρος ὁδος ἀπαγει ἐπι την ἀπωλειαν, ἡ δε ςενη καρδια, και μη χωρȣσα ἐν ἑαυτῃ μονην πατρος και υἱȣ χωριζει ἀπο Θεȣ δια την ςενοχωριαν τον τοιαυτην τῃ ἑαυτȣ κακιᾳ πεποιηκοτα.

Νομοθετησον με κυριε την ὁδον των δικαιωματων σȣ, και ἐκζητησω αὐτην δια παντος, κ. τ. ε.] Το μεν γαρ παρα τȣ Θεȣ αἰτειται· το δε ἐπαγγελλεται ἐξ ἑαυτȣ συνεισφερειν. συ μεν γαρ, φησιν, ὠ κυριε, νομοθετησον μοι την ὁδον των δικαιωματων σȣ· ἐγω δε τον της ζωης μȣ ἁπαντα χρονον ἐπιδωσω εἰς ἀναζητησιν αὐτης.

Συνετισον με και ἐξερευνησω τον νομον σȣ, και φυλαξω αὐτον ἐν ὁλῃ καρδιᾳ μȣ, κ. τ. ε.] Συνεσεως χρῃζομεν προς το νοησαι τον νομον· ȣκ ἐςι γαρ σαφης ἡ εὐκαταφρονητος· δειται δε θεȣ συνεργειας και της ἡμετερας σπȣδης, ὡς ἐξ αὐτȣ λαβειν τηντε χρησιν και την καταληψιν τωντε πρακτικων και θεωρητικων· ȣτω γαρ μηδεν ἐνδοιαζων, ἐν ὁλῃ καρδιᾳ φυλαξω αὐτον· εἰ δε ἡ ἐρευνα δειται συνεσεως· ποσῳ μαλλον, ἱνα τις εὑρῃ το τελος.

Ιδȣ ἐπεθυμησα τας ἐντολας σȣ, ἐν τῃ δικαιοσυνῃ σȣ ζησον με, κ. τ. ε.] Αμοιβην αἰτει την δικαιαν ζωην και

κατ'

me, sive ferro, sive ustione opus sit, sive alioquolibet remedio, quod dolorem pariat. Hujus legis ne initium quidem habent ii, qui nondum visitati sunt, sed adhuc traditi affectibus ignominiæ; vel reprobus, vel quispiam eorum, qui nondum emendati, & sanitati restituti sunt. Quantum enim via iniquitatis a nobis non removetur, tantum absumus ab initio misericordiæ per legem Dei consequendæ.

Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum, &c.] Mandatorum verba, quæ cor dilatant, facilem ei parant ad res agendas viam.

Ejusdem.] *Via* quidem *angusta & arcta est, quæ ducit ad vitam*; cor autem latum & spatiosum a verbo dilatatum sanctum est, & Deum videt, ac viam mandatorum Dei currit. Sic lata quidem & spatiosa via ducit ad perditionem, cor vero angustum & arctum, & quod non capit in semetipso mansionem Patris & filii, propter angustiam suam separat a Deo illum, qui malitia sua ipsum tale reddidit.

Legem pone mihi, Domine, viam justificationum tuarum, & exquiram eam semper, &c.] Illud quidem a Deo petit, aliud vero ex parte sua pollicetur, se collaturum. Tu, inquit, Domine, legem pone mihi viam justificationum tuarum; ego vero omne vitæ meæ tempus in ejus inquisitionem impendam.

Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam, & custodiam illam in toto corde meo, &c.] Intellectu opus habemus, ad intelligendam legem; neque enim manifesta est, & captu facilis, sed eget auxilio Dei, & nostra cura, ut ex ipsa percipiamus rerum agendarum, & contemplandarum usum & scientiam. Sic enim abjecta omni animi anxietate, in toto corde custodiam illam. Si vero intellectu eget perscrutatio, quanto magis, ut finis inveniatur.

Ecce concupivi mandata tua: in æquitate tua vivifica me, &c.] Retributionem petit justam vitam & virtuti consen-

κατ' ἀρετην, ȣ μονον ὡς φυλαξας τας ἐντολας, ἀλλα και ὡς ἐρωτικως περι αὐτας διακειμενος· και ȣκ ἀλλȣ χαριν, ἀλλ' αὐτας και δι' αὐτας ἐκτελων· και ἐπει δικαιοσυνη τȣ πατρος ὁ υἱος, ὁ ἐν υἱῳ ζησαι βȣλομενος τȣτο φησι.

Και ἀποκριθησομαι τοις ὀνειδιζȣσι με λογον, ὁτι ἠλπισα ἐπι τȣς λογȣς σȣ, κ. τ. ε.] Ερω γαρ, ὡς ȣκ ἀξιον ὀνειδιζεσθαι τον τοιαυτα δογματα ἐχοντα. ἁτινα γελωσιν οἱ της πιςεως ἀλλοτριοι ὡς μωρα, συνεσεως δε ἐγω ἀποδειξω και σοφιας πεπληρωμενα. ἀποκριθησομαι δε λογον, ἐπει εἰς τȣς λογȣς σȣ ἐπηλπισα.

Και μη περιελης ἐκ τȣ ςοματος μȣ λογον ἀληθειας, κ. τ. ε.] Και μη περιελης ἐκ της καρδιας μȣ γνωσιν ἀληθη.

Και ἐπορευομην ἐν πλατυσμῳ, ὁτι τας ἐντολας σȣ ἐξεζητησα, κ. τ. ε.] Πορευεται ἐν πλατυσμῳ κἂν θλιβηται ὁ λεγων· ἐν θλιψει ἐπλατυνας μοι· και παλιν, ἐν παντι θλιβομενοι, ἀλλ' ȣ ςενοχωρȣμενοι· ἐχει γαρ την ἀπο τȣ λογȣ γενομενην εὐρυχωριαν, ἡν τις ἁμαρτανων ȣκ ἐχει· διο φησι Κορινθιοις ὁ Παυλος περι μεν ἑαυτȣ, ὁτι ȣ ςενοχωρεισθε ἐν ἡμιν· περι δε ἐκεινων, ὁτι ςενοχωρεισθε ἐν τοις σπλαγχνοις ὑμων· τα γαρ κατα κακιαν ἐργα τον φαυλον ςενοχωρει αὐτον ἐν αὐτῳ.

Τȣ αὐτȣ.] Η προς θεον ἀγαπη ταις ψυχαις των ἀνθρωπων εὐρυχωριαν ἐργαζεται· ἡ ἀγαπη γαρ, φησιν, ȣ ςενοχωρειται. ἡ ἀγαπη δε προς τον θεον ἡ των ἐντολων αὐτȣ ζητησις και κατορθωσις· φησι γαρ ὁ κυριος· ἐαν ἀγαπατε με, τας ἐντολας μȣ τηρησατε· ὡςε δικαιως ὁ τας ἐντολας τȣ θεȣ ζητων ἐν πλατυσμῳ πορευεται, τȣτεςιν, ἐν εὐρυχωριᾳ πολιτευεται· ἐπειδη ὁ ἀγαπων τον κυριον παντα ςεγει, παντα ὑπομενει, και ȣδε μιαν εἰκοτως ςενοχωριαν ὑφιςαται.

Και ἐλαλȣν ἐν τοις μαρτυριοις σȣ ἐναντιον βασιλεων, και ȣκ ἠσχυνομην, κ. τ. ε.] Και ὁ Παυλος φησιν· ȣ γαρ ἐπαισχυνομαι το εὐαγγελιον· δυναμις γαρ θεȣ ἐςιν εἰς σωτηριαν παντι τῳ πιςευοντι, Ιȣδαιῳ τε πρωτον και ἑλληνι.

Και

consentaneam, non solum, quod custodierit mandata, sed quod amore erga illa affectus sit, nec alterius cujuspiam rei causa, sed ea propter ipsa servaverit. Et quandoquidem justitia patris filius est, qui in Christo vivere vult, hæc ait.

Et respondebo exprobrantibus mihi verbum, quia speravi in sermonibus tuis, &c.] Dicam enim, indignum esse, ejusmodi dogmata ei, qui ea sectatur, exprobrari. Illa derident a fide alieni tanquam stulta, ego vero ostendam intellectu & sapientia plena. Respondebo verbum, quia in sermonibus tuis supersperavi.

Et ne auferas de ore meo verbum veritatis, &c.] Et ne auferas de corde meo scientiam veram.

Et ambulabam in latitudine, quia mandata tua exquisivi, &c.] Ambulat in latitudine, quantumvis tribuletur, qui dicit: *In tribulatione dilatasti mihi;* & rursus: *In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur.* Habet enim eam, quam verbum dat latitudinem, quam, qui peccat, non habet. Quapropter Corinthiis ait Paulus de se quidem, *Non angustiamini in nobis*; de illis vero: *Angustiamini in visceribus vestris,* Mala enim opera malum in seipso angustiant.

Ejusdem.] Charitas Dei animabus hominum indit latitudinem. Charitas enim, inquit, non coarctatur. Dilectio autem Dei est mandatorum ejus inquisitio & executio. Nam Dominus ait: *Si diligitis me, mandata mea servate.* Merito itaque is, qui mandata Dei quærit, in latitudine ambulat, id est, in latitudine vitam instituit; quandoquidem is, qui diligit Dominum, omnia suffert, omnia sustinet, & nullam, uti par est, angustiam subit.

Et loquebar de testimoniis tuis in conspectu regum, & non confundebar, &c.] Paulus etiam dicit: *Non enim erubesco Evangelium: virtus enim Dei est, in salutem omni credenti, Judæo primum & græco.*

Et

Και ἐμελετων ἐν ταις ἐντολαις σε, αἱς ἠγαπησα, κ.τ.ε.] Τελος των ἐντολων της μελετης τε Θεε ἐςιν ἡ κατα τας ἐντολας ἐνεργεια. και καλως προστεταχθαι φαινεται το, ἐμελετων ἐν ταις ἐντολαις σε, αἱς ἠγαπησα. μετα γαρ την μελετην και ἀναληψιν τε των ἐντολων λογε, καλον το ἐπαραι τας χειρας ἐπι τας κατα τας ἐντολας πραξεις, διχα τε ἐκ λυπης ἡ ἐξ ἀναγκης το ἐργον ἀποδιδοναι των ἐντολων.

Μνησθητι των λογων σε τῳ δελῳ σε, ὡν ἐπηλπισας με, κ.τ.ε.] Και ποιος ὁ λογος, ἑ μνησθηναι αὐτον ἀξιοι, ἡ το εἶναι μετ᾽ αὐτων, καθ᾽ ἡν δεδωκεν αὐτοις ἐπαγγελιαν, ἡτις και παρακλησις αὐτοις ἐν τοις διωγμοις ἐγενετο.

Αὑτη με παρεκαλεσεν ἐν τῃ ταπεινωσει με, ὁτι το λογιον σε ἐζησε με, κ.τ.ε.] Πανυ ἡ ἐλπις πεφυκεν ἐν τοις πειρασμοις παρακαλειν την ψυχην προσδοκιαν ἀγαθων παρεχεσα.

Τε αὐτε.] Μονον, φησιν, ἱκανον ἡμας ἐν ταις κακωσεσι παραμυθεισθαι, το ζωης ἀληθινης ἐχειν ἐπαγγελιαν. ταυτ᾽ ἐν ἡμιν ἐπιτελεσον. εἰ γαρ ἐν τῃ ζωῃ ταυτῃ μονον ἐν Χριςῳ ἠλπικοτες ἐσμεν, ἐλεεινοτεροι παντων ἀνθρωπων ἐσμεν, ὁτι κακεμεθα νυν και ἐκ ἐπ᾽ ἐλπιδι μελλεσης ζωης. ζωη δε ἡ μελλεσα ἐςιν ἀναζωωσις, καθο την ψυχην ἰδιαν ζωην, εδε ἀληθη εἶναι μανθανομεν· εἰπερ εκ ἀνθρωπος ἡ ψυχη. εἰ γαρ ἐν τῃ καθ᾽ ἑαυτην ζωῃ το ἀληθες εἰχε τε ζην, εκ ἀν ἀναζωωσεως ὁ τεθνηκως ἐδειτο· διο και ὁ κυριος τες τεθνεωτας θεῳ ζην εἰπεν, ὡς επω το ζην ἐχοντας, πλην ὁσον ἐν δυναμει θεε τε ζωοποιησαντος, και ἀπολωλεναι φησιν αὐτες, εἰ μη της ἀναςασεως τυχοιεν·

Ὑπερηφανοι παρηνομεν ἑως σφοδρα, ἀπο δε τε νομε σε εκ ἐξεκλινα, κ.τ.ε.] Εν αὐτῳ γαρ ἐπολιτευομην τηρων το ἡγεμονικον με, ἱνα μη γενηται ῥημα κρυπτον

ἐν

Et meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi, &c.] Meditationis mandatorum Dei finis eſt executio & operatio eorumdem mandatorum. Quamobrem pulchre etiam adjunctum videtur, *Meditabor in mandatis tuis, quæ dilexi.* Nam poſt meditationem & comprehenſionem verbi mandatorum, pulchrum eſt, manus attollere ad actiones mandatis conſentaneas, ita, ut neque ex triſtitia, neque ex neceſſitate opus mandatorum executioni mandetur.

Memor eſto verborum tuorum ſervo tuo, in quibus mihi ſpem dediſti, &c.] At quale eſt verbum, cujus petit illum eſſe memorem, niſi ut cum illis ſit juxta promiſſionem, quam ipſis dederat, quæ & illis conſolationi erat in perſecutionibus.

Hæc me conſolata eſt in humilitate mea, quia eloquium tuum vivificavit me, &c.] Ea eſt omnino ſpei natura, ut in tentationibus animam conſoletur, exſpectationem bonorum præbendo.

Ejusdem.] Hoc ſolum, inquit, ſatis eſt, ad nos in omnibus afflictionibus conſolandum, quod veræ vitæ promiſſionem habeamus. Hæc igitur nobis perfice. Nam ſi in hac vita ſolum in Chriſto ſperaverimus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus, eo quod modo affligamur, & non cum ſpe vitæ futuræ. Vita autem futura eſt reditus ad vitam, in quantum animam vitam propriam, non veram eſſe diſcimus: ſi quidem anima non eſt homo. Si enim in ſua ipſius vita haberet vitæ veritatem, is, qui mortuus eſt, nequaquam opus haberet reditu ad vitam. Quapropter etiam Dominus defunctos Deo vivere dixit, tanquam qui nondum vitam habeant, niſi in virtute Dei vivificantis, aitque, illos periiſſe, niſi compotes fiant reſurrectionis.

Superbi inique agebant usquequaque, a lege autem tua non declinavi, &c.] In ipſa enim ea erat vitæ meæ ratio, ut cuſtodirem intellectum meum, ne qua eſſet

ἐν τῃ καρδιᾳ μȣ ἀνομημα· ἐκεινων γαρ λιαν παρ
νομȣντων ἠδε κατα μικρον ἐγω τον νομον παρεβα
νον.

Αθυμια κατεσχε με ἀπο ἁμαρτωλων των ἐγκατα
λιμπανοντων τον νομον σȣ, κ. τ. ε.] Επι των ἁμαρτωλ
οἱ μεν ἀνομως ἁμαρτανȣσι, τῳ μηδε την ἀρχην πειρ
θηναι νομων· οἱ δε ἐν νομῳ, τῳ παραβαινειν αὐτον.

Ψαλτα ἠσαν μοι τα δικαιωματα σȣ, ἐν τοπῳ πα
ροικιας μȣ, κ. τ. ε.] Τοπον παροικιας τον παροντα βι
φησι, κατα το, ὁμολογησαντες, ὁτι ξενοι και παρεπι
δημοι εἰσιν ἐπι της γης· ψαλλων ȣν τα δικαιωματα σ
ηυφραινομην, και ἡ ἐπιθυμια της ἐντολης ȣδε τῳ ὑπν
χωραν ἐδιδȣ.

Εμνησθην ἐν νυκτι τȣ ὀνοματος σȣ, κ. τ. ε.] Παντ
μεν καιρῳ χρῄζομεν της μνημης των λογιων τȣ θεȣ,
μαλιϛα δε, ὁτε σκοτος κυκλῳ μȣ, και οἱ τοιχοι με κα
λυπτȣσιν, ὁτε εἰσερχεται ἡ ἀκαθαρτος ἐπιθυμια, κα
ταρασσει το ἡγεμονικον. τοτε γαρ ἀναγκαιον ἐϛι μεμνη
σθαι των λογιων τȣ θεȣ, ἱνα φυλαξωμεν τον νομον τȣ
θεȣ τον περι σωφροσυνης.

Αὑτη ἐγενηθη μοι, κ. τ. ε.] Την γραφην λεγει την θεο
πνευϛον. αὑτη γαρ τῳ δικαιῳ ȣ λεγεται μονον, ἀλλα
και γινεται, ἐπειδη τῃ μελετῃ προϛιθησι την κατορθω
σιν· ὁθεν αὐτȣ και ἐκζητειν τα δικαιωματα λεγεται, ὡς
μη παρεργως αὐτα μελετων. τοιγαρȣν οἱ λοιποι των ἑρ
μηνευτων ἀντι τȣ ἐξεζητησα διετηρησα γραφȣσιν.

Μερις μȣ εἰ κυριε, εἰπα τȣ φυλαξασθαι τον νομον σȣ,
κ. τ. ε.] Ωσπερ ἐϛι μερις ἡ ἀφροσυνη τȣ ἀφρονος, ȣτω και
τȣ φρονιμȣ ἡ φρονησις, και τȣ δικαιȣ ἡ δικαιοσυνη.

Εδεηθην τȣ προσωπȣ σȣ ἐν ὁλῃ καρδιᾳ μȣ, ἐλεη
σον με κατα το λογιον σȣ, κ. τ. ε.] Προσωπον θεȣ ὁ χα
ρακτηρ της ὑποϛασεως αὐτȣ, ὡς πολλακις εἰρηται. ὁ
τοινυν ὁλῃ τῃ καρδιᾳ ἐφιεμενος τȣ κυριȣ, ὁπως καθαρα
αὐτη γενομενη θεωροιη αὐτον, και ἐκ τȣ ἀτενιζειν αὐτ
ἐλεηθη, κατα τον λογον της διδασκαλιας εἰποι ἀν τȣ

συγκυ-

in corde meo occulta iniquitas. Illis enim perquam inique agentibus, ne tantillum quidem legem violavi.

Defectio tenuit me pro peccatoribus, derelinquentibus legem tuam, &c.] Inter peccatores alii quidem ſine lege peccant, quod omnino legum expertes fuerint; alii vero in lege, illam violando.

Cantabiles mihi erant juſtificationes tuæ in loco peregrinationis meæ, &c.] Locum peregrinationis appellat vitam præſentem, juxta illud: *Confitentes, quia peregrini & hoſpites ſunt ſuper terram.* Pſallens itaque juſtificationes tuas, recreabar, & mandati deſiderium ne ſomno quidem locum dabat.

Memor fui in nocte nominis tui, &c.] Omni quidem tempore indigemus memoria eloquiorum Dei, maxime vero, cum tenebræ in circuitu meo ſunt, & muri me contegunt, quando ingruit impura conſcientia, & ſuperiorem animæ partem conturbat. Tunc enim neceſſe eſt, meminiſſe eloquiorum Dei, ut ſervemus ejus legem de temperantia.

Hæc facta eſt mihi, &c.] Scripturam intelligit divinitus inſpiratam. Hæc enim juſto non ſolum dicitur, ſed etiam fit, quia meditationi adjungit executionem; unde etiam ejus juſtificationes exquirere dicitur, ut qui minime obiter illas meditetur. Etenim reliqui interpretes pro *exquiſivi* ſcribunt *obſervavi.*

Portio mea Domine, dixi cuſtodire legem tuam, &c.] Quemadmodum inſipientis inſipientia, ita prudentis prudentia, & juſti juſtitia portio eſt.

Deprecatus ſum faciem tuam in toto corde meo: miſerere mei ſecundum eloquium tuum, &c.] Facies Dei eſt figura ſubſtantiæ ejus, uti ſæpius dictum eſt. Qui igitur toto corde Dominum deſiderat, ut eo jam puro effecto ipſum contempletur, & ex ipſius intuitu miſericordiam conſequatur, ſecundum diſciplinæ ra-

συγκειμενα ῥητα. ὁρα δε πηλικος ἐςιν ὁ ὀψομενος το προσωπον τȣ Θεȣ· Ιησȣς σε διδαξατω λεγων· μακαριοι οἱ καθαροι τῃ καρδιᾳ, ὁτι αὐτοι τον Θεον ὀψονται.

Διελογισαμην τας ὁδȣς σȣ, και ἐπεςρεψα τȣς ποδας μȣ εἰς τα μαρτυρια σȣ, κ. τ. ε.] Ο λεγει, τοιȣτον ἐςιν· ȣ̓δεποτε προπετως ἐλαλησα, μη λογισαμενος πρωτον, εἰ λαλητεον μοι ἐςιν, ἠ σιωπητεον. ȣ̓δεποτε προπετως τι ἐπραξα, μη λογισαμενος, εἰ καθηκȣσα ἐςιν ἡ πραξις· αἱ γαρ ὁδοι ἡμων ἐν διαλογισμοις εἰσι και ἐν πραξεσι. φησιν ȣ̓ν· παντα περιεσκεμμενως ἐποιησα, και δια τȣτο ἐπεςρεψα ὁδευων τȣς ποδας μȣ εἰς τα μαρτυρια σȣ, ἱνα μη ἐξωθεν των μαρτυριων τȣ θεȣ ὁδευω, πασαν την ἐμην γνωμην εἰς τας σας ἀναθεις ἐντολας.

Ητοιμαθην και ȣ̓κ ἐταραχθην τȣ φυλαξαθαι τας ἐντολας σȣ, κ. τ. ε.] Η ἀπαθεια πεφυκε την καρδιαν ἀταραχον διαφυλαττειν, ἡτις ἡμιν προσγινεται ἐκ πολιτειας ὀρθης και δογματων ἀληθινων.

Σχοινια ἁμαρτωλων περιεπλακησαν μοι, και τȣ νομȣ σȣ ȣ̓κ ἐπελαθομην, κ. τ. ε.] Σχοινια τα ἐπαλληλα και τα συμπεπλεγμενα ἁμαρτηματα λεγεται. οἱ γαρ ἁμαρτιαν προθεμενοι, πλεκειν δἰ αὐτην και ἀλλην ἀναγκαζονται· ὡσπερ ὁ Δαυιδ δια την πορνειαν και τον φονον προσεθηκεν· ὁ Καϊν δια την ἀδελφοκτονιαν ἐπισυνηψε το ψευδος. ἀλλ' ȣ̓δε τȣτων περιπλακεντων αὐτῳ τȣ Θεȣ νομȣ φησιν ἐπιλανθανεθαι παντως· ὁτι προς μετανοιαν ἰδων και ἐπιςρεψας, το σχοινιον της ἁμαρτιας ἐῤῥηξεν.

Μεσονυκτιον ἐξεγειρομην τȣ ἐξομολογειθαι σοι ἐπι τα κριματα της δικαιοσυνης σȣ, κ. τ. ε.] Λεκτεον τȣτο προς τȣς ἀμελȣντας νυκτωρ των προσευχων.

Ετυρωθη ὡς γαλα ἡ καρδια αὐτων· ἐγω τον νομον σȣ ἐμελετησα, κ. τ. ε.] Ωσπερ ὁ τυρος ἠν, ὁτε ȣ̓κ ἠν τυρος, ȣ̓τως οἱ δαιμονες ἠσαν ποτε, ὁτε ȣ̓κ ἠσαν πονηροι. εἰ δε το γαλα πρεσβυτερον ἐςι τȣ τυρȣ, δηλονοτι και ἡ ἀρετη πρεσβυ-

tionem proposita verba dicere poterit. Considera autem, quantus sit is, qui videbit faciem Dei. Jesus ipse te doceat, dicens: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.*

Cogitavi vias tuas, & converti pedes meos in testimonia tua, &c.] Quod dicit, est ejusmodi: nunquam temere locutus sum, nec, antequam apud me reputaverim, loquendumne mihi, an tacendum esset. Nunquam temere quidpiam egi, nec, antequam perpenderim, essetne illa actio decens: nam viæ nostræ sunt in cogitationibus atque actionibus positæ. Quapropter ait: Omnia considerate feci, ob idque ambulans converti pedes meos in testimonia tua, ne extra testimonia Dei ambularem, sed omne consilium meum ad mandata tua referrem.

Paratus sum, & non sum turbatus, ut custodiam mandata tua, &c.] Affectuum carentia solet imperturbatum cor custodire: quod nobis accidit ex conversatione recta & dogmatis veris.

Funes peccatorum circumplexi sunt me, & legem tuam non sum oblitus, &c.] Funes appellantur peccata, quæ sibi invicem implexa sunt. Nam qui peccatum sibi proponunt, propter illud etiam aliud attexere compelluntur: quemadmodum David propter fornicationem etiam cædem adjecit: Cain propter fratricidium adjunxit mendacium. Verum his, cum implecteretur, ait, se legis non omnimode oblitum fuisse, quandoquidem ad pœnitentiam respiciens, & conversus, funem peccati abrupit.

Media nocte surgebam ad confitendum tibi super judicia justificationis tuæ, &c.] Hoc dicendum adversus eos, qui preces noctu negligunt.

Coagulatum est sicut lac cor meum; ego vero legem tuam meditatus sum, &c.] Quemadmodum caseus erat, quando non erat caseus, sic dæmones aliquando erant, quando non erant mali. Si vero lac antiquius est

 caseo,

πρεσβυτερα της κακιας ἐςιν· τυρῳ γαρ Δαυιδ την κακιαν ἀπεικασεν.

Αγαθον μοι, ὁτι ἐταπεινωσας με, ὁπως ἀν μαθω τα δικαιωματα σε, κ.τ.ε.] Ωσει ἐλεγεν· εὐδοκω ἐν ἀσθενειαις, ἐν ὑβρεσιν, ἐν ἀναγκαις, ἐν διωγμοις, ἐν ςενοχωριαις. ἀξιος ὀφθηναι των σων δικαιωματων αὐτω, ἁπερ ἐκ ἐςιν ἀλλως μαθειν.

Αἰσχυνθητωσαν ὑπερηφανοι, ὁτι ἀδικως ἠνομησαν εἰς ἐμε, κ.τ.ε.] Η αἰσχυνη εἰς συναισθησιν πεφυκεν ἀγειν τον ἁμαρτανοντα.

Ἐπιςρεψατωσαν μοι οἱ φοβεμενοι σε, και οἱ γινωσκοντες τα μαρτυρια σε, κ.τ.ε.] Επιςρεψαι προς αὐτον και παραγενεσθαι τες τοιετες αἰτει, ὡς ἀν αὐτοις της ἐν αὐτῳ μεταδοιη χαριτος.

Γενηθητω ἡ καρδια με ἀμωνος ἐν τοις δικαιωμασι σε, ὁπως ἀν μη αἰσχυνθω, κ.τ.ε.] Ως μηπω ἐχων αἰτει κατα το, καρδιαν καθαραν κτισον ἐν ἐμοι ὁ Θεος. και πως ἀμωμος ἐςαι ἡ κατα τες λοιπες τελεια; ἐπηγαγεν, ἐν τοις δικαιωμασι σε. τετῳ δε το μη αἰσχυνθηναι ἀκολεθει· αἰσχυνης γαρ ἀξιον παν ἁμαρτημα.

Εξελιπον οἱ ὀφθαλμοι με εἰς το λογιον σε, λεγοντες ποτε παρακαλεσεις με; κ.τ.ε.] Παρακλησις ἐςιν ἡ ἀναπαυσις ψυχης ἀπο πονων.

Οτι ἐγενηθην ὡς ἀσκος ἐν παχνῃ, κ.τ.ε.] Εὑρησεις πολλαχε της γραφης τροπολογεμενον το σωμα εἰς ἀσκον. ὁ ἐν λεγει ὁ δικαιος, τοιετον ἐςιν· ἐνεκρωσα με τα μελη ἐπι της γης· την θερμοτητα τε σωματος ἐψυξα τῳ θειῳ λογῳ· ἐκετι εἰμι θερμος προς ὀρεξιν των κατα την κοιλιαν ἡ προς τα σωματικα, ἐνεκρωσα και ἐψυξα τα μελη ἐπι της γης.

Ποσαι εἰσιν αἱ ἡμεραι τε δελε σε; ποτε ποιησεις μοι ἐκ των διωκοντων με κρισιν, κ.τ.ε.] Ολιγαι γαρ αἱ

των

caseo, ita videlicet & virtus antiquior est malitia. Caseo enim David malitiam assimilavit.

Bonum mihi, quia humiliasti me, ut discam justificationes tuas, &c.] Quasi diceret: Complaceo mihi in infirmitatibus, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis. Precor, ut tuis appaream dignus justificationibus, quas quidem non aliter discere est.

Confundantur superbi, quia injuste iniquitatem fecerunt in me, &c.] Confusio peccantem ad sui sensum solet adducere.

Convertantur mihi timentes te, & qui noverunt testimonia tua, &c.] Qui ejusmodi sunt, eos ad se converti & accedere petit, ut eam, quæ sibi inest, gratiam cum ipsis communicet.

Fiat cor meum immaculatum in justificationibus tuis, ut non confundar, &c.] Tanquam qui nondum illud habeat, precatur, juxta illud: *Cor mundum crea in me Deus.* Et quomodo *immaculatum* erit, vel juxta reliquos interpretes, *perfectum?* Addidit, *In justificationibus tuis.* Hinc fit, ut confusio non sequatur. Confusione enim dignum est omne peccatum.

Defecerunt oculi mei in eloquium tuum, dicentes, quando consolaberis me? &c.] Consolatio est requies animæ a laboribus.

Quia factus sum sicut uter in pruina, &c.] Invenies, frequenter in scriptura tropice corpus dici utrem. Quod igitur hic justus ait, est ejusmodi: Mortificavi membra mea, quæ sunt super terram; corporis calorem divino verbo refrigeravi; non amplius caleo ad ventris, vel ad rerum carnalium appetitum; mortificavi & refrigeravi membra mea, quæ sunt super terram.

Quot sunt dies servi tui? quando facies de persequentibus me judicium? &c.] Pauci enim hominum dies

των ἀνθρώπων ἡμεραι ἐπι της γης, ἐν αἱς εὐχεται ταχεως συντριβηναι τον Σαταναν ὑπο τους ποδας αὐτου.

Του αὐτου.] Πασαι ἀνθρωπων ἡμεραι ὀλιγαι εἰσιν. ἐπει οὐν ὀλιγον χρονον ζω ἐπι γης, βουλομαι ἰδειν τους καταδιωκοντας με κρινομενους, και παρακαλω σε μη ὑπερθεσθαι. τινες δε εἰσιν οἱ, περι ὡν εὐχεται, ἱνα γενηται ἐπ' αὐτους κρισις; οἱ καταδιωκοντες ἡμας Σατανας τε και τα πνευματικα της πονηριας. ὁταν δε ἡμας και ἀνθρωπος δοκῃ καταδιωκειν, τῳ πρωτως καταδιωκειν οὐκ ἀνθρωπος ἐστιν, ἀλλα διαβολος, οὐ μιμητης ἐστι.

Διηγησαντο μοι παρανομοι ἀδολεσχιας, ἀλλ' οὐχ ὡς ὁ νομος σου, κ. τ. ε.] Η τους γραωδεις μυθους των Ιουδαιων φησι τας διδασκαλιας, ἡ και τα ἐνταλματα των ἀνθρωπων, και τας φλυαριας των σοφων του αἰωνος τουτου. πολλοι γαρ ἑρμηνευειν ἐπιχειρουσι τας θειας γραφας και των της ἐκκλησιας, και των ἐξω ταυτης αἱρετικων τε και Ιουδαιων, ἡ και Σαμαρειτων, ἀλλ' οὐ παντες λεγουσι καλως. σπανιος γαρ ὁ ἐχων ἀπο του θεου εἰς τουτο χαριν, πολλων μεν ἐπαγγελλομενων λεγειν, οὐ καλως δε ἡ και παρανομως βιουντων. εἰτι οὐν λεγουσιν, ἀδολεσχια και φλυαρια. οὐ γαρ δυναται λογος εὐτονος και ἐρρωμενος και σωτηριος εἰναι ἐν τῃ ψυχῃ παρανομου.

Του αὐτου.] Χρηστεον τουτῳ τῳ ῥητῳ προς τους ἐκ της ἐξωθεν σοφιας περι γνωσεως θεου ἐπαγγελλομενους διδασκειν.

Παρα βραχυ συνετελεσαν με ἐν τῃ γῃ, ἐγω δε οὐκ ἐγκατελιπον τας ἐντολας σου, κ. τ. ε.] Αντι του· παρ' ὀλιγον ἐγενομην γηϊνος, ὑπο των ἐχθρων πειραζομενος.

Κατα το ἐλεος σου ζησον με και φυλαξω τα μαρτυρια του στοματος σου, κ. τ. ε.] Μη ἐκδοθηναι ταις των ἐπιβουλευοντων χερσιν εἰς θανατον ἀξιοι, ζωην αἰτων οὐπω την αἰωνιον, ἀλλα την παρουσαν· οὐχ ὡς τελος δε αὐτην αἰτει, ἀλλ' ὡς ἀγαθου τελους συναιτιον ἐσομενην. ὁτι ζησας, φησι, φυλαξω τα του θεου προσταγματα, δι' ὡν και την αἰωνιον ἐστι περιποιησασθαι ζωην.

Του

ſunt ſuper terram, in quibus precatur, Satanam cito conteri ſub pedibus ejus.

Ejusdem.] Omnes dies humani pauci ſunt. Cum igitur exiguo tempore vivam ſupra terram, cupio videre perſecutores meos judicatos, & rogo te, ne differas. Quinam vero illi ſunt, de quibus optat fieri judicium? Utique illi, qui nos perſequuntur, Satanas nempe & ſpiritalia nequitiæ. Quando autem etiam homo nos perſequi viſus fuerit, hoc ipſo, quod prior perſequitur, jam non eſt homo, ſed diabolus, cujus æmulator eſt.

Narraverunt mihi iniqui fabulationes, ſed non ut lex tua, &c.] Vel aniles fabulas vocat doctrinas Judæorum, vel etiam præcepta hominum, & nugas ſapientum hujus ſæculi. Multi enim, tam qui in Eccleſia ſunt, quam qui extra, ut hæretici & Judæi, vel etiam Samaritani, divinas ſcripturas interpretari aggrediuntur, ſed non omnes recte. Rarus enim eſt, qui a Deo ad hoc gratiam habeat, cum plurimi quidem promittant ſermonem, ſed non recte, aut etiam inique vivant. Si quid igitur dixerint, fabulæ & nugæ ſunt. Nequit enim ſermo conſtans & robuſtus ac ſalutaris eſſe in anima iniqui.

Ejusdem.] Hac ſententia utendum adverſus eos, qui ex externa ſapientia de cognitione Dei ſe docturos pollicentur.

Paulominus conſummaverunt me in terra, ego autem non dereliqui mandata tua, &c.] Ac ſi diceret: Aliquantulum factus ſum terrenus, tentantibus me inimicis.

Secundum miſericordiam tuam vivifica me, & cuſtodiam teſtimonia oris tui, &c.] Ne manibus inſidiantium tradatur in mortem, rogat, vitam poſtulans non æternam, ſed præſentem. Hanc autem non tanquam finem poſtulat, ſed tanquam boni finis cauſam. Quia, dum vixero, inquit, cuſtodiam mandata Dei, quibus etiam vitam æternam conſequi poſſum.

Τυ αὐτυ.] Στομα θευ οἱ διακονησαντες προφηται ταις μαρτυριοις, ταις ἐντολαις, τοις δικαιωμασιν αὐτυ.

Εἰς τον αἰωνα κυριε ὁ λογος συ διαμενει ἐν τῳ ὐρανῳ, κ. τ. ε.] Εν τῳ ὐρανῳ, ἀντι τυ ἐν ταις ἁγιαις αὐτυ δυναμεσιν. παντων γαρ ἐκει τεταγμενων ὐδεμια λογυ παραβασις· ὐρανῳ δε ὐ τῳ παρερχομενῳ, εἰ και ἐν αὐτῳ παντα τεταγμενως κινειται· ἀλλ' ὁςις εἰρηται θρονος εἰναι τυ θευ. ἐν δε τη γη ὐδε μενει ὁ λογος. ὐδε γαρ ἐχει χωραν, ὁπυ πορνεια και ἀκαθαρσια και τα λοιπα παθη. τις γαρ μετοχη δικαιοσυνη και ἀνομια; ὐκ εἰπε δε τον αἰωνα των αἰωνων, ἡ τυ αἰωνος· μετα γαρ τον αἰωνα ὁ ὐρανος και ἡ γη παρελευσονται· ἐν ῳ δε ἐςιν ὁ λογος διαμενων. δυνατον γαρ τελειον εἰναι δοκυντα μεν ἐπι γης τυγχανειν, το πολιτευμα δε ἐχοντα ἐν τῳ ὐρανῳ. ὑτως ἐςιν ἐν αὐτῳ και ἀει ἡ ἀληθεια.

Εἰς γενεαν και γενεαν ἡ ἀληθεια συ. ἐθεμελιωσας την γην, και διαμενει, κ. τ. ε.] Ταυτη δε τη ἀληθεια ἡ γη τεθεμελιωται. ἐπι τυτῳ γαρ τῳ ἀκρογωνιαιῳ λιθῳ καταβεβλημενῳ θεμελιῳ οἰκοδομυνται παντες οἱ ἐκ γης σωζομενοι· ὁθεν και διαμενει ἡ γη ἀρραγυ και ἀσφαλη κρηπιδα και θεμελιον ἐχυσα. ἀλλα και φωτισασα ἡ ἀληθεια ἡμεραν, ἡν ἐποιησε, θευ ἐπιλαμψαντος αὐτη, ἐν τη αὐτη διαταξει μενει, ὐκ ἀλλασσομενη.

Οτι τα συμπαντα δυλα σα, κ. τ. ε.] Εἰ τα συμπαντα δυλα τυ θευ, πως ἐν ταις παροιμιαις Σολομων περι τυ μυρμηκος φησιν, ἐκεινος γεωργιυ μη ὑπαρχοντος, μηδε τον ἀναγκαζοντα ἐχων, μηδε ὑπο δεσποτειαν ὠν, ἑτοιμαζεται θερυς την τροφην. ὁ θεος λεγεται δεσποτης διττως, ἡ ὡς δημιυργος, ἡ ὡς γινωσκομενος. διο και Παυλος γραφει· ἐξελευθερωθεντες ἀπο της ἁμαρτιας ἐδυλωθητε τῳ θεῳ, δηλονοτι κατ' ἀρετην και γνωσιν, ἐχετε τον καρπον ὑμων εἰς ἁγιασμον, το δε τελος ζωην αἰωνιον. εἰ δε τοιυτυ τελυς ἀμοιρος ἐςιν ὁ μυρμηξ, δηλονοτι και ταυτης της δυλειας. καλως ὐν λεγεται ὁ μυρμηξ μη εἰναι ὑπο δεσποτειαν, κατα ταυτην την δεσποτειαν.

Ejusdem.] Os Dei Prophetæ ſunt, qui teſtimoniis, mandatis, & juſtificationibus Dei miniſtrarunt.

In æternum Domine verbum tuum permanet in cœlo, &c.] *In cœlo*, id eſt, in ſanctis ejus virtutibus. Omnia enim cum illic ordinata ſint, nulla eſt verbi transgreſſio. *In cœlo*, non quod præterit, quamvis in eo cuncta ordinate moveantur, ſed quod dictum eſt ſedes Dei. In terra autem non manet verbum: neque enim locum habet, ubi eſt fornicatio, immunditia, & reliqui affectus. Quæ enim communicatio juſtitiæ cum iniquitate? Non dixit vero *ſæculum ſæculorum* vel *ſæculi* (nam poſt ſæculum cœlum & terra tranſibunt) ſed in quo *permanet verbum*. Fieri enim poteſt, ut perfectus ſit, qui videtur quidem in terra exiſtere, ſed converſationem habet in cœlo. Sic eſt in ipſo etiam ſemper veritas.

In generationem & generationem veritas tua. Fundaſti terram, & permanet, &c.] Hac veritate terra fundata eſt. Hoc enim angulari lapide tanquam fundamento ædificantur, qui e terra ſalvantur: unde etiam permanet terra, quippe quæ infractam & tutam baſim & fundamentum habeat. Sed & illuminans veritas diem, quam fecit, Deo ei affulgente, in eadem ordinatione permanet, neque mutatur.

Quoniam omnia ſerviunt tibi, &c.] Si omnia ſerviunt Deo, quomodo in Proverbiis Salomon de formica ait: *Illa, cum ei non ſit agellus, neque habeat, qui cogat, neque ſub Domino ſit, parat æſtate alimentum.* Deus duplici modo Dominus dicitur, vel quatenus opifex eſt, vel quatenus cognoſcitur. Quapropter etiam Paulus ait: *Liberati a peccato, ſervi facti eſtis Deo*, videlicet ſecundum virtutem & ſcientiam. *Habetis fructum veſtrum in ſanctificationem, finem vero vitam æternam.* Si autem ejuſmodi finis particeps non eſt formica, videlicet nec iſtius ſervitutis. Pulchre ergo dicitur, formica non eſſe ſub dominio, hoc ſenſu

Εἰ μη ὁτι ὁ νομος σε μελετη με ἐςι, τοτε ἀν ἀπωλομην ἐν τη ταπεινωσει με, κ. τ. ε.] Μακαριον ὀντως το μη ἀπολεσθαι γεγονοτας ἐν περιςασεσιν, οἱον ἐπι μαρτυριε. εἰ μη τις προμελετησει τον νομον τε θεε, ἀπολλυται.

Πασης συντελειας εἰδον περας, πλατεια ἐντολη σε σφοδρα, κ. τ. ε.] Ὑπερ παντας τες ἐξωθεν λογες οἱ λογοι των ἐντολων τε θεε πλατυνεσι καθαιροντες την ψυχην.

Ὡς ἠγαπησα τον νομον σε κυριε· ὁλην την ἡμεραν μελετη με ἐςιν, κ. τ. ε.] Μελεταται νομος ἐκ ἐν λεξεσι και φωναις μονον, ἀλλα και ἐν πραξεσιν. ὁτε γαρ ἀναγινωσκει τις, νοων τα λεγομενα, και πραττων αὐτα, μη παραλιπων ἐν τινι πραξει, ἀλλ᾽ ἐν πασι ποιων, ὁ βελεται ὁ νομος, ἑτος και λεγων και ἀναγινωσκων και πραττων μελετα τον τε θεε νομον. ἐνθαδε μεν ἐν λεγεται, ὁλην την ἡμεραν μελετη με ἐςιν, ἐν δε τῳ πρωτῳ ψαλμῳ ἐ μονον την ἡμεραν, ἀλλα και την νυκτα φησι τον ἐσομενον μακαριον δειν μελετᾳν τον νομον. τι δηποτε ἐνταυθα παρελιπε την νυκτα; ὁτι μικτος ἐςιν ἐνταυθα των ἀνθρωπων ὁ βιος, δια τετο και ἡμεραν νυν ἐχομεν και νυκτα· ὁταν δε ἁγιοι γενωμεθα και μακαριοι, νυξ ἡμας ἐ διαδεξεται, ἀλλ᾽ ἐν μονη ἐσομεθα τη ἡμερᾳ. ὁρα ἐν ὡς μεν ὁ ἐνταυθα πορευομενος, ἠτοι μη κατα βιον τελειος (πορεια γαρ ἐςιν ἡ κατα κοσμον ἀναςροφη·) ἐδεπω καθαρως πορευεται, ἀλλ᾽ ὁτε μεν ἐν ἡμερᾳ ἐςιν, ὁτε δε ἐν νυκτι· ἐν ἡμερᾳ μεν, ὁτε τα κατα τον νομον καθηκοντα ποιει· ἐν νυκτι δε, ὁτε ἐδεπω ὁλη καρδιᾳ (κἀν μελετᾳ τον νομον) ποιει τον νομον, ἡ και ὁτε παρα τα καθηκοντα πραττει. ὁ μεν ἐν ἀρχομενος, ἡ και προκοπτων, μελετᾳ τον νομον ἡμερας και νυκτος· ὁ δε τετελειωμενος, ἐκ ἐςιν ἐν νυκτι, ἀλλ᾽ ἐν ἡμερα, ὡς ὁ Παυλος φησιν· ἡ νυξ προεκοψεν, ἡ δε ἡμερα ἠγγικεν, ὡς ἐν ἡμερᾳ εὐσχημονως περιπατησωμεν. και παλιν· ἀρα ἐν

ἀκριβ[illegible]

Nisi quod lex tua meditatio mea est, tunc forte periissem in humilitate mea, &c.] Vere beatum est, non perire eos, qui sunt in tribulationibus, verbi gratia in martyrio. Nisi quis prius meditatus fuerit legem Dei, perit.

Omnis consummationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis, &c.] Super omnes extraneos sermones verba mandatorum Dei expurgatam animam dilatant.

Quomodo dilexi legem tuam Domine: tota die meditatio mea est, &c.] Meditanda lex est non solum in verbis & vocibus, sed etiam in actionibus. Quando enim quis legit, intelligens, quæ dicuntur, & faciens ea, nihil in qualibet actione omittens, sed in omnibus faciens id, quod lex vult, is & dicens, & legens, & faciens meditatur legem Dei. Hoc loco itaque dicitur, *Tota die meditatio mea est*: in primo vero psalmo ait, non solum die, sed etiam nocte meditandam esse legem illi, qui futurus sit beatus. Cur igitur hoc loco noctem omisit? Quia hic mixta est vita hominum, idcirco nunc & diem habemus & noctem; quando vero ad sanctitatem ac beatitudinem pervenerimus, nulla nox nobis obveniet, sed in sola die versabimur. Considera igitur, quomodo is, qui hic ambulat, nec secundum vitam perfectus est (ambulatio enim est hujus vitæ conversatio) nondum pure incedit, sed aliquando in die est, quandoque vero in nocte; in die quidem, quando ea, quæ lege præscripta sunt, agit; in nocte vero, quando nondum toto corde (tametsi legem meditetur) facit legem, vel etiam, quando contra, quam deceat, agit. Qui igitur incipit, vel etiam proficit, is meditatur legem die ac nocte: qui vero perfectus est, is non solum versatur in nocte, sed in die, quemadmodum Paulus ait: *Nox præcessit, dies autem appropinquavit: sicut in die honeste ambulemus.*

Ex

ὀυκετι ἐσμεν νυκτος ὀυδε σκοτους, ἀλλ' ἐσμεν τεκνα φωτος και ἡμερας.

Ὑπερ τους ἐχθρους μου ἐσοφισας με την ἐντολην σου, ὁτι εἰς τον αἰωνα ἐμη ἐστιν, κ. τ. ε.] Νους παθων γυμνωθεις και γνωσεως μετοχος γεγονως πανουργοτερος γινεται των δαιμονων, λεγων πολλακις το του Παυλου, το, ου γαρ αὐτου τα νοηματα ἀγνοουμεν.

Του αὐτου.] Ἐχθρους νυν φησιν ἐπιδικαζομενους των ἐντολων, και μισουντας ἡμας· οἱς ἡμεις ουκ ἐχθραινομεν. σημαινει τους ἐν περιτομης Ιουδαιους· ὑπερ τουτους γαρ ὁ Χριστιανος ἐσοφισθη την ἐντολην του Θεου, πνευματικως τον νομον νοων και φυλαττων· δια τουτο δυναμαι νοησαι βαθυτερον το εἰρημενον ὑπο του κυριου· ἀγαπατε τους ἐχθρους ὑμων. ἐχθροι γαρ ἡμων εἰσιν ἐκεινοι, οἱ ἐχοντες ζηλον Θεου, ἀλλ' ου κατ' ἐπιγνωσιν.

Ὑπερ παντας τους διδασκοντας με συνηκα, ὁτι τα μαρτυρια σου μελετη μου ἐστιν, κ. τ. ε.] Αἱ γραφαι ἐκεινων ἠσαν πρωται· ἐπιστευθησαν τα λογια του Θεου· ἐκεινοι διδασκαλοι ἐπαγγελλονται γεγονεναι, ἁτε πρωτοι παραλαβοντες νομον και προφητας. ἡμεις ουν οἱ ἀπο των ἐθνων λεγομεν· ὑπερ παντας τους διδασκοντας με συνηκα. δια τι δε; ὁτι τα μαρτυρια σου μελετη μου ἐστι· καινα εὑρισκω μαρτυρια παρα τα πολλακις εἰρημενα μαρτυρια. μελετη μου γαρ ἐστι τα μαρτυρια Ιησου Χριστου· παρεδεξαμην γαρ αὐτα τα μαρτυρια, και δια τουτο ἐγω ὑπερ παντας τους διδασκοντας με συνηκα· εἰπεν αὐτους ἐχθρους ὁ ἐκκλησιαστικος, εἰπεν αὐτους διδασκοντας, νυν λεγει αὐτους και πρεσβυτερους.

Ὑπερ πρεσβυτερους συνηκα, ὁτι τας ἐντολας σου ἐξεζητησα, κ. τ. ε.] Χρηζομαι τουτῳ τῳ ῥητῳ προς τους γεροντας τους μακρον χρονον και την ἀπαθειαν νομιζοντας εἰναι προξενον της γνωσεως του Θεου.

Εκ πασης ὁδου πονηρας ἐκωλυσα τους ποδας μου, ὁπως ἀν φυλαξω τους λογους σου, κ. τ. ε.] Πονηρας ὁδους ἀδευομεν, ἀνοητοι ὀντες ποτε και ἀπειθεις, πλανωμενοι,

Et iterum: *Igitur non amplius sumus noctis, neque tenebrarum, sed sumus filii lucis & diei.*

Super inimicos meos prudentem me fecisti mandato tuo, quia in æternum mihi est, &c.] Mens affectibus nudata, & scientiæ particeps facta, prudentior fit dæmonibus, proferens sæpe illud Pauli: *Non enim ejus cogitationes ignoramus.*

Ejusdem.] Inimicos nunc vocat eos, qui mandatorum rei sunt, & nos oderunt: quibus nos minime indignamur. Intelligit Judæos, qui ex circumcisione sunt. Super hos enim Christianus prudens factus est in mandato Dei, cum spiritaliter legem intelligat, atque custodiat. Quapropter altiori sensu accipere possum, quod dictum est a Domino: *Diligite inimicos vestros.* Illi enim nostri sunt inimici, qui *zelum quidem Dei habent, sed non secundum scientiam.*

Super omnes docentes me intellexi, quia testimonia tua meditatio mea est, &c.] Illorum scripturæ primæ fuerant, eis credita sunt eloquia Dei. Illi doctores se profitentur, utpote qui primi legem & prophetas acceperint. Nos igitur, qui de gentibus sumus, dicimus: *Super omnes docentes me intellexi.* Cur porro? *Quia testimonia tua meditatio mea est.* Nova reperio testimonia, præter illa testimonia, quæ frequenter recitata sunt. Meditatio enim mea sunt testimonia Jesu Christi: si quidem hæc testimonia accepi, & idcirco ego super omnes docentes me intellexi. Ecclesiasticus appellaverat illos inimicos: dixerat illos docentes, nunc vocat seniores.

Super senes intellexi, quia mandata tua quæsivi, &c.] Utor his verbis contra senes, qui longo tempore & affectuum carentia scientiam Dei comparari arbitrantur.

Ab omni via mala prohibui pedes meos, ut custodiam verba tua, &c.] Malas vias ambulabamus, cum essemus aliquando *insipientes & increduli, errantes, servien-*

δυλευοντες ἐπιθυμιαις και ἡδοναις ποικιλαις, και τι ἑξης. ἐκειναι μεν ἠσαν ὁδοι πονηραι. τελεια ἡ φωνη αὐτη ἐκκλησιαςικυ. ὁσον γαρ ἐτι ἁμαρτανομεν, λεγειν ταυτα ὐ δυναμεθα· ἐκ τυ γαρ κωλυειν τυς ποδας ἡμων ἐκ πασης ὁδυ πονηρας φυλαξομεν τυς λογυς τυ θευ. ποιυς λογυς; τυς ἐν νομῳ, νοησαντες αὐτυς πνευματικως, και ἐπιγινωσκοντες τον δι' αὐτων κηρυττομενον Ιησυν χριςον. ἐμφαινει δε το ἐλευθερον της προαιρεσεως το, ἐκωλυσα τυς ποδας. ὡς γαρ ἐπ' αὐτῳ ὀντος τυ κινειν τυς ποδας εἰς το βαδιζειν, ἡ και κωλυειν αὐτυς, το προκειμενον εἰπεν.

Απο των κριματων συ ὐκ ἐξεκλινα, ὁτι συ ἐνομοθετησας με, κ. τ. ε.] Τυ συ διαπαντος ἐμεμνημην δικαςηριυ· ἐν ἐννατω δε λεγει ψαλμῳ· καταςησον νομοθετην ἐπ' αὐτυς· γνωτωσαν ἐθνη, ὁτι ἀνθρωποι εἰσιν. Μωσης μεν γαρ ἐνομοθετησε τα τυ γραμματος τοις μη δυναμενοις χωρειν την ἐπιδημιαν της καινης διαθηκης· Ιησυς δε Χριςος ἐπιδημησας ἐνομοθετησε μοι το εὐαγγελιον, και πνευματικον μοι τον Μωυσεως ἐδειξε νομον.

Ως γλυκεα τῳ λαρυγγι μυ τα λογια συ, ὑπερ μελι τῳ ςοματι μυ, κ. τ. ε.] Ο ἡδομενος και τρεφομενος ἐπι τη γνωσει νυς, ὀνομαζεται ςομα.

Απο των ἐντολων συ συνηκα· δια τυτο ἐμισησα πασαν ὁδον ἀδικιας, κ. τ. ε.] Εν ταις σαις συνετος γενομενος ἐντολαις διαιρυσαις μοι τα πρακτεα· και μην ὐ μονον ἀπειμι πασης ὁδυ ἀδικιας, ἀλλα και μεμισηκα.

Ωμοσα και ἐςησα τυ φυλαξαθαι τα κριματα της δικαιοσυνης συ, κ. τ. ε.] Το ἀμεταθετον τυ σκοπυ ὁρκον ὠνομασεν.

Τυ αὐτυ.] Τι ποιει ἐνθαδε το ὠμοσα, ζητητεον. διεθετο διαθηκην προς τυς ἐκλεκτυς αὐτυ. και ταυτην την διαθηκην προς τυς ἐκλεκτυς αὐτυ διαθεμενυ τυ θευ ὁ πιςευων παρεδεξατο, και οἱονει ὁρκοις μεταξυ τυ θευ ἐποιησατο παραδεξαμενος αὐτυ την διαθηκην, ὡςε ςησαι και φυλαξαθαι τα κριματα της δικαιοσυνης αὐτυ. ἱςημι δε, φησιν, αὐτα τῃ ἐμῃ ψυχῃ· και ὁταν αὐτα

ςησω,

vientes desideriis, & voluptatibus variis, &c. Hæ erant viæ meæ pravæ. Perfecta illa vox est ecclesiastici. Dum enim adhuc peccamus, hæc dicere non valemus; pedes enim nostros ab omni via mala prohibendo, sermones Dei custodiemus. Quos sermones? illos, qui in lege sunt, spiritualiter eos intelligendo, & Jesum Christum, qui per ipsos prædicatur, agnoscendo. Porro illa verba, *Prohibui pedes meos*, declarant arbitrii libertatem. Hoc enim dixit, tanquam in ejus potestate sit, pedes ad ambulandum movere, vel etiam eosdem prohibere.

A judiciis tuis non declinavi, quia tu legem posuisti mihi, &c.] Judicii tui semper memini. In nono autem psalmo dicit: *Constitue legislatorem super eos. Sciant gentes, quoniam homines sunt.* Moyses quidem legis literam præscripsit iis, qui novi Testamenti adventum capere non poterant; Jesus vero Christus adveniens præscripsit mihi Evangelium, & spiritalem mihi Moysis legem ostendit.

Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo, &c.] Mens, quæ delectatur, & innutritur scientia, os vocatur.

A mandatis tuis intellexi: propterea odivi omnem viam iniquitatis, &c.] In mandatis tuis mihi, quæ agenda sunt, dividentibus intelligens factus sum, & non solum ab omni via iniquitatis absum, sed & illam odivi.

Juravi & statui custodire judicia justitiæ tuæ, &c.] Consilii immutabilitatem juramentum appellavit.

Ejusdem.] Quid sibi hoc loco velit, *juravi*, quærendum est. *Disposuit testamentum electis suis.* Atque hoc testamentum, Deo illud electis suis disponente, fidelis suscepit, atque juramentis quodammodo se Deo obstrinxit, suscipiens testamentum ejus, ut statueret, & custodiret judicia justitiæ illius. Statuo, inquit, illa animæ meæ: & cum illa statuero, fit illud,

των ἀνθρωπων ἡμεραι ἐπι της γης, ἐν αἱς εὐχεται ταχεως συντριβηναι τον Σαταναν ὑπο τȣς ποδας αὐτȣ.

Τȣ αὐτȣ.] Πασαι ἀνθρωπων ἡμεραι ὀλιγαι εἰσιν. ἐπει ȣ̓ν ὀλιγον χρονον ζω ἐπι γης, βȣλομαι ἰδειν τȣς καταδιωκοντας με κρινομενȣς, και παρακαλω σε μη ὑπερθεσθαι. τινες δε εἰσιν οἱ, περι ὡν εὐχεται, ἱνα γενηται ἐπ' αὐτȣς κρισις; οἱ καταδιωκοντες ἡμας Σατανας τε και τα πνευματικα της πονηριας. ὁταν δε ἡμας και ἀνθρωπος δοκῃ καταδιωκειν, τῳ πρωτως καταδιωκειν ȣ̓κ ἀνθρωπος ἐςιν, ἀλλα διαβολος, ȣ̔ μιμητης ἐςι.

Διηγησαντο μοι παρανομοι ἀδολεσχιας, ἀλλ' ȣ̓χ ὡς ὁ νομος σȣ, κ. τ. ε.] Η τȣς γραφωδεις μυθȣς των Ιȣδαιων φησι τας διδασκαλιας, ἠ και τα ἐνταλματα των ἀνθρωπων, και τας φλυαριας των σοφων τȣ αἰωνος τȣτȣ· πολλοι γαρ ἑρμηνευειν ἐπιχειρȣσι τας θειας γραφας και των της ἐκκλησιας, και των ἐξω ταυτης αἱρετικων τε και Ιȣδαιων, ἠ και Σαμαρειτων, ἀλλ' ȣ̓ παντες λεγȣσι καλως. σπανιος γαρ ὁ ἐχων ἀπο τȣ θεȣ εἰς τȣτο χαριν, πολλων μεν ἐπαγγελλομενων λεγειν, ȣ̓ καλως δε ἠ και παρανομως βιȣντων. εἰτι ȣ̓ν λεγȣσιν, ἀδολεσχια και φλυαρια. ȣ̓ γαρ δυναται λογος εὐτονος και ἐρρωμενος και σωτηριος εἰναι ἐν τῃ ψυχῃ παρανομȣ.

Τȣ αὐτȣ.] Χρηςεον τȣτῳ τῳ ῥητῳ προς τȣς ἐκ της ἐξωθεν σοφιας περι γνωσεως θεȣ ἐπαγγελλομενȣς διδασκειν.

Παρα βραχυ συνετελεσαν με ἐν τῃ γῃ, ἐγω δε ȣ̓κ ἐγκατελιπον τας ἐντολας σȣ, κ. τ. ε.] Αντι τȣ· παρ' ὀλιγον ἐγενομην γηϊνος, ὑπο των ἐχθρων πειραζομενος.

Κατα το ἐλεος σȣ ζησον με και φυλαξω τα μαρτυρια τȣ ςοματος σȣ, κ. τ. ε.] Μη ἐκδοθηναι ταις των ἐπιβȣλευοντων χερσιν εἰς θανατον ἀξιοι, ζωην αἰτων ȣ̓πω την αἰωνιον, ἀλλα την παρȣσαν· ȣ̓χ ὡς τελος δε αὐτην αἰτει, ἀλλ' ὡς ἀγαθȣ τελȣς συναιτιον ἐσομενην. ὁτι ζησας, φησι, φυλαξω τα τȣ θεȣ προςαγματα, δι' ὡν και την αἰωνιον ἐςι περιποιησασθαι ζωην.

Τȣ

ſunt ſuper terram, in quibus precatur, Satanam cito conteri ſub pedibus ejus.

Ejusdem.] Omnes dies humani pauci ſunt. Cum igitur exiguo tempore vivam ſupra terram, cupio videre perſecutores meos judicatos, & rogo te, ne differas. Quinam vero illi ſunt, de quibus optat fieri judicium? Utique illi, qui nos perſequuntur, Satanas nempe & ſpiritalia nequitiæ. Quando autem etiam homo nos perſequi viſus fuerit, hoc ipſo, quod prior perſequitur, jam non eſt homo, ſed diabolus, cujus æmulator eſt.

Narraverunt mihi iniqui fabulationes, ſed non ut lex tua, &c.] Vel aniles fabulas vocat doctrinas Judæorum, vel etiam præcepta hominum, & nugas ſapientum hujus ſæculi. Multi enim, tam qui in Eccleſia ſunt, quam qui extra, ut hæretici & Judæi, vel etiam Samaritani, divinas ſcripturas interpretari aggrediuntur, ſed non omnes recte. Rarus enim eſt, qui a Deo ad hoc gratiam habeat, cum plurimi quidem promittant ſermonem, ſed non recte, aut etiam inique vivant. Si quid igitur dixerint, fabulæ & nugæ ſunt. Nequit enim ſermo conſtans & robuſtus ac ſalutaris eſſe in anima iniqui.

Ejusdem.] Hac ſententia utendum adverſus eos, qui ex externa ſapientia de cognitione Dei ſe docturos pollicentur.

Paulominus conſummaverunt me in terra, ego autem non dereliqui mandata tua, &c.] Ac ſi diceret: Aliquantulum factus ſum terrenus, tentantibus me inimicis.

Secundum miſericordiam tuam vivifica me, & cuſtodiam teſtimonia oris tui, &c.] Ne manibus inſidiantium tradatur in mortem, rogat, vitam poſtulans non æternam, ſed præſentem. Hanc autem non tanquam finem poſtulat, ſed tanquam boni finis cauſam. Quia, dum vixero, inquit, cuſtodiam mandata Dei, quibus etiam vitam æternam conſequi poſſum.

Τȣ αὐτȣ.] Στομα θεȣ οἱ διακονησαντες προφηται ταις μαρτυριοις, ταις ἐντολαις, τοις δικαιωμασιν αὐτȣ.

Εἰς τον αἰωνα κυριε ὁ λογος σȣ διαμενει ἐν τῳ ȣ̓ρανῳ, κ. τ. ε.] Εν τῳ ȣ̓ρανῳ, ἀντι τȣ ἐν ταις ἁγιαις αὐτȣ δυναμεσιν. παντων γαρ ἐκει τεταγμενων ȣ̓δεμια λογȣ παραβασις· ȣ̓ρανῳ δε ȣ̓ τῳ παρερχομενῳ, εἰ και ἐν αὐτῳ παντα τεταγμενως κινειται· ἀλλ᾽ ὁςις εἰρηται θρονος εἰναι τȣ θεȣ. ἐν δε τῃ γῃ ȣ̓δε μενει ὁ λογος. ȣ̓δε γαρ ἐχει χωραν, ὁπȣ πορνεια και ἀκαθαρσια και τα λοιπα παθη. τις γαρ μετοχη δικαιοσυνῃ και ἀνομιᾳ; ȣ̓κ εἰπε δε τον αἰωνα των αἰωνων, ἡ τȣ αἰωνος· μετα γαρ τον αἰωνα ὁ ȣ̓ρανος και ἡ γη παρελευσονται· ἐν ᾧ δε ἐςιν ὁ λογος διαμενων. δυνατον γαρ τελειον εἰναι δοκȣντα μεν ἐπι γης τυγχανειν, το πολιτευμα δε ἐχοντα ἐν τῳ ȣ̓ρανῳ. ȣ̓τως ἐςιν ἐν αὐτῳ και ἀει ἡ ἀληθεια.

Εἰς γενεαν και γενεαν ἡ ἀληθεια σȣ. ἐθεμελιωσας την γην, και διαμενει, κ. τ. ε.] Ταυτῃ δε τῃ ἀληθειᾳ ἡ γη τεθεμελιωται. ἐπι τȣτῳ γαρ τῳ ἀκρογωνιαιῳ λιθῳ καταβεβλημενῳ θεμελιῳ οἰκοδομȣνται παντες οἱ ἐκ γης σωζομενοι· ὁθεν και διαμενει ἡ γη ἀῤῥαγῃ και ἀσφαλη κρηπιδα και θεμελιον ἐχȣσα. ἀλλα και φωτισασα ἡ ἀληθεια ἡμεραν, ἡν ἐποιησε, θεȣ ἐπιλαμψαντος αὐτῃ, ἐν τῃ αὐτῃ διαταξει μενει, ȣ̓κ ἀλλασσομενη.

Οτι τα συμπαντα δȣλα σα, κ. τ. ε.] Εἰ τα συμπαντα δȣλα τȣ θεȣ, πως ἐν ταις παροιμιαις Σολομων περι τȣ μυρμηκος φησιν, ἐκεινος γεωργιȣ μη ὑπαρχοντος, μηδε τον ἀναγκαζοντα ἐχων, μηδε ὑπο δεσποτειαν ὠν, ἑτοιμαζεται θερȣς την τροφην. ὁ θεος λεγεται δεσποτης διττως, ἡ ὡς δημιȣργος, ἡ ὡς γινωσκομενος. διο και Παυλος γραφει· ἐξελευθερωθεντες ἀπο της ἁμαρτιας ἐδȣλωθητε τῳ θεῳ, δηλονοτι κατ᾽ ἀρετην και γνωσιν, ἐχετε τον καρπον ὑμων εἰς ἁγιασμον, το δε τελος ζωην αἰωνιον. εἰ δε τοιȣτȣ τελȣς ἀμοιρος ἐςιν ὁ μυρμηξ, δηλονοτι και ταυτης της δȣλειας. καλως ȣ̓ν λεγεται ὁ μυρμηξ μη εἰναι ὑπο δεσποτειαν, κατα ταυτην την δεσποτειαν.

Ει

Ejusdem.] Os Dei Prophetæ sunt, qui testimoniis, mandatis, & justificationibus Dei ministrarunt.

In æternum Domine verbum tuum permanet in cælo, &c.] *In cælo*, id est, in sanctis ejus virtutibus. Omnia enim cum illic ordinata sint, nulla est verbi transgressio. *In cælo*, non quod præterit, quamvis in eo cuncta ordinate moveantur, sed quod dictum est sedes Dei. In terra autem non manet verbum: neque enim locum habet, ubi est fornicatio, immunditia, & reliqui affectus. Quæ enim communicatio justitiæ cum iniquitate? Non dixit vero *sæculum sæculorum* vel *sæculi* (nam post sæculum cœlum & terra transibunt) sed in quo *permanet verbum.* Fieri enim potest, ut perfectus sit, qui videtur quidem in terra existere, sed conversationem habet in cœlo. Sic est in ipso etiam semper veritas.

In generationem & generationem veritas tua. Fundasti terram, & permanet, &c.] Hac veritate terra fundata est. Hoc enim angulari lapide tanquam fundamento ædificantur, qui e terra salvantur: unde etiam permanet terra, quippe quæ infractam & tutam basim & fundamentum habeat. Sed & illuminans veritas diem, quam fecit, Deo ei affulgente, in eadem ordinatione permanet, neque mutatur.

Quoniam omnia serviunt tibi, &c.] Si omnia serviunt Deo, quomodo in Proverbiis Salomon de formica ait: *Illa, cum ei non sit agellus, neque habeat, qui cogat, neque sub Domino sit, parat æstate alimentum.* Deus duplici modo Dominus dicitur, vel quatenus opifex est, vel quatenus cognoscitur. Quapropter etiam Paulus ait: *Liberati a peccato, servi facti estis Deo,* videlicet secundum virtutem & scientiam. *Habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam æternam.* Si autem ejusmodi finis particeps non est formica, videlicet nec istius servitutis. Pulchre ergo dicitur, formica non esse sub dominio, hoc sensu accepto.

Εἰ μη ὁτι ὁ νομος σε μελετη με ἐςι, τοτε ἀν ἀπωλομην ἐν τη ταπεινωσει με, κ. τ. ε.] Μακαριον ὀντως το μη ἀπολεσθαι γεγονοτας ἐν περιςασεσιν, οἱον ἐπι μαρτυριε. εἰ μη τις προμελητισει τον νομον τε Θεε, ἀπολλυται.

Πασης συντελειας εἰδον περας, πλατεια ἐντολη σε σφοδρα, κ. τ. ε.] Ὑπερ παντας τες ἐξωθεν λογες οἱ λογοι των ἐντολων τε Θεε πλατυνεσι καθαιροντες την ψυχην.

Ὡς ἠγαπησα τον νομον σε κυριε· ὁλην την ἡμεραν μελετη με ἐςιν, κ. τ. ε.] Μελεταται νομος ἐκ ἐν λεξεσι και φωναις μονον, ἀλλα και ἐν πραξεσιν. ὁτε γαρ ἀναγινωσκει τις, νοων τα λεγομενα, και πραττων αὐτα, μη παραλιπων ἐν τινι πραξει, ἀλλ' ἐν πασι ποιων, ὁ βελεται ὁ νομος, ἐτος και λεγων και ἀναγινωσκων και πραττων μελετα τον τε Θεε νομον. ἐνθαδε μεν ἐν λεγεται, ὁλην την ἡμεραν μελετη με ἐςιν, ἐν δε τῳ πρωτῳ ψαλμῳ ἐ μονον την ἡμεραν, ἀλλα και την νυκτα φησι τον ἐσομενον μακαριον δειν μελεταν τον νομον. τι δηποτε ἐνταυθα παρελιπε την νυκτα; ὁτι μικτος ἐςιν ἐνταυθα των ἀνθρωπων ὁ βιος, δια τετο και ἡμεραν νυν ἐχομεν και νυκτα· ὁταν δε ἁγιοι γενωμεθα και μακαριοι, νυξ ἡμας ἐ διαδεξεται, ἀλλ' ἐν μονῃ ἐσομεθα τῃ ἡμερᾳ. ὁρα ἐν ὡς μεν ὁ ἐνταυθα πορευομενος, ἠτοι μη κατα βιον τελειος (πορεια γαρ ἐςιν ἡ κατα κοσμον ἀναςροφη·) ἐδεπω καθαρως πορευεται, ἀλλ' ὁτε μεν ἐν ἡμερᾳ ἐςιν, ὁτε δε ἐν νυκτι· ἐν ἡμερᾳ μεν, ὁτε τα κατα τον νομον καθηκοντα ποιει· ἐν νυκτι δε, ὁτε ἐδεπω ὁλῃ καρδιᾳ (κἀν μελετᾳ τον νομον) ποιει τον νομον, ἡ και ὁτε παρα τα καθηκοντα πραττει. ὁ μεν ἐν ἀρχομενος, ἡ και προκοπτων, μελετᾳ τον νομον ἡμερας και νυκτος· ὁ δε τετελειωμενος, ἐκ ἐςιν ἐν νυκτι, ἀλλ' ἐν ἡμερᾳ, ὡς ὁ Παυλος φησιν· ἡ νυξ προεκοψεν, ἡ δε ἡμερα ἠγγικεν, ὡς ἐν ἡμερᾳ εὐσχημονως περιπατησωμεν. και παλιν· ἀρα ἐν

ἐκετι

Nisi quod lex tua meditatio mea est, tunc forte periissem in humilitate mea, &c.] Vere beatum est, non perire eos, qui sunt in tribulationibus, verbi gratia in martyrio. Nisi quis prius meditatus fuerit legem Dei, perit.

Omnis consummationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis, &c.] Super omnes extraneos sermones verba mandatorum Dei expurgatam animam dilatant.

Quomodo dilexi legem tuam Domine: tota die meditatio mea est, &c.] Meditanda lex est non solum in verbis & vocibus, sed etiam in actionibus. Quando enim quis legit, intelligens, quæ dicuntur, & faciens ea, nihil in qualibet actione omittens, sed in omnibus faciens id, quod lex vult, is & dicens, & legens, & faciens meditatur legem Dei. Hoc loco itaque dicitur, *Tota die meditatio mea est*: in primo vero psalmo ait, non solum die, sed etiam nocte meditandam esse legem illi, qui futurus sit beatus. Cur igitur hoc loco noctem omisit? Quia hic mixta est vita hominum, idcirco nunc & diem habemus & noctem; quando vero ad sanctitatem ac beatitudinem pervenerimus, nulla nox nobis obveniet, sed in sola die versabimur. Considera igitur, quomodo is, qui hic ambulat, nec secundum vitam perfectus est (ambulatio enim est hujus vitæ conversatio) nondum pure incedit, sed aliquando in die est, quandoque vero in nocte; in die quidem, quando ea, quæ lege præscripta sunt, agit; in nocte vero, quando nondum toto corde (tametsi legem meditetur) facit legem, vel etiam, quando contra, quam deceat, agit. Qui igitur incipit, vel etiam proficit, is meditatur legem die ac nocte: qui vero perfectus est, is non solum versatur in nocte, sed in die, quemadmodum Paulus ait: *Nox præcessit, dies autem appropinquavit: sicut in die honeste ambulemus.*

Ex

ὐκετι ἐσμεν νυκτος ὀυδε σκοτȣς. ἀλλ᾽ ἐσμεν τεκνα φωτος και ἡμερας.

Ὑπερ τȣς ἐχθρȣς μȣ ἐσοφισας με την ἐντολην σȣ, ὁτι εἰς τον αἰωνα ἐμη ἐςιν, κ. τ. ε.] Νȣς παθων γυμνωθεις και γνωσεως μετοχος γεγονως πανȣργοτερος γινεται των δαιμονων, λεγων πολλακις το τȣ Παυλȣ, το, ȣ γαρ αὐτȣ τα νοηματα ἀγνοȣμεν.

Τȣ αὐτȣ.] Ἐχθρȣς νυν φησιν ἐπιδικαζομενȣς των ἀποςολων, και μισȣντας ἡμας· οἱς ἡμεις ȣκ ἐχθραινομεν. σημαινει τȣς ἐν περιτομης Ιȣδαιȣς· ὑπερ τȣτȣς γαρ ὁ Χριςιανος ἐσοφισθη την ἐντολην τȣ Θεȣ, πνευματικως τον νομον νοων και φυλαττων· δια τȣτο δυναμαι νοησαι βαθυτερον το εἰρημενον ὑπο τȣ κυριȣ· ἀγαπατε τȣς ἐχθρȣς ὑμων. ἐχθροι γαρ ἡμων εἰσιν ἐκεινοι, οἱ ἐχοντες ζηλον Θεȣ, ἀλλ᾽ ȣ κατ᾽ ἐπιγνωσιν.

Ὑπερ παντας τȣς διδασκοντας με συνηκα, ὁτι τα μαρτυρια σȣ μελετη μȣ ἐςιν, κ. τ. ε.] Αἱ γραφαι ἐκειναι ἠσαν πρωται· ἐπιςευθησαν τα λογια τȣ Θεȣ· ἐκεινοι διδασκαλοι ἐπαγγελλονται γεγονεναι, ἁτε πρωτοι παραλαβοντες νομον και προφητας. ἡμεις ȣν οἱ ἀπο των ἐθνων λεγομεν· ὑπερ παντας τȣς διδασκοντας με συνηκα. δια τι δε; ὁτι τα μαρτυρια σȣ μελετη μȣ ἐςι· καινα εὑρισκω μαρτυρια παρα τα πολλακις εἰρημενα μαρτυρια. μελετη μȣ γαρ ἐςι τα μαρτυρια Ιησȣ Χριςȣ· παρεδεξαμην γαρ αὐτα τα μαρτυρια, και δια τȣτο ἐγω ὑπερ παντας τȣς διδασκοντας με συνηκα· εἰπεν αὐτȣς ἐχθρȣς ὁ ἐκκλησιαςικος, εἰπεν αὐτȣς διδασκοντας, νυν λεγει αὐτȣς και πρεσβυτερȣς.

Ὑπερ πρεσβυτερȣς συνηκα, ὁτι τας ἐντολας σȣ ἐξεζητησα, κ. τ. ε.] Χρηζομαι τȣτῳ τῳ ῥητῳ προς τȣς γεροντας τȣς μακρον χρονον και την ἀπαθειαν νομιζοντας εἰναι προξενον της γνωσεως τȣ Θεȣ.

Ἐκ πασης ὁδȣ πονηρας ἐκωλυσα τȣς ποδας μȣ, ὁπως ἀν φυλαξω τȣς λογȣς σȣ, κ. τ. ε.] Πονηρας ὁδȣς ὡδευομεν, ἀνοητοι ὀντες ποτε και ἀπειθεις, πλανωμενοι,

δȣλευον-

Et iterum: *Igitur non amplius sumus noctis, neque tenebrarum, sed sumus filii lucis & diei.*

Super inimicos meos prudentem me fecisti mandato tuo, quia in æternum mihi est, &c.] Mens affectibus nudata, & scientiæ particeps facta, prudentior fit dæmonibus, proferens sæpe illud Pauli: *Non enim ejus cogitationes ignoramus.*

Ejusdem.] Inimicos nunc vocat eos, qui mandatorum rei sunt, & nos oderunt: quibus nos minime indignamur. Intelligit Judæos, qui ex circumcisione sunt. Super hos enim Christianus prudens factus est in mandato Dei, cum spiritaliter legem intelligat, atque custodiat. Quapropter altiori sensu accipere possum, quod dictum est a Domino: *Diligite inimicos vestros.* Illi enim nostri sunt inimici, qui *zelum quidem Dei habent, sed non secundum scientiam.*

Super omnes docentes me intellexi, quia testimonia tua meditatio mea est, &c.] Illorum scripturæ primæ fuerant, eis credita sunt eloquia Dei. Illi doctores se profitentur, utpote qui primi legem & prophetas acceperint. Nos igitur, qui de gentibus sumus, dicimus: *Super omnes docentes me intellexi.* Cur porro? *Quia testimonia tua meditatio mea est.* Nova reperio testimonia, præter illa testimonia, quæ frequenter recitata sunt. Meditatio enim mea sunt testimonia Jesu Christi: si quidem hæc testimonia accepi, & idcirco ego super omnes docentes me intellexi. Ecclesiasticus appellaverat illos inimicos: dixerat illos docentes, nunc vocat seniores.

Super senes intellexi, quia mandata tua quæsivi, &c.] Utor his verbis contra senes, qui longo tempore & affectuum carentia scientiam Dei comparari arbitrantur.

Ab omni via mala prohibui pedes meos, ut custodiam verba tua, &c.] Malas vias ambulabamus, cum essemus aliquando *insipientes & increduli, errantes, servien-*

δουλευοντες ἐπιθυμιαις και ἡδοναις ποικιλαις, και τα ἑξης. ἐκειναι μεν ἠσαν ὁδοι πονηραι. τελεια ἡ φωνη αὑτη ἐκκλησιαςικου. ὁσον γαρ ἐτι ἁμαρτανομεν, λεγειν ταυτα ου δυναμεθα· ἐκ του γαρ κωλυειν τους ποδας ἡμων ἐκ πασης ὁδου πονηρας φυλαξομεν τους λογους του θεου. ποιους λογους; τους ἐν νομῳ, νοησαντες αὐτους πνευματικως, και ἐπιγινωσκοντες τον δι᾽ αὐτων κηρυττομενον Ιησουν χριςον. ἐμφαινει δε το ἐλευθερον της προαιρεσεως το, ἐκωλυσα τους ποδας. ὡς γαρ ἐπ᾽ αὐτῳ ὀντος του κινειν τους ποδας εἰς το βαδιζειν, ἡ και κωλυειν αὐτους, το προκειμενον εἰπεν.

Απο των κριματων σου ουκ ἐξεκλινα, ὁτι συ ἐνομοθετησας με, κ. τ. ε.] Του σου διαπαντος ἐμεμνημην δικαςηριου· ἐν ἐνατῳ δε λεγει ψαλμῳ· καταςησον νομοθετην ἐπ᾽ αὐτους· γνωτωσαν ἐθνη, ὁτι ἀνθρωποι εἰσιν. Μωσης μεν γαρ ἐνομοθετησε τα του γραμματος τοις μη δυναμενοις χωρειν την ἐπιδημιαν της καινης διαθηκης· Ιησους δε Χριςος ἐπιδημησας ἐνομοθετησε μοι το εὐαγγελιον, και πνευματικον μοι τον Μωυσεως ἐδειξε νομον.

Ως γλυκεα τῳ λαρυγγι μου τα λογια σου, ὑπερ μελι τῳ ςοματι μου, κ. τ. ε.] Ο ἡδομενος και τρεφομενος ἐπι τη γνωσει νους, ὀνομαζεται ςομα.

Απο των ἐντολων σου συνηκα· δια τουτο ἐμισησα πασαν ὁδον ἀδικιας, κ. τ. ε.] Εν ταις σαις συνετος γενομενος ἐντολαις διαιρουσαις μοι τα πρακτεα· και μην ου μονον ἀπειμι πασης ὁδου ἀδικιας, ἀλλα και μεμισηκα.

Ωμοσα και ἐςησα του φυλαξασθαι τα κριματα της δικαιοσυνης σου, κ. τ. ε.] Το ἀμεταθετον του σκοπου ὁρκον ὠνομασεν.

Του αὐτου.] Τι ποιει ἐνθαδε το ὠμοσα, ζητητεον. διεθετο διαθηκην προς τους ἐκλεκτους αὐτου. και ταυτην την διαθηκην προς τους ἐκλεκτους αὐτου διαθεμενου του θεου ὁ πιςευων παρεδεξατο, και οἱονει ὁρκοις μεταξυ του θεου ἐποιησατο παραδεξαμενος αὐτου την διαθηκην, ὡςε ςησαι και φυλαξασθαι τα κριματα της δικαιοσυνης αὐτου. ἱςημι δε, φησιν, αὐτα τη ἐμη ψυχη· και ὁταν αὐτα

ςησω,

vientes desideriis, & voluptatibus variis, &c. Hæ erant viæ meæ pravæ. Perfecta illa vox est ecclesiastici. Dum enim adhuc peccamus, hæc dicere non valemus; pedes enim nostros ab omni via mala prohibendo, sermones Dei custodiemus. Quos sermones? illos, qui in lege sunt, spiritualiter eos intelligendo, & Jesum Christum, qui per ipsos prædicatur, agnoscendo. Porro illa verba, *Prohibui pedes meos*, declarant arbitrii libertatem. Hoc enim dixit, tanquam in ejus potestate sit, pedes ad ambulandum movere, vel etiam eosdem prohibere.

A judiciis tuis non declinavi, quia tu legem posuisti mihi, &c.] Judicii tui semper memini. In nono autem psalmo dicit: *Constitue legislatorem super eos. Sciant gentes, quoniam homines sunt.* Moyses quidem legis literam præscripsit iis, qui novi Testamenti adventum capere non poterant; Jesus vero Christus adveniens præscripsit mihi Evangelium, & spiritalem mihi Moysis legem ostendit.

Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo, &c.] Mens, quæ delectatur, & innutritur scientia, os vocatur.

A mandatis tuis intellexi: propterea odivi omnem viam iniquitatis, &c.] In mandatis tuis mihi, quæ agenda sunt, dividentibus intelligens factus sum, & non solum ab omni via iniquitatis absum, sed & illam odivi.

Juravi & statui custodire judicia justitiæ tuæ, &c.] Consilii immutabilitatem juramentum appellavit.

Ejusdem.] Quid sibi hoc loco velit, *juravi*, quærendum est. *Disposuit testamentum electis suis.* Atque hoc testamentum, Deo illud electis suis disponente, fidelis suscepit, atque juramentis quodammodo se Deo obstrinxit, suscipiens testamentum ejus, ut statueret, & custodiret judicia justitiæ illius. Statuo, inquit, illa animæ meæ: & cum illa statuero, fit il-

lud,

ϛησω, γινεται ἐκεινο το εἰρημενον παρα τῳ Σαλομωντι ἐν παροιμιαις· λογισμοι δικαιων κριματα· ἐκεινα τα κριματα ἐϛι της δικαιοσυνης τȣ Θεȣ. τοτε δε γενομενα, ὁτε ὠμοσα και ἐϛησα αὐτα ἐν ἐμαυτῳ. το δε ϛησαι ἐνταυθα το βεβαιως ὁρισαι δηλοι· και το ὀμοσαι τȣτεϛι το ἀμεταθετως τȣτο προθεσθαι, και ἀπαραβατον φυλαττειν το ἐργον τȣ ὁρκȣ μετα βεβαιωσεως προελεσθαι.

Τα ἑκȣσια τȣ ϛοματος μȣ εὐδοκησον δη κυριε, και τα κριματα σȣ διδαξον με, κ. τ. ε.] Περι ὡν ȣ̓ διεταχθημεν ποιειν, ἀλλα προαιρεσει ποιȣμεν, ταυτα φησιν ἑκȣσια τȣ ϛοματος ἡμων· οἱον, εἰ παρθενιαν ἀσκησω, ἡν ȣ̓ προσεταχθην ȣ̓δε ἐκελευσθην, ἀλλ᾽ ἑκȣσιως τȣτο ποιησαι κρεισσον αἱρȣμαι. τȣτο ȣ̓ν εὐδοκησον κυριε. και ἐπι ἀλλων δε ὁμοιως των κατα τον βιον ἡμων τοιαυτα εὑρησομεν, ὡν τινα μεν ποιȣμεν ὡς προςεταγμενοι δȣλοι, τινα δε πραττομεν ἑκȣσιως.

Η ψυχη μȣ ἐν ταις χερσι σȣ διαπαντος, και τȣ νομȣ σȣ ȣ̓κ ἐπελαθομην, κ. τ. ε.] Ζητησεις, πως ἡ ψυχη τȣ Δαυιδ ἐν ταις χερσι τȣ Θεȣ διαπαντος· ποτερον ὡς ἐν δικαιοσυνη, ἡ ὡς ἐν γνωσει. και ταχα το προτερον. ἀγγελων μεν γαρ ἐϛι, το διαπαντος βλεπειν το προσωπον τȣ Θεȣ, τȣτεϛι, την θεωριαν αὐτȣ. ἀνθρωπων δε, το δυνασθαι διαπαντος δικαιοπραγειν κατ᾽ ἐνεργειαν· ὁπερ ἐϛι το εἰναι ἐν ταις χερσι τȣ Θεȣ· ἡ γαρ κατα διανοιαν δικαιοπραγια μονῳ προσην τῳ Χριϛῳ, ὁς ἁμαρτιαν ȣ̓κ ἐποιησε, δηλονοτι κατ᾽ ἐνεργειαν, και ȣ̓χ εὑρεθη δολος ἐν τῳ ϛοματι αὐτȣ· σαφες ὁτι κατα διανοιαν, ἀφ᾽ ἡς προερχονται τα περιττα της καρδιας. την ψυχην μȣ σοι ἐγχειριζω παντοτε, σε φρȣρον ποιȣμαι και ὑπερασπιϛην και κυβερνητην αὐτης· και δια τȣτο τȣ νομȣ σȣ ȣ̓κ ἐπελαθομην, ἱνα μη ἀποπεσω. πας ὁ ἀναθεις ἑαυτον τῳ θεῳ, την ψυχην αὐτȣ παρατιθεται εἰς τας χειρας αὐτȣ, καθως και ἀλλαχȣ εἰπεν· ὁτι συ εἰ ὁ ὑπερασπιϛης μȣ, κυριε, εἰς χειρας σȣ παραθησομαι το πνευμα μȣ. εἰ δε μεριζει ἑαυτον εἰς ἡδονας και παθη σωματικα και φροντιδας βιωτικας, ȣ̓ παρατιθεται την ψυχην αὐτȣ εἰς χειρας θεȣ.

Τȣ

lud, quod apud Salomonem in Proverbiis dictum est: *Cogitationes justorum judicia.* Illa *judicia* sunt *justitiæ* Dei: tunc autem fiunt, quando juravi, & statui illa in memetipso. Porro *statuere* hoc loco significat, firmiter decernere; & *jurare* idem est, ac immutabiliter illud proponere, & opus jurisjurandi cum confirmatione inviolatum servare velle.

Voluntaria oris mei beneplacita fac Domine, & judicia tua doce me, &c.] Quæ non sumus jussi facere, sed libera voluntate facimus, ea appellat voluntaria oris nostri: verbi gratia, si virginitatem coluero, quæ mihi neque præcepta neque jussa est, sed sponte hoc facere melius eligo. Hoc igitur beneplacitum fac Domine. Sic & alia istiusmodi in vita nostra reperiemus, quorum aliqua quidem jussi velut servi facimus, aliqua vero facimus libere.

Anima mea in manibus tuis semper, & legem tuam non sum oblitus, &c.] Quæres, quomodo anima Davidis in manibus Dei fuerit semper: an tanquam in justitia, vel tanquam in cognitione. Et forte priori modo: nam Angelorum est, semper videre faciem Dei, hoc est, habere illius contemplationem; hominum vero, posse semper, quod justum est, efficaciter operari: quod est, in manibus Dei esse: nam mente recte agere, solius erat Christi, qui peccatum non fecit, videlicet actu, nec inventus est dolus in ore ejus, nimirum mente, a qua procedunt superflua cordis. Animam meam tibi committo semper, te custodem, protectorem ac gubernatorem illius facio, & propterea legem tuam non sum oblitus, ne cadam. Omnis, qui seipsum Deo addicit, animam suam in manus ejus tradit, quemadmodum & alibi dicit: *Quoniam tu es protector meus, Domine; in manus tuas commendo spiritum meum.* Si autem seipsum partim tradit voluptatibus, & affectibus corporeis, atque hujus vitæ curis, non commendat animam suam in manus Dei.

[illegible]του.] Ο δὲ Ακυλας οὕτω· ψυχή μου ἐν ταρσῷ [illegible]χως και διηνεκως, και νομου σου οὐκ ἐπελαθο-[illegible] δὲ Συμμαχος· ἡ ψυχη μου μετα χειρας μου δια-[illegible]. ἡ δε πεμπτη ὁμοιως τοις ἑβδομηκοντα.

Εθεντο ἁμαρτωλοι παγιδα μοι, και ἐκ των ἐντολων σου οὐκ ἐπλανηθην, κ.τ.ε.] Παγιδας οἱ ἁμαρτωλοι πολλας τοις δικαιοις και διαφορους ῥαπτουσιν· οἷον τῷ Ιωσηφ ἡ Αἰγυπτια και οἱ ἀδελφοι· τῷ Δανιηλ οἱ ἀπο του Δαρειου λαβοντες ἐξουσιαν· ἀλλ᾽ οὐκ ἀπεπλανηθησαν των ἐντολων του Θεου· δια τουτο των παγιδων ἀνωτεροι ἐγενοντο.

Εκληρονομησα τα μαρτυρια σου εἰς τον αἰωνα, ὅτι ἀγαλλιαμα της καρδιας μου εἰσιν, κ.τ.ε.] Οσοι χαιρουσι ταις ἐντολαις του Θεου, και της δικαιοπραγιαν ἀσπαζονται, οὗτοι διαπαντος κληρονομουσιν αὐτου τα μαρτυρια, κληρον αὐτα και μεριδα ἀντι παντων των ἐν τῷ κοσμῳ κτωμενοι· και ὅπερ ἐαν παθωσιν ἐπ᾽ αὐτοις, εὐφραινομενοι.

Εκλινα την καρδιαν μου, του ποιησαι τα δικαιωματα σου εἰς τον αἰωνα δι᾽ ἀνταμειψιν, κ. τ. ε.] Εἶδος ἀποκειμενην ἀμοιβην ἐκλινα, ἥτις ἐστι βασιλεια Θεου· ἃ ὀφθαλμος οὐκ εἶδε, και οὖς οὐκ ἤκουσε, και ἐπι καρδιαν ἀνθρωπου οὐκ ἀνεβη, ἃ ἡτοιμασεν ὁ θεος τοις ἀγαπωσιν αὐτον.

Του αὐτου.] Η ἀνταμειψις των δικαιωματων ἡ γνωσις αὐτων ἐστιν.

Παρανομους ἐμισησα, τον δε νομον σου ἠγαπησα, κ. τ. ε.] Ο παρανομος καθο παρανομος ὑπαρχει, μισητος ἐστι· καθο δε εἰκων και πλασμα θεου, ἀγαπητος ἐστι. κατα γουν την δευτεραν ἐννοιαν και τοις ἐν τῃ φυλακῃ προσβαλλειν ἡμιν προτετακται, και εὖ ποιειν τους κακουργους νενομοθετηται. δυναται δε ἐνταυθα λεγειν λογους και νομους, οὓς μεμισηκεν ὁ Δαυιδ.

Του αὐτου.] Οὐκ ἐμισει παρανομους ἀνθρωπους· και γαρ ἐδειξεν ὁ βιος αὐτου, ὅτι οὐκ ἀνθρωπους παρανομους ἐμισησεν· οὔτε γαρ τον πατρολοιαν Αβεσσαλωμ ἐμισησεν,

οὔτε

Ejusdem.] Aquila ſic vertit: *Anima mea in vola mea indeſinenter & perpetuo, & legem tuam non ſum oblitus.* Symmachus: *Anima mea poſt manus meas ſemper:* quinta autem editio eodem modo, ac ſeptuaginta interpretes.

Poſuerunt peccatores laqueum mihi, & de mandatis tuis non erravi, &c.] Peccatores juſtis plurimos variosque laqueos texunt: veluti Joſepho mulier Ægyptia fratresque: Danieli hi, qui a Dario poteſtatem acceperant: ſed minime a mandatis Dei aberrarunt: quapropter laqueis ſublimiores fuerunt.

Hereditate acquiſivi teſtimonia tua in æternum, quia exultatio cordis mei ſunt, &c.] Qui mandatis Dei delectantur, & juſtam actionem amplectuntur, hi ſemper hereditate acquirunt teſtimonia ejus. Ea ſiquidem præ omnibus, quæ in mundo ſunt, in ſortem ac portionem obtinent, & ſi quid propter illa perpeſſi fuerint, lætantur.

Inclinavi cor meum ad faciendas juſtificationes tuas in æternum propter retributionem, &c.] Inclinavi, quia ſciebam, repoſitam mihi eſſe retributionem, quod eſt regnum Dei: *Quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparavit Deus diligentibus ſe.*

Ejusdem.] Retributio juſtificationum, cognitio illarum eſt.

Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi, &c.] Iniquus, quatenus iniquus eſt, odio habetur; quatenus autem imago, & figmentum Dei eſt, diligitur. Sub hoc igitur ſecundo reſpectu etiam ad eos, qui carcere detinentur, accedere jubemur, & malis benefacere. Poteſt autem David hoc loco iniquos dicere ſermones & leges, quas odio habuit.

Ejusdem.] Non odio habuit iniquos homines: nam ex ejus vita liquet, ei non fuiſſe odio iniquos homines: neque enim parricidam Abeſſalom odio habuit,

ὔτε τον Σαυλ (περι ὗ εἶπεν ὁ Θεος, μεταμεμελημαι χρισας τον Σαυλ εἰς βασιλεα) διαφορως τῳ Δαυιδ ἐπιβυλευσαντα, ὔτε ἀλλον τινα παρανομον· ὅθεν παρανομυς εἰπων, ὐ προσεθηκεν ἀνθρωπυς· ὡς γαρ ἁγιος ἐμισει τα μισυς ἀξια, τυς λογυς τυς παρανομυς, τα δογματα τα παρανομα, τας τοιαυτας διδασκαλιας, την διαθεσιν, καθ' ἣν ἁμαρτανυσιν· ὅθεν τοις παρανομοις λογοις ἀντεθηκε τον ἀγαπωμενον νομον. κατα ταυτην την ἐννοιαν και πατερα και μητερα μισειν προςεταγμεθα, τυτεςιν, ἀποςρεφεσθαι παρακαλυντας ἡμας εἰς ἀσεβειαν, ἢ τυ κατα χριςον ἀποτρεποντας μαρτυρια. ἀλλως γαρ και τυς ἐχθρυς ἡμων ἀγαπαν προςεταγμεθα. Θευ δε προκαλυμενυ εἰς το και την ἰδιαν μισησαι ψυχην, ὁμοιως και ἀνθρωπυς δει παρανομυς μισειν, ὡς ἂν αὐτυς ἐπιςρεψωμεν βελτιυμενοι τῳ μη τυτοις ὁμοιωθηναι.

Εκκλινατε ἀπ' ἐμυ πονηρευομενοι, και ἐξερευνησω τας ἐντολας τυ θευ μυ, κ.τ.ε.] Εαν μη ἐκκλινωσιν ἀφ' ἡμων οἱ δαιμονες, τας ἐντολας τυ θευ ποιειν ὐκ ἰσχυομεν. προς γαρ ταυτας μαλιςα ἱςανται, δια το προξενυς ἡμιν γενεσθαι της γνωσεως τυ Θευ.

Αντιλαβυ μυ κατα το λογιον συ και ζησομαι, και μη καταισχυνῃς με ἀπο της προσδοκιας μυ, κ.τ.ε.] Οτι ἡ θλιψις ὑπομονην κατεργαζεται, ἡ δε ὑπομονη δοκιμην, ἡ δοκιμη ἐλπιδα, ἡ δε ἐλπις ὐ καταισχυνει.

Τυ αὐτυ.] Κατα το λογιον συ, τυτεςι, κατα την ὑποσχεσιν συ. ἐπηγγειλω γαρ ἐν τῳ νομῳ ὑπερασπιζειν των φυλασσοντων αὐτον. τυτον τοινυν ἐχοντα τον σκοπον της σης προνοιας ἀξιωσον, ἱνα μη ἐπιτυχων της ἐλπιδος αἰσχυνης ἀναπλησθω. το δε λογιον ἐνταυθα την ὑποσχεσιν δηλοι· ἀντι τυ την ἐπαγγελθεισαν μοι παρασχυ σωτηριαν.

Βοηθησον μοι, και σωθησομαι, και μελετησω ἐν τοις δικαιωμασι συ διαπαντος, κ.τ.ε.] Εἰ γαρ και ἐφη· βοηθος μυ και ἀντιληπτωρ μυ εἰ συ, ἀλλα δειται βοηθειας ἀδιαλειπτυ. ἐν ὅσῳ γαρ ἐσμεν ἐνταυθα, ὔπω τελειον

το

neque Saulem, qui varias Davidi insidias struxerat, & de quo dixit Deus: *Pœnitet me, quod unxerim Saul in regem*; neque alium quempiam iniquum. Quamobrem *iniquos* dicens, non addidit *homines*: nam quatenus sanctus odio habebat ea, quæ odio digna sunt, sermones iniquos, dogmata iniqua, doctrinas ejusmodi, affectum, quo fit, ut peccent. Unde sermonibus iniquis antepofuit dilectam legem. Hoc sensu & patrem, & matrem odio habere jubemur, hoc est, aversari, cum nos ad impietatem provocant, vel a martyrio secundum Christum obeundo dehortantur. Nam alioquin etiam inimicos nostros diligere jubemur. Deo autem hortante, ut etiam propriam animam oderimus, similiter & homines iniqui odio habendi sunt, ut ipsos convertamus meliore vita nostra, qua fit, ut istis similes non simus.

Declinate a me maligni, & scrutabor mandata Dei mei, &c.] Nisi declinaverint a nobis dæmones, mandata Dei facere non valemus: nam adversus illa maxime insurgunt, eo quod illa Dei scientiam præbeant.

Suscipe me secundum eloquium tuum & vivam, & non confundas me ab exspectatione mea, &c.] Quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit.

Ejusdem.] *Secundum eloquium tuum*, id est, secundum pollicitationem tuam. Pollicitus es enim in lege, te fore custodientium illam defensorem. Cui igitur istud propositum est, eum providentia tua dignare, ne spe excidens, confusione replear. Eloquium autem hoc loco promissionem significat, atque idem est, ac si diceret: promissam mihi salutem præbe.

Adjuva me, & salvus ero, & meditabor in justificationibus tuis semper, &c.] Dixerat quidem: *Adjutor & susceptor meus es tu*, sed indesinenti eget auxilio. Quamdiu enim sumus in hoc mundo, nondum perfectum

 est

το σωθησομαι, ἀλλ᾿ ὁταν μετα των ἀγγελων ζησωμεν τȣ θεȣ. τοτε γαρ και μελετη δικαιωματων προσωπον προς προσωπον, ȣ κατα την σκιαν, ἀλλα κατα την ἀληθειαν.

Παραβαινοντας ἐλογισαμην παντας τȣς ἁμαρτωλȣς της γης, δια τȣτο ἠγαπησα τα μαρτυρια σȣ, κ. τ. ε.] Ημεις μεν παραβαινοντας λεγομεν τȣς δεδιδαγμενȣς τον λογον, και μετα το δεδιδαχθαι, μη τετηρηκοτας, ἀλλ᾿ ἀποςαντας και παραβεβηκοτας. ȣτος δε ὁρα, ὁτι παντες ἐχȣσιν ἀφορμας προς καλοκαγαθιαν, εἰ και μη ἐδιδαχθησαν· ὡςε μη μονȣς παραβατας λεγεσθαι τȣς μετα την πιςιν ἀποςαντας, ἀλλα και τȣς ὁπωσποτȣν ἁμαρτανοντας. ἁμαρτωλοι δε της γης οἱ ἐπι γης ἡμαρτηκοτες ἀνθρωποι. ἀλλοι γαρ εἰσιν ἁμαρτωλοι ȣρανȣ, προς ȣς ἡμιν ἐςιν ἡ παλη προς τα πνευματικα της πονηριας ἐν τοις ἐπȣρανιοις. ἐκει γαρ πρωτον ἁμαρτοντες, ὑςερον και ἐπι γης τȣτο ποιȣσιν.

Καθηλωσον ἐκ τȣ φοβȣ σȣ τας σαρκας μȣ· ἀπο γαρ των κριματων σȣ ἐφοβηθην, κ. τ. ε.] Ο καθηλȣμενος ςαυρȣται. ζητω ȣν τον ςαυρον, και ζητω, μηποτε ὁ ςαυρος ἐςιν ὁ φοβος τȣ θεȣ. και γαρ εἰπεν ὁ σωτηρ· ὁς ἐαν μη ἀρῃ τον ςαυρον αὐτȣ, και ἀκολȣθησῃ μοι, ȣκ ἐςι μȣ ἀξιος. πολλακις δε διεςειλαμεθα περι φοβȣ και ἀγαπης· και τελειοτερον εἰρηκαμεν τον ἀγαπωντα τȣ φοβȣμενȣ, και ἀναγκαιον εἰναι τον φοβον προς εἰσαγωγην. ὁπȣ δε εἰσελθῃ τελεια ἀγαπη, ἐξω βαλλει τον φοβον. ἐπει τοινυν εὑρισκεται καθηλȣμενος ἐκ τȣ φοβȣ ὑπο τȣ θεȣ ὁ δικαιος, ζητω, μηποτε ὁ μεν ςαυρȣμενος φοβειται καθηλȣμενος ἐκ τȣ φοβȣ, ἱνα νεκρωσῃ τα μελη τα ἐπι της γης· ἡνικα δ᾿ ἀν ἐλθῃ ἡ τελεια ἀγαπη, καθαιρειται ἀπο τȣ ςαυρȣ, θαπτεται, ἐκ νεκρων ἐγειρεται, ἱν᾿ ἐν καινοτητι ζωης περιπατησῃ, ȣκετι κατα φοβον, ἀλλα κατα την ἀγαπην την ἐν χριςῳ Ιησȣ.

Επαιν-

eſt illud: *Salvus ero*, ſed quando cum Angelis Dei vivemus. Tunc enim meditatio mandatorum fiet facie ad faciem, non umbratice, ſed ſecundum veritatem.

Prævaricantes reputavi omnes peccatores terræ: ideo dilexi teſtimonia tua, &c.] Nos quidem *prævaricantes* dicimus eos, qui verbum edocti ſunt, & poſtquam edocti ſunt, illud non obſervarunt, ſed deſeruerunt, & prævaricati ſunt. Hic autem videt, cunctos habere bene agendi occaſiones, etſi non fuerint docti; ita, ut non ſolum eos appellet prævaricantes, qui fidem deſeruerint, verum etiam eos, qui quomodocumque tandem peccant. Peccatores vero terræ homines ſunt, qui in terra peccant. Alii enim ſunt peccatores cœli, adverſus quos nobis eſt colluctatio *contra ſpiritalia nequitiæ in cœleſtibus*. Cum enim primum illic peccaverint, poſtmodum etiam in terra hoc faciunt.

Confige timore tuo carnes meas: a judiciis enim tuis timui &c.] Qui clavis affixus eſt, crucifigitur. Quæro igitur crucem, & quæro, num forte crux ſit timor Dei. Etenim Salvator dixit: *Qui non accipit crucem ſuam, & ſequitur me, non eſt me dignus.* Sæpenumero timorem a dilectione diſtinximus, diligentemque timente perfectiorem eſſe diximus, & neceſſarium eſſe timorem pro introductione. Ubi autem ingreſſa fuerit *perfecta charitas, foras mittit timorem.* Quoniam igitur juſtus timore a Deo confixus reperitur, quæro, num forte crucifixus quidem timeat confixus timore, ut mortificet membra ſua, quæ ſunt ſuper terram; quando autem venerit perfecta charitas, deponatur de cruce, ſepeliatur, a mortuis ſuſcitetur, ut in novitate vitæ ambulet, non amplius ſecundum timorem, ſed ſecundum dilectionem, quæ eſt in Chriſto Jeſu.

Εποιησα κριμα και δικαιοσυνην· μη παραδῳς με τοις ἀδικουσι με, κ. τ. ε.] Πως ἐν Ιωβ ποιησας κριμα και δικαιοσυνην, ὡς αὐτος ὁ κυριος ἐμαρτυρησεν, παρεδοθη τοις ἀδικουσιν αὐτον; ἡ την ψυχην αὐτοις ὐ βουλεται παραδιδοσθαι· σωματος γαρ και κτηματων ὁ δικαιος οἰδεν καταφρονειν.

Δουλος σου εἰμι ἐγω, συνετισον με και γνωσομαι τα μαρτυρια σου, κ. τ. ε.] Οὐδεις δουλος της ἁμαρτιας δουλος ἐςι του Θεου· ὁ ἐν δουλευων ἐν παση πραξει και διανοησει, ποιων παντα κατα τον λογον αὐτου, ὑτος λεγετω· δουλος σου εἰμι ἐγω. τοιουτος ὠν ὁ προφητης, ἀξιοι μισθον λαβειν της δουλειας το· συνετισον με. ἐςι γαρ συνεσις διδομενη ἀπο Θεου, ἡ ἀποκειται παρα τῳ Θεῳ ὡς ἐν Θησαυροφυλακιῳ. πνευμα γαρ, φησι, σοφιας και συνεσεως και τα ἑξης των ἀγαθων χαρισματα ἀναπαυσεται ἐπ' αὐτον.

Καιρος του ποιησαι τῳ κυριῳ, διεσκεδασαν τον νομον σου, κ. τ. ε.] Καιρος ἐςι χρονος κατορθωσεως τῳ κυριῳ, του ποιησαι ἐκδικησιν δηλονοτι. κατελυσαν, ἠθετησαν τον νομον σου οἱ παρανομοι. Ζυμμαχος. καιρος πραξαι τῳ κυριῳ, ὁτι σκεδαννυουσι τον νομον σου. Ακυλας, ἠκυρωσαν.

Δια τουτο προς πασας τας ἐντολας σου κατωρθουμην, πασαν ὁδον ἀδικον ἐμισησα, κ. τ. ε.] Ο μη πασας τας ἐντολας κατορθωσας, ὐδε πασαν ὁδον ἀδικον ἐμισησεν. εἰ δε ὁ φοβουμενος τον κυριον, μισει ἀδικιαν, ὑτος δε ὐκ ἐμισησεν, ὐ φοβειται τον κυριον. ὁ δε μη φοβουμενος, ὐ μακαριος, εἰπερ μακαριος ὁ φοβουμενος τον κυριον. ὁ τας ἐντολας του θεου ἀγαπων, μισει πασαν κακιαν, ὡς ἀντικειμενην αὐταις. ἀσυμβατον γαρ ἀρετη και κακια, φως και σκοτος, ὑγεια και νοσος.

Θαυμαςα τα μαρτυρια σου, δια τουτο ἐξηρευνησεν αὐτα ἡ ψυχη μου, κ. τ. ε.] Επει μεγαλα ὀντα και πολυν ἐχοντα νουν τα μαρτυρια σου θαυμαςα ἐςι· τουτου χαριν ὐχ ὡς ἐτυχεν αὐτοις προσεχω, ἀλλ' ἐπισταμενως

Feci judicium & justitiam: non tradas me calumniantibus me, &c.] Quomodo igitur Job, qui, ut testatus est Dominus, fecit judicium & justitiam, traditus est calumniantibus se? Certe animam illis tradi non vult. Corpus enim & divitias justus novit contemnere.

Servus tuus sum ego: da mihi intellectum, & sciam testimonia tua, &c.] Nullus servus peccati servus est Dei. Qui ergo servit ei in omni actione ac cogitatione, faciens omnia secundum verbum ejus, hic dicat, *Servus tuus sum ego.* Talis cum esset propheta, in mercedem servitutis suæ postulat illud: *Da mihi intellectum.* Est enim intellectus ille a Deo donatus, qui apud Deum quasi in thesauri custodia deponitur. Spiritus enim, inquit, sapientiæ & intellectus, & cætera bonorum dona super eum requiescent.

Tempus faciendi Domino, dissipaverunt legem tuam, &c.] Tempus est correctionis Domino, tempus videlicet vindictæ capiendæ. Dissolverunt, irritam fecerunt legem tuam iniqui. Symmachus: *Tempus faciendi Domino, quia dissipant legem tuam.* Aquila: *Abrogaverunt.*

Propterea ad omnia mandata tua dirigebar: omnem viam iniquam odio habui, &c.] Qui omnia mandata non servavit, is nec omnem viam iniquam odio habuit. Si vero, qui timet Dominum, odio habet iniquitatem, hic autem illam odio non habuit, non timet Dominum. Qui non timet, non beatus est, si quidem *beatus vir, qui timet Dominum.* Qui mandata Dei diligit, omnem odit malitiam, utpote eis contrariam. Nulla enim societas virtuti cum malitia, luci cum tenebris, sanitati cum morbo.

Mirabilia testimonia tua, ideo scrutata est ea anima mea, &c.] Quia magna cum sint testimonia tua, uberemque sensum habeant, mirabilia sunt; idcirco non vulgariter iis attendo, sed sedulo illa perscrutatur

νως ἐξερευνᾳ αὐτα ἡ ψυχη μȣ· ἐχων γαρ την αὐτων θεωριαν ὁρω ἐμαυτον πολυ της ἐπιϛημης αὐτων ἀπολειπομενον, και δευτερον αὐτοις ἐπιβαλλω· ειτα παλιν ὁρω, ὁτι μογις ἐν εισαγωγῃ αὐτων ὑπαρχω, ἐπιτεινω τοινυν ἐγχωρȣσαν μοι ἐρευναν, ἑως ȣ͂ την ἀκραιφνεϛατην της ἐπιϛημης αὐτων ἐξω ἀληθειαν.

Το ϛομα μȣ ἠνοιξα και εἱλκυσα πνευμα, ὁτι τας ἐντολας σȣ ἐπεποθȣν, κ. τ. ε.] Ο ἀνοιξας δια της πρακτικης την καρδιαν, εἱλκει το ἁγιον πνευμα το ἀποκαλυπτον αὐτῳ τα μυϛηρια τȣ θεȣ. το ϛομα της ψυχης μȣ ἐϛιν ἡ διανοια. τȣτο ȣ͂ν κλεισας τοις πονηροις λογισμοις, ἠνοιξα τοις ἀγαθοις, και εἱλκυσα πνευμα συνεσεως, χαριτος, και σοφιας.

Τȣ αὐτȣ.] Μισθος ἀρα της χορηγιας τȣ πνευματος ἡ φρασις των ἐντολων τȣ θεȣ και ἡ κατορθωσις, ὡϛε ἀνοιξαι μονον ἡμας το ϛομα, και παραχρημα πνευμα ἐξ ȣ̓ρανων ἑλκειν.

Τα διαβηματα μȣ κατευθυνον κατα το λογιον σȣ, και μη κατακυριευσατω μȣ πασα ἀνομια, κ. τ. ε.] Τȣ μεν κατα διανοιαν ἁμαρτανοντος κυριευειν λεγεται ἡ ἀνομια, τȣ δε κατ᾽ ἐνεργειαν παρανομȣντος κατακυριευειν. ἠ ταχα των μεν ὀλιγα ἁμαρτανοντων κυριευει ἡ ἀνομια, των δε πλειονα κατακυριευει.

Διεξοδȣς ὑδατων κατεδυσαν οἱ ὀφθαλμοι μȣ, ἐπει ȣ̓κ ἐφυλαξα τον νομον σȣ, κ. τ. ε.] Τȣς κατα διανοιαν πειρασμȣς νυν τροπικως ὑδατα ὀνομαζει, ὡν ἡμας ἀποτρεπει Σολομων λεγων· ἀπο ὑδατος ἀλλοτριȣ ἀποσχȣ, και ἀπο πηγης ἀλλοτριας μη πινς.

Τȣ αὐτȣ.] Οἱ ἡμετεροι ὀφθαλμοι εἰς διεξοδȣς ὑδατων καταδυνȣσι τα τȣ βιȣ πραγματα ἀϛατα, οἱς ἐϛι χρεια λοιπον ἐκειθεν ἀναχθηναι και διαβλεψαι, ὡϛε τα ἐϛηκοτα τȣ μελλοντος αἰωνος διαθρειν λοιπον.

Τȣ αὐτȣ.] Ο Συμμαχος ȣ̔τω· διαιρεσεις ὑδατων κατεδυναν οἱ ὀφθαλμοι μȣ περι των μη φυλασσοντων τον νομον σȣ.

Εξετηξε με ζηλος σȣ, ὁτι ἐπελαθοντο των λογων σȣ

οἱ

anima mea. Cum enim ea contemplatus fuero, meipſum video plurimum ab eorum cognitione remotum eſſe, & iterum iis animum adjicio. Deinde cernens, me vix in eorum introductione verſari, denuo eam, cujus capax ſum, inquiſitionem intendo; donec integram cognitionis eorum veritatem obtineam.

Os meum aperui, & attraxi ſpiritum, quia mandata tua deſiderabam, &c.] Qui per opera aperuit cor, attrahit Spiritum ſanctum revelantem ei myſteria Dei. Os animæ meæ eſt cogitatio. Hoc igitur malis cogitationibus clauſum, aperui bonis, & attraxi ſpiritum intellectus, gratiæ, & ſapientiæ.

Ejusdem.] Merces igitur conceſſionis ſpiritus eſt elocutio, & executio mandatorum Dei, ita, ut nos ſolum os aperiamus, & illico e cœlis attrahamus ſpiritum.

Greſſus meos dirige ſecundum eloquium tuum, & non dominetur mei omnis injuſtitia, &c.] Mente peccantis dominari dicitur injuſtitia; opere prævaricantis ſuperdominari. Vel forte paululum peccantium dominatur iniquitas, plurimum vero peccantium ſuperdominatur.

Exitus aquarum tranſierunt oculi mei, quia non cuſtodivi legem tuam, &c.] Tentationes, quæ menti occurrunt, nunc figurate aquas vocat, a quibus nos avertit Salomon, dicens: *Ab aqua aliena abſtine, & de fonte alieno non bibas.*

Ejusdem.] Oculi noſtri in exitus aquarum fluxa vitæ hujus negotia demergunt, quibus deinde opus eſt, inde deduci & diſpicere, ut in poſterum res ſtabiles futuri ſæculi contueantur.

Ejusdem.] Symmachus ſic vertit: *Diviſiones aquarum ſubierunt oculi mei de iis, qui non cuſtodiunt legem tuam.*

Tabeſcere me fecit zelus tuus, quia obliti ſunt verba tua inimici mei, &c.] Qualem zelum aſſumebam, ſi

quando

οἱ ἐχθροι μȣ, κ. τ. ε.] Οἷον ζηλον ἀνελαμβανον, εἴποτε ἑωρων τινα ἐπιλελησμενον των σων λογων; ȣ̓χ ἁπλως ζηλον, ἀλλα διαπτοντα τε και ἐνθερμον, και αὐτοχρημα καυσιν, εἰ ἐθεωρȣν τινας ἐπιλανθανομενȣς σȣ των λογων. περι τȣτȣ τȣ ζηλȣ ἐμνησθησαν οἱ μαθηται ἐκ προσωπȣ τȣ κυριȣ ἐν ψαλμῳ εἰρημενον, ὅτι ὁ ζηλος τȣ οἰκȣ σȣ κατεφαγε με.

Πεπυρωμενον το λογιον σȣ σφοδρα, και ὁ δȣλος σȣ ἠγαπησεν αὐτο, κ. τ. ε.] Αδολος, φησιν, ὁ τȣ θεȣ νομος, ὡς αὐτῳ πεπυρωμενος τῳ πνευματι· διοπερ ȣ̓ κολακειαν ȣ̓κ εἰρωνειαν κεκταται, ἀλλα φανερως τȣς ἁμαρτανοντας ἐλεγχει, τȣς ἀμελȣντας ςυφει. ζων γαρ ὁ λογος τȣ θεȣ, και ἐνεργης, και τομωτερος ὑπερ πασαν μαχαιραν δισομον, και διικνȣμενος ἀχρι μερισμȣ ψυχης και πνευματος, ἁρμων τε και μυελων, και κριτικος ἐνθυμησεων και ἐννοιων καρδιας. τȣτον τοινυν, εἴπερ ἐσμεν δȣλοι τȣ θεȣ, και ἡμεις ἀγαπησωμεν, μηδαμως αὐτον κυβευοντες μηδε δολȣντες (ὅπερ πας ὁ Παυλος ἠνιξατο) καθαρον δε προφεροντες, καθαπερ ἐκ της τȣ πνευματος χωνειας ἐδεξαμεθα.

Τȣ αὐτȣ.] Το πεπυρωμενον λογιον τȣ θεȣ κατακαιει ξυλα, χορτον, καλαμην, τας μοχθηρας ἑξεις ἀναλισκον.

Η δικαιοσυνη σȣ δικαιοσυνη εἰς τον αἰωνα, και ὁ νομος σȣ ἀληθεια, κ. τ. ε.] Η παρα ἀνθρωποις δικαιοσυνη προς ὀλιγον ψηφιζεται. δικαιοσυνη αἰωνιος, δικαιοσυνη κυριως· ὃν ἀν δικαιοις, αἰωνιως και δικαιως βεβαιοις. ἡ δε των ἀνθρωπων ȣ̓ τοιαυτη. προσκαιρος τε γαρ και σφαλλομενη τα πολλα. και ὁ νομος σȣ αὐτο χρημα ἀληθειας, σφοδρα ἀληθευων ἐν πασι. νοειται δε ἀληθεια ἡ ὀρθοτης κατα το· δικαιος εἰ κυριε, και εὐθεις αἱ κρισεις σȣ.

Θλιψεις και ἀναγκαι εὑροσαν με, αἱ ἐντολαι σȣ μελετη μȣ, κ. τ. ε.] Ωσπερ ἐκζητȣσων ἡμας των θλιψεων και των ἀναγκων, λεγει το, εὑροσαν με. ἡ ταχα θλιψεις οἱ θλιβοντες λεγονται, και ἀναγκαι οἱ τας ἀναγκας ἐπαγοντες· ἐθος γαρ ἐχει ἡ γραφη τας ἑξεις ἀντι των ἐχοντων αὐτας ὀνομαζειν. ȣ̔τω γαρ παρα Παυλῳ ἡ

ἀγαπη

quando videbam, aliquem verborum tuorum oblivisci? utique non qualemcumque zelum, ſed accenſum & calidum, atque illico ardentem, ſi quando videbam, aliquos verborum tuorum oblitos. Hujus zeli meminerunt diſcipuli, de quo ex perſona Domini in pſalmo dicitur: *Zelus domus tuæ comedit me.*

Ignitum eloquium tuum vehementer, & ſervus tuus dilexit illud, &c.] Doli, inquit, expers eſt lex Dei, utpote ipſo ſpiritu ignita: quapropter non adulationem, non ſimulationem continet, ſed manifeſte peccantes arguit, negligentes perſtringit. *Vivus eſt enim ſermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens usque ad diviſionem animæ & ſpiritus, compagum quoque ac medullarum, & diſcretor cogitationum & intentionum cordis.* Illum igitur, ſi quidem ſervi Dei ſumus, nos quoque diligemus, nequaquam eum ludificantes aut falſificantes (quod de quibusdam Paulus inſinuavit) ſed purum proferentes, prout eum ex fornace ſpiritus accepimus.

Ejusdem.] Ignitum eloquium Dei comburit ligna, fœnum, ſtipulam, malos habitus conſumens.

Juſtitia tua juſtitia in æternum, & lex tua veritas, &c.] Quæ apud homines eſt, juſtitia parvi penditur. Juſtitia æterna proprie juſtitia eſt. Quem juſtificaveris, eum in æternum & juſte confirmas. Juſtitia vero hominum non eſt ejusmodi. Temporanea enim eſt, & ſæpe falſa. Lex tua ipſamet veritas eſt, quippe quæ in omnibus verax eſt. Veritatis nomine intelligitur etiam rectitudo juxta illud: *Juſtus es Domine, & recta judicia tua.*

Tribulationes & neceſſitates invenerunt me: mandata tua meditatio mea eſt, &c.] Quaſi nos exquirant tribulationes & neceſſitates, ait: *Invenerunt me.* Vel forte tribulationes dicuntur ii, qui tribulant, neceſſitates vero ii, qui illas inferunt. Solet enim ſcriptura habitus nominare pro iis, qui illos habent. Sic enim

ἀγαπη ὑδεποτε ἐκπιπτει· και παρα Σολομων τι· ἡ κακη βυλη ἀπελιπε την διδασκαλιαν την ἐκ νεοτητος, και της θειας ἐπελαθετο διαθηκης· ποιει δε πολλακις και το ἀναπαλιν ἡ γραφη, και τον πεφυκοτα δεχεσθαι την ἀρετην ἀντι της ἀρετης ὀνομαζει. ἐν γαρ ταις παροιμιαις φησιν, οἱ ἀπαιδευτοι ἐμισησαν σοφιαν, ἀντι τυ ἀρετην. και ὁ Παυλος· μη μετατιθεσθε ἀπο τυ νοος ὑμων, τυτεςιν, ἀπο της τοιασδε γνωμης. ἐν ταις θλιψεσιν αἱ ἐντολαι συ μελετη μυ ἠσαν παρηγορυσαι και το ἀλγος ἐπικυφιζυσαι. ταυτα γαρ συνεζευκται τοις ἐργαταις της ἀρετης. ἐκ γαρ της τυτων διδασκαλιας την ἀνδριαν μανθανω, και φερω γενναιως τα λυπηρα. ὑτω και Συμμαχος ἡρμηνευσεν· θλιψεις και κακωσεις κατελαβον με, αἱ δε ἐντολαι συ ἐτερπον με. ὁ δε Ακυλας ὑτω· θλιμμος και συνοχη εὑρον με, αἱ ἐντολαι συ ἀπολαυσις μυ.

Δικαιοσυνη τα μαρτυρια συ εἰς τον αἰωνα, συνετισον με, και ζησομαι, κ. τ. ε.] Η συνεσις προτερα ἐςι της γνωσεως, ὡς εἰναι τον γνωςικον και συνετον· τον δε συνετον ὑ παντως και γνωςικον.

Εκεκραξα ἐν ὁλῃ καρδιᾳ μυ, ἐπακυσον μυ κυριε, τα δικαιωματα συ ἐκζητησω, κ. τ. ε.] Εξ ὁλης καρδιας ἀγαπων τον θεον, ὑτος ἐν ὁλῃ κραζει καρδιᾳ.

Τυ αὐτυ.] Οὐχ ἡ κραυγη μεγαλη ἐςι φωνη, ἀλλα το μεγεθος των σημαινομενων ὑπ᾽ αὐτης τῳ θεῳ· ὁ γαρ δικαιος μεγαλην ἀποτελει προς τον θεον φωνην, αἰτων ἐπυρανια και μεγαλα. ὑτω και ὁ δικαιος Αβελ ἀποθανων λαλει· φωνη γαρ αἱματος τυ ἀδελφυ συ βοᾳ προς με ἐκ της γης· ἱνα δηλωθη, ὁτι δικαιος προς τον θεον μεγαλῃ κεκραγε φωνῃ. και τῳ Μωσῃ καταδιωκομενῳ ὑπο των Αἰγυπτιων λεγει· τι βοᾳς προς με.

Προεφθασα ἐν ἀωριᾳ και ἐξεκραξα· εἰς τυς λογυς συ ἐπηλπισα, κ. τ. ε.] Αωρια ἐςι νοητη διαθεσις ἐξεως ἐπι την γνωσιν σπυδαζυσα.

Προσηγ-

apud Paulum *charitas nunquam excidit*: Et apud Salomonem: *Perversum consilium reliquit doctrinam a juventute susceptam, & divini testamenti oblitum est.* Sæpe etiam contrarium facit scriptura, & virtute præditum loco virtutis nominat. Nam in Proverbiis ait: *Illiterati oderunt sapientiam*, id est, virtutem. Et Paulus: *Nolite deduci a mente vestra*: hoc est, ab ejusmodi sententia. In tribulationibus mandata tua meditatio mea erant, consolabanturque me, ac mœrore levabant. Hæc enim cum operariis virtutis juncta sunt: nam ex illorum doctrina fortitudinem disco, & tristia generose fero. Sic etiam Symmachus interpretatus est: *Tribulationes & vexationes comprehenderunt me, præcepta autem tua delectabant me*: Aquila vero sic: *Afflictio & angustia invenerunt me: mandata tua oblectatio mea.*

Æquitas testimonia tua in æternum, intellectum da mihi, & vivam, &c.] Intellectus prior est scientia, ita, ut, qui scientia præditus est, intelligens etiam sit; qui autem intelligens est, is necessario non sit scientia præditus.

Clamavi in toto corde meo, exaudi me Domine, justificationes tuas requiram, &c.] Qui ex toto corde diligit Deum, in toto corde clamat.

Ejusdem.] Hic clamor non est magna vox, sed magnitudo earum rerum, quæ per illam Deo significantur. Justus enim magnam ad Deum vocem emittit, postulans cœlestia & magna. Sic etiam justus Abel mortuus loquitur: *Nam vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra*: ut manifestum fiat, justum magna voce ad Deum clamasse. Et Moysi, ab Ægyptiis persecutionem patienti, ait: *Quid clamas ad me?*

Præveni in immaturitate, & clamavi: in verba tua supersperavi, &c.] Immaturitas est intellectualis dispositio habitudinis ad cognitionem festinans.

Appro-

Προσηγγισαν οἱ καταδιωκοντες με ἀνομιᾳ· ἀπο δὲ τȣ νομȣ σȣ ἐμακρυνθησαν, κ. τ. ε.] Διδασκομεθα ἀπο τȣ λεγομενȣ εἰδεναι, τι πασχει ὁ καταδιωκων τον δικαιον· ὁσῳ γαρ ἐγγιζει εἰς το διωκειν τον δικαιον, τοσȣτῳ μακραν γινεται τȣ νομȣ τȣ θεȣ. ὁσον δε ἀπο τȣ νομȣ, μακρυνεται και ἀπο της ζωης, ὁτι αὑτη ζωη ἡμων.

Εγγυς εἰ συ κυριε, και πασαι αἱ ὁδοι σȣ ἀληθεια, κ. τ. ε.] Αυτος μεν ȣν ἐγγιζει ȣτως· ἀλλ᾽ ἐαν μη και ἡμεις ἐνεργησωμεν αὐτȣ ἐγγιζοντος το ἐγγιζειν αὐτῳ, ȣκ ἀπολαυσομεν της ἐγγυτητος αὐτȣ. δια τȣτο πορρω εἰσιν οἱ ἁμαρτωλοι τȣ θεȣ. ἰδȣ οἱ μακρυνοντες ἑαυτȣς ἀπο σȣ ἀπολȣνται. ὁ δε δικαιος ἐνεργει το ἐγγιζειν τῳ θεῳ.

Τȣ αὐτȣ.] Εγγυς ἐςιν ἡ δικαιοσυνη τȣ πεφυκοτος δικαιοπραγειν· πολλῳ δε πλεον ἐςιν ἐγγυτερον των κατ᾽ ἐνεργειαν κτησαμενων δικαιοσυνην και γνωσιν.

Κατ᾽ ἀρχας ἐγνων ἐκ των μαρτυριων σȣ, ὁτι εἰς τον αἰωνα ἐθεμελιωσας αὐτα, κ. τ. ε.] Η γνωσις μοι ἀρχηθεν ἀρξαμενῳ τȣ θεοσεβειν ἐληλυθεν ἀπο των σων μαρτυριων· συνεργȣμενος γαρ ἀπο τȣ νενοηκεναι τα μαρτυρια τα παραδεδομενα, ȣτως ἐφωτιζομην, και ἠκοντιζομην ἐπι την γνωσιν, και ἐγνων, ὁτι τα μαρτυρια εἰς τον αἰωνα ἐθεμελιωσας. εἰ δε ἐθεμελιωσεν ὁ θεος τα μαρτυρια, ȣδεπω ληγει εἰς το θεμελιȣσθαι, ἀλλα ζῃ το θεμελιȣμενον και οἰκοδομȣμενον. τι δε ἐποικοδομει; προςαγματα, ἐντολας, δικαιωματα, κριματα, σοφιαν, γνωσιν· και ȣτως ἀπαρτιζει την οἰκοδομην ἐν πασιν ἀγαθοις ἐργοις, λογοις σοφιας, ἐπιςημης γνωσει· ἁτινα ἐαν κατα την θεμελιωσιν τεθῃ, ἐχει τις ἑαυτȣ οἰκοδομημα τελειον, ἀξιον τȣ ἐνοικησαι ἐν αὐτῳ τον θεον και ἐμπεριπατησαι.

Ιδε την ταπεινωσιν μȣ και ἐξελȣ με, ὁτι τȣ νομȣ σȣ ȣκ ἐπελαθομην, κ. τ. ε.] Μακαριον ἐνωπιον τȣ θεȣ ταπεινȣσθαι· φησι γαρ Ιακωβος· ταπεινωθητε ἐνωπιον κυριȣ, και ὑψωσει ὑμας. ὁταν τοινυν ȣτως ταπεινωθωμεν, κἀν ὑπο δαιμονων ἐπιβȣλευθωμεν, κἀν ὑπο ἀνθρωπων

Appropinquaverunt persequentes me iniquitati: a lege autem tua longe facti sunt, &c.] Hinc discimus, quid patiatur is, qui justum persequitur: quantum enim ad justum persequendum accesserit, tantumdem a lege Dei elongatur; quantum autem a lege, tantumdem etiam a vita removetur, quia ipsa est vita nostra.

Prope es tu Domine, & omnes viæ tuæ veritas, &c.] Ipse igitur hoc modo quidem appropinquat: verumtamen nisi nos ipso appropinquante efficiamus, ut & ipsi ad eum accedamus, propinquitate ejus non fruemur. Idcirco peccatores a Deo remoti sunt. *Ecce qui elongant se, a te peribunt.* Justus autem efficit, ut Deo appropinquet.

Ejusdem.] Justitia prope est ei, qui recte agere consuevit: multo autem propior eis, qui opere justitiam & scientiam sibi compararunt.

Initio cognovi de testimoniis tuis, quia in æternum fundasti ea, &c.] Mihi olim ab initio Deum colere incipienti notitia obvenit a testimoniis tuis. Cum enim testimoniorum a te traditorum notitiæ cooperarer, hoc modo illuminabar, & ad scientiam collimabam, & cognovi, quia testimonia tua in æternum fundasti. Si autem Deus fundavit testimonia, nondum cessat a fundatione, sed vivit id, quod fundatum & ædificatum est. Quid vero superædificat? præcepta, mandata, justificationes, judicia, sapientiam, scientiam; & sic perficit ædificationem in omnibus operibus bonis, sermonibus sapientiæ, disciplinæ cognitione: quæ si post fundationem posita fuerint, habet quis in semetipso ædificium perfectum, dignum, in quo Deus inhabitet & inambulet.

Vide humilitatem meam, & eripe me, quia legem tuam non sum oblitus, &c.] Beatum est, coram Deo humiliari. Ait enim Jacobus: *Humiliamini in conspectu Domini, & exaltabit vos.* Quando igitur hoc modo fuerimus humiliati, etsi dæmonum insidiis impetiti,

θρωπων μισεντων τας ἀρετας πολημηθωμεν, ἐχομεν τον θεον ἐξαιρεμενον, μονον ἱνα τε νομε αὐτε μη ἐπιλαθωμεθα, μηδε ἀποκαμωμεν ἐν ταις θλιψεσι.

Μακραν ἀπο ἁμαρτωλων σωτηρια, ὁτι τα δικαιωματα σε ἐκ ἐξεζητησαν, κ. τ. ε.] Εἰ ἡ σωτηρια ἐςι της λογικης φυσεως ἡ γνωσις τε θεε, αὑτη δε καθαραις ψυχαις ἐγγινεται, καλως λεγεται το, μακραν ἀπο ἁμαρτωλων σωτηρια· εἰς γαρ κακοτεχνον ψυχην ἐκ εἰσελευσεται σοφια. ἐ γαρ ἐγγυς ἡ κρισις, ἐγγυς και ἡ σωτηρια· και ἐ μακραν ἡ σωτηρια, και ἡ κρισις μακραν. δια τι; ἐπειδη τα δικαιωματα σε ἐκ ἐξεζητησεν. ἐ γαρ ἡ σωτηρια σε φευγει ἡμας, ἀλλ' ἡμεις αὐτην· ἠλθε γαρ ὁ υἱος τε ἀνθρωπε ἡ σωτηρια, ζητησαι και σωσαι το ἀπολωλος.

Οἱ οἰκτιρμοι σε πολλοι, κυριε· κατα το κριμα σε ζησον με, κ. τ. ε] Ελεος ἀνθρωπε ἐπι τον πλησιον αὐτε, ἐλεος δε κυριε ἐπι πασαν σαρκα· και ὁ δικαιοτατος γαρ ἀνθρωπος ὡς προς την ἀκριβη τε θεε κρισιν ἐλεε δειται θεε· ὁπε γε και αὐτο το δοκειν γεγονεναι δικαιον, ἐλεῳ γινεται τε θεε. τι γαρ ἀξιον τις πεποιηκεν αἰωνιε μακαριοτητος; ἐδεν δε ἀκριτως ὁ θεος ποιει, ἐδε ζωοποιει. οἱ οἰκτιρμοι δε πολλοι, πολλων ὀντων, ἐφ' ἐς γινονται.

Πολλοι οἱ ἐκδιωκοντες με και θλιβοντες· ἐκ των μαρτυριων σε ἐκ ἐξεκλινα, κ. τ. ε.] Μακαριοι, φησιν, οἱ δεδιωγμενοι ἑνεκεν δικαιοσυνης, ὁτι αὐτων ἐςιν ἡ βασιλεια των ἐρανων.

Τε αὐτε.] Το πληθος ἐχθρες ὁρατες και ἀορατες αἰνιττεται, ὡν οἱ διωγμοι και αἱ θλιψεις διαφοροι. οἱ μεν γαρ φιλιαν ὑποκρινομενοι, τας ἡδονας ὑποβαλλεσιν· οἱ δε την ἐχθραν γυμνωσαντες παν εἰδος πειρασμων ὑποφερεσιν. ἀλλ' ἡμεις ἐκ των μαρτυριων τε θεε μη ἐκκλινωμεν, ἐν οἱς ἡμιν διεμαρτυρατο· ὁτι δια πολλων θλιψεων δει ἡμας εἰσελθειν εἰς την βασιλειαν των ἐρανων.

Εἰδον

etsi ab hominibus virtutum osoribus oppugnati fuerimus, habemus Deum, qui nos eripiat, dummodo legis ejus non obliviscamur, neque in tribulationibus animum despondeamus.

Longe a peccatoribus salus, quia justificationes tuas non exquisierunt, &c.] Si rationabilis salus est naturæ cognitio Dei, ipsaque puris animabus inest, pulchre dicitur: *Longe a peccatoribus salus:* nam *in malevolam animam non introibit sapientia.* A quo enim prope est judicium, prope est & salus; a quo longe est salus, longe est & judicium. Quare? Quia justificationes tuas non exquisivit. Non enim fugit nos salus tua, sed nos ipsam fugimus. *Venit enim filius hominis* salus, *quærere, & salvum facere, quod perierat.*

Misericordiæ tuæ multæ, Domine: secundum judicium tuum vivifica me, &c.] Misericordia hominis est erga proximum suum, misericordia autem Domini erga omnem carnem. Homo enim vel justissimus, si accurato Dei judicio sistatur, misericordia Dei indiget, quandoquidem idipsum, quod videtur factus esse justus, misericordia Dei fit. Quid enim aliquis æterna beatitudine dignum fecit? Nihil autem absque judicio Deus facit, nec vivificat. Misericordiæ multæ sunt, cum multi sint, ad quos pertineant.

Multi, qui persequuntur me, & tribulant me: a testimoniis tuis non declinavi, &c.] *Beati*, inquit, *qui persequutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum.*

Ejusdem.] Multitudo hostes visibiles & invisibiles innuit, quorum variæ sunt persecutiones ac tribulationes. Alii namque amicitiam simulantes, suggerunt voluptates: alii vero inimicitiam detegentes, omne genus tentationum inferunt. Verum nos a testimoniis Dei minime declinemus, in quibus nobis testificatus est, *quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cælorum.*

Εἰδον ἀσυνετȣντας, και ἐξετηκομην, ὁτι τα λογια σȣ ȣκ ἐφυλαξαντο, κ. τ. ε.] Ο ζηλος τȣ οἰκȣ σȣ κατεφαγε με.

Ιδε, ὁτι τας ἐντολας σȣ ἠγαπησα κυριε, ἐν τῳ ἐλεει σȣ ζησον με, κ. τ. ε.] Και ἐπι τȣτο προκαλειται τον θεον, και φησι προς αὐτον, καλω σȣ το προσωπον. θαῤῥω γαρ, ὁτι το προσωπον σȣ κλινων προς με, ἱνα με κατανοησης, ὀψει τινα τροπον τας ἐντολας σȣ τετηρηκα· τȣς γαρ τυπȣς των ἀγαθων ἐργων εὑρησεις ἐν ἐμοι.

Αρχοντες κατεδιωξαν με δωρεαν, και ἀπο των λογων σȣ ἐδειλιασεν ἡ καρδια μȣ, κ. τ. ε.] Αρχοντας λεγει τȣς κοσμοκρατορας τȣ σκοτȣς τȣτȣ. ἐρχεται γαρ, φησιν, ὁ ἀρχων τȣ κοσμȣ τȣτȣ, και ἐν ἐμοι εὑρισκει ȣδεν. κοσμον δε λεγει ȣ το ἐξ ȣρανȣ και γης συϛημα, ἀλλα τȣς κοσμικον βιον βιȣντας.

Τȣ αὐτȣ.] Εχει μεν και το ἰδιον τȣ Δαυιδ ὁ λογος, ὁτι ματην και κατα φθονον ὑπο τȣ Σαȣλ διωκομενος, φοβῳ τῳ προς θεον ἐπεσχε το ἀμυνασθαι. διηκει δε και εἰς το κοινον, ὁτι των ἀρχοντικων πολεμιων ȣκ ἐϛιν ἑτερως ἀβλαβεις ἀπαλλαττεσθαι, μη ȣχι φοβῳ θεȣ φρȣρȣμενȣς.

Επτακις της ἡμερας ᾐνεσα σε· ἐπι τα κριματα της δικαιοσυνης σȣ, κ. τ. ε.] Ωσπερ ἡ ὀγδοη συμβολον ἐϛι τȣ μελλοντος αἰωνος, δυναμιν ἀναϛασεως περιεχȣσα, ȣτω και ἡ ἑβδομη συμβολον ἐϛι τȣ κοσμȣ τȣτȣ. μηποτε ȣν τȣς περι δικαιοκρισιας λογȣς τȣ κοσμȣ τȣτȣ τȣ αἰσθητȣ γινωσκων ὁ Δαυιδ, ᾐνει τον κυριον.

Τȣ αὐτȣ.] Παρ' ὁλον τον βιον αὐτȣ ὁ δικαιος φωτιζομενος ἐν ἡμερᾳ ἐϛαι τελειᾳ ȣ μεσολαμβανομενῃ ὑπο νυκτος· και αἰνει τον θεον ἑπτακις ὑπερκοσμιος γεγονως, τῳ ἀνῳ κεχωρηκεναι τȣ ἐξ ἡμεραις γενομενȣ κοσμȣ· ὁτε και ἐν τῳ παραδεισῳ τȣ θεȣ γενομενος, τον της δημιȣργιας και προνοιας θεȣ λογον θεωρησας, ἐξομολογειται τα κριματα της δικαιοσυνης τȣ θεȣ· καθ' ἁ

κριμα-

Vidi insensatos, & tabescebam, quia eloquia tua non custodierunt, &c.] *Zelus domus tuæ comedit me.*

Vide, quoniam mandata tua dilexi Domine: in misericordia tua vivifica me, &c.] Et propterea Deum provocat, & ait ad eum: Faciem tuam appello. Confido enim, si faciem tuam, ad me considerandum, inclinaveris, visurum te, quomodo mandata tua observaverim: nam bonorum operum typos in me invenies.

Principes persequuti sunt me gratis, & a verbis tuis formidavit cor meum, &c.] Principes vocat mundi rectores tenebrarum harum. *Venit enim*, inquit, *princeps mundi hujus, & in me non invenit quicquam.* Mundum autem vocat non hanc e cœlo & terra compaginem, sed eos, qui mundanam vitam agunt.

Ejusdem.] Continet quidem sermo id, quod & Davidis est proprium; eum nempe frustra a Saule per invidiam persecutionem passum, timore Dei inhibuisse ultionem. Transit vero etiam ad id, quod commune est, nos videlicet ab hostibus principibus sine damno aliter liberari non posse, nisi timore Dei fuerimus muniti.

Septies in die laudem dixi tibi: super judicia justitiæ tuæ, &c.] Quemadmodum octava futuri sæculi indicium est, utpote quæ virtutem resurrectionis continet; ita etiam septima signum est hujus mundi. Forte igitur de justo judicio hujus, qui sub sensum cadit, mundi rationes cognoscens, David laudabat Dominum.

Ejusdem.] Per omne vitæ suæ tempus illuminatus justus in perfecta erit die, quam nox non interceperit, laudatque Deum septies supra mundum elatus sex diebus absolutum: quandoquidem etiam in paradiso Dei constitutus, rerumque creationis ac providentiæ Dei rationem contemplatus, confitetur judi-

κριματα ἑκαϛον πραγμα ποικιλην δημιεργιαν και προνοιαν ἰσχει.

Εἰρηνη πολλη τοις ἀγαπωσι τον νομον σε, και εκ ἐϛιν αὐτοις σκανδαλον, κ. τ. ε.] Εἰ οἱ μικροι σκανδαλιζονται, οἱ μικροι εκ ἀγαπωσι τον κυριον. ὁϛις γαρ σκανδαλιση, φησιν, ἑνα των μικρων τετων. οἱ δε ἀγαπωντες τον κυριον ε σκανδαλιζονται· οἱ μικροι εκ ἀγαπωσι τον κυριον, διο και ἀγνοεσι τες λογες των γινομενων, ἐφ' οἱς και σκανδαλιζονται. εἰρηνη ε προς τες ἀορατες ἐχθρες, ἀλλα προς τον θεον, και εκ ἐϛιν αὐτοις προσκομμα. ἐξομαλιζει γαρ τετοις ὁ νομος την ὁδον της ἀρετης παν σκωλον της ἁμαρτιας ἐξαιρων· ἡ εἰρηνη και προς τες της αὐτης πιϛεως, εἰ και ἐκεινοι πολλακις εἰρηνευειν προς τετες ε βελονται.

Προσεδοκων το σωτηριον σε κυριε, και τας ἐντολας σε ἠγαπησα, κ. τ. ε.] Μακαριος ὁ προσδεχομενος τε θεε το σωτηριον, ἀγαπων δε αὐτε και τας ἐντολας· ἑτος γαρ εἰς βιον τελειον εἰς ἀκμην προκοπτει μακαριοτητος, ἡτις αὐτοις τοις ἀποϛολοις κεκληρωτο, προς ἑς ἐλεγεν· ἐϛωσαν αἱ ὀσφυες ὑμων περιεζωσμεναι, και οἱ λυχνοι καιομενοι· και ὑμεις ὁμοιοι ἀνθρωποις προσδεχομενοις τον κυριον αὐτων.

Εγγισατω ἡ δεησις με ἐνωπιον σε κυριε, κατα το λογιον σε συνετισον με, κ. τ. ε.] Κατα τα προτερα ϛοιχεια ὡδευε προς τον θεον, εδεπω ἠν ἐγγυς αὐτε· ὁτε δε ἐπι τελει γεγενηται τε λογε τε προκειμενε, και κατα το τελευταιον παρ' ἑβραιοις ϛοιχειον, τοτε εὐχεται, ἱνα ἡ εὐχη αὐτε ἐγγιση τῳ θεῳ, και φθαση προς αὐτον. περι δε τε θεῳ ἐγγισαι, χρη εἰδεναι, ὁτι διαφορας εὑρομεν ταυτας. ὁ μεν τελειοτερος ἐγγιζει τῳ θεῳ· ὁ δε ὑποδεεϛερος και ἐγγυς τετε, αὐτος μεν εκ ἐγγιζει τῳ θεῳ· εὐχην δε ἐχει ἐγγιζεσαν αὐτῳ· ὁθεν περι Μωυσεως εὑροις ἀν το, ἐγγιει Μωσης μονος προς τον θεον, οἱ δε λοιποι εκ ἐγγιεσιν· ἐπι δε τετε εὐχην λεγεσαν, ἐγγισατω ἡ δεησις με, και ἑξης. τις δε τετων ἡ διαφορα ἀξιον ἠδη θεωρησαι. ὁ θεος εκ ἐν τοπῳ ἐϛιν, ἀλλα δυναμις ἐϛιν ἀῤῥητος και ἀφθεγκτος και ἀορατος. εἰ δ' εκ ἐϛιν ἐν τοπῳ

ὁ θεος,

cia justitiæ Dei, ex quibus res quælibet diversam conditionem ac providentiam sortita est.

Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum, &c.] Si pusilli scandalizantur, pusilli non diligunt Dominum. *Qui enim scandalizaverit*, inquit, *unum de pusillis illis*. Qui diligunt Dominum, non scandalizantur. Pusilli ergo non diligunt Dominum: quapropter etiam ignorant rationes rerum, quæ fiunt, & de quibus etiam scandalizantur. Pax non cum invisibilibus inimicis, sed cum Deo, & non est illis offendiculum. Complanat enim illis lex viam virtutis, remoto omni peccati offendiculo. Vel pax cum hominibus ejusdem fidei, licet illi sæpius pacem cum eis habere nolint.

Exspectabam salutare tuum Domine, & mandata tua dilexi, &c.] Beatus, qui exspectat salutare Dei, & mandata ejus diligit. Hic enim ad vitam perfectam, & ad culmen proficit beatitudinis, quæ ipsis Apostolis reposita est, ad quos dixit: *Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes, & vos similes hominibus exspectantibus Dominum suum.*

Appropinquet deprecatio mea in conspectu tuo Domine: juxta eloquium tuum da mihi intellectum, &c.] Secundum priora elementa ambulabat ad Deum, & nondum ei propinquus erat: quando autem fuit in fine propositi sermonis, & in litera, quæ apud Hebræos est postrema, tunc obsecrat, ut oratio ejus Deo appropinquet, & ad ipsum perveniat. Cæterum de propinquitate Dei faciendum est, has nos differentias reperisse. Perfectior appropinquat Deo; inferior vero & huic vicinus non appropinquat quidem Deo, sed orationem habet ei appropinquantem. Unde de Moyse reperire est illud: *Accedet Moyses solus ad Deum, cæteri autem non accedent*; insuper vero orationem dicentem: *Appropinquet deprecatio mea, &c.* Quæ porro horum sit differentia, operæ pretium est, conside-

ὁ θεος, ἐγγιζειν δὲ ἐςι ποτε τῳ θεῳ, δηλονοτι τῳ ἐν ἡμιν ἀορατῳ ἐγγιζομεν αὐτῳ. τι δε ἐν ἡμιν ἀορατον, ὁ κρυπτος της καρδιας ἀνθρωπος, ὁν ὠνομασεν ἡ γραφη ἐσω ἀνθρωπον; τȣτȣ γȣν ἐςιν ἐγγισαι τῳ θεῳ. ἐςι δε ἐγγισαι δια Ιησȣ Χριςȣ. και μαλιςα ἐαν νοησωμεν τον Χριςον, ὁτι ἐςι δικαιοσυνη, ὁτι ἐςιν ἀληθεια και σοφια, και ἀναςασις και φως ἀληθινον. ἀνευ γαρ τȣτων ȣ̓κ ἐςιν ἐγγισαι θεῳ, ἀλλ' ȣ̓δε χωρις εἰρηνης, της φρȣρȣσης την καρδιαν καὶ τα νοηματα, ἡτις ἐςιν ὁ Χριςος. ὁσῳ δε τις ἀπολειπεται τȣτων, δικαιοσυνης φημι και σοφιας, τοσȣτῳ μακραν ἐςιν ὁ τοιȣτος τȣ θεȣ.

Εἰσελθοι το ἀξιωμα μȣ ἐνωπιον σȣ κυριε, κατα το λογιον σȣ ῥυσαι με, κ. τ. ε.] Παρακαλει τοιαυτην εἶναί την ἀξιωσιν, δοκιμον, και βεβαιον, και ἀκαταγνωςον, ὡςε εἰσελθειν ἐνωπιον κυριȣ. γνωσομαι δε, εἰ εἰσελθοι το ἀξιωμα μȣ ἐνοπιον σȣ, εἰ ῥυσθειην ὑπο σȣ κατα τον λογον και το ἀξιωμα μȣ και την σοφιαν σȣ. ὁ γαρ ἀνωτερος παντων παθων γεγονως, και της ἀχρειȣσης μακραν ὁτι μαλιςα κακιας χωρησας, ἐῤῥυσθη ὑπο τȣ θεȣ κατα το λογιον αὐτȣ. ἀντι δε τȣ το ἀξιωμα μȣ ὁ μεν Ακυλας δεησις μȣ, ὁ δε Συμμαχος ἱκεσια μȣ εἰρηκασι. δυο δη ȣ̓ν αἰτει, την συνεσιν των ἱερων λογιων, και την ἀπαλλαγην και ἐλευθεριαν των ἐν τῳ βιῳ κακων· ὁ δε και ἡμιν ἀναγκαιον.

Εξερευξονται τα χειλη μȣ ὑμνον, ὁταν διδαξης με τα δικαιωματα σȣ, κ. τ. ε.] Η ἐρυγη ὡς ἐπιπαν γινεται τοις κεκορεσμενοις. πλησθεντες γαρ ȣ̓τως ἐρευγομεθα την ποιοτητα της τροφης, ἡν εἰληφαμεν. οἶδεν ȣ̓ν ὁ θειος λογος πνευματικην τροφην· αὐτος γαρ ὁ λογος φησιν ἀρτος εἶναι. ἐγω εἰμι ὁ ἀρτος ὁ ζων ὁ

ἐξ

rare. Deus non eſt in loco, ſed eſt virtus arcana, & ineffabilis, & inviſibilis. Si autem Deus non eſt in loco, & aliquando tamen Deo appropinquare poſſumus, utique per id, quod in nobis eſt inviſibile, ipſi appropinquamus. Quid porro in nobis eſt inviſibile, niſi occultus cordis homo, quem ſcriptura *interiorem hominem* nominavit? Hujus ergo eſt, appropinquare Deo. Poſſumus etiam appropinquare per Jeſum Chriſtum, præſertim ſi intellexerimus, Chriſtum eſſe juſtitiam, veritatem, ſapientiam, reſurrectionem, & lucem veram. Nam ſine his minime poſſumus Deo appropinquare, ſed nec ſine pace cor & cogitationes cuſtodiente, quæ pax eſt Chriſtus. Quantum autem quis iſtis deſtituitur, juſtitia inquam & ſapientia, tantumdem remotus eſt a Deo.

Intret poſtulatio mea in conſpectu tuo Domine, ſecundum eloquium tuum eripe me, &c.] Rogat, ut iſtiusmodi poſtulatio ſit probata, firma & irreprehenſibilis, ita, ut intret in conſpectu Domini. Cognoſcam autem, utrum poſtulatio mea intraverit in conſpectu tuo, ſi ſecundum verbum & poſtulationem meam, ac ſapientiam tuam a te liberatus fuero. Qui enim omnibus affectibus ſuperior evaſit, & longe admodum ab inutili malitia remotus eſt, is a Deo ſecundum eloquium ejus liberatus eſt. Cæterum pro *poſtulatio mea* Aquila quidem *deprecatio mea*, Symmachus vero *obſecratio mea* dixerunt. Duo igitur poſtulat, intelligentiam ſacrorum eloquiorum, & liberationem ac libertatem ab hujus vitæ malis: quod utique nobis neceſſarium eſt.

Eructabunt labia mea hymnum, cum docueris me juſtificationes tuas, &c.] Eructatio ut plurimum accidit ſaturatis. Sic enim repleti, eructamus qualitatem cibi, quem ſumſimus. Novit igitur divinus ſermo cibum ſpiritalem: nam ipſum Verbum ait, ſe eſſe panem: *Ego ſum panis vivus, qui de cælo deſcendi: ſi quis*

ἐξ ὀυρανȣ καταβὰς· ὁ φαγων τȣτον τον ἀρτον, ζησεται εἰς τον αἰωνα. και φησι γαρ ὁ λογος ἐχειν σαρκας ἐν τῳ ὁ τρώγων μȣ την σαρκα, ἐχει ζωην ἐν ἑαυτῳ· ἡ γαρ σαρξ μȣ ἀληθης ἐςι βρωσις. ἐαν ȣν κορεσθῶμεν τȣτȣ τȣ ἀρτȣ, ὁ ἐςι τȣ λογȣ, ἐρευξομεθα ὑμνον. ποτε δὲ ἐξερευζονται και εὐχαι· το γαρ αὐτο γενεσθαι ἐπαναγκες και δια των εὐχων· ὁταν διδαξῃς με τα δικαιωματα σȣ· ἐαν γαρ μη διδαχθω τα δικαιωματα σȣ, τοιαυτην ἐρευγην ἐξερευξασθαι ȣ δυναμαι.

Τȣ αὐτȣ.] Ωσπερ των εὐθυμȣντων ἐςι το ψαλλειν· εὐθυμει γαρ τις, φησιν, ἐν ὑμιν, ψαλλετω· ȣτω το ὑμνειν των θεωρȣντων τȣς λογȣς των δικαιωματων ἐςι. ἀλλα το μεν ψαλλειν ἀνθρωποις ἁρμοζει, το δε ὑμνειν ἀγγελοις, ἡ τοις ἀγγελικον ἐχȣσι βιον· διο και οἱ ἀγραυλȣντες ποιμενες ȣκ ἠκȣσαν ἀγγελων ψαλλοντων, ἀλλ' ἀνυμνȣντων και λεγοντων· δοξα ἐν ὑψιςοις θεῳ, και τα ἑξης. ἐςι τοινυν εὐθυμια ἀπαθεια ψυχης ἀπο των ἐντολων τȣ θεȣ και των ἀληθινων δογματων προσγινομενη, ὑμνος δε ἐςι δοξολογια.

Ζησεται ἡ ψυχη μȣ και αἰνεσει σε, και τα κριματα σȣ βοηθησει μοι, κ. τ. ε.] Εἰς τον μελλοντα χρονον ἐκκλειει την ζωην της ψυχης· ἡ γαρ ζωη ἡμων κεκρυπται συν τῳ χριςῳ ἐν τῳ θεῳ. τοτε ὑμνησει κυριως τον θεον.

Επλανηθην ὡς προβατον ἀπολωλος, ζητησον τον δȣλον σȣ, ὁτι τας ἐντολας σȣ ȣκ ἐπελαθομην, κ. τ. ε.] Πρωτον μεν την πλανηθεισαν ψυχην ὡς δικαιοσυνη ἐπιςρεφει ὁ κυριος, ἐπειτα δε και ὡς σοφια, εἰπερ πλανη ἐςι ψυχης κακια και ἀγνωσια.

ΨΑΛΜΟΣ ριθ'.

Ωδη των ἀναβαθμων, κ. τ. ε.] Μονοι οἱ τῳ βιῳ και τῳ λογῳ ἀναβαινοντες οἰκειοι εἰσι των ἀναβαθμων,

manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum. Quin & carnes habere se ait: *Qui manducat meam carnem, habet vitam in semetipso: caro enim mea verus est cibus.* Si igitur hoc pane, id est, Verbo, saturati fuerimus, eructabimus hymnum. Quandoque vero etiam eructabunt orationes: hoc enim etiam per preces necesse est fieri, cum docueris me justificationes tuas. Nam nisi justificationes tuas edoctus fuero, ejusmodi eructationem eructare nequeo.

Ejusdem.] Quemadmodum eorum, qui æquo animo sunt, est psallere: (nam, inquit, *æquo animo est aliquis in vobis, psallat*) sic hymnos canere eorum est, qui justificationum rationes perspectas habent. At vero psallere, hominibus convenit; hymnos autem canere, Angelis, vel iis, qui angelicam vitam vivunt. Quapropter etiam in agris pernoctantes pastores non audierunt Angelos psallentes, sed hymnos canentes & dicentes: *Gloria in altissimis Deo, &c.* Est igitur æquanimitas animæ status affectuum expers, ad quem mandata Dei, & vera dogmata perducunt; hymnus autem est glorificatio.

Vivet anima mea, & laudabit te, & judicia tua adjuvabunt me, &c.] Ad futurum tempus vitam animæ retulit. *Vita* enim *nostra abscondita est cum Christo in Deo.* Tunc hymnum Deo proprie dicet.

Erravi sicut ovis, quæ periit: quære servum tuum, quia mandata tua non sum oblitus, &c.] Primum quidem tanquam justitia errantem animam convertit Dominus; deinde vero etiam tanquam sapientia, siquidem error animæ est malitia & ignorantia.

PSALMUS CXIX.

C*anticum graduum, &c.*] Soli illi, qui vita rationeque ascendunt, apti sunt gradualibus, iisque my-

steriis,

μων, και των ἐν ταις ῳδαις αὐτων μυϛηριων. ϛοχαζομεθα την μεν πρωτην ῳδην των ἀναβαθμων λεγεσθαι ἐν τῳ λαῳ, ἐποτε πολεμος προσεδοκατο· την δε δευτεραν, ὁποτε παρεσκευαζοντο, και συμμαχων ἐδεοντο· την δε τριτην, μετα το συμβαλοντες τοις πολεμιοις ὑπερτεροι πως αὐτων γεγονεναι· την δε τεταρτην, ὁτι περι της νικης ἐπι τελει ἠλπιζον· την δε πεμπτην, ἐπι τῳ κατωρθωκεναι· την δε ἑκτην, ἐπανερχομενοι· την δε ἑβδομην, ἐπανεληλυθοτες· την δε ὀγδοην, ἐπισκευαζοντες τον ναον· την δε ἐννατην, μετα το ἐν εἰρηνῃ γενεσθαι, διαγραφοντες τις ὁ μακαριος, ἐπι τῳ τȣς οἰκειȣς ἀπειληφεναι, και εἰναι συν αὐτοις· την δε δεκατην ἐν βαθεια τυγχανοντες εἰρηνῃ, ὁτε φασι πολλακις μεν πεπολεμησθαι, μηδεπωποτε δε δεδυνησθαι κατ᾽ αὐτων τȣς πολεμιȣς· την δε ἑνδεκατην, ἠδη τοις θειοις σχολαζοντες και τα βαθη αὐτων συνιεντες· την δε δωδεκατην, ὡς ἐκ ἐπαιρομενοι ἐπι τοις γνωσθεισιν· την δε τρεις και δεκατην, περι ἀποκαταϛασεως εὐχονται Χριϛȣ· την δε τεσσαρες και δεκατην, περι ἀποκαταϛασεως της ἐκκλησιας· την δε πεντε και δεκατην, περι τȣ δειν αὐτȣς, φθασαντας εἰς τον οἰκον τȣ θεȣ, ἑϛαναι ἐν αὐτῳ, και εὐλογειν αὐτον, ἐπαιροντας τας χειρας εἰς τα ἁγια, ἱνα και αὐτοι εὐλογηθωσιν ἀπο κυριȣ.

Προς κυριον ἐν τῳ θλιβεσθαι με ἐκεκραξα, και εἰσηκȣσε μȣ, κ.τ.ε.] Των δἰ ἀρετην και γνωσιν θλιβομενων ἐπακȣει θεος ἐν τῃ θλιψει της αἰχμαλωσιας και της ἐκειθεν κακοπαθειας. κραυγην δε λεγει την ἐπανοδον ψυχης και συντετριμμενης και τεταπεινωμενης προς τον δυναμενον ῥυσασθαι, ἡς εὐθεως ὑπακȣει θεος.

Κυριε, ῥυσαι την ψυχην μȣ ἀπο χειλεων ἀδικων και ἀπο γλωσσης δολιας, κ.τ.ε.] Συνεχως ἀνω και κατω τȣτο παρακαλει τον θεον, των τοιȣτων ἐπιβȣλων ἀπαλλαττεσθαι. εἰ δε τȣς δολερȣς δει φευγειν και ὑπȣλȣς, πολλῳ μαλλον τȣς ἀπατεωνας, και πονηρα δογματα ἐνιεντας. μαλιϛα δε ἀδικα εἰποι τις ἀν χειλη ἐκεινα τα περι την ἀρετην βλαπτοντα, τα προς κακιαν ἐπαγοντα.

steriis, quæ in canticis continentur. Conjicimus primum, graduum canticum fuisse recitatum, si quando bellum immineret; secundum, quando se præparabant, & socios advocabant; tertium, postquam cum hostibus congressi, ipsis quodammodo superiores evaserant; quartum, quando de victoria in fine sperabant; quintum, postquam eam fuerant consecuti; sextum, quando redibant; septimum, quando jam redierant; octavum, quando templum extruebant; nonum, postquam in pace versabantur, describentes, quis beatus esset, recuperata domesticorum consuetudine; decimum, ubi alta pace fruebantur; quando dicunt, se sæpe quidem fuisse impugnatos, at nunquam ab inimicis prostratos; undecimum, quando jam rebus divinis vacantes, earum profunda intelligebant; duodecimum canebant, ut minime elati iis, quæ cognoverant; decimum tertium de Christi restitutione; decimum quartum de restitutione Ecclesiæ; denique decimum quintum docet, quomodo oporteat ipsos, postquam ad domum Dei pervenerint, in eadem stare, & ipsum benedicere, attollentes manus in sancta, ut & ipsi a Domino benedicantur.

Ad Dominum cum tribularer, clamavi, & exaudivit me, &c.] Qui propter virtutem & scientiam tribulantur, eos exaudit Deus in tribulatione captivitatis & earum, quæ inde oriuntur, calamitatum. Clamorem autem vocat animæ contritæ & humiliatæ reditum ad eum, qui solus salvare potest. Hunc clamorem confestim exaudit Deus.

Domine libera animam meam a labiis iniquis, & a lingua dolosa, &c.] Assidue supra & infra Deum obsecrat, ut ab istiusmodi insidiis liberetur. Si autem dolosi & subdoli fugiendi sunt, multo magis impostores, & qui perversa dogmata disseminant. Maxime vero iniqua dixerit quis, esse labia illa, quæ virtuti officiunt, quæque ad malitiam inducunt. Idcirco uti-

que

ue hic propheta etiam postulat, animam suam ab il-
s liberari.

Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus desolatoriis, &c.] Nihil contra adversarias virtutes perinde convenit, : Christi sagittæ ignitis maligni jaculis adversantes, : carbones, ligna, fœnum, stipulam consumentes. i vero jaculum est amoris juxta cantici canticorum ponsam, quæ ait: *Amore vulnerata ego sum*; utique iculum est justitiæ, fortitudinis, prudentiæ ac reliuarum virtutum: quibus jaculis vulnerati populi sub leo cadunt.

Ejusdem.] Qui ait: *Posuisti me sagittam electam*, ic est in multis sagittis sagitta electa, sicut in multis liis etiam est filius electus. Nequaquam autem Deo ropter unicum jaculum pharetra erat, de qua ait: *t in pharetra sua abscondit me.* Omnes igitur sagittæ otentis Dei acutæ, quippe quæ sunt jaculis maligni ontrariæ.

Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est, habivi cum habitantibus Cedar, &c.] Non ejusdem est, cere, *Ne revoces me in dimidio dierum meorum*, & ild: *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est.* Vel orte dies illic dicit, quas timor Domini juxta Salo-onem addit, quas sol justitiæ efficit, & in quibus iam Abraham mortuus est plenus dierum. Hic au-em ob sensile munus lamentatur. Habet enim etiam *siderium dissolvi, & esse cum Christo, multo magis meius; permanere autem in carne, magis necessarium* propter aliorum utilitatem, siquidem David teste in Actius Apostolorum Luca, vel potius Paulo, *in sua generatione cum administrasset*, e vivis migravit.

Ejusdem.] *Cedar* interpretatur *obtenebratio*. Habivi igitur, inquit, cum tabernaculis tenebrarum, id st, in corpore mortis. Et anima mea, inquit, ipsa epe incola fuit.

PSAL.

ΨΑΛΜΟΣ ρκ'.

Ηρα τους ὀφθαλμȣς μȣ εἰς τα ὀρη, ὁθεν ἡξει ἡ βοηθεια μȣ, κ. τ. ε.] Εγω μεν ἠρα, φησι, τȣς ὀφθαλμȣς μȣ εἰς τα ὀρη, τȣς ἁγιȣς ἀγγελȣς, ὡς μελλων ὑπο τινος αὐτων βοηθεισθαι· ἠλθε δε μοι ἡ βοηθεια παρα κυριȣ, τȣ ποιησαντος τον ȣ̓ρανον και την γην. γαρ ἁπλως προσεθηκε, τȣ ποιησαντος τον ȣ̓ρανον και την γην. εἰ γαρ και τον ȣ̓ρανον και την γην αὐτος, φησιν, ἐποιησεν, πανταχȣ δυναται και ἐν ἀλλοτριᾳ βοηθεισθαι, και ἐν βαρβαροις χειρα ὀρεξαι.

Μη δῳης εἰς σαλον τον ποδα σȣ, μηδε νυσαξῃ ὁ φυλασσων σε, κ. τ. ε.] Μη περιτραπῃς, φησι, μηδε σκανδαλισθῃς, και τοτε ἑξεις τον θεον χειρα ὀρεγοντα· ὡς παρ' ἡμων δει εἰναι τας ἀρχας, και ὁ θεος τȣ ὀρεξαι χειρα ἑτοιμος.

Ἡμερας ὁ ἡλιος ȣ̓ συγκαυσει σε, ȣ̓δε ἡ σεληνη την νυκτα, κ. τ. ε.] Οὑτος, οἰμαι, ὁ ἡλιος, ὁς ἀνατελλει ἐπι την σπαρεισαν γην και ξηραινων αὐτην, καθ' ἡν ὁ ἀφρων ὡς σεληνη ἀλλοιȣται.

Κυριος φυλαξει την εἰσοδον σȣ, και την ἐξοδον σȣ ἀπο τȣ νυν και ἑως τȣ αἰωνος, κ. τ. ε.] Εξοδον την ἀπο κακιας εἰς ἀρετην εἰσοδον την ἀπο της ἀρετης εἰς την γνωσιν τȣ θεȣ.

ΨΑΛΜΟΣ ρκά.

Ευφρανθην ἐπι τοις εἰρηκοσι μοι, εἰς οἰκον κυριȣ πορευσομεθα. ἑστωτες ἠσαν οἱ ποδες ἡμων ἐν ταις αὐλαις σȣ Ιερȣσαλημ. κ. τ. ε.] Δυνανται οἱ εἰρηκοτες τῳ δικαιῳ, εἰς οἰκον κυριȣ πορευσομεθα, αὐτοι λεγειν και το, ἑστωτες ἠσαν οἱ ποδες ἡμων· τοις εἰρηκοσιν υἱῳ και ἁγιω πνευματι, ἡ και ἀγγελοις ἁγιοις ἡ ἀνθρωποις,

τοις

PSALMUS CXX.

L*evavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi, &c.*] Ego quidem, inquit, levavi oculos meos in montes, ſanctos ſcilicet Angelos, tanquam ab aliquo illorum opem conſecuturus: venit autem mihi auxilium a Domino, qui fecit cœlum & terram. Non enim fruſtra appoſuit: *Qui fecit cœlum & terram.* Si enim, inquit, ipſe cœlum terramque fecit, poteſt ubique, atque adeo etiam in terra aliena opem ferre, & inter barbaros manum porrigere.

Non des in commotionem pedem tuum, neque dormitet, qui cuſtodit te, &c.] Ne dejiciaris, inquit, ne ſcandalizeris, & tunc habebis Deum manum porrigentem. Nos igitur oportet incipere, & Deus, manum præbere, paratus eſt.

Per diem ſol non uret te, neque luna per noctem, &c.] Hic, opinor, ſol eſt, qui oritur ſuper terram ſeminatam, & exſiccat eam, ſecundum quam *ſtultus, ut luna, mutatur.*

Dominus cuſtodiet introitum tuum, & exitum tuum ex hoc nunc & usque in ſæculum, &c.] Exitum a malitia in virtutem; introitum a virtute in cognitionem Dei.

PSALMUS CXXI.

L*ætatus ſum in his, qui dixerunt mihi: in domum Domini ibimus. Stantes erant pedes noſtri in atriis tuis Jeruſalem, &c.*] Qui juſto dixerunt: *In domum Domini ibimus*, ii poſſunt & illud dicere: *Stantes erant pedes noſtri*, dicentibus nimirum hoc filio & Spiritui ſancto, vel etiam ſanctis Angelis, aut hominibus,

τοις δια τȣ βιȣ καλως την ἐπι τον οἰκον τȣ Θεȣ πορειαν ποιȣμενοις.

Τȣ αὐτȣ.] Εϛωτες ἠσαν οἱ ποδες ἡμων· το μελλον ὡς παρεληλυθος λεγεται, ὡς και ἐν τῳ, διεμερισαντο τα ἱματια μȣ ἑαυτοις· και ἐν τῳ, ἐδωκαν εἰς το βρωμα μȣ χολην.

Ιερȣσαλημ οἰκȣδομȣμενη ὡς πολις, ἡς ἡ μετοχη αὐτης ἐπι το αυτο, κ. τ. ε.] Οταν ἡ των πιϛευοντων καρδια και ψυχη μια ᾐ, και το αὐτο ὑπερ ἀλληλων μεριμνωσι τα μελη, Ιερȣσαλημ εἰσι, και ὡς πολις, ἡς ἡ μετοχη αὐτης ἐπι το αὐτο.

Εκει γαρ ἀνεβησαν αἱ φυλαι, κ. τ. ε.] Προφητευει ἐπι των μελλȣσων φυλων ἀναβαινειν ἐπι την ἀρετην και γνωσιν τȣ Θεȣ· πασαι γαρ αἱ φυλαι τετυχηκασι της ἀρετης και της γνωσεως τȣ θεȣ.

Οτι ἐκει ἐκαθισαν θρονοι, κ. τ. ε.] Περι των θρονων τȣτων και ἐν τῳ εὐαγγελιῳ εἰρηται το· καθησεσθε ἐπι θρονȣς δωδεκα, κρινοντες τας δωδεκα φυλας τȣ Ισραηλ περι των ἐν τη Ιερȣσαλημ θρονων ὁ Ιερεμιας ȣτως φησι. και εἰπε κυριος προς με· ἀπο προσωπȣ τȣ βορρα ἐκκαυθησεται τα κακα ἐπι παντας τȣς κατοικȣντας την γην· διοτι ἰδȣ ἐγω καλω πασας τας βασιλειας ἀπο βορρα, λεγει κυριος· και ἡξȣσι και θησȣσιν ἑκαϛος τον θρονον αὐτȣ ἐπι τα προθυρα των πυλων Ιερȣσαλημ, και ἐπι παντα τα τειχη τα κυκλῳ αὐτης, και ἐπι πασας τας πολεις Ιȣδα. και λαλησω μετα κρισεως προς αὐτȣς περι πασης της κακιας αὐτων, ἡς ἐγκατελιπον με, και ἐθυσαν θεοις ἀλλοτριοις, και προσεκυνησαν τοις ἐργοις των χειρων αὐτων.

ΨΑΛΜΟΣ ρκβ'.

Προς σε ἠρα τȣς ὀφθαλμȣς μȣ, τον κατοικȣντα ἐν τῳ ȣρανῳ, κ. τ. ε.] Ο θεος ἐν μεν τοις σωματικοις ȣρανοις ὡς δημιȣργος κατοικει δια της πολυποικιλȣ σοφιας αὐτȣ· ἐν δε τοις νοητοις ὡς δικαιοσυνη, και γνωσει, και σοφιᾳ.

Ιδȣ

qui per vitam probam rectâ tendunt ad Domum Dei.

Ejusdem.] *Stantes erant pedes nostri*: futurum tanquam præteritum effertur; sicut etiam in his: *Diviserunt sibi vestimenta mea*: item in illis, *Dederunt in escam meam fel.*

Jerusalem, quæ ædificatur ut civitas, cujus participatio ejus in idipsum, &c.] Quando credentium est cor unum & anima una, & eamdem pro se invicem membra sollicitudinem habent, tunc sunt Jerusalem, & quasi civitas, cujus participatio ejus in idipsum.

Illuc enim ascenderunt tribus, &c.] Prophetat de tribubus, quæ ascensuræ erant ad virtutem & cognitionem Dei. Omnes enim tribus virtutis & cognitionis Dei participes factæ sunt.

Quia illic sederunt sedes, &c.] De hisce sedibus etiam in Evangelio dictum est: *Sedebitis super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel.* De iis, quæ Jerosolymis erant, sedibus Jeremias sic ait: *Et dixit Dominus ad me: A facie Aquilonis exardescent mala super omnes habitatores terræ: quia ecce ego convoco omnia regna terræ ab Aquilone, ait Dominus. Et venient, & ponent unusquisque solium suum super vestibula portarum Jerusalem, & super omnes muros, qui in circuitu ejus, & super universas urbes Judæ. Et loquar ad eos cum judicio de omni malitia eorum, quomodo dereliquerunt me, & sacrificaverunt diis alienis, & adoraverunt opera manuum suarum.*

PSALMUS CXXII.

Ad te levavi oculos meos, qui habitas in cœlis, &c.] Deus in corporeis cœlis habitat, tanquam opifex per multiplicem suam sapientiam; in spiritalibus vero, tanquam justitia per cognitionem & sapientiam.

Ιδȣ ὡς ὀφθαλμοι δȣλων εἰς χειρας των κυριων αὐτων, ὡς ὀφθαλμοι παιδισκης εἰς χειρας της κυριας αὐτων, ὑτως οἱ ὀφθαλμοι ἡμων προς κυριον θεον ἡμων, ἑως ȣ̓ οἰκτειρησαι ἡμας, κ. τ. ε.] Δȣλοι κυριων πατρος και υἱȣ πνευμα και σωμα· παιδισκη δε κυριας τȣ ἁγιȣ πνευματος ἡ ψυχη. τα δε τρια κυριος ὁ θεος ἡμων ἐςιν· οἱ γαρ τρεις το ἑν εἰσιν. ὀφθαλμοι γȣν δȣλων εἰς χειρας κυριων ὁρωντες, ὁτε δια χειρων νευοντες κελευσȣσιν. ἡ χειρες κυριων μεν πατρος και υἱȣ οἱ ἑκατερȣ ἀγγελοι· κυριας δε τȣ ἁγιȣ πνευματος αἱ οἰκειοι αὐτȣ δυναμεις.

Τȣ αὐτȣ.] Των μεν ἐχοντων το πνευμα της δȣλειας εἰς φοβον οἱ ὀφθαλμοι εἰς χειρας κυριων, και εἰς χειρας κυριων· τȣ δε το πνευμα της υἱοθεσιας ἐχοντος προς κυριον τον θεον.

Οτι ἐπι πολυ ἐπλησθημεν ἐξȣδενωσεως, κ. τ. ε.] Συμμαχος ὑτως· ὁτι πολυν ἐχορτασθημεν ἐξευτελισμον.

Τȣ αὐτȣ.] Τα ἐξȣδενωμενα τȣ κοσμȣ ἐξελεξατο ὁ θεος· διο δει τȣς ἐξȣδενωμενȣς καθιζειν ἐν τῃ ἐκκλησιᾳ. και ἐςι τȣτο δυναμενον παραμυθησασθαι ἐξȣδενωμενȣς.

Επι πλειον ἐπλησθη ἡ ψυχη ἡμων· το ὀνειδος τοις εὐθηνȣσι, και ἡ ἐξȣδενωσις τοις ὑπερηφανοις, κ. τ. ε.] Ιδȣ ὑτοι ἁμαρτωλοι και εὐθηνȣντες. ὁ δε Συμμαχος ὑτως· πολλων ἐχορτασθη ἡ ψυχη ἡμων, ἐπιλαλȣντων των εὐθηνȣντων, και ἐξευτελιζοντων των ὑπερηφανων. Ακυλας· πολλα ἐνεπλησθη ἡ ψυχη ἡμων τȣ μυχθισμȣ των ὀνειδιζοντων, τȣ ἐξȣθενισμȣ των ὑπερηφανων.

ΨΑΛΜΟΣ ρκγ΄.

Ει μη ὁτι κυριος ἠν ἐν ἡμιν, εἰπατω δη Ισραηλ, κ. τ. ε.] Εἰκος των ἱερεων τινα ἑςωτα ἐπι τινος των ἀναβαθμων λεγειν ἐλθοντι τῳ λαῳ ἐπι τον ναον ἐωθεν τοιȣτον τι· εἰπατω δη Ισραηλ, εἰ μη ὁτι κυριος ἠν ἐν ἡμιν· εἰτα

ποιȣν-

Ecce ſicut oculi ſervorum in manibus dominorum ſuorum; ſicut oculi ancillæ in manibus Dominæ ſuæ: ita oculi noſtri ad Dominum Deum noſtrum, donec miſereatur noſtri, &c.] Servi dominorum Patris & Filii ſunt ſpiritus & corpus; ancilla vero Dominæ Spiritus ſancti eſt anima. Hæc autem tria Dominus Deus noſter eſt: ſiquidem tres unum ſunt. Oculi igitur ſervorum in manus dominorum reſpiciunt, dum per manus annuentes, præcipiunt. Vel manus dominorum Patris ac Filii ſunt utriusque Angeli; dominæ vero ſancti Spiritus ſunt propriæ ejus virtutes.

Ejusdem.] Eorum quidem, qui habent ſpiritum ſervitutis in timore, oculi ſunt ad manus dominorum, & ad manus Dominæ; illius autem, qui ſpiritum habet adoptionis filiorum, oculi ſunt ad Dominum Deum.

Quia multum repleti ſumus deſpectione, &c.] Symmachus ſic vertit: *Quia multa ſatiati ſumus deſpectione.*

Ejusdem.] *Contemptibilia mundi elegit Deus.* Idcirco oportet contemtos ſedere in Eccleſia. Atque hoc eſt, quod contemtis ſolatio eſſe poſſit.

Multum repleta eſt anima noſtra, opprobrium abundantibus, & deſpectio ſuperbis, &c.] Ecce hi peccatores & abundantes. Symmachus vero ſic: *Multis ſatiata eſt anima noſtra, obloquentibus abundantibus, & deſpicientibus ſuperbis.* Aquila autem: *Multum repleta eſt anima noſtra ſubſannatione exprobrantium, deſpectione ſuperborum.*

PSALMUS CXXIII.

N*iſi quia Dominus erat in nobis, dicat nunc Iſrael, &c.*] Veroſimile eſt, quempiam ſacerdotum, in aliquo graduum conſiſtentem, populo, mane ad templum venienti, aliquid ejusmodi dixiſſe: Dicat nunc

μων, και των ἐν ταις ῳδαις αὐτων μυϛηριων. ϛοχαζομεθα την μεν πρωτην ῳδην των ἀναβαθμων λεγεσθαι ἐν τῳ λαῳ, εἰποτε πολεμος προσεδοκατο· την δε δευτεραν, ὁποτε παρεσκευαζοντο, και συμμαχων ἐδεοντο· την δε τριτην, μετα το συμβαλοντες τοις πολεμιοις ὑπερτεροι πως αὐτων γεγονεναι· την δε τεταρτην, ὁτε περι της νικης ἐπι τελει ἠλπιζον· την δε πεμπτην, ἐπι τῳ κατωρθωκεναι· την δε ἑκτην, ἐπανερχομενοι· την δε ἑβδομην, ἐπανεληλυθοτες· την δε ὀγδοην, ἐπισκευαζοντες τον ναον· την δε ἐνvατην, μετα το ἐν εἰρηνη γενεσθαι, διαγραφοντες τις ὁ μακαριος, ἐπι τῳ τους οἰκειους ἀπειληφεναι, και εἰναι συν αὐτοις· την δε δεκατην ἐν βαθεια τυγχανοντες εἰρηνη, ὁτε φασι πολλακις μεν πεπολεμησθαι, μηδεπωποτε δε δεδυνησθαι κατ᾽ αὐτων τους πολεμιους· την δε ἑνδεκατην, ἠδη τοις θειοις σχολαζοντες και τα βαθη αὐτων συνιεντες· την δε δωδεκατην, ὡς οὐκ ἐπαιρομενοι ἐπι τοις γνωσθεισιν· την δε τρεις και δεκατην, περι ἀποκαταστασεως εὐχονται Χριστου· την δε τεσσαρες και δεκατην, περι ἀποκαταστασεως της ἐκκλησιας· την δε πεντε και δεκατην, περι του δειν αὐτους, φθασαντας εἰς τον οἰκον του θεου, ἑϛαναι ἐν αὐτῳ, και εὐλογειν αὐτον, ἐπαιροντας τας χειρας εἰς τα ἁγια, ἱνα και αὐτοι εὐλογηθωσιν ἀπο κυριου.

Προς κυριον ἐν τῳ θλιβεσθαι με ἐκεκραξα, και εἰσηκουσε μου, κ.τ.ε.] Των δι᾽ ἀρετην και γνωσιν θλιβομενων ἐπακουει θεος ἐν τῃ θλιψει της αἰχμαλωσιας και της ἐκειθεν κακοπαθειας. κραυγην δε λεγει την ἐπανοδον ψυχης και συντετριμμενης και τεταπεινωμενης προς τον δυναμενον ῥυσασθαι, ἡς εὐθεως ὑπακουει θεος.

Κυριε, ῥυσαι την ψυχην μου ἀπο χειλεων ἀδικων και ἀπο γλωσσης δολιας, κ.τ.ε.] Συνεχως ἀνω και κατω τουτο παρακαλει τον θεον, των τοιουτων ἐπιβουλων ἀπαλλαττεσθαι. εἰ δε τους δολερους δει φευγειν και ὑπουλους, πολλῳ μαλλον τους ἀπατεωνας, και πονηρα δογματα ἐνιεντας. μαλιϛα δε ἀδικα εἰποι τις ἀν χειλη ἐκεινα τα περι την ἀρετην βλαπτοντα, τα προς κακιαν ἐπαγοντα.

ſteriis, quæ in canticis continentur. Conjicimus primum, graduum canticum fuiſſe recitatum, ſi quando bellum immineret; ſecundum, quando ſe præparabant, & ſocios advocabant; tertium, poſtquam cum hoſtibus congreſſi, ipſis quodammodo ſuperiores evaſerant; quartum, quando de victoria in fine ſperabant; quintum, poſtquam eam fuerant conſecuti; ſextum, quando redibant; ſeptimum, quando jam redierant; octavum, quando templum extruebant; nonum, poſtquam in pace verſabantur, deſcribentes, quis beatus eſſet, recuperata domeſticorum conſuetudine; decimum, ubi alta pace fruebantur; quando dicunt, ſe ſæpe quidem fuiſſe impugnatos, at nunquam ab inimicis proſtratos; undecimum, quando jam rebus divinis vacantes, earum profunda intelligebant; duodecimum canebant, ut minime elati iis, quæ cognoverant; decimum tertium de Chriſti reſtitutione; decimum quartum de reſtitutione Eccleſiæ; denique decimum quintum docet, quomodo oporteat ipſos, poſtquam ad domum Dei pervenerint, in eadem ſtare, & ipſum benedicere, attollentes manus in ſancta, ut & ipſi a Domino benedicantur.

Ad Dominum cum tribularer, clamavi, & exaudivit me, &c.] Qui propter virtutem & ſcientiam tribulantur, eos exaudit Deus in tribulatione captivitatis & earum, quæ inde oriuntur, calamitatum. Clamorem autem vocat animæ contritæ & humiliatæ reditum ad eum, qui ſolus ſalvare poteſt. Hunc clamorem confeſtim exaudit Deus.

Domine libera animam meam a labiis iniquis, & a lingua doloſa, &c.] Aſſidue ſupra & infra Deum obſecrat, ut ab iſtiusmodi inſidiis liberetur. Si autem doloſi & ſubdoli fugiendi ſunt, multo magis impoſtores, & qui perverſa dogmata diſſeminant. Maxime vero iniqua dixerit quis, eſſe labia illa, quæ virtuti officiunt, quæque ad malitiam inducunt. Idcirco uti-

que

τα. δια δη τυτο και ὁ προφητης ὑτος και ψυχην αὐτ
ἀξιοι ῥυσθηναι.

Τα βελη τυ δυνατυ ἠκονημενα συν τοις ἀνθραξι τοι ἐρημικοις, κ. τ. ε.] Οὐδεν ὑτως ἁρμοζει προς τας ἀντικειμενας δυναμεις, ὡς τα βελη τυ χριςυ τα ἀντικειμενα τοις πεπυρωμενοις βελεσι τυ πονηρυ, και οἱ ἀνθρακες οἱ καταναλισκοντες ξυλα, χορτον, καλαμην. ει ἐςι βελος ἀγαπης κατα την ἐν τοις ᾀσμασι νυμφην· τιτρωμενη γαρ, φησιν, ἀγαπῃ ἐγω· ἐςι βελος δικαιοσυνης και ἀνδριας και σωφροσυνης και των λοιπων ἀρετων, οἱς βελεσι τιτρωσκομενοι ὑποκατω τυ θευ πιπτυσι οἱ λαοι.

Τυ αὐτυ.] Ο λεγων, ἐθηκας με βελος ἐκλεκτον, ὑτως ἐςιν ἐν πολλοις βελεσι βελος εκλεκτον, ὡς ἐν πολλοις υἱοις και υἱος ἐκλελεγμενος. ὑκ ἀν δε φαρετρα ἠν τω θεω δι' ἐν βελος, περι ἡς φησι· και τη φαρετρα αὐτυ ἐκρυψε με. παντα ὑν τα βελη τυ δυνατυ θευ ἠκονημενα, ἐναντια ὀντα τοις βελεσι τυ πονηρυ.

Οἰ μοι, ὁτι ἡ παροικια μυ ἐμακρυνθη, κατεσκηνωσα μετα των σκηνωματων Κηδαρ, κ. τ. ε.] Οὐκ ἐςι τυ αὐτυ λεγειν· μη ἀναγαγης με ἐν ἡμισει ἡμερων μυ· και το, οἰ μοι, ὁτι ἡ παροικια μυ ἐμακρυνθη. ἡ ταχα ἡμερας ἐκει λεγει, ἁς ὁ φοβος τυ κυριυ κατα τον Σολομωντα προςιθησι, τας ὑπο τυ ἡλιυ της δικαιοσυνης γενομενας, ἐν αἱς και Αβρααμ ἀπεθανε πληρης ἡμερων. ἐνταυθα δε προς την αἰσθητην δωρεαν ἀποδυρεται· ἐχει γαρ και ὑτος ἐπιθυμιαν τυ ἀναλυσαι και συν χριςω εἰναι, πολλω μαλλον κρεισσονα, το δε ἐπιμενειν τη σαρκι ἀναγκαιοτερον δια τυς ὠφελημενυς, εἰπερ ὁ Δαυιδ κατα τον Λυκαν ἐν ταις πραξεσι των ἀποςολων, ἡ και κατα Παυλον ἰδιᾳ γενεᾳ ὑπερετησων ἐξαπεςαλη.

Τυ αὐτυ.] Κηδαρ ἑρμηνευεται σκοτασμος. κατεσκηνωσα ὑν, φησι, μετα των σκηνωματων τυ σκοτασμυ, ὁπερ ἐςι τυ σωματος τυ θανατυ, και ἡ ψυχη μυ αὐτη, φησι, πολλακις παρῳκησεν.

ΨΑΛ-

ıe hic propheta etiam postulat, animam suam ab il-
s liberari.

Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus desolatoriis, &c.] lihil contra adversarias virtutes perinde convenit, : Christi sagittæ ignitis maligni jaculis adversantes, : carbones, ligna, fœnum, stipulam consumentes. i vero jaculum est amoris juxta cantici canticorum ıonsam, quæ ait: *Amore vulnerata ego sum*; utique :culum est justitiæ, fortitudinis, prudentiæ ac reli-uarum virtutum: quibus jaculis vulnerati populi sub leo cadunt.

Ejusdem.] Qui ait: *Posuisti me sagittam electam*, ic est in multis sagittis sagitta electa, sicut in multis liis etiam est filius electus. Nequaquam autem Deo ropter unicum jaculum pharetra erat, de qua ait: *Et in pharetra sua abscondit me.* Omnes igitur sagittæ otentis Dei acutæ, quippe quæ sunt jaculis maligni ontrariæ.

Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est, habi-ıvi cum habitantibus Cedar, &c.] Non ejusdem est, icere, *Ne revoces me in dimidio dierum meorum*, & il-ıd: *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est.* Vel ɔrte dies illic dicit, quas timor Domini juxta Salo-ıonem addit, quas sol justitiæ efficit, & in quibus tiam Abraham mortuus est plenus dierum. Hic au-ɜm ob sensile munus lamentatur. Habet enim etiam *esiderium dissolvi, & esse cum Christo, multo magis me-ius; permanere autem in carne, magis necessarium* pro-ter aliorum utilitatem, siquidem David teste in Acti-us Apostolorum Luca, vel potius Paulo, *in sua ge-eratione cum administrasset*, e vivis migravit.

Ejusdem.] *Cedar* interpretatur *obtenebratio.* Habi-avi igitur, inquit, cum tabernaculis tenebrarum, id st, in corpore mortis. Et anima mea, inquit, ipsa ɪpe incola fuit.

PSAL-

ΨΑΛΜΟΣ ρκ'.

Ηρα τȣς ὀφθαλμȣς μȣ εἰς τα ὀρη, ὁθεν ἡξει ἡ βοηθεια μȣ, κ. τ. ε.] Εγω μεν ἠρα, φησι, τȣς ὀφθαλμȣς μȣ εἰς τα ὀρη, τȣς ἁγιȣς ἀγγελȣς, ὡς μελλων ὑπο τινος αὐτων βοηθειϑαι· ἠλθε δε μοι ἡ βοηθεια παρα κυριȣ, τȣ ποιησαντος τον ȣ̓ρανον και την γην. ȣ̓ γαρ ἁπλως προσέθηκε, τȣ ποιησαντος τον ȣ̓ρανον και την γην. εἰ γαρ και τον ȣ̓ρανον και την γην αὐτος, φησιν, ἐποιησεν, πανταχȣ δυναται και ἐν ἀλλοτριᾳ βοηθειϑαι, και ἐν βαρβαροις χειρα ὀρεξαι.

Μη δῳης εἰς σαλον τον ποδα σȣ, μηδε νυςαξῃ ὁ φυλασσων σε, κ. τ. ε.] Μη περιτραπῃς, φησι, μηδε σκανδαλισθῃς, και τοτε ἑξεις τον Θεον χειρα ὀρεγοντα· ὡςε παρ' ἡμων δει εἰναι τας ἀρχας, και ὁ Θεος τȣ ὀρεξαι χειρα ἑτοιμος.

Ἡμερας ὁ ἡλιος ȣ̓ συγκαυσει σε, ȣ̓δε ἡ σεληνη την νυκτα, κ. τ. ε.] Οὑτος, οἰμαι, ὁ ἡλιος, ὁς ἀνατελλει ἐπι την σπαρεισαν γην και ξηραινων αὐτην, καθ' ἡν ὁ ἀφρων ὡς σεληνη ἀλλοιȣται.

Κυριος φυλαξει την εἰσοδον σȣ, και την ἐξοδον σȣ ἀπο τȣ νυν και ἑως τȣ αἰωνος, κ. τ. ε.] Εξοδον την ἀπο κακιας εἰς ἀρετην εἰσοδον την ἀπο της ἀρετης εἰς την γνωσιν τȣ Θεȣ.

ΨΑΛΜΟΣ ρκά.

Ευφρανθην ἐπι τοις εἰρηκοσι μοι, εἰς οἰκον κυριȣ πορευσομεθα. ἑςωτες ἠσαν οἱ ποδες ἡμων ἐν ταις αὐλαις σȣ Ιερȣσαλημ. κ. τ. ε.] Δυνανται οἱ εἰρηκοτες τῳ δικαιῳ, εἰς οἰκον κυριȣ πορευσομεθα, αὐτοι λεγειν και το, ἑςωτες ἠσαν οἱ ποδες ἡμων· τοις εἰρηκοσιν υἱῳ και ἁγιω πνευματι, ἡ και ἀγγελοις ἁγιοις ἡ ἀνθρωποις,

τοις

PSALMUS CXX.

L*evavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi, &c.]* Ego quidem, inquit, levavi oculos meos in montes, sanctos scilicet Angelos, tanquam ab aliquo illorum opem consecuturus: venit autem mihi auxilium a Domino, qui fecit cœlum & terram. Non enim frustra apposuit: *Qui fecit cœlum & terram.* Si enim, inquit, ipse cœlum terramque fecit, potest ubique, atque adeo etiam in terra aliena opem ferre, & inter barbaros manum porrigere.

Non des in commotionem pedem tuum, neque dormitet, qui custodit te, &c.] Ne dejiciaris, inquit, ne scandalizeris, & tunc habebis Deum manum porrigentem. Nos igitur oportet incipere, & Deus, manum præbere, paratus est.

Per diem sol non uret te, neque luna per noctem, &c.] Hic, opinor, sol est, qui oritur super terram seminatam, & exsiccat eam, secundum quam *stultus, ut luna, mutatur.*

Dominus custodiet introitum tuum, & exitum tuum ex hoc nunc & usque in sæculum, &c.] Exitum a malitia in virtutem; introitum a virtute in cognitionem Dei.

PSALMUS CXXI.

L*ætatus sum in his, qui dixerunt mihi: in domum Domini ibimus. Stantes erant pedes nostri in atriis tuis Jerusalem, &c.]* Qui justo dixerunt: *In domum Domini ibimus*, ii possunt & illud dicere: *Stantes erant pedes nostri*, dicentibus nimirum hoc filio & Spiritui sancto, vel etiam sanctis Angelis, aut hominibus,

τοις δια τȣ βιȣ καλως την ἐπι τον οἰκον τȣ Θεȣ πορειαν ποιȣμενοις.

Τȣ αὐτȣ.] Εϛωτες ἠσαν οἱ ποδες ἡμων· το μελλον ὡς παρεληλυθος λεγεται, ὡς και ἐν τῳ, διεμερισαντο τα ἱματια μȣ ἑαυτοις· και ἐν τῳ, ἐδωκαν εἰς το βρωμα μȣ χολην.

Ιερȣσαλημ οἰκοδομȣμενη ὡς πολις, ἡς ἡ μετοχη αὐτης ἐπι το αυτο, κ. τ. ε.] Οταν ἡ των πιϛευοντων καρδια και ψυχη μια ᾐ, και το αὐτο ὑπερ ἀλληλων μεριμνωσι τα μελη, Ιερȣσαλημ εἰσι, και ὡς πολις, ἡς ἡ μετοχη αὐτης ἐπι το αὐτο.

Εκει γαρ ἀνεβησαν αἱ φυλαι, κ. τ. ε.] Προφητευει ἐπι των μελλȣσων φυλων ἀναβαινειν ἐπι την ἀρετην και γνωσιν τȣ Θεȣ· πασαι γαρ αἱ φυλαι τετυχηκασι της ἀρετης και της γνωσεως τȣ θεȣ.

Οτι ἐκει ἐκαθισαν θρονοι, κ. τ. ε.] Περι των θρονων τȣτων και ἐν τῳ εὐαγγελιῳ εἰρηται το· καθησεσθε ἐπι θρονȣς δωδεκα, κρινοντες τας δωδεκα φυλας τȣ Ισραηλ περι των ἐν τη Ιερȣσαλημ θρονων ὁ Ιερεμιας ȣτως φησι. και εἰπε κυριος προς με· ἀπο προσωπȣ τȣ βορρα ἐκκαυθησεται τα κακα ἐπι παντας τȣς κατοικȣντας την γην· διοτι ἰδȣ ἐγω καλω πασας τας βασιλειας ἀπο βορρα, λεγει κυριος· και ἡξȣσι και θησȣσιν ἑκαϛος τον θρονον αὐτȣ ἐπι τα προθυρα των πυλων Ιερȣσαλημ, και ἐπι παντα τα τειχη τα κυκλῳ αὐτης, και ἐπι πασας τας πολεις Ιȣδα. και λαλησω μετα κρισεως προς αὐτȣς περι πασης της κακιας αὐτων, ἡς ἐγκατελιπον με, και ἐθυσαν θεοις ἀλλοτριοις, και προσεκυνησαν τοις ἐργοις των χειρων αὐτων.

ΨΑΛΜΟΣ ρκβʹ.

Προς σε ἠρα τȣς ὀφθαλμȣς μȣ, τον κατοικȣντα ἐν τῳ ȣρανῳ, κ. τ. ε.] Ο θεος ἐν μεν τοις σωματικοις ȣρανοις ὡς δημιȣργος κατοικει δια της πολυποικιλȣ σοφιας αὐτȣ· ἐν δε τοις νοητοις ὡς δικαιοσυνη, και γνωσει, και σοφιᾳ.

Ιδȣ

qui per vitam probam rectà tendunt ad Domum Dei.

Ejusdem.] *Stantes erant pedes nostri*: futurum tanquam præteritum effertur; sicut etiam in his: *Diviserunt sibi vestimenta mea*: item in illis, *Dederunt in escam meam fel.*

Jerusalem, quæ ædificatur ut civitas, cujus participatio ejus in idipsum, &c.] Quando credentium est cor unum & anima una, & eamdem pro se invicem membra sollicitudinem habent, tunc sunt Jerusalem, & quasi civitas, cujus participatio ejus in idipsum.

Illuc enim ascenderunt tribus, &c.] Prophetat de tribubus, quæ ascensuræ erant ad virtutem & cognitionem Dei. Omnes enim tribus virtutis & cognitionis Dei participes factæ sunt.

Quia illic sederunt sedes, &c.] De hisce sedibus etiam in Evangelio dictum est: *Sedebitis super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel.* De iis, quæ Jerosolymis erant, sedibus Jeremias sic ait: *Et dixit Dominus ad me: A facie Aquilonis exardescent mala super omnes habitatores terræ: quia ecce ego convoco omnia regna terræ ab Aquilone, ait Dominus. Et venient, & ponent unusquisque solium suum super vestibula portarum Jerusalem, & super omnes muros, qui in circuitu ejus, & super universas urbes Judæ. Et loquar ad eos cum judicio de omni malitia eorum, quomodo dereliquerunt me, & sacrificaverunt diis alienis, & adoraverunt opera manuum suarum.*

PSALMUS CXXII.

Ad te levavi oculos meos, qui habitas in cœlis, &c.] Deus in corporeis cœlis habitat, tanquam opifex per multiplicem suam sapientiam; in spiritalibus vero, tanquam justitia per cognitionem & sapientiam.

Ιδυ ὡς ὀφθαλμοι δυλων εἰς χειρας των κυριων αὐτων, ὡς ὀφθαλμοι παιδισκης εἰς χειρας της κυριας αὐτων, ὑτως οἱ ὀφθαλμοι ἡμων προς κυριον θεον ἡμων, ἑως ὑ οἰκτειρησαι ἡμας, κ. τ. ε.] Δυλοι κυριων πατρος και υἱυ πνευμα και σωμα· παιδισκη δε κυριας τυ ἁγιυ πνευματος ἡ ψυχη. τα δε τρια κυριος ὁ θεος ἡμων ἐςιν· οἱ γαρ τρεις το ἑν εἰσιν. ὀφθαλμοι γυν δυλων εἰς χειρας κυριων ὁρωντες, ὁτε δια χειρων νευοντες κελευσυσιν. ἡ χειρες κυριων μεν πατρος και υἱυ οἱ ἑκατερυ ἀγγελοι· κυριας δε τυ ἁγιυ πνευματος αἱ οἰκειοι αὐτυ δυναμεις.

Τυ αὐτυ.] Των μεν ἐχοντων το πνευμα της δυλειας εἰς φοβον οἱ ὀφθαλμοι εἰς χειρας κυριων, και εἰς χειρας κυριων· τυ δε το πνευμα της υἱοθεσιας ἐχοντος προς κυριον τον θεον.

Οτι ἐπι πολυ ἐπλησθημεν ἐξυδενωσεως, κ. τ. ε.] Συμμαχος ὑτως· ὁτι πολυν ἐχορτασθημεν ἐξευτελισμον.

Τυ αὐτυ.] Τα ἐξυδενωμενα τυ κοσμυ ἐξελεξατο ὁ θεος· διο δει τυς ἐξυδενωμενυς καθιζειν ἐν τη ἐκκλησια. και ἐςι τυτο δυναμενον παραμυθησασθαι ἐξυδενωμενυς.

Επι πλειον ἐπλησθη ἡ ψυχη ἡμων· το ὀνειδος τοις εὐθηνυσι, και ἡ ἐξυδενωσις τοις ὑπερηφανοις, κ. τ. ε.] Ιδυ ὑτοι ἁμαρτωλοι και εὐθηνυντες. ὁ δε Συμμαχος ὑτως· πολλων ἐχορτασθη ἡ ψυχη ἡμων, ἐπιλαλυντων των εὐθηνυντων, και ἐξευτελιζοντων των ὑπερηφανων. Ακυλας πολλα ἐνεπλησθη ἡ ψυχη ἡμων τυ μυχθισμυ των ὀνειδιζοντων, τυ ἐξυθενισμυ των ὑπερηφανων.

ΨΑΛΜΟΣ ρκγ'.

Ει μη ὁτι κυριος ἠν ἐν ἡμιν, εἰπατω δη Ισραηλ, κ. τ. ε.] Εἰκος των ἱερεων τινα ἑςωτα ἐπι τινος των ἀναβαθμων λεγειν ἐλθοντι τῳ λαῳ ἐπι τον ναον ἑωθεν τοιυτον τι· εἰπατω δη Ισραηλ, εἰ μη ὁτι κυριος ἠν ἐν ἡμιν· εἰτα

ποιυν-

Ecce sicut oculi servorum in manibus dominorum suorum; sicut oculi ancillæ in manibus Dominæ suæ: ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri, &c.] Servi dominorum Patris & Filii sunt spiritus & corpus; ancilla vero Dominæ Spiritus sancti est anima. Hæc autem tria Dominus Deus noster est: siquidem tres unum sunt. Oculi igitur servorum in manus dominorum respiciunt, dum per manus annuentes, præcipiunt. Vel manus dominorum Patris ac Filii sunt utriusque Angeli; dominæ vero sancti Spiritus sunt propriæ ejus virtutes.

Ejusdem.] Eorum quidem, qui habent spiritum servitutis in timore, oculi sunt ad manus dominorum, & ad manus Dominæ; illius autem, qui spiritum habet adoptionis filiorum, oculi sunt ad Dominum Deum.

Quia multum repleti sumus despectione, &c.] Symmachus sic vertit: *Quia multa satiati sumus despectione.*

Ejusdem.] *Contemptibilia mundi elegit Deus.* Idcirco oportet contemtos sedere in Ecclesia. Atque hoc est, quod contemtis solatio esse possit.

Multum repleta est anima nostra, opprobrium abundantibus, & despectio superbis, &c.] Ecce hi peccatores & abundantes. Symmachus vero sic: *Multis satiata est anima nostra, obloquentibus abundantibus, & despicientibus superbis.* Aquila autem: *Multum repleta est anima nostra subsannatione exprobrantium, despectione superborum.*

PSALMUS CXXIII.

Nisi quia Dominus erat in nobis, dicat nunc Israel, &c.] Verosimile est, quempiam sacerdotum, in aliquo graduum consistentem, populo, mane ad templum venienti, aliquid ejusmodi dixisse: Dicat nunc Israel:

ποιȣντα το προσαχθεν τον Ισραηλ αρχεσθαι μεν απο τȣ, κυριος ην εν ημιν· συναπτειν δε τα εξης τȣ ψαλμȣ. λεγετω δη το, ει μη οτι κυριος ην εν ημιν, ȣχ ο τυχων, αλλ' ο αληθινος Ισραηλ, ω κυριος εςιν ειποντι· ημιν εις κυριος Ιησȣς χριςος, δι' ȣ τα παντα, και ημεις δι' αυτȣ· οπερ και Παυλος ειπε· και γαρ εγω Ισραηλιτης ειμι. και το· Ισραηλιται εισι, καγω. και τȣτον γε εικος υπο τȣ λαȣ λεγεσθαι τον ψαλμον εκ προςαξεως ιερεως, ειποτε κινδυνευσας ο λαος εν πολεμω, η τινι απο των εθνων επιβȣλη διεσωθη, νικησας τȣς πολεμιȣς· μαλιςα ει μετα τινος παραδοξȣ επιφανειας ανδραγαθησαντες επανηεσαν. ειπατω δε ο Ισραηλ και το, πλεονακις επολεμησαν με εκ νεοτητος μȣ, ως εν ρκη. ψαλμω λεγεται.

Αρα ζωντας αν κατεπιον ημας, κ. τ. ε.] Τον προδοτην Ιȣδαν ζωντα κατεπιον· ειχε γαρ προ της παραδοσεως την ζωην την ειπȣσαν, εγω ειμι η ζωη· τȣς δε απ' αρχης τη κακια εντρεφομενȣς νεκρȣς καταπινȣσιν.

Αρα το υδωρ αν κατεποντισεν ημας, κ. τ. ε.] Υδωρ τροπικως λεγει τȣς πειρασμȣς τȣς καταποντιζοντας την ψυχην· οι δε αυτοι πειρασμοι και λογισμοι καλȣνται.

Χειμαρρον διηλθεν η ψυχη ημων, κ. τ. ε.] Χειμαρρον δε παλιν λεγει τȣς λογισμȣς, δια το μη χρονιζειν αυτȣς, αλλα αθροως επιπηδαν εις τον νȣν και παλιν ξηραινεσθαι.

Τȣ αυτȣ.] Και εγενετο ρημα κυριȣ προς Ηλιȣ· πορευȣ εντευθεν κατα ανατολας, και κρυβηθι εν τω χειμαρρω Χορραθ τȣ επι προσωπȣ τȣ Ιορδανȣ. και εςαι, εκ τȣ χειμαρρȣ πιεσαι υδωρ· και τοις κοραξιν εντελȣμαι διατρεφειν σε εκει. και εποιησεν Ηλιȣ κατα το ρημα κυριȣ, και εκαθισεν εν τω χειμαρρω Χορραθ επι προσωπȣ τȣ Ιορδανȣ. και οι κορακες εφερον αυτω αρτȣς πρωϊ και κρεα το δειλης, και εκ τȣ χειμαρρȣ επινεν υδωρ. και εγενετο μεθ' ημερας, και εξηρανθη ο χειμαρρος, οτι ȣκ εγενετο υετος επι της γης.

Η ψυ-

Israel: nisi quia Dominus erat in nobis; deinde Israelem, id, quod ei præceptum erat, faciendo, incepisse quidem ab iis verbis, *Dominus erat in nobis*; subjunxisse autem reliqua psalmi. Cæterum illud, *Nisi quia Dominus erat in nobis*, non quivis dicat, sed verus Israel, cui Dominus est dicenti: *Nobis unus est Dominus Jesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum*: quod & Paulus dicit: *Nam & ego Israelita sum*. Item illud: *Israelitæ sunt, & ego.* Itaque verisimile est, hunc psalmum a populo recitari solitum ex præcepto sacerdotis; si quando populus in bello periclitatus fuisset, vel ex aliquibus gentium insidiis servatus esset, hostibus devictis: præsertim si admirabili quadam celebritate fortiter præliati victores rediissent. Dicat autem Israel etiam illud, *Sæpe expugnaverunt me a juventute mea*, ut in psalmo 118. dicitur.

Forte vivos deglutissent nos, &c.] Proditorem Judam vivum deglutierunt. Habuit enim, antequam traderet, vitam, quæ dixit: *Ego sum vita.* Eos autem, qui ab initio malitiæ innutriti sunt, vivos deglutiunt.

Forsitan aqua absorbuisset nos, &c.] Aquam figurate dicit tentationes, quæ animam demergunt. Ipsæ autem tentationes etiam cogitationes vocantur.

Torrentem pertransivit anima nostra, &c.] Torrentem iterum vocat cogitationes, quod non perdurent, sed confestim in mentem insiliant, & rursus arescant.

Ejusdem.] *Et factum est verbum Domini ad Eliam: vade hinc ad Orientem, & abscondere in torrente Chorrath, qui est super faciem Jordanis. Et erit, de torrente bibes aquam, & corvis mandabo, nutrire te illic. Et fecit Elias juxta verbum Domini, & sedet in torrente Chorrath super faciem Jordanis. Et corvi ferebant ei panes mane, & carnes vesperi, & de torrente bibebat aquam. Et factum est post dies, & exaruit torrens, quia non fuerat pluvia super terram.*

Η ψυχη ἡμων ὡς ϛρυθιον ἐῤῥυσθη ἐκ της παγιδος των θηρευοντων, κ. τ. ε.] Ἐῤῥυσθημεν των θηρευτων δαιμονων της παγιδος, συντριψαντος Χριϛυ των διαβολων, δοντος τε πατειν ἐπανω οφεων και σκορπιων, και ἐπι πασαν την δυναμιν τυ ἐχθρυ ὡς προς μονυς αὐτην ἰχυυσαν τυς ῥαθυμυντας· πνευματος γαρ τε ἐλαβομεν χαριν και τρεφομεθα τῳ τυ Χριϛυ αἱματι τε και σωματι.

Τυ αὐτυ.] Θηρευυσιν ἐπι ψυχην δικαιυ αἱ ἀντικειμεναι δυναμεις, ὡν παγιδες οἱ ὑπ' αὐτων ἐνεργυμενοι, και ἐρεθιζοντες προσκαλυμενοι ἡμας εἰς το ἁμαρτειν, και πασα ὑλη ἐπι το ἁμαρτανειν προκαλυμενη. ὐ πιπτει δε ϛρυθιον εἰς παγιδα ἀνευ τυ πατρος τυ ἐν τοις ὐρανοις.

Η παγις συντριβη, και ἡμεις ἐῤῥυσθημεν, κ. τ. ε.] Η μεν παλαια διαθηκη τας κατ' ἐνεργειαν συντριβει παγιδας, νομοθετυσα το, ὐ μοιχευσεις· ἡ δε καινη τας κατα διανοιαν φθειρει παγιδας, παραγγελλυσα το, ὐκ ἐπιθυμησεις. πλην ἐπι μεν τυ Αβιμελεχ των Γεραρων την κατ' ἐνεργειαν παγιδα διεφθειρε, μη συγχωρησας της ἀλλοτριας αὐτον ἁψασθαι γυναικος· ἐπι δε Ιωσηφ την κατα διανοιαν. ὐ γαρ εἰσαγει ἡ γραφη ἐπιθυμησαντα της ἀλλοτριας αὐτον γυναικος. και μακαριος μεν, ὑ συνετριψε κυριος την κατ' ἐνεργειαν παγιδα, μακαριωτερος δε, ὑ την κατα διανοιαν παγιδα διεφθειρεν, ὐδε εὑρεθη δολος ἐν τῳ ϛοματι αὐτυ.

ΨΑΛΜΟΣ ρκδ'.

Οἱ πεποιθοτες ἐπι κυριον ὡς ὀρος Σιων, κ. τ. ε.] Οἱ προσερχομενοι Σιων ὀρει και πολει θευ ζωντος, Ιερυσαλημ ἐπουρανιῳ, φορουσι την εἰκονα τυ ἐπουρανιυ, και πεποιθοτες ἐπι κυριον γινονται, ὡς ἐκεινο το Σιων ὀρος.

Τυ

Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium, &c.] De laqueo venatorum dæmonum erepti sumus, cum Christus diabolum contriverit, & dederit virtutem, ambulandi super serpentes, & scorpiones, & super omnem virtutem inimici, quæ contra solos socordes prævalet: spiritus enim gratiam accepimus, Christique sanguine ac corpore nutrimur.

Ejusdem.] Virtutes adversariæ venantur animam justi, quarum laquei sunt hi, quos obsident, quique instigant & provocant nos ad peccandum; item omnis materia, quæ ad peccandum allicit. Non cadit autem passerculus in laqueum sine patre, qui in cœlis est.

Laqueus contritus est, & nos liberati sumus, &c.] Vetus Testamentum laqueos, qui ad opus spectant, conterit hac lege: *Non mœchaberis*; novum vero laqueos, ad mentem spectantes, conterit ista: *Non concupisces.* Verumtamen in Abimelech rege Gerarum laqueum, ad opus spectantem, contrivit, quando non permisit, ipsum alienam uxorem tangere; in Joseph vero laqueum, qui ad mentem spectabat, disrupit. Non enim a scriptura refertur, alienam concupivisse uxorem. Ac beatus quidem est, cujus spectantem ad opus laqueum Dominus contrivit, beatior vero, cujus spectantem ad cogitationem laqueum ita disrupit, ut non inventus sit dolus in ore ejus.

PSALMUS CXXIV.

Qui confidunt in Domino, sicut mons Sion, &c.] Qui accedunt ad Sion montem, & civitatem Dei viventis, Jerusalem cælestem, ii ferunt imaginem cœlestis, & confidentes in Domino fiunt, sicut ille mons Sion.

Τȣ αὐτȣ.] Εἰ ἐκ τȣ πεποιθεναι ἐπι κυριον, γινεται τις ὡς ὀρος Σιων, ἀλλος ἀν ἐξ ἀλλȣ τινος γενοιτ' ἀν ὡς ὀρος Χωρηβ, και ἀλλος ὡς ὀρος Σινα· και ἐκ των ἐναντιων εἰη ἀν τις ὡς ὀρος Αἰγυπτȣ, και ὡς ὀρος Βαβυλωνος, και τοιȣτων των παρα τοις ἐχθροις ὀρων. ἡ ὡσπερ οἱ πεποιθοτες ἐπι κυριον ὡς ὀρος εἰσι Σιων, ȣτως οἱ ὑποδεεςεροι ὡς τα κυκλῳ αὐτης ὀρη.

Ορη κυκλῳ αὐτης, και ὁ κυριος κυκλῳ τȣ λαȣ αὐτȣ; κ.τ.ε.] Ορη κυκλῳ Ιερȣσαλημ δυναμεις, οἰμαι, θειαι εἰσι. παρεμβαλλει γαρ ἀγγελος κυριȣ κυκλῳ των φοβȣμενων αὐτον· κυκλῳ δε τȣ λαȣ αὐτȣ αὐτος ὁ κυριος. ἑτερος ȣ̓ν ὁ λαος κυριȣ των φοβȣμενων τον κυριον. ἀλλο γαρ, οἰκος Ισραηλ εὐλογησατε τον κυριον· ἀλλο, οἱ φοβȣμενοι τον κυριον εὐλογησατε τον κυριον.

Οτι ȣ̓κ ἀφησει κυριος την ῥαβδον των ἁμαρτωλων ἐπι τον κληρον των δικαιων, κ.τ.ε.] Εργον κυριȣ κυκλῳ ὀντος τȣ λαȣ αὐτȣ, το μη ἀφιεναι την ῥαβδον των ἁμαρτωλων ἐπι τον κληρον φθαναι των δικαιων. δικαιος δε ὁ λαος κυριȣ.

Τȣ αὐτȣ.] Εἰ κληρος δικαιων ἐςιν ἡ γνωσις τȣ θεȣ, ȣ̓κ ἀφησει τȣς δικαιȣς ἐν ἀγνωσιᾳ, ἱνα μη γενηται αὐτοις προξενος ἀγνωσιας.

Οπως ἀν μη ἐκτεινωσιν οἱ δικαιοι ἐν ἀνομιαις χειρας αὐτων, κ.τ.ε.] Τηρει το ἐκτεινωσιν, ὁτι ἐν ἀνομιᾳ γινεται. πλην εἰ καθ' ὑποθεσιν ἀφεθειη ἡ ῥαβδος ἁμαρτωλων ἐπι τον κληρον των δικαιων, ἐκτενȣσιν οἱ δικαιοι ἐν ἀνομιᾳ χειρας αὐτων. χρησομεθα δε τοις ῥητοις, ἐαν ἐν διωγμῳ πολλοι τον θεον ἀρνωνται, και τοις εἰδωλοις ἐπιθυωσι, λεγοντες, ὁτι ἐπει μη ἠσαν δικαιοι οἱ ἀρνȣμενοι, ἀφηκε κυριος την ῥαβδον των ἁμαρτωλων ἐπι τον κληρον αὐτων, ὁπως ἐκτεινωσιν ἐν ἀνομιᾳ χειρας ἑαυτων· ἀπο γαρ τȣ μη ἐχοντος και ὁ ἐχει ἀρθησεται.

Ejusdem.] Si ex fiducia in Deum fit quispiam tanquam mons Sion, alius utique ex alia re quapiam fiet ſicut mons Choreb, item alius ſicut mons Sina; & e diverſo fiet aliquis tanquam mons Ægypti, & ſicut mons Babylonis, & inſtar aliorum, qui apud hoſtes ſunt, montium. Vel ſicut qui confidunt in Domino, velut mons Sion ſunt, ita his inferiores erunt ſicut montes, qui ſunt in circuitu ejus.

Montes in circuitu ejus, & Dominus in circuitu populi ſui, &c.] Montes in circuitu Jeruſalem arbitror eſſe divinas virtutes. Nam *caſtrametatur Angelus Domini in circuitu timentium eum*, ipſemet vero *Dominus in circuitu populi ſui.* Diverſus eſt igitur populus Domini a timentibus Dominum. Nam aliud eſt, *Domus Iſrael benedicite Domino*, & aliud, *Qui timetis Dominum, benedicite Domino.*

Quia non relinquet Dominus virgam peccatorum ſuper ſortem juſtorum, &c.] Opus Domini, in populi ſui circuitu exiſtentis, eſt, ut non ſinat, virgam peccatorum ſuper ſortem juſtorum pervenire. Juſtus autem eſt populus Domini.

Ejusdem.] Si ſors juſtorum eſt cognitio Dei, non relinquet juſtos in ignorantia, ne illius eis auctor ſit.

Ut non extendant juſti ad iniquitates manus ſuas, &c.] Obſerva illud, *extendant*, quod in iniquitate fit. Verumtamen ſi ex hypotheſi relicta fuerit virga peccatorum ſuper ſortem juſtorum, extendent juſti ad iniquitatem manus ſuas. Utemur autem his verbis, ſi quando in perſecutione multi Deum negaverint, & idolis ſacrificaverint, ac dicemus: Quandoquidem non erant juſti, qui Deum negant, dimiſit Dominus virgam peccatorum ſuper ſortem ipſorum, ut extendant ad iniquitates manus ſuas. *Ab eo enim, qui non habet, etiam id, quod habet, auferetur.*

ΨΑΛΜΟΣ ρκέ.

Εν τῳ ἐπιςρεψαι κυριον την αἰχμαλωσιαν Σιων ἐγενηθημεν ὡσει παρακεκλημενοι, κ. τ. ἑ.] Οἱ ἀποςολοι ταυτα προφητευονται λεξειν περι ἑαυτων, και των ἐν τοις ἐθνεσι. και μετα ταυτα ἀποφαινεται περι σπορȣ και θερισμȣ.

Τȣ αὐτȣ.] Αἰχμαλωσια ἐςι φυσεως λογικης ἀπο ἀρετης και γνωσεως ἐπι κακιαν και ἀνοσια μεταβασις.

Τοτε ἐπληϑη χαρας το ςομα ἡμων και ἡ γλωσσα ἡμων ἀγαλλιασεως, κ. τ. ἑ.] Το μεν ςομα ἐπληϑη χαρας, ἡ δε γλωσσα ἀγαλλιασεως, ἀφ᾽ ὡν ρει χαρα και ἀγαλλιάσις. τȣτων δε γενομενον, οἱ ἀπο των ἐθνων διδασκομενοι λεγȣσιν. ἐμεγαλυνε κυριος τȣ ποιησαι μετα τȣτων. και περι ἑαυτων δε φασιν εὐχαριςȣντες· ἐμεγαλυνε κυριος ποιησαι μεθ᾽ ἡμων, ἐγενηθημεν εὐφραινομενοι. ἐπι μεν των ποταμων Βαβυλωνος ἐκει ἐκαθισαμεν και ἐκλαυσαμεν· ἐν δε τῳ ἐπιςρεψαι κυριον την αἰχμαλωσιαν Σιων, ἐπληϑη χαρας το ςομα ἡμων. ἐπαν ποιησωμεν το, ἐθεμην τῳ ςοματι μȣ φυλακην· και το, ςομα δικαιȣ μελετα σοφιαν· και το, ἀνοιγε σον ςομα λογῳ ϑεȣ· και ὁμοια τῳ, το ςομα ἡμων ἀνεῳγε προς ὑμας Κορινϑιοι· τοτε ἀληϑευοντες φησομεν και το, ἐπληϑη χαρας το ςομα ἡμων.

Τοτε ἐρȣσιν ἐν τοις ἐθνεσιν· ἐμεγαλυνε κυριος τȣ ποιησαι μετ᾽ αὐτων, κ. τ. ἑ.] Μετα ταυτα γαρ ἐπι της γης ὠφϑη και τοις ἀνθρωποις συνανεςραφη.

Επιςρεψον κυριε την αἰχμαλωσιαν ἡμων ὡς χειμαῤῥȣς ἐν τῳ νοτῳ, κ. τ. ἑ.] Ανωτερω μεν ὡς ἠδη ἐπιςροφης ἀπο της αἰχμαλωσιας γενομενης εἰρηνται οἱ δυο ςιχοι· νυν δε ὡσει ἐν αἰχμαλωσιᾳ ὠν ταυτα φησιν ὁ προφητης· το μεν προτερον προφητευων, οἰμαι, περι των ἀποςολων· το δε δευτερον ἐκ προσωπȣ λεγων ἐϑνων. των γαρ ἐν τοις ἐθνεσιν ἐςι τα ἀπο τȣ, ἐμεγαλυνε κυριος τȣ ποιησαι μετα τȣτων, ἑως τȣ, ὡς χειμαῤῥȣς ἐν τῳ νοτῳ.

Οἱ

PSALMUS CXXV.

In *convertendo Dominus captivitatem Sion, facti sumus sicut consolati, &c.*] Hæc Apostoli prædicuntur de seipsis dicturi, & de iis, qui ex gentibus sunt. Postmodum etiam de semente ac messe verba facit.

Ejusdem.] Captivitas est naturæ rationabilis a virtute & scientia ad malitiam & impietatem transitus.

Tunc impletum est gaudio os nostrum, & lingua nostra exsultatione, &c.] Os quidem repletum est gaudio, lingua vero exsultatione: unde fluit gaudium & exsultatio. His autem factis, illi, qui ex gentibus sunt, edocti dicunt: *Magnificavit Dominus facere cum eis.* De seipsis autem gratias agentes dicunt: *Magnificavit Dominus facere nobiscum, facti sumus lætantes. Super flumina* quidem *Babylonis illic sedimus, & flevimus; cum converteret* vero *Dominus captivitatem Sion, repletum est gaudio os nostrum.* Quando fecerimus illud, *Posui ori meo custodiam*; & istud: *Os justi meditatur sapientiam*; item istud, *Aperi os tuum verbo Dei*; & similia isti, *Os nostrum patet ad vos, o Corinthii*, tunc cum veritate dicemus etiam illud, *Repletum est gaudio os nostrum.*

Tunc dicent inter gentes: magnificavit Dominus facere cum eis, &c.] *Post hæc* enim *in terra visus est, & cum hominibus conversatus est.*

Converte Domine captivitatem nostram sicut torrens in austro, &c.] Superius quidem, tanquam reversione a captivitate jam facta, dicti sunt duo versiculi; nunc autem tanquam in captivitate propheta hæc dicit; primum quidem, ut arbitror, de Apostolis vaticinans; secundum vero proferens ex persona gentium. Illa enim, quæ sunt a verbis istis, *Magnificavit Dominus facere cum eis*, usque ad illa, *Sicut torrens in austro*, dicta sunt a gentibus.

Qui

Οἱ σπειροντες ἐν δακρυσιν, ἐν ἀγαλλιασει θεριϐσιν, κ. τ. ἑ.] Οἱ μεν την πρακτικην μετα πονȣ και δακρυων κατεργαζομενοι, ἐν δακρυσι σπειρȣσιν· οἱ δε της γνωσεως ἀπονως μεταλαμβανοντες ἐν ἀγαλλιασει θεριȣσι.

ΨΑΛΜΟΣ ρκϛ΄.

Εαν μη κυριος οἰκοδομηση οἰκον, εἰς ματην ἐκοπιασαν οἱ οἰκοδομȣντες· ἐαν μη κυριος φυλαξῃ πολιν, εἰς ματην ἠγρυπνησεν ὁ φυλασσων, κ. τ. ἑ.] Χρηςεον τῳ ῥητῳ προς τȣς της ὑπερηφανιας λογισμȣς. ἐαν μη κυριος οἰκοδομηση δια συνεργειας της παρ᾽ αὐτȣ, εἰς ματην ἐκοπιασαν οἱ οἰκοδομȣντες.

Τȣ αὐτȣ.] Πρωτον ᾠκοδομησε κυριος την πλευραν, ἡν ἐλαβεν ἀπο τȣ Αδαμ εἰς γυναικα· ὁς ἐπει μη ᾠκοδομησε μετα τȣ Καϊν οἰκοδομȣντος ἐπι τῳ ὀνοματι τȣ υἱȣ αὐτȣ Ενωχ πολιν, εἰς ματην ἐκοπιασεν ὁ οἰκοδομων Καϊν. ἀλλα και οἱ κινησαντες ἀπ᾽ ἀνατολων, και εἰποντες, δευτε, οἰκοδομησωμεν ἑαυτοις πολιν και πυργον, ματην ἐκοπιασαν οἰκοδομȣντες, ἐπει μη συνῳκοδομει αὐτοις κυριος. ἐςεναξαν δ᾽ οἰμαι Εβραιοι ἐν Αἰγυπτῳ, ὡς ματην ἐν τῳ οἰκοδομειν κοπιωντες, ἐπει μη κυριος ᾠκοδομει συν αὐτοις.

Τȣ αὐτȣ.] Τον ἐν Ιερȣσαλημ οἰκον οἰκοδομȣντες ματην ἐκοπιασαν, διο καθηρεθη. ȣκ ἀν καθηρεθη, εἰ κυριος αὐτον ᾠκοδομηκει. τον δε οἰκον τȣ θεȣ, ὀντα ἐκκλησιαν αὐτȣ, οἱ οἰκοδομȣντες ἀποςολοι Χριςȣ, και οἱ τεταγμενοι ὑπ᾽ αὐτȣ διδασκαλοι, ȣ ματην ἐκοπιασαν· κυριος γαρ αὐτον ᾠκοδομησε. και ἀλλως δε οἰκον οἰκοδομȣσιν ȣ μετα κυριȣ οἱ ἑτεροδοξοι, την ἐκκλησιαν πονηρευομενων, διο εἰς ματην ἐκοπιασαν. ὁμοιως και Ιȣδαιοι.

Τȣ αὐτȣ.] Εφ᾽ ὁσον οἰκος ἐςιν ἡ ψυχη, ὡς οἰκοδεσποτην ἐχει ἐν ἑαυτῃ τον θεον· ἐαν δε γενηται ναος, ὡς

θεον

Qui seminant in lacrymis, in exsultatione metent, &c.] Qui cum labore & lacrymis operantur, in lacrymis seminant; qui vero absque labore scientiæ facti sunt participes, in exsultatione metent.

PSALMUS CXXVI.

Nisi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt, qui ædificant. Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat, qui custodit, &c.] Utendum his verbis contra superbas cogitationes. Nisi Dominus ædificaverit suum impertiens auxilium, in vanum laboraverunt ædificantes.

Ejusdem.] Primum *ædificavit Dominus costam, quam accepit de Adam in mulierem*: qui, quoniam non ædificavit cum Caino, civitatem in nomine filii sui Enoch ædificante, in vanum laboravit Cain, ædificans eam. Sed & hi, qui ab oriente moverunt, & dixerunt, *Venite, ædificemus nobismetipsis civitatem & turrim*, in vanum laboraverunt ædificantes, quia non simul cum illis Dominus ædificabat. Ingemuerunt, opinor, Hebræi in Ægypto, utpote frustra in ædificando laborantes, quia Dominus non ædificabat cum eis.

Ejusdem.] Qui in Jerusalem domum ædificabant, in vanum laboraverunt: quamobrem eversa est. Haudquaquam eversa fuisset, si Dominus eam ædificasset. Qui autem domum Dei, quæ est Ecclesia ejus, ædificarunt, Apostoli Christi, & qui ab ipso constituti sunt doctores, minime in vanum laboraverunt: nam Dominus ædificavit eam. Aliter etiam, ut non cum Domino domum ædificant heterodoxi, scilicet Ecclesiam malignantium: quamobrem in vanum laboraverunt. Similiter & Judæi.

Ejusdem.] In quantum domus est anima, tanquam domus Dominum habet in se Deum; si autem fiat templum,

θεον ὑπαρχοντα ἐχει ἐν αὐτῃ τον Χριϛον. και δια μεν πρακτικης κταται ὡς οἰκοδεσποτην αὐτον, δια δε φυσικης θεωριας ὡς βασιλεα· και παλιν δια θεολογιας ὡς θεον. και τῳ μεν τριτῳ ἑπεται ἐξ ἀναγκης τα δυο, ὡσπερ και τῳ δευτερῳ το πρωτον· τῳ δε πρωτῳ νυν ἐι ἐξ ἀναγκης το δευτερον και το τριτον.

Εἰς ματην ὑμιν ἐϛι το ὀρθριζειν· ἐγειρεσθε μετα το καθησθαι οἱ ἐσθιοντες ἀρτον ὀδυνης, ὁταν δῳ τοις ἀγαπητοις αὐτȣ ὑπνον, κ. τ. ε.] Ωσπερ ὁ ὑπνος ἀφιϛησιν ἡμας των αἰσθητων, ὑτω και ἡ τȣ Θεȣ θεωρια των αὐτων ἀφιϛησι.

Τȣ αὐτȣ.] Ωσπερ ὑπνȣντες ὑδ᾽ αὐτο τȣτο γινωσκομεν, ὁτι ὑπνȣμεν, ὑτω και θεωρȣντες μηδ᾽ αὐτο τȣτο γινωσκομεν, ὁτι ἐν θεωριᾳ γεγοναμεν.

Τȣ αὐτȣ.] Εἰ ἡ πρακτικη ἀρτȣ λογον ἐπεχει, ὁ δε ὑπνος της γνωσεως, καλως μετα την βρωσιν τȣ ἀρτȣ της ὀδυνης διδοται ἡμιν ὁ ὑπνος· μονη γαρ ἡ γνωσις τȣ Θεȣ πεφυκε λυειν τον καματον της πακτικης.

Τȣ αὐτȣ.] Εἰ ὁ ὑπνος εἰωθε σωμα θερμαινειν, καλως ἡ γνωσις λεγεται ὑπνος· παντας γαρ τȣς κεκτημενȣς αὐτην ποιει τῳ πνευματι ζεοντας.

Τȣ αὐτȣ.] Ωσπερ ὁ ὑπνος πεπτων τας τροφας δια των χυμων τρεφει το σωμα, ὑτω και ἡ γνωσις τρεφει την ψυχην, τȣς της πρακτικης αὐτην λογȣς διδασκȣσα.

Ιδȣ ἡ κληρονομια κυριȣ, υἱοι, ὁ μισθος τȣ καρπȣ της γαϛρος, κ. τ. ε.] Η κληρονομια κυριȣ ȣ̓ θυγατερες, ἀλλ᾽ υἱοι, οἱτινες εἰσι μισθος τȣ καρπȣ της γαϛρος. τοιȣτοι δε οἱ δικαιοι υἱοι. διο τρις ὀφθησονται τȣ ἐνιαυτȣ ἐνωπιον κυριȣ τȣ θεȣ. ȣ̓δεις δε ἀδικος υἱος μισθος ἐϛιν ἡ κληρονομια κυριȣ.

ΨΑΛΜΟΣ ρκζ΄.

Μακαριοι παντες οἱ φοβȣμενοι τον κυριον, οἱ πορευομενοι ἐν ταις ὁδοις αὐτȣ, κ. τ. ε.] Πολλαι ὁδοι κυριȣ ἐν·

templum, tanquam Deum ſubſiſtentem habet in ſe Chriſtum; & operibus quidem ipſum poſſidet tanquam domus Dominum, naturali vero contemplatione tanquam regem, & rurſus theologia tanquam Deum. Atque e tertio quidem neceſſario ſequuntur duo priora, quemadmodum & e ſecundo primum; ſed e primo non item neceſſario ſecundum & tertium.

Vanum eſt vobis, ante lucem ſurgere, ſurgite, poſtquam ſederitis, qui manducatis panem doloris, cum dederit dilectis ſuis ſomnum, &c.] Quemadmodum nos ſomnus a ſenſibilibus, ſic ab iisdem nos etiam contemplatio Dei avertit.

Ejusdem.] Quemadmodum dormiendo nequidem ſcimus, nos dormire, ita & contemplando neſcimus, nos in contemplatione eſſe.

Ejusdem.] Si actio panis, ſomnus vero ſcientiæ rationem continet, pulcre poſt eſum panis doloris datur nobis ſomnus: ſola enim cognitio Dei ſolvere ſolet laborem operationis.

Ejusdem.] Si ſomnus ſolet corpus calefacere, pulcre cognitio dicitur ſomnus. Omnes enim, qui illius compotes ſunt, facit ſpiritu ferventes.

Ejusdem.] Quemadmodum ſomnus coctis cibis per ſuccos nutrit corpus, ſic etiam cognitio nutrit animam, dum ipſam diſciplinæ rationes docet.

Ecce hæreditas Domini, filii, merces fructus ventris, &c.] Hæreditas Domini non ſunt filiæ, ſed filii, qui ſunt merces fructus ventris. Iſtiusmodi autem ſunt filii juſti. Quamobrem ter in anno apparebunt in conſpectu Domini Dei ſui. Nullus vero filius iniquus merces eſt, aut hæreditas Domini.

PSALMUS CXXVII.

B*eati omnes, qui timent Dominum, qui ambulant in viis ejus, &c.*] Multæ ſunt viæ Domini, in qui-

ἐν αἷς οἱ πορευομενοι μακαριοι, ἀφ᾽ ὧν ἐςιν ὁδευσαι ἐπι τον εἰποντα· ἐγω εἰμι ἡ ὁδος, ὡς ἀπο των πολλων μαργαριτων ἐπι τον πολυτιμον ἑνα. εἰ μακαριοι παντες οἱ φοβȣμενοι τον κυριον, οἱ μη φοβȣμενοι τον κυριον ȣ̓ μακαριοι· ἐπει μη ȣ̓τως μακαριοι οἱ ἐξω βαλοντες τον φοβον. οἱ δὲ φοβȣμενοι τον κυριον, πορευονται ἐν ταις ὁδοις αὐτȣ. εἰ δε τις μη πορευεται, ȣ̓ φοβειται.

Τȣ αὐτȣ.] Εἰ φοβος κυριȣ προςιθησιν ἡμερας, μακαριοι παντες οἱ φοβȣμενοι τον κυριον.

Τȣ αὐτȣ.] Εἰ ὁ πορευομενος ὀρθως φοβειται τον κυριον, μακαριοι παντες οἱ φοβȣμενοι τον κυριον.

Τȣς πονȣς των καρπων σȣ φαγεσαι, κ. τ. ε.] Οσῳ πλειȣς οἱ πονοι των καρπων, τοσȣτῳ πλειȣς αἱ ἐν τῳ μελλοντι αἰῶνι τροφαι. πονȣς δε λεγει των ἐν ταις χερσι μελων, ἁ καρποι ὀνομαζονται. ἀγαθοι ȣ̓ν οἱ πονοι των καρπων και τροφιμοι, ἀφ᾽ ὧν ἀναβαινομεν ἐπι τον ζωντα ἀρτον.

Η γυνη σȣ ὡς ἀμπελος εὐθηνȣσα ἐν ταις κλιτεσι της οἰκιας σȣ· οἱ υἱοι σȣ ὡς νεοφυτα ἐλαιων κυκλῳ της τραπεζης σȣ, κ. τ. ε.] Οὐδεις ἀλλοτριος τȣ θεȣ τȣτων τευξεται· ȣ̓ γαρ ἐςι σωματικα, ἀλλα πνευματικα, περι ὧν ταυτα λελεκται. ὁτε ἀμπελωνες και ἐλαιωνες εὐλογȣνται των δικαιων, τροπολογητεον εἰς γυναικα και υἱȣς τον λογον, ἠτοι αὐτολεξει. ἡ ὁτι σοφια μεν ἡ γυνη, πραξεις δε οἱ υἱοι· γυνη δε, ἡ ȣ̓σα μερις ἀγαθη, ἡ ἡ παρα τῳ Σολομωντι ἀνδρεια, ἀμπελος ἐςιν εὐθηνȣσα, και μαλιςα, ὁτε οἰκȣρος ἐςιν ἀγαθη. ἡ δε μη τοιαυτη γυνη, ἐξ ἀμπελȣ ἐςι Σοδομων· και λεγοιτο δ᾽ ἀν προς μεταβαλλȣσαν εἰς το χειρον γυναικα· πως ἐςραφης εἰς πικριαν ἡ ἀμπελος ἡ ἀλλοτρια;

Τȣ αὐτȣ.] Γυνη τȣ νȣ ἡ σοφια ἐςιν. ἐρασθητι γαρ, φησιν, αὐτης, και τηρησει σε. τιμησον αὐτην, ἱνα σε περιλαβῃ, και κτησῃ ἀπ᾽ αὐτης λογȣς σοφȣς. εἰπον την

σοφιαν

bus ambulant beati, & per quas licet ire ad eum, qui dicit, *Ego sum via*, sicut per multas margaritas ad unam pretiosam. Si sunt beati omnes, qui timent Dominum, qui non timent Dominum, non sunt beati; quandoquidem non sic beati, qui foras ejiciunt timorem. Qui autem timent Dominum, ii ambulant in viis ejus. Si quis vero nom ambulat, non timet.

Ejusdem.] Si timor Domini addit dies, beati omnes, qui timent Dominum.

Ejusdem.] Si qui recte ambulat, timet Dominum, beati omnes, qui timent Dominum.

Labores manuum tuarum manducabis, &c.] Quanto sunt plures palmarum labores, tanto uberiores in futuro sæculo cibi erunt. Labores autem vocat musculorum, qui in manibus sunt, & juncturæ nominantur. Boni igitur sunt labores musculorum & nutrientes, a quibus ad panem vivum ascendimus.

Uxor tua sicut vitis abundans, in lateribus domus tuæ. Filii tui sicut novellæ olivarum in circuitu mensæ tuæ, &c.] Nemo a Deo alienus hæc consequetur: non enim sunt corporalia, sed spiritualia, de quibus hæc dicta sunt. Quando vites & olivæ justorum benedicuntur, sermo tropologice sumendus est de uxore & filiis, vel de verbo ad verbum. Vel quia sapientia quidem uxor est, actiones vero filii. Mulier autem, quæ est pars bona, vel quæ apud Salomonem fortis dicitur, vitis est abundans, & maxime quando est bona materfamilias. At mulier, quæ non est ejusmodi, de vinea Sodomorum est. Quin & ad mulierem in deterius mutatam dici possit: *Quomodo conversa es in amaritudinem vitis aliena?*

Ejusdem.] Uxor mentis est sapientia. *Dilige* enim, inquit, *eam, & conservabit te. Honora eam, ut te amplexetur, & disces ab ea sermones sapientes. Dic, sapien-*

σοφιαν ἀδελφην σην εἰναι· ἀδελφην δε αὐτην ὀνομαζει, διοτι και αὐτη ἐκ τε πατρος παντων ἐςι. μνημονευτεον δε και τε Αβρααμ, πως την ἰδιαν γυναικα ὠνομασεν ἀδελφην, παντως τε βελομενε την σοφιαν εἰναι διδασκων.

Ιδε ἐτως εὐλογηθησεται ἀνθρωπος ὁ φοβεμενος τον κυριον, κ.τ.ε.] Ο λεγομενος ἀνθρωπος δια το φοβεισθαι τον κυριον ἀγρον ἐχει· ἀμπελον δε ἐν ταις κλιτεσι της οἰκιας αὐτε την γυναικα· νεοφυτα δε ἐλαιων κυκλῳ της τραπεζης ἑαυτε τες υἱες.

Και ἰδοις υἱες των υἱων σε, κ.τ.ε.] Και ὁ Σολομων φησιν· ἀγαθος ἀνηρ κληρονομησει υἱες υἱων.

ΨΑΛΜΟΣ ρκή.

Πλεονακις ἐπολεμησαν με ἐκ νεοτητος με, εἰπατω δη Ισραηλ, κ.τ.ε.] Ο ἐκ παιδων ἀγωνιζομενος, ταυτα ἐρει, και ἐν τῳ πολλακις πεπολεμησθαι νικησας τες πολεμιες· και ὁ φασκων, ὁ θεος ὁ τρεφων με ἐκ νεοτητος με.

Εμακρυναν την ἀνομιαν αὐτων, κ.τ.ε.] Χρησιμον εἰς τετο το, ἐαι οἱ ἐπισπωμενοι ἁμαρτιας ὡς σχοινιῳ μακρῳ, και ὡς ζυγε ἱμαντι δαμαλεως τας ἀνομιας. ὁσῳ δε τις μακρυνει την ἀνομιαν ἑαυτε, τοσετῳ μακρυνει ἑαυτον ἀπο τε θεε.

Γενηθητωσαν ὡσει χορτος δωματων, ὁς προ τε ἐκσπασθηναι ἐξηρανθη, κ.τ.ε.] Η διδασκαλια των κατα της γνωσεως τε θεε ἐπαιρεμενων ὑψωματων χορτος ἐςι δωματων, ξηραινομενος προ τε ἐκσπασθηναι· μητε πληρεις ποιων τας χειρας ἐν πραξεσιν ἀγαθαις, μητε τον κολπον ἐν γνωσει· περι ἡς ἐ φασιν οἱ παραγοντες ὁμοιως τω εἰποντι, παρελθων ὀψομαι το ὁρωμα το μεγα τετο.

tiam sororem suam esse. Sororem autem illam nominat, propterea quod & ipsa a patre universorum est. In memoriam etiam revocandum est, quomodo Abraham propriam uxorem appellaverit sororem, docens, omnino cujuslibet volentis esse sapientiam.

Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominum, &c.] Is, qui dicitur homo, per timorem Domini agrum habet; vitem in lateribus domus suæ uxorem; novellas denique olivarum in circuitu mensæ suæ filios.

Et videas filios filiorum tuorum, &c.] Salomon quoque ait: *Vir probus hæreditabit filios filiorum.*

PSALMUS CXXVIII.

Sæpe expugnaverunt me a juventute mea, dicat nunc Israel, &c.] Hæc dicet is, qui a juventute decertavit, & dimicando hostes sæpenumero devicit; qui etiam dicit: *Deus, qui pascis me a juventute mea.*

Prolongaverunt iniquitatem suam, &c.] Huc spectat illud, *Væ, qui trahunt peccata quasi funiculo longo, & quasi jugi corrigia vitulæ iniquitates.* Quantum autem quis prolongat iniquitatem suam, tantumdem elongat semetipsum a Deo.

Fiant sicut fœnum tectorum, quod, priusquam evellatur, exaruit, &c.] Doctrina sublimitatum earum, quæ contra Dei scientiam extolluntur, est fœnum tectorum, quod, priusquam evellatur, exarescit, neque manus bonis operibus, neque sinum cognitione replet: de qua non dicunt hi, qui pertranseunt, sicut is, qui dixit, *Accedens videbo visionem hanc magnam.*

ΨΑΛΜΟΣ ρκθ'.

Εκ βαθεων ἐκεκραξα σοι κυριε, κ. τ. ε.] Οὐκ ἐξ ἐπιπολης, ἀλλ' ἐκ των ἐν ἑαυτῳ βαθεων κεκραγε προς κυριον. το δε ἐκεκραξα σοι, ἑτερον τυγχανον του ἐκεκραξα προς σε, δυναται σημαινειν, ὁτι μεγαλως και μεγαλῃ φωνῃ (νοητως δη μεγαλῃ) ἐθεολογησα. ὁ μεν ουν φαυλος τοις χειλεσι τιμᾳ κυριον, πορρω ἀπεχων ἀπ' αὐτου τῃ καρδιᾳ· ὁ δε μακαριος τῳ το πνευμα κραζειν ἐν τῃ καρδιᾳ αὐτου, ἐκ βαθεων ἐκεκραγε προς τον κυριον.

Του αὐτου.] Ο τα βαθη ἐρευνων του θεου, οὑτος ἐκ βαθεων κραζει προς κυριον.

Γενηθητω τα ὠτα σου προσεχοντα, κ. τ. ε.] Τα ὠτα κυριου καλει την ἐπακουστικην εὐχων δυναμιν αὐτου.

Εαν ἀνομιας παρατηρησῃς κυριε, κυριε, τις ὑποστησεται, κ. τ. ε.] Εαν αἱ κατα διανοιαν ἁμαρτιαι τον νουν ἀκαθαρτον ποιουσαι της του θεου γνωσεως αὐτον ἀφιστωσιν, ουδεις ἀνθρωπων καταξιωθησεται γνωσεως. τις γαρ καυχησεται ἁγνην ἐχειν καρδιαν; ἡ τις παρρησιασεται καθαρος εἰναι ἀπο ἁμαρτιων; και ουδεις, φησι, καθαρος ἀπο ῥυπου, ουδ' ἀν ἐν μιᾳ ὡρᾳ ἡ ζωη αὐτου.

Οτι παρα σοι ὁ ἱλασμος ἐστι, κ. τ. ε.] Ο παρα τῳ κυριῳ ἱλασμος των ἀνομιων ὁ Χριστος ἐστιν· αὐτος γαρ ἱλασμος ἐστι περι των ἁμαρτιων ἡμων.

Ενεκεν του ὀνοματος σου ὑπεμεινα σε κυριε, κ. τ. ε.] Η δια του θεου ὀνομα ὑπομονη, κρειττων της δι' ἀλλο τι. και εἰς λογον του κυριου γενομενη ἡ ψυχη, ἐπαινετως ὑπομενει.

Υπεμεινεν ἡ ψυχη μου εἰς τον λογον σου· ἠλπισεν ἡ ψυχη μου ἐπι τον κυριον, κ. τ. ε.] Η ἐλπις ἐκ δοκιμης πεφυκε γινεσθαι, ἡ δε δοκιμη ἐκ της ὑπομονης, ἡ δε ὑπομονη ἐκ της θλιψεως, ἡ δε θλιψις ἐκ της ἐγκρατειας

και

PSALMUS CXXIX.

D*e profundis clamavi ad te Domine, &c.*] Non ex superficie, sed de profundis suis clamavit ad Dominum. Illud autem *clamavi tibi*, cum aliud sit, quam *clamavi ad te*, potest significare, quoniam magnifice & magna voce, id est, spiritaliter magna, de Deo verba feci; siquidem improbus labiis honorat Dominum, cum ab ipso longe absit corde: beatus vero, eo quod spiritus clamet in corde ejus, de profundis clamavit ad Dominum.

Ejusdem] Qui profunda Dei scrutatur, is de profundis clamat ad Dominum.

Fiant aures tuæ intendentes, &c.] Aures Domini vocat vim illam, qua preces exaudit.

Si iniquitates observaveris Domine, Domine, quis sustinebit? &c.] Si quæ cogitatione fiunt peccata, quæque mentem impuram reddunt, ea ipsum a cognitione Dei abducunt, nullus hominum cognitione Dei dignus erit. *Quis enim gloriabitur, se mundum habere cor?* Aut quis libere se dicet mundum a peccatis? Et *nemo*, inquit, *mundus a sorde, nec si fuerit unius horæ vita ejus.*

Quia apud te propitiatio est, &c.] Apud Dominum propitiatio delictorum est Christus. *Ipse* enim *est propitiatio pro peccatis nostris.*

Propter nomen tuum sustinui te Domine, &c.] Tolerantia, quæ propter nomen Domini fit, præstantior est, quam quæ fit alia quacumque ex causa. Et anima, quæ ad verbum Domini spectat, laudabiliter sustinet.

Sustinuit anima mea in verbo ejus: speravit anima mea in Domino, &c.] Spes oriri solet e probatione, probatio ex patientia, patientia e tribulatione; tribulatio ex continentia & tentationibus. Harum au-

και των πειρασμων. τυτων δε αἰτιος ὁ φοβος τυ θευ, ὁςις τῃ ὀρθῃ πιςει συνεζευκται. πιςις δε ἐςιν ἡ προς τα μη κατειλημμενα συγκαταθεσις.

Και αὐτος λυτρωσεται τον Ισραηλ ἐκ πασων των ἀνομιων αὐτυ, κ. τ. ε.] Τοτηνικαυτα ὁ νυς ἀπαλλασσεται των κατα διανοιαν ἁμαρτιων ἡ ἀνομιων ὁπηνικα ἀν γνωσεως καταξιωθῃ· ἡ γαρ πρακτικη ꙋ τα νοηματα της καρδιας περιαιρει, ἀλλα τα ἐμπαθη νοηματα.

ΨΑΛΜΟΣ ρλ΄.

Κυριε, ὐχ ὑψωθη ἡ καρδια μυ, ὐδε ἐμετεωρισθησαν ὁι ὀφθαλμοι μυ, κ. τ. ε.] Αὑται φωναι δικαιυ ἐν χαρισμασι μεγαλοις και θαυμασιοις μη τετυφωμενυ, μηδε ὑπεραιρομενυ, μηδε φυσιυμενυ, ἀλλα και ἐν τυτοις ταπεινοφρονυντος.

Εἰ μη ἐταπεινοφρονυν, ἀλλα ὑψωσα την ψυχην μυ· ὡς το ἀπογεγαλακτισμενον ἐπι την μητερα αὐτυ, ὡς ἀνταποδωσεις ἐπι την ψυχην μυ, κ. τ. ε.] Ως ὁ Ισαακ και ὁ Σαμυηλ ἀπεγαλακτισθησαν, ὑτως και ὑτος ἐκεινυς και τυς ὁμοιυς αὐτοις μιμησαμενος. ὐχ ὑψυται δε ἡ ψυχη τυ ἀπογαλακτισθεντος τινος ὑψυντος αὐτην, ἀλλ᾽ ὑψυται ἐπι την ἑαυτυ μητερα· περι ἡς εἰρηται, ἡ δε ἀνω Ιερυσαλημ ἐλευθερα ἐςιν, ἡτις ἐςι μητηρ ἡμων, και τα ἑξης.

Τυ αὐτυ.] Τῃ τῃ ἀπογεγαλακτισμενῃ ψυχῃ ἀποδιδωσιν ὁ κυριος μισθον της ἐπι τοσυτον ἀναβασεως.

Ελπισατω Ισραηλ ἐπι τον κυριον ἀπο τυ νυν και ἑως τυ αἰωνος, κ. τ. ε.] Εν μεν τῃ προ ταυτης ᾠδῃ λελεκται, ἀπο φυλακης πρωιας ἐλπισατω Ισραηλ ἐπι τον κυριον· ἐν δε ταυτῃ και ἑως ποτε; δια το ἀπο τυ νυν και ἑως τυ αἰωνος· μετ᾽ ἐκεινον γαρ τις ἀπολαυει τα ἐλπιζομενα.

em causa est timor Dei, qui rectæ fidei conjungitur. ides vero est de iis, quæ non comprehenduntur, ssensio.

Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus ejus, &c.] Tunc mens ab iis, quæ mente fiunt, peccatis el iniquitatibus liberatur, cum cognitionis gratiam ecepit: nam ars activa non tollit cogitationes cordis, sed cogitationes affectibus obnoxias.

PSALMUS CXXX.

Domine, non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei, &c.] Hæ sunt voces justi in magnis & dmirandis gratiis minime superbientis, neque sese fferentis, neque tumescentis, verum etiam in his umiliter se gerentis.

Si non humiliter sentiebam, sed exaltavi animam meam. icut ablactatus super matre sua, sic retribues in animam eam, &c.] Quemadmodum Isaac & Samuel ablactati uerunt, sic etiam hic, qui illos illisque similes imiatus est. Non exaltatur autem anima ablactati, quoiam illam extollente, sed exaltatur super matrem uam, de qua dictum est: *Illa autem, quæ sursum est, Jerusalem libera est, quæ est mater nostra, &c.*

Ejusdem.] Ablactati animæ retribuit Dominus mercedem tantæ ascensionis.

Speret Israel in Domino ex hoc nunc & usque in sæculum, &c.] In præcedenti quidem cantico dictum est, *A custodia matutina speret Israel in Domino*; in hoc vero quousque? *Ex hoc nunc*, inquit, *& usque in sæculum*, Post hoc enim sæculum fruitur quis iis, quæ speraverat.

ΨΑΛΜΟΣ ρλά.

Μνησθητι κυριε τε Δαυιδ και πασης της πραοτητος αὐτε, κ. τ. ε.] Εκεινε μνημονευει ὁ κυριος τε, ἐν ᾧ γινεται, κἀκεινε ἐ μνημονευει τε, ἐν ᾧ ἐ γινεται. εἰ δε πραοτητος μνημονευει ὁ κυριος, πολλης ἀοργησιας χρεια, ἱνα τις δεξηται τον κυριον. πραοτης γαρ ἐςιν ἀταραξια θυμε κατα ςερησιν ἡδονων προσγινομενη φθαρτων.

Τε αὐτε.] Αντι πραοτητος Ακυλας κακεχιαν ἐξεδωκεν, ὁ δε Συμμαχος κακωσιν, ἡ δε πεμπτη ταπεινωσιν.

Εως ἐ εὑρω τοπον τῳ κυριῳ, κ. τ. ε.] Τοπος κυριε ὁ νες καθαρος.

Εὑρομεν αὐτην ἐν τοις πεδιοις τε δρομε, κ. τ. ε.] Περι της σοφιας λεγει προφητικως, ἡτις ἐςιν ὁ Χριςος.

Οἱ ἱερεις σε ἐνδυσονται δικαιοσυνην, και οἱ ὁσιοι σε ἀγαλλιασονται, κ. τ. ε.] Ωσπερ ἐνδυεται τις δικαιοσυνην, ἑτω και σωφροσυνην και ἀνδρειαν και ἀγαπην και μακροθυμιαν, και τας λοιπας ἀρετας.

ΨΑΛΜΟΣ ρλβ'.

Ως μυρον ἐπι κεφαλης το καταβαινον ἐπι πωγωνα, τον πωγωνα τον Ααρων, κ. τ. ε.] Μυρον ἐςι το πνευμα το ἁγιον, κεφαλη δε ὁ νες, πωγων δε ὁ λογος· ἐμπεριεχει δε την καρδιαν ὁ λογος. πωγων δε τε Ααρων ὁ λογος ὁ καταφραττων τα παθη, και ἱερεργων τῳ θεῳ τας ἀρετας. καταβαινει δε ἡ τε πνευματος χαρις και ἐπι την ὠαν τε ἐνδυματος αὐτε, τετεςι, διαδιδοται δια της πρακτικης ἀρετης και ἐπι της ἠθικης φιλοσοφιας. ἡ γαρ ὠα τε ἐνδυματος αὐτε ἐςι το περας.

PSALMUS CXXXI.

Memento Domine David, & omnis mansuetudinis ejus, &c.] Illius meminit Dominus, in quo est; illius meminit Dominus, in quo est; illius vero non meminit, in quo non est. Si autem mansuetudinis meminit Dominus, multa lenitate opus est, ut quis suscipiat Dominum. Mansuetudo enim est animi status imperturbatus, & omnis furoris expers, quem corruptibilium voluptatum privatio procurat.

Ejusdem.] Pro *mansuetudine* Aquila reddidit *ærumna*; Symmachus *afflictionem*; quinta editio *humiliationem*.

Donec inveniam locum Domino, &c.] Locus Domimini mens pura.

Invenimus eam in campis silvæ, &c.] Prophetice loquitur de sapientia, quæ est Christus.

Sacerdotes tui induentur justitiam, & sancti tui exultabunt, &c.] Quemadmodum induitur quis justitiam, ita & prudentiam, & fortitudinem, & charitatem, & longanimitatem, & reliquas virtutes.

PSALMUS CXXXII.

Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron, &c.] Unguentum est Spiritus sanctus, caput mens, barba ratio. Hæc ratio autem cor continet. Barba vero Aaron ratio est, quæ obstruit & cohibet affectus, virtutesque Deo consecrat. Porro gratia Spiritus Sancti etiam usque ad oram ipsius vestimenti descendit, id est, per activam virtutem communicatur etiam morali philosophiæ. Ora enim vestimenti ejus est finis.

Sicut

Ως δροσος Αερμων ἡ καταβαινουσα ἐπι τα ὀρη Σιων, κ. τ. ε.] Εν τῳ Δευτερονομιῳ Μωϋσης μεν το ὀρος τουτο ὀνομαζει Αερμων· οἱ Φοινικες δε καλουσιν αὐτο Σανιωρ, οἱ δε Αμορῥαιοι Σανειρ. ἐςι δε περαν του Ιορδανου. λεγει δε τους ἀποςατησαντας των ἀγγελων ἐπι τουτο το ὀρος ἐσκεφθαι περι της ἀποςασιας αὐτων και συνθηκας πεποιηκεναι.

Του αὐτου.] Ορη Σιων οἱ τα ὑψηλα σκοπευοντες ἁγιοι, ἐφ' οὓς καταβαινει ἡ δροσος. Αερμων δε ἑρμηνευεται ἀποςροφη θηριων. φασι δε και τον Ιορδανην ποτε ἐκει γενεσθαι. σημαινει δε και τουτο την του ἁγιου βαπτισματος χαριν· αὐτη γαρ ἀει καταβαινει ἐπι τους ἁγιους, και δι' αὐτης γινεται ἡ ἀποςροφη των νοητων θηριων.

ΨΑΛΜΟΣ ρλγ'.

Ιδου δη εὐλογειτε τον κυριον παντες οἱ δουλοι κυριου, οἱ ἑςωτες ἐν οἰκῳ κυριου ἐν αὐλαις οἰκου Θεου ἡμων, κ. τ. ε.] Οἱ ἑςωτες, φησιν, ἐν οἰκῳ κυριου, και μη ὡς εἱς των ἀρχοντων πιπτοντες, ἀλλα και βλεποντες μη πεσητε, εὐλογειτε τον κυριον.

Του αὐτου.] Οἱ μεν θεωρητικοι ἐν οἰκῳ Θεου εἰσιν, οἱ δε πρακτικοι ἐν αὐλαις οἰκου θεου ἡμων.

Εν ταις νυξιν ἐπαρατε τας χειρας ὑμων εἰς τα ἁγια, και εὐλογειτε τον κυριον, κ. τ. ε.] Αντι του εἰς τα ἁγια, ἑτερος ἁγιως, ἑτερος ἡγιασμενως. δια δε του ἐν οἰκῳ κυριου ἐδειξεν, ὡς πανταχου μεν αἰρειν ὁσιους χειρας τις οὐκ ἐκωλυται· οὐχ ἡκιςα δε ἐν τοις ἀφιερωμενοις τουτο προσηκει χωριοις ποιειν.

Sicut ros Aermon, qui descendit in montes Sion, &c.]
ı Deuteronomio Moyses quidem hunc montem appellat Aermon; Phœnices autem vocant Sanior, morrhæi vero Saneir. Est autem ultra Jordanem. orro sermo est, Apostatas Angelos in hoc monte e defectione sua consilia inter se iniisse, & fœdera epigisse.

Ejusdem.] Montes Sion sunt sublimia contuentes ncti, in quos descendit ros. Aermon interpretair aversio ferarum. Aiunt autem Jordanem inde riri. Hoc etiam significatur sacri baptismatis graa: hæc enim semper descendit in sanctos, & per ilm aversio fit spiritalium ferarum.

PSALMUS CXXXIII.

Ecce nunc benedicite Dominum omnes servi Domini, qui statis in domo Domini, in atriis domus Dei nori, &c.] *Qui statis*, inquit, *in domo Domini*, nec *ut unus de principibus* caditis, sed videtis, ne cadas, *benedicite Dominum.*

Ejusdem.] Qui contemplationi dediti sunt, in doo Dei sunt; qui autem actioni vacant, in atriis int domus Dei nostri.

In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite Dominum, &c.] Pro *in sancta*, alius vertit *ncte*, alius *sanctificate.* Per illud autem *in domo Domini*, ostendit, ubique licere cuilibet sanctas manus xtollere, nihilominus tamen in locis consecratis hoc ecentius fieri.

PSAL.

ΨΑΛΜΟΣ ρλδ'.

Αἰνειτε το ὀνομα κυριȣ, αἰνειτε δȣλοι κυριον· οἱ ἑςωτες ἐν οἰκῳ κυριȣ, ἐν αὐλαις οἰκȣ θεȣ ἡμων, κ. τ. ε.] Αἰνειτε ȣκ ἀλλοι ἠ ἑςωτες, και ȣκ ἀλλαχȣ ἠ ἐν οἰκῳ κυριȣ, ἐν αὐλαις οἰκȣ θεȣ ἡμων. σημειωση δε, ὁτι οἰκος μεν κυριȣ λεγεται, αὐλαι δε τȣ θεȣ ἡμων· και ἀνωτερω μεν εἰρησθαι εὐλογειτε, νυν δε αἰνειτε· κἀκει μεν μονον το, οἱ ἑςωτες ἐν οἰκῳ κυριȣ, ὡς ἐν τῳ ἑβραικῳ· νυν δε μετα τȣ, ἐν αὐλαις οἰκȣ θεȣ ἡμων.

Οτι ἐγω ἐγνωκα, ὁτι μεγας ὁ κυριος, και ὁ κυριος ἡμων παρα παντας τȣς θεȣς, κ. τ. ε.] Ο μεν Ιοθωρ φησι νυν ἐγνων, ὁτι μεγας κυριος παρα παντας τȣς θεȣς· ὁ δε προφητης· ὁτι ἐγω ἐγνων πρωτον, ὁτι μεγας ὁ κυριος· εἰτα, και ὁ κυριος ἡμων παρα παντας τȣς θεȣς.

Παντα, ὁσα ἠθελησεν ὁ κυριος, ἐποιησεν ἐν τῳ ȣρανῳ και ἐν τῃ γῃ, ἐν ταις θαλασσαις, και ἐν πασαις ταις ἀβυσσοις, κ. τ. ε.] Οσα ἐποιησεν ὁ κυριος ἐν τῳ ȣρανῳ, και ἐν τῃ γῃ, ἐν ταις θαλασσαις, και ἐν ταις ἀβυσσοις, καλα ἐςιν, ἁτε θεληματι γενομενα θεȣ. εἰ δε τις ἐςιν ἐν ȣρανῳ, ὡς τα πνευματικα της πονηριας, ἠ ἐν τῃ γῃ ὡς οἱ ἁμαρτωλοι ἀνθρωποι, ἠ ἐν ταις θαλασσαις ὡς ἡ τȣ δρακοντος κακια, ἠ ἐν ταις ἀβυσσοις ὡς ἡ πονηρια των προςασσομενων ἐκει ἀπελθειν, κακον τȣτο ȣχ ὁ θεος ἐποιησε τῳ θεληματι αὐτȣ· ἐκ γαρ ςοματος ὑψιςȣ ȣκ ἐξελευσεται τα κακα και το ἀγαθον.

Τȣ αὐτȣ.] Ωσπερ ὁ ȣρανος ἁγιων δυναμεων ἐςιν οἰκητηριον, ȣτω και ἡ γη των ἀνθρωπων. ὁ ȣρανος γαρ, φησι, τȣ ȣρανȣ τῳ κυριῳ, την δε γην ἐδωκε τοις υἱοις των ἀνθρωπων. και ὡσπερ ἐν ταις τροπικως λεγομεναις θαλασσαις οἰκȣσιν οἱ ἀντικειμενοι ἡμιν δαιμονες, ἐν αἱς και ὁ δρακων ἐπλασθη τȣ ἐμπαιζειν αὐτῳ· ȣτω και ἐν ταις ἀλληγορικως λεγομεναις ἀβυσσοις οἱ καταχθονιοι δαιμονες.

Αναγων

PSALMUS CXXXIV.

Laudate nomen Domini, laudate servi Dominum, qui statis in domo Domini, in atriis domus Dei nostri, &c.] Laudate non alii, quam qui statis, nec alibi, quam in domo Domini, in atriis domus Dei nostri. Notabis autem, domum quidem Domini dici, atria vero Dei nostri; & superius quidem dictum esse *benedicite*, nunc autem *laudate*; atque illic quidem solum dici, *Qui statis in domo Domini*, ut fert textus hebraicus; nunc autem adjungi, *In atriis domus Dei nostri.*

Quia ego cognovi, quod magnus est Dominus, & Dominus noster præ omnibus diis, &c.] Jethro quidem ait: *Nunc cognovi, quia magnus Dominus præter omnes Deos*; Propheta vero, *quia ego cognovi* primum, *quia magnus est Dominus*, deinde *& Dominus noster præ omnibus diis.*

Omnia, quæcumque voluit Dominus, fecit in cœlo, & in terra, in mari, & in omnibus abyssis, &c.] Quæcumque fecit Dominus in cœlo, & in terra, in maribus & in abyssis, bona sunt, utpote voluntate Dei facta. Si quis autem est in cœlo, quemadmodum spiritalia nequitiæ; vel in terra, ut homines peccatores; vel in maribus, ut malitia draconis; vel in abyssis, ut perversitas eorum, qui illuc abire jussi sunt; malum hoc nequaquam fecit Deus voluntate sua. *Nam ex ore altissimi non egredientur mala & bonum.*

Ejusdem.] Quemadmodum cœlum sanctarum virtutum, sic & terra hominum est habitaculum. *Cœlum* enim, inquit, *cœli Domino, terram autem dedit filiis hominum.* Et quemadmodum in tropice dictis maribus adversarii nobis dæmones habitant, illicque etiam draco fictus est, ut illuderet ei, sic & in allegorice vocatis abyssis habitant inferni dæmones.

Educens

Αναγων νεφελας ἐξ ἐσχατυ της γης· ἀςραπας εἰς ὑετον ἐποιησεν, κ. τ. ἑ.] Νεφελη ἐςι φυσις λογικη, τυς περι προνοιας λογυς πεπιςευμενη· ἀςραπη δε ἐςι διδασκαλια πνευματικη λογικας ψυχας ἀπο κακιας ἐπ' ἀρετην ἐπαναγυσα.

Και ἐδωκε την γην αὐτων κληρονομιαν, κ. τ. ἑ.] Εἰ ἡ κληρονομια ἡμων γνωσις ἐςιν ἡ τυ θευ, πως λεγονται κατεχειν ταυτην οἱ ἀντικειμενοι; και ζητησεις, μηποτε λεγονται κατεχειν, ὐχ ὡς γινωσκοντες, ἀλλ' ὡς κωλυοντες ἡμας ἐλθειν προς αὐτην.

Ευλογητος κυριος ἐκ Σιων ὁ κατοικων Ιερυσαλημ, κ. τ. ἑ.] Ο ἐν καθαρᾳ καρδιᾳ κατοικων, κατοικει ἐν Ιερυσαλημ. κατοικειν δε αὐτον ἐν Ιερυσαλημ ἐφη, ὐ την θειαν φυσιν ἐκει περιγραφων, ἀλλ' ἐκει τηνικαυτα την θειαν ἐπιφανειαν εἰδως ἐν τῳ ναῳ της Ιερυσαλημ.

ΨΑΛΜΟΣ ρλέ.

Εξομολογεισθε τῳ κυριῳ, ὁτι ἀγαθος, ὁτι εἰς τον αἰωνα το ἐλεος αὐτυ, κ. τ. ἑ.] Οἱ ταλαιπωρυντες ἐν τῳ αἰωνι, εἰκοτως χρηζυσι και ἐλευς ἐν τῳ αἰωνι.

Εξομολογεισθε τῳ θεῳ των θεων, ὁτι εἰς τον αἰωνα το ἐλεος αὐτυ, κ. τ. ἑ.] Η ἐξομολογησις την εὐχαριςιαν και δοξολογιαν σημαινει· κειται δε και ἐπι της ἐξομολογησεως των ἁμαρτιων, ὡς ἐνταυθα.

Τυ αὐτυ.] Θεος θεων ἐςιν ἐκεινων των, προς ὑς ὁ λογος τυ θευ ἐγενετο, κατα την γραφην την λεγυσαν· ἐγω εἰπα, θεοι ἐςε· και, ἐγω θεος Αβρααμ, και θεος Ισαακ, και θεος Ιακωβ· δηλαδη κατα την πολλην προς αὐτυς ἀγαπην και οἰκειωσιν. των δε δαιμονων θεος ἐςι κατα την δημιυργιαν. φησι δε και ὁ ἀποςολος. εἰπερ εἰσι θεοι πολλοι και κυριοι πολλοι ἐν τῳ ὐρανῳ, και ἐπι της γης· ἀλλα τυς λεγομενυς μετα την τριαδα θευς μετυσιᾳ θεο-

τητος

Educens nubes ab extremo terræ, fulgura in pluviam fecit, &c.] Nubes est natura ratione prædita, cui credita sunt eloquia de Providentia; fulgur autem est doctrina spiritalis, quæ animas ratione præditas a malitia ad virtutem revocat.

Et dedit terram eorum hæreditatem, &c.] Si hæreditas nostra cognitio Dei est, quomodo dicuntur eam obtinere adversarii? Et quæres, ne forte dicantur, obtinere, non tanquam cognoscentes, sed tanquam prohibentes, ne ad eam accedamus.

Benedictus Dominus ex Sion, qui habitat in Jerusalem, &c.] Qui in corde puro habitat, in Jerusalem habitat. Ipsum autem habitare in Jerusalem, dixit, non, quod divinam illic naturam circumscribat, sed quod illic Deum, in templo Jerusalem manifestari sciret.

PSALMUS CXXXV.

Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus, &c.] Infelices in sæculo, indigent, ut rationi consentaneum est, etiam misericordia in sæculo.

Confitemini Deo deorum, quoniam in sæculum misericordia ejus, &c.] Exomologesis gratiarum actionem & glorificationem significat. Usurpatur autem etiam pro confessione peccatorum, sicut hoc loco.

Ejusdem.] Deus deorum est illorum, ad quos sermo Dei factus est secundum scripturam, quæ dicit: *Ego dixi; dii estis.* Et, *Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob*, videlicet secundum magnam erga illos dilectionem & familiaritatem. Dæmonum vero Deus est secundum creationem. Apostolus etiam ait, etsi sunt dii multi, & Domini multi in cœlo & in terra, eos tamen Deos, qui post tri-

τητος εἰναι τοιυτυς· ὁ δε σωτηρ ἐ κατα μετυσιαν, ἀλλα κατ᾽ ὐσιαν ἐϛι θεος. το δε, ὁτι εἰς τον αἰωνα το ἐλεος αὐτυ, ἐφυμνιας τροπῳ ἐπιλεγεται. ἐπει γαρ ἀει ἐλεει, εἰκοτως οἱ ἐφυμνυντες λεγυσιν, ὁτι εἰς τον αἰωνα και τα ἑξης.

Τῳ ποιησαντι θαυμασια μεγαλα μονῳ, κ. τ. ε.] Δεικνυσιν αὐτον διηνεκως εὐεργετυντα και θαυματοποιυντα. και δυο ταυτα αὐτυ τιθησι και τρια και τεσσαρα· ὁτι τε ποιει, και ὁτι θαυματα, και ὁτι μεγαλα θαυματα, και ὁτι μονος ποιει. ταυτα δε ἐ προς ἀθετησιν τυ παιδος, ἀλλα προς ἀντιδιαϛολην εἰρηται των δαιμονων. και τινα ταυτα ἐϛι τα θαυματα, ἁ μονος ποιει; καιτοιγε ἀρχομενος τυ ψαλμυ ἐ περι δυναμεως ἐλεγεν, ἀλλα περι ἀγαθοτητος. πως ὐν νυν εἰς τον περι δυναμεως ἐμπιπτει λογον, ἐνταυθα λοιπον; ὁτι ὐχι δυναμεως μονον, ἀλλα και ἀγαθοτητος και φιλανθρωπιας ταυτα ἐϛι τα θαυματα.

Τῳ ϛερεωσαντι την γην ἐπι των ὑδατων, κ. τ. ε.] Εἰ τυ ὑδατος ἐϛι βασις ἡ γη, πως ἡ γη ἐπι των ὑδατων ἐϛερεωται; πως δε και ὁ Ιωβ ἀληθευει λεγων, ὁ κρεμασας την γην ἐπ᾽ ὐδενος; και μηποτε ἡ μεν ὑποκατω γη της ἀβυσσυ κρεμαται ἐπ᾽ ὐδενος, ἡ δε ἐπανω γη της ἀβυσσυ, ἐφ᾽ ἡς και ἡμεις κατοικυμεν, ἐπι της ἀβυσσυ ἐϛερεωθη· ὡς εἰναι την ἀβυσσον ἐν μεσῳ της γης περιεχομενην ὡς ἐν ἀγγειῳ. και ταυτα μεν εἰτις βυλοιτο τῃ ἱϛορια συναγωνιζεσθαι· προς δε διανοιαν, δοξολογησατε, φησι, τον ϛερεωσαντα την φυσιν την λογικην ἐπι της ἀληθυς γνωσεως. ὁτι δε ἐν τοις εὐαγγελιοις ὁ κυριος γην λεγει τας λογικας ψυχας, και ὑδωρ την γνωσιν, ἐκ τυ σπορυ τυ πεσοντος εἰς την γην την καλην ἐϛι καταμαθειν, και ἐκ τυ ῥεοντας ποταμυ της κοιλιας τυ πεπιϛευκοτος ὑδατος ζωντος. και τα ἑξης δε τυ ψαλμυ ἀκολυθει τῃ δευτερᾳ ἐξηγησει. ἡ σεληνη και ἀϛερες φωτιζυσι ταυτην την γην ἐν ἀγνοιᾳ τεως διαγυσαν και μηπω δυναμενην φωτισθηναι ὑπο τυ της δικαιοσυνης ἡλιυ, και παλιν

Αἰγυ-

nitatem sic appellantur, tales esse per divinitatis participationem. Salvator autem non per participationem, sed secundum essentiam Deus est. Porro illud, *Quoniam in sæculum misericordia ejus*, per modum laudationis adjicitur. Cum enim semper misereatur, merito collaudantes aiunt: *Quoniam in sæculum, &c.*

Qui fecit mirabilia magna solus, &c.] Ostendit, ipsum perpetuo benefacere, & mirabilia operari. Et hæc duo, tria & quatuor ipsi propria ponit, quod faciat, quod mirabilia, quod mirabilia magna, & quod solus faciat. Hæc autem dixit, non ut filium vilipenderet, sed ut discrimen inter eum & dæmones collocaret. Et quænam sunt hæc miracula, quæ solus facit? Certe in principio psalmi non de potentia loquebatur, sed de bonitate. Quomodo ergo accidit, ut jam deinceps loquatur de potentia? Quia nimirum hæc miracula non solum sunt potentiæ, sed etiam bonitatis & benignitatis.

Qui firmavit terram super aquas, &c.] Si aquæ fulcimentum est terra, quomodo terra super aquas firmata est? Quomodo etiam Job verum dicit, cum ait: *Qui appendit terram super nihilum?* Sed vide, ne forte terra, quæ est infra abyssum, appensa sit super nihilum; ea autem, quæ est supra abyssum, terra, & in qua etiam nos habitamus, super abyssum firmata sit: ita, ut abyssus in medio terræ contineatur, tanquam in vase. Et hæc quidem si quis cum historia conferre voluerit. Ad spiritalem autem sensum quod adtinet, glorificate, inquit, eum, qui ratione præditam naturam super veram cognitionem firmavit. In Evangeliis vero terræ nomine rationabiles animas appellari, & aquam a Domino scientiam dici, e semine, quod in terram bonam cecidit, discere est, & ex flumine aquæ vivæ, de ventre credentis fluente. Reliqua etiam hujus psalmi huic secundæ expositioni conveniunt. Luna & stellæ illuminant

Αἰγυπτος καταλαμβανεται συμβολον ὄσα κακιας των κατα διανοιαν πρωτοτοκων φθαρεντων, και κολαζεται Φαραω τοις πνευματικοις ἐναποπνιγομενος ὑδασι, και ὁ Ισραηλ ὁδευει την ἐρημον πεινων και διψων, και πειραζομενος, ἥτις ἐςι συμβολον της πρακτικης, σπευδων ἐπι την γην της ἐπαγγελιας, ἣν φασιν εἶναι την γνωσιν τȣ θεȣ.

Και ἐκτιναξαντι Φαραω, και την δυναμιν αὐτȣ εἰς θαλασσαν ἐρυθραν, κ. τ. ε.] Την εὐκολιαν τȣ καταποντισμȣ βȣλομενος δηλωσαι, τῃ λεξει ταυτῃ ἐχρησατο. κοινωνει δε και το ςρατοπεδον της τιμωριας και κολαζεται· ἐπειδη των ἁμαρτηματων των περι τȣς Ιȣδαιȣς ἐκοινωνησαν, και της διωξεως μετεσχον.

Οτι ἐν τῃ ταπεινωσει ἡμων ἐμνησθη ἡμων, κ. τ. ε.] Οταν μεν ὡς ἀκαθαρτων ἡμων μνημονευει ἡμων ὁ κυριος, κατα την ἐπινοιαν της δικαιοσυνης ἡμων μνημονευει· ὅταν δε παλιν ὡς καθαρων, κατα της ἐπινοιαν της σοφιας· πλην τȣτο ἰςεον, ὁτιπερ αὐται αἱ ἐπινοιαι κατα της των γεγονοτων θεωριας κατηγορȣνται, ἥτις ὡς δημιȣργον παριςησι τον Χριςον.

Ο διδȣς τροφην πασῃ σαρκι, κ. τ. ε.] Η τρεφομενη σαρξ παρα τȣ θεȣ, αὐτη ὀψεται το σωτηριον τȣ θεȣ.

ΨΑΛΜΟΣ ρλϛʹ.

Επι των ποταμων Βαβυλωνος ἐκει ἐκαθισαμεν και ἐκλαυσαμεν ἐν τῳ μνησθηναι ἡμας της Σιων, κ. τ. ε.] Πολυς ὁ ποθος τοις ἀνδρασι της πολεως. τινος δε ἑνεκα παρα τȣς ποταμȣς ἐκαθηντο; ὁτι αἰχμαλωτοι ὀντες και ἐκ πολεμιας εἰλημμενοι χωρας, ἐξω τειχων και πολεων ηὐλιζοντο.

Επι ταις ἰτεαις ἐν μεσω αὐτης ἐκρεμασαμεν τα ὀργανα ἡμων, κ. τ. ε.] Οσαι ψυχαι καθηνται ἐν σκιᾳ και ἀγνωσιᾳ

hanc terram, quæ in ignorantia adhuc manet, & nondum poteſt a ſole juſtitiæ illuminari, & rurſus Ægyptus intelligitur, ſymbolum eſſe malitiæ ſpiritalium primogenitorum, qui interfecti ſunt, & ſupplicio afficitur Pharao, ſpiritalibus aquis ſuffocatus, atque Iſrael eſuriens, ſitiens & tentatus, in eo, quod activæ vitæ typus eſt, deſerto ambulat, feſtinans ad terram repromiſſionis, quæ dicitur eſſe cognitio Dei.

Et excuſſit Pharaonem, & virtutem ejus in mari rubro, &c.] Quam facile hæc demerſio facta ſit, volens oſtendere, hac dictione uſus eſt. Quoniam vero exercitus injuſtæ adverſum Judæos perſecutionis particeps erat, ita & ſupplicii particeps fuit.

Quia in humilitate noſtra memor fuit noſtri, &c.] Quando noſtri tanquam immundorum meminit Dominus, ſecundum juſtitiæ ſuæ notionem noſtri meminit; quando autem noſtri tanquam mundorum meminit, ſecundum ſapientiæ ſuæ notionem noſtri meminit: verumtamen iſtud ſciendum eſt, has notiones prædicari de rerum factarum contemplatione, quæ tanquam opificem exhibet Chriſtum.

Qui dat eſcam omni carni, &c.] Caro, quæ a Deo nutritur, videbit ſalutare Dei.

PSALMUS CXXXVI.

Super flumina Babylonis illic ſedimus, & flevimus, cum recordaremur Sion, &c.] Magnum viris ineſt civitatis deſiderium. Cur autem juxta flumina conſederunt? Quia cum eſſent captivi, & ex hoſtili regione aſſumti, extra muros & urbes habitabant.

In ſalicibus in medio ejus ſuſpendimus organa noſtra, &c.] Quæcumque animæ ſedent in umbra & igno-

σια, ιςεον, ὁτι λογον ἀκαρπον ἐχυσι τα ὀργανα κρεμασασαι τα συντελυντα εἰς την πρακτικην.

Οτι ἐκει ἐπηρωτησαν ἡμας οἱ αἰχμαλωτευσαντες ἡμας λογυς ᾠδων, και οἱ ἀπαγαγοντες ἡμας· ὑμνον ᾀσατε ἡμιν ἐκ των ᾠδων Σιων, κ. τ. ε.] Εγνων ἐγω και δαιμονας ἀναγκαζειν λεγειν ψαλμυς και ᾠδας πνευματικας, ἐν αἱς ἐςι τις ἐντολη, ἡν παρεβημεν, ὡς ἀν ἀκυοντες καταγελωσιν ἡμων ὡς λεγοντων και μη ποιυντων.

Μνησθητι κυριε των υἱων Εδωμ την ἡμεραν Ιερυσαλημ, των λεγοντων, ἐκκενυτε, ἐκκενυτε, ἑως των θεμελιων αὐτης, κ. τ. ε.] Το ἐκκενυτε, ἐκκενυτε, ἑως ὑ ὁ θεμελιος ἐν αὐτῃ, ὡς παρα των ἐχθρων λεγομενον τιθειται· δηλοι δε τυς παλαιοντας ἡμιν πειρωμενυς των φυσικων της ἀρετης ἁπτεσθαι σπερματων· ἁπερ τροπικως ὠνομασε θεμελιον, ἀπ' ἀρχης καταβεβλημενοι ἐν αὐτῃ τῃ ψυχῃ, δηλονοτι ἱνα πανταπασιν ὁ νυς, ἐκπεσων ἀρετης, κατα την παροιμιαν περιπατησῃ γυμνοτερος ὑπερυ μη ἐνδυσαμενος τον Χριςον, μηδε ἐχων ἐνδυμα γαμυ.

Μακαριος, ὁς κρατησει και ἐδαφιει τα νηπια συ προς την πετραν, κ. τ. ε.] Οσοι κατα την διδασκαλιαν τυ Χριςυ τα φαυλα νοημᾱτα διαφθειρυσι της ψυχης, ἐτοι τα νηπια Βαβυλωνος ἐδαφιζυσι προς την πετραν.

ΨΑΛΜΟΣ ρλή.

Κυριε ἐδοκιμασας με, και ἐγνως με, κ. τ. ε.] Και ἐν τοις ἑξης δε ὡς ἀναφαινομενης της καρδιας ἐν τοις πειρασμοις εἰρηται, δοκιμασον με ὁ θεος, και γνωθι την καρδιαν μυ· ἡ δε πεμπτη ἐκδοσις νυν μεν, ἐξηρευνησας, εἰπεν· ἐν δε τοις ἑξης ἐξερευνησον. ὡς γαρ χρυσος ἐν χωνευτηριῳ δοκιμαζεται, ὑτως ἀνθρωποι δεκτοι ἐν καμινῳ ταπεινωσεως. γεγραπται δε ἐν ψαλμῳ· ἐδοκιμασας ἡμας ὡς πυρυται το ἀργυριον. νοησας τυτο,

γνωση

rantia, ſciendum eſt, eas rationem habere ſterilem ſuſpenſis organis, quæ activæ vitæ inſerviunt.

Quia illic interrogaverunt nos, qui captivos duxerunt nos, verba cantionum; & qui abduxerunt nos: hymnum cantate nobis de canticis Sion, &c.] Novi ego etiam, nos adigi a dæmonibus ad recitandos pſalmos & cantica ſpiritalia, in quibus eſt præceptum aliquod, quod transgreſſi ſumus, ut audientes irrideant nos, qui dicimus, & non facimus.

Memor eſto Domine filiorum Edom in die Jeruſalem, qui dicunt, exinanite, exinanite, usque ad fundamentum in ea, &c.] Illud, *Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea*, tanquam ab inimicis dictum ponitur, oſtendit vero, eos, qui nobis adverſantur, naturalia virtutis ſemina tangere conari: quæ quidem ſemina tropice nominavit fundamentum, ab initio in ipſa anima jactum, videlicet ut mens a virtute excidens juxta Proverbium ambulet nudior piſtillo, quippe quæ non induerit Chriſtum, nec habeat veſtem nuptialem.

Beatus, qui tenebit, & allidet parvulos tuos ad petram, &c.] Quicumque juxta doctrinam Chriſti malas animæ cogitationes interficiunt, ii parvulos Babylonis allidunt ad petram.

PSALMUS CXXXVIII.

D*omine probaſti me, & cognoviſti me, &c.*] In ſequentibus etiam tanquam corde in tentationibus patefacto dictum eſt, *Proba me Deus, & ſcito cor meum;* quinta vero editio nunc quidem habet, *ſcrutatus es;* in ſequentibus vero, *ſcrutare.* Sicut enim aurum in conflatorio probatur, ſic homines acceptabiles in camino humiliationis. Quin & in pſalmo ſcriptum eſt, *Probaſti nos, ſicut ignitur argentum.* Cum hoc intellexe-

γνωςη, ὁτι μονος ὁ δικαιος και πας δοκιμασθεις γινωσκεται, ὡς ὠν ἐν χριςω ἀπο θεϐ· ὡς δηλον και ἐκ τϐ, δοκιμασον με κυριε, και γνωθι την καρδιαν μϐ.

Τϐ αὐτϐ.] Παντα προειδως ὁ Θεος ὁμως δοκιμαζει, ϐχ ἱνα γνῳ, ἀλλ' ἱνα τϐς ὑπομενοντας δοκιμωτερϐς ἐργαζηται. ἱνα δε μη τις αὐτον ὑπολαβοι δοκιμαζοντα γινωσκειν, ἐπηγαγε τῳ λογῳ, συ συνηκας τϐς διαλογισμϐς μϐ ἀπο μακροθεν. ὁ γαρ τϐς διαλογισμϐς εἰδως και προ τϐ κινηθηναι αὐτϐς, μαλλον δε προ πολλϐ χρονϐ, πως ἀν δεηθειη δοκιμασιας προς ἰδιαν γνωσιν;

Την τριβον μϐ και την σχοινον μϐ ἐξιχνιασας, κ. τ. ε.] Των καλη τριβῳ χρωμενων ἐξιχνιαζει ὁ Θεος την σχοινον, και παντα τα μετρα της ὁδϐ των τοιϐτων προειδεν ὁ Θεος.

Ὁτι ϐκ ἐςι δολος ἐν γλωσση μϐ, κ. τ. ε.] Οὐκ ἐςι, φησι, δολος ἐν γλωσση μϐ· ἀντι τϐ, ϐκ ἐςιν ἐπιπολαιος μοι λογος, ἀλλ' ἐν βαθει και καρδιᾳ. ἐν ςοματι δε μωρων ἡ καρδια αὐτων.

Τϐ αὐτϐ.] Γλωσσαν τροπικως την καρδιαν ὠνομασεν.

Ἰδϐ κυριε, συ ἐγνως παντα τα ἐσχατα και τα ἀρχαια, κ. τ. ε.] Επισκεψαι δια τι τα μεσα παρασεσιωπηται· δια το την κακιαν εἰναι ἐν τῳ μεταξυ, ϐτε ἐν τη ἀρχη, ϐτε ἐν τῳ τελει ὑπαρχϐσαν.

Εθαυμαςωθη ἡ γνωσις σϐ ἐξ ἐμϐ, ἐκραταιωθη, ϐ μη δυνωμαι προς αὐτην, κ. τ. ε.] Φωνη πολλϐς ὠφελησαντος διδασκαλϐ σοφϐ τα θαυμασια της γνωσεως μυςηρια οἰκονομησαντος.

Εαν ἀναβω εἰς τον ϐρανον, συ ἐκει εἰ, ἐαν καταβω εἰς τον ᾀδην, παρει, κ. τ. ε.] Ὡς δυναμενος πορευεσθαι και φυγειν εἰς ϐρανον και εἰς ᾀδην, και ἱπτασθαι εἰς τα ἐσχατα της θαλασσης, ταυτα φησιν· εἰκος δε καθ' ἑαυτην γενομενην δυνασθαι την ψυχην. συνεξετασεις δε τϐτοις τα ἐκ τϐ δευτερονομιϐ ϐτως ἐχοντα· ἡ ἐντολη αὐτη ϐχ ὑπερογκος ἐςιν, ϐδε μακραν ἀπο σϐ ἐςιν· ϐκ ἐν

τῳ

ris, cognoſces, ſolum & omnem juſtum probatum cognoſci, utpote qui ſit in Chriſto ex Deo, uti liquet etiam ex his verbis, *Proba me, Domine, & ſcito cor meum.*

Ejusdem.] Qui omnia prænovit Deus, nihilominus probat, non, ut cognoſcat, ſed ut, qui patiuntur, probatiores reddat. Ne quis vero ſuſpicetur, probando ipſum cognoſcere, ſermoni addidit: *Intellexiſti cogitationes meas de longe.* Qui enim cogitationes ante, imo & longe, antequam in mente excitentur, novit, quomodo probatione indigeat, ut cognoſcat?

Semitam meam & funiculum meum inveſtigaſti, &c.] Inveſtigat Deus funiculum eorum, qui pulchra ſemita utuntur, & omnes menſuras viæ iſtiusmodi Deus prævidit.

Quia non eſt dolus in lingua mea, &c.] Non eſt, inquit, dolus in lingua mea; id eſt, non eſt mihi ſermo ſolum in ſuperficie, ſed in profundo & in corde. In ore autem ſtultorum cor eorum eſt.

Ejusdem.] Linguam figurate cor appellavit.

Ecce Domine, tu cognoviſti omnia noviſſima & antiqua, &c.] Conſidera, cur media ſiluerit; quia nimirum malitia eſt intermedia, neque eſt in fine, nec in principio.

Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me, confortata eſt, & non potero ad eam, &c.] Vox eſt ſapientis præceptoris, qui multis profuit, & admiranda ſcientiæ myſteria diſpenſavit.

Si aſcendero in cœlum, tu illic es; ſi deſcendero in infernum, ades, &c.] Hæc dicit, ac ſi poſſet proficiſci, ac fugere in cœlum & infernum, atque ad extrema maris transvolare. Veriſimile eſt autem, animam, ſi ſola fuerit, hoc poſſe. Cum his autem conferes ea, quæ in Deuteronomio ſic habent: *Mandatum hoc non eſt grave, neque longe abs te eſt; non in cœlo ſurſum*

τῳ οὐρανῳ ἀνω ἐςι, λεγων, τις ἀναβησεται ἡμιν εἰς τον οὐρανον, και ληψεται αὐτην; οὐδε περαν της θαλασσης ἐςι, λεγων, τις διαπερασει ἡμιν εἰς το περαν της θαλασσης, και λαβῃ αὐτην ἡμιν, και ἀκουσαντες αὐτην ποιησομεν αὐτην; ἐςιν ἐγγυς σου το ῥημα σφοδρα, ἐν τῳ ςοματι σου και ἐν τῃ καρδιᾳ σου, και ἐν ταις χερσι σου ποιειν αὐτο. συγκρινεις δε και ἀπο Αμως ταυτα· οὐ μη διαφυγῃ ἐξ αὐτων φευγων και οὐ μη διασωθη ἐξ αὐτων ἀνασωζομενος· ἐαν κατορυγωσιν εἰς ᾁδου, ἐκειθεν ἡ χειρ μου ἀνασπασει αὐτους· και ἐαν ἀναβωσιν εἰς τον οὐρανον, ἐκειθεν καταξω αὐτους· ἐαν κρυβωσιν εἰς την κορυφην του Καρμηλου, ἐκειθεν ἐξερευνησω και ληψομαι αὐτους· και ἐαν καταδυσωσιν ἐξ ὀφθαλμων μου εἰς τα βαθη της θαλασσης, ἐκει ἐντελουμαι τῳ δρακοντι, και δηξεται αὐτους· και ἐαν πορευθωσιν ἐν αἰχμαλωσιᾳ προ προσωπου των ἐχθρων αὐτων, ἐκειθεν ἐντελουμαι τῃ ῥομφαιᾳ, και ἀποκτενει αὐτους.

Και εἰπα, ἀρα σκοτος καταπατησει με, και νυξ φωτισμος ἐν τῃ τρυφῃ μου, κ. τ. ε.] Εἰ ἡ ἀγνοια καρδιας σκοτος ἐςιν· ἐσκοτισθη γαρ, φησιν, ἡ ἀσυνετος αὐτων καρδια, εἰκοτως ἀρα ὁ αἰτιος ἡμιν του σκοτους τουτου γινομενος, και αὐτος ὀνομαζεται σκοτος, ὁςις ἡμων την ἐν γνωσει τρυφην προαιρειται σκοτιζειν, του θεου μη συγχωρουντος, ἀλλα το σκοτος φωτιζοντος· το γαρ φως ἐν τῃ σκοτιᾳ φαινει, και ἡ σκοτια αὐτο οὐ κατελαβεν. ὡς γαρ την ἀγνοιαν δια της κακιας ἐπεκτησαμεθα, οὑτω και την γνωσιν δια της ἀρετης προσελαβομεν.

Οτι συ ἐκτησω τους νεφρους μου, κ. τ. ε.] Μακαριος, οὗ οἱ νεφροι κτημα γεγονασι του κυριου.

Οὐκ ἐκρυβη το ὀςουν μου ἀπο σου, ὁ ἐποιησας ἐν κρυφῃ, κ. τ. ε.] Οςουν την ψυχην ὠνομασε νυν, ἡν ἐποιησε μονος ὁ θεος.

Το ἀκατεργαςον μου εἰδον οἱ ὀφθαλμοι σου, κ. τ. ε.] Ακατεργαςον ψυχη ἡ μη δι' ἀρετης μορφωθεισα και γνωσεως.

Και ἐπι το βιβλιον σου παντες γραφησονται, κ. τ. ε.] Βιβλιον θεου ἐςιν ἡ θεωρια σωματων και ἀσωματων, ἐν

ᾧ

est, dicens, quis ascendet nobis in cœlum, & accipiet illud? Neque trans mare est, dicens, quis transfretabit nobis trans mare, & accipiet nobis illud, & audientes illud faciemus illud? Prope te est verbum valde, in ore tuo & in corde tuo, & in manibus tuis facere illud. Conferens item ex Amos hæc: *Non fugiet ex eis, qui fugerit; & non salvabitur ex illis, qui fuerit salvatus: si absconditi fuerint in inferno, inde manus mea evellet eos: & si ascenderint in cœlum, inde detraham illos: si absconditi fuerint in vertice Carmeli, inde scrutabor, & auferam eos: & si demerserint se ab oculis meis in profunda maris, inde mandabo draconi, & mordebit eos: & si abierint in captivitatem ante faciem inimicorum suorum, ibi præcipiam gladio, & interficiet eos.*

Et dixi: forsitan tenebræ conculcabunt me, & nox illuminatio mea in deliciis meis, &c.] Si ignorantia cordis tenebræ sunt (*obtenebratum est enim insipiens cor eorum*), merito is, qui nobis hujusmodi tenebrarum causa est, etiam ipse tenebrarum nomine appellatur, quippe cui nostras in scientia delicias propositum est obtenebrare, Deo non concedente, sed tenebras illuminante: nam *lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt*: sicut enim per malitiam ignorantia nobis obvenit, sic & scientiam per virtutem accepimus.

Quia tu possedisti renes meos, &c.] Beatus, cujus renes possessio Dei facti sunt.

Non est occultatum os meum a te, quod fecisti in occulto, &c.] Os hoc loco animam vocavit, quam solus Deus fecit.

Imperfectum meum viderunt oculi tui, &c.] Imperfectum anima est, quæ per virtutem & scientiam formata non est.

Et in libro tuo omnes scribentur: &c.] Corporeorum & incorporeorum contemplatio liber Dei est, in quo

per

ᾧ πεφυκε δια της γνωσεως γραφεσθαι τυς καθαρος. ἐν δε τυτῳ τῳ βιβλιῳ εἰσι γεγραμμενοι και οἱ περι προνοιας λογοι και κρισεως, δι᾽ ὑ βιβλιυ γινωσκεται ὁ Θεος ὡς δημιυργος και σοφος και προνοητης και κριτης· και δημιυργος μεν δια τα γεγονοτα ἀπο τυ μη ὀντος εἰς το εἰναι· σοφος δε δια τυς ἀποκειμενυς λογυς αὐτης· προνοητης δε δια τα συντελυντα προς ἀρετην ἡμιν και γνωσιν· κριτης δε παλιν δια τα διαφορα σωματα των λογικων, και τυς ποικιλυς κοσμυς, και τυς περιεχοντας τυς αἰωνας.

Ημεραι πλασθησονται, και ὐθεις ἐν αὐτοις, κ. τ. ε.] Ἐν γνωσει πλασθησονται, και ὐδεις ἐςαι γνωσεως ἐκτος, ὁπως γενηται ὁ Θεος τα παντα ἐν πασιν.

Εξηγερθην, και ἐτι εἰμι μετα συ, κ. τ. ε.] Ο καθευδων και ἀναςα ἐκ των νεκρων, και ἐπιφαυσει σοι ὁ Χριςος· διο ἐγερσις ἐςιν ἡ ἀπο κακιας ἐπ᾽ ἀρετην ἐπανοδος

Τελειον μισος ἐμισυν αὐτυς, κ. τ. ε.] Εἰ ὁ τελειος μισησας το πονηρον ἀπεχεται πασης κακιας, ὁ μεταλαμβανων της οἱασδηποτυν κακιας αὐτων τελειως ὐ μεμισηκε το πονηρον.

Δοκιμασον με ὁ Θεος και γνωθι την καρδιαν μυ, κ.τ.ε.] Εἰ ὁ Θεος πυρ καταναλισκον ἐςι, δια της ἐπινοιας δηλονοτι τυ πυρος δοκιμαζει τας ψυχας των ἀνθρωπων.

ΨΑΛΜΟΣ ρλθ΄.

Οιτινες ἐλογισαντο ἀδικιαν ἐν καρδιᾳ, ὁλην την ἡμεραν παρετασσοντο πολεμυς, κ. τ. ε.] Δια των λογισμων ἡμιν οἱ δαιμονες παρατατσονται, ποτε μεν ἐπιθυμιας κινυντες, ποτε δε ὀργας, ἀλλοτε παλιν ἐν ταυτῳ θυμον και ἐπιθυμιαν, δι᾽ ὡν γινεται ὁ λεγομενος πεπλεγμενος λογισμος· ἀλλ᾽ ὑτος ἐν καιρῳ της ἀκηδιας συμβαινει μονον, οἱ δ᾽ ἀλλοι ἐκ διαλειμματος ἐπερχονται ἀλληλυς διαδεχομενοι, τον δε της ἀκηδιας λογισμον κατ᾽ ἐκεινην την ἡμεραν ὐδεις διαδεχεται διαλογισμος,

per ſcientiam ſcribi ſolet mens pura. In hoc autem libro ſcriptæ ſunt etiam providentiæ & judicii rationes, & per eum cognoſcitur Deus tanquam opifex, ſapiens, proviſor & judex: opifex quidem propter ea, quæ ex nihilo facta ſunt; ſapiens propter reconditas ejus rationes; proviſor propter auxilia nobis ad virtutem & ſcientiam adipiſcendam impertita; judex denique propter varia rationabilium creaturarum corpora, & varios mundos, necnon eos, quibus ſæcula continentur.

Dies formabuntur, & nemo in eis, &c.] In ſcientia formabuntur, & nemo extra ſcientiam erit, ut ſit Deus omnia in omnibus.

Exſurrexi, & adhuc ſum tecum, &c.] *Qui dormis, & exſurge a mortuis, & illuminabit te Chriſtus.* Quapropter reſurrectio eſt reditus a vitio ad virtutem.

Perfecto odio oderam illos, &c.] Si perfectus, cui malum odio eſt, ab omni malitia abſtinet, is, qui qualiſcumque eorum malitiæ particeps eſt, perfecto odio non odit malum.

Proba me Deus & ſcito cor meum, &c.] Si Deus ignis conſumens eſt, utique quatenus velut ignis conſideratur, hominum animas probat.

PSALMUS CXXXIX.

Qui cogitaverunt iniquitatem in corde, tota die conſtituebant prælia, &c.] Per cogitationes adverſum nos dæmones conſtituunt prælia, dum interdum deſideria, interdum iras, alias rurſum in eodem homine excitant furorem & concupiſcentiam: unde naſcitur ea, quæ perplexa dicitur, cogitatio, ſed hæc tempore mœroris ſolum accidit, cæteræ vero ex intervallo ſuperveniunt ſeſe invicem excipientes. At mœroris cogitationem in illa die nulla excipit cogitatio,

γισμος, πρωτον μεν ὁτι και χρονιζει, ἐπειτα δε και σχεδον παντας τους λογισμους ἐχει ἐν ἑαυτῳ.

Ηκονησαν την γλωσσαν αὐτων ὡσει ὀφεως, κ.τ.ε.] Τον ὀξυτατον λογισμον, ἠκονημενον λεγει. τοιουτος δε και ὁ προς βλασφημιαν τον νουν ὑφαρπαζων λογισμος.

Οἱτινες διελογισαντο του ὑποσκελισαι τα διαβηματα μου, κ.τ.ε.] Αλλα και τα φαυλα νοηματα πολλακις οἱ δαιμονες οὐ γυμνα ἀποτιθενται ἡμιν, ἱνα μη ὁ νους ἀντικρυς το ἀλογον αὐτων θεασαμενος, τους λογισμους ἀποῤῥιψῃ· αλλα μετα τινων ἀλλων χρηστοφανων νοηματων τα πονηρα νοηματα ἐπισπειρουσιν· και τουτο μονον ἐπι των τελειων ποιουσι, των μη ἐχοντων παθη· τοις γαρ ἐμπαθεσι και ἀκαθαρτοις και φανερως ἐμβαλλουσι τους λογισμους, οὑς ἀπωσασθαι ἀδυνατουσιν.

Πεσουνται ἐπ᾽ αὐτους ἀνθρακες πυρος, κ.τ.ε.] Τουτο το πυρ και οἱ ἀνθρακες κατακαιουσι ξυλα, χορτον, καλαμην, τας μοχθηρας ἑξεις καταναλισκοντα.

Εγνων, ὁτι ποιησει κυριος την κρισιν του πτωχου, και την δικην των πενητων, κ.τ.ε.] Προφητεια τουτο περι της μελλουσης κρισεως, καθ᾽ ἡν των ἀσεβων τῳ πυρι παραδιδομενων εἰς ἀνεσιν οἱ δικαιοι παραληφθησονται. ἐντευθεν και Σολομων ὠφεληθεις εἰπεν, ὁτι παν το ποιημα ὁ θεος ἀξει εἰς κρισιν. εἰς χριστον δε τελος κατεληξεν, ἐπει και εἰς τελος ἐπιγεγραπται, την ἀποκειμενην τοις δικαιοις λεγων ἐλπιδα. κατοικησουσιν εὐθεις συν τῳ προσωπῳ σου. ἀντι δε συν τῳ προσωπῳ σου ὁ Συμμαχος παρα τῳ προσωπῳ σου λεγει, το κεκαθαρμενῃ διανοιᾳ προσωπον προς προσωπον ὁραν του θεου.

ΨΑΛΜΟΣ ρμ΄.

Κατευθυνθητω ἡ προσευχη μου ὡς θυμιαμα ἐνωπιον σου, κ.τ.ε.] Τουτου κατευθυνεται ἡ προσευχη ὡς θυμιαμα, του δυναμενου εἰπειν, χριστου εὐωδια ἐσμεν ἐν τοις σωζομενοις και ἐν τοις ἀπολλυμενοις.

Θου

tio, primum quia longo durat tempore; deinde quia etiam omnes propemodum cogitationes in se habet.

Acuerunt linguas suas sicut serpentis, &c.] Acerrimam cogitationem acutam vocat. Ejusmodi est etiam illa cogitatio, quæ mentem ad blasphemiam abripit.

Qui cogitaverunt, supplantare gressus meos, &c.] Quin & malas cogitationes sæpe dæmones non nudas nobis ingerunt, ne mens statim, perspecta illarum absurditate, eas rejiciat, sed cum aliis quibusdam cogitationibus, quæ speciem boni præ se ferunt, malas cogitationes interseminant: idque solum faciunt in perfectis, qui affectuum expertes sunt: nam iis, qui affectibus sunt obnoxii, & immundi sunt, etiam aperte injiciunt cogitationes, quas expellere nequeunt.

Cadent super eos carbones ignis, &c.] Ignis iste, & hi carbones, urendo ligna, fœnum, stipulam, perversos habitus consumunt.

Cognovi, quia faciet Dominus judicium inopis, & vindictam pauperum, &c.] Vaticinium est de futuro judicio, in quo impiis igni traditis in requiem justi assumentur. Hinc etiam Salomon utilitate percepta dixit: *Quia omne factum Deus adducet in judicium.* Bono autem fine conclusit, quandoquidem *in finem* inscriptus est, id est, spem justis repositam. *Habitabunt recti cum vultu tuo.* Pro *cum vultu tuo* Symmachus ait: *Apud vultum tuum:* quod est, pura mente faciem Dei ad faciem videre.

PSALMUS CXL.

Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo, &c.] Hujus dirigitur oratio sicut incensum, qui potest dicere: *Christi bonus odor sumus in iis, qui salvantur, & in iis, qui pereunt.*

Pone

Θȣ κυριε φυλακην τῳ ϛοματι μȣ, κ. τ. ε.] Οὐδεν ȣ̓τω φυλασσει την καρδιαν ἡμων ὡς ὁ φοβος τȣ Θεȣ, ἐν γὰ τῳ φοβῳ κυριȣ ἐκκλινει πας ἀπο κακȣ.

Ελαιον δε ἁμαρτωλȣ μη λιπανατω την κεφαλην μȣ, κ. τ. ε.] Ελαιον λεγει ἁμαρτωλȣ την εὐποιιαν, την ȣ̓ δια γνωσιν Θεȣ γενομενην, ἀλλα δια δοξαν την παρα ἀνθρωπων. τȣτο γαρ ἐϛι και το σαλπιζειν τον την ἐλεημοσυνην ποιȣ̃ντα.

Πεσȣ̃νται ἐν ἀμφιβληϛρῳ αὐτȣ ἁμαρτωλοι, κ. τ. ε.] Αμφιβληϛρον ἐϛι κολασις ποικιλη ἐκ βυθȣ κακιας ἀνιμωμενη. ἀλλα τȣτο το ἀμφιβληϛρον τȣ μελλοντος ἐϛιν αἰωνος· τȣ δε ἐνεϛωτος αἰωνος ἐϛιν ἀμφιβληϛρον διδασκαλια πνευματικη, τȣς ἀποπλανηθεντας ἀπο της θεοσεβειας ἐπι την ἀρετην ἀναγȣσα.

ΨΑΛΜΟΣ ρμά.

Φωνη μȣ προς κυριον ἐκεκραξα, φωνη μȣ προς κυριον ἐδεηθην, κ. τ. ε.] Ως φυσιν ἐχει το πυρ ἀνωφορον, ȣ̓τως ἡ τȣ δικαιȣ φωνη, το προς κυριον γινεσθαι, και οιονει προκαλεισθαι αὐτον ἐπι το παρεχειν ὡν τις δειται ἀπο Θεȣ.

Εκχεω ἐναντιον αὐτȣ την δεησιν μȣ, την θλιψιν μȣ ἐνωπιον αὐτȣ ἀπαγγελω, κ. τ. ε.] Ο μονα μεγαλα και ἐπȣρανια αἰτων, και προσευχομενος πνευματι και νῳ, θαῤῥει ἐνωπιον κυριȣ ἐκχεαι την δεησιν ἑαυτȣ, ȣ̓δεν ταπεινον, ȣ̓δε αἰσχρον τι ἐν ἑαυτῃ ἐχȣσαν· ὁποια ἐϛιν ἐν ταις δεησεσι των βαττολογȣντων, και ȣ̓κ ἀξια Θεȣ αἰτȣντων, ἡ ἀπο καθαρας καρδιας ἐκχεοντων. ἀγιȣ ȣ̓ν παῤῥησιας ἐχεται ὁ ϛιχος, ὁν ȣ̓κ εὐλογως ἐρει ὁ ἁμαρτωλος· και τον ἑξης δε ὁ ἐν παντι θλιβομενος, ἀλλ᾽ ȣ̓ ϛενοχωρȣμενος, καυχωμενος ἐν ταις ὑπομονην κατεργαζομεναις θλιψεσι· τῳ ὁδευειν την ϛενην και τεθλιμμενην ἀπαγȣσαν ἐπι την ζωην ὁδον.

Pone Domine custodiam ori meo, &c.] Nihil cor nostrum æque custodit, ac timor Dei: siquidem timore Dei quilibet a malo declinat.

Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum, &c.] Oleum peccatoris vocat beneficium, quod non propter cognitionem Dei fit, sed ut gloria ab hominibus captetur: hoc enim est, tuba canere, cum fit eleemosina.

Cadent in retiaculo ejus peccatores, &c.] Retiaculum sunt variæ pœnæ, quæ ex profundo malitiæ extrahunt. Sed illud retiaculum ad futurum pertinet sæculum; præsentis vero sæculi retiaculum est doctrina spiritalis, quæ a Dei cultu aversos ad virtutem revocat.

PSALMUS CXLI.

Voce mea ad Dominum clamavi, voce mea ad Dominum deprecatus sum, &c.] Quemadmodum ignis natura sursum fertur, ita & justi vox ad Dominum clamat, & quodammodo ipsum invitat, ut præbeat ea, quibus quis opus habet a Deo.

Effundam in conspectu ejus orationem meam, & tribulationem meam ante ipsum annuntiabo, &c.] Qui sola magna & cœlestia postulat, & spiritu novo orat, cum fiducia precem suam in conspectu Dei effundit, nihil vile, nihil turpe in seipsa continentem: qualia sunt in precibus eorum, qui multa blaterant, & indigna Deo petunt, vel eas non e puro corde effundunt. Sanctam igitur continet fiduciam hic versus, quem non facile proferet peccator: sequentem vero pronunciabit is, qui in omnibus tribulatur, sed non angustiatur, imo in tribulationibus, quæ patientiam operantur, gloriatur, eo quod incedat per arctam & angustam viam, quæ ducit ad vitam.

Εν ὁδῳ ταυτῃ, ᾗ ἐπορευομην, ἐκρυψαν παγιδα μοι κ. τ. ε.] Πασαις οἱ ἐχθροι ἡμων ἐπιβυλευῦσι ταις ἀρεταις. και ἐν μεν τῃ ἀνδρειᾳ κρυπτυσι την της δειλιας παγιδα, και ἐν τῃ πρᾳοτητι ἐμβαλλυσι την θρασυτητα, και ἐν τῃ ἐλεημοσυνῃ το μη δια τον θεον, ἀλλα δια τυς ὁρωντας ἐλεειν· και ἐν τῃ νηϛειᾳ το δια τυς ἀνθρωπυς νηϛευειν· και ταυτα μεν ἐπι της πρακτικης. τι δ' ἀν τις εἰποι και ἐπι της θεωριας, ὁποσας παγιδας οἱ ἐχθροι δια των αἱρεσεων τοις ὀρθοδοξοις δογμασι;

Απωλετο φυγη ἀπ' ἐμυ, και ὐκ ἐϛιν ὁ ἐκζητων την ψυχην μυ, κ. τ. ε.] Ο ἀπολεσας την φυγην ταυτην, ὐ δυναται εἰπειν· ἐν θλιψει ἐπλατυνας μοι.

Εκεκραξα προς σε κυριε· εἰπα, συ εἶ ἡ ἐλπις μυ μερις μυ εἶ ἐν γῃ ζωντων, κ. τ. ε.] Εἰ ὁ κυριος ἡμων σοφια ἐϛι, και μερις δε των ζωντων αὐτος· ἡ μερις ἀρα των ζωντων ἡ σοφια ἐϛι, καθ' ἡν και χρηματιζυσι ζωντες, ἡτις ἐϛιν ὁ χριϛος.

Ρυσαι με ἐκ των καταδιωκοντων με, κ. τ. ε.] Πειρασμοι συνεχεις καταδιωκυσι τον νυν ἀπο γνωσεως.

Εξαγαγε ἐκ φυλακης την ψυχην μυ, κ. τ. ε.] Οὐ παντων ἐϛι το λεγειν· ἐκβαλε ἐκ φυλακης την ψυχην μυ· εἰ μη των δυναμενων δια καθαροτητα και χωρις τυ σωματος τυτυ ἐπιβαλειν τῃ θεωρια των γεγονοτων.

ΨΑΛΜΟΣ ρμβ'.

Κυριε, εἰσακυσον της προσευχης μυ, ἐνωτισαι την δεησιν μυ ἐν τῃ ἀληθειᾳ συ, ἐπακυσον μυ ἐν τῃ δικαιοσυνῃ συ, κ. τ. ε.] Ο θαῤῥων, ὁτι ἐν πνευματι και ἀληθειᾳ προσκυνει τον θεον, και ὐκετι ἐν τυπῳ, λεγοι ἀν το, ἐνωτισαι την δεησιν μυ ἐν τῃ ἀληθειᾳ συ.

Και μη εἰσελθῃς εἰς κρισιν μετα τυ δυλυ συ, ὁτι ὐ δικαιωθησεται ἐνωπιον συ πας ζων, κ. τ. ε.] Επαν κρινηται

In via hac, qua ambulabam absconderunt laqueum mihi, &c.] Omnibus virtutibus inimici noſtri inſidiantur. In fortitudine timiditatis laqueum abſcondunt, in manſuetudine audaciam injiciunt, dantque operam, ut, cum ſit eleemoſina, non propter Deum, ſed propter videntes fiat, &, cum jejunatur, propter homines jejunetur. Atque hæc quidem in activa vita; in ſpeculativa vero quantos putandum eſt per hæreſes ſanis dogmatis injici laqueos?

Periit fuga a me, & non eſt, qui requirat animam meam, &c.] Qui hanc fugam perdidit, non poteſt dicere: *In tribulatione dilataſti mihi.*

Clamavi ad te, Domine: dixi: Tu es ſpes mea, portio mea in terra viventium, &c.] Si Dominus noſter ſapientia eſt, & ipſe eſt portio viventium, utique portio viventium eſt ſapientia, quæ Chriſtus eſt, & ſecundum quam etiam appellantur viventes.

Libera me a perſequentibus me, &c.] Aſſiduæ tentationes mentem a ſcientia expellunt.

Educ de cuſtodia animam meam, &c.] Non omnium eſt dicere: *Educ de cuſtodia animam meam*, ſed illorum tantum, qui propter puritatem etiam absque corpore contemplationi rerum, quæ factæ ſunt, vacare poſſunt.

PSALMUS CXLII.

Domine exaudi orationem meam: auribus percipe obſecrationem meam in veritate tua: exaudi me in tua juſtitia, &c.] Qui confidit, quod in ſpiritu & veritate, & non amplius in figura Deum adoret, dicere poterit: *Auribus percipe deprecationem meam in veritate tua.*

Et non intres in judicium cum ſervo tuo, quia non juſtificabitur in conſpectu tuo omnis vivens, &c.] Quan-

νηται μετα τȣ ἀνθρωπȣ ὁ κυριος, και λεγῃ· λαος μȣ, τι ἐποιησα σοι, ἡ τι ἐλυπησα σε; ȣ̓δεις ζων δικαιωθησεται. ἐνωπιον μεν γαρ κυριȣ ȣ̓ δικαιωθησεται πας ζων· ἐνωπιον δε ἀνθρωπων ȣ̓ μονον ἀδικων, ἀλλα και ἀλλων δικαιων ἐσθοτε· τα δε αἰτια τȣ μη δικαιȣσθαι ἐπιφερει συγγενως τῳ ςιχῳ τȣτῳ· ὁπως ἀν δικαιωθῃς ἐν τοις λογοις σȣ, και νικησῃς ἐν τῳ κρινεσθαι σε.

Η ψυχη μȣ ὡς γη ἀνυδρος σοι, κ. τ. ε.] Γη ἀνυδρος ἐςι ψυχη καθαρα πνευματικην γνωσιν ἐπιζητȣσα.

Ταχυ εἰσακȣσον μȣ κυριε, ἐξελιπε το πνευμα μȣ, κ. τ. ε.] Επι πλειον ἀκηδιων ἐκλειπει το πνευμα τȣ ἀνθρωπȣ. τȣτῳ δε ὁμοιον το, ἐν τῳ ἐκλειπειν ἐξ ἐμȣ το πνευμα μȣ.

Ακȣςον ποιησον μοι το πρωι το ἐλεος σȣ, ὁτι ἐπι σοι ἠλπισα. γνωρισον μοι κυριε ὁδον, ἐν ᾗ πορευσομαι, ὁτι προς σε ἠρα την ψυχην μȣ, κ. τ. ε.] Την θεωριαν ἐπιζητει τȣ μελλοντος αἰωνος, ἡν και βασιλειαν ȣ̓ρανων ἐθος ὀνομαζειν τῃ θειᾳ γραφῃ.

Τȣ αὐτȣ.] Δυναται τȣτο εἰπειν περιγνωρισμȣ ὁδȣ φερȣσης ἐπ᾽ ἀρετην, ἡ της, ἡν μετα την ἐξοδον ὁδευει τις, ἡτις ἐςιν ὁδος τȣ ξυλȣ της ζωης, ἡν φυλασσει τα Χερȣβιμ και φλογινη ῥομφαια.

Τȣ αὐτȣ.] Γη ζωντων και γη εὐθεια ἡ αὐτη ἐςιν ἀγαθη, ἐφ᾽ ἡν το ἀγαθον τȣ θεȣ πνευμα ὁδηγει τȣς ἀξιȣς. και ἐντευθεν την ἀξιαν τȣ πνευματος ἐδιδαχθημεν. ὡσπερ γαρ ὁ θεος, ȣ̓τω και το πνευμα ὠνομαςαι ἀγαθον. και καθαπερ τον θεον ὁδηγησαι αὐτον ἱκετευσας, ȣ̓τω και της τȣ πνευματος ὁδηγιας ἀπολαυσαι παρακαλει, ὡςε μηδεν αὐτῳ φανηναι προσαντες μηδε δυσχερες, ἀλλ᾽ εὐθειαν την ὁδον ὁδευειν και λειαν και πλανης ἀπηλλαγμενην.

ĉto Dominus cum homine judicio contenderit, dixeritque: *Popule meus, quid feci tibi, aut in quo contristavi te?* nemo vivens justificabitur: nam in conspectu Domini non justificabitur omnis vivens; in conspectu autem hominum non solum iniquorum, verum etiam justorum quandoque justificabitur. Cur autem non justificetur, congruentur subjungit hoc versu: *Ut justificeris in sermonibus tuis, & vincas, cum judicaris.*

Anima mea sicut terra sine aqua tibi, &c.] Terra sine aqua anima est pura, quæ spiritalem scientiam exquirit.

Velociter exaudi me Domine, defecit spiritùs meus, &c.] Cum supra modum anxiatur, deficit spiritus hominis. Huic autem simile est illud: *In deficiendo ex me spiritum meum.*

Auditam fac mihi mane misericordiam tuam, quia in speravi. Notam fac mihi viam, in qua ambulem, quia ad te levavi animam meam, &c.] Contemplationem exquirit futuri sæculi, quam etiam regnum cœlorum scriptura sacra solet appellare.

Ejusdem] Potest hoc dicere de notitia viæ, quæ ducit ad virtutem, vel de via, quam quis post exitum incedit, quæ est via ligni vitæ, quam custodit Cherubin cum flammea romphæa.

Ejusdem.] Terra viventium & terra recta eadem est bona, ad quam Spiritus Dei bonus deducit eos, qui digni sunt. Hinc etiam spiritus dignitatem didicimus. Sicut enim Deus, sic etiam spiritus nominatus est bonus: & quemadmodum Deum obsecravit, ut ipsum deduceret; sic etiam precatur, ut spiritus ductum consequatur, ita, ut nihil ipsi arduum & difficile appareat, sed rectam viam & planam, atque ab errore liberam incedat.

ΨΑΛΜΟΣ ρμγ'.

Ευλογητος κυριος ὁ θεος μου, ὁ διδασκων τας χειρας μου εἰς παραταξιν, τους δακτυλους μου εἰς πολεμον, κ.τ.ε.] Ο διδαχθεις παρα κυριου τον προς την ἀντικειμενην δυναμιν πολεμον, ἐπισταται λογους ἀρετων και κακιων, και διαφορας λογισμων, γνωρισματα τε ἀθειας και ὀρθης αὐτης, ἐτι δε και των νυκτερινων φαντασματων και ἐνυπνιων γινωσκει τους λογους, ὡν οἱ μεν ἀπο του λογικου μερους γινονται της ψυχης, κινουμενης της μνημης· οἱ δε ἀπο του θυμικου, ἑτεροι δε ἀπο του ἐπιθυμητικου. ἀλλα περι μεν τουτων ἀκριβεστερον ἐν τῳ ά. εἰληφαμεν.

Ανθρωπος ματαιοτητι ὡμοιωθη, αἱ ἡμεραι αὐτου ὡσει σκια παραγουσι, κ.τ.ε.] Επει ἀνθρωπος ἐν τιμῃ ὡν οὐ συνηκε, παρασυνεβληθη τοις κτηνεσι τοις ἀνοητοις και ὡμοιωθη αὐτοις, αἱ ἡμεραι αὐτου ὡσει σκια παραγουσι. τα γαρ ἐνταυθα παισιν ἐοικε παιζουσιν. ὁ σημερον γαρ δικαζων, ἑστηκεν αὐριον δικαζομενος· και ὁ σοβαρος ἐν τῳ ἀρχειν, ὑπο δημου πολλακις ἀπαγομενος· και ὁ πλουσιος ἐν πενιᾳ· και ὁ ἀνελπιστος και ἀνωνυμος πολλακις των ὁλων κρατων. και πυκναι αἱ μεταβολαι και ἀνωμαλαι αἱ μεταστασεις.

Του αὐτου.] Ματαιοτης ἐστιν ἑξις χειριστη λογικης ψυχης, καθ' ἡν τας φθαρτας ἡδονας προαιρουμενη των ἀϊδιων και ἀφθαρτων καταφρονει.

Κυριε κλινον οὐρανους σου και καταβηθι, ἀψαι των ὀρεων, και καπνισθησονται, κ.τ.ε.] Αφη ἐστι θεου διδασκαλια πνευματικη, τον ἐκ της κακιας ἀποκειμενον καπνον ταις ψυχαις ἐξελαυνουσα.

Εξαποστειλον τα βελη σου, και συνταραξεις αὐτους, κ.τ.ε.] Ταυτα τα βελη ἀντικεινται τοις πεπυρωμενοις βελεσι του ἐχθρου.

Εξελου με και ῥυσαι με ἐξ ὑδατων πολλων, ἐκ χειρος υἱων ἀλλοτριων, ὡν το στομα ἐλαλησε ματαιοτητα, και ἡ δεξια αὐτων δεξια ἀδικιας, κ.τ.ε.] Των ἑτερο-

δοξων

PSALMUS CXLIII.

Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum, &c.] Qui a Domino edoctus est bellum adversus contrariam potestatem, virtutum ac vitiorum causas novit, nec non cogitationum differentias, indiciaque & terminos impietatis, insuper etiam rationes cognoscit nocturnorum phantasmatum & somniorum, quorum alia quidem a rationabili animæ parte, excitata memoria fiunt, alia ab ira, alia a concupiscentia: verum de his accuratius in primo psalmo disseruimus.

Homo vanitati similis factus est: dies ejus sicut umbra prætereunt, &c.] Quoniam *homo, cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis, dies ejus sicut umbra prætereunt.* Ea enim, quæ hic fiunt, similia sunt pueris ludentibus. Qui enim hodie judicat, cras judicatur, &, qui insolescit in principatu, a carnifice sæpe abducitur ad mortem, & dives fit pauper, & insperatus, & anonymus sæpe imperat universis. Et frequentes sunt mutationes, & rerum vicissitudines.

Ejusdem.] Vanitas est animæ ratione præditæ habitus pessimus, quo fit, ut corporeas voluptates eligens, æternas atque incorruptibiles contemnat.

Domine, inclina cœlos tuos, & descende: tange montes, & fumigabunt, &c.] Dei tactus est doctrina spiritalis, quæ fumum ex malitia animabus inhærentem expellit.

Emitte sagittas tuas, & conturbabis eos, &c.] Hæ sagittæ ignitis inimici sagittis adversantur.

Eripe me, libera me de aquis multis, de manu filiorum alienorum, quorum os locutum est vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis, &c.] Propter magna dogmata os heterodoxorum locutum est vanitatem,

δοξων δια μεγαλα δογματα ἐλαλησε το ςομα ματαιοτητα· δια δε τας πραξεις πονηρας ἡ δεξια αὐτων δεξια ἀδικιας. οἱ ἀλλοτριοι δε υἱοι οἰονται τινα εἰναι δεξια, ἁτινα ἀδικιας ἐςι· διο και ὁ διαβολος ἱςαται ἐκ δεξιων αὐτων, ὡς και τȣ Ιȣδα.

Τȣ αὐτȣ.] Και ὁ προφητης φησι· πλην κριμα λαλησω προς σε· τι, ὁτι ὁδος ἀσεβων εὐοδȣται; και παλιν ὁ Δαυιδ φησι· παρ' ὀλιγον ἐξεχυθη τα διαβηματα μȣ, ὁτι ἐζηλωσα ἐπι τοις ἀνομοις εἰρηνην ἁμαρτωλων ὁρων.

Ο θεος ᾠδην καινην ᾀσομαι σοι, κ. τ. ε.] Ο την καινην διαθηκην διατιθεμενος, την καινην ᾠδην ᾀδει τῳ θεῳ ἡ ὁ τον καινον αρτον της καινης διαθηκης, και το ποτηριον ἀπο τȣ Ιήσȣ ἐν τῳ ἀναγαιῳ λαβων.

Ων οἱ υἱοι ὡς νεοφυτα ἱδρυμενα ἐν τῃ νεοτητι αὐτων, κ. τ. ε.] Τȣ μεν δια το φοβεισθαι τον κυριον μακαριȣ οἱ υἱοι ὡσει νεοφυτα εἰσιν ἐλαιων κυκλῳ της τραπεζης αὐτȣ· των δε ἀλλοτριων υἱων οἱ υἱοι ὡς νεοφυτα ἱδρυμενα ἐν τῃ νεοτητι αὐτων. κἀκεινῳ μεν ȣ̓κ ἐκ εἰσι θυγατερες, τȣτοις δε κεκαλλωπισμεναι, περικεκοσμημεναι ὡς ὁμοιωμα ναȣ. κἀκεινῳ μεν εἰσιν υἱοι υἱων, τȣτοις δε ȣ̓χι. ἐπι ἐκεινῳ μεν ȣ̓κ ἐςι ταμειον ȣ̓δε ἀποθηκη· τȣτων δε ταμεια πληρη, ἐξερευγομενα ἐκ τȣτȣ εἰς τȣτο. και κατα το εὐαγγελιον δε τοις τρεφομενοις ὑπο τȣ ȣ̓ρανιȣ πατρος πετεινοις τȣ ȣ̓ρανȣ, ȣ̓κ ἐςι ταμιειον ȣ̓δε ἀποθηκη. και παλιν τȣτοις ἐςι προβατα πολυτοκα πληθυνοντα, ȣ̓κ ἐν ἀλλοις τισιν ἡ ταις ἐξοδοις αὐτων· και βοες παχεις, ὁποιοι οἱ της Αἰγυπτιας εὐθηνιας.

Εμακαρισαν τον λαον, ᾡ ταυτα ἐςι, κ. τ. ε.] Μακαριοτης ἀδικων ἐςι βιος ἀπενθης μετα χρηματων πολλων· δικαιων δε μακαριοτης ἀπαθεια ψυχης μετα γνωσεως θεȣ.

ΨΑΛ-

propter pravas vero actiones dextera eorum dextera iniquitatis est. Filii autem alieni existimant, aliqua esse dextera, quæ sunt iniquitatis. Quapropter etiam diabolus stat a dexteris eorum, uti & Judæ.

Ejusdem.] Etiam propheta dicit: *Verumtamen judicium loquar ad te. Quid est, quod via impiorum prosperatur?* Et rursus David ait: *Paulominus effusi sunt gressus mei, quia zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns.*

Deus canticum novum cantabo tibi, &c.] Qui novum Testamentum constituit, is novum canticum Deo canit: vel qui novum panem novi Testamenti, & calicem a Jesu in hoc terreno cænaculo accipit.

Quorum filii, sicut novellæ plantationes, constabilitæ in juventute sua, &c.] Illius quidem, qui propter timorem Domini beatus est, filii sunt, *sicut novellæ olivarum in circuitu mensæ* ejus; alienorum vero filiorum filii sunt, *sicut novellæ plantationes, constabilitæ in juventute sua.* Atque illi quidem nullæ sunt filiæ; his vero compositæ, circumornatæ sicut similitudo templi. Atque illi quidem sunt filii filiorum, his autem non. Præterea illi quidem non est promptuarium, neque penuarium; horum autem *promtuaria plena eructantia ex hoc in illud.* Juxta Evangelium quoque volatilibus cœli, quæ a cœlesti patre pascuntur, non est promtuarium, neque horreum. Et rursus his sunt oves fœtosæ abundantes, non in aliis, quam in egressibus suis, & boves crassæ, quales erant in Ægyptiaca prosperitate.

Beatum dixerunt populum, cui hæc sunt, &c.] Iniquorum beatitudo vita est luctu carens, multisque divitiis referta; justorum autem beatitudo est animæ status perturbationum expers & cognitioni Dei conjunctus.

ΨΑΛΜΟΣ ρμδ'.

Υψωσω σε ὁ Θεος μȣ, κ. τ. ε.] Υψωσις πνευματικη ἐςιν ευχαριςια νȣ καθαρȣ ἐπι τοις συμβασιν αὐτῳ παρα τȣ θεȣ ἀγαθοις.

Καθ' ἑκαςην ἡμεραν ευλογησω σε, κ. τ. ε.] Και ἐν περιςασεσι και πειρασμοις ὡν ευλογησω σε, φησι, κυριε· τȣτεςι, διηνεκως. και γαρ πολλων ἐσμεν ὀφειλεται αὐτῳ, ὁτι ȣ̓κ ὀντας ἐποιησεν, ὁτι τοιȣτȣς εἰργασατο, ὁτι γενομενȣς διακρατει, ὁτι καθ' ἑκαςην προνοει την ἡμεραν και κοινη και ἰδιᾳ, και λαθρα και φανερως, και ȣ̓κ εἰδοτων. ȣ̓ δια ταυτα δε μονον αἰνον ᾀδειν διαπαντος προσηκεν, ἀλλα και δια το μεγαλειον της δοξης αὐτȣ, δια την ἀκηρατον ȣ̓σιαν. και γαρ δια ταυτην ὀφειλεται παρ' ἡμων αὐτῳ αἰνος και ευλογια, και διηνεκης ευχαριςια, και λατρεια, και διακονια συνεχης. τȣτο γȣν αὐτο δηλων ὁ προφητης ἐπηγαγεν.

Μεγας ὁ κυριος και αἰνετος σφοδρα, και της μεγαλωσυνης αὐτȣ ȣ̓κ ἐςι περας, κ. τ. ε.] Επειπερ ἡ μεγαλωσυνη τȣ θεȣ ἐν τῳ Χριςῳ και ἐν τοις κτισμασιν ȣ̓σα θεωρειται, και ȣ̓κ ἐςι περας της μεγαλωσυνης αὐτȣ, μηποτε ἡ ἐξ ἀπειρȣ ἐπ' ἀπειρον και ἐντευθεν παριςαται τȣ θεȣ εἰς τα ὀντα ὑπ' αὐτȣ γενομενα προνοια.

Τȣ αὐτȣ.] Παντων μεν των γεγονοτων ἡ θεωρια πεπεραςαι· μονη δε ἡ γνωσις της ἁγιας τριαδος ἐςιν ἀπεραντος.

Και οἱ οἰκτιρμοι αὐτȣ ἐπι παντα τα ἐργα αὐτȣ, κ. τ. ε.] Εἰ οἱ οἰκτιρμοι τȣ θεȣ ἐπι παντα τα ἐργα αὐτȣ, πως εἰσι τινες, ἐφ' ȣ̓ς ȣ̓ φθανȣσιν; ἀρα και ἐπ' αὐτȣς οἱ οἰκτιρμοι τȣ θεȣ· εἰ μη ἀρα ἐπι μεν τα ἐργα αὐτȣ φθανȣσιν οἱ οἰκτιρμοι αὐτȣ, ἐπι δε τα ἐργα των χειρων αὐτȣ ȣ̓ παντως.

Εξο-

PSALMUS CXLIV.

Exaltabo te Deus meus, &c.] Exaltatio spiritalis est gratiarum actio, quam mens pura reddit ob præstita sibi a Deo beneficia.

Per singulos dies benedicam tibi, &c.] Etiam, cum in periculis & tentationibus fuero, benedicam te, inquit, Domine, id est, perpetuo. Etenim multorum ei debitores sumus, quod nondum existentes fecerit, quod tales effecerit, quod factos contineat, quod per singulos dies nobis provideat tam publice, quam privatim, tam clam, quam palam, etiam, cum nescimus. Non propter ea autem tantum convenit, ut perpetuo laudem ejus concinamus, sed etiam propter magnitudinem gloriæ ipsius, propter substantiam corruptionis expertem. Etenim propterea debetur ei a nobis laus & benedictio, & perpetua gratiarum actio, & cultus, & ministerium assiduum. Hoc ipsum ergo Propheta significans subjunxit.

Magnus Dominus, & laudabilis nimis, & magnitudinis ejus non est finis, &c.] Quandoquidem magnitudo Dei in Christo, & in creaturis esse conspicitur, & magnitudinis ejus non est finis, forte hinc etiam ex infinito in infinitum in ea, quæ ab ipso facta sunt, providentia conspicitur Dei.

Ejusdem.] Omnium quidem, quæ facta sunt, contemplatio finita est, sola vero sanctæ Trinitatis cognitio infinita.

Et miserationes ejus super omnia opera ejus, &c.] Si miserationes Dei super omnia opera ejus, quomodo sunt nonnulli, ad quos non perveniunt? Utique etiam super ipsos sunt miserationes Dei: nisi forte ad opera quidem ejus pertingunt miserationes ipsius, ad opera autem manuum ejus non item.

Ἐξομολογησάσθωσάν σοι, κυριε, παντα τα ἐργα σε, και οἱ ὁσιοι σε εὐλογησάσθωσαν σε, κ. τ. ε.] Νυν ἐργα τας φυσεις τας λογικας λεγει· αὐται γαρ πεφυκασιν ἐξομολογεισθαι θεῳ. εἰ δ' ἀναπεμπεται τις ἐξομολογησις και ἀπο της λοιπης κτισεως θεος ἀν εἰδειη.

Βασιλεια σε βασιλεια παντων αἰωνων, κ. τ. ε.] Εἰ ἡ βασιλεια τε θεε ἡ θεωρια των γεγονοτων και γενησομενων αἰωνων ἐςι, καλως εἰρηται το· ἡ βασιλεια σε βασιλεια παντων των αἰωνων.

Φυλασσει κυριος παντας τες ἀγαποντας αὐτον, και παντας τες ἁμαρτωλες ἐξολοθρευσει, κ. τ. ε.] Ἐξολοθρευσις ἁμαρτωλε ἐςι λογικης ψυχης χωρισμος ἀπο της συμπασης κατα κακιαν ζωης.

Αἰνεσιν κυριε λαλησει το ςομα με, και εὐλογειτω πασα σαρξ το ὀνομα το ἁγιον αὐτε εἰς τον αἰωνα και εἰς τον αἰωνα τε αἰωνος, κ. τ. ε.] Πασα σαρξ εὐλογεσα το ὀνομα κυριε εἰς τον αἰωνα και εἰς τον αἰωνα τε αἰωνος, ἐςαι δηλονοτι εἰς τον αἰωνα και εἰς τον αἰωνα τε αἰωνος ὀψομενη το σωτηριον τε θεε.

Τε αὐτε.] Και ὁ Παυλος φησιν· ἐκ ἐν πλαξι λιθιναις, ἀλλ' ἐν πλαξι καρδιας σαρκιναις. πλαξ τοινυν σαρκινη ἐςι ψυχη λογικη εὐκολως ὑποδεχομενη τον τε θεε νομον. ἐςι δε και ψεκτη σαρξ, ὡς το, ἐ μη καταμεινῃ το πνευμα με ἐν τοις ἀνθρωποις τετοις, δια το εἰναι αὐτες σαρκας. και παλιν ὁ Παυλος φησι, σαρξ και αἱμα βασιλειαν θεε κληρονομησαι ἐ δυνανται. ἐνταυθα γαρ σαρξ την κακιαν σημαινει.

ΨΑΛΜΟΣ ρμέ.

Τον φυλασσοντα ἀληθειαν εἰς τον αἰωνα, ποιεντα κρισιν τοις ἀδικεμενοις, διδοντα τροφην τοις πεινωσιν, κ. τ. ε.] Ἀληθειαν εἰπε τον ἀληθινον, ἀπο της ἑξεως ὀνομασας τον μετεχοντα της ἑξεως· ἐτω και ἐλεημοσυνην ἀγαπᾳ και κρισιν, τετεςιν, ἐλεημονα και δικαιοκριτον. και παρα Παυλῳ ἀγαπη ἐ περπερευεται, ἀντι τε ὁ ἐχων την

ἀγα-

Confiteantur tibi, Domine, omnia opera tua, & sancti tui benedicant tibi, &c.] Hoc loco opera naturas ratione præditas vocat: ipsæ enim solent confiteri Deo. An vero confessio aliqua etiam a reliqua creatura emittatur, Deus scit.

Regnum tuum regnum omnium sæculorum, &c.] Si regnum Dei contemplatio est præteritorum ac futurorum sæculorum, pulchre dictum est: *Regnum tuum regnum omnium sæculorum.*

Custodit Dominus omnes diligentes se, & omnes peccatores disperdet, &c.] Exterminatio peccatoris est rationabilis animæ separatio ab omni vitiosa vita.

Laudationem Domini loquetur os meum, & benedicat omnis caro nomini sancto ejus in sæculum & in sæculum sæculi, &c.] Omnis caro, quæ benedicit nomen Domini in sæculum & in sæculum sæculi, utique in sæculum & in sæculum sæculi videbit salutare Dei.

Ejusdem.] Paulus quoque ait: *Non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus, &c.* Tabula igitur carnalis est anima ratione prædita, quæ facile suscipit legem Dei. Est etiam caro, quæ in malam partem accipitur, ut cum dicitur: *Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quia caro sunt.* Paulus quoque ait: *Caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt.* Hoc loco enim caro malitiam significat.

PSALMUS CXLV.

Qui custodit veritatem in sæculum, facit judicium injuriam facientibus, dat escam esurientibus, &c.] Veritatis nomine appellavit veracem, ab habitu nominans habitus participem. Sic etiam diligit misericordiam & judicium, hoc est, misericordem & judicem. Apud Paulum quoque *charitas non agit perperam*, id est, qui habet charitatem. Sic etiam a

malis

ἀγαπην. κατα τα αὐτα δε και ἀπο των χειρων ἐξω εὑρησεις ὀνομαζομενους τους κεκτημενους αὐτας.

Κυριος λυει πεπεδημενους, κυριος σοφοι τυφλους, κυριος ἀνορθοι κατερραγμενους, κ.τ.ε.] Ουτε τα πραγματα δεσμοι τον νουν, ουτε τα τουτων νοηματα, ἀλλα τα ἐμπαθη των πραγματων νοηματα. και γαρ τον χρυσον ὁ κυριος ἐκτισε, και αὐτος την γυναικα ἐποιησεν, οὐδεν δε των γεγονοτων ὑπο θεου ἐναντιουται τη σωτηρια των ἀνθρωπων, ἀλλ' ἡ πορνεια και ἡ πλεονεξια δεσμουσι τον νουν, ἀναγκαζουσι χρονιζειν τα νοηματα των πραγματων ἐν καρδια.

Του αὐτου.] Εκεινους δηλαδη λεγει τυφλους, τους μητε τα ἑαυτων κατορθωματα, μητε των ἀλλων τα ἐλαττωματα καταβλεποντας.

Βασιλευσει κυριος εἰς τον αἰωνα, κ.τ.ε.] Ο χριστος ἐβασιλευσε μεν προ των αἰωνων ἀσαρκος, ἐβασιλευσε δε και τη σαρκι αἰωνιως. ταυτα δε το πνευμα το ἁγιον εὐαγγελιζεται τη ἐκκλησια.

ΨΑΛΜΟΣ ρμς'.

Οικοδομων Ιερουσαλημ ὁ κυριος και τας διασπορας του Ισραηλ ἐπισυναξει, κ.τ.ε.] Οὑς διασκορπιζει ἡ κακια, τουτους συναγει ἡ ἀρετη. οὑτω και ὁ κυριος ἐν τοις εὐαγγελιοις· και ὁ μη συναγων μετ' ἐμου, σκορπιζει.

Ο ἀριθμων πληθη ἀστρων, κ.τ.ε.] Ο ἀριθμος, ᾡ χρωμενος ὁ θεος ἀριθμει τα λογικα, καταστασεως ἀστρων μηνυει διαφορας, και ἁ τιθησιν ὀνοματα αὐτοις διαφορους πνευματικας γνωσεις σημαινει. περι δε των ἑρπετων των ἐν τη θαλασση φησιν· ἐκει ἑρπετα, ὡν οὐκ ἐστιν ἀριθμος. πως γαρ ἐφαρμοσθησεται ὁ πνευματικος ἀριθμος τοις ἑρπουσιν ἐπι γαστερα, και δουλευουσιν ἡδοναις, ὡν ὁ θυμος κατα την ὁμοιωσιν του ὀφεως, και ἰος ἀσπιδων ὑπο τα χειλη αὐτων; και παλιν ὁ Σολομων πολλους

malis habitibus reperies nominari eos, quibus illi insunt.

Dominus solvit compeditos, Dominus sapientes facit cæcos, Dominus erigit elisos, &c.] Neque res vinciunt mentem, neque earum cogitationes, sed affectibus plenæ rerum cogitationes. Etenim aurum creavit Dominus, & ipse mulierem fecit, nihil vero eorum, quæ a Deo facta sunt, hominum saluti adversatur; sed fornicatio & avaritia mentem vinciunt, coguntque, rerum cogitationes in corde diutius immorari.

Ejusdem.] Illos videlicet appellat cæcos, qui neque sua proba facinora, neque aliorum defectus considerant.

Regnabit Dominus in sæcula, &c.] Ante sæcula regnavit Christus sine carne; regnavit etiam in carne in sæcula. Hæc autem Spiritus sanctus annunciat Ecclesiæ.

PSALMUS CXLVI.

Ædificans Jerusalem Dominus, & dispersiones Israelis congregabit, &c.] Quos dispergit malitia, eos congregat virtus. Sic & Dominus in Evangeliis: *& qui non colligit mecum, dispergit.*

Qui numerat multitudinem stellarum, &c.] Numerus, quo utitur Deus, ut rationabilia numeret, constitutionis astrorum indicat differentias, & quæ eis ponit nomina, ea varias spiritales notitias significant. De reptilibus autem, quæ in mari sunt, ait: *Illic reptilia, quorum non est numerus.* Quomodo enim conveniet spiritalis numerus repentibus super ventrem, & servientibus voluptatibus, quorum *furor secundum similitudinem serpentis, & venenum aspidum sub labiis eorum?* Et rursus Salomon multos dicit a ma-

litia

λους λεγει τους τετρωμενους ὑπο κακιας, και ἀναριθμητους τους πεφονευμενους.

Αναλαμβανων πραεις ὁ κυριος, ταπεινων δε ἁμαρτωλους ἑως της γης, κ. τ. ε.] Ζητητεον, ποθεν ταπεινοι τους ἁμαρτωλους. διδασκει δε το ὁπου εἰπων ἑως γης. και μηποτε ταπεινοι, ποιων εἰναι ἐν τῳ γηινῳ της ταπεινωσεως σωματι. ἀναλαμβανει μεν ουν πραεις, ους προτερον ἐταπεινωσε· ταπεινοι και ἑως γης ἁμαρτωλους, προ της ἁμαρτιας ὀντας ἐν ὑψει.

Τῳ περιβαλλοντι τον ουρανον ἐν νεφελαις, κ. τ. ε.] Περιβαλλεται και καλυπτεται ὁ ουρανος και τα θειοτερα νεφελαις, ἐφ' ἁς φθανει ἡ ἀληθεια.

ΨΑΛΜΟΣ ρμζ'.

Οτι ἐνισχυσε τους μοχλους των πυλων σου, κ.τ.ε.] Μοχλοι, οἰμαι, των πυλων εἰσιν Ιερουσαλημ συνεχομενοι ὑπο κυριου τα ὑπερ της θεωρουμενης ἀληθειας και καταλαμβανομενης λογικα δυνατως αὐτην παριςαντα.

Του αὐτου.] Μοχλοι μεν της Ιερουσαλημ εἰσιν αἱ πρακτικαι ἀρεται κωλυουσαι τους ἐχθρους παρεισδυναι· της δε Σιων, τα ουρανια δογματα, και ἡ ὀρθη πιςις της προσκυνητης και ἁγιας τριαδος, εἰπερ ἡ μεν Ιερουσαλημ την ψυχην σημαινει· ἡ δε Σιων, τον νουν. ἑρμηνευεται γαρ Ιερουσαλημ μεν ὁρασις εἰρηνης, Σιων δε σκοπευτηριον.

Ο τιθεις τα ὁρια σου εἰρηνην, κ.τ.ε.] Τα ὁρια της Ιερουσαλημ εἰρηνη ἐςι παντα· ἐξω δε των ὁρεων αὐτης ουκ ἐςιν εἰρηνη· διο ὁ μη ἐν εἰρηνῃ, ἐξω ἐςι των ὁρεων Ιερουσαλημ.

Του αὐτου.] Ορια της εἰρηνης φασιν εἰναι την ἀπαθειαν της ψυχης.

Και ςεαρ πυρου ἐμπιπλων σε, κ.τ.ε.] Ομοιον ἐν ὀγδοηκοςῳ ουτως· και ἐψωμισεν αὐτους ἐκ ςεατος πυρου. ὁ κοκκος του σιτου ὁ σωτηρ ἐςι· διο και πυρος ἐςιν ου ἐμπιπλησιν ὁ θεος την Ιερουσαλημ.

Ο ἀποςελλων το λογιον αὐτου τῃ γῃ, κ.τ.ε.] Γην ἐνταυθα ἀλληγορει, ταχα μεν και ἡμας τους ἐν ὀςρακινοις

σκευεσι

litia ſauciatos, & interfectos, quorum non eſt numerus.

Suſcipiens manſuetos Dominus, humilians autem peccatores usque ad terram, &c.] Quærendum, unde humiliet peccatores. Hoc autem docet, cum ait: *Usque ad terram.* Et vide, ne humiliet, cum in terreno humilitatis corpore collocat. Suſcipit igitur manſuetos, quos prius humiliaverat. Humiliat autem usque ad terram peccatores, qui ante peccatum in excelſo erant.

Qui operit cœlum nubibus, &c.] Cœlum & res diviniores cooperiuntur & abſconduntur nubibus, ad quas veritas pertingit.

PSALMUS CXLVII.

Q*voniam confortavit ſeras portarum tuarum, &c.*] Portarum Jeruſalem vectes, uti arbitror, qui a Domino continentur, ſunt rationes, quæ perſpectam & comprehenſam potenter exhibent veritatem.

Ejusdem.] Vectes quidem Jeruſalem ſunt actrices virtutes, quæ hoſtes introitu prohibent; Sionis vero ſeræ ſunt cœleſtia dogmata, & recta fides adorandæ & ſanctæ Trinitatis, ſiquidem Jeruſalem animam ſignificat, Sion vero mentem. Interpretatur enim Jeruſalem *viſio pacis*, Sion autem *ſpecula.*

Qui ponit fines tuos pacem, &c.] Omnes fines Jeruſalem ſunt pax. Verum extra fines ejus non eſt pax. Quare is, qui non eſt in pace, eſt extra fines Jeruſalem.

Ejusdem.] Fines pacis dicunt eſſe affectuum in anima vacuitatem.

Et adipe frumenti ſatiat te, &c.] Simile eſt in pſalmo octogeſimo iſtud: *Et cibavit illos de adipe frumenti.* Granum frumenti Salvator eſt: quapropter etiam frumentum eſt, quo Deus ſatiat Jeruſalem.

Qui emittit eloquium ſuum terræ, &c.] Hoc loco terram allegorice ſumit, nosque forte indicat, qui

σκευεσι τον θησαυρον περιφεροντας· ἀμεινον δε τον υἱον τυ θευ ἐκδεχεσθαι τον ἐν τη σαρκι, ἡν χωρησαι ἠθελησε σον τοσυτον κυριον.

Τυ διδοντος χιονα ὡσει ἐριον, ὁμιχλην ὡσει σποδον πασσοντος, κ. τ. ε.] Διττως λεγεται διδοναι Θεος, ἠ συγχωρων, ἠ ἐνεργων· ὡς εἰ και περι τυ ἡλιυ τις ἐλεγεν, ὁτι αὐτος ἐςιν ὁ την ἡμεραν ποιων και την νυκτα, ἀλλ' ἡμεραν μεν λαμπων, νυκτα δε ὑποχωρων. κατα ὐν το δευτερον σημαινομενον το διδοναι τον Θεον ἐνταυθα νομιςεον, εἰπερ ἀποςελλων τον λογον αὐτυ τηκει αὐτα.

Εξαποςελει τον λογον αὐτυ, και τηξει αὐτα, κ. τ. ε.] Η χιων και ὁ κρυςαλλος, και ἡ ὁμιχλη και το ψυχος κατα ςερησιν τυ ἡλιυ της δικαιοσυνης ἐπισυμβαινει τη φυσει τη λογικη, ἁπερ ἐτηξεν ὁ τυ Θευ λογος ἀποςαλεις πυρ γαρ, φησιν, ἠλθον βαλειν ἐπι την γην.

ΨΑΛΜΟΣ ρμή.

Αινειτε τον κυριον ἐκ των ὐρανων, κ. τ. ε.] Αἰνος ἐςιν ὑμνος εἰς θεον ἐπι τη Θεωρια των γεγονοτων.

Αἰνειτε αὐτον παντα τα ἀςρα και το φως, κ. τ. ε.] Το φως νυν συμβολικως λογικην φυσιν σημαινει· ὑμεις γαρ, φησιν, ἐςε το φως τυ κοσμυ.

Αἰνειτε αὐτον οἱ ὐρανοι των ὐρανων, και το ὑδωρ το ὑπερανω των ὐρανων αἰνεσατωσαν το ὀνομα κυριυ, κ.τ.ε.] Οὐρανος ἐςι νοητος φυσις λογικη τον της δικαιοσυνης ἡλιον ἐν αὐτη περιφερυσα.

Τυ αὐτυ.] Υδωρ το ἐπανω των ὐρανων λογικας φυσεις σημαινει, κεχωρισμενας ἀπο των ἐν τοις ὐρανοις ὀντων ὑδατων.

Και ὑψωσει κερας λαυ αὐτυ, κ. τ. ε.] Κερας ἐςι νυς καθαρος.

Υμνος πασι τοις ὁσιοις αὐτυ, κ. τ. ε.] Υμνος ἐςιν ἐμπληξις μετα δοξολογιας ἐπι τη Θεωρια των γεγονοτων και γενομενων ὑπο θευ.

ΨΑΛ-

qui in luteis vasis thesaurum circumferimus. Sed Dei filium in carne, quam capere tantum Dominum voluit, præstat intelligere.

Qui dat nivem sicut lanam, nebulam sicut cinerem spargit, &c.] Dupliciter dicitur dare Deus, vel quatenus permittit, vel quatenus efficit: perinde ac de sole quispiam diceret, ipsum esse, qui diem facit, & noctem: diem quidem, cum lucet; noctem vero, cum recedit. Hoc ergo secundo sensu Deus dare hoc loco putandus est, siquidem emittens verbum suum, tabefacit ea.

Emittet verbum suum, & liquefaciet ea, &c.] Nix, crystallus, nebula & frigus recedente sole justitiæ naturam ratione præditam occupant: quæ quidem emissum Dei verbum tabefecit: *Ignem enim*, inquit, *veni mittere in terram.*

PSALMUS CXLVIII.

Laudate Dominum de cœlis, &c.] Laus est hymnus in Deum ob eorum, quæ facta sunt, contemplationem.

Laudate eum omnes stellæ & lumen, &c.] Lux hoc loco symbolice naturam ratione præditam significat. *Vos* enim, inquit, *estis lux mundi.*

Laudate eum cœli cœlorum, & aquæ, quæ super cœlos sunt, laudent nomen Domini, &c.] Cœlum intelligibile rationabilis est natura, quæ justitiæ solem in se circumfert.

Ejusdem.] Aquæ, quæ super cœlos sunt, naturas rationabiles significant, quæ ab aquis, quæ in cœlis sunt, separantur.

Et exaltabit cornu populi sui, &c.] Cornu est mens pura.

Hymnus omnibus sanctis ejus, &c.] Hymnus est admiratio cum glorificatione ob eorum, quæ contigerunt, & a Deo facta sunt, contemplationem.

ΨΑΛΜΟΣ ρμθ΄.

Ασατε τῳ κυριῳ ᾀσμα καινον, κ. τ. ε.] Ουτος ᾀδει καινον ᾀσμα ὁ τον παλαιον ἀνθρωπον ἀποθεμενος, τον φθειρομενον κατα τας ἐπιθυμιας της ἀπατης, και ἐνδυσαμενος τον νεον τον κατα Θεον κτισθεντα.

Η αἰνεσις αὐτȣ ἐν ἐκκλησιᾳ ὁσιων, κ. τ. ε.] Ως ȣ̓κ ὡραιος αἰνος ἐν ϛοματι ἁμαρτωλȣ· ȣ̓τως ȣ̓δε ἐν ἐκκλησιᾳ πονηρευομενων, ἀλλ᾽ ἐν ἐκκλησιᾳ ὁσιων· και ἐν ταυτῃ μαλλον ἢ ἐν ἑνι, ἢ ἐν ὀλιγοις.

Ευφρανθητω Ισραηλ ἐπι τῳ ποιησαντι αὐτον, και υἱοι Σιων ἀγαλλιασθωσαν ἐπι τῳ βασιλει αὐτων, κ. τ. ε.] Επει περι μεν τȣ κατ᾽ εἰκονα το ἐποιησεν, εἰρηται, περι δε τȣ ἀπο τȣ χȣ το ἐπλασε, και ἡ ἁγια εὐφροσυνη ἐν τῳ κατ᾽ εἰκονα ἐϛι, δια τȣτο Ισραηλ ἐπι τῳ ποιησαντι αὐτον προϛασσεται εὐφραινεσθαι. υἱων δε Σιων βασιλευει Χριϛος, τȣτεϛι, σοφια, λογος, ἀληθεια, ἐφ᾽ ᾧ ἀγαλλιασθωσαι.

Αἰνεσατωσαν το ὀνομα αὐτȣ ἐν χορῳ, κ. τ. ε.] Εαν οἱ πολλοι ἐν τῳ αὐτῳ νοϊ και τῃ αὐτῃ γνωμῃ ὁμοθυμαδον μιᾳ ψυχῃ και μιᾳ καρδιᾳ αἰνωσι το ὀνομα και την ἰδιοτητα τȣ βασιλεως, αἰνȣσι το ὀνομα αὐτȣ ἐν χορῳ μετα συμφωνιας.

Εν τυμπανῳ και ψαλτηριῳ ψαλατωσαν αὐτῳ, κ. τ. ε.] Οἱ μεν νεκρωσαντες τα ἐπι γης μελη, και ἀναγαγοντες ἐπι το ξυλον, τῳ Χριϛῳ συϛαυρȣσθαι τας ἀρχας και τας ἐξȣσιας, ἐν τυμπανῳ ψαλλȣσι τῳ θεῳ· οἱ δε ὁλοκληροι και ἁρμονιοι τῳ πνευματι, ἐν ψαλτηριῳ.

Οτι εὐδοκει κυριος ἐν λαῳ αὐτȣ, και ὑψωσει πρᾳεις ἐν σωτηριᾳ, κ.τ.ε.] Ευδοκει κυριος ἐν τῃ ἰδιᾳ μεριδι, ἥτις ἐϛιν ὁ λαος αὐτȣ, ȣ̓κ ἐν ἀλλῳ τινος ἀρχοντος τȣ αἰωνος τȣτȣ λαῳ. και ὑψωσει πρᾳεις εἰς γην, ἣν κληρονομȣσιν οἱ πρᾳεις, ȣ̓ την κατω, ἀλλα ταυτην, ἐφ᾽ ἧς ἐϛιν ἡ ἀνω Ιερȣσαλημ. ὑψωσει γαρ θεος πρᾳεις ἐν σωτηριᾳ· και καυχησονται ὁσιοι ἐν δοξῃ. ἐν ποιᾳ δοξῃ; εὐλογως περι ἧς φησιν· ὁ καυχωμενος ἐν κυριῳ καυχασθω· ἡ τοιαυτῃ, ὁποιαν εἰχε Μωυσης, ὁτι

δεδοξα-

PSALMUS CXLIX.

Cantate Domino canticum novum, &c.] Ille canit novum canticum, qui veterem hominem secundum erroris desideria corruptum deposuit, & novum induit, qui secundum Deum creatus est.

Laus ejus in Ecclesia sanctorum, &c.] Quemadmodum *non est speciosa laus in ore peccatoris;* ita nec in Ecclesia malignantium, sed in Ecclesia sanctorum; idque in hac potius, quam vel in uno aliquo, aut in paucis.

Lætetur Israel in eo, qui fecit eum, & filii Sion exsultent in rege suo, &c.] Cum de illo quidem, quod est secundum imaginem, dictum sit *fecit;* de eo vero, quod est de pulvere, dictum sit *formavit*, & sancta lætitia consistat in eo, quod est secundum imaginem; idcirco Israel jubetur lætari in eo, qui fecit eum. Filiis autem Sion imperat Christus, id est, sapientia, verbum, Veritas, in quo exsultent.

Laudent nomen ejus in choro, &c.] Cum multi in eadem mente & eadem sententia unanimiter uno animo & uno corde laudant nomen & proprietatem regis, tunc laudant nomen ejus in choro cum concentu.

In tympano & psalterio psallant ei, &c.] Qui quidem mortificant membra sua, quæ sunt super terram, eaque in lignum agunt, ut simul cum Christo crucifigant principatus ac potestates, hi in tympano psallunt Deo: qui vero toti sunt spiritui consentientes, in psalterio.

Quia beneplacitum est Domino in populo suo, & exaltabit mansuetos in salute, &c.] Complacet sibi Dominus in parte sua, quæ est populus ejus, non in alio populo alicujus principis sæculi hujus. Et exaltabit mansuetos in ea, quam mites hæreditate accipiunt, terra non inferiore, sed illa, ubi est superna Jerusalem. Exaltabit enim Deus mansuetos in salute, & exsultabunt sancti in gloria. In quali gloria?

δεδοξασθαι ἡ ὀψις τȣ προσωπȣ αὐτȣ· και περι ἡς φησὶ ὁ Παυλος· ἡμεις δε παντες ἀνακεκαλυμμενῳ προσωπῳ την δοξαν κυριȣ κατοπτριζομενοι, την αὐτην εἰκονα μεταμορφȣμεθα ἀπο δοξης εἰς δοξαν.

Και ἀγαλλιασονται ἐπι των κοιτων αὐτων, κ.τ.ε.] Αγαλλιασονται ἐπι των κοιτων αὐτων, οἱς ἡ νυξ προεκοψεν, ἡ δε ἡμερα ἠγγικεν· οἱ και ὡς ἐν ἡμερᾳ εὐσχημονως περιπατȣσιν, ȣ̓ κωμοις και μεθαις, ȣ̓ κοιταις και ἀσελγειαις.

Αἱ ὑψωσεις τȣ Θεȣ ἐν τῳ λαρυγγι αὐτων, κ. τ. ε.] Ων ȣ̓ ταφος ἀνεῳγμενος ὁ λαρυγξ, τȣτων ὑψωσεις Θεȣ ἐν τῳ λαρυγγι αὐτων, και ῥομφαιαι διστομοι ἐν ταις χερσιν αὐτων των ἑτοιμως ἐχοντων ἐκδικειν πασαν παρακοην, και καθαιρȣντων παν ὑψωμα ἐπαιρομενον κατα της γνωσεως τȣ θεȣ.

Και ῥομφαιαι διστομοι ἐν ταις χερσιν αὐτων, κ. τ. ε.] Ρομφαιαι εἰσι διαλογισμοι και πραξεις ψυχης ἐκ κακιας και ἀγνωσιας.

Τȣ αὐτȣ.] Ρομφαια ἐστι νȣς λογικος ἐκκοπτων ψυχην ἀπο κακιας και ἀγνωσιας.

Τȣ ποιησαι ἐκδικησιν ἐν τοις ἐθνεσιν, ἐλεγμȣς ἐν τοις λαοις, κ. τ. ε.] Εκδικησιν μεν ἐν τοις ἐθνεσιν, ἐν τοις ἑτεροδοξοις· ἐλεγμȣς δε ἐν τοις λαοις, τοις ἁμαρτανȣσι, κατα τον βιον νομιζομενοις ἐκκλησιαστικοις.

Τȣ δησαι τȣς βασιλεις αὐτων ἐν πεδαις, και τȣς ἐνδοξȣς αὐτων ἐν χειροπεδαις σιδηραις, κ. τ. ε.] Ο συμβιβαζων διδασκαλȣς ἑτεροδοξων, και τȣς ἐν ἐκεινοις δοκȣντας δια νομιζομενην ἱκανοτητα ἐνδοξȣς, δειται βασιλεις αὐτων ἐν πεδαις, ἱνα μη προβαινωσι τῳ λογῳ αὐτων, και τȣς ἐνδοξȣς αὐτων ἐν χειροπεδαις σιδηραις, ἱνα μηκετι κρατωσι τον παλαι δια το εὐεξαπατητον κρατȣμενον.

Τȣ αὐτȣ.] Δεσμος ἐστι νοητος ἀπαθεια λογικης ψυχης· ἡ φοβος κυριȣ ἐκκλινων ἀπο κακιας· ἡ διδασκαλια πνευματικη μη συγχωρȣσα τον νȣν ἐπι την κακιαν ὁδευειν, ἡ ἀγα-

iique de qua dicit: *Qui gloriatur, in Domino glorie-r*; vel in tali, qualem Moyses habuit, quando orificata est facies vultus ejus; & de qua Paulus ait: *Nos vero omnes revelata facie gloriam Domini speculan-s, in eamdem imaginem transformamur a claritate in aritatem.*

Et lætabuntur in cubilibus suis, &c.] Lætabuntur in ıbilibus suis ii, quibus *nox præcessit, dies autem ap-opinquavit*: qui etiam *tanquam in die honeste* ambu-nt, *non in comessationibus, & ebrietatibus, non in cu-libus, & impudicitiis.*

Exaltationes Dei in gutture eorum, &c.] Quorum uttur non est sepulcrum patens, horum exaltationes ei sunt in gutture eorum: & gladii ancipites in ma-ibus eorum, qui promti sunt, ad ulciscendam omnem rævaricationem, & destruunt *omnem altitudinem, xtollentem se adversus scientiam Dei.*

Et gladii ancipites in manibus eorum, &c.] Gladii ınt ratiocinia & actiones animæ ex malitia & igno-ıntia.

Ejusdem.] Gladius est mens rationabilis, quæ ani-ıam a malitia & ignorantia exscindit.

Ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes ı populis, &c.] *Vindictam* quidem *in nationibus*, in he-erodoxis videlicet; *increpationes* vero *in populis*, ni-ııirum peccatoribus, qui ex vita putantur ecclesiastici.

Ad alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles orum in manicis ferreis, &c.] Qui heterodoxorum do-tores conciliat, & eos, qui ob eam, quam habere utantur, peritiam, inter illos videntur nobiles, is al-gat reges eorum in compedibus, ne sermone suo pro-ciant, & nobiles eorum in manicis ferreis, ne am-lius detineant eum, qui olim, quod deceptu facilis sset, fuerat superatus.

Ejusdem.] Vinculum intelligibile est rationabilis nimæ ab affectibus immunitas; vel timor Domini de-linans a malo; vel doctrina spiritalis, quæ mentem

ἡ ἀγαπη πνευματικη μηδεν προτιμωσα της γνωσεως τε Θεε.

Τε ποιησαι ἐν αὐτοις κριμα ἐγγραπτον, κ. τ. ε.] Ποιεσιν οἱ ὁσιοι κριμα ἐγγραφον, και γραφης της ἐν πνευματι ἀξιον, ἐν τοις προειρημενοις βασιλευσι και ἐνδοξοις. και παντα τα προειρημενα δοξα ἐςι πασι τοις ὁσιοις τε θεε, ὡς τον μη ἐχοντα ταυτα μη εἰναι ὁσιον Θεε.

ΨΑΛΜΟΣ ρν'.

Αἰνειτε τον Θεον ἐν τοις ἁγιοις αὐτε, κ. τ. ε.] Μηδεις ἐξελθων τα ἁγια αἰνειτω τον θεον. πως γαρ ᾀσωμεν την ᾠδην κυριε ἐπι γης ἀλλοτριας; ἀλλοτρια δε γη τα μη ἁγια. ἡ ἐπει ἐ δοτεον τα ἁγια τοις κυσιν, ἐδε βλητεον τας μαργαριτας ἐμπροσθεν των χοιρων, ἡ δε αἰνεσις κυριε ἁγια και μαργαριτης· ἐν ἁγιοις αἰνετεον τον θεον, και ἐτε ἐν κυσιν, ἐτε ἐν χοιροις.

Αἰνειτε αὐτον ἐν ςερεωματι δυναμεως αὐτε, κ. τ. ε.] Οπε ςερεωμα πιςεως και οἰκοδομης ὁμοιας τῃ ἐπι πετραν ὑπο ἀνδρος φρονιμε οἰκοδομηθεισῃ, και Χριςος ἡ τε Θεε δυναμις, ἐκει ὡς ἐν ςερεωματι δυναμεως θεε αἰνεισθω ὁ θεος. και ἐςω ταυτα ἐν τῳ λεγοντι και ἐν τῳ ἀκεοντι.

Αἰνειτε αὐτον ἐπι ταις δυναςειαις αὐτε, κ. τ. ε.] Ὡς ἐν παντι τοπῳ της δεσποτειας αὐτε εὐλογει ἡ ψυχη τε δικαιε τον θεον· ἐτως και αἰνετεον αὐτον και, ἐφ' αἱς ἐςησε και ἐταξε, δυναςειαις, ἁς νοειτωσαν, ἱνα και μετεχωσιν αὐτων ὁ λεγων και ἀκεων. ἀρρητα γαρ τα δια των ἁγιων αὐτε διηνεκως κατορθεμενα.

Αἰνειτε αὐτον κατα το πληθος της μεγαλωσυνης αὐτε, κ. τ. ε.] Νοηθεισης ἑκαςης μεγαλωσυνης τε θεε, και ἑκαςον των κτισματων νοηθησεται, και το πληθος της μεγαλωσυνης, ἡς ἑκαςης ἐκ ἐςι περας.

Αἰνειτε αὐτον ἐν ἠχῳ σαλπιγγος, κ. τ. ε.] Κατα τον πνευματικον περι σαλπιγγων κατασκευης ἐν ἀριθμοις λογον, κατασκευαςεον σαλπιγγα, ἱνα ἐν ἠχῳ αὐτης αἰ-

non finit ad malitiam gradiri; vel dilectio spiritalis, quæ scientiæ Dei nihil anteponit.

Ut faciant in eis judicium conscriptum, &c.] Judicium conscriptum, & scriptura, quæ in spiritu est, dignum faciunt sancti in prædictis regibus & nobilibus: & omnia prædicta gloria sunt omnibus sanctis Dei, ita, ut is, qui hæc non habet, non sit sanctus Dei.

PSALMUS CL.

L*audate Deum in sanctis ejus, &c.*] Nemo e sanctis egressus laudet Deum: *Quomodo* enim *cantabimus canticum Domini in terra aliena?* Aliena autem terra est, quæ non sancta. Vel quia non sunt danda sancta canibus, neque mittendæ margaritæ ante porcos, laus autem Domini sancta est & margarita, in sanctis laudandus est Deus, & non in canibus, neque in porcis.

Laudate eum in firmamento virtutis ejus, &c.] Ubi est fidei & ædificationis similis ei, quæ a viro prudenti supra petram ædificata est, firmamentum, & Christus Dei virtus, illic tanquam in firmamento virtutis Dei laudetur Deus. Atque hæc sint tam in loquente, quam in audiente.

Laudate eum in potentatibus ejus, &c.] Quemadmodum in omni loco dominationis ejus anima justi Deum benedicit: ita quoque ipse laudandus est in iis potentatibus, quos constituit & ordinavit. Hos intelligant, ut eorum participes sint, tam qui loquitur, quam qui audit. Ineffabilia enim sunt, quæ assidue a sanctis ejus præclare geruntur.

Laudate eum secundum multitudinem magnitudinis ejus &c.] Intellecta qualibet Dei magnitudine, singulæ quoque creaturæ cognoscentur, nec non multitudo magnitudinis, cujus uniuscujusque non est finis.

Laudate eum in sono tubæ, &c.] Secundum spiritalem de tubarum structura sermonem, qui in Numeris habetur, tuba construenda est, ut in sono ejus Deum laude-

λυς λεγει τυς τετρωμενυς ὑπο κακιας, και ἀναριθμητυς τυς πεφονευμενυς.

Αναλαμβανων πραεις ὁ κυριος, ταπεινων δε ἁμαρτωλυς ἑως της γης, κ. τ. ε.] Ζητητεον, ποθεν ταπεινοι τυς ἁμαρτωλυς. διδασκει δε το ὁπυ εἰπων ἑως γης. και μηποτε ταπεινοι, ποιων εἰναι ἐν τῳ γηινῳ της ταπεινωσεως σωματι. ἀναλαμβανει μεν ὑν πραεις, ὑς προτερον εταπεινωσε· ταπεινοι και ἑως γης ἁμαρτωλυς, πρ της ἁμαρτιας ὀντας ἐν ὑψει.

Τῳ περιβαλλοντι τον ὑρανον ἐν νεφελαις, κ. τ. ε.] Περιβαλλεται και καλυπτεται ὁ ὑρανος και τα θειοτερα νεφελαις, ἐφ' ἁς φθανει ἡ ἀληθεια.

ΨΑΛΜΟΣ ρμζ'.

Ὁτι ἐνισχυσε τυς μοχλυς των πυλων συ, κ.τ.ε.] Μοχλοι, οἰμαι, των πυλων εἰσιν Ιερυσαλημ συνεχομενοι ὑπο κυριυ τα ὑπερ της θεωρυμενης ἀληθειας και καταλαμβανομενης λογικα δυνατως αὐτην παριϛαντα.

Τυ αὐτυ.] Μοχλοι μεν της Ιερυσαλημ εἰσιν αἱ πρακτικαι ἀρεται κωλυυσαι τυς ἐχθρυς παρεισδυναι· της δε Σιων, τα ὑρανια δογματα, και ἡ ὀρθη πιϛις της προσκυνητης και ἁγιας τριαδος, εἰπερ ἡ μεν Ιερυσαλημ την ψυχην σημαινει· ἡ δε Σιων, τον νυν. ἑρμηνευεται γαρ Ιερυσαλημ μεν ὁρασις εἰρηνης, Σιων δε σκοπευτηριον.

Ο τιθεις τα ὁρια συ εἰρηνην, κ.τ.ε.] Τα ὁρια της Ιερυσαλημ εἰρηνη ἐϛι παντα· ἐξω δε των ὁρεων αὐτης ὑκ ἐϛιν εἰρηνη· διο ὁ μη ἐν εἰρηνῃ, ἐξω ἐϛι των ὁρεων Ιερυσαλημ.

Τυ αὐτυ.] Ορια της εἰρηνης φασιν εἰναι την ἀπαθειαν της ψυχης.

Και ϛεαρ πυρυ ἐμπιπλων σε, κ.τ.ε.] Ο μοιον ἐν ὀγδοηκοςῳ ὑτως· και ἐψωμισεν αὐτυς ἐκ ϛεατος πυρυ. ὁ κοκκος τυ σιτυ ὁ σωτηρ ἐϛι· διο και πυρος ἐϛιν ὑ ἐμπιπλησιν ὁ θεος την Ιερυσαλημ.

Ο ἀποϛελλων το λογιον αὐτυ τῃ γῃ, κ. τ. ε.] Γην ἐνταυθα ἀλληγορει, ταχα μεν και ἡμας τυς ἐν ὀϛρακινοις σκευεσι

litia ſauciatos, & interfectos, quorum non eſt numerus.

Suſcipiens manſuetos Dominus, humilians autem peccatores usque ad terram, &c.] Quærendum, unde humiliet peccatores. Hoc autem docet, cum ait: *Usque ad terram.* Et vide, ne humiliet, cum in terreno humilitatis corpore collocat. Suſcipit igitur manſuetos, quos prius humiliaverat. Humiliat autem usque ad terram peccatores, qui ante peccatum in excelſo erant.

Qui operit cælum nubibus, &c.] Cœlum & res diviniores cooperiuntur & abſconduntur nubibus, ad quas veritas pertingit.

PSALMUS CXLVII.

Q*voniam confortavit ſeras portarum tuarum, &c.*] Portarum Jeruſalem vectes, uti arbitror, qui a Domino continentur, ſunt rationes, quæ perſpectam & comprehenſam potenter exhibent veritatem.

Ejusdem.] Vectes quidem Jeruſalem ſunt actrices virtutes, quæ hoſtes introitu prohibent; Sionis vero ſeræ ſunt cœleſtia dogmata, & recta fides adorandæ & ſanctæ Trinitatis, ſiquidem Jeruſalem animam ſignificat, Sion vero mentem. Interpretatur enim Jeruſalem *viſio pacis*, Sion autem *ſpecula.*

Qui ponit fines tuos pacem, &c.] Omnes fines Jeruſalem ſunt pax. Verum extra fines ejus non eſt pax. Quare is, qui non eſt in pace, eſt extra fines Jeruſalem.

Ejusdem.] Fines pacis dicunt eſſe affectuum in anima vacuitatem.

Et adipe frumenti ſatiat te, &c.] Simile eſt in pſalmo octogeſimo iſtud: *Et cibavit illos de adipe frumenti.* Granum frumenti Salvator eſt: quapropter etiam frumentum eſt, quo Deus ſatiat Jeruſalem.

Qui emittit eloquium ſuum terræ, &c.] Hoc loco terram allegorice ſumit, nosque forte indicat, qui

σκευεσι τον θησαυρον περιφεροντας· ἀμεινον δε τον υἱο τυ θευ ἐκδεχεσθαι τον ἐν τη σαρκι, ἡν χωρισαι ἠθελησον τοσυτον κυριον.

Τυ διδοντος χιονα ὡσει ἐριον, ὁμιχλην ὡσει σποδον πασσοντος, κ. τ. ε.] Διττως λεγεται διδοναι Θεος, ἡ συγχωρων, ἡ ἐνεργων· ὡς εἰ και περι τυ ἡλιυ τις ἐλεγεν, ὁτι αὐτος ἐςιν ὁ την ἡμεραν ποιων και την νυκτα, ἀλλ' ἡμεραν μεν λαμπων, νυκτα δε ὑποχωρων. κατα υν το δευτερον σημαινομενον το διδοναι τον Θεον ἐνταυθα νομιςεον, εἰπερ ἀποςελλων τον λογον αὐτυ τηκει αὐτα.

Εξαποςελει τον λογον αὐτυ, και τηξει αὐτα, κ. τ. ε.] Η χιων και ὁ κρυςαλλος, και ἡ ὁμιχλη και το ψυχος κατα ςερησιν τυ ἡλιυ της δικαιοσυνης ἐπισυμβαινει τη φυσει τη λογικη, ἁπερ ἐτηξεν ὁ τυ Θευ λογος ἀποςαλεις· πυρ γαρ, φησιν, ἠλθον βαλειν ἐπι την γην.

ΨΑΛΜΟΣ ρμή.

Αἰνειτε τον κυριον ἐκ των ὐρανων, κ. τ. ε.] Αἶνος ἐςιν ὑμνος εἰς θεον ἐπι τη θεωρια των γεγονοτων.

Αἰνειτε αὐτον παντα τα ἀςρα και το φως, κ. τ. ε.] Το φως νυν συμβολικως λογικην φυσιν σημαινει· ὑμεις γαρ, φησιν, ἐςε το φως τυ κοσμυ.

Αἰνειτε αὐτον οἱ ὐρανοι των ὐρανων, και το ὑδωρ το ὑπερανω των ὐρανων αἰνεσατωσαν το ὀνομα κυριυ, κ. τ. ε.] Οὐρανος ἐςι νοητος φυσις λογικη τον της δικαιοσυνης ἡλιον ἐν αὐτη περιφερυσα.

Τυ αὐτυ.] Ὑδωρ το ἐπανω των ὐρανων λογικας φυσεις σημαινει, κεχωρισμενας ἀπο των ἐν τοις ὐρανοις ὀντων ὑδατων.

Και ὑψωσει κερας λαυ αὐτυ, κ. τ. ε.] Κερας ἐςι νυς καθαρος.

Ὑμνος πασι τοις ὁσιοις αὐτυ, κ. τ. ε.] Ὑμνος ἐςιν ἐμπληξις μετα δοξολογιας ἐπι τη θεωρια των γεγονοτων και γενομενων ὑπο θευ.

ΨΑΛ-

qui in luteis vasis thesaurum circumferimus. Sed Dei filium in carne, quam capere tantum Dominum voluit, præstat intelligere.

Qui dat nivem sicut lanam, nebulam sicut cinerem spargit, &c.] Dupliciter dicitur dare Deus, vel quatenus permittit, vel quatenus efficit: perinde ac si de sole quispiam diceret, ipsum esse, qui diem facit, & noctem: diem quidem, cum lucet; noctem vero, cum recedit. Hoc ergo secundo sensu Deus dare hoc loco putandus est, siquidem emittens verbum suum, tabefacit ea.

Emittet verbum suum, & liquefaciet ea, &c.] Nix, crystallus, nebula & frigus recedente sole justitiæ naturam ratione præditam occupant: quæ quidem emissum Dei verbum tabefecit: *Ignem enim*, inquit, *veni mittere in terram.*

PSALMUS CXLVIII.

L*audate Dominum de cœlis, &c.*] Laus est hymnus in Deum ob eorum, quæ facta sunt, contemplationem.

Laudate eum omnes stellæ & lumen, &c.] Lux hoc loco symbolice naturam ratione præditam significat. *Vos* enim, inquit, *estis lux mundi.*

Laudate eum cœli cœlorum, & aqua, quæ super cœlos sunt, laudent nomen Domini, &c.] Cœlum intelligibile rationabilis est natura, quæ justitiæ solem in se circumfert.

Ejusdem.] Aquæ, quæ super cœlos sunt, naturas rationabiles significant, quæ ab aquis, quæ in cœlis sunt, separantur.

Et exaltabit cornu populi sui, &c.] Cornu est mens pura.

Hymnus omnibus sanctis ejus, &c.] Hymnus est admiratio cum glorificatione ob eorum, quæ contigerunt, & a Deo facta sunt, contemplationem.

ΨΑΛΜΟΣ ρμθ΄.

Ασατε τῳ κυριῳ ᾳσμα καινον, κ.τ.ε.] Ουτος ᾳδει καινον ᾳσμα ὁ τον παλαιον ἀνθρωπον ἀποθεμενος, τον φθειρομενον κατα τας ἐπιθυμιας της ἀπατης, και ἐνδυσαμενος τον νεον τον κατα θεον κτισθεντα.

Η αἰνεσις αὐτε ἐν ἐκκλησιᾳ ὁσιων, κ.τ.ε.] Ως ἐχ ὡραιος αἰνος ἐν ςοματι ἁμαρτωλε· ἐτως ἐδε ἐν ἐκκλησιᾳ πονηρευομενων, ἀλλ' ἐν ἐκκλησιᾳ ὁσιων· και ἐν ταυτῃ μαλλον ἡ ἐν ἑνι, ἡ ἐν ὀλιγοις.

Ευφρανθητω Ισραηλ ἐπι τῳ ποιησαντι αὐτον, και υἱοι Σιων ἀγαλλιασθωσαν ἐπι τῳ βασιλει αὐτων, κ.τ.ε.] Επει περι μεν τε κατ' εἰκονα το ἐποιησεν, εἰρηται, περι δε τε ἀπο τε χε το ἐπλασε, και ἡ ἁγια εὐφροσυνη ἐν τῳ κατ' εἰκονα ἐςι, δια τετο Ισραηλ ἐπι τῳ ποιησαντι αὐτον προςασσεται εὐφραινεσθαι. υἱων δε Σιων βασιλευει Χριςος, τετεςι, σοφια, λογος, ἀληθεια, ἐφ' ᾡ ἀγαλλιασθωσαι.

Αἰνεσατωσαν το ὀνομα αὐτε ἐν χορῳ, κ.τ.ε.] Εαν οἱ πολλοι ἐν τῳ αὐτῳ νοϊ και τῃ αὐτῃ γνωμῃ ὁμοθυμαδον μιᾳ ψυχῃ και μιᾳ καρδιᾳ αἰνωσι το ὀνομα και την ἰδιοτητα τε βασιλεως, αἰνεσι το ὀνομα αὐτε ἐν χορῳ μετα συμφωνιας.

Εν τυμπανῳ και ψαλτηριῳ ψαλατωσαν αὐτῳ, κ.τ.ε.] Οἱ μεν νεκρωσαντες τα ἐπι γης μελη, και ἀναγαγοντες ἐπι το ξυλον, τῳ Χριςῳ συςαυρεσθαι τας ἀρχας και τας ἐξεσιας, ἐν τυμπανῳ ψαλλεσι τῳ θεῳ· οἱ δε ὁλοκληροι και ἁρμονιοι τῳ πνευματι, ἐν ψαλτηριῳ.

Οτι εὐδοκει κυριος ἐν λαῳ αὐτε, και ὑψωσει πραεις ἐν σωτηριᾳ, κ.τ.ε.] Ευδοκει κυριος ἐν τῃ ἰδιᾳ μεριδι, ἡτις ἐςιν ὁ λαος αὐτε, ἐκ ἐν ἀλλω τινος ἀρχοντος τε αἰωνος τετε λαῳ. και ὑψωσει πραεις εἰς γην, ἡν κληρονομεσιν οἱ πραεις, ἐ την κατω, ἀλλα ταυτην, ἐφ' ἡς ἐςιν ἡ ἀνω Ιερεσαλημ. ὑψωσει γαρ θεος πραεις ἐν σωτηριᾳ· και καυχησονται ὁσιοι ἐν δοξῃ. ἐν ποιᾳ δοξῃ; εὐλογως περι ἡς φησιν· ὁ καυχωμενος ἐν κυριῳ καυχασθω· ἡ τοιαυτη, ὁποιαν εἰχε Μωυσης, ὁτι

δεδοξα-

PSALMUS CXLIX.

C*antate Domino canticum novum, &c.*] Ille canit novum canticum, qui veterem hominem ſecundum erroris deſideria corruptum depoſuit, & novum induit, qui ſecundum Deum creatus eſt.

Laus ejus in Eccleſia ſanctorum, &c.] Quemadmodum *non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris;* ita nec in Eccleſia malignantium, ſed in Eccleſia ſanctorum; idque in hac potius, quam vel in uno aliquo, aut in paucis.

Lætetur Iſrael in eo, qui fecit eum, & filii Sion exſultent in rege ſuo, &c.] Cum de illo quidem, quod eſt ſecundum imaginem, dictum ſit *fecit;* de eo vero, quod eſt de pulvere, dictum ſit *formavit*, & ſancta lætitia conſiſtat in eo, quod eſt ſecundum imaginem; idcirco Iſrael jubetur lætari in eo, qui fecit eum. Filiis autem Sion imperat Chriſtus, id eſt, ſapientia, verbum, Veritas, in quo exſultent.

Laudent nomen ejus in choro, &c.] Cum multi in eadem mente & eadem ſententia unanimiter uno animo & uno corde laudant nomen & proprietatem regis, tunc laudant nomen ejus in choro cum concentu.

In tympano & pſalterio pſallant ei, &c.] Qui quidem mortificant membra ſua, quæ ſunt ſuper terram, eaque in lignum agunt, ut ſimul cum Chriſto crucifigant principatus ac poteſtates, hi in tympano pſallunt Deo: qui vero toti ſunt ſpiritui conſentientes, in pſalterio.

Quia beneplacitum eſt Domino in populo ſuo, & exaltabit manſuetos in ſalute, &c.] Complacet ſibi Dominus in parte ſua, quæ eſt populus ejus, non in alio populo alicujus principis ſæculi hujus. Et exaltabit manſuetos in ea, quam mites hæreditate accipiunt, terra non inferiore, ſed illa, ubi eſt ſuperna Jeruſalem. Exaltabit enim Deus manſuetos in ſalute, & exſultabunt ſancti in gloria.

δεδοξασται ἡ ὄψις τȣ προσωπȣ αὐτȣ· και περι ἧς φησὶ ὁ Παυλος· ἡμεις δε παντες ἀνακεκαλυμμενῳ προσωπῳ την δοξαν κυριȣ κατοπτριζομενοι, την αὐτην εἰκονα μεταμορφȣμεθα ἀπο δοξης εἰς δοξαν.

Και ἀγαλλιασονται ἐπι των κοιτων αὐτων, κ. τ. ἑ.] Αγαλλιασονται ἐπι των κοιτων αὐτων, οἷς ἡ νυξ προεκοψεν, ἡ δε ἡμερα ἠγγικεν· οἱ και ὡς ἐν ἡμερᾳ εὐσχημονως περιπατȣσιν, ȣ̓ κωμοις και μεθαις, ȣ̓ κοιταις και ἀσελγειαις.

Αἱ ὑψωσεις τȣ Θεȣ ἐν τῳ λαρυγγι αὐτων, κ. τ. ἑ.] Ων ȣ̓ ταφος ἀνεῳγμενος ὁ λαρυγξ, τȣτων ὑψωσεις Θεȣ ἐν τῳ λαρυγγι αὐτων, και ῥομφαιαι διςομοι ἐν ταις χερσιν αὐτων των ἑτοιμως ἐχοντων ἐκδικειν πασαν παρακοην, και καθαιρȣντων παν ὑψωμα ἐπαιρομενον κατα της γνωσεως τȣ θεȣ.

Και ῥομφαιαι διςομοι ἐν ταις χερσιν αὐτων, κ. τ. ἑ.] Ρομφαιαι εἰσι διαλογισμοι και πραξεις ψυχης ἐκ κακιας και ἀγνωσιας.

Τȣ αὐτȣ.] Ρομφαια ἐςι νȣς λογικος ἐκκοπτων ψυχην ἀπο κακιας και ἀγνωσιας.

Τȣ ποιησαι ἐκδικησιν ἐν τοις ἐθνεσιν, ἐλεγμȣς ἐν τοις λαοις, κ. τ. ἑ.] Εκδικησιν μεν ἐν τοις ἐθνεσιν, ἐν τοις ἑτεροδοξοις· ἐλεγμȣς δε ἐν τοις λαοις, τοις ἁμαρτανȣσι, κατα τον βιον νομιζομενοις ἐκκλησιαςικοις.

Τȣ δησαι τȣς βασιλεις αὐτων ἐν πεδαις, και τȣς ἐνδοξȣς αὐτων ἐν χειροπεδαις σιδηραις, κ. τ. ἑ.] Ο συμβιβαζων διδασκαλȣς ἑτεροδοξων, και τȣς ἐν ἐκεινοις δοκȣντας δια νομιζομενην ἱκανοτητα ἐνδοξȣς, δειται βασιλεις αὐτων ἐν πεδαις, ἱνα μη προβαινωσι τῳ λογῳ αὐτων, και τȣς ἐνδοξȣς αὐτων ἐν χειροπεδαις σιδηραις, ἱνα μηκετι κρατωσι τον παλαι δια το εὐεξαπατητον κρατȣμενον.

Τȣ αὐτȣ.] Δεσμος ἐςι νοητος ἀπαθεια λογικης ψυχης· ἡ φοβος κυριȣ ἐκκλινων ἀπο κακιας· ἡ διδασκαλια πνευματικη μη συγχωρȣσα τον νȣν ἐπι την κακιαν ὁδευειν, ἡ ἀγα-

ique de qua dicit: *Qui gloriatur, in Domino glorie-r*; vel in tali, qualem Moyses habuit, quando prificata est facies vultus ejus; & de qua Paulus ait: *Nos vero omnes revelata facie gloriam Domini speculan-r, in eamdem imaginem transformamur a claritate in aritatem.*

Et lætabuntur in cubilibus suis, &c.] Lætabuntur in ıbilibus suis ii, quibus *nox præcessit, dies autem ap-opinquavit*: qui etiam *tanquam in die honeste* ambu-nt, *non in comessationibus, & ebrietatibus, non in cu-libus, & impudicitiis.*

Exaltationes Dei in gutture eorum, &c.] Quorum ıttur non est sepulcrum patens, horum exaltationes ei sunt in gutture eorum: & gladii ancipites in ma-ibus eorum, qui promti sunt, ad ulciscendam omnem rævaricationem, & destruunt *omnem altitudinem, xtollentem se adversus scientiam Dei.*

Et gladii ancipites in manibus eorum, &c.] Gladii ınt ratiocinia & actiones animæ ex malitia & igno-ıntia.

Ejusdem.] Gladius est mens rationabilis, quæ ani-ıam a malitia & ignorantia exscindit.

Ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes ı populis, &c.] *Vindictam* quidem *in nationibus*, in he-:rodoxis videlicet; *increpationes* vero *in populis*, ni-ıirum peccatoribus, qui ex vita putantur ecclesiastici.

Ad alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles orum in manicis ferreis, &c.] Qui heterodoxorum do-:ores conciliat, & eos, qui ob eam, quam habere utantur, peritiam, inter illos videntur nobiles, is al-gat reges eorum in compedibus, ne sermone suo pro-ciant, & nobiles eorum in manicis ferreis, ne am-lius detineant eum, qui olim, quod deceptu facilis sset, fuerat superatus.

Ejusdem.] Vinculum intelligibile est rationabilis nimæ ab affectibus immunitas; vel timor Domini de-linans a malo; vel doctrina spiritalis, quæ mentem

ἡ ἀγαπη πνευματικη μηδεν προτιμωσα της γνωσεως τȣ Θεȣ.

Τȣ ποιησαι ἐν αὐτοις κριμα ἐγγραπτον, κ. τ. ε.] Πασιν οἱ ὁσιοι κριμα ἐγγραφον, και γραφης της ἐν πνευματι ἀξιον, ἐν τοις προειρημενοις βασιλευσι και ἐνδοξοις. και παντα τα προειρημενα δοξα ἐςι πασι τοις ὁσιοις τȣ Θεȣ, ὡς τον μη ἐχοντα ταυτα μη ειναι ὁσιον Θεȣ.

ΨΑΛΜΟΣ ρν΄.

Αινειτε τον Θεον ἐν τοις ἁγιοις αὐτȣ, κ. τ. ε.] Μηδεις ἐξελθων τα ἁγια αἰνειτω τον θεον. πως γαρ ᾀσωμεν την ᾠδην κυριȣ ἐπι γης ἀλλοτριας; ἀλλοτρια δε ἠ τα μη ἁγια. ἡ ἐπει ȣ δοτεον τα ἁγια τοις κυσιν, ȣδε βλητεον τας μαργαριτας ἐμπροσθεν των χοιρων, ἡ δε αἰνεσις κυριȣ ἁγια και μαργαριτης· ἐν ἁγιοις αἰνετεον τον θεον, και ȣτε ἐν κυσιν, ȣτε ἐν χοιροις.

Αἰνειτε αὐτον ἐν ςερεωματι δυναμεως αὐτȣ, κ. τ. ε.] Οπȣ ςερεωμα πιςεως και οἰκοδομης ὁμοιας τῃ ἐπι πετραν ὑπο ἀνδρος φρονιμȣ οἰκοδομηθεισῃ, και Χριςος ἡ τȣ Θεȣ δυναμις, ἐκει ὡς ἐν ςερεωματι δυναμεως θεȣ αἰνεισθω ὁ θεος. και ἐςω ταυτα ἐν τῳ λεγοντι και ἐν τῳ ἀκȣοντι.

Αἰνειτε αὐτον ἐπι ταις δυναςειαις αὐτȣ, κ. τ. ε.] Ὡς ἐν παντι τοπῳ της δεσποτειας αὐτȣ εὐλογει ἡ ψυχη τȣ δικαιȣ τον θεον· ȣτως και αἰνετεον αὐτον και, ἐφ᾽ αἷς ἐςησε και ἐταξε, δυναςειαις, ἁς νοειτωσαν, ἱνα και μετεχωσιν αὐτων ὁ λεγων και ἀκȣων. ἀῤῥητα γαρ τα δια των ἁγιων αὐτȣ διηνεκως κατορθȣμενα.

Αἰνειτε αὐτον κατα το πληθος της μεγαλωσυνης αὐτȣ, κ. τ. ε.] Νοηθεισης ἑκαςης μεγαλωσυνης τȣ θεȣ, και ἑκαςον των κτισματων νοηθησεται, και το πληθος της μεγαλωσυνης, ἡς ἑκαςης ȣκ ἐςι περας.

Αἰνειτε αὐτον ἐν ἠχῳ σαλπιγγος, κ. τ. ε.] Κατα τον πνευματικον περι σαλπιγγων κατασκευης ἐν ἀριθμοις λογον, κατασκευαςεον σαλπιγγα, ἱνα ἐν ἠχῳ αὐτης αἰνωσι-

non finit ad malitiam gradiri; vel dilectio spiritalis, quæ scientiæ Dei nihil anteponit.

Ut faciant in eis judicium conscriptum, &c.] Judicium conscriptum, & scriptura, quæ in spiritu est, dignum faciunt sancti in prædictis regibus & nobilibus: & omnia prædicta gloria sunt omnibus sanctis Dei, ita, ut is, qui hæc non habet, non sit sanctus Dei.

PSALMUS CL.

Laudate Deum in sanctis ejus, &c.] Nemo e sanctis egressus laudet Deum: *Quomodo* enim *cantabimus canticum Domini in terra aliena?* Aliena autem terra est, quæ non sancta. Vel quia non sunt danda sancta canibus, neque mittendæ margaritæ ante porcos, laus autem Domini sancta est & margarita, in sanctis laudandus est Deus, & non in canibus, neque in porcis.

Laudate eum in firmamento virtutis ejus, &c.] Ubi est fidei & ædificationis similis ei, quæ a viro prudenti supra petram ædificata est, firmamentum, & Christus Dei virtus, illic tanquam in firmamento virtutis Dei laudetur Deus. Atque hæc sint tam in loquente, quam in audiente.

Laudate eum in potentatibus ejus, &c.] Quemadmodum in omni loco dominationis ejus anima justi Deum benedicit: ita quoque ipse laudandus est in iis potentatibus, quos constituit & ordinavit. Hos intelligant, ut eorum participes sint, tam qui loquitur, quam qui audit. Ineffabilia enim sunt, quæ assidue a sanctis ejus præclare geruntur.

Laudate eum secundum multitudinem magnitudinis ejus &c.] Intellecta qualibet Dei magnitudine, singulæ quoque creaturæ cognoscentur, nec non multitudo magnitudinis, cujus uniuscujusque non est finis.

Laudate eum in sono tubæ, &c.] Secundum spiritalem de tubarum structura sermonem, qui in Numeris habetur, tuba construenda est, ut in sono ejus Deum laude-

νισωμεν τον θεον. τοιαυται δε, οἰμαι, σαλπιγγες δηλυνται και ἐν τῳ· σαλπισει γαρ, και οἱ νεκροι ἐγερθησονται ἀφθαρτοι. και ἐν τῳ· ἐν φωνῃ ἀρχαγγελυ και ἐν σαλπιγγι τυ θευ καταβησεται ἀπ' ὐρανυ. ἐςι δε και ἑορτη νεομηνια ἑβδομυ μηνος μνημοσυνον σαλπιγγων· καθ' ὁ λεγεται, σαλπισατε ἐν νεομηνιᾳ σαλπιγγι ἐν εὐσημῳ ἡμερᾳ ἑορτης ἡμων.

Τυ αὐτυ.] Σαλπιγξ ἐςι νυς θεωρητικος, ἡ νυς διδασκαλιαν πνευματικην πεπιςευμενος.

Αἰνειτε αὐτον ἐν ψαλτηριῳ και κιθαρᾳ, αἰνειτε αὐτον ἐν τυμπανῳ και χορῳ, αἰνειτε αὐτον ἐν χορδαις και ὀργανῳ, αἰνειτε αὐτον ἐν κυμβαλοις εὐηχοις, αἰνειτε αὐτον ἐν κυμβαλοις ἀλαλαγμυ, κ.τ.ε.] Κιθαρα ἐςι ψυχη πρακτικη ὑπο των ἐντολων τυ χριςυ κινυμενη. τυμπανον ἐςι νεκρωσις τυ ἐπιθυμητικυ δι' αὐτο το καλον. χορος δε ἐςι συμφωνια ψυχων λογικων το αὐτο λεγυσων και μη ἐχυσων σχισματα. χορδαι εἰσι συμφωνησις ἀνταναιρεθεισης φωνης ἀρετων και ὀργανων. ὀργανον ἐςιν ἐκκλησια θευ, ἀπο θεωρητικων και πραγματικων συνεςωσα ψυχων. κυμβαλον ἐςιν εὐηχον, ψυχη πρακτικη τῳ ποθῳ προσηλωμενη τυ χριςυ. κυμβαλον ἐςιν ἀλαλαγμυ, νυς καθαρος παρα της τυ χριςυ ἐμπνεομενος σωτηριας.

Τυ αὐτυ.] Χορδαι πλειυς ἁρμονιως συντεθειμεναι, και μυςικως ἑκαςη ἐν οἰκειᾳ χωρᾳ τεταγμενη, αἱ πολλαι εἰσιν ἐντολαι ται τα περι πλειονων δογματα, ὐδεμιαν ἐχοντα προς ἀλληλα διαφωνιαν. ὀργανον δε τυτων παντων περιεκτικον ἡ τυ σοφυ ἐν χριςῳ ψυχη.

Τυ αὐτυ.] Ο μεν ταις γλωσσαις των ἀνθρωπων ἡ των ἀγγελων λαλων, ἀγαπην δε μη ἐχων, ὐκ ἐςιν εὐηχον κυμβαλον.

Πασα πνοη αἰνεσατω τον κυριον, κ.τ.ε.] Εἰ το φως τυ κυριυ κατα τον Σολομωντα ἡ πνοη ἀνθρωπων ἐςι, πασα λογικη φυσις ἀναπνευσα τυτο το φως αἰνεσατω τον κυριον.

udemus, Ejusmodi autem, uti arbitror, tubæ ſignifiantur etiam his verbis: *Canet enim tuba, & mortui rergent incorrupti.* Item iſtis: *In voce Archangeli, & tuba Dei deſcendet de cælo.* Cæterum eſt etiam feſtum ſeomeniæ ſeptimi menſis memoriale tubarum, juxta uod dicitur, *Buccinate in Neomenia tuba in inſigni die lemnitatis veſtræ.*

Ejusdem] Tuba eſt mens contemplativa, vel mens, ui doctrina ſpiritalis credita eſt.

Laudate eum in pſalterio & cithara, laudate eum in ympano & choro, laudate eum in chordis & organo, laudate eum in cymbalis beneſonantibus, laudate eum in cymbalis, jubilationis, &c.] Cithara eſt anima activa, quæ mandatis Chriſti movetur. Tympanum eſt mortificaio concupiſcentiæ propter ipſam honeſtatem. Chorus ſt concentus rationabilium animarum idem dicentium, in quibus non ſunt ſchiſmata. Chordæ ſunt conſoantia vocis virtutum & organorum. Organum eſt Ecclesia Dei, quæ contemplativis & activis animabus onſtat. Cymbalum beneſonans eſt anima activa, dederio Chriſti affixa. Cymbalum jubilationis eſt mens ura, a Chriſti ſalute inſpirata.

Ejusdem.] Chordæ plures concinne compoſitæ, & x arte muſica ſingulæ ſuis locis conſtitutæ, ſunt multa andata, & de rebus plurimis dogmata, quæ nullam haent inter ſe diſſonantiam. Inſtrumentum autem, hæc mnia complectens, eſt anima ejus, qui in Chriſto ipiens eſt.

Ejusdem.] Qui linguis hominum loquitur aut Anelorum, charitatem vero non habet, is non eſt ymbalum beneſonans.

Omnis ſpiritus laudet Dominum, &c.] Si lux Domini ecundum Salomonem ſpiritus hominum eſt, univerſa atura rationabilis, quæ hanc lucem reſpirat, laudet Dominum.









